Toronto University Library

Presented by

Messrs Joseph Baer & Co

through the Committee formed in

The Old Country

to aid in replacing the loss caused by

The disastrous Fire of February the 14th 1890

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/operaomnia04phil

LGr
P565 R

PHILONIS JUDAEI

OPERA OMNIA.

TEXTUS EDITUS

AD FIDEM OPTIMARUM EDITIONUM.

[cura C. E. Richter]

VOL. IV.

CONTINENS LIBB. DE ABRAHAMO, DE IOSEPHO, LIBB. I—III. DE VITA MOYSIS, DE DECALOGO, DE CIRCUMCISIONE, LIBB. DUO DE MONARCHIA, DE SACERDOTUM HONORIBUS, DE VICTIMIS, DE VICTIMAS OFFERENTIBUS.

LIPSIAE
SUMTIBUS E. B. SCHWICKERTI.
1828.

BIBLIOTHECA SACRA

PATRUM ECCLESIAE GRAECORUM.

PARS II.

PHILONIS JUDAEI

OPERUM OMNIUM

TOM. IV.

LIPSIAE
SUMTIBUS E. B. SCHWICKERTI.
1828.

145453
3/8/91

ΦΙΛΩΝΟΣ ΙΟΥΔΑΙΟΥ

ΒΙΟΣ ΣΟΦΟΥ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΕΛΕΙΩΘΕΝΤΟΣ,

Η

ΠΕΡΙ ΝΟΜΩΝ ΑΓΡΑΦΩΝ,

Ὁ ΕΣΤΙ

ΠΕΡΙ ΑΒΡΑΑΜ.

ARGUMENTUM LIBRI
VITA SAPIENTIS
PER DOCTRINAM PERFECTI,
SIVE
DE LEGIBUS NON SCRIPTIS,
HOC EST,
DE ABRAHAMO.

Liber Moysis, qui Genesis inscribitur, inter res alias vitas multorum virorum refert, quas imitari lecturos non poenitebit (1). Quorum unus Enos, homo κατ᾽ ἐξοχὴν dictus, exemplo est, spem, quam ipse in deo posuit, omnium bonorum esse optimum (2); alius vero Enoch, qui poenitentiae, virtutis praestantissimae, symbolum dicendus, propterea quod e terra in coelum translatus esse traditur (3. 4.); alius iterum Noachus, iustitiae perfectissimae amator et symbolum, quem et finem et initium nostri generis dicere licet (5-9). Praeter vero horum virorum ternionem, spei, poenitentiae et perfectionis symbolorum, alterum scriptura sacra exhibet, quem efficiunt Abrahamus, Isaacus, Iacobus, quorum ille meditationis, medius indolis bonae, hic ἀσκήσεως symbolum est, ita tamen, ut singulus quisque his tribus potentiis (δυνάμεσι) proditus, et tantum ab ea, qua maxime pollebat, appellatus fuerit (10-12). Ex his Abrahamus insigni virtutis pietatisque amore praecellit, quam ex sola contemplatione naturae rerum sibi paravit (13-17). Hinc factum, ut prius nomen eius Abram in Abrahamum a deo mutaretur, quae vox denotat "patrem electum vocis," atque ingenii eius bonitatem eximiam indicat (18). Abrahamus insuper non scientia tantum, sed etiam recte et honeste factis, absque quibus illius pretium exiguum, prae aliis excelluit (19-21), e. g. hospitalitate (22), simplicitate morum in domo sua semper servata, quas virtutes inprimis exhibuit deo cum duobus angelis ipsum visitanti (23). Inter hos

medium locum tenuit deus, a dextra ipsi erat benignitas divina, quae proprie d·us dicitur, a sinistra regia potentia (*δύναμις*), quae dominus dicenda. Hae potentiae non re ipsa differunt, sed unius subiecti triplicem referunt imaginem (24-28). [Post haec Philo docet, Pentapolin in terra Sodomitica eversam denotare quinque sensus, eorumque fallacias et poenas, unam vero ex illa servatam, visum, qui sensus quatuor ceteris multo certior est, minusque animum decipit (29-31).] Clarus etiam erat Abrahamus, quod fidem deo praebuit firmissimam, cuius documentum luculentissimum mactatio filii a deo iussa (32-34). Paratissimo viri obsequio deus ita gavisus est, ut filium, quem sacrificari poposcerat, ei redderet, cum eoque "laetitiam aeternam," cuius symbolum Isaacus (35. 36.). Laudatur praeterea Abrahami animus mitis et pacificus erga homines (37. 38.), et fortis in bello gerendo, quibus significatur, quietam vitam esse optimam, victoriamque de rebus sensus afficientibus reportatam splendidissimam (39. 40). Aequa laude dignam se gessit Sara, Abrahami uxor, quae non bona tantum, sed mala quoque vitae omnia cum forti animo tulit (41. 42.), quid quod ipsa maritum excitavit, ut ex ancilla progeniem sibi procrearet (43.). Memoratu denique dignum, Abrahamum uxorem mortuam non diutius luxisse, quam vere sapientem decet (44), deoque, etiam mala ferenda ipsi immittenti, constanter credidisse (45. 46.).

Tom. II.
Pag. Pag
1 §. 1. *Τῶν ἱερῶν νόμων ἐν πέντε βίβλοις ἀνα-* 349
ed. *γραφέντων ἡ πρώτη καλεῖται καὶ ἐπιγράφεται Γένε-* P
M. *σις, ἀπὸ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, ἣν ἐν ἀρχῇ περιέχει, λαβοῦσα τὴν πρόσρησιν· καίτοι μυρίων ἄλλων ἐμφερομένων πραγμάτων, ὅσα κατ' εἰρήνην ἢ πόλεμον, ἢ φορὰς καὶ ἀφορίας, ἢ λιμὸν καὶ εὐθηνίαν, ἢ τὰς μεγίστας τῶν ἐπὶ γῆς φθορὰς διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος· ἢ τὸ ἐναντίον γενέσεις καὶ εὐτροφίας ζώων καὶ φυτῶν κατὰ τὴν ἀέρος καὶ τῶν ἐτησίων ὡρῶν εὐκρασίαν, καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν μὲν ἀρετῇ, τῶν δὲ κακίᾳ συμβιωσάντων. Ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων τὰ μέν ἐστι* 350
τοῦ κόσμου μέρη, τὰ δὲ παθήματα, τελειότατον δὲ P
καὶ πληρέστατον ὁ κόσμος, αὐτῷ τὴν ὅλην βίβλον

ἀνέθηκεν. Ὃν μὲν οὖν τρόπον ἡ κοσμοποιΐα διατέ-
2 τακται, διὰ τῆς προτέρας συντάξεως, ὡς οἷόν τε
M ἦν, ἠκριβώσαμεν. Ἐπεὶ δὲ τοὺς νόμους κατὰ τὸ ἑξῆς ἀκόλουθον ἀναγκαῖον διερευνᾶσθαι, τῶν ἐπὶ μέρους, καὶ ὡςὰν εἰκόνων ὑπέρθεσιν ποιησάμενοι, τοὺς καθολικωτέρους καὶ ὡςαν ἀρχετύπους προτέρους διερευνήσομεν. Οὗτοι δέ εἰσιν ἀνδρῶν οἱ ἀνεπιλήπτως καὶ καλῶς βιώσαντες, ὧν τὰς ἀρετὰς ἐν ταῖς ἱερωτάταις ἐστηλιτεῦσθαι γραφαῖς συμβέβηκεν, οὐ πρὸς τὸν ἐκείνων ἔπαινον αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ τοὺς ἐντυγχάνοντας προτρέψασθαι, καὶ ἐπὶ τὸν τῶν ὁμοίων ζῆλον ἀγαγεῖν. Οἱ γὰρ ἔμψυχοι καὶ λογικοὶ νόμοι ἄνδρες ἐκεῖνοι γεγόνασιν, οὓς δυοῖν χάριν ἐσέμνυνεν· ἑνὸς μὲν, βουλόμενος ἐπιδεῖξαι, ὅτι τὰ τεθειμένα διατάγματα τῆς φύσεως οὐκ ἀπᾴδει· δευτέρου δὲ, ὅτι οὐ πολὺς πόνος τοῖς θέλουσι κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ζῆν, ὁπότε καὶ ἀγράφῳ τῇ νομοθεσίᾳ, πρίν τι τὴν ἀρχὴν ἀναγραφῆναι τῶν ἐν μέρει, ῥᾳδίως καὶ εὐπετῶς ἐχρήσαντο οἱ πρῶτοι. Ὡς δεόντως ἄν τινα φάναι, τοὺς τιθέντας νόμους μηδὲν ἄλλ᾽ ἢ ὑπομνήματα εἶναι βίου τῶν παλαιῶν, ἀρχαιολογοῦντας ἔργα καὶ λόγους οἷς ἐχρήσαντο. Ἐκεῖνοι γὰρ οὔτε γνώριμοι καὶ φοιτηταὶ γενόμενοι τινῶν, οὔτε παρὰ διδασκάλων ἃ χρὴ πράττειν καὶ λέγειν ἀναδιδαχθέντες, αὐτήκοοι δὲ καὶ αὐτομαθεῖς ἀκολουθίαν φύσεως ἀσπασάμενοι, τὴν φύσιν αὐτὴν, ὅπερ ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν, πρεσβύτατον νόμιμον θεσμὸν εἶναι ὑπολαβόντες, ἅπαντα τὸν βίον ἐνομοθέτησαν· ὑπαίτιον μὲν οὐδὲν γνώμαις ἑκουσίοις ἐργασάμενοι, περὶ δὲ τῶν ἐκ τύχης ποτνιώμενοι τὸν θεὸν, καὶ λιταῖς καὶ ἱκεσίαις ἐξευμενιζόμενοι, πρὸς ὁλοκλήρου μετουσίαν ζωῆς, δι᾽ ἀμφωτέρων κατορθουμένης, τῶν τε ἐκ προνοίας καὶ τῶν ἄνευ ἑκουσίου γνώμης.

§. 2. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀρχὴ μετουσίας ἀγαθῶν ἐστιν ἐλπὶς, καὶ ταύτην οἷα λεωφόρον ὁδὸν ἡ φιλάρετος ἀνατέμνει καὶ ἀνοίγει ψυχὴ, σπουδάζουσα τυ-

χεῖν τοῦ πρὸς ἀλήθειαν καλοῦ, τὸν πρῶτον ἐλπίδος
ἐραστὴν προςεῖπεν Ἐνὼς, τὸ κοινὸν τοῦ γένους ὄνομα
κατ᾽ ἐξαίρετον χάριν δωρησάμενος αὐτῷ. Χαλδαῖοι
γὰρ τὸν ἄνθρωπον Ἐνὼς καλοῦσιν, ὡς μόνου πρὸς
ἀλήθειαν ὄντος ἀνθρώπου, τοῦ τὰ ἀγαθὰ προςδο-
κῶντος, καὶ ἐλπίσι χρησταῖς ἐφιδρυμένου. Ἐξ οὗ
δῆλον ὅτι τὸν δύςελπιν οὐδ᾽ ἄνθρωπον, ἀλλ᾽ ἀνθρω-
ποειδὲς ἡγεῖται θηρίον, τὸ οἰκειότατον ἀνθρωπίνης 351
ψυχῆς, ἐλπίδα, ἀφῃρημένον. Ὅθεν καὶ παγκάλως P.
ὑμνῆσαι βουλόμενος τὸν εὔελπιν, προειπὼν ὅτι "Οὗ-
τος ἤλπισεν ἐπὶ τὸν τῶν ὅλων πατέρα καὶ ποιη-
3 τὴν," *) ἐπιλέγει, "Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώ-
M. πων," **) καί τοι πατέρων καὶ πάππων ἤδη γεγονό-
των. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀρχηγέτας τοῦ μικτοῦ γένους
ὑπέλαβεν εἶναι, τουτονὶ δὲ τοῦ καθαρωτέρου καὶ διη-
θημένου, ὅπερ ὄντως ἐστὶ λογικόν. Καθάπερ γὰρ ὁ
ποιητὴς Ὅμηρος, μυρίων ὄντων ποιητῶν, κατ᾽ ἐξο-
χὴν λέγεται, καὶ τὸ μέλαν ᾧ γράφομεν, καί τοι παν-
τὸς, ὃ μὴ λευκόν ἐστι, μέλανος ὄντος, καὶ Ἄρχων Ἀ-
θήνησιν, ὁ ἐπώνυμος, καὶ τῶν ἐννέα ἀρχόντων ὁ
ἄριστος, ἀφ᾽ οὗ οἱ χρόνοι καταριθμοῦνται· τὸν αὐ-
τὸν τρόπον καὶ τὸν ἐλπίδι χρώμενον "ἄνθρωπον"
κατ᾽ ἐξοχὴν ὠνόμασε, τὰ πλήθη τῶν ἄλλων ἐφησυ-
χάσας, ὡς οὐκ ἀξίων τῆς αὐτῆς προςρήσεως ἐπιλα-
χεῖν. Εὖ μέντοι καὶ τὴν βίβλον γενέσεως τοῦ πρὸς
ἀλήθειαν ἀνθρώπου προςεῖπεν, οὐκ ἄπο σκοποῦ· δι-
ότι γραφῆς καὶ μνήμης ἄξιος ὁ εὔελπις, οὐ τῆς ἐν
χαρτιδίοις τοῖς ὑπὸ σητῶν διαφθαρησομένοις, ἀλλὰ
τῆς ἐν ἀθανάτῳ τῇ φύσει, παρ᾽ ᾗ τὰς σπουδαίας
πράξεις ἀναγράπτους εἶναι συμβέβηκεν. Εἰ μέντοι
καταριθμήσειέ τις ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ γηγενοῦς τὸν
ὑπὸ μὲν Χαλδαίων Ἐνὼς, Ἑλλάδι δὲ διαλέκτῳ προς-
αγορευόμενον Ἄνθρωπον, εὑρήσει τέταρτον. Ἐν ἀ-

---

*) Gen. 4, 26. — **) Gen. 5, 1.

ριθμοῖς δὲ ἡ τετρὰς τετίμηται παρά τε τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις, ὅσοι τὰς ἀσωμάτους οὐσίας καὶ νοητὰς ἠσπάσαντο, καὶ μάλιστα παρὰ Μωϋσεῖ τῷ πανσόφῳ, ὃς σεμνύνων τὸν τέταρτον ἀριθμὸν φησὶν, ὅτι "ἅγιός ἐστι καὶ αἰνετός·" *) δι' ἃς δὲ αἰτίας ἐλέχθη, διὰ τῆς προτέρας συντάξεως εἴρηται. Ἅγιος δὲ καὶ ἐπαίνετος ὁ εὔελπις, ὡς τὸ ἐναντίον ἐναγὴς καὶ ψεκτὸς ὁ δύςελπις, φόβῳ πρὸς ἅπαντα συμβούλῳ κακῷ χρώμενος. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐχθρὸν ἄλλο ἄλλῳ φασὶν, ὡς ἐλπίδα φόβῳ, καὶ φόβον ἐλπίδι. Καὶ μήποτ' εἰκότως. Προςδοκία μὲν γὰρ ἑκάτερον, ἀλλ' ἡ μὲν ἀγαθῶν, ὁ δὲ ἔμπαλιν κακῶν· ἀκατάλλακτοι δὲ αἱ φύσεις τούτων καὶ ἀσύμβατοι.

§. 3. Τοσαῦτα μὲν ἀπόχρη περὶ ἐλπίδος εἰπεῖν, ἣν ἐπὶ θύραις οἷα πυλωρὸν ἡ φύσις ἱδρύσατο βασιλίδων τῶν ἔνδον ἀρετῶν, αἷς οὐκ ἔστιν ἐντυχεῖν μὴ ταύτην προθεραπεύσαντας. Πολλὰ μὲν οὖν οἱ νομοθέται, πολλὰ δὲ οἱ πανταχοῦ νόμοι πραγματεύονται, περὶ τοῦ τὰς ψυχὰς τῶν ἐλευθέρων ἐλπίδων χρηστῶν ἀναπλῆσαι· ὁ δ' ἄνευ παραινέσεως δίχα τοῦ κελευσθῆναι γενόμενος εὔελπις, ἀγράφῳ μὲν νόμῳ δὲ πάλιν αὐτομαθεῖ, τὴν ἀρετὴν ταύτην πεπαίδευται, ὃν ἡ φύσις ἔθηκε. Δευτέραν δὲ ἔχει τάξιν
μετὰ τὴν ἐλπίδα ἡ ἐπὶ τοῖς ἁμαρτανομένοις μετά- 352
νοια καὶ βελτίωσις, ὅθεν ἑξῆς ἀναγράφει τὸν ἀπὸ P.
χείρονος βίου πρὸς τὸν ἀμείνονα μεταβαλόντα, ὃς καλεῖται παρὰ μὲν Ἑβραίοις Ἐνὼχ, ὡς δ' ἂν Ἕλληνες εἴποιεν κεχαρισμένος, ἐφ' οὗ καὶ ταυτὶ λέλεκται, "ὡς
4 ἄρα εὐηρέστησεν Ἐνὼχ τῷ θεῷ, καὶ οὐχ ηὑρίσκετο,
M. ὅτι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ θεός." **) Ἡ γὰρ μετάθεσις τροπὴν ἐμφαίνει καὶ μεταβολήν· πρὸς δὲ τὸ βέλτιον ἡ μεταβολὴ, διότι προμηθείᾳ γίνεται θεοῦ. Πᾶν γὰρ τὸ σὺν θεῷ, καλὸν καὶ συμφέρον πάντως,

---

*) Lev. 19, 24. — **) Gen. 5, 24.

ἐπεὶ καὶ τὸ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης, ἀλυσιτελές. Εὖ δ' εἴρηται τὸ "Οὐχ ηὑρίσκετο" ἐπὶ τοῦ μετατεθειμένου, ἢ τῷ τὸν ἀρχαῖον ἐπίληπτον ἀπηλεῖφθαι καὶ ἠφανίσθαι βίον, καὶ μηκέτι εὑρίσκεσθαι, καθάπερ εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐγένετο, ἢ τῷ τὸν μετατεθειμένον καὶ ἐν τῇ βελτίονι ταχθέντα τάξει δυσεύρετον εἶναι φύσει. Πολύχουν μὲν γὰρ ἡ κακία, διὸ καὶ πολλοῖς γνώριμον· σπάνιον δὲ ἡ ἀρετὴ, ὡς μηδ' ὑπ' ὀλίγων καταλαμβάνεσθαι. Καὶ ἄλλως ὁ μὲν φαῦλος ἀγορὰν καὶ θέατρα καὶ δικαστήρια, βουλευτήριά τε καὶ ἐκκλησίας καὶ πάντα σύλλογον καὶ θίασον ἀνθρώπων, ἅτε φιλοπραγμοσύνῃ συζῶν, μετατρέχει, τὴν μὲν γλῶτταν ἀνιεὶς πρὸς ἄμετρον καὶ ἀπέραντον διήγησιν καὶ ἄκριτον, συγχέων πάντα καὶ φύρων, ἀληθέσι ψευδῆ, καὶ ῥητοῖς ἄῤῥητα, καὶ ἴδια κοινοῖς, καὶ ἱεροῖς βέβηλα, καὶ σπουδαίοις γελοῖα ἀναμιγνὺς, διὰ τὸ μὴ πεπαιδεῦσθαι τὸ ἐν καιρῷ κάλλιστον, ἡσυχίαν· τὰ δὲ ὦτα ἐπορθιάσας, εὐπορίας ἕνεκα καὶ πολυπράγμονος περιεργίας, τὰ ἑτέρων εἴτε ἀγαθὰ εἴτε κακὰ γλίχεται μανθάνειν, ὡς αὐτίκα τοῖς μὲν φθονεῖν, ἐφ' οἷς δὲ ἥδεσθαι· βάσκανον γὰρ καὶ μισόκαλον καὶ φιλοπόνηρον ὁ φαῦλος φύσει.

§. 4. Ὁ δὲ ἀστεῖος ἔμπαλιν ἀπράγμονος ζηλωτὴς βίου γεγονὼς ὑποχωρεῖ, καὶ μόνωσιν ἀγαπᾷ, λανθάνειν τοὺς πολλοὺς ἀξιῶν, οὐ διὰ μισανθρωπίαν — φιλάνθρωπος γὰρ, εἰ καί τις ἄλλος —, ἀλλὰ διὰ τὸ προβεβλῆσθαι κακίαν, ἣν ὁ πολὺς ὄχλος ἀσπάζεται, χαίρων μὲν ἐφ' οἷς στένειν ἄξιον, λυπούμενος δὲ ἐφ' οἷς γεγηθέναι καλόν. Ὧν ἕνεκα συγκλεισάμενος οἴκοι τὰ πολλὰ καταμένει, μόλις τὰς κλισιάδας ὑπερβαίνων· ἢ διὰ τοὺς ἐπιφοιτῶντας συνεχέστερον ἔξω πόλεως προελθὼν, ἐν μοναγρίῳ ποιεῖται τὰς διατριβὰς, ἥδιον συμβιωταῖς χρώμενος τοῖς ἅπαντος τοῦ γένους ἀνθρώπων ἀρίστοις, ὧν τὰ μὲν σώματα διέλυσεν ὁ χρόνος, τὰς δ' ἀρετὰς αἱ ἀπο-

λειφθεῖσαι γραφαὶ ζωπυροῦσιν, διά τε ποιημάτων, 353 P. καὶ τῶν καταλογάδην συγγραμμάτων, οἷς ἡ ψυχὴ πέφυκε βελτιοῦσθαι. Διὰ τοῦτ' εἶπεν, ὅτι ὁ μετατεθεὶς οὐχ εὑρίσκεται, δυςεύρετος καὶ δυςθήρατος ὤν. Μεθορμίζεται οὖν εἰς παιδείαν ἐξ ἀμαθίας, καὶ ἐξ ἀφροσύνης εἰς φρόνησιν, ἔκ τε δειλίας εἰς
5 ἀνδρίαν, καὶ ἐξ ἀσεβείας εἰς εὐσέβειαν· καὶ πάλιν
M. ἐκ μὲν φιληδονίας εἰς ἐγκράτειαν, ἐκ δὲ φιλοδοξίας εἰς ἀτυφίαν, ὧν τίς ἢ πλοῦτος ἐπάξιος, ἢ βασιλείας καὶ δυναστείας κτῆσις ὠφελιμωτέρα; Εἰ γὰρ χρὴ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὁ μὴ τυφλὸς, ἀλλ' ὀξὺ βλέπων πλοῦτος, ἡ τῶν ἀρετῶν ἐστι περουσία, ἣν εὐθὺς γνήσιον καὶ εὔνομον παρὰ τὰς νόθους καὶ ψευδωνύμους ἀρχὰς ὑποληπτέον ἡγεμονίαν, ἐνδίκως ἅπαντα πρυτανεύουσαν. Οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι τὰ δευτερεῖα φέρεται μετάνοια τελειότητος, ὥςπερ καὶ ἀνόσου σώματος ἡ πρὸς ὑγείαν ἐξ ἀθενείας μεταβολή. Τὸ μὲν οὖν διηνεκὲς καὶ τέλειον ἐν ἀρεταῖς ἐγγυτάτω θείας ἵσταται δυνάμεως· ἡ δ' ἀπό τινος χρόνου βελτίωσις ἴδιον ἀγαθὸν εὐφυοῦς ψυχῆς ἐστι, μὴ τοῖς παιδικοῖς ἐπιμενούσης, ἀλλ' ἁδροτέροις καὶ ἀνδρὸς ὄντως φρονήμασιν ἐπιζητούσης εὔδιον κατάστασιν ψυχῆς, καὶ τῇ φαντασίᾳ τῶν καλῶν ἐπιτρεχούσης.

§. 5. Ὅθεν εἰκότως τῷ μετανενοηκότι τάττει κατὰ τὸ ἑξῆς τὸν θεοφιλῆ καὶ φιλάρετον, ὃς Ἑβραίων μὲν γλώττῃ καλεῖται Νῶε, τῇ δὲ Ἑλλήνων ἀνάπαυσις, ἢ δίκαιος, οἰκειόταται προςρήσεις σοφῷ. Ἐμφανῶς μὲν ὁ δίκαιος· ἄμεινον γὰρ οὐδὲν δικαιοσύνης, τῆς ἐν ἀρεταῖς ἡγεμονίδος, ἣ καθάπερ ἐν χορῷ καλλιστεύουσα πρεσβεύει. Ἡ δ' ἀνάπαυσις, ἐπεὶ καὶ τὸ ἐναντίον τὴν παρὰ φύσιν κίνησιν, ταραχῶν καὶ θορύβων, στάσεών τε καὶ πολέμων αἰτίαν εἶναι συμβέβηκεν, ἣν μετίασιν οἱ φαῦλοι· ἠρεμαῖον δὲ καὶ ἡσυχάζοντα καὶ σταθερὸν ἔτι δὲ καὶ εἰρηνικὸν βίον οἱ καλοκἀγαθίαν τετιμηκότες. Ἐπό-

μενος δ᾽ αὐτὸς αὐτῷ καὶ τὴν ἑβδόμην, ἣν Ἑβραῖοι
σάββατα καλοῦσιν, ἀνάπαυσιν ὀνομάζει· οὐχ ὡς οἴ-
ονταί τινες, ὅτι δι᾽ ἓξ ἡμερῶν τῶν συνήθων ἔργων
ἀπείχετο τὸ πλῆθος, ἀλλ᾽ ὅτι τῷ ὄντι ὁ ἕβδομος
ἀριθμὸς ἔν τε τῷ κόσμῳ καὶ ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ἀστασία-
στος καὶ ἀπόλεμος, ἀφιλονεικότατός τε καὶ εἰρηνι-
κώτατος ἁπάντων ἀριθμῶν ἐστί. Μάρτυρες δὲ τοῦ
λεχθέντος αἱ ἐν ἡμῖν δυνάμεις. Αἱ μὲν γὰρ ἓξ τὸν
ἄπαυστον καὶ συνεχῆ πόλεμον ἐν γῇ καὶ θαλάσσῃ
συγκροτοῦσιν, αἵ τε πέντε αἰσθήσεις, καὶ ὁ προ-
φορικὸς λόγος, αἱ μὲν πόθῳ τῶν αἰσθητῶν, ὧν ἐὰν
μὴ τυγχάνωσιν, ἀνιῶνται, ὁ δ᾽ ἀχαλίνῳ στόματι
μυρία τῶν ἡσυχαστέων ἐκλαλῶν. Ἡ δὲ ἑβδόμη
δύναμις, ἡ περὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν, ὃς ὅταν ἐπι- 354
κυδέστερος γένηται τῶν ἕξ, καὶ δυνατωτάτῃ ῥώμῃ P.
κατακρατήσας ἀναχωρήσῃ, μόνωσιν ἀσπασάμενος,
καὶ ταῖς ἑαυτοῦ πρὸς ἑαυτὸν ὁμιλίαις, ὡς ἀπροσ-
δεὴς ὢν ἑτέρου καὶ αὐταρκέστατος ἑαυτῷ, τηνικαῦ-
6 τα φροντίδων καὶ πραγματειῶν ἀπαλλαγεὶς τῶν ἐν
M. τῷ θνητῷ γένει, βίον εὔδιον καὶ γαλήνιον ἀσπά-
ζεται.

§. 6. Οὕτω δὲ ἀποσεμνύνει τὸν φιλάρετον, ὥστε καὶ γενεαλογῶν αὐτὸν οὐ καθάπερ ἔθος ἐπὶ τῶν ἄλλων πάππων ἢ προπάππων ἢ προγόνων ποιεῖται κατάλογον, ὅσοι πρὸς ἀνδρῶν ἢ πρὸς γυναικῶν εἰσιν, ἀλλά τινων ἀρετῶν· μονονουχὶ βοῶν ἄντικρυς, ὅτι οἰκία καὶ συγγένεια καὶ πατρὶς οὐδεμία ἐστὶν ἑτέρα σοφῷ, ὅτι μὴ ἀρεταί, καὶ αἱ κατ᾽ ἀρετὰς πράξεις. „Αὗται γάρ," φησίν, „αἱ γενέσεις Νῶε· Νῶε ἄνθρωπος δίκαιος, τέλειος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, τῷ θεῷ εὐηρέστησεν." *) Οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι νῦν ἄνθρωπον οὐ κοινῷ τύπῳ τὸ λογικὸν θνητὸν ζῶον καλεῖ, τὸν μέντοι κατ᾽ ἐξοχήν, ὃς ἐπαληθεύει τὸ ὄνομα,

*) Gen. 6, 9.

τὰ ἀτίθασσα καὶ λελυττηκότα πάθη καὶ τὰς θηριωδεστάτας κακίας τῆς ψυχῆς ἀπεληλακώς. Σημεῖον δὲ μετὰ τὸν ἄνθρωπον ἐπιλέγει "τὸν δίκαιον." εἰπὼν, "Ἄνθρωπος δίκαιος," ὡς ἀδίκου μὲν οὐδενὸς ὄντος ἀνθρώπου, κυριώτερον δ' εἰπεῖν, ἀνθρωπομόρφου θηρίου· μόνου δὲ ὃς ἂν ζηλωτὴς ᾖ δικαιοσύνης. Φησὶ δὲ αὐτὸν καὶ "τέλειον" γεγονέναι, διὰ τούτου παριστὰς, ὡς οὐ μίαν ἀρετὴν ἀλλὰ πάσας ἐκτήσατο, καὶ κτησάμενος ἑκάστῃ κατὰ τὸ ἐπιβάλλον χρώμενος διετέλεσεν. Ἐπιστεφανῶν δὲ αὐτὸν ὡς ἀγωνιστὴν εὖ νενικηκότα, κηρύγματι λαμπροτάτῳ προσεπικοσμεῖ φάσκων, ὅτι τῷ θεῷ εὐηρέστησεν — οὗ τί γένοιτ' ἂν ἐν τῇ φύσει κρεῖττον; — τῆς καλοκἀγαθίας ἐναργέστατος ἔλεγχος. Εἰ γὰρ οἱ δυσαρεστήσαντες θεῷ κακοδαίμονες, οἷς εὐαρεστῆσαι συμβέβηκε πάντως εὐδαίμονες.

§. 7. Οὐκ ἄπο σκοποῦ μέντοι ταῖς τοσαύταις ἀρεταῖς ὑμνήσας τὸν ἄνθρωπον ἐπεῖπεν ὅτι "τέλειος ἦν ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ," *) δηλῶν ὅτι οὐ καθάπαν, ἀλλὰ κατὰ σύγκρισιν τῶν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον γεγονότων ἀγαθὸς ἦν. Ἤδη γὰρ οὐκ εἰς μακρὰν ἐπιμνησθήσεται σοφῶν ἑτέρων, οἳ τὴν ἀρετὴν ἀνανταγώνιστον ἔσχον, οὐ πονηροῖς ἀντεξετασθέντες, οὐδ' ὅτι βελτίους ἐγένοντο, τῶν κατ' αὐτοὺς ἀποδοχῆς καὶ προνομίας ἀξιωθέντες, ἀλλὰ ὅτι φύσιν εὔμοιρον κτησάμενοι, διετήρησαν αὐτὴν ἀδιάστροφον· οὐ φυγόντες ἐπιτηδεύματα μοχθηρὰ, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἀρχὴν αὐτοῖς περιπεσόντες, προηγουμένως δὲ καλῶν ἔργων καὶ λόγων ἀσκηταὶ γενόμενοι τὸν βίον ἐπεκόσμουν. Θαυμαστότατοι μὲν οὖν ἄνθρωποι ἐκεῖνοι γεγόνασιν, οἳ ταῖς ὁρμαῖς ἐλευθέραις καὶ εὐγενέσιν ἐχρήσαντο, μὴ κατὰ μίμησιν ἢ ἐναντίωσιν ἑτέρων, 355
ἀλλ' αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον ἀποδεξάμενοι. P.

*) Gen. 6, 9.

Θαυμαστὸς δὲ καὶ ὁ τῆς καθ᾽ αὑτὸν γενεᾶς διενηνοχὼς, καὶ μηδενὶ συνενεχθεὶς ὧν ἐζήλωσαν οἱ πολλοί. Δευτερείων μὲν οὗτος ἐφίξεται, τὰ δὲ πρῶτα τῶν ἄθλων ἐκείνοις ἀναδώσει ἡ φύσις. Τὰ μέντοι
7 *δευτερεῖα καὶ αὐτὰ μεγάλα. Τί δὲ οὐχὶ μέγα καὶ*
M. *περιμάχητον, ὧν ὀρέγει καὶ δωρεῖται θεός; Σαφεστάτη δὲ πίστις, αἱ τῶν χαρίτων ὑπερβολαὶ ὧν οὗτος ἔτυχεν. Ἐπεὶ γὰρ ἀδικημάτων καὶ ἀσεβημάτων φορὰν ἤνεγκεν ἐκεῖνος ὁ χρόνος, καὶ πᾶσα χώρα, καὶ ἔθνος, καὶ πόλις, καὶ οἰκία, καὶ ἕκαστος ἰδίᾳ, πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπέπληστο· πάντων ἑκουσίως καὶ ἐκ προνοίας ὡς ἐν ἀγῶνι, περὶ τῶν ἐν τῷ διαμαρτάνειν πρωτείων ἁμιλλωμένων, μετὰ σπουδῆς ἁπάσης ἐφιλονείκουν ἑκάστου τὸν πλησίον κακίας μεγέθει ὑπερβαλεῖν ἐπειγομένου, καὶ μηδὲν παραλείποντος τῶν πρὸς ἐπίληπτον καὶ ἐπάρατον βίον.*

§. 8. *Ἐφ᾽ οἷς ὁ θεὸς εἰκότως δυσχεράνας, εἰ τὸ ζῶον τὸ ἄριστον εἶναι δοκοῦν, καὶ συγγενείας ἀξιωθὲν τῆς πρὸς αὐτὸν, ἕνεκα τῆς ἐν τῷ λόγῳ κοινωνίας, δέον ἀρετὴν ἐπιτηδεύειν, ἐζήλωσε κακίαν καὶ τὰ εἴδη πάντα κακίας, δίκην ὁρίζει τὴν προσήκουσαν, ἀφανίζειν τοὺς τότε ὄντας κατακλυσμῷ διανοηθείς· οὐ μόνον δὲ τοὺς ἐν τῇ πεδιάδι καὶ τοῖς χθαμαλωτέροις, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν τοῖς ὑψηλοτάτοις ὄρεσι κατοικοῦντας. Ἡ μὲν γὰρ μεγάλη θάλαττα,*) μετέωρος ὡς οὐδέπω πρότερον ἀρθεῖσα, διὰ τῶν στομάτων ἀθρόᾳ ῥύμῃ τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς εἰσεῤῥύη πελάγεσι· τὰ δὲ πλημμύραντα νήσους καὶ ἠπείρους ἐπέκλυσε. Πηγῶν τε ἀεννάων καὶ αὐθιγενῶν ποταμῶν καὶ χειμάῤῥων ἐπάλληλοι φοραὶ συνῆπτον, ἀλλήλοις ἀναχεόμεναι, καὶ πρὸς ὕψος ἐπαιρόμεναι ἐπέβαινον. Οὐ μὴν οὐδὲ ὁ ἀὴρ ἠρέμει· πάντα γὰρ τὸν οὐρανὸν βαθὺ καὶ συνεχὲς νέφος ἐπεῖχε, καὶ*

---

*) Gen. 7, 11 sqq.

πνεύματα ἦν ἐξαίσια· πάταγοι δὲ βροντῶν καὶ ἐπιλάμψεις ἀστραπῶν, καὶ κεραυνῶν φοραὶ, καταῤῥηγνυμένων ὄμβρων ἀπαύστων, ὡς νομίσαι τὰ μέρη τοῦ παντὸς εἰς μίαν φύσιν τὴν ὕδατος ἀναστοιχειούμενα σπεύδειν· ἕως τοῦ μὲν ἄνωθεν καταῤῥάττοντος, τοῦ δὲ κάτωθεν ἐπανιόντος, μετάρσια ἤρθη τὰ ῥεῖθρα· οἷς οὐ μόνον ἡ πεδιὰς καὶ ὅση χθαμαλὴ κατακλυσθεῖσα ἠφανίσθη, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑψηλοτάτων ὀρῶν αἱ κορυφαί. Πάντα γὰρ τὰ μέρη τῆς γῆς ἔδυ καθ' ὕδατος, ὡς πᾶσαν καθηρπάσθαι, καὶ τὸν κόσμον ἀκρωτηριασθέντα μεγάλα τμήματα, τὸν παντελῆ καὶ ὁλόκληρον, ὃ μήτε εἰπεῖν μήτε νοῆσαι θέμις, λελωβῆσθαι δοκεῖν. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ ἀὴρ,
ἔξω μέρους βραχέος τοῦ κατὰ σελήνην, ἅπας ἀνή- 356
λωτο, νικηθεὶς ὑπὸ τῆς τοῦ ὕδατος βίας καὶ φο- P.
ρᾶς, ὅπερ ἀνὰ κράτος τὴν ἐκείνου χώραν ἐπέσχε. Τότε δὴ εὐθὺς ἐφθείρετο ὅσα σπαρτὰ καὶ δένδρα· φθείρει γὰρ ὡς ἔνδεια καὶ πλῆθος ἄμετρον· ἔθνησκον δὲ αἱ μυρίαι τῶν ζώων ἀγέλαι ἡμέρων ὁμοῦ καὶ ἀγρίων. Ἦν γὰρ εἰκὸς τοῦ κρατίστου γένους ἀνθρώπων ἀφανιζομένου, μηδὲν ὑπολειφθῆναι τῶν χειρόνων· ἐπεὶ καὶ πρὸς τὰς ἐκείνου χρείας ἐγένετο δοῦλα, τρόπον τινὰ δεσποτικαῖς προστάξεσιν ὑπηρε-
8 τήσοντα. Τοσούτων δὴ καὶ τηλικούτων ἐπιῤῥαξάν-
M. των κακῶν, ἅπερ ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ὤμβρησε· πάντα γὰρ τὰ τοῦ κόσμου μέρη, δίχα τῶν κατ' οὐρανὸν, ἐκινήθη παρὰ φύσιν, ὡςὰν βαρεῖαν καὶ θανατώδη νόσον νοσήσαντα. Μόνος δὲ εἷς οἶκος, ὁ τοῦ λεχθέντος ἀνδρὸς δικαίου καὶ θεοφιλοῦς, διασώζεται, δύο λαβόντος τὰς ἀνωτάτω δωρεάς· μίαν μὲν, ἣν εἶπον, τὸ μὴ πᾶσι τούτοις συναπολέσθαι, ἑτέραν δὲ, τὸ πάλιν αὐτὸν ἀρχηγέτην ὑπάρξαι νέας ἀνθρώπων σπορᾶς. Ἠξίωσε γὰρ αὐτὸν ὁ θεὸς καὶ τέλος ἡμῶν τοῦ γένους καὶ ἀρχὴν γενέσθαι· τέλος μὲν τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, τῶν δὲ μετὰ κατακλυσμὸν ἀρχήν.

§. 9. *Τοιοῦτος μὲν ὁ τῶν καθ᾽ αὑτὸν ἄριστος, τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ τεθειμένα ἆθλα αὐτῷ, ὁποῖα δεδήλωκεν ὁ ἱερὸς λόγος. Τῶν δὲ εἰρημένων τριῶν εἴτε ἀνδρῶν, εἴτε ψυχῶν τρόπων, ἐναρμόνιος ἡ τάξις. Ὁ μὲν γὰρ τέλειος ὁλόκληρος ἐξ ἀρχῆς. Ὁ δὲ μετατεθειμένος, ἡμίεργος, τοῦ βίου τὸν μὲν πρότερον χρόνον ἀνατιθεὶς κακίᾳ, τὸν δὲ ὕστερον ἀρετῇ, πρὸς ἣν μετανέστη καὶ μετῳκίσατο. Ὁ δὲ ἐλπίζων, ὡς αὐτὸ δηλοῖ τὸ ὄνομα, ἐλλιπής· ἐφιέμενος μὲν ἀεὶ τοῦ καλοῦ, οὔπω δὲ ἐφικέσθαι τούτου δεδυνημένος, ἀλλ᾽ ἐοικὼς τοῖς πλέουσιν, οἳ σπεύδοντες εἰς λιμένα καταίρειν ἔτι ἐνθαλαττεύουσιν ἐνορμίσασθαι μὴ δυνάμενοι.*

§. 10. *Ἡ μὲν οὖν προτέρα τριὰς τῶν ἀρετὴν ἐπιποθησάντων δεδήλωται. Μείζων δέ ἐστιν ἑτέρα, περὶ ἧς νυνὶ λεκτέον. Ἐκείνη μὲν γὰρ τοῖς ἐν ἡλικίᾳ παιδικῇ μαθήμασιν ἔοικεν, αὕτη δὲ τοῖς ἀνδρῶν ἀθλητικῶν γυμνάσμασιν, ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς ὄντως ἀλειφομένων ἀγῶνας· οἳ σωμασκίας καταφρονοῦντες, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάζουσιν εὐεξίαν, ἐφιέμενοι τῆς κατὰ τῶν ἀντιπάλων παθῶν νίκης. Οἷς μὲν οὖν διενήνοχεν ἕκαστος, ἐφ᾽ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τέλος ἐπειγόμενος, αὖθις ἀκριβέστερον ἐροῦμεν. Ἃ δὲ χρὴ περὶ τῶν τριῶν συλλήβδην προειπεῖν, ἀναγκαῖον μὴ παρασιωπῆσαι. Τούτους τοίνυν συμβέβηκε μιᾶς οἰκίας καὶ ἑνὸς γένους εἶναι· ὁ γὰρ τελευταῖος υἱὸς μέν ἐστι τοῦ μέσου, υἱωνὸς δὲ τοῦ πρώτου, καὶ πάντας φιλοθέους ὁμοῦ καὶ θεοφιλεῖς, ἀγαπήσαντας τὸν ἀληθῆ θεὸν, καὶ ἀνταγαπηθέντας πρὸς αὐτοῦ·* 357
ὃς ἠξίωσε, καθάπερ δηλοῦσιν οἱ χρησμοὶ, διὰ τὰς P.
ὑπερβολὰς τῶν ἀρετῶν αἷς συνεβίουν κοινωνῆσαι τῆς προσρήσεως αὐτοῖς. Τὸ γὰρ ἴδιον ὄνομα τοῖς ἐκείνων ἐναρμοσάμενος ἥνωσε, τὴν ἐκ τῶν τριῶν σύνθετον κλῆσιν ἐπιφημίσας ἑαυτῷ. „Τοῦτο γάρ μου,“ φησὶν, „ὄνομά ἐστιν αἰώνιον, θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ

θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ θεὸς Ἰακὼβ," *) ἀντὶ τοῦ καθά-
9 παν τὸ πρός τι· καὶ μήποτ' εἰκότως. Ὀνόματος
M. γὰρ ὁ θεὸς οὐ δεῖται. Μὴ δεόμενος δὲ ὅμως ἐχαρίζετο τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων κλῆσιν οἰκείαν, ἵνα ἔχοντες καταφυγὴν πρὸς ἱκεσίας καὶ λιτάς, μὴ ἀμοιρῶσιν ἐλπίδος χρηστῆς.

§. 11. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπ' ἀνδρῶν ὁσίων εἰρῆσθαι δοκεῖ· μηνύματα δ' ἐστὶ φύσεως ἀδηλοτέρας καὶ πολὺ βελτίονος τῆς ἐν αἰσθητοῖς. Τρόπους γὰρ ψυχῆς ἔοικεν ὁ ἱερὸς διερευνᾶσθαι λόγος, ἀστείους ἅπαντας, τὸν μὲν ἐκ διδασκαλίας, τὸν δ' ἐκ φύσεως, τὸν δ' ἐξ ἀσκήσεως ἐφιέμενον τοῦ καλοῦ. Ὁ μὲν γὰρ πρῶτος, ἐπίκλησιν Ἀβραάμ, σύμβολον διδασκαλικῆς ἀρετῆς ἐστιν, ὁ δὲ μέσος, Ἰσαάκ, φυσικῆς, ὁ δὲ τρίτος, Ἰακώβ, ἀσκητικῆς. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἀγνοητέον, ὅτι μετεποιεῖτο τῶν τριῶν ἕκαστος δυνάμεων, ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τῆς πλεοναζούσης κατ' ἐπικράτειαν. Οὔτε γὰρ διδασκαλίαν ἄνευ φύσεως ἢ ἀσκήσεως τελειωθῆναι δυνατόν· οὔτε φύσις ἐπὶ πέρας ἐστὶν ἐλθεῖν ἱκανή, δίχα τοῦ μαθεῖν καὶ ἀσκῆσαι· οὔτε ἄσκησις, εἰ μὴ προθεμελιωθείη φύσει τε καὶ διδασκαλίᾳ. Προςηκόντως οὖν καὶ τὴν τῶν τριῶν, λόγῳ μὲν ἀνδρῶν, ἔργῳ δέ, ὡς εἶπον, ἀρετῶν, οἰκειότητα συνῆψε φύσις, μάθησις, ἄσκησις, ἃς ἑτέρῳ ὀνόματι Χάριτας ἰσαρίθμους ἄνθρωποι καλοῦσιν, ἢ τῷ κεχαρίσθαι τὸν θεὸν τῷ ἡμετέρῳ γένει τὰς τρεῖς δυνάμεις πρὸς τελειότητα βίου, ἢ παρ' ὅσον αὗται δεδώρηνται ψυχῇ λογικῇ ἑαυτάς, δώρημα κάλλιστον· ἵνα καὶ τὸ αἰώνιον ὄνομα τὸ δηλούμενον ἐν τοῖς χρησμοῖς μὴ ἐπὶ τριῶν ἀνθρώπων μᾶλλον, ἢ τῶν εἰρημένων λέγηται δυνάμεων. Ἀνθρώπων μὲν γὰρ φθαρτὴ φύσις, ἄφθαρτος δὲ ἡ τῶν ἀρετῶν· εὐλογώτερον δὲ ἐπιφημίζε-

---

*) Exod. 3, 15.

σθαι τὸν ἀΐδιον ἀφθάρτοις πρὸ θνητῶν, ἐπεὶ συγγενὲς μὲν ἀϊδιότης ἀφθαρσίᾳ, ἐχθρὸν δὲ θάνατος.

§. 12. *Χρὴ μέντοι μηδ᾽ ἐκεῖνο ἀγνοεῖν, ὅτι τὸν μὲν πρῶτον ἄνθρωπον, τὸν γηγενῆ, πατέρα τῶν ἄχρι τοῦ κατακλυσμοῦ φύντων εἰςήγαγε· τὸν δὲ μόνον ἐκ τῆς τοσαύτης φθορᾶς ὑπολειφθέντα πανοικεὶ, ὃν ἕνεκα δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης καλοκἀγαθίας, τοῦ νεάσοντος αὖθις καινοῦ γένους ἀνθρώπων· τὴν δὲ περίσεμνον τριάδα καὶ περιμάχητον ἑνὸς εἴδους ἐπιλεγομένου "βασίλειον ἱεράτευμα καὶ ἔθνος ἅγιον"* *) *οἱ χρησμοὶ καλοῦσι. Μηνύει δὲ τὸ* 358
ὄνομα τὴν δύναμιν αὐτοῦ. Προσονομάζεται γὰρ Ἑ-Ρ.
βραίων γλώττῃ τὸ ἔθνος "Ἰσραὴλ," ὅπερ ἑρμηνεύεται ὁρῶν θεόν. Ὅρασις δὲ ἡ μὲν δι᾽ ὀφθαλμῶν ἐν ἁπάσαις καλλιστεύει ταῖς αἰσθήσεσιν, ἐπεὶ καὶ διὰ μόνης καταλαμβάνεται τὰ κάλλιστα τῶν ὄντων, ἥλιος καὶ σελήνη, καὶ ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος· ἡ δὲ διὰ τοῦ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικοῦ προφέρει τὰς ἄλλας, ὅσαι αἱ περὶ αὐτὰ δυνάμεις. Αὕ-
10 *τη δέ ἐστι φρόνησις, ὄψις οὖσα διανοίας. Ὅτῳ δ᾽*
M. *ἐξεγένετο μὴ μόνον τὰ ἄλλα ὅσα ἐν τῇ φύσει δι᾽ ἐπιστήμης καταλαμβάνειν, ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν τῶν συμπάντων ὁρᾶν, ἐπ᾽ ἄκρον εὐδαιμονίας ἴστω προεληλυθώς. Οὐδὲν γὰρ ἀνωτέρω θεοῦ, πρὸς ὃν εἴ τις τὸ τῆς ψυχῆς τείνας ὄμμα ἔφθακε, μονὴν εὐχέσθω καὶ στάσιν. Αἱ μὲν γὰρ ἀνάντεις ὁδοὶ, καματηραὶ καὶ βραδεῖαι, ἡ δὲ κατὰ πρανοῦς φορὰ, συρμὸν ἔχουσα τὸ πλέον ἢ κάθοδον, ταχεῖα καὶ ῥάστη. Πολλὰ δὲ τὰ κάτω βιαζόμενα, ὧν οὐδὲν ὄφελος, ὅταν ἐκ τῶν αὐτοῦ δυνάμεων ἀνακρεμάσας τὴν ψυχὴν ὁ θεὸς, ὁλκῇ δυνατωτέρᾳ πρὸς αὐτὸν ἐπισπάσαιτο.*

---

*) Exod. 19, 6.

§. 13. *Ταῦτα μὲν οὖν κοινῇ περὶ τῶν τριῶν ἀναγκαίως προειρήσθω. Λεκτέον δὲ ἑξῆς ἐν οἷς ἕκαστος ἰδίᾳ προήνεγκεν, ἀπὸ τοῦ πρώτου τὴν ἀρχὴν λαβόντας. Ἐκεῖνος τοίνυν εὐσεβείας, ἀρετῆς τῆς ἀνωτάτω καὶ μεγίστης, ζηλωτὴς γενόμενος, ἐσπούδασεν ἕπεσθαι θεῷ, καὶ καταπειθὴς εἶναι τοῖς προσταττομένοις ὑπ᾽ αὐτοῦ· προστάξεις ὑπολαμβάνων οὐ τὰς διὰ φωνῆς καὶ πραγμάτων μηνυομένας αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς διὰ τῆς φύσεως τρανοτέροις σημείοις δηλουμένας, ἃς ἡ ἀληθεστάτη τῶν αἰσθήσεων πρὸ ἀκοῆς τῆς ἀπίστου καὶ ἀβεβαίου καταλαμβάνει. Θεώμενος γάρ τις τὴν ἐν τῇ φύσει τάξιν, καὶ τὴν παντὸς λόγου κρείττονα πολιτείαν, ᾗ χρῆται ὁ κόσμος, ἀναδιδάσκεται, φθεγγομένου μηδενὸς, εὔνομον καὶ εἰρηνικὸν βίον ἐπιτηδεύειν, εἰς τὴν τῶν καλῶν ἐξομοίωσιν ἀποβλέποντα. Ἐναργέσταται δὲ τῆς εὐσεβείας ἀποδείξεις εἰσὶν, ἃς περιέχουσιν αἱ γραφαί. Πρώτην δὲ λεκτέον, ἣ καὶ πρώτη τέτακται.*

§. 14. *Λογίῳ πληχθεὶς περὶ τοῦ πατρίδα καὶ συγγένειαν καὶ πατρῷον οἶκον καταλιπεῖν καὶ μεταναστῆναι, καθάπερ ἀπὸ τῆς ξένης εἰς τὴν οἰκείαν ἐπανιὼν, ἀλλ᾽ οὐκ ἀπὸ τῆς οἰκείας εἰς τὴν ξένην μέλλων ἀπαίρειν, ἔσπευδε συντείνων, νομίζων ἰσότιμον εἶναι τῷ τελειῶσαι, τὸ ταχέως τὸ προσταχθὲν ἀνύσαι. Καί τοι τίνα ἕτερον εἰκὸς οὕτως ἀκλινῆ καὶ ἄτρεπτον γενέσθαι, ὡς μὴ φίλτροις ὑπαχθῆναι καὶ ὑπενδοῦναι συγγενῶν καὶ πατρίδος; Ὧν ὁ πόθος ἑκάστῳ τρόπον τινὰ συγγεγένηται καὶ συνηύξηται, καὶ μᾶλλον ἢ οὐχ ἧττον τῶν ἡνωμένων μερῶν συμπέφυκε. Μάρτυρες δὲ οἱ νομοθέται τὴν δευτερεύουσαν θανάτου τιμω-* 359
ρίαν κατὰ τῶν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἑαλωκότων ὁρί- P.
σαντες, φυγήν· οὐ δευτερεύουσαν, ὥς γ᾽ ἐμοὶ δοκεῖ παρὰ ἀληθείᾳ δικαζούσῃ, πολὺ δὲ ἀργαλεωτέραν, εἴ γε πέρας μὲν κακοπραγιῶν ὁ θάνατος, ἀρχὴ δὲ οὐ πέρας ἡ φυγὴ καινοτέρων συμφορῶν, ἀνθ᾽ ἑ-

νὸς τοῦ χωρὶς ἀλγηδόνων, μυρίους ἐπάγουσα θανά-
11 *τους σὺν αἰσθήσει. Κατ' ἐμπορίαν ἔνιοι πόθῳ χρη-*
M. *ματισμοῦ πλέοντες, ἢ κατὰ πρεσβείαν, ἢ κατὰ θέαν τῶν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἢ δι' ἔρωτα παιδείας, ὁλκοὺς ἔχοντες δυνάμεις τῆς ἔξω μονῆς, οἱ μὲν τὰς ἐπικερδείας, οἱ δὲ τὸ τὴν πόλιν ἐπὶ καιρῶν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις καὶ μεγίστοις ὀνῆσαι, οἱ δὲ ἱστορίαν ὧν πρότερον ἠγνόουν, τέρψιν ἅμα καὶ ὠφέλειαν τῇ ψυχῇ παρασκευάζουσαν — τυφλοὶ γὰρ πρὸς ὀξὺ βλέποντας, ἀναποδήμητοι πρὸς ἐκδεδημηκότας — ὅμως ἐπείγονται τὸ πατρῷον ἔδαφος ἰδεῖν καὶ προσκυνῆσαι, καὶ συνηθεῖς ἀσπάσασθαι, συγγενῶν τε καὶ φίλων ἡδίστης καὶ ποθεινοτάτης ὄψεως ἀπολαῦσαι· καὶ πολλάκις τὰς πράξεις ὧν ἕνεκα ἐξεδήμησαν μηκυνομένας ὁρῶντες, κατέλιπον, ἱμέρῳ τῶν προσηκόντων ἑλχθέντες βιαιοτάτῳ. Μετ' ὀλίγων δὲ οὗτος, ἢ καὶ μόνος, ἅμα τῷ κελευσθῆναι μετανίστατο, καὶ τῇ ψυχῇ πρὸ τοῦ σώματος τὴν ἀποικίαν ἐστέλλετο, τὸν ἐπὶ τοῖς θνητοῖς ἵμερον παρευημεροῦντος ἔρωτος οὐρανίου. Οὐδενὸς οὖν φροντίσας, οὐ φυλετῶν, οὐ δημοτῶν, οὐ συμφοιτητῶν, οὐχ ἑταίρων, οὐ τῶν ἀφ' αἵματος ὅσοι πρὸς πατρὸς ἢ μητρὸς ἦσαν, οὐ πατρίδος, οὐκ ἀρχαίων ἐθῶν, οὐ συντροφίας, οὐ συνδιαιτήσεως, ὧν ἕκαστον ἀγωγόν τε καὶ δυςαπόσπαστον ὁλκὸν ἔχον καὶ δύναμιν, ἐλευθέροις καὶ ἀφέτοις ὁρμαῖς ᾗ τάχιστα μετανίσταται, τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ τῆς Χαλδαίων γῆς, εὐδαίμονος χώρας, καὶ κατ' ἐκεῖνον ἀκμαζούσης τὸν χρόνον, εἰς τὴν Χαῤῥαίων γῆν· ἔπειτα οὐ μακρὰν ὕστερον καὶ ἀπὸ ταύτης εἰς ἕτερον τόπον, περὶ οὗ λέξομεν, ἐκεῖνο πρότερον εἰπόντες.*

§. 15. *Αἱ δηλωθεῖσαι ἀποικίαι τῷ μὲν ῥήματι τῆς γραφῆς ὑπ' ἀνδρὸς σοφοῦ γεγόνασι, κατὰ δὲ τοὺς ἀλληγορίας νόμους ὑπὸ φιλαρέτου ψυχῆς, τὸν ἀληθῆ ζητούσης θεόν. Χαλδαῖοι γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα διαπονήσαντες ἀστρονομίαν, καὶ πάντα*

ταῖς κινήσεσι τῶν ἀστέρων ἀναθέντες, αἷς ὑπέλαβον οἰκονομεῖσθαι τὰ ἐν κόσμῳ, δυνάμεσιν ἃς περιέχουσιν ἀριθμοὶ καὶ ἀριθμῶν ἀναλογίαι, τὴν ὁρατὴν οὐσίαν ἐσέμνυνον, τῆς ἀοράτου καὶ νοητῆς οὐ λαβόντες ἔννοιαν. Ἀλλὰ τὴν ἐν ἐκείνοις τάξιν διερευνώμενοι, κατά τε τὰς ἡλίου καὶ σελήνης καὶ 360
τῶν ἄλλων πλανήτων καὶ ἀπλανῶν περιόδους, καὶ P.
κατὰ τὰς τῶν ἐτησίων ὡρῶν μεταβολὰς, καὶ κατὰ τὴν τῶν οὐρανίων πρὸς τὰ ἐπίγεια συμπάθειαν, τὸν κόσμον αὐτὸν ὑπέλαβον εἶναι θεὸν, οὐκ εὐαγῶς τὸ γενόμενον ἐφομοιώσαντες τῷ πεποιηκότι. Ταύτῃ τις τῇ δόξῃ συντραφεὶς, καὶ χαλδαΐσας μακρόν τινα χρό-
12 νον, ὥςπερ ἐκ βαθέος ὕπνου διανοίξας τὸ τῆς ψυ-
M. χῆς ὄμμα, καὶ καθαρὰν αὐγὴν ἀντὶ σκότους βαθέος βλέπειν ἀρξάμενος, ἠκολούθησε τῷ φέγγει, καὶ κατεῖδεν ὃ μὴ πρότερον ἐθεάσατο, τοῦ κόσμου τινὰ ἡνιόχον καὶ κυβερνήτην ἐφεστῶτα, καὶ σωτηρίως εὐθύνοντα τὸ οἰκεῖον ἔργον, ἐπιμέλειάν τε καὶ προστασίαν καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μερῶν, ὅσα θείας ἐπάξια φροντίδος, ποιούμενον. Ὅπως δ' οὖν βεβαιώσῃ τὴν φανεῖσαν ὄψιν ἐν τῇ διανοίᾳ παγιώτερον, φησὶν αὐτῷ ὁ ἱερὸς λόγος· τὰ μεγάλα, ὦ οὗτος, ὑποτυπώσει βραχυτέρων πολλάκις γνωρίζεται, πρὸς ἅ τις ἀπιδὼν, ηὔξησε τὴν φαντασίαν ἀπεριγράφοις μεγέθεσι. Παραπεμψάμενος οὖν τούς τε κατ' οὐρανὸν περιπολοῦντας, καὶ τὴν Χαλδαϊκὴν ἐπιστήμην, μετανάστηθι πρὸς ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τῆς μεγίστης πόλεως, τοῦδε τοῦ κόσμου, πρὸς βραχυτέραν· δυνήσῃ γὰρ μᾶλλον καταλαβεῖν τὸν ἔφορον τοῦ παντός. Διὰ τοῦτο τὴν πρώτην ἀποικίαν ἀπὸ τῆς Χαλδαίων γῆς εἰς τὴν Χαῤῥαίων λέγεται ποιεῖσθαι.

§. 16. Χαῤῥὰν δὲ ἑλληνιστὶ τρῶγλαι λέγονται, κατὰ σύμβολον αἱ τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων χῶραι, δι' ὧν ὥςπερ ὀπῶν, ἑκάστη πέφυκε διακύπτειν πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἀντίληψιν. Ἀλλὰ τί τούτων, εἰ-

ποι τις ἂν, ὄφελος, εἰ μὴ νοῦς ἀόρατος καθάπερ
θαυματοποιὸς ἔνδοθεν ὑπήχει ταῖς ἑαυτοῦ δυνάμε-
σιν; Ἃς τοτὲ μὲν ἀνιεὶς καὶ ἐπιχαλῶν, τοτὲ δὲ ἀν-
τισπῶν καὶ ἀνθέλκων βίᾳ, κίνησιν ἐμμελῆ καὶ πολ-
λὴν ἡσυχίαν ἐμπαρείχετο τοῖς θαύμασι. Τοῦτο ἔ-
χων παρὰ σεαυτῷ τὸ παράδειγμα, ῥαδίως, οὗ σφό-
δρα ποθεῖς λαβεῖν τὴν ἐπιστήμην, κατανοήσεις. Οὐ
γὰρ ἐν σοὶ μὲν ὁ νοῦς ἐστιν ἡγεμὼν ἐπιτεταγμένος,
ᾧ καὶ τοῦ σώματος ἅπασα κοινωνία πειθαρχεῖ, καὶ
ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων ἕπεται· ὁ δὲ κόσμος, τὸ
κάλλιστον καὶ μέγιστον καὶ τελειότατον ἔργον, οὗ
πάντα τὰ ἄλλα συμβέβηκεν εἶναι μέρη, βασιλέως
ἀμοιρεῖ τοῦ συνέξοντος καὶ ἐνδίκως ἐπιτροπεύσοντος.
Εἰ δὲ ἀόρατος, μὴ θαυμάσῃς· οὐδὲ γὰρ ὁ ἐν σοὶ
νοῦς ὁρατός. Ταῦτά τις ἐπιλογιζόμενος, καὶ οὐ
πόῤῥωθεν, ἀλλ' ἐγγύθεν ἀναδιδασκόμενος, ἔκ τε
αὑτοῦ καὶ τῶν περὶ αὑτὸν, εἴσεται σαφῶς, ὅτι ὁ
κόσμος οὐκ ἔστιν ὁ πρῶτος θεὸς, ἀλλ' ἔργον τοῦ
πρώτου θεοῦ καὶ τοῦ συμπάντων πατρός· ὃς ἀει- 361
δὴς ὢν, πάντα φαίνει, μικρῶν τε αὖ καὶ μεγάλων P.
διαδεικνὺς τὰς φύσεις. Σώματος γὰρ ὀφθαλμοῖς
οὐκ ἠξίωσε καταλαμβάνεσθαι, τάχα μὲν ἐπειδὴ θνη-
τὸν ἀϊδίου ψαύειν οὐχ ὅσιον ἦν, τάχα δὲ καὶ δι'
ἀσθένειαν τῆς ἡμετέρας ὄψεως. Οὐ γὰρ ἂν ἐχώρησε
τὰς ἀπὸ τοῦ ὄντος χεομένας αὐγὰς, ὁπότε οὐδὲ ταῖς
ἀφ' ἡλίου προσβλέπειν ἀκτῖσιν οἵα τέ ἐστι.

13 §. 17. Τεκμήριον δὲ τῆς ἀποικίας ἐναργέστατον,
M. ἣν ἀπ' ἀστρονομίας καὶ τῆς χαλδαϊζούσης δόξης ἡ
διάνοια ἐστείλατο. Λέγεται γὰρ εὐθὺς ἅμα τῇ μετα-
ναστάσει τοῦ σοφοῦ, "Ὤφθη δὲ ὁ θεὸς τῷ Ἀβρα-
άμ," *) ᾧ δῆλον ὅτι πρότερον οὐκ ἦν ἐμφανὴς, ὅτε
χαλδαΐζων τῇ τῶν ἀστέρων χορείᾳ προσεῖχεν, ἔξω τοῦ
κόσμου καὶ τῆς αἰσθητῆς οὐσίας εὐάρμοστον καὶ

---

*) Gen. 12, 7.

νοητὴν φύσιν οὐδεμίαν ἁπλῶς καταλαμβάνων. Ἐπεὶ δὲ μεθωρμίσατο καὶ μετεχώρησε, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἔγνω τὸν κόσμον ὑπήκοον, ἀλλ᾽ οὐκ αὐτοκράτορα, οὐ πρυτανεύοντα, ἀλλὰ πρυτανευόμενον ὑπ᾽ αἰτίου τοῦ πεποιηκότος, ὅπερ ἡ διάνοια τότε πρῶτον ἀναβλέψασα εἶδε. Πολλὴ γὰρ αὐτῆς πρότερον ἀχλὺς ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν κατεκέχυτο, ἣν ἐνθέρμοις καὶ διαπύροις δόγμασιν ἀνασκεδάσασα, μόλις ἴσχυσεν, ὡς ἐν αἰθρίᾳ καθαρᾷ, τοῦ πάλαι κρυπτομένου καὶ ἀειδοῦς φαντασίαν λαβεῖν. Ὃς ἕνεκεν φιλανθρωπίας ἀφικνουμένην τὴν ψυχὴν ὡς αὑτὸν, οὐκ ἀπεστράφη, προϋπαντήσας δὲ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἔδειξε, καθ᾽ ὅσον οἷόν τ᾽ ἦν ἰδεῖν τὸν βλέποντα. Διὸ λέγεται, οὐχ ὅτι ὁ σοφὸς εἶδε θεὸν, ἀλλ᾽ ὅτι „ὁ θεὸς ὤφθη τῷ σοφῷ.“ Καὶ γὰρ ἦν ἀδύνατον καταλαβεῖν τινα δι᾽ αὑτοῦ τὸ πρὸς ἀλήθειαν ὂν, μὴ παραφήναντος ἐκείνου ἑαυτὸ καὶ παραδείξαντος.

§. 18. *Μαρτυρεῖ δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ἡ τοῦ ὀνόματος ὑπαλλαγὴ καὶ μετάθεσις. Ἐκαλεῖτο γὰρ Ἀβρὰμ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, προσερρήθη δὲ ὕστερον Ἀβραάμ· φωνῇ μὲν ἑνὸς στοιχείου τοῦ ἄλφα διπλασιασθέντος, δυνάμει δὲ μεγάλου πράγματος καὶ δόγματος ἐνδειξαμένου τὴν μεταβολήν. Ἀβρὰμ μὲν γὰρ ἑρμηνευθέν ἐστι πατὴρ μετέωρος, Ἀβραὰμ δὲ πατὴρ ἐκλεκτὸς ἠχοῦς· τὸ μὲν πρότερον ἐμφαῖνον τὸν ἀστρολογικὸν καὶ μετεωρολογικὸν ἐπικαλούμενον, οὕτω τῶν χαλδαϊκῶν δογμάτων ἐπιμελόμενον, ὡσὰν τις πατὴρ ἐγγόνων ἐπιμεληθείη· τὸ δὲ ὕστερον, τὸν σοφόν. Διὰ μὲν γὰρ τῆς ἠχοῦς τὸν προφορικὸν λόγον αἰνίττεται, διὰ δὲ τοῦ πατρὸς τὸν ἡγεμόνα νοῦν. Πατὴρ γὰρ ὁ ἐνδιάθετος φύσει τοῦ* 362
γεγωνοῦ, πρεσβύτερός τε ὢν καὶ τὰ λεκτέα ὑποσπείρων. P.
Διὰ δὲ τοῦ ἐπιλεγομένου, τὸν ἀστεῖον. Εἰκαῖος μὲν γὰρ καὶ πεφυρμένος ὁ φαῦλος τρόπος, ἐκλεκτὸς δὲ ὁ ἀγαθὸς, ἐπικριθεὶς ἐξ ἁπάντων ἀριστίνδην. Τῷ μὲν οὖν μετεωρολογικῷ μεῖζον οὐδὲν κόσμου τὸ πα-

ράπαν εἶναι δοκεῖ, ᾧ καὶ τὰς τῶν γινομένων αἰτίας ἀνατίθησιν· ὁ δὲ σοφὸς ἀκριβεστέροις ὄμμασιν ἰδὼν τὸ τελειότερον νοητὸν ἄρχον τε καὶ ἡγε-
14μονεῦον, ὑφ' οὗ τὰ ἄλλα δεσπόζεται καὶ κυβερνᾶται,
M πολλάκις κατεμέμψατο τῆς προτέρας ζωῆς ἑαυτὸν, ὡς τυφλὸν βίον διεξεληλυθότα, σκηριπτόμενον ἐπὶ τοῖς αἰσθητοῖς, ἀβεβαίῳ καὶ ἀνιδρύτῳ φύσει πράγματι. Δευτέραν δὲ ἀποικίαν στέλλεται λογίῳ πάλιν πεισθεὶς ὁ ἀστεῖος, οὐκέτι ἐκ πόλεως εἰς πόλιν, ἀλλ' εἰς χώραν ἐρήμην, ἐν ᾗ πλαζόμενος διετέλει, μὴ δυσαρεστῶν τῇ πλάνῃ καὶ τῷ δι' αὐτὴν ἀνιδρύτῳ. Καί τοι τίς ἕτερος οὐκ ἂν ἠχθέσθη, οὐ μόνον τῆς οἰκείας ἀπανιστάμενος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἁπάσης πόλεως ἐλαυνόμενος εἰς δυςβάτους καὶ δυςπορεύτους ἀνοδίας; Τίς δὲ οὐκ ἂν μετατρεπόμενος ἐπαλινδρόμησεν οἴκαδε, βραχέα μὲν φροντίσας τῶν μελλουσῶν ἐλπίδων, τὴν δὲ παροῦσαν ἀπορίαν σπεύδων ἐκφυγεῖν, εὐήθειαν ὑπολαβὼν ἀδήλων χάριν ἀγαθῶν ὁμολογούμενα αἱρεῖσθαι κακά; Μόνος δὲ οὗτος τὸ ἐναντίον πεπονθέναι φαίνεται, βίον ἥδιστον νομίζων τὸν ἄνευ τῆς τῶν πολλῶν συνδιαιτήσεως. Καὶ πέφυκεν οὕτως ἔχειν. Οἱ γὰρ ζητοῦντες καὶ ἐπιποθοῦντες θεὸν ἀνευρεῖν, τὴν φίλην αὐτῷ μόνωσιν ἀγαπῶσι, κατ' αὐτὸ τοῦτο πρῶτον σπεύδοντες ἐξομοιοῦσθαι τῇ μακαρίᾳ καὶ εὐδαίμονι φύσει. Ἑκατέραν οὖν ἀπόδοσιν πεποιημένοι τήν τε ῥητὴν ὡς ἐπ' ἀνδρὸς, καὶ τὴν δι' ὑπονοιῶν ὡς ἐπὶ ψυχῆς, ἀξιέραστον καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὸν νοῦν ἀπεφήναμεν· τὸν μὲν πεισθέντα λογίοις, ἐκ δυςαποσπάστων ἀφελκυσθέντα, τὸν δὲ νοῦν, ὅτι οὐ μέχρι παντὸς ἀπατηθεὶς ἐπὶ τῆς αἰσθητῆς οὐσίας ἔστη, τὸν ὁρατὸν κόσμον ὑπολαβὼν μέγιστον καὶ πρῶτον εἶναι θεὸν, ἀλλ' ἀναδραμὼν τῷ λογισμῷ φύσιν ἑτέραν ἀμείνω τῆς ὁρατῆς νοητὴν ἐθεάσατο, καὶ τὸν ἀμφοῖν ποιητὴν ὁμοῦ καὶ ἡγεμόνα.

§. 19. Ταῦτα τοῦ θεοφιλοῦς τὰ προτέλεια, οἷς ἕπονται πράξεις οὐκ εὐκαταφρόνητοι. Τὸ δὲ μέγε-

θος αὐτῶν οὐ παντὶ δῆλον, ἀλλὰ μόνον τοῖς γευσα-
μένοις ἀρετῆς, οἳ τὰ θαυμαζόμενα παρὰ τοῖς πολ-
λοῖς εἰώθασι χλευάζειν, ἕνεκα μεγέθους τῶν περὶ τῆς
ψυχῆς ἀγαθῶν. Ἀποδεξάμενος οὖν ὁ θεὸς τὴν εἰ-
ρημένην πρᾶξιν, αὐτίκα τὸν ἀστεῖον ἀμείβεται με-
γάλῃ δωρεᾷ, τὸν γάμον αὐτῷ, κινδυνεύσαντα πρὸς 363
δυνατοῦ καὶ ἀκρατοῦς ἀνδρὸς ἐπιβουλευθῆναι, δια- P.
τηρήσας ἄψαυστόν τε καὶ σῶον. Ἡ δ' αἰτία τῆς
ἐπιθέσεως ἀρχὴν ἔλαβε τοιάνδε.*) Καρπῶν ἀφορίας
ἐπὶ συχνὸν χρόνον γενομένης, τοτὲ μὲν διὰ πολλὴν
καὶ ἄμετρον ἐπομβρίαν, τοτὲ δὲ δι' αὐχμὸν καὶ ζά-
λην, αἱ κατὰ Συρίαν πόλεις συνεχεῖ λιμῷ πιεσθεῖσαι
κεναὶ τῶν οἰκητόρων ἦσαν, ἄλλων ἀλλαχόσε σκιδνα-
μένων κατὰ ζήτησιν τροφῆς καὶ πορισμὸν τῶν ἀναγ-
καίων. Πυθόμενος οὖν Ἀβραὰμ ἄφθονον εὐθηνίαν
ἐν Αἰγύπτῳ καὶ εὐετηρίαν, τοῦ μὲν ποταμοῦ ἐν και-
ρῷ λιμνάσαντος τὰ πεδία ταῖς πλημμύραις, τῶν δὲ
τὸν σπόρον εὔσταχυν ἐνεγκόντων καὶ ἀναθρεψαμένων
15 εὐκρασίαις πνευμάτων, ἀπαίρει πᾶσαν τὴν οἰκίαν
M. ἐπαγόμενος. Ἦν δ' αὐτῷ γυνὴ τήν τε ψυχὴν ἀρίστη,
καὶ τὸ σῶμα τῶν καθ' αὑτὴν περικαλλεστάτη· ταύ-
την ἰδόντες Αἰγυπτίων οἱ ἐν τέλει, καὶ τῆς εὐμορφίας
ἀγάμενοι — λανθάνει γὰρ τοὺς ἐν ἐξοχαῖς οὐδὲν —
μηνύουσι δὴ τῷ βασιλεῖ. Μεταπεμψάμενος δὲ τὴν
ἄνθρωπον, καὶ θεασάμενος ἐκπρεπεστάτην ὄψιν,
βραχὺ φροντίσας αἰδοῦς καὶ νόμων τῶν ἐπὶ τιμῇ ξέ-
νων ὁρισθέντων, ἐνδοὺς ἀκρασίᾳ, διενοεῖτο, λόγῳ
μὲν αὐτὴν ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, τὸ δ' ἀληθὲς αἰ-
σχυνεῖν. Ἡ δὲ ἅτε ἐν ἀλλοτρίᾳ γῇ παρ' ἀκρατεῖ τε
καὶ ὠμοθύμῳ δυνάστῃ τοῦ βοηθήσοντος ἀποροῦσα
— οὐδὲ γὰρ ὁ ἀνὴρ ἔσθενεν ἀρήγειν, τὸν ἐπικρεμά-
μενον ἐκ τῶν δυνατωτέρων φόβον δεδιὼς — ἐπὶ τὴν
τελευταίαν ἅμα ἐκείνῳ καταφεύγει συμμαχίαν τὴν ἐκ

---

*) Gen. 12, 10 — 20.

θεοῦ. Λαβὼν δὲ τῶν ξένων οἶκτον ὁ εὐμενὴς καὶ ἵλεως, καὶ ὑπέρμαχος τῶν ἀδικουμένων, ἅμα ἀλγηδόνας δυςκαρτερήτους καὶ χαλεπὰς τιμωρίας ἐπάγει τῷ βασιλεῖ, παντοίων κακῶν ἀναπλήσας αὐτοῦ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν δυσιάτων· ὡς τὰς μὲν ἐφ' ἡδονὰς ἀγούσας ὀρέξεις ἁπάσας ἐκκεκόφθαι, τὰς δ' ἐναντίας παρεισεληλυθέναι φροντίδας περὶ ἀπαλλαγῆς ἀνηνύτων βασάνων, ὑφ' ὧν γυμναζόμενος μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἐξετραχηλίζετο. Παραπήλαυσε δὲ τῆς τιμωρίας σύμπας αὐτῷ ὁ οἶκος, μηδενὸς ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ δυσχεράναντος, ἀλλὰ πάντων ἕνεκα τοῦ συναινεῖν μόνον οὐ συγχειρουργησάντων τὸ ἀδίκημα. Τοῦτον τὸν τρόπον ἡ μὲν ἁγνεία τῆς γυναικὸς διεσώζετο, τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὴν καλοκἀγαθίαν ὁ θεὸς καὶ εὐσέβειαν ἠξίωσεν ἐπιδείκνυσθαι, γέρας αὐτῷ μέγιστον παρασχὼν, ἀσινῆ καὶ ἀνύβριστον, ὅσον οὐδέπω κινδυνεύσαντα τὸν γάμον διαφθαρῆναι, ὃς οὐκ ἔμελλεν ἀριθμὸν υἱῶν ἢ θυγατέρων γεννᾶν, ἀλλ' ὅλον 30
ἔθνος, καὶ ἐθνῶν τὸ θεοφιλέστατον, ὅ μοι δοκεῖ τὴν ὑπὲρ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους ἱερωσύνην καὶ προφητείαν λαχεῖν.

§. 20. Ἤκουσα μέντοι καὶ φυσικῶν ἀνδρῶν οὐκ ἄπο σκοποῦ τὰ περὶ τὸν τόπον ἀλληγορούντων, οἳ τὸν μὲν ἄνδρα συμβολικῶς ἔφασκον σπουδαῖον εἶναι νοῦν, ἐκ τῆς περὶ τὸ ὄνομα ἑρμηνευθείσης δυνάμεως τεκμαιρόμενοι τρόπον ἀστεῖον ἐν ψυχῇ· τὴν δὲ τούτου γυναῖκα, ἀρετὴν, ἧς τὸ ὄνομά ἐστι χαλδαϊστὶ μὲν Σάῤῥα, ἑλληνιστὶ δὲ ἄρχουσα, διὰ τὸ μηδὲν ἀρετῆς ἀρχικώτερον εἶναι καὶ ἡγεμονικώτερον. Γάμος δὲ ὃν μὲν ἁρμόζεται ἡδονὴ, σωμάτων κοινωνίαν ἔλαχεν· ὃν δὲ σοφία, λογισμῶν καθάρσεως ἐφιεμένων, καὶ τελείων ἀρετῶν. Ἐναντιώτατοι δὲ ἀλλήλοις εἰσὶν οἱ λεχθέντες γάμοι. Κατὰ μὲν γὰρ τὸν τῶν σωμάτων σπείρει μὲν τὸ ἄῤῥεν γονὴν, ὑποδέχεται δὲ τὸ
16 θῆλυ. Κατὰ δὲ τὴν ἐν ψυχαῖς σύνοδον ἔμπαλιν ἡ
M. μὲν ἀρετὴ τάξιν γυναικὸς ἔχειν δοκοῦσα σπείρειν πέ-

φυκε βουλὰς ἀγαθὰς καὶ λόγους σπουδαίους καὶ βιωφελεστάτων εἰςηγήσεις δογμάτων· ὁ δὲ λογισμὸς εἰς τὴν ἀνδρὸς χώραν τάττεσθαι νομισθεὶς τὰς ἱεροπρεπεῖς καὶ θείας ὑποδέχεται σποράς, ἢ μήποτε τὸ λεχθὲν ἔψευσται δι' ἀπάτην ὀνομάτων, ἐπείπερ ὁ μὲν νοῦς ἄῤῥενος, ἡ δὲ ἀρετὴ θήλεος μετέχει χαρακτῆρος ἐν φωναῖς. Εἰ δέ τις τὰς ἐπισκιαζούσας κλήσεις ἀπαμφιάσας γυμνὰ τὰ πράγματα βουληθείη καθαρῶς ἰδεῖν, εἴσεται, διότι ἄῤῥεν μέν ἐστιν ἡ ἀρετὴ φύσει, παρόσον κινεῖ καὶ διατίθησι, καὶ καλὰς ἐννοίας καλῶν πράξεων καὶ λόγων ὑπηχεῖ· θῆλυ δὲ ὁ λογισμὸς κινούμενος καὶ παιδευόμενος καὶ ὠφελούμενος καὶ συνόλως ἐν τῷ πάσχειν ἐξεταζόμενος, καὶ τὸ πάθος ἐστὶν αὐτῷ τοῦτο μόνον σωτήριον.

§. 21. Ἅπαντες μὲν οὖν καὶ οἱ φαυλότατοι τῷ λόγῳ τιμῶσι καὶ θαυμάζουσιν ἀρετὴν, ὅσα τῷ δοκεῖν, χρῶνται δὲ αὐτῆς τοῖς παραγγέλμασιν οἱ ἀστεῖοι μόνοι. Διὸ καὶ ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, ὅπερ ἐστὶ συμβολικῶς ὁ νοῦς ὁ φιλοσώματος, καθυποκρινόμενος ὡς ἐν θεάτρῳ, προςποίητον ἐπιμορφάζει κοινωνίαν, πρὸς ἐγκράτειαν ὁ ἀκρατὴς, καὶ πρὸς σωφροσύνην ὁ ἀκόλαστος, καὶ πρὸς δικαιοσύνην ὁ ἄδικος, καὶ καλεῖ τὴν ἀρετὴν ὡς ἑαυτὸν, τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς εὐφημίας γλιχόμενος. Ὅπερ κατιδὼν ὁ ἔφορος — μόνῳ γὰρ ἔξεστι τῷ θεῷ ψυχὴν ἰδεῖν — ἐμίσησέ τε καὶ προεβάλετο, καὶ βασάνοις ἤλεγξεν ἀργαλεωτάταις ἦθος κατεψευσμένον. Αἱ δὲ βάσανοι διὰ τίνων ὀργάνων; Ἢ πάντως διὰ τῶν τῆς ἀρετῆς μερῶν, ἅπερ ἐπεισιόντα χαλεπῶς αἰκίζεται καὶ τιτρώσκει. 365 P.
Βάσανος μὲν γάρ ἐστιν ἀπληστίας ὀλιγόδεια, βάσανος δὲ λαγνείας ἐγκράτεια. Στρεβλοῦται δὲ καὶ ὁ φιλόδοξος ἀτυφίας εὐημερούσης, καὶ ὁ ἄδικος δικαιοσύνης ἐπαινουμένης· μίαν γὰρ ἀμήχανον ψυχὴν κατοικεῖν δύο τὰς ἐχθρὰς φύσεις, κακίαν καὶ ἀρετήν. Οὗ χάριν, ἐπειδὰν συνενεχθῶσιν, ἀσύμβατοι καὶ ἀκατάλλακτοι στάσεις καὶ πόλεμοι συγκροτοῦνται· καὶ

τοι τῆς ἀρετῆς εἰρηνικωτάτην φύσιν ἐχούσης, ἥ φασὶν ἐπιμελὲς εἶναι, ἐπὰν εἰς χειρῶν ἅμιλλαν ἰέναι μέλλῃ, τῆς ἰδίας δυνάμεως ἀποπειρᾶσθαι πρότερον, ἵν᾽ εἰ μὲν ἰσχύοι καταγωνίσασθαι συνιστῆται, εἰ δὲ ἀσθενεστέρᾳ χρῷτο τῇ δυνάμει, μηδὲ συγκαταβῆναι τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀγῶνα θαῤῥήσῃ. Κακίᾳ μὲν γὰρ ἡττᾶσθαι οὐκ αἰσχρὸν, ᾗ συγγενὲς ἀδοξία· ἀρετῇ δὲ ὄνειδος, ᾗ πάντων οἰκειότατον εὔκλεια, δι᾽ ἣν πέφυκεν ἢ νικᾶν ἢ διατηρεῖν αὐτὴ αὑτὴν ἀήττητον.

§. **22.** Τὸ μὲν οὖν Αἰγυπτίων ἄξενον καὶ ἀκόλαστον εἴρηται. Τοῦ δὲ τοιαῦτα πεπονθότος ἄξιον θαυμάσαι τὴν φιλανθρωπίαν, ὃς *) μεσημβρίας
17 θεασάμενος τρεῖς ὡς ἄνδρας ὁδοιποροῦντας — οἱ δὲ
M. θειοτέρας ὄντες φύσεως ἐλελήθεισαν — προςδραμὼν ἱκέτευε λιπαρῶς μὴ παρελθεῖν αὐτοῦ τὴν σκηνὴν, ἀλλ᾽, ὡς πρέπον, εἰςελθόντας ξενίων μετασχεῖν. Οἱ δὲ οὐκ ἐκ τῶν λεγομένων μᾶλλον, ἢ τῆς διανοίας εἰδότες ἀληθεύοντα, μηδὲν ἐνδοιάσαντες ἐπινεύουσι. Πληρωθεὶς δὲ τὴν ψυχὴν χαρᾶς, πάντ᾽ ἔσπευδεν εἰς τὸ ἀνυπέρθετον τῆς ὑποδοχῆς. Καὶ τῇ μὲν γυναικί φησι, "Σπεῦσον καὶ τρία μέτρα ποίησον ἐγκρυφίων," αὐτὸς δὲ εἰς τὰ βουκόλια συντείνας, ἁπαλὸν καὶ εὔσαρκον ἀγαγὼν μόσχον, οἰκέτῃ παραδίδωσιν. Ὁ δὲ καταθύσας σκευάζει τάχιστα. Βραδὺς γὰρ οὐδεὶς πρὸς φιλανθρωπίαν ἐν οἴκῳ σοφοῦ, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες, καὶ δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι προθυμότατοι πρὸς τὰς τῶν ξενιζομένων ὑπηρεσίας. Ἑστιαθέντες δὲ οὐ τοῖς εὐτρεπισθεῖσι μᾶλλον, ἢ τῇ τοῦ ξενοδόχου γνώμῃ, καὶ πολλῇ τινι καὶ ἀπεράντῳ φιλοτιμίᾳ, παρέχουσιν ἆθλον ἐλπίδος μεῖζον αὐτῷ, υἱοῦ τοῦ γνησίου γένεσιν εἰς νέωτα, τὸ βεβαιωθησόμενον ὑποσχόμενοι δι᾽ ἑνὸς τοῦ τῶν τριῶν ἀρίστου. Λέγειν

*) Gen. 18, 1 sqq.

γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ πάντας ἀθρόους ἦν ἀφιλόσοφον, ἑνὶ δὲ λέγοντι τοὺς ἄλλους συνεπινεύειν εὐπρεπές. Ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ὑπισχνουμένοις, ἕνεκα τοῦ περὶ τὸ πρᾶγμα ἀπίστου, βεβαίως προσεῖχον· ἤδη γὰρ ὑπερήλικες γεγονότες διὰ μακρὸν γῆρας ἀπεγνώκεσαν παιδὸς σποράν. Ἀκούσασαν γοῦν ἐν ἀρχῇ τὴν γυναῖκα φασὶ γελάσαι. Καὶ μετὰ ταῦτ' εἰπόντων, "Μὴ ἀδυνατεῖ παρὰ τῷ θεῷ ῥῆμα," καταιδεσθεῖσαν ἀρνήσασθαι τὸν γέλωτα. Πάντα γὰρ ᾔδει θεῷ δυνατὰ, 366
σχεδὸν ἐξέτι σπαργάνων τουτὶ τὸ δόγμα προμαθοῦσα. M.
Τότε μοι δοκεῖ πρῶτον οὐκέθ' ὁμοίαν τῶν ὁρωμένων λαβεῖν φαντασίαν, ἀλλὰ σεμνοτέραν, ἢ προφητῶν τινων ἢ ἀγγέλων μεταβαλόντων ἀπὸ πνευματικῆς καὶ ψυχοειδοῦς οὐσίας εἰς ἀνθρωπόμορφον ἰδέαν.

§. 23. Τὸ μὲν οὖν φιλόξενον τοῦ ἀνδρὸς εἴρηται, πάρεργον ὂν μείζονος ἀρετῆς· ἡ δὲ ἀρετὴ θεοσέβεια, περὶ ἧς καὶ πρότερον εἴπομεν, ἧς δεῖγμα σαφέστατον τὰ νῦν λεχθέντα ἐστὶν, ὡς ἐπὶ ξένων ἀνδρῶν. Εἰ δὲ εὐδαίμονα καὶ μακάριον ὑπέλαβον εἶναί τινες οἶκον, ἐν ᾧ συνέβη καταχθῆναι καὶ ἐνδιατρῖψαι σοφοὺς, οὐκ ἂν ἀξιώσαντας, ἀλλ' οὐδὲ ὅσον διακῦψαι μόνον, εἴ τι πάθος ἑνεώρων ταῖς ψυχαῖς τῶν ἔνδον ἀνίατον. Ἐγὼ δὲ οὐκ οἶδα τίνα ὑπερβολὴν εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος εἶναι φῶ περὶ τὴν οἰκίαν, ἐν ᾗ καταχθῆναι καὶ ξενίων λαχεῖν ὑπέμειναν ἄγγελοι πρὸς ἀνθρώπους, ἱεραὶ καὶ θεῖαι φύ-
18 σεις, ὑποδιάκονοι καὶ ὕπαρχοι τοῦ πρώτου θεοῦ, δι'
M. ὧν, οἷα πρεσβευτῶν, ὅσα ἂν θελήσῃ τῷ γένει ἡμῶν προθεσπίσαι, διαγγέλλει. Πῶς γὰρ ἂν τὴν ἀρχὴν εἰςελθεῖν ὑπέμειναν, εἰ μὴ, καθάπερ νεὼς εὖ συντεταγμένον πλήρωμα, τοὺς ἔνδον ἅπαντας ᾔδεσαν, ἑνὶ πειθαρχοῦντας κελεύσματι τῷ τοῦ προεστηκότος, ὡςανεὶ κυβερνήτου; Πῶς δ' ἂν ἑστιωμένων καὶ ξενιζομένων παρέσχον ὑπόληψιν, εἰ μὴ τὸν ἑστιάτορα συγγενῆ καὶ ὁμόδουλον ἡγοῦντο τῷ αὐτῷ προςπεφυ-

κέναι δεσπότῃ; Νομιστέον μέντοι καὶ κατὰ τὴν εἴςοδον αὐτῶν ἔτι μᾶλλον ἐπιδοῦναι πάντα τὰ μέρη τῆς οἰκίας πρὸς τὸ βέλτιον, αὔρᾳ τινὶ τελειοτάτης ἀρετῆς ἐπιπνευσθέντα. Τὸ δὲ συμπόσιον, οἷον εἰκὸς γενέσθαι, τὴν ἐν εὐωχίαις ἀφέλειαν ἐπιδεικνυμένων πρὸς τὸν ἑστιάτορα τῶν ἑστιωμένων καὶ γυμνοῖς ἤθεσι προσαγορευόντων, καὶ ὁμιλίας τὰς ἁρμοττούσας τῷ καιρῷ ποιουμένων. Τεράστιον δὲ καὶ τὸ μὴ πεινῶντας πεινώντων καὶ μὴ ἐσθίοντας ἐσθιόντων παρέχειν φαντασίαν. Ἀλλὰ ταῦτά γε ὡς ἀκόλουθα· τὸ δὲ πρῶτον ἐκεῖνο τερατωδέστατον, ἀσωμάτους ὄντας τούτους σώματος εἰς ἰδέαν ἀνθρώπων μεμορφῶσθαι, χάριτι τῇ πρὸς τὸν ἀστεῖον. Τίνος γὰρ ἕνεκα ταῦτα ἐθαυματουργεῖτο, ἢ τοῦ παρασχεῖν αἴσθησιν τῷ σοφῷ διὰ τρανοτέρας ὄψεως, ὅτι οὐ λέληθε τὸν πατέρα τοιοῦτος ὤν;

§. 24. *Τὰ μὲν οὖν τῆς ῥητῆς ἀποδόσεως ὧδε λέλεκται· τῆς δὲ δι᾽ ὑπονοιῶν ἀρκτέον. Σύμβολα τὰ ἐν φωναῖς τῶν ἐν διανοίᾳ μόνῃ καταλαμβανομένων ἐστίν. Ἐπειδὰν οὖν ψυχὴ καθάπερ ἐν μεσημβρίᾳ θεῷ περιλαμφθῇ, καὶ ὅλη δι᾽ ὅλων νοητοῦ*
φωτὸς ἀναπλησθεῖσα ταῖς ἐν κύκλῳ κεχυμέναις αὐ- 36
γαῖς ἄσκιος γένηται, τριττὴν φαντασίαν ἑνὸς ὑπο- I
κειμένου καταλαμβάνει· τοῦ μὲν ὡς ὄντος, τοῖν δὲ ἄλλοιν δυοῖν, ὡςὰν ἀπαυγαζομένων ἀπὸ τούτου σκιῶν. Ὁποῖόν τι συμβαίνει καὶ τοῖς ἐν αἰσθητῷ φωτὶ διατρίβουσιν. ἢ γὰρ ἑστώτων ἢ κινουμένων δισσαὶ σκιαὶ πολλάκις συμπίπτουσι. Μὴ μέντοι νομισάτω τις ἐπὶ θεοῦ τὰς σκιὰς κυριολογεῖσθαι· κατάχρησις ὀνόματος αὐτὸ μόνον ἐστὶ, πρὸς ἐναργεστέραν ἔμφασιν τοῦ δηλουμένου πράγματος. Ἐπεὶ τό γε ἀληθὲς οὐχ οὕτως ἔχει· ἀλλ᾽ ἔστιν, ὡς ἄν τις τῆς ἀληθείας ἐγγύτατα ἱστάμενος εἴποι, πατὴρ μὲν τῶν
19 *ὅλων ὁ μέσος, ὃς ἐν ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς κυρίῳ ὀνόματι*
M *καλεῖται ὁ Ὤν· αἱ δὲ παρ᾽ ἑκάτερα πρεσβύταται*
καὶ ἐγγύταται τοῦ ὄντος δυνάμεις, ὧν ἡ μὲν ποιη-

τικὴ, ἡ δὲ αὖ βασιλικὴ προσαγορεύεται. Καὶ ἡ μὲν ποιητικὴ θεός· ταύτῃ γὰρ ἔθηκέ τε καὶ διεκόσμησε τὸ πᾶν. Ἡ δὲ βασιλικὴ κύριος· θέμις γὰρ ἄρχειν καὶ κρατεῖν τὸ πεποιηκὸς τοῦ γενομένου. Δορυφορούμενος οὖν ὁ μέσος ὑφ᾽ ἑκατέρας τῶν δυνάμεων παρέχει τῇ ὁρατικῇ διανοίᾳ τοτὲ μὲν ἑνὸς, τοτὲ δὲ τριῶν φαντασίαν· ἑνὸς μὲν, ὅταν ἄκρως καθαρθεῖσα ἡ ψυχὴ, καὶ μὴ μόνον τὰ πλήθη τῶν ἀριθμῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν γείτονα μονάδος δυάδα ὑπερβᾶσα, πρὸς τὴν ἀμιγῆ καὶ ἀσύμπλοκον καὶ καθ᾽ αὑτὴν οὐδενὸς ἐπιδεᾶ τὸ παράπαν ἰδέαν ἐπείγηται· τριῶν δὲ, ὅταν μήπω τὰς μεγάλας τελεσθεῖσα τελετὰς, ἔτι ἐν ταῖς βραχυτέραις ὀργιάζηται, καὶ μὴ δύνηται τὸ ὂν ἄνευ ἑτέρου τινὸς ἐξ αὐτοῦ μόνου καταλαβεῖν, ἀλλὰ διὰ τῶν δρωμένων, ἢ κτίζον ἢ ἄρχον. "Δεύτερος" μὲν οὖν, ὥς φασὶ, "πλοῦς" οὗτος, μετέχει δ᾽ οὐδὲν ἧττον δόξης θεοφιλοῦς. Ὁ δὲ πρότερος τρόπος οὐ μετέχει, ἀλλ᾽ αὐτός ἐστιν ἡ θεοφιλὴς δόξα, μᾶλλον δὲ καὶ δόξης πρεσβυτέρα, καὶ παντὸς τιμιωτέρα τοῦ δοκεῖν, ἀλήθεια. Γνωριμώτερον δὲ τὸ δηλούμενον παραστατέον.

§. 25. Τρεῖς εἰσιν ἠθῶν ἀνθρωπίνων τάξεις, ὧν ἑκάστη διακεκλήρωται μίαν τῶν εἰρημένων φαντασιῶν. Ἡ μὲν ἀρίστη, τὴν μέσην τοῦ ὄντως ὄντος· ἡ δὲ μετ᾽ ἐκείνην, τὴν ἐπὶ δεξιὰ, τὴν εὐεργέτιν, ᾗ θεὸς ὄνομα· ἡ δὲ τρίτη, τὴν ἐπὶ θάτερα, τὴν ἀρχικὴν, ἣ καλεῖται κύριος. Τὰ μὲν οὖν ἄριστα τῶν ἠθῶν τὸν καθ᾽ αὑτὸν ἄνευ τινὸς ὄντα θεραπεύει, πρὸς μηδενὸς ἑτέρου μεθελκόμενα, τῷ τετάσθαι μοναδικῶς πρὸς τὴν ἑνὸς τιμήν· τῶν δ᾽ ἄλλων τὰ μὲν διὰ τῆς εὐεργέτιδος συνίσταται καὶ γνωρίζεται δυνάμεως τῷ πατρὶ, τὰ δὲ διὰ τῆς βασιλικῆς. Ὃ δὲ λέγω τοιοῦτόν ἐστιν. Ἄνθρωποι μὲν, ἐπειδὰν αἴσθωνται κατὰ πρόφασιν ἑταιρείας προσ-
ιόντας αὐτοῖς τινας ἐπὶ θήρᾳ πλεονεξιῶν, ὑποβλέ- P.
πονταί τε καὶ ἀποστρέφονται, τὴν προσποίητον κο- 368

λακείαν καὶ τιθασσείαν αὐτῶν δεδιότες, ὡς σφόδρα ἐπιζήμιον· ὁ δὲ θεὸς ἅτε βλάβην οὐκ ἐπιδεχόμενος, ἅπαντας τοὺς καθ᾽ ἡντινοῦν ἰδέαν προαιρουμένους τιμᾶν αὐτὸν ἄσμενος προςκαλεῖται, μηδένα σκορακίζειν ἀξιῶν τὸ παράπαν, ἀλλὰ μονονοὺκ ἄντικρυς τοῖς ἀκοὰς ἔχουσιν ἐν τῇ ψυχῇ θεσπίζει τάδε· τὰ μὲν πρῶτα τῶν ἄθλων κείσεται τοῖς ἐμὲ θεραπεύουσι δι᾽ ἐμὲ αὐτόν· τὰ δὲ δεύτερα, τοῖς δι᾽ αὐτοὺς τυχεῖν ἀγαθῶν ἐλπίζουσιν, ἢ τιμωριῶν ἀπαλλαγὴν εὑρεῖν προςδοκῶσι. Καὶ γὰρ εἰ ἔμμισθος ἡ τῶνδε θεραπεία καὶ μὴ ἀδέκαστος, ἀλλ᾽ οὐδὲν ἧττον ἐντὸς εἱλεῖται θείων περιβόλων, καὶ οὐκ ἔξω πλάζεται. Τὰ δὲ ἆθλα τοῖς μὲν ἐμὲ τιμῶσι δι᾽ ἐμὲ κείσεται φίλια, τοῖς δὲ διὰ τὰς χρείας φίλια μὲν οὔ, τὸ δὲ μὴ ἀλλοτρίους νομίζεσθαι. Δέχομαι γὰρ καὶ τὸν τῆς εὐεργέτιδός μου δυνάμεως βουλόμενον μετασχεῖν εἰς μετουσίαν ἀγαθῶν, καὶ τὸν φόβῳ τὴν ἡγεμονικὴν καὶ δεσποτικὴν ἱλασκόμενον ἐξουσίαν εἰς ἀποτροπὴν κολάσεως. Οὐ γὰρ ἀγνοῶ, ὅτι πρὸς τῷ χείρους μὴ γίγνεσθαι, καὶ βελτίους ἔσονται, τῷ συνεχεῖ τῆς θεραπείας εἰλικρινῆ καὶ καθαρὰν εὐσέβειαν ἀσκήσαντες. Εἰ γὰρ καὶ μάλιστα οἱ τρόποι διαφέρουσιν, ἀφ᾽ ὧν ποιοῦνται τὰς πρὸς ἀρέσκειαν ὁρμὰς, οὐκ αἰτιατέον, ὅτι σκοπὸς εἷς καὶ τέλος ἕν ἐστιν αὐτοῖς, τὸ θεραπεύειν ἐμέ. Ὅτι δὲ ἡ τριττὴ φαντασία δυνάμει ἑνός ἐστιν ὑποκειμένου, φανερὸν οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐν ἀλληγορίᾳ θεωρίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ῥητῆς γραφῆς τάδε περιεχούσης. Ἡνίκα μὲν γὰρ ὁ σοφὸς ἱκετεύει τοὺς ἐοικότας ὁδοιπόροις τρισὶ ξενισθῆναι παρ᾽ αὐτῷ, διαλέγεται τούτοις, οὐχ ὡς τρισὶν, ἀλλ᾽ ὡς ἑνὶ, καί φησι, "Κύριε, εἰ εὗρον χάριν παρὰ σοὶ, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου." *) Τὸ γὰρ "κύριε," καὶ τὸ "παρὰ σοὶ," καὶ τὸ "μὴ παρέλθῃς," καὶ ὅσα τοιαῦτα, πρὸς ἕνα πέφυ-

*) Gen. 18, 3.

κεν, ἀλλ' οὐ πρὸς πλείους λέγεσθαι. Ἡνίκα δὲ ξενιζόμενοι φιλοφρονοῦνται τὸν ξενοδόχον, πάλιν εἰς ὑπισχνεῖται ὡς μόνος αὐτὸς παρὼν γνησίου παιδὸς σπορὰν, διὰ τῶνδε, „Ἐπανιὼν ἥξω πρὸς σὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς νέωτα, καὶ ἕξει υἱὸν Σάῤῥα ἡ γυνή σου. *)

§. 26. Φανερώτατα μέντοι καὶ διαπονητότατα μηνύεται διὰ τῶν ἑξῆς τὸ δηλούμενον. Ἡ Σοδομιτῶν χώρα μοῖρα τῆς Χαναανίτιδος γῆς, ἣν ὕστερον ὠνόμασαν Σύροι Παλαιστίνην, ἀδικημάτων μυρίων ὅσων γεμισθεῖσα, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ γαστριμαργίας, καὶ λαγνείας, ὅσα τε μεγέθη καὶ πλήθη τῶν ἄλλων ἡδονῶν ἐπιτειχίσασα, ἤδη παρὰ τῷ δικαστῇ 369
τῶν ὅλων κατέγνωστο. Αἴτιον δὲ τῆς περὶ τὸ ἀκο- P
λασταίνειν ἀμετρίας ἐγένετο τοῖς οἰκήτορσιν ἡ τῶν χορηγιῶν ἐπάλληλος ἀφθονία. Βαθύγειος γὰρ καὶ εὔυδρος οὖσα ἡ χώρα, παντοίων ἀνὰ πᾶν ἔτος καρπῶν εὐφορίᾳ ἐχρῆτο. „Μεγίστη δ' ἀρχὴ κακῶν," ὥς εἶπέ τις οὐκ ἄπο σκοποῦ, „τὰ λίαν ἀγαθά." Ὧν ἀδυνατοῦντες φέρειν τὸν κόρον, ὥςπερ τὰ θρέμματα, σκιρτῶντες ἀπαυχενίζουσι τῶν τῆς φύσεως νόμων, ἄκρατον πολὺν καὶ ὀψοφαγίας καὶ ὀχείας ἐκθέσμους μεταδιώκοντες. Οὐ γὰρ μόνον θηλυμανοῦντες ἀλλοτρίους γάμους διέφθειρον, ἀλλὰ καὶ ἄνδρες ὄντες ἄῤῥεσιν ἐπιβαίνοντες, τὴν κοινὴν πρὸς τοὺς πάσχοντας οἱ δρῶντες φύσιν οὐκ αἰδούμενοι, παιδοσποροῦντες ἠλέγχοντο μὲν ἀτελῆ γονὴν σπείροντες. Ὁ δ' ἔλεγχος πρὸς οὐδὲν ἦν ὄφελος, ὑπὸ βιαι-
210 τέρας νικωμένων ἐπιθυμίας· εἶτ' ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον
M. ἐθίζοντες τὰ γυναικῶν ὑπομένειν τοὺς ἄνδρας γεννηθέντας, θήλειαν κατεσκεύαζον αὐτοῖς νόσον, κακὸν δύςμαχον. Οὐ μόνον γὰρ τὰ σώματα μαλακότητι καὶ θρύψει γυναικοῦντες, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς

*) Gen. 18, 10.

ἀγεννεστάτας ἀπεργαζόμενοι, τό γ' ἐπ' αὐτοῖς ἧκον μέρος, τὸ σύμπαν ἀνθρώπων γένος διέφθειρον. Εἰ γοῦν Ἕλληνες ὁμοῦ καὶ Βάρβαροι συμφωνήσαντες ἐζήλωσαν τὰς τοιαύτας ὁμιλίας, ἠρήμωντο ἂν ἑξῆς αἱ πόλεις, ὥςπερ λοιμώδει νόσῳ κενωθεῖσαι.

§. 27. Λαβὼν δὲ ὁ θεὸς οἶκτον, ἅτε σωτὴρ καὶ φιλάνθρωπος, τὰς μὲν κατὰ φύσιν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συνόδους γινομένας ἕνεκα παίδων σπορᾶς, ηὔξησεν, ὡς ἔνι μάλιστα· τὰς δ' ἐκφύλους καὶ ἐκθέσμους διαμισήσας ἔσβεσε, καὶ τοὺς ὀργῶντας ἐπὶ ταῦτα προβαλόμενος, οὐχὶ ταῖς ἐν ἔθει, καινουργίαις δὲ ἐκτόποις καὶ παρηλλαγμέναις τιμωρίαις ἐπετιμωρήσατο. Κελεύει γὰρ ἐξαίφνης τὸν ἀέρα νεφωθέντα πολὺν ὄμβρον οὐχ ὕδατος ἀλλὰ πυρὸς ῥεῖν. Ἀθρόας δὲ νειφούσης ἀδιαστάτῳ καὶ ἀπαύστῳ ῥύμῃ φλογὸς ἐκαίοντο μὲν ἀγροὶ καὶ λειμῶνες καὶ λάσια ἄλση καὶ ἕλη δασύτατα καὶ δρυμοὶ βαθεῖς· ἐκαίετο δὲ ἡ πεδιὰς, καὶ ὁ τοῦ σίτου καὶ τῶν ἄλλων σπαρτῶν ἅπας καρπός· ἐκαίετο δὲ καὶ ἡ τῆς ὀρεινῆς δενδροφόρος, στελεχῶν ῥίζαις αὐταῖς ἐμπιπραμένων. Ἐπαύλεις δὲ καὶ οἰκίαι καὶ τείχη καὶ ὅσα ἐν οἰκοδομαῖς ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια πάντα συγκατεπίμπρατο. Καὶ ἡμέρᾳ μιᾷ αἱ μὲν εὐανδροῦσαι πόλεις τάφος τῶν οἰκητόρων ἐγεγένηντο, αἱ δὲ ἐκ λίθων καὶ ξύλων κατασκευαὶ τέφρα καὶ λεπτὴ κόνις. Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐν φανερῷ καὶ ὑπὲρ γῆς ἅπαντα κατηνάλωσεν ἡ φλὸξ, ἤδη καὶ τὴν γῆν αὐτὴν ἔκαιε, κατωτάτω διαδῦσα, καὶ τὴν ἐνυπάρχουσαν ζωτικὴν 37(
δύναμιν ἔφθειρεν εἰς ἀγονίαν παντελῆ, ὑπὲρ τοῦ P
μηδ' αὖθίς ποτε καρπὸν ἐνεγκεῖν ἢ χλοηφορῆσαι τὸ παράπαν δυνηθῆναι, καὶ μέχρι νῦν καίεται. Τὸ γὰρ κεραύνιον πῦρ ἥκιστα σβεννύμενον ἢ νέμεται ἢ ἐντύφεται. Πίστις δὲ σαφεστάτη τὰ ὁρώμενα. Τοῦ γὰρ συμβεβηκότος πάθους σημεῖόν ἐστιν ὅ τε ἀναδιδόμενος ἀεὶ καπνὸς, καὶ ὃ μεταλλεύουσι θεῖον.

Τῆς δὲ περὶ τὴν χώραν παλαιᾶς εὐδαιμονίας ἐναργέστατον ὑπολέλειπται δεῖγμα, πόλις μία καὶ ἡ ἐν κύκλῳ γῆ· πολυάνθρωπος μὲν ἡ πόλις, εὔχορτος δὲ καὶ εὔσταχυς καὶ συνόλως καρποφόρος ἡ γῆ, πρὸς ἔλεγχον δίκης γνώμη θεία δικασθείσης.

§. 28. Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ἕνεκα τοῦ δηλῶσαί με τας
μεγαλουργηθείσας συμφορὰς κοινὰς ταῦτα διεξῆλ-
θον, ἀλλ' ἐκεῖνο βουλόμενος παραστῆσαι, ὅτι τῶν
τριῶν ὡς ἀνδρῶν ἐπιφανέντων τῷ σοφῷ, δύο μό-
22 νους εἰς τὴν ἀφανισθεῖσαν χώραν τὰ λόγιά φησιν
M. ἐλθεῖν ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν οἰκητόρων, τοῦ τρίτου μὴ
δικαιώσαντος ἥκειν. Ὅς γε κατὰ τὴν ἐμὴν ἔννοιαν
ἦν ὁ πρὸς ἀλήθειαν ὤν, ἁρμόττον ὑπολαβὼν εἶναι
τὰ μὲν ἀγαθὰ παρὼν δι' αὑτοῦ χαρίζεσθαι, τὰ δὲ
ἐναντία καθ' ὑπηρεσίαν τῶν δυνάμεων χειρουργεῖν,
ἵνα μόνων ἀγαθῶν αἴτιος, κακοῦ δὲ μηδενὸς προη-
γουμένως νομίζηται. Τοῦτό μοι δοκοῦσι καὶ τῶν
βασιλέων οἱ μιμούμενοι τὴν θείαν φύσιν πράττειν,
τὰς μὲν χάριτας δι' ἑαυτῶν προτείνοντες, τὰς δὲ
τιμωρίας δι' ἑτέρων βεβαιοῦντες. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν
δυεῖν δυνάμεων ἡ μὲν εὐεργέτις ἐστὶν, ἡ δὲ κολα-
στήριος, ἑκατέρα κατὰ τὸ εἰκὸς ἐπιφαίνεται τῇ Σο-
δομιτῶν γῇ· διότι τῶν ἀρίστων ἐν αὐτῇ πέντε πό-
λεων τέτταρες μὲν ἔμελλον ἐμπίπρασθαι, μία δὲ ἀπα-
θὴς καὶ παντὸς κακοῦ σῶος ὑπολείπεσθαι. Ἐχρῆν γὰρ
διὰ μὲν τῆς κολαστηρίου γίνεσθαι τὴν φθορὰν, σώ-
ζεσθαι δὲ διὰ τῆς εὐεργέτιδος. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ
σωζόμενον μέρος οὐχ ὁλοκλήρους καὶ παντελεῖς εἶ-
χεν ἀρετὰς, δυνάμει μὲν τοῦ ὄντος εὐεργετεῖτο, προ-
ηγουμένως δὲ τῆς ἐκείνου φαντασίας ἀνάξιον ἐνομί-
σθη τυχεῖν.

§. 29. Ἡ μὲν οὖν ἐν φανερῷ καὶ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἀπόδοσις ἥδ' ἐστίν. Ἡ δ' ἐν ἀποκρίφῳ καὶ πρὸς ὀλίγους, ὅσοι τρόπους ψυχῶν ἐρευνῶσιν ἀλλ' οὐ σωμάτων μορφὰς, αὐτίκα λεχθήσεται. Συμβο-

λικῶς ἡ πεντάπολις αἱ ἐν ἡμῖν πέντε αἰσθήσεις εἰσὶ, τὰ τῶν ἡδονῶν ὄργανα, δι᾽ ὧν ἅπασαι μικραί τε καὶ μεγάλαι τελεσιουργοῦνται. Ἢ γὰρ ὁρῶντες χρωμάτων καὶ σχημάτων ποικιλίας ἔν τε ἀψύχοις καὶ ψυχὴν ἔχουσιν ἡδόμεθα, ἢ φωνῶν ἐμμελεστάτων ἀκούοντες, ἢ κατὰ γεῦσιν ἐν τοῖς περὶ ἐδωδὴν καὶ 37
πόσιν, ἢ κατ᾽ ὄσφρησιν ἐν εὐωδίαις ἀτμῶν, ἢ ἐν P.
μαλακοῖς καὶ θερμοῖς ἔτι τε λείοις κατὰ τὴν ἁφήν. Ζωωδέσταται μὲν οὖν καὶ ἀνδραποδωδέσταται τῶν πέντε τρεῖς εἰσιν αἰσθήσεις, γεῦσις, ὄσφρησις, ἁφὴ, περὶ ἃς τῶν θρεμμάτων καὶ θηρίων τὰ γαστριμαργοῦντα καὶ συνουσιαστικώτατα μάλιστα ἐπτόηται· δι᾽ ὅλης γὰρ ἡμέρας καὶ νυκτὸς, ἢ τροφῶν ἀπλήστως ἐμφορεῖται, ἢ πρὸς ὀχείας ὁρμᾷ. Δύο δ᾽ εἰσὶν ἐμφιλόσοφοι καὶ ἡγεμονίδες, ἀκοὴ καὶ ὅρασις. Βραδύτερα δέ πως καὶ θηλύτερα ὦτα ὀφθαλμῶν, ἐπὶ τὰ ὁρατὰ φθανόντων ὑπὸ εὐτολμίας, καὶ οὐκ ἀναμενόντων, μέχρις ἂν ἐκεῖνα κινήσῃ, προϋπαντιαζόντων δὲ καὶ ἀντικινῆσαι γλιχομένων. Ἀκοὴ μὲν οὖν διότι βραδεῖα καὶ θηλυτέρα δευτερεύουσαν ἐχέ-
23 τω τάξιν, προνομία δ᾽ ἔστω τις ἐξαίρετος ὁράσει.
M. Ταύτην γὰρ ὁ θεὸς βασιλίδα τῶν ἄλλων ἀπέφηνεν, ἐπάνω θεὶς ἁπασῶν, καὶ ὥσπερ ἐπ᾽ ἀκροπόλεως ἱδρυσάμενος οἰκειοτάτην ἀπειργάσατο ψυχῇ. Τεκμηριώσαιτο δ᾽ ἄν τις ἐκ τοῦ συμμεταβαλεῖν ταῖς ἐκείνης τροπαῖς. Λύπης μὲν γὰρ ἐγγινομένης, ὀφθαλμοὶ συννοίας γέμουσι καὶ κατηφείας· χαρᾶς δ᾽ ἔμπαλιν, ὑπομειδιῶσι καὶ γεγήθασι· φόβου δὲ κρατήσαντος, ταραχώδους γέμουσιν ἀταξίας, κινήσεις καὶ παλμοὺς καὶ περιστροφὰς ἀτάκτους ἐνδεχόμενοι. Εἰ δ᾽ ὀργὴ κατάσχοι, τραχυτέρα πως καὶ ὕφαιμος ἡ ὄψις· καὶ ἐν μὲν τῷ λογίζεσθαι καὶ φροντίζειν ἠρεμεῖ καὶ ἐκνένευκε, μόνον οὐ συνεκτείνουσα τῇ διανοίᾳ ἑαυτήν· ἐν δὲ ταῖς ἀναψύξεσι καὶ ἀνέσεσι συνανίεται καὶ χαλᾶται. Καὶ προσιόντι μὲν φίλῳ προευαγγελίζεται τὸ τῆς εὐνοίας πάθος εὐδίῳ καὶ

γαληνῷ βλέμματι· εἰ δ᾽ ἐχθρὸς τύχοι πάλιν, τὸ
δυςάρεστον τῆς ψυχῆς πάθος προμηνύει. Καὶ θρα-
σύτητι μὲν προπηδῶσι καὶ προεκτρέχουσιν ὀφθαλ-
μοί· αἰδοῖ δὲ πράως ἠρεμοῦσι. Καὶ συνελόντι φρά-
σαι, ψυχῆς εἰκόνα δεδημιουργῆσθαι τὴν ὅρασιν ἀ-
κρότητι τέχνης εὖ μεμιμημένης ἐναργὲς ἐμφαίνουσαν
εἴδωλον, οἷα διὰ κατόπτρου, τὴν φύσιν ὁρατὴν ἐξ
αὐτῆς οὐκ ἐχούσης. Ἀλλὰ γὰρ οὐ ταύτῃ μόνον τὰς
ἄλλας αἰσθήσεις ὑπερβάλλει τὸ κάλλος ὀφθαλμῶν,
ἀλλὰ καὶ διότι τῶν ἄλλων ἐν ταῖς ἐγρηγόρσεσι —
τὴν γὰρ καθ᾽ ὕπνον ἀπραξίαν οὐ παραληπτέον —
ἐπιλείπουσιν αἱ χρήσεις. Ὁπότε γὰρ οὐ κινήσειέ τι
τῶν ἐκτὸς, ἡσυχάζουσιν· αἱ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν ἀνα-
πεπταμένων ἐνέργειαι συνεχεῖς καὶ ἀδιάστατοι, μη-
δέποτε πληρουμένων εἰσὶ, καὶ ταύτῃ παριστάντων, ἣν
ἔχουσι πρὸς ψυχὴν συγγένειαν. Ἀλλ᾽ ἐκείνη ἀεικίνητος
οὖσα, μεθ᾽ ἡμέραν καὶ νύκτωρ διανίσταται· τοῖς 372
δὲ, ἅτε σαρκὸς πλεῖστον μετέχουσιν, αὐτάρκης ἐδό- P.
θη δωρεὰ, μέρος ἥμισυ τοῦ παντὸς βίου χρόνου δια-
τελεῖν ἐνεργοῦσι τὰς ἁρμοττούσας ἐνεργείας.

§. 30. Ὃ δέ ἐστιν ἀναγκαιότατον τῆς ἀπὸ τῶν
ὀμμάτων ὠφελείας, ἤδη λεκτέον. Μόνῃ γὰρ ὁράσει
τῶν αἰσθήσεων ὁ θεὸς ἀνέτειλε φῶς, ὃ καὶ τῶν ὄν-
των ἐστὶ κάλλιστον, καὶ πρῶτον ἐν ἱεραῖς βίβλοις
ὠνομάσθη καλόν. Διττὴ δὲ φωτὸς φύσις· τὸ μὲν
γὰρ ἀπὸ τοῦ χρειώδους πυρὸς, φθαρτοῦ φθαρτὸν,
ἐκλάμπει, σβέσιν ἐνδεχόμενον· τὸ δὲ ἄσβεστόν ἐστι
καὶ ἄφθαρτον, ἄνωθεν ἀπ᾽ οὐρανοῦ πρὸς ἡμᾶς
φερόμενον, ὥσπερ ἀπ᾽ ἀεννάων πηγῶν ἑκάστου τῶν
ἀστέρων αὐγὰς ἐκχέοντος. Ἑκατέρῳ δὲ ἡ ὄψις ὁμι-
λεῖ, καὶ δι᾽ ἀμφοτέρων προςβάλλει τοῖς ὁρατοῖς εἰς
ἀκριβεστάτην ἀντίληψιν. Ἔτι τοίνυν ἐπιχειροῦμεν
ὀφθαλμοὺς λόγῳ ἐγκωμιάζειν, τοῦ θεοῦ τοὺς ἀλη-
24 θεῖς ἐπαίνους αὐτῶν στηλιτεύσαντος ἐν οὐρανῷ,
M. τοὺς ἀστέρας; Ἡλίου γὰρ αὐγαὶ καὶ σελήνης καὶ

τῶν ἄλλων πλανήτων καὶ ἀπλανῶν τοῦ χάριν γεγόνασιν, ὅτι μὴ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν ἐνεργείας, εἰς τὴν τοῦ ὁρᾶν ὑπηρεσίαν; Διὸ καὶ προςχρώμενοι τῇ πασῶν ἀρίστῃ δωρεᾷ φωτὶ καταθεῶνται τὰ ἐν κόσμῳ, γῆν, φυτὰ, ζῶα, καρποὺς, πελάγη, ἀναχύσεις ποταμῶν αὐθιγενῶν τε καὶ χειμάῤῥων, πηγῶν τε διαφορὰς, ὧν αἱ μὲν ψυχρὸν, αἱ δὲ θερμὸν νᾶμα προχέουσι, πάντων τῶν κατὰ τὸν ἀέρα συνισταμένων τὰς φύσεις· ἀμύθητοι δέ εἰσιν ἰδέαι καὶ ἀπερίληπτοι λόγῳ. Καὶ ἐπὶ πᾶσιν τὸν οὐρανὸν, ὃς ἀληθείᾳ κόσμος ἐν κόσμῳ δεδημιούργηται, καὶ τὰ κατ᾽ οὐρανὸν κάλλη καὶ θεῖα ἀγάλματα. Τίς οὖν τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἐπαυχήσει διαβῆναί ποτε τοσοῦτον.

§. 31. Ἀλλ᾽ ἐάσαντες τὰς ἐπὶ ταῖς φάτναις τὸ σύμφυτον ἡμῖν θρέμμα πιαινούσας, τὴν ἐπιθυμίαν, ἐξετάσωμεν τὴν λόγου μεταποιουμένην ἀκοὴν, ἧς ὁ σύντονος καὶ τελειότατος δρόμος ἵσταται κατὰ ἀέρα τὸν περίγειον, ὅταν βίαι πνευμάτων καὶ κτύποι βροντῶν, συρμὸν πολὺν καὶ χαλεπὸν πάταγον ἐξηχῶσιν. Ὀφθαλμοὶ δὲ ἀπὸ γῆς ἐν ἀκαρεῖ φθάνουσιν εἰς οὐρανὸν, καὶ τὰ πέρατα τοῦ παντὸς, ἐπ᾽ ἀνατολὰς ὁμοῦ καὶ δύσεις, ἄρκτον τε καὶ μεσημβρίαν ἀφικνούμενοι πρὸς τὸ θεωρεῖν, ἕλκουσιν ἐπὶ τὰ φανέντα τὴν διάνοιαν. Ἡ δὲ τὸ παραπλήσιον ἐνδεξαμένη δέος οὐκ ἠρεμεῖ, ἀλλ᾽ ἅτε ἀεικίνητος καὶ ἀκοίμητος οὖσα, παρὰ τῆς ὄψεως, τοῦ δύνασθαι τὰ νοητὰ θεωρεῖν λαβοῦσα τὰς ἀφορμὰς, εἰς σκέψιν ἦλθεν, πότερον τὰ φανέντα ταῦτ᾽ ἐστὶν ἀγένητα, ἢ γενέσεως ἔλαβεν ἀρχήν· καὶ πότερον ἄπειρα ἢ πεπερασμένα· καὶ πότερον εἷς ἢ πλείους εἰσὶ κόσμοι· καὶ πότερον τὰ τέτταρα στοιχεῖα τῶν ἁπάντων ἐ- 373
στὶν, ἢ φύσιν ἐξαίρετον οὐρανὸς καὶ ἐν αὐτῷ κεκλή- P.
ρωται, θειοτέρας καὶ οὐχὶ τοῖς ἄλλοις τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐπιλαχόντα. Εἰ δὲ δὴ καὶ γέγονεν ὁ κόσμος, ὑπὸ τίνος γέγονε· καὶ τίς ὁ δημιουργὸς κατ᾽ οὐσίαν ἢ ποιό-

τητα· καὶ τί διανοηθεὶς ἐποίει· καὶ τί νῦν πράσσει· καὶ τίς ἐστιν αὐτῷ διαγωγὴ καὶ βίος, καὶ ὅσα ἄλλα περιττὸς νοῦς φρονήσει συμβιῶν εἴωθε διερευνᾶσθαι. Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀνάκειται τῷ φιλοσοφεῖν· ἐξ οὗ δῆλόν ἐστιν, ὅτι σοφία καὶ φιλοσοφία τὴν ἀρχὴν ἀπ' οὐδενὸς ἔλαβεν ἑτέρου τῶν ἐν ἡμῖν, ἢ τῆς ἡγεμονίδος τῶν αἰσθήσεων ὁράσεως, ἣν καὶ μόνην ἐκ τῆς σωματικῆς χώρας διέσωσεν ὁ θεὸς, τὰς τέσσαρας φθείρας· ὅτι αἱ μὲν σαρκὶ καὶ τοῖς σαρκὸς πάθεσιν ἐδούλευσαν, ἡ δὲ ἴσχυσεν ἀνατεῖναι τὸν αὐχένα καὶ βλέψαι, καὶ τέρψεις ἑτέρας ἀνευ-
M. *ρεῖν πολὺ βελτίους τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἐκ τῆς περὶ τὸν κόσμον θεωρίας καὶ τῶν ἐν αὐτῷ. Μίαν οὖν, ὥςπερ ἐκ πενταπόλεως, τῶν πέντε αἰσθήσεων τὴν ὅρασιν ἐξαιρέτου γέρως τυχεῖν ἁρμόττον ἦν, καὶ φθειρομένων τῶν ἄλλων διαμένειν· ὅτι οὐ περὶ τὰ θνητὰ εἱλεῖται μόνον ὡς ἐκεῖναι, μετανίστασθαι δὲ πρὸς τὰς ἀφθάρτους φύσεις ἀξιοῖ, χαίρουσα τῇ θέᾳ τούτων. Διὸ παγκάλως "μικράν τε καὶ οὐ μικρὰν" *) τὴν πόλιν ταύτην οἱ χρησμοὶ διασυνιστᾶσιν, αἰνιττόμενοι τὴν ὅρασιν· μικρὰ μὲν γὰρ λέγεται εἶναι, διότι βραχὺ μέρος τῶν ἐν ἡμῖν ἐστι· μεγάλη δὲ, ὅτι μεγάλων ἐφίεται, τὸν σύμπαντα οὐρανὸν καὶ κόσμον γλιχομένη θεάσασθαι.*

§. 32. *Περὶ μὲν οὖν τῆς ἐπιφανείσης ὄψεως καὶ τῶν ἀοιδίμων καὶ παγκάλων ξενίων, ἐν οἷς δοκῶν ἑστιᾶν ὁ ξενοδόχος εἱστιᾶτο, καθόσον ἐφικτὸν ἦν, ἀκριβοῦσιν ἡμῖν τὰ περὶ τὸν τόπον, δεδήλωται. Μεγίστην δὲ πρᾶξιν ἀξίαν ἀκοῆς οὐχ ἡσυχαστέον· ὀλίγου γὰρ δέω φάναι πάσας ὅσαι θεοφιλεῖς ὑπερβάλλει. Λεκτέον δὲ τὰ καίρια περὶ αὐτῆς. Υἱὸς ἐκ τῆς γαμετῆς γίνεται τῷ σοφῷ γνήσιος, ἀγαπη-*

---

*) Gen. 19, 20.

τὸς καὶ μόνος, τό τε σῶμα κάλλιστος, καὶ τὴν ψυ-
χὴν ἄριστος. Ἤδη γὰρ τελειοτέρας τῆς ἡλικίας ἐξέ-
φαινεν ἀρετὰς, ὡς τὸν πατέρα μὴ πάθει μόνον εὐ-
νοίας φυσικῆς, ἀλλὰ καὶ γνώμης, καθάπερ ἠθῶν
δικαστὴν, ἰσχυρᾷ τινι κεχρῆσθαι φιλοστοργίᾳ. Δια-
κειμένῳ δὲ οὕτως ἐξαπιναίως θεσπίζεται λόγιον *)
οὔποτε ἐλπισθὲν, σφαγιάσαι τὸν υἱὸν ἐπί τινος ὑψη-
λοτάτου κολωνοῦ, πόῤῥωτάτω πόλεως ἀποστάντα
τριῶν ὁδὸν ἡμερῶν. Ὁ δὲ καί τοι ἀλέκτῳ πόθῳ
τοῦ παιδὸς ἐκκρεμάμενος οὔτε τὴν χρόαν μετέβαλεν,
οὔτε τὴν ψυχὴν ἐκάμφθη, γνώμῃ δὲ ἀνενδότῳ καὶ
ἀῤῥεπεῖ διέμεινεν ἀκλινὴς, οἷος καὶ πρότερος. Ἔρω-
τι δὲ θείῳ δεδαμασμένος, ἀνὰ κράτος ἐνίκα πάντα
ὅσα συγγενείας ὀνόματα καὶ φίλτρα· καὶ μηδενὶ τῶν
ἔνδον ἐπειπὼν τὸ λόγιον, ἐκ πολυανθρώπου θερα-
πείας οἰκετῶν δύο μόνους τοὺς πρεσβυτάτους καὶ
μάλιστα φιλοδεσπότους παραλαβὼν, ὡς ἕνεκά τινος
ἱερουργίας τῶν ἐν ἔθει, τέταρτος ἐξῄει σὺν τῷ παι-
δί. Τὸν δὲ προσταχθέντα χῶρον ὥςπερ ἀπὸ σκο-
πιᾶς ἰδὼν ἐκ μακροῦ, τοῖς μὲν θεράπουσι κελεύει
καταμένειν, τῷ δὲ παιδὶ πῦρ καὶ ξύλα δίδωσι κο-
μίζειν, αὐτὸ δικαιώσας τὸ ἱερεῖον τὰ πρὸς τὴν θυ-
σίαν ἐπηχθίσθαι, κουφότατον βάρος· οὐδὲν γὰρ εὐ-
σεβείας ἀπονώτερον. Βαδίζοντες δ' ἰσοταχῶς, οὐ
τοῖς σώμασι μᾶλλον ἢ ταῖς διανοίαις, ὁδὸν τὴν ἐπί-
26 τομον, ἧς ὁσιότης τὸ τέλος, ἐπὶ τὸν προσταχθέν-
M. τα τόπον ἀφικνοῦνται. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ συνεκό-
μιζε λίθους, ἵνα δείμαιτο βωμόν· ὁ δὲ υἱὸς τὰ
μὲν ἄλλα ὅσα πρὸς ἱερουργίαν ὁρῶν εὐτρεπῆ, ζῶον
δὲ μηδὲν, ἀπιδὼν εἰς τὸν πατέρα "Ἰδοὺ τὸ πῦρ,"
ἔφη, "καὶ τὰ ξύλα, πάτερ. ποῦ τὸ ἱερεῖον;" **)
Ἕτερος μὲν οὖν ἃ δρᾷν ἔμελλεν εἰδὼς, καὶ τῇ ψυ-
χῇ συσκιάζων, ὑπὸ τοῦ λεχθέντος καὶ ἂν συνεχύθη,

---

*) **Gen. 22, 1 sqq. — **) Gen. 22, 7 sq.**

καὶ δακρύων πληρωθεὶς ἔμφασιν τοῦ γενησομένου παρέσχεν ἐκ τῆς περιπαθήσεως ἡσυχάζων. Ὁ δὲ οὐδεμίαν ἐνδειξάμενος τροπὴν, οὔτε κατὰ τὸ σῶμα, οὔτε κατὰ τὴν διάνοιαν, σταθερῷ μέντοι τῷ βλέμματι, σταθερωτέρῳ δὲ τῷ λογισμῷ πρὸς τὴν πεῦσιν ἀποκρινόμενος, "Ὦ τέκνον," ἔφη, "ὁ θεὸς ὄψεται ἱερεῖον ἑαυτῷ," καὶ ἐν ἐρημίᾳ πολλῇ, δι' ἣν ἴσως ἀπογινώσκεις εὑρεθήσεσθαι. Πάντα δ' εἰσὶ θεῷ δυνατὰ, καὶ ὅσα ἐν ἀμηχάνῳ καὶ ἀπόρῳ κεῖται παρὰ ἀνθρώποις. Καὶ ταῦθ' ἅμα λέγων, ᾗ τάχιστα τὸν υἱὸν ἐξαρπάσας, ἐπιτίθησι τῷ βωμῷ, καὶ σπασάμενος τῇ δεξιᾷ τὸ ξίφος ἐπέφερεν ὡς ἀναιρήσων. Φθάνει δὲ ὁ σωτὴρ θεὸς ἀπ' ἀέρος φωνῇ μεσολαβήσας τὸ ἔργον, ᾗ προςέταττεν ἀνέχειν, καὶ μηδὲ ψαῦσαι τοῦ παιδός· ὀνομαστὶ καλέσας δὶς τὸν πατέρα, ἵνα ἐπιστρέψας καὶ ἀντισπάσας διακωλύσῃ τὴν σφαγὴν ἐργάσασθαι.

§. 33. Καὶ ὁ μὲν διασώζεται, τὸ δῶρον ἀντιχαρισαμένου τοῦ θεοῦ, καὶ τὸν φέροντα ἐν οἷς εὐσεβεῖτο ἀντιτιμήσαντος. Τῷ δὲ ἡ πρᾶξις εἰ καὶ μὴ τὸ τέλος ἐπηκολούθησεν, ὁλόκληρος καὶ παντελὴς οὐ μόνον ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀναγινωσκόντων διανοίαις ἀνάγραπτος ἐστηλίτευται. Ἀλλὰ τοῖς φιλαπεχθήμοσι καὶ πάντα διαβάλλουσιν, οἳ ψόγον πρὸ ἐπαίνου τιμᾶν ἐθίζονται, τὸ προσταχθὲν ἔργον οὐ δόξει μέγα καὶ θαυμαστὸν, ὡς ἡμεῖς ὑπολαμβάνομεν εἶναι. Πολλοὺς γὰρ καὶ ἄλλους φασὶ τῶν πάνυ φιλοικείων καὶ φιλοτέκνων ἐπιδοῦναι τοὺς αὑτῶν παῖδας· τοὺς μὲν ὑπὲρ πατρίδων σφαγιασθησομένους, λυτήρια ἢ πολέμων, ἢ αὐχμῶν, ἢ ἐπομβρίας, ἢ νοσημάτων λοιμικῶν γενησομένους· τοὺς δὲ ὑπὲρ νενομισμένης εὐσεβείας, εἰ 375
καὶ μὴ πρὸς ἀλήθειαν οὔσης. Ἑλλήνων μέν γε τοὺς P.
δοκιμωτάτους, οὐκ ἰδιώτας μόνον, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς, ὀλίγα φροντίσαντας ὧν ἐγέννησαν, διὰ τῆς τούτων ἀναιρέσεως, δυνάμεις στρατευμάτων μεγάλας καὶ

πολυανθρώπους ἐν μὲν τῇ συμμαχίᾳ τεταγμένας διασῶσαι, ἐν δὲ τῇ μερίδι τῶν ἐχθρῶν αὐτοβοεὶ διαφθεῖραι. Βαρβαρικὰ δὲ ἔθνη μέχρι πολλοῦ παιδοκτονίαν ὡς ὅσιον ἔργον καὶ θεοφιλὲς προςέσθαι, ὧν μεμνῆσθαι τοῦ ἄγους καὶ τὸν ἱερώτατον Μωϋσέα. Αἰτιώμενος γὰρ αὐτοὺς τοῦ μιάσματος, φάσκει ὅτι "Τοὺς υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας κατακαίουσι τοῖς
27 *θεοῖς αὐτῶν."* *) *Ἰνδῶν δὲ τοὺς γυμνοσοφιστὰς ἄ-*
M. *χρι τοῦ νῦν, ἐπειδὰν ἄρχηται καταλαμβάνειν ἢ μακρὰ καὶ ἀνίατος νόσος, τὸ γῆρας, πρὶν βεβαίως κρατηθῆναι πῦρ ἅψαντας αὐτοὺς ἐμπιπράναι, δυναμένους ἔτι πρὸς πολυετίαν ἀντισχεῖν. Ἤδη δὲ καὶ γύναια προαποθανόντων ἀνδρῶν ὁρμῆσαι γεγηθότα πρὸς τὴν αὐτὴν πυρὰν, καὶ ζῶντα τοῖς ἐκείνων σώμασιν ὑπομεῖναι συναναφλεχθῆναι. Ταῦτα μὲν εἰκότως ἄν τις θαυμάσειε τῆς εὐτολμίας, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος καταφρονητικῶς ἔχοντα θανάτου, καὶ ὡς ἐπ' ἀθανασίαν αὐτὸν ἱέμενα καὶ ἀπνευστὶ θέοντα.*

§. 34. *Τὸν δὲ τί προςῆκεν ἐπαινεῖν ὡς ἐγχειρητὴν κεκαινουργημένης πράξεως, ἣν καὶ ἰδιῶται καὶ βασιλεῖς καὶ ὅλα ἔθνη δρῶσιν ἐν καιροῖς; Ἐγὼ δὲ πρὸς τὴν τούτων βασκανίαν καὶ πικρίαν ἐκεῖνα λέξω. Τῶν καταθυόντων παῖδας, οἱ μὲν ἔθει τοῦτο δρῶσιν, ὥςπερ ἐνίους φασὶ Βαρβάρων· οἱ δὲ δι' ἀβουλήτους καὶ μεγάλας ὑποθέσεις πόλεών τε καὶ χωρῶν, ἑτέρως κατορθοῦσθαι μὴ δυναμένων. Ὧν οἱ μὲν ἀνάγκῃ τοὺς αὐτῶν ἐπιδιδόασιν ὑπὸ δυνατωτέρων βιασθέντες, οἱ δὲ δόξης καὶ τιμῆς ἐφιέμενοι, καὶ εὐκλείας μὲν τῆς ἐν τῷ παρόντι, εὐφημίας δὲ τῆς εἰς ὕστερον. Οἱ μὲν οὖν ἔθει σφαγιάζοντες, οὐδὲν ὡς ἔοικε μέγα δρῶσιν. Ἐγχρονίζον γὰρ ἔθος ἐξισοῦται φύσει πολλάκις, ὡς καὶ τὰ δυςυπομόνητα καὶ δυςκαρτέρητα ῥᾳδίως ἐπελαφρίζειν, τὰς ὑπερβολὰς τῶν φοβερῶν*

---

*) Deut. 12, 31.

ἐξευμαριζόντων. Τῶν δὲ ἕνεκα δέους ἐπιδιδόντων ἔπαινος οὐδείς· ὁ γὰρ ἔπαινος ἐν ἑκουσίοις κατορθώμασι γράφεται, τὰ δ᾽ ἀβούλητα ἑτέροις ἀνάκειται πράγμασιν, ἢ καιροῖς, ἢ τύχαις, ἢ ταῖς ἀπ᾽ ἀνθρώπων ἀνάγκαις. Εἰ δέ τις δόξης ὀρεγόμενος υἱὸν ἢ θυγατέρα προΐεται, ψέγοιτ᾽ ἂν ἐνδίκως μᾶλλον ἢ ἐπαινοῖτο, θανάτῳ τῶν φιλτάτων ὠνούμενος τιμὴν, ἣν κεκτημένος ὤφειλεν ὑπὲρ τῆς τῶν τέκνων σωτηρίας ἀποῤῥίπτειν. Ἐρευνητέον οὖν, εἰ ὑπό τινος τῶν λεχθέντων ἡττηθεὶς ἐκεῖνος, ἔμελλε σφαγιάζειν τὸν υἱὸν, ἔθους, ἢ 376
τιμῆς, ἢ δέους. Ἔθος μὲν οὖν τὸ ἐπὶ παιδοκτονίᾳ P.
Βαβυλὼν καὶ Μεσοποταμία καὶ τὸ Χαλδαίων ἔθνος οὐ παραδέχεται, ἐν οἷς ἐτράφη καὶ ἐβίωσε τὸν πλείονα χρόνον, ὡς τῇ συνεχείᾳ τῶν δρωμένων ἀμβλυτέραις ταῖς τῶν δεινῶν φαντασίαις κεκρατῆσθαι δοκεῖν. Καὶ μὴν οὐδὲ φόβος τις ἦν ἀπ᾽ ἀνθρώπων· οὐδὲ γὰρ τὸ χρησθὲν αὐτῷ μόνῳ λόγιον ᾔδει τις, οὐδέ τις συμφορὰ κατεῖχε κοινὴ, ἧς ἔδει τὴν θεραπείαν ἀναιρέσει γενέσθαι δοκιμωτάτου παιδός. Ἀλλὰ θη-
8ρώμενος ἔπαινον τὸν παρὰ τῶν πολλῶν, ὥρμησεν
I. ἐπὶ τὴν πρᾶξιν; Καὶ τίς ἔπαινος ἐπ᾽ ἐρημίᾳ, μηδενὸς τοῦ μέλλοντος ἐπευφημήσειν παρόντος, ἀλλὰ καὶ τῶν δυοῖν οἰκετῶν μακρὰν ἐπιτηδὲς ὑπολειφθέντων, ἵνα μὴ ἐγκαλλωπίζεσθαι καὶ ἐνεπιδείκνυσθαι δοκῇ, μάρτυρας ἐπαγόμενος ὧν εὐσεβεῖ;

§. 35. Στόμασιν οὖν καὶ ἀχαλίνοις καὶ κατηγόροις θύρας ἐπιθέντες, μετριαζέτωσαν τὸν ἐν αὐτοῖς μισόκαλον φθόνον, καὶ ἀρετὰς ἀνδρῶν εὖ βεβιωκότων μὴ σινέσθωσαν, ἃς ἁρμόττον ἦν εὐφημίαις συνεπικοσμεῖν. Ὅτι δὲ τῷ ὄντι ἐπαινετὴ καὶ ἀξιέραστος ἡ πρᾶξις, ἐκ πολλῶν εὐμαρὲς ἰδεῖν. Πρῶτον μὲν τοίνυν, τὸ πείθεσθαι θεῷ παρὰ πᾶσι τοῖς εὖ φρονοῦσι σεμνὸν, καὶ περιμάχητον εἶναι νομιζόμενον ἐν τοῖς μάλιστα ἐπετήδευεν, ὡς μηδενὸς τῶν πώποτε προστεταγμένων ἀμελῆσαι, καὶ ἂν ἀηδίας καὶ δυςκλείας καὶ ἂν πόνων τε καὶ ἀλγηδόνων μεστὸν εἴη.

Ὅθεν καὶ τὸ χρησθὲν ἐπὶ τῷ υἱῷ γενναιότατα καὶ στεῤῥότατα ἤνεγκεν. Ἔπειτα οὐκ ὄντος ἔθους ἐν τῇ χώρᾳ, καθάπερ ἴσως παρὰ ἐνίοις ἐστὶν, ἀνθρωποθυτεῖν, ὃ τῇ συνεχείᾳ τὰς τῶν δεινῶν φαντασίας εἴωθεν ἐκλύειν, αὐτὸς ἔμελλε πρῶτος ἄρχεσθαι καινοτάτου καὶ παρηλλαγμένου παραδείγματος, ὅ μοι δοκεῖ μηδεὶς ἂν ὑπομεῖναι, καὶ εἰ σιδήρου τὴν ψυχὴν ἢ ἀδάμαντος κατεσκεύαστο. „Φύσει γὰρ," ὥς εἶπέ τις, „ἔργον μάχεσθαι." Γνήσιον τε υἱὸν πεποιημένος μόνον τοῦτον, εὐθὺς εἶχε καὶ τὸ πάθος ἐπ' αὐτῷ τῆς εὐνοίας γνήσιον, ὑπερβάλλον τοὺς σώφρονας ἔρωτας καὶ τὰς φιλίας, ὅσαι δι' ὀνόματος γεγόνασι. Προσῆν δέ τι καὶ βιαστικώτατον φίλτρον, τὸ μὴ καθ' ἡλικίαν, ἀλλ' ἐν γήρᾳ γεγεννηκέναι τὸν παῖδα. Τοῖς γὰρ ὀψιγόνοις ἐπιμεμήνασί πως οἱ τοκῆες, ἢ τῷ μακρὸν ἐπιποθῆσαι χρόνον τὴν γένεσιν αὐτῶν, ἢ τῷ μηκέθ' ἑτέρους ἐλπίζειν ἔσεσθαι· τῆς φύσεως ἐνταῦθα ἱσταμένης, ὡς ἐπὶ τελευταῖον καὶ ὕστατον ὅρον. Ἐκ πολυπαιδίας μὲν οὖν ἕνα προέσθαι θεῷ, καθάπερ ἀπαρχήν τινα τέκνων, παράδοξον οὐδὲν, ἔχοντα τὰς ἐπὶ τοῖς ζῶσιν ἡδονὰς, οὐ μικρὰ παραμύθια καὶ μειλίγματα τῆς ἐπὶ τῷ σφαγιασθέντι λύπης· ὃν δὲ μόνον τις ἔσχεν ἀγαπητὸν διδοὺς, παντὸς λόγου 37
μεῖζον ἔργον διαπράττεται, μηδὲν οἰκειότητι χαριζόμε- I
νος, ἀλλ' ὅλῃ ῥοπῇ πρὸς τὸ θεοφιλὲς ταλαντεύων. Ἐκείνῳ μὲν δὴ ἐξαίρετον καὶ μόνῳ σχεδὸν τοῦτο πεπραγμένον. Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι, καὶ ἂν ὑπὲρ σωτηρίας πατρίδων καὶ στρατευμάτων ἐπιδιδῶσι σφαγιασθησομένους τοὺς αὐτῶν, ἢ οἴκοι καταμένουσιν, ἢ μακρὰν ἀφίστανται τῶν βωμῶν· ἢ καὶ ἂν παρατύχωσι, τὰς ὄψεις ἀποστρέφονται, θεάσασθαι μὴ ὑπο-
29 μένοντες, ἄλλων ἀναιρούντων. Ὁ δὲ ὥσπερ ἱερεὺς,
M αὐτὸς κατήρχετο τῆς ἱερουργίας, ἐφ' υἱῷ τὰ πάντα ἀρίστῳ φιλοστοργότατος πατήρ. Ἐμέλλησε δ' ἂν ἴσως καὶ νόμῳ τῶν ὁλοκαυτωμάτων διανέμων κατὰ μέλη τὸν υἱὸν ἱερουργεῖν. Οὕτως οὐ τὸ μέν τι μέ-

ρος ἀπέκλινε πρὸς τὸν παῖδα, τὸ δέ τι πρὸς εὐσέ-
βειαν, ἀλλ' ὅλην τὴν ψυχὴν δι' ὅλων ὁσιότητι προς-
κλήρωσεν, ὀλίγα φροντίσας συγγενικοῦ αἵματος. Τί
δ' τῶν εἰρημένων πρὸς ἑτέρους κοινόν; Τί δ' οὐκ
ἐξαίρετον καὶ παντὸς λόγου κρεῖττον; Ὡς τόν γε μὴ
φύσει βάσκανον καὶ φιλοπόνηρον καταπλαγῆναι καὶ
θαυμάσαι τῆς περιττῆς ἄγαν εὐσεβείας, οὐχ ἅπαντα
ὅσα εἶπον ἀθρόα εἰς νοῦν βαλλόμενον, ἀλλὰ καὶ ἂν
ἕν τι τῶν πάντων. Ἱκανὴ γὰρ καὶ ἡ ἑνὸς φαντασία,
τύπῳ τινὶ βραχεῖ, βραχὺ δὲ οὐδὲν ἔργον σοφοῦ, μέ-
γεθος ψυχῆς καὶ ὕψος ἐμφῆναι.

§. 36. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἐπὶ τῆς ῥητῆς καὶ φανε-
ρᾶς ὑποθέσεως ἵσταται τὰ λεχθέντα, φύσιν δὲ τοῖς
πολλοῖς ἀδηλοτέραν ἔοικε παρεμφαίνειν, ἣν οἱ τὰ νο-
ητὰ πρὸ τῶν αἰσθητῶν ἀποδεχόμενοι καὶ ὁρᾶν δυνά-
μενοι γνωρίζουσιν. Ἔστι δὲ τοιάδε. Ὁ μελλήσας
σφαγιάζεσθαι καλεῖται Χαλδαϊστὶ μὲν Ἰσαάκ, Ἑλληνι-
στὶ δὲ μεταληφθέντος τοῦ ὀνόματος, γέλως· γέλως δ'
οὐχ ὁ κατὰ παιδιὰν ἐγγινόμενος σώματι παραλαμ-
βάνεται νῦν, ἀλλ' ἡ κατὰ διάνοιαν εὐπάθεια καὶ
χαρά. Ταύτην ὁ σοφὸς ἱερουργεῖν λέγεται δεόντως
θεῷ· διὰ συμβόλου παριστάς, ὅτι τὸ χαίρειν μόνῳ
θεῷ οἰκειότατόν ἐστιν. Ἐπίλυπον μὲν γὰρ τὸ τῶν ἀν-
θρώπων γένος καὶ περιδεές, ἢ παρόντων κακῶν ἢ
προσδοκωμένων, ὡς ἢ ἐπὶ τοῖς ἐν χερσὶν ἀβουλήτοις
ἀνιᾶσθαι, ἢ ἐπὶ τοῖς μέλλουσι ταραχῇ καὶ φόβῳ
κραδαίνεσθαι. Ἄλυπος δὲ καὶ ἄφοβος καὶ ἀμέτοχος
παντὸς πάθους ἡ τοῦ θεοῦ φύσις, εὐδαιμονίας καὶ
μακαριότητος παντελοῦς μόνη μετέχουσα. Τῷ δὴ
τὴν ἀληθῆ ταύτην ὁμολογίαν ὡμολογηκότι τρόπῳ,
χρηστὸς ὢν καὶ φιλάνθρωπος ὁ θεὸς, φθόνον ἐλη-
λακὼς ἀφ' ἑαυτοῦ, προσηκόντως ἀντιχαρίζεται τὸ
δῶρον, καθόσον ἔχει δυνάμεως ὁ ληψόμενος, καὶ
μονονουχὶ ταῦτα θεσπίζει, λέγων· τὸ μὲν τῆς χαρᾶς
γένος καὶ τὸ χαίρειν ὅτι οὐκ ἔστιν ἑτέρου πλὴν ἐμοῦ 378
τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων κτῆμα, σαφῶς οἶδα· κεκτη- P.

*μένος δὲ ὅμως, οὐ φθονῶ τοῖς ἀξίοις χρῆσθαι. Ἄ-
ξιος δὲ τίς ἂν εἴη, πλὴν εἴ τις ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς βου-
λήμασιν ἕποιτο; Τούτῳ γὰρ ἥκιστα μὲν ἀνιᾶσθαι,
ἥκιστα δὲ φοβεῖσθαι συμβήσεται, πορευομένῳ ταύ-
την τὴν ὁδὸν, ἣ πάθεσι μὲν καὶ κακίαις ἐστὶν ἄβα-
τος, εὐπαθείαις δὲ καὶ ἀρεταῖς ἐμπεριπατεῖται. Μη-
δεὶς δὲ ὑπολαβέτω τὴν ἄκρατον καὶ ἀμιγῆ λύπης χα-
30ρὰν ἀπ' οὐρανοῦ καταβαίνειν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλ' ἐγκέ-
M.κραται ἐξ ἀμφοῖν, περιττεύοντος τοῦ κρείττονος· ὅν-
περ τρόπον καὶ τὸ φῶς ἐν οὐρανῷ μὲν ἄκρατον καὶ
ἀμιγὲς σκότους ἐστὶν, ἐν δὲ τοῖς ὑπὸ σελήνην ἀέρι
ζοφερῷ κεκραμένον φαίνεται. Ταύτης ἕνεκα τῆς αἰ-
τίας δοκεῖ μοι καὶ πρότερον γελάσασα ἀρετῆς ἡ ἐπώ-
νυμος Σάῤῥα *) πρὸς τὸν πυνθανόμενον ἀρνήσα-
σθαι τὸν γέλωτα· καταδείσασα μήποτε ἄρα τὸ
χαίρειν οὐδενὸς ὂν γεννητοῦ, μόνου δὲ τοῦ θεοῦ, σφε-
τερίζηται. Διόπερ θαρσύνων αὐτὴν ὁ ἱερὸς λόγος
φησὶ, "Μηδὲν εὐλαβηθῇς," ὄντως ἐγέλασας, καὶ
μέτεστί σοι χαρᾶς. Οὐ γὰρ εἴασεν ὁ πατὴρ τὸ ἀν-
θρώπων γένος λύπαις καὶ ὀδύναις καὶ ἄχθεσιν ἀνιά-
τοις ἐμφέρεσθαι· παρέμιξε δὲ καὶ τῆς ἀμείνονος φύ-
σεως, εὐδιάσαι ποτὲ καὶ γαληνιάσαι τὴν ψυχὴν δικαι-
ώσας· τὴν δὲ τῶν σοφῶν καὶ τὸν πλείονα χρόνον τοῦ
βίου γήθειν καὶ εὐφραίνεσθαι τοῖς τοῦ κόσμου θεω-
ρήμασιν ἐβουλήθη.*

§. 37. *Τοσαῦτα μὲν περὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς εὐσεβείας, εἰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐστὶν ἀφθονία, λελέχθω. Διερευνητέον δὲ καὶ τὴν πρὸς ἀνθρώπους αὐτοῦ δεξιότητα. Τῆς γὰρ αὐτῆς φύσεώς ἐστιν, εὐσεβῆ τε εἶναι καὶ φιλάνθρωπον, καὶ περὶ τὸν αὐτὸν ἑκάτερον, ὁσιότης μὲν πρὸς θεὸν, δικαιοσύνη δὲ πρὸς ἀνθρώπους θεωρεῖται. Πάντα μὲν οὖν τὰ πεπραγμένα μακρὸν ἂν εἴη διεξιέναι, δυοῖν δὲ ἢ τριῶν οὐχ*

---

*) Gen. 18, 15.

ἄτοπον ἐπιμνησθῆναι. Πολυάργυρος καὶ πολύχρυσος ἐν τοῖς μάλιστα ὤν, καὶ θρεμμάτων πολυζώους ἀγέλας ἔχων, καὶ τῶν ἐγχωρίων καὶ αὐτοχθόνων τοῖς ἱκανὰ κεκτημένοις ἐν τῷ περιουσιάζειν ἁμιλλώμενος, καὶ πλουσιώτερος γεγονὼς ἢ κατὰ μέτοικον, ὑπ' οὐδενὸς ἐμέμφθη τῶν ὑποδεξαμένων, ἀλλ' ὑπὸ πάντων τῶν εἰς πεῖραν ἐλθόντων ἐπαινούμενος διετέλεσεν. Εἰ δὲ καί τις, οἷα φιλεῖ πολλάκις, ἐκ θεραπόντων καὶ τῶν συνδιατριβόντων ἅμιλλα καὶ διαφορὰ πρὸς ἑτέρους ἐγένετο, ταύτην ἐπειρᾶτο διαλύειν ἡσυχῇ, βαρυτέρῳ ἤθει τὰ φιλόνεικα καὶ ταραχώδη καὶ στασιαστικὰ πάντα προβεβλημένος, καὶ τῆς ψυχῆς ἀπεληλακώς. Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν, εἰ πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους τοιοῦτος ἦν, οἳ βαρυτέρᾳ καὶ δυνατωτέρᾳ χειρὶ συμφωνήσαντες ἠμύναντο ἂν ἄρχοντα 379
χειρῶν ἀδίκων, ὁπότε καὶ πρὸς τοὺς γένει μὲν οἰκεί- P.
ους, γνώμῃ δὲ ἠλλοτριωμένους, ἐρήμους δὲ καὶ μόνους, καὶ πολλῷ καταδεέστερα κεκτημένους, ἐμετρίαζεν, ἐλαττούμενος ἑκὼν ἐν οἷς πλεονεκτεῖν ἐδύνατο. Ἦν γὰρ ἀδελφιδοῦς αὐτῷ, τῆς πατρίδος ὁπότε μετανίστατο, συνεξεληλυθὼς, ἀβέβαιος, ὑπαμφίβολος, ἀντιῤῥέπων τῇδε καὶ ἐκεῖσε· καὶ τοτὲ μὲν προςσαίνων
1 φιλικοῖς ἀσπάσμασι, τοτὲ δὲ ἀφηνιάζων καὶ ἀπαυχενί-
I. ζων διὰ τὴν τῶν τρόπων ἀνομαλίαν. Ὅθεν καὶ τὸ οἰκετικὸν αὐτῷ δύςερι καὶ ταραχῶδες ἦν, σωφρονιστὴν οὐκ ἔχον, καὶ μάλιστα τὸ ποιμενικὸν μακρὰν τοῦ δεσπότου διεζευγμένον. Ἀπελευθεριάζοντες γοῦν ὑπ' αὐθαδείας, ἀεὶ διεφέροντο τοῖς προεστηκόσι τῶν θρεμμάτων τοῦ σοφοῦ, τὰ πολλὰ εἴκουσι διὰ τὴν τοῦ δεσπότου πραϋπάθειαν· ὑφ' οὗ πρὸς ἀπόνοιαν ἐπιδιδόντες καὶ θράσος ἀναίσχυντον, ὤργων, μηνιῶντες ἤδη καὶ τὸ ἀκατάλλακτον ἐν αὐτοῖς ζωπυροῦντες, ἕως ἀπηνάγκασαν τοὺς ἀδικουμένους εἰς ἄμυναν ὁρμῆσαι. Μάχης δὲ ἐμβριθεστέρας γενομένης, ἀκούσας ὁ ἀστεῖος τὴν ἀντεφόρμησιν, εἰδὼς τὴν αὐτοῦ μερίδα πλήθει τε καὶ δυνάμει ὑπερέχουσαν, τὴν δια-

φορὰν οὐκ εἴασεν ἄχρι νίκης ἐλθεῖν, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀνιᾶσαι τὸν ἀδελφιδοῦν ἐφ᾽ ἥττῃ τῶν ἰδίων, ἀλλ᾽ ἐν μεθορίῳ στὰς, λόγοις συμβατηρίοις τοὺς διαφερομένους κατήλλαξεν, οὐ πρὸς τὸ παρὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν μέλλοντα χρόνον. Εἰδὼς γὰρ ὅτι συνοικοῦντες μὲν καὶ ἐν ταὐτῷ διαιτώμενοι, γνωσιμαχοῦντες φιλονεικήσουσι, στάσεις ἀεὶ καὶ πολέμους κατ᾽ ἀλλήλων ἐγείροντες, ἵνα μὴ τοῦτο γένοιτο, συμφέρον ὑπέλαβεν εἶναι παραιτήσασθαι τὸ ὁμοδίαιτον, καὶ τὴν οἴκησιν διαζεῦξαι. Καὶ μεταπεμψάμενος τὸν ἀδελφιδοῦν, αἵρεσιν αὐτῷ δίδωσι τῆς ἀμείνονος χώρας, ἄσμενος ὁμολογῶν ἣν ἂν ἐπιλέξηται μερίδα λήψεσθαι· κερδανεῖν γὰρ κέρδος μέγιστον, τὴν εἰρήνην. Καίτοι τίς ἂν ἕτερος ἀσθενεστέρῳ παραχωρήσειεν οὑτινοσοῦν, ὢν ἰσχυρότερος; Τίς δὲ νικᾶν δυνάμενος βούλοιτ᾽ ἂν ἡττᾶσθαι, μὴ συγχρώμενος τῷ δύνασθαι; Μόνος δὲ οὗτος τὸ ἄριστον οὐκ ἐν ῥώμῃ καὶ πλεονεξίᾳ τιθέμενος, ἀλλ᾽ ἐν ἀστασιάστῳ βίῳ καὶ, τὸ ἐφ᾽ αὑτὸν ἧκον μέρος, ἡσυχάζοντι, πάντων ἔδοξεν εἶναι θαυμασιώτατος.

§. 38. Ἐπειδὴ τοίνυν ὡς ἐπ᾽ ἀνθρώπου ἡ λέξις ἐγκωμιαστικὴ λέλεκται, μηνύονται δὲ καὶ τρόποι ψυχῆς, κατὰ τοὺς ἀπὸ τῶν ῥητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ μετιόντας, ἁρμόττον ἂν εἴη καὶ τούτους ἀνερευνῆσαι. Μυρίοι μὲν οὖν εἰσὶν ἀπὸ μυρίων ἀφορμῶν κατὰ παν- 38
τοδαπὰς ἰδέας πραγμάτων συνιστάμενοι. Δύο τοίνυν μέλλοντες ἐπικρίνεσθαι τρόποι, ὧν ὁ μὲν πρεσβύτερος, ὁ δὲ νεώτερος. Πρεσβύτερος μέν ἐστιν ὁ τὰ πρῶτα καὶ ἡγεμονικὰ τῇ φύσει τιμῶν, νεώτερος δὲ ὁ τὰ ὑπήκοα καὶ ἐν ἐσχατιαῖς ἐξεταζόμενα. Πρεσβύτερα μὲν οὖν καὶ ἡγεμονικώτερα φρόνησις καὶ
82 σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀνδρία καὶ πᾶν ὅ τι
M. περὶ ἀρετὴν καὶ αἱ κατ᾽ ἀρετὴν πράξεις. Νεώτερα δὲ πλοῦτος καὶ ἀρχὴ καὶ δόξα καὶ εὐγένεια, οὐχ ἡ ἀληθὴς, ἀλλ᾽ ἣν οἱ πολλοὶ νομίζουσι, καὶ ὅσα ἄλλα τὴν τρίτην μετὰ τὰ ψυχικὰ καὶ σωματικὰ τάξιν εἴ-

ληχεν, ἥ τις εὐθύς ἐστι καὶ τελευταία. Τούτων οὖν τῶν τρόπων ἑκάτερος ἔχει καθάπερ τινὰς ποίμνας καὶ ἀγέλας. Ὁ μὲν τῶν ἐκτὸς ὀρεγόμενος ἄργυρον καὶ χρυσὸν, καὶ πάντα ὅσα τοῦ πλουτεῖν ὗλαι καὶ παρασκευαί· καὶ πάλιν ὅπλα, μηχανήματα, τριήρεις, ἱππικὴν καὶ πεζικὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν, τὰς πρὸς ἡγεμονίαν ἀφορμὰς, ἐξ ὧν περιγίνεται τὸ βεβαίως κρατεῖν. Ὁ δὲ καλοκἀγαθίας ἐραστὴς τὰ καθ᾽ ἑκάστην ἀρετὴν δόγματα, καὶ τὰ κατὰ σοφίαν αὐτῆς θεωρήματα. Προστάται δὲ καὶ ἐπιμεληταὶ τούτων ἑκατέρων εἰσί τινες, οἷα θρεμμάτων ποιμένες· τῶν μὲν ἐκτὸς, οἱ φιλοχρήματοι καὶ φιλόδοξοι καὶ στρατηγιῶντες, καὶ ὅσοι τὴν ἐπὶ τοῖς πλήθεσι δυναστείαν ἀγαπῶντες· τῶν δὲ περὶ ψυχὴν, ὅσοι φιλόκαλοι καὶ φιλάρετοι μὴ τὰ νόθα πρὸ τῶν γνησίων, ἀλλὰ τὰ γνήσια πρὸ τῶν νόθων ἀγαθὰ αἱρούμενοι. Γίνεται οὖν φυσική τις αὐτοῖς ἡ διαμάχη, μηδὲν ἐγνωκόσι τῶν αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἀπᾴδουσι καὶ διαφερομένοις ἀεὶ περὶ πράγματος συνεκτικωτάτου τῶν ἐν βίῳ· τοῦτο δ᾽ ἔστιν, ἡ κρίσις τῶν πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθῶν. Ἄχρι μὲν οὖν τινὸς ἐπολεμεῖτο ἡ ψυχὴ, καὶ τὴν στάσιν ταύτην ἐχώρει, μήπω κεκαθαρμένη παντελῶς, ἀλλ᾽ ἔτι τῶν παθῶν καὶ νοσημάτων παρευημερούντων τοὺς ὑγιαίνοντας λόγους, ἐταράττετο. Ἀφ᾽ οὗ δὲ ἤρξατο δυνατωτέρα γίνεσθαι, καὶ ῥώμῃ κραταιοτέρᾳ τὸν ἐπιτειχισμὸν τῶν ἐναντίων δοξῶν καθαιρεῖν, πτερυξαμένη καὶ φρονήματος ὑποπλησθεῖσα, τὸν τὰς ἐκτὸς ὕλας τεθαυμακότα τρόπον ἐν αὐτῇ διατειχίζει καὶ διαζευγνύει, καὶ ὡς ἀνθρώπῳ διαλεγομένη φησὶν, ἀμήχανον ὁμοδίαιτον εἶναί σε καὶ ὁμόσπονδον ἐραστῇ σοφίας καὶ ἀρετῆς. Ἴθι δὴ, καὶ μετοικισάμενος μακρὰν ἀποζεύχθητι, μηδεμίαν ἔχων κοινωνίαν, ἀλλὰ μηδὲ σχεῖν δυνάμενος. Ὅσα γὰρ ὑπολαμβάνεις εἶναι δεξιὰ, ταῦτα οἴεται ἐκεῖνος εὐώνυμα· καὶ ὅσα τὸ ἐναντίον ἀριστερὰ, ταῦτα παρ᾽ ἐκείνῳ νενόμισται δεξιά.

§. 39. *Οὐ τοίνυν εἰρηνικὸς καὶ φιλοδίκαιος αὐτὸ μόνον ἦν ὁ ἀστεῖος, ἀλλὰ καὶ ἀνδρεῖος καὶ πολεμικός· οὐχ ἕνεκα τοῦ πολεμεῖν, οὐ γὰρ δύσερις ὢν καὶ* 3
φιλόνεικος, ἀλλ᾽ ὑπὲρ βεβαίου τῆς πρὸς τὸ μέλλον εἰ-
33*ρήνης, ἣν οἱ ἀντίπαλοι καθῄρουν. Σαφεστάτη δὲ*
M.*πίστις τὰ πραχθέντα. Τὴν πρὸς ἀνατολὰς μοῖραν τῆς οἰκουμένης τέτταρες μεγάλοι βασιλεῖς εἰλήχεσαν, οἷς ὑπήκουεν ἔθνη τὰ ἑῷα, τά τε ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Εὐφράτου. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα διέμενεν ἀστασίαστα, πειθαρχοῦντα τοῖς τῶν βασιλέων ἐπιτάγμασι, καὶ τοὺς ἐτησίους δασμοὺς ἀπροφασίστως εἰςφέροντα· μόνη δὲ ἡ Σοδομιτῶν χώρα, πρὶν καταφλεχθῆναι, παραλύειν ἤρξατο τὴν εἰρήνην, ἀπόστασιν ἐκ πολλοῦ διανοουμένη. Πάνυ γὰρ οὔσης εὐδαίμονος, πέντε βασιλεῖς ἐπεκράτουν, τάς τε πόλεις καὶ τὴν γῆν δασάμενοι, πολλὴν μὲν οὐκ οὖσαν, εὔσταχυν δὲ καὶ εὔδενδρον, καρπῶν περίπλεω. Ὃ γὰρ ταῖς ἄλλαις τὸ μέγεθος, τοῦθ᾽ ἡ ἀρετὴ Σοδόμοις παρεῖχεν· ὅθεν καὶ πλείους ἐραστὰς εἶχεν ἡγεμόνας, τὸ κάλλος αὐτῆς καταπλαγέντας. Οὗτοι τὸν ἄλλον χρόνον τοὺς ἐπιταχθέντας φόρους ἀπεδίδοσαν τοῖς ἐκλογεῦσι τῶν χρημάτων, τοὺς δυνατωτέρους ὧν ἦσαν ὕπαρχοι τιμῶντες ἅμα καὶ δεδιότες. Ἐπεὶ δὲ ἐκορέσθησαν ἀγαθῶν, καὶ, ὅπερ φιλεῖ, κόρος ὕβριν ἐγέννησε, πλείω τῆς δυνάμεως φρονήσαντες, ἀπαυχενίζουσι τὸ πρῶτον· εἶθ᾽ οἷα κακοὶ δοῦλοι δεσπόταις τοῖς ἑαυτῶν ἐπιτίθενται, στάσει πιστεύσαντες, ἢ ῥώμῃ. Οἱ δὲ τῆς ἑαυτῶν εὐγενείας ὑπομνησθέντες, καὶ φραξάμενοι δυνατωτέρᾳ χειρὶ, μάλα καταφρονητικῶς ᾔεσαν, ὡς αὐτοβοεὶ περιεσόμενοι· καὶ συμπλακέντες, τοὺς μὲν εὐθὺς εἰς φυγὴν ἀνεσκέδασαν, τοὺς δὲ ἐπιστροφάδην κτείναντες, ἡβηδὸν διαφθείρουσιν· αἰχμάλωτον δὲ πολὺν ὄχλον ἀναγαγόντες μετὰ τῆς ἄλλης λείας διενέμοντο. Προςαπάγουσι μέντοι καὶ τοῦ σοφοῦ τὸν ἀδελφιδοῦν, εἰς μίαν τῆς πενταπόλεως οὐκ ἐκ πολλοῦ μετῳκηκότα.*

§. 40. Τοῦτο μηνυθὲν ὑπό τινος τῶν ἐκ τῆς τροπῆς διασωθέντων, χαλεπῶς αὐτὸν ἠνίασε· καὶ οὐκ ἔτι ἠρέμει, διὰ τοῦτο συγκεχυμένος, καὶ ζῶντα πενθῶν τὸ ἀργαλεώτερον, ἢ εἰ τεθνεῶτα ἐπύθετο. Τέλος μὲν γὰρ, ὡς αὐτό που δηλοῖ τὸ ὄνομα, τῶν κατὰ τὸν βίον ἁπάντων, καὶ μάλιστα κακῶν, ᾔδει τὴν τελευτὴν, μυρία δὲ τῶν ἀβουλήτων ἐφεδρεύοντα τοῖς ζῶσι. Διώκειν δὲ εὐτρεπιζόμενος ἐπὶ τὸ ῥύσασθαι τὸν ἀδελφιδοῦν, ἠπόρει συμμάχων, ἅτε ξένος ὢν καὶ μέτοικος, καὶ μηδενὸς τολμῶντος ἀμάχοις δυνάμεσι τοσούτων βασιλέων καὶ ἄρτι νενικηκότων ἐναντιοῦσθαι. Καινοτάτην δ᾽ ἐξεῦρε συμμαχίαν· πόρος γὰρ καὶ ἐν ἀπόροις, ὅταν δικαίων καὶ φιλανθρώπων ἔργων ἐφίηταί τις, εὑρίσκεται. Συναγαγὼν γὰρ τοὺς οἰκέτας, καὶ τοῖς ἀργυρωνήτοις 382
προστάξας οἴκοι καταμένειν — ἔδεισε γὰρ ἐξ αὐτῶν P.
αὐτομολίαν — τοὺς οἰκότριβας καταλέγει, καὶ διανείμας εἰς ἑκατονταρχίας, τρισὶν ἐπήει τάξεσιν· οὐ ταύταις πεποιθὼς — πολλοστὴ γὰρ ἦν μοῖρα τῶν παρὰ τοῖς βασιλεῦσιν — ἀλλὰ τῷ ὑπερμάχῳ καὶ
34 προαγωνιστῇ τοῦ δικαίου θεῷ. Συντείνων οὖν ἐπέ-
M σπευδε μηδὲν τάχους ἀνιεὶς, ἕως καιροφυλακήσας νυκτὸς ἐπιπίπτει τοῖς πολεμίοις, δεδειπνημένοις ἤδη καὶ πρὸς ὕπνον μέλλουσι τρέπεσθαι. Καὶ τοὺς μὲν ἐν εὐναῖς ἱέρευε, τοὺς δὲ ἀντιταχθέντας ἄρδην ἀνῄρει· πάντων δὲ ἐῤῥωμένως ἐπεκράτει τῷ θαῤῥαλέῳ τῆς ψυχῆς μᾶλλον ἢ ταῖς παρασκευαῖς. Καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκεν, ἕως τὴν μὲν ἀντίπαλον στρατιὰν βασιλεῦσιν αὐτοῖς ἡβηδὸν ἀνελὼν πρὸ τοῦ στρατοπέδου κατεστόρεσε, τὸν δὲ ἀδελφιδοῦν ἀνήγαγε μετὰ λαμπρᾶς καὶ ἐπιφανεστάτης νίκης, ἅπασαν τὴν ἵππον καὶ τὴν τῶν ἄλλων πληθὺν ὑποζυγίων, καὶ λείαν ἀφθονωτάτην προσπαραλαβών. Ὃν θεασάμενος ὁ μέγας ἀρχιερεὺς τοῦ μεγίστου θεοῦ ἐπανιόντα *) καὶ

*) Gen. 14, 23.

τροπαιοφοροῦντα σῶον μετὰ σώου τῆς ἰδίας δυνάμεως — οὐδένα γὰρ τῶν συνόντων ἀπέβαλε — καταπλαγεὶς τὸ μέγεθος τῆς πράξεως, καὶ ὅπερ εἰκὸς ἐννοηθεὶς ὡς οὐκ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης καὶ συμμαχίας κατωρθώθη, τὰς χεῖρας ἀνατείνας εἰς οὐρανὸν, εὐχαῖς αὐτὸν γεραίρει, καὶ τὰ ἐπινίκια ἔθυε, καὶ πάντας τοὺς συναραμένους τῷ ἀγῶνι λαμπρῶς εἱστία, γεγηθὼς καὶ συνηδόμενος ὡς ἐπ᾽ οἰκείῳ κατορθώματι. Καὶ ἦν τῷ ὄντι οἰκεῖον αὐτῷ· "κοινὰ γὰρ," κατὰ τὴν παροιμίαν, "τὰ τῶν φίλων," πολὺ δὲ πλέον τὰ τῶν ἀγαθῶν, οἷς ἐντελὲς εὐαρεστεῖν θεῷ.

§. 41. Ταῦτα μὲν οὖν αἱ ῥηταὶ γραφαὶ περιέχουσιν. Ἀσώματα δὲ ὅσοι καὶ γυμνὰ τὰ πράγματα θεωρεῖν δύνανται, οἱ ψυχῇ μᾶλλον ἢ σώματι ζῶντες, φήσουσι τῶν ἐννέα βασιλέων τοὺς μὲν τέτταρας εἶναι τὰς ἐν ἡμῖν τῶν τεττάρων παθῶν δυνάμεις, ἡδονῆς, ἐπιθυμίας, φόβου, λύπης· τοὺς δὲ πέντε, τὰς ἰσαρίθμους αἰσθήσεις, ὅρασιν, ἀκοὴν, ὄσφρησιν, γεῦσιν, καὶ ἁφήν. Τρόπον γάρ τινα βασιλεύουσι καὶ ἄρχουσιν, ἡμῶν ἀνημμέναι τὸ κράτος, ἀλλ᾽ οὐχ ὁμοίως. Ὑπήκοοι γὰρ αἱ πέντε τῶν τεττάρων εἰσὶ, καὶ φόρους αὐταῖς καὶ δασμοὺς ἀναγκαίως φέρουσιν, ὑπὸ φύσεως ὁρισθέντας. Ἐξ ὧν γὰρ ἂν ἴδωμεν, ἢ ἀκούσωμεν, ἢ ὀσφρανθῶμεν, ἢ γευσώμεθα, ἢ ἁψώμεθα, λῦπαι, καὶ ἡδοναὶ, καὶ φόβοι, καὶ ἐπιθυμίαι συνίστανται· μηδενὸς τῶν παθῶν καθ᾽ αὑτὸ σθένοντος, εἰ μὴ ἐχορηγεῖτο ταῖς διὰ τῶν αἰσθήσεων παρασκευαῖς. Αὗται γὰρ ἐκείνων δυνάμεις εἰσὶν, ἢ διὰ χρωμάτων καὶ σχημάτων, ἢ διὰ φωνῆς τῆς ἐν τῷ λέγειν ἢ ἀκούειν, ἢ διὰ χυμῶν, ἢ ἀτμῶν, ἢ τῶν ἐν ἁπτοῖς, ἃ μαλακὰ καὶ σκληρὰ, ἢ τραχέα 38
35 καὶ λεῖα, ἢ θερμὰ καὶ ψυχρά. Πάντα γὰρ ταῦτα
M. διὰ τῶν αἰσθήσεων ἑκάστῳ τῶν παθῶν χορηγεῖται. Καὶ μέχρι μὲν οἱ λεχθέντες ἀποδίδονται φόροι, μένει τοῖς βασιλεῦσιν ἡ ὁμαιχμία· ὅταν δὲ μηκέθ᾽ ὁ-

μοίως συντελῶνται, στάσεις εὐθὺς καὶ πόλεμοι συνίστανται. Τοῦτο δὲ συμβαίνειν ἔοικεν, ὅταν ἀφικνῆται τὸ ἐπώδυνον γῆρας, ἐν ᾧ τῶν μὲν παθῶν ἀσθενέστερον οὐδὲν γίνεται, τάχα δὲ καὶ τῆς παλαιᾶς δυνάμεως κραταιότερον, ἀμυδραὶ δέ τε ὄψεις, καὶ ὦτα δυσήκοα, καὶ ἑκάστη τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἀμβλυτέρα, μηκέθ' ὁμοίως ἀκριβοῦν ἕκαστα καὶ δικάζειν δυναμένη, μηδ' ἴσα τῷ πλήθει ὑποτελεῖν. Εἰκότως οὖν ἐξασθενήσασαι πάντα τρόπον καὶ κλιθεῖσαι δι' αὐτῶν, καὶ ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων παθῶν ῥᾳδίως ἀνατρέπονται. Φυσικώτατα δὲ ἐκεῖνο εἴρηται, ὅτι τῶν πέντε βασιλέων δύο μὲν εἰς τὰ φρέατα ἐμπίπτουσι, τρεῖς δὲ πρὸς φυγὴν ὥρμησαν. Ἁφὴ μὲν γὰρ καὶ γεῦσις ἄχρι τῶν τοῦ σώματος βαθυτάτων ἀφικνοῦνται, σπλάγχνοις παραπέμπουσαι τὰ οἰκεῖα πρὸς διοίκησιν· ὀφθαλμοὶ δὲ καὶ ὦτα καὶ ὄσφρησις ἔξω τὰ πολλὰ βαίνουσαι ἀποδιδράσκουσι τὴν δουλείαν τοῦ σώματος. Οἷς ἅπασιν ἐφεδρεύων ὁ ἀστεῖος, ἐπειδὴ κατεῖδε τὰ σύμμαχα καὶ φίλα πρὸ μικροῦ, νοσοῦντα καὶ πόλεμον ἀντὶ εἰρήνης ταῖς ἐννέα βασιλείαις γενόμενον, πρὸς τὰς πέντε τῶν τεττάρων περὶ κράτους ἀρχῆς ἁμιλλωμένων, ἐξαπιναίως καιροφυλακήσας ἐπιτίθεται· φιλοτιμούμενος δημοκρατίαν, τὴν ἀρίστην τῶν πολιτειῶν, ἀντὶ τυραννίδων καὶ δυναστειῶν ἐν τῇ ψυχῇ καταστήσασθαι, καὶ τὸ ἔννομον καὶ τὸ δίκαιον ἀντὶ παρανομίας καὶ ἀδικίας, αἳ τέως ἐπεκράτουν. Ἔστι δ' οὐ πλάσμα μύθου τὸ λεχθὲν, ἀλλὰ πρᾶγμα τῶν ἀψευδεστάτων ἐν ἡμῖν αὐτοῖς θεωρούμενον. Πολλάκις μὲν γὰρ ὁμόνοιαν τὴν πρὸς τὰ πάθη διατηροῦσιν αἰσθήσεις, χορηγοῦσαι τὰ αἰσθητὰ αὐτοῖς· πολλάκις δὲ καὶ στασιάζουσι μηκέτι ἀξιοῦσαι τὰ ἴσα τελεῖν, ἢ μὴ δυνάμεναι, διὰ τὸ παρεῖναι τὸν σωφρονιστὴν λόγον. Ὃς ἐπειδὰν ἀναλάβῃ τὴν αὐτοῦ πανευχίαν, τὰς ἀρετὰς, καὶ τὰ τούτων δόγματα καὶ θεωρήματα, δύναμιν ἀνανταγώνιστον, ἐῤῥωμενέστα-

τα κρατεῖ· φθαρτὰ γὰρ ἀφθάρτῳ συνοικεῖν οὐ θέμις. Αἱ μὲν οὖν ἐννέα δυναστεῖαι τεττάρων παθῶν καὶ πέντε αἰσθήσεων, φθαρταί τε καὶ διαφθορᾶς αἴτιαι. Ὁ δὲ ὁρμητηρίῳ χρώμενος ταῖς ἀρεταῖς λόγος ἱερὸς καὶ θεῖος ὄντως, ἐν ἀριθμῷ ταττόμενος δεκάδι τῇ παντελείᾳ, πρὸς ἅμιλλαν ἐλθὼν, ἐῤῥωμενεστέρᾳ δυνάμει τῇ κατὰ θεὸν χρώμενος, ἀνὰ κράτος νικᾷ τὰς εἰρημένας δυναστείας.

36 §. 42. Χρόνῳ δὲ ὕστερον αὐτῷ τελευτᾷ ἡ γυ-
M. νὴ, θυμηρεστάτη καὶ τὰ πάντα ἀρίστη, μυρία δεί- 38
γματα τῆς φιλανδρίας ἐνεγκαμένη, τὴν σὺν αὐτῷ τῶν συγγενῶν ἀπόλειψιν, τὴν ἐκ τῆς οἰκείας ἀνενδοίαστον μετάστασιν, τὰς ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους πλάνας, τὰς κατὰ λιμὸν ἐνδείας, τὰς ἐν πολέμοις συστρατείας. Ἀεὶ γὰρ καὶ πανταχοῦ παρῆν, οὐδένα τόπον ἢ κλῆρον ἀπολιποῦσα, κοινωνὸς ὄντως βίου καὶ τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων, ἐξ ἴσου δικαιοῦσα μετέχειν ἀγαθῶν ὁμοῦ καὶ κακῶν. Οὐ γὰρ, ὥςπερ ἔνιαι, τὰς μὲν κακοπραγίας ἀπεδίδρασκε, ταῖς δὲ εὐτυχίαις ἐφήδρευεν, ἀλλὰ τὸν ἐν ἀμφοτέραις κλῆρον, ὡς ἐπιβάλλοντα καὶ ἁρμόττοντα γαμετῇ, μετὰ προθυμίας πάσης ἀνεδέχετο.

§. 43. Πολλὰ δὲ ἔχων ἐγκώμια τῆς ἀνθρώπου διεξιέναι, ἑνὸς ὑπομνησθήσομαι, ὃ γενήσεται τῶν ἄλλων σαφεστάτη πίστις. Ἄγονος γὰρ οὖσα καὶ στεῖρα, δείσασα μὴ κατὰ τὸ παντελὲς ἔρημος γενεᾶς ὁ θεοφιλὴς οἶκος ἀπολειφθῇ, προσελθοῦσα τῷ ἀνδρὶ, φησὶ τάδε· πολὺν μὲν ἤδη χρόνον συμβιοῦμεν εὐαρεστοῦντες ἀλλήλοις· οὗ δὲ χάριν καὶ αὐτοὶ συνεληλύθαμεν, καὶ ἡ φύσις τὴν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἡρμόσατο κοινωνίαν, τέκνων γένεσις οὐκ ἔστιν. Ἀλλ᾽ οὐδὲ εἰςαῦθις ἐξ ἐμοῦ γε ὑπερήλικος ἤδη γεγονυίας ἐλπίζεται. Μὴ δὴ παραπόλαυε τῆς ἐμῆς ἀγονίας, μηδ᾽ ἕνεκα τῆς πρὸς ἐμὲ εὐνοίας, αὐτὸς δυνάμενος εἶναι πατὴρ, κεκώλυσο. Ζηλοτυπία γὰρ οὐκ ἂν

γένοιτό μοι πρὸς ἑτέραν, ἣν οὐ δι᾽ ἐπιθυμίαν ἄλογον ἄξῃ, νόμον δὲ φύσεως ἐκπιμπλὰς ἀναγκαῖον. Οὗ χάριν οὐχ ὑπερθήσομαι νυμφοστολεῖν, ὡς τὸ ἐνδέον ἐμοὶ μέλλουσαν ἐκπληροῦν. Καὶ εἴ γε ἀπαντήσειαν αἱ περὶ σπορᾶς τέκνων εὐχαὶ, σὰ μὲν ἔσται τὰ γεννώμενα γνήσια, θέσει δὲ πάντως ἐμά. Πρὸς δὲ τὸ ἀνύποπτον τῆς ζηλοτυπίας, ἐμὴν, εἰ βούλει, θεράπαιναν ἀγάγου, τὸ μὲν σῶμα δούλην, ἐλευθέραν δὲ καὶ εὐγενῆ τὴν διάνοιαν, ἧς πολλῷ χρόνῳ πεῖραν ἔλαβον καὶ βάσανον, ἀφ᾽ ἧς ἡμέρας τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐμὴν οἰκίαν εἰςήχθη, γένει μὲν Αἰγυπτίαν, τὴν δὲ προαίρεσιν Ἑβραίαν. Ἔστι μὲν ἡμῖν οὐσία πολλὴ, καὶ ἄφθονος πλοῦτος, οὐχ ὡς μετοίκοις· ἤδη γὰρ καὶ τῶν αὐτοχθόνων τοὺς ἐν εὐτυχίαις λαμπραῖς ὑπερβάλλομεν, κληρονόμος δ᾽ οὐδεὶς ἀποδέδεικται καὶ διάδοχος, καί τοί γε εἶναι δυνάμενος, ἐὰν ταῖς ἐμαῖς παραινέσεσι πεισθῇς. Ὁ δὲ θαυμάσας τῆς γυναικὸς ἔτι μᾶλλον ἀεὶ καινουμένην φιλανδρίαν καὶ νεάζουσαν, καὶ τὸ περὶ
τοῦ μέλλοντος ἐξεταστικόν τε καὶ προμηθὲς, ἄγε- 385
ται τὴν ὑπ᾽ αὐτῆς δοκιμασθεῖσαν ἄχρι τοῦ παιδο- P.
37 ποιήσεσθαι· ὡς δὲ οἱ τὰ σαφέστατα διηγούμενοί
M. φασιν, ἄχρι τοῦ μόνον ἐγκύμονα γενέσθαι. Γενομένης δὲ οὐκ εἰς μακρὰν, ἀποσχέσθαι, διά τε φυσικὴν ἐγκράτειαν, καὶ τὴν τιμὴν, ἣν ἀπένειμε τῇ γαμετῇ. Γίνεται μὲν οὖν υἱὸς ἐκ τῆς θεραπαίνης εὐθὺς τότε, γίνεται δὲ καὶ μακροῖς χρόνοις ὕστερον γνήσιος, ἀπεγνωκόσι τὴν ἐξ ἀλλήλων γένεσιν· ἆθλον καλοκἀγαθίας ἐλπίδος πάσης τελειότερον τοῦ φιλοδώρου θεοῦ παρασχόντος.

§. 44. Τοσαῦτα μὲν ἀπόχρη δείγματα περὶ τῆς γυναικὸς εἰρῆσθαι· πλείω δ᾽ ἔστιν ἐγκώμια τοῦ σοφοῦ, ὧν ὀλίγῳ πρότερον ἔνια διεξῆλθον. Λέξω δὴ καὶ τὸ περὶ τὴν τελευτὴν τῆς γυναικὸς οὐκ ἄξιον ἔργον ἡσυχασθῆναι. Τοιαύτην γὰρ απο-

βαλὼν κοινωνὸν τοῦ σύμπαντος βίου, οἵαν ἔδειξεν ὁ λόγος, καὶ μηνύουσιν οἱ χρησμοὶ, τῆς λύπης ἐπαποδυομένης ἤδη καὶ κατὰ τῆς ψυχῆς κονιομένης, ὥσπερ ἀθλητὴς ἐπεκράτησε, ῥώσας καὶ θαρσύνας εὖ μάλα τὸν ἀντίπαλον φύσει τῶν παθῶν λογισμόν· ᾧ συμβούλῳ παρὰ πάντα τὸν βίον χρώμενος, τότε διαφερόντως ἠξίωσε πείθεσθαι, τὰ βέλτιστα παραινοῦντι καὶ συμφέροντα. Ἦν δὲ ταυτί· μήτε πλείω τοῦ μετρίου σφαδάζειν, ὡς ἐπὶ καινοτάτῃ καὶ ἀγεννήτῳ συμφορᾷ, μήτε ἀπαθείᾳ, καθάπερ μηδενὸς ὀδυνηροῦ συμβεβηκότος, χρῆσθαι. Τὸ δὲ μέσον πρὸ τῶν ἄκρων ἑλόμενον μετριοπαθεῖν πειρᾶσθαι· τῇ μὲν φύσει τὸ οἰκεῖον χρέος ἀπολαβούσῃ μὴ δυσχεραίνοντα, τὸ δὲ συμβεβηκὸς ἡσυχῇ καὶ πρᾴως ἐπελαφρίζοντα. Μαρτυρίαι δὲ τούτων ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις κατάκεινται, ἃς οὐ θέμις ψευδομαρτυριῶν ἁλῶναι, αἳ μηνύουσιν, ὅτι βραχέα τῷ σώματι ἐπιδακρύσας, θᾶττον ἀπανέστη τοῦ νεκροῦ· τὸ πενθεῖν ἐπὶ πλέον, ὡς ἔοικεν, ἀλλότριον ἡγησάμενος σοφίας, ὑφ᾽ ἧς ἀνεδιδάχθη τὸν θάνατον νομίζειν μὴ σβέσιν ψυχῆς, ἀλλὰ χωρισμὸν καὶ διάζευξιν ἀπὸ σώματος, ὅθεν ἦλθεν ἀπιούσης. Ἦλθε δὲ, ὡς ἐν τῇ κοσμοποιΐᾳ δεδήλωται, παρὰ θεοῦ. Καθάπερ δὲ οὐδεὶς ἂν ἄχθοιτο τῶν μετρίων, ἢ χρέος ἢ παρακαταθήκην ἀποτίνων τῷ προεμένῳ· τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδὲ τῆς φύσεως ἀπολαμβανούσης τὰ οἰκεῖα, χαλεπαίνειν ᾤετο δεῖν, ἀλλὰ τοῖς ἀναγκαίοις ἀσμενίζειν. Ὡς δὲ ἧκον οἱ ἐν τέλει τῶν κατὰ τὴν χώραν συναλγήσοντες, ἰδόντες οὐδὲν τῶν ἐν ἔθει παρ᾽ αὐτοῖς γινομένων ἐπὶ τοῖς πενθοῦσιν· οὐκ ὀλόφυρσιν, οὐ θρῆνον, οὐ κοπετὸν, οὐκ ἀνδρῶν, οὐ γυναικῶν, ἀλλὰ τῆς συμπάσης οἰκίας εὐσταθῆ καὶ νηφάλιον κατήφειαν, ἐθαύμαζον οὐ μετρίως, καὶ τὸν ἄλλον προκαταπεπληγμένοι τοῦ ἀνδρὸς βίον. Εἶτ᾽ οὐ στέγοντες ἐν ἑαυτοῖς τὰ τῆς ἀ- 38
ρετῆς αὐτοῦ μεγέθη καὶ κάλλη — πάντα γὰρ ἦν P

38 ἐξαίρετα — προςελθόντες ἐξεφώνησαν, „Βασιλεὺς
M. παρὰ θεοῦ εἶ σὺ ἐν ἡμῖν" *) ἀληθέστατα λέγοντες. Αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι βασιλεῖαι πρὸς ἀνθρώπων καθίστανται, πολέμοις καὶ στρατείαις καὶ κακοῖς ἀμυθήτοις, ἅπερ ἀντεπιφέρουσιν ἀλληλοκτονοῦντες οἱ δυναστειῶν ἐφιέμενοι, πεζὰς καὶ ἱππικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις ἐπιτειχίζοντες. Τὴν δὲ τοῦ σοφοῦ βασιλείαν ὀρέγει θεὸς, ἣν παραλαβὼν ὁ σπουδαῖος, οὐδενὶ μὲν αἴτιος γίνεται κακοῦ, πᾶσι δὲ τοῖς ὑπηκόοις ἀγαθῶν κτήσεως ὁμοῦ καὶ χρήσεως, εἰρήνην καὶ εὐνομίαν καταγγέλλων.

§. 45. Ἔστι δὲ καὶ ἀνάγραπτος ἔπαινος αὐτῷ χρησμοῖς μαρτυρηθεὶς, οὓς Μωϋσῆς ἐθεσπίσθη, δι' οὗ μηνύεται, ὅτι ἐπίστευσε τῷ θεῷ· ὅπερ λεχθῆναι μὲν βραχύτατόν ἐστιν, ἔργῳ δὲ βεβαιωθῆναι μέγιστον. Τίνι γὰρ ἄλλῳ πιστευτέον; Ἆρά γε ἡγεμονίαις, ἢ δόξαις καὶ τιμαῖς, ἢ περιουσίᾳ πλούτου καὶ εὐγενείᾳ, ἢ ὑγείᾳ καὶ εὐαισθησίᾳ, ἢ ῥώμῃ καὶ κάλλει σώματος; Ἀλλ' ἀρχὴ μὲν πᾶσα σφαλερὸν, μυρίους ἔχουσα τοὺς λοχῶντας ἐφέδρους· εἰ δέ που καὶ βεβαιωθείη, μετὰ μυρίων ὅσων κακῶν, ἃ δρῶσι καὶ πάσχουσιν οἱ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις βεβαιοῦται. Δόξαι δὲ καὶ τιμαὶ κτῆμα σφαλερώτατον, ἐν ἀκρίτοις ἤθεσι καὶ πτηνοῖς λόγοις ἀνεξετάστων ἀνθρώπων σαλεῦον· καὶ ἂν εἰ παραμένοι, γνήσιον ἀγαθὸν ἔχειν οὐ πέφυκε. Πλοῦτοι δὲ καὶ εὐγένειαι προςορμίζονται μὲν καὶ τοῖς φαυλοτάτοις· εἰ δὲ καὶ μόνοις σπουδαίοις, ἐγκώμια προγόνων καὶ τύχης, ἀλλ' οὐ τῶν ἐχόντων εἰσίν. Ἀλλ' οὐδ' ἐπὶ τοῖς περὶ τὸ σῶμα μέγα φρονεῖν ἄξιον, ἐν οἷς τὰ ἄλλα ζῶα πλέον ἔχει. Τίς γὰρ ἀνθρώπων ἰσχυρότερος, ἢ ῥωμαλεώτερος ταύρου μὲν ἐν ἡμέροις, ἐν δὲ ἀγρίοις

*) Gen. 23, 6.

λέοντος; Τίς δὲ ὀξυωπέστερος ἱέρακος, ἢ ἀετοῦ; Τίς δὲ περὶ ἀκοὴν εὐτυχὴς οὕτως, ὡς τῶν ζώων τὸ νωθέστατον, ὄνος; Τίς δὲ περὶ τὰς ὀσφρήσεις κυνὸς ἀκριβέστερος, ὅν φασιν οἱ κυνηγετικοὶ ῥινηλατοῦντα τοῖς μακρὰν πτώμασιν εὐσκόπως ἐπιτρέχειν, οὐ προειδόμενον; Ὅπερ γὰρ ὄψις ἑτέροις, τοῦτο μυκτῆρες κυσὶ κυνηγετικοῖς καὶ θηρευτικοῖς καὶ ἰχνευτικοῖς. Ὑγιεινότατά γε μὴν, καὶ, ὡς ἔνι μάλιστα, ἄνοσα, πλεῖστα τῶν ἀλόγων ζώων ἐστίν. Ἐν δὲ τῷ περὶ κάλλους ἀγῶνι, καὶ τῶν ἀψύχων ἔνιά μοι δοκεῖ νικᾶν δύνασθαι τὰς ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν εὐμορφίας· ἀγάλματα, καὶ ξόανα, καὶ ζωγραφήματα, καὶ συνόλως ὅσα γραφικῆς ἔργα καὶ 387
πλαστικῆς ἐν ἑκατέρᾳ τέχνῃ κατορθούμενα, περὶ ἃ P.
σπουδάζουσιν Ἕλληνες ὁμοῦ καὶ Βάρβαροι, πρὸς κόσμον τῶν πόλεων ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις χωρίοις ἀνατιθέντες.

39 §. 46. *Μόνον οὖν ἀψευδὲς καὶ βέβαιον ἀγαθὸν*
M. *ἡ πρὸς τὸν θεὸν πίστις, παρηγόρημα βίου, πλήρωμα χρηστῶν ἐλπίδων, ἀφορία μὲν κακῶν, ἀγαθῶν δὲ φορὰ, κακοδαιμονίας ἀπόγνωσις, εὐσεβείας γνῶσις, εὐδαιμονίας κλῆρος, ψυχῆς ἐν ἅπασι βελτίωσις, ἐπερηρεισμένης τῷ πάντων αἰτίῳ, καὶ δυναμένῳ μὲν πάντα, βουλομένῳ δὲ τὰ ἄριστα. Καθάπερ γὰρ οἱ μὲν δι᾽ ὀλισθηρᾶς ὁδοῦ βαδίζοντες ὑποσκελίζονται καὶ πίπτουσιν, οἱ δὲ διὰ ξηρᾶς καὶ λεωφόρου, ἀπταίστῳ χρῶνται πορείᾳ· οὕτως οἱ μὲν διὰ τῶν σωματικῶν καὶ τῶν ἐκτὸς τὴν ψυχὴν ἄγοντες, οὐδὲν ἀλλ᾽ ἢ πίπτειν αὐτὴν ἐθίζουσιν, ὀλισθηρὰ γὰρ ταῦτά γε καὶ πάντων ἀβεβαιότατα. Οἱ δὲ διὰ τῶν κατὰ τὰς ἀρετὰς θεωρημάτων ἐπὶ θεὸν σπεύδοντες, ἀσφαλῆ καὶ ἀκράδαντον ὁδὸν εὐθύνουσιν· ὡς ἀψευδέστατα φάναι, ὅτι ὁ μὲν ἐκείνοις πεπιστευκὼς ἀπιστεῖ θεῷ, ὁ δὲ ἀπιστῶν ἐκείνοις πεπίστευκε θεῷ. Ἀλλ᾽ οὐ μόνον τὴν πρὸς τὸ Ὂν πίστιν αὐτῷ μαρτυροῦσιν οἱ χρησμοὶ, τὴν βασιλίδα*

τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ πρῶτον αὐτὸν ἀπέφηναν πρεσβύτερον· τῶν πρὸ αὐτοῦ τριπλασίονα καὶ πολλαπλασίονα ἔτη βιωσάντων, ὧν οὐδένα παρειλήφαμεν ἀξιωθέντα ταύτης τῆς προσρήσεως. Καὶ μήποτε εἰκότως. Ὁ γὰρ ἀληθείᾳ πρεσβύτερος, οὐκ ἐν μήκει χρόνου, ἀλλ' ἐν ἐπαινετῷ βίῳ θεωρεῖται. Τοὺς μὲν οὖν αἰῶνα πολὺν τρίψαντας ἐν τῇ μετὰ σώματος ζωῇ δίχα καλοκἀγαθίας, πολυχρονίους παῖδας λεκτέον, μαθήματα πολιᾶς ἄξια μηδέποτε παιδευθέντας· τὸν δὲ φρονήσεως καὶ σοφίας, τῆς πρὸς θεὸν πίστεως ἐρασθέντα, λέγοι τίς ἂν ἐνδίκως εἶναι πρεσβύτερον, παρωνυμοῦντα τῷ πρώτῳ. Τῷ γὰρ ὄντι πρῶτος ὁ σοφὸς τοῦ ἀνθρώπων γένους, ὡς κυβερνήτης μὲν ἐν νηΐ, ἄρχων δὲ ἐν πόλει, στρατηγὸς δὲ ἐν πολέμῳ, καὶ ψυχὴ μὲν ἐν σώματι, νοῦς δ' ἐν ψυχῇ, καὶ πάλιν οὐρανὸς μὲν ἐν κόσμῳ, θεὸς δ' ἐν οὐρανῷ. Ὅς τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως ἀγάμενος τὸν ἄνδρα, πίστιν ἀντιδίδωσιν αὐτῷ, τὴν δι' ὅρκου βεβαίωσιν ὧν ὑπέσχετο δωρεῶν, οὐκ ἔτι μόνον ὡς ἀνθρώπῳ θεὸς, ἀλλὰ καὶ ὡς φίλος γνωρίμῳ διαλεγόμενος. Φησὶ γὰρ, "Κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα," *) παρ' ᾧ ὁ λόγος ὅρκος ἐστίν· ἕνεκα τοῦ τὴν διάνοιαν ἀκλινῶς καὶ παγίως ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον ἐρηρεῖσθαι. Πρεσβύτερος μὲν οὖν καὶ πρῶτος ἔστω καὶ λεγέσθω ὁ ἀστεῖος, νεώτερος δὲ καὶ ἔσχατος πᾶς ἄφρων, τὰ νεωτεροποιὰ καὶ ἐσχατιαῖς ταττόμενα 388
40 μετιών. Ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρήσθω· P.
M τῷ πλήθει δὲ καὶ μεγέθει τῶν ἐπαίνων ἐπιθεὶς ὥςπερ τινὰ κεφαλὴν τοῦ σοφοῦ, φησὶν ὅτι τὸν θεῖον νόμον καὶ "τὰ θεῖα προστάγματα ἐποίησεν ἀνὴρ οὗτος πάντα·" **) οὐ γράμμασιν ἀναδιδαχθεὶς, ἀλλ' ἀγράφῳ τῇ φύσει σπουδάσας ὑγιαι-

---

*) Gen. 15, 6. — **) Gen. 26, 5.

νούσαις καὶ ἀνόσοις ὁρμαῖς ἐπακολουθῆσαι. Περὶ δὲ ὧν ὁ θεὸς ὁμολογεῖ, τί προσῆκεν ἀνθρώπους ἢ βεβαιότατα πιστεύειν; Τοιοῦτος ὁ βίος τοῦ πρώτου καὶ ἀρχηγέτου ἐστὶ τοῦ ἔθνους, ὡς μὲν ἔνιοι φήσουσι, νόμιμος· ὡς δὲ ὁ παρ᾽ ἐμοῦ λόγος ἔδειξε, νόμος αὐτὸς ὢν καὶ θεσμὸς ἄγραφος.

41 M. # ΒΙΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ, 526 P.

῞ΟΠΕΡ ΕΣΤΙ

ΠΕΡΙ ΙΩΣΗΦ.

ARGUMENTUM LIBRI:

VITA VIRI CIVILIS,

SIVE

DE IOSEPHO.

Deus Iosephum inde a teneris, cum greges patris pasceret, symbolum et speculum viri civilis esse voluit (1). Fratres invidia ducti, quam ne somnium quidem Iosepho divinitus immissum suppressit, eum negotiatoribus ex Arabia in Aegyptum iter facturis, istique iterum eunucho cuidam regis Aegyptiaci vendiderunt (2-5). Ex Iosephi nomine iam satis clarum, iura civilia auctarium quasi efficere legum, quae in natura rerum sancitae sunt (6); quam ob rem Iosephus quoque symbolice tunica varia amictus esse dicitur; nam iura illa non aeque una et simplicia sunt ac leges naturales, sed multiformia (7). Recte Iosephus venditur; vir enim civilis multorum dominorum servus; et rei domesticae ab eunucho praeponitur, quia huius administratio propaedeusis est regendae reipublicae (8). Iosephus, postquam eunuchi uxor frustra eum ad coitum pellexit (9), falso accusatus in carcerem coniicitur (10), quod docet, viro civili temperantiam haud minus esse necessariam, quam oeconomiae scientiam (11). Eunuchus symbolum est vulgi sapientia carentis, eiusque uxor huius libido, qua in omnia pronus rapitur (12. 13). At vir civilis non flecti se patitur, etiamsi vulgus ipsi vincula mortemque minatur

(14). Iosephus in carcerem coniectus ceteros ibi custoditos poenitentiam agere docet, somniaque duorum, qui pincernis et pistoribus praefecti fuerant, interpretatur (15-18). Posthaec vocatus sensum somniorum regis aperuit (19. 20), atque ab hoc prorex Aegypti constituitur (21). His denotatur, vitam humanam aeque ac somnium, cui est simillima, diiudicandam esse a viro civili (22-24), huncque amictu regio dignum merito censeri, cum medium inter regem et populum locum teneat (25. 26). Quum fames ubique terrarum grassari coepisset (27), pater Iosephi decem filios in Aegyptum mittit, ut frumentum ibi coëmerent (28). Ante vero Iosephus fratres, postquam cognovit, natu minimum iussit adducere (29-32). Quod quum patre difficile annuente fecissent, Iosephus fratres comiter quidem, at propter annonae caritatem non laute admodum excipit (33. 34), liberaliter tamen et amicissime tractatos dimittit (35). Quos vero cum denuo poculo aureo tentasset (36. 37), redire coactis (38. 39) se fratrem ipsorum esse aperuit (40). Rex Aegypti hac re cognita non his tantum, sed etiam patri in Aegypto vivendi facultatem fecit (41. 42); quo mortuo Iosephus fratres eodem, quo hucusque, amore ad vitae ipsius exitum amplexus est (43. 34).

---

§. 1. Τρεῖς μέν εἰσιν ἰδέαι, δι᾽ ὧν τὸ ἄριστον τέλος, μάθησις, φύσις, ἄσκησις· τρεῖς δὲ καὶ σοφῶν οἱ πρεσβύτατοι κατὰ Μωϋσῆν ἐπώνυμοι τούτων, ὧν τοὺς βίους ἀναγεγραφὼς τόν τε ἐκ διδασκαλίας, καὶ τὸν αὐτομαθῆ, καὶ τὸν ἀσκητικὸν, τέταρτον κατὰ τὸ ἑξῆς ἀναγράψω τὸν πολιτικὸν, οὗ πάλιν ἐπώνυμον ἕνα τῶν φυλαρχῶν διασυνίστησιν, ἐκ πρώτης ἡλικίας συγκροτηθέντα. Ἤρξατο μέντοι συγκροτεῖσθαι περὶ ἔτη γεγονὼς ἑπτὰ καὶ δέκα τοῖς κατὰ ποιμενικὴν θεωρήμασιν, ἃ συνᾴδει τοῖς περὶ πόλιν. Ὅθεν οἶμαι καὶ τὸ ποιητικὸν γένος ποιμένας λαῶν τοὺς βασιλεῖς εἴωθεν ὀνομάζειν. Ὁ γὰρ τὴν ποιμενικὴν ἄκρος, ἄριστος ἂν εἴη καὶ βασιλεὺς, τῆς καλλίστης ζώων ἀγέλης ἀνθρώπων τὴν ἐπιμέλειαν ἐν ταῖς ἐλάττονος σπουδῆς ἀξίαις ἀναδιδαχθείς.

Καὶ καθάπερ τῷ μέλλοντι πολεμαρχεῖν καὶ στρατηγεῖν ἀναγκαιόταται αἱ περὶ τὰ κυνηγέσια μελέται,
2 τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἷς ἐλπὶς ἐπιτροπεῦσαι πό-
I. λεως, οἰκειότατον ποιμενικὴ, προαγών τις οὖσα στρατηγίας. Ἐνορῶν οὖν ὁ πατὴρ αὐτῷ φρόνημα εὐγενὲς καὶ μεῖζον ἢ κατὰ ἰδιώτην, ἐθαύμαζε καὶ περιεῖπε, καὶ τῶν ἄλλων υἱῶν μᾶλλον ἔστεργεν, ἐπειδὴ ὀψίγονος ἦν, ὅπερ οὐδενὸς ἧττον ἀγωγόν ἐστιν εἰς εὔνοιαν. Καὶ ἅτε φιλόκαλος ὢν ἐζωπύρει τὴν τοῦ παιδὸς φύσιν ἐξαιρέτοις καὶ περιτταῖς ἐπιμελείαις, ἵνα μὴ ἐντύφηται μόνον, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐκλάμψῃ.

§. 2. Φθόνος δὲ ὁ ἀεὶ ταῖς μεγάλαις εὐπραγίαις ἀντίπαλος, καὶ τότε πᾶσι τοῖς μέρεσιν οἰκίαν κατορθοῦσαν ἐπιθέμενος διέστησε, καθ᾽ ἑνὸς πολλοὺς ἀδελφοὺς ἀλείψας, οἳ τῇ πρὸς ἐκεῖνον εὐνοίᾳ τοῦ πατρὸς ἰσόῤῥοπον δύςνοιαν ἐπεδείκνυντο, μισοῦντες ὅσον ἐστέργετο. Τὸ δὲ μῖσος οὐκ ἐξελά- 527
λουν, ἀλλ᾽ ἐν αὐτοῖς ἐταμίευον, ὅθεν εἰκότως ἀρ- P.
γαλεώτερον ἐφύετο. Τὰ γὰρ στεγόμενα πάθη μὴ διαπνέοντα τοῖς ἐπισχοῦσι λόγοις βαρύτερα. Χρώμενος οὖν ἀκακώτοις ἤθεσι, καὶ τὴν ὑποικουροῦσαν ἔχθραν ἐκ τῶν ἀδελφῶν οὐ συνιεὶς, ὄναρ ἰδὼν αἴσιον ὡς δὴ εὔνοις διηγεῖται. "Ἔδοξα" γὰρ, φησὶν, "ἀμήτου καιρὸν ἐφεστάναι, καὶ πάντας ἡμᾶς ἀφικομένοις εἰς τὸ πεδίον ἐπὶ τὴν τοῦ καρποῦ συλλογὴν δρέπανα λαβόντας θερίζειν. Αἰφνίδιον δὲ τὸ μὲν ἐμὸν δράγμα ὑπανίστασθαι καὶ μετεωρισθὲν ὀρθοῦσθαι, τὰ δὲ ὑμέτερα, ὥςπερ ἀπὸ συνθήματος ἐπιδραμόντα τεθηπέναι, καὶ μετὰ τιμῆς τῆς πάσης προςκυνεῖν." *) Οἱ δὲ εἰς σύνεσιν ἀκριβεῖς καὶ δεινοὶ διὰ συμβόλων ἰχνηλατῆσαι πρᾶγμα δηλούμενον εἰκόσι στοχασμοῖς, "Μὴ νομίζεις," ἔφα-

---

*) Gen. 37, 7 sqq.

σαν, "ἔσεσθαι βασιλεὺς ἡμῶν καὶ κύριος; Ταῦτα γὰρ διὰ τῆς κατεψευσμένης φαντασίας ὑπαινίττῃ." Τὸ δὲ μῖσος ἔτι μᾶλλον ἐζωπυρεῖτο, προςλαμβάνον ἀεί τινα καινὴν πρόφασιν εἰς συναύξησιν. Ὁ δὲ οὐδὲν ὑπιδόμενος, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις ὄναρ ἰδὼν ἕτερον καταπληκτικώτερον τοῦ προτέρου, τοῖς ἀδελφοῖς ἀνέφερεν. Ὤιετο γὰρ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἕνδεκα ἀστέρας ἥκοντας προςκυνεῖν αὐτὸν, ὡς τὸν πατέρα, θαυμάσαντα τὸ γεγονὸς, ἐναποθέσθαι τῇ διανοίᾳ, ταμιεύοντα καὶ σκοπούμενον τὸ ἐσόμενον. Ἐμβριθῶς δὲ ἐνουθέτει τὸν παῖδα, κατὰ δέος τοῦ μήτι διαμαρτεῖν, καὶ φησὶν, "Ἆρα δυνησόμεθα ἐγὼ καὶ ἡ μητὴρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ προςκυνῆσαι σέ; Διὰ μὲν γὰρ ἡλίου τὸν πατέρα, διὰ δὲ σελήνης τὴν
43 *μητέρα, διὰ δὲ τῶν ἕνδεκα ἀστέρων τοὺς ἀδελφοὺς*
M. *ὑποσημαίνειν ἔοικας, ὃ μηδὲ εἰς νοῦν ποτε ἔλθοι τὸν σὸν, ὦ παῖ· λαθοῦσα δὲ καὶ ἡ μνήμη τῶν φανέντων ὑπεξέλθοι. τὸ γὰρ τὴν ἐπὶ τοῖς οἰκείοις ἐλπίζειν καὶ καραδοκεῖν ἡγεμονίαν, ἀπευκτὸν ἄγαν παρ' ἐμοὶ κριτῇ, νομίζω δὲ καὶ παρὰ πᾶσιν, ὅσοις ἰσότητος μέλει καὶ συγγενικῶν δικαίων." Εὐλαβηθεὶς δὲ ὁ πατὴρ, μή τις ἐκ τῆς συναντήσεως ἐπιγένηται ταραχὴ καὶ στάσις τοῖς ἀδελφοῖς μνησικακοῦσιν ὑπὲρ τῶν ὀνειράτων τῷ θεασαμένῳ, τοὺς μὲν ἐκπέμπει ποιμανοῦντας, τὸν δὲ οἴκοι παρεφύλαττεν ἄχρι καιροῦ τοῦ προςήκοντος, εἰδὼς ὅτι τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν καὶ νοσημάτων λέγεται εἶναι χρόνος ἰατρὸς ἱκανὸς καὶ πένθος ἀνελεῖν, καὶ θυμὸν σβέσαι, καὶ φόβον θεραπεῦσαι· πάντα γὰρ ἐξευμαρίζει καὶ ὅσα κατὰ τὴν φύσιν δυςίατα. Ὡς δὲ ἐτόπασε μηδὲν ἔτι ταῖς διανοίαις αὐτῶν ἔχθος ὑποικουροῦν, ἐκπέμπει τὸν υἱὸν ἅμα μὲν τοὺς ἀδελφοὺς ἀσπασόμενον, ἅμα δὲ καὶ δηλώσοντα πῶς ἔχουσιν* 5
αὐτοί τε καὶ αἱ τῶν θρεμμάτων ἀγέλαι.

§. 3. *Ταύτην τὴν ὁδὸν ἀρχὴν συνέβη γενέσθαι μεγάλων κακῶν τε αὖ καὶ ἀγαθῶν, παρ' ἐλπίδας*

ἑκατέρων. Ὁ μὲν γὰρ ταῖς ἐπισκήψεσι πειθαρχῶν τοῦ πατρὸς, ἤει πρὸς τοὺς ἀδελφούς. Οἱ δὲ μακρόθεν ἀφικνούμενον ἰδόντες, ἄλλος ἄλλῳ διελάλουν οὐδὲν εὔφημον, ὁπότε οὐδὲ ὀνομαστὶ προσαγορεύειν ἠξίουν αὐτὸν, ἀλλ' ὀνειροπλῆγα καὶ ἐνυπνιαστὴν, καὶ τὰ τοιαῦτα ἐπεφήμιζον. Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον προῆγον ὀργῆς, ὥστε καὶ τὸν ἐπ' αὐτῷ φόνον οὐ πάντες, ἀλλ' οἱ πλείους ἐβούλευον, καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ καταφωραθῆναι ῥιπτεῖν ἀνελόντες ἐγνώκεσαν εἰς ὄρυγμα γῆς βαθύτατον. Πολλαὶ δέ εἰσι περὶ τὸν τόπον ὕδατος ὀμβρίου δεξαμεναί. Καὶ μικροῦ τὸ μέγιστον ἄγος ἀδελφοκτονίαν εἰργάσαντο, εἰ μὴ παρηγορίαις τοῦ πρεσβυτάτου μόλις ἐπείσθησαν, ὃς παρῄνει μὴ ἐφάψασθαι τοῦ μιάσματος, ἀλλ' αὐτὸν μόνον εἰς ἓν τῶν ὀρυγμάτων ῥῖψαι, διανοούμενός τι σωτήριον, ἵνα λαβὼν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἀπαθῆ παντὸς κακοῦ παραπέμψῃ τῷ πατρί. Συναινεσάντων δὲ, ὁ μὲν προσιὼν ἠσπάζετο, οἱ δὲ ὡς πολέμιον συλλαβόντες, ἅπασαν ἀπαμπίσχουσι τὴν ἐσθῆτα· καὶ τὸν μὲν καθιμῶσιν εἰς βαθεῖς βόθρους, τὴν δὲ ἐρίφου αἵματι φοινίξαντες διαπέμπονται τῷ πατρὶ, προφάσει ὡς ὑπὸ θηρίων δαπανηθέντος.

§. 4. Ἐκείνῃ δὲ τῇ ἡμέρᾳ κατά τινα συντυχίαν ἔμποροί τινες ὡδοιπόρουν τῶν ἔθος ἐχόντων ἀπ' Ἀραβίας εἰς Αἴγυπτον κομίζειν φόρτον· οἷς ἀνελκύσαντες τὸν ἀδελφὸν πιπράσκουσιν, ἡγησαμένου τὴν γνώμην τοῦ καθ' ἡλικίαν τετάρτου. Καὶ γὰρ οὗτός μοι δοκῶ δείσας μὴ ὑπὸ τῶν ὀργὴν ἀμείλικτον ἐπ' αὐτῷ ζωπυρούντων δολοφονηθῇ, συνεβού-
4 λευσεν ἀποδόσθαι, δουλείαν ὑπαλλαττόμενος θανά-
1. του, κουφότερον κακὸν μείζονος. Ὁ δὲ πρεσβύτατος — οὐ γὰρ παρῆν πιπρασκομένου — διακύψας καὶ μὴ κατιδὼν ὃν ἀπολελοίπει πρὸ μικροῦ, ἐβόα καὶ ἐκεκράγει, καὶ τὰς ἐσθῆτας περιῤῥηξάμενος, ἄνω καὶ κάτω καθάπερ ἐμμανὴς ἐφέρετο τὰς χεῖρας

κροτῶν, καὶ τὰς τρίχας τίλλων, "Τί πέπονθε;" λέγων, "εἴπατε, ζῇ, ἢ τέθνηκεν; Εἰ μὲν οὐκ ἔστι δείξατέ μοι τὸν νεκρὸν, ἵν' ἐπιδακρύσας τῷ σώματι λωφήσω τῆς συμφορᾶς. Ἰδὼν κείμενον παρηγορηθήσομαι. Τί καὶ νεκρῷ μνησικακοῦμεν; Πρὸς τοὺς ἐκποδῶν φθόνος οὐδεὶς φύεται. Εἰ δὲ ζῇ, ποῖ γῆς ἀπελήλυθε; Φυλάττεται παρὰ τίσιν; Οὐ γὰρ δὴ καὶ ἐγὼ καθάπερ ἐκεῖνος, ἐν ὑποψίαις εἰμὶ ὡς ἀπιστεῖσθαι." Εἰπόντων δὲ ὅτι πέπραται, καὶ τὴν τιμὴν ἐπιδεικνυμένων, "Καλὴν ἐμπορίαν," εἶπεν, "ἐστείλασθε. Τὰ κέρδη διανεμώμεθα. Τοῖς ἀνδραποδισταῖς περὶ κακίας ἄθλων ἁμιλλησάμενοι στεφανηφορῶμεν. Προσυπερβάλλοντες αὐτοὺς ὠμότητι, σεμνυνώμεθα. Καὶ ἀλλοτρίων ἐκεῖνοι συντίθενται, κατὰ δὲ οἰκειοτάτων καὶ φιλτάτων ἡμεῖς. Κεκαινούργηται μέγα ὄνειδος, περιβόητος αἰσχύνη. Μνημεῖα καλοκἀγαθίας οἱ πατέρες ἡμῶν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπέλιπον, ἀπολείψομεν καὶ ὑμεῖς ἀπιστίας καὶ μισανθρωπίας ἀθεραπεύτους διαβολάς. Φθάνουσι γὰρ αἱ τῶν μεγαλουργηθέντων φῆμαι πανταχόσε, τῶν μὲν ἐπαινετῶν θαυμαζόμεναι, τῶν δὲ ὑπαιτίων ψόγου καὶ κατηγορίας τυγχάνουσαι. Τίνα ἄρα τρόπον ὁ πατὴρ ἡμῶν τὴν περὶ τῶν συμβεβηκότων ἀκοὴν δέξεται; Τρισμακαρίῳ καὶ τρισευδαίμονι τὸν καθ' ἡμᾶς βίον ἀβίωτον παρέσχησθε. Τὸν πραθέντα τῆς δουλείας, ἢ τοὺς πεπρακότας τῆς ὠμότητος οἰκτιεῖται; Πολὺ μᾶλλον εὖ οἶδα ἡμᾶς· ἐπεὶ καὶ τοῦ ἀδικεῖσθαι τὸ ἀδικεῖν χαλεπώτερον. Τὸ μὲν γὰρ δυσὶ βοηθεῖται τοῖς μεγίστοις, ἐλέῳ καὶ ἐλπίδι, τὸ δὲ οὐδ' ἑτέρου μετέχον ἅπασιν ἡττᾶται τοῖς κριταῖς. Ἀλλὰ τί ταῦτα θρηνῶν ἀπηχῶ; Βέλτιον ἡσυχάζειν, μὴ καὶ αὐτὸς παραπολαύσω τινὸς ἀπευκτοῦ. Τραχύτατοι γὰρ ὀργὴν καὶ ἀπαραίτητοι, καὶ πνεῖ λαμπρῶς ἔτι ὁ ἐν ἑκάστῳ θυμός."

§. 5. Ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ πατὴρ οὐ τὸ ἀληθὲς, ὅτι πέπραται ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τὸ δὲ ψεῦδος, ὅτι τέ

θνηκε, καὶ ὡς ὑπὸ θηρίων ἐξανάλωται, πληχθεὶς τὰ μὲν ὦτα διὰ τῶν λεγομένων, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς διὰ τοῦ φανέντος — ὁ γὰρ χιτὼν αὐτῷ κατεσχισμένος καὶ κατῃκισμένος καὶ πολλῷ αἵματι πεφοινιγμένος ἐκεκόμιστο — συγχυθεὶς ὑπὸ τῆς περιπαθήσεως, ἀχανὴς ἐπὶ πλεῖστον χρόνον ἔκειτο, μηδ' ὅσον τὴν κεφαλὴν ἐπᾶραι δυνάμενος, θλιβούσης καὶ ἐκτραχηλιζούσης τῆς συμφορᾶς. Εἶθ' ὥςπερ τινὰ πηγὴν δακρύων ἐξαίφνης ἀνιεὶς μετ' οἰμωγῆς πικρᾶς παρειὰς καὶ γένεια καὶ στέρνα κατένιπτε, καὶ τὰς περὶ αὑτὸν ἐσθῆτας, ἅμα τοιαῦτ' ἐπιλέγων, "Οὐχ ὁ θάνατος με λυπεῖ, τέκνον, ἀλλ' ὁ τούτου τάφος. Εἰ ἐπὶ γῆς ἐτάφης τῆς σῆς, παρηγορούμην. Ἐθεράπευσα, ἐνοσίλευσα πρότερον ἀποθνήσκοντα, τελευταίων ἀσπασμάτων ἐκοινώνησα, τοὺς ὀφθαλμοὺς συνέκλεισα, ἐπεδάκρυσα κειμένῳ τῷ νεκρῷ, πολυτελῶς ἐκήδευσα, τῶν νομιζομένων οὐδὲν παρέλιπον. Ἀλλ' εἰ καὶ ἐπὶ τῆς ξένης, εἶπον ἄν, τὸ οἰκεῖον ὄφλημα τῆς φύσεως ἀπολαβούσης, ὦ οὗτος, μὴ κατήφει. Πρὸς ζῶντας αἱ 530
πατρίδες, ἀποθανόντων δὲ πᾶσα γῆ τάφος. Ὠκύ- P.
μοροι δέ εἰσι πάντες ἄνθρωποι. Καὶ γὰρ ὁ μακροβιώτατος ὀλιγοχρόνιος ἀντεξεταζόμενος αἰῶνι. Εἰ δὲ δὴ καὶ βιαίως καὶ ἐξ ἐπιβουλῆς ἔδει θνήσκειν, ἦν ἄν μοι κουφότερον κακὸν ὑπ' ἀνθρώπων ἀναιρεθέντος, οἳ καὶ τείναντες νεκρὸν ἂν ἠλέησαν ὡς ἐπαμήσασθαι κόνιν, καὶ τὸ σῶμα συγκρύψαι. Εἰ δὲ καὶ πάντων ἐγεγένηντο ὠμότατοι, τί πλέον εἶχον ἢ ῥίψαντες ἄταφον ἀπαλλάττεσθαι; Τῶν δὲ ἐν ὁδῷ παριόντων ἴσως τις ἐπιστὰς καὶ θεασάμενος οἶκτον τῆς κοινῆς λαβὼν φύσεως, ἐπιμελείας καὶ ταφῆς ἠξίωσε. Νυνὶ δὲ, ὡς λόγος, ἀτιθάσσοις καὶ σαρκοβόροις θηρσὶν εὐωχία καὶ θοίνη γέγονας γευσαμένοις καὶ ἑστιαθεῖσι τῶν ἐμῶν σπλάγχνων. Ἀθλητής εἰμι τῶν ἀβουλήτων, εἰκῇ γεγύμνασμαι πολλαῖς κακοπαθείαις, ἀλώμενος, ξενιτεύων, θητεύων, ἀναγκαζόμενος, ἄχρι καὶ ψυχῆς ἐπιβουλευ-

όμενος ὑφ᾽ ὧν ἥκιστ᾽ ἐχρῆν. Καὶ πολλὰ μὲν εἶδον, πολλὰ δὲ ἤκουσα, μυρία δὲ αὐτὸς ἔπαθον τῶν ἀνηκέστων, ἐφ᾽ οἷς παιδευθεὶς μετριοπαθεῖν, οὐκ ἐγνάμφθην. Ἀλλ᾽ οὐδὲν τοῦ συμβεβηκότος ἀφορητότερον, ὅ μου τὴν ῥώμην τῆς ψυχῆς ἀνατέτραφε καὶ καθῄρηκε. Τί γὰρ μεῖζον ἢ οἰκτρότερον πένθος; Ἡ μὲν ἐσθὴς τοῦ παιδὸς διακεκόμισταί μοι τῷ πατρί. Τοῦ δὲ οὐ μέρος, οὐ μέλος, οὐ βραχὺ λείψανον, ἀλλ᾽ ὁ μὲν ὅλος δι᾽ ὅλων δεδαπάνηται, μηδὲ ταφῆς δυνηθεὶς μεταλαχεῖν. Ἡ δ᾽ οὐδ᾽ ἂν ἐκπεμφθῆναί μοι δοκεῖ τὸ παράπαν, εἰ μὴ πρὸς ἀνίας ὑπόμνησιν καὶ ὧν ὑπέμεινε καίνισιν, εἰς ἀλήστους, καὶ συνεχεῖς ἐμοὶ συμφοράς." Καὶ ὁ μὲν
46 τοιαῦτ᾽ ἀπωδύρετο. Οἱ δ᾽ ἔμποροι πιπράσκουσι τὸν
M παῖδα ἐν Αἰγύπτῳ τῶν εὐνούχων τινὶ τοῦ βασιλέως, ὅς ἐστιν ἀρχιμάγειρος.

§. 6. Ἄξιον μέντοι μετὰ τὴν ῥητὴν διήγησιν, καὶ τὰ ἐν ὑπονοίαις προσαποδοῦναι. Σχεδὸν γὰρ τὰ πάντα ἢ τὰ πλεῖστα τῆς νομοθεσίας ἀλληγορεῖται. Ὁ τοίνυν ἐπικρινόμενος τρόπος παρὰ μὲν Ἑβραίοις Ἰωσὴφ καλεῖται, παρὰ δὲ Ἕλλησι κυρίου πρόσθεσις, εὐθυβολώτατον καὶ τῷ δηλουμένῳ γράμματι οἰκειότατον. Προσθήκη γάρ ἐστι τῆς τὸ κῦρος ἁπάντων ἀνημμένης φύσεως, ἡ κατὰ δήμους πολιτεία. Ἡ μὲν γὰρ μεγαλόπολις ὅδε ὁ κόσμος ἐστὶ, καὶ μιᾷ χρῆται πολιτείᾳ καὶ νόμῳ ἐνί. Λόγος δέ ἐστι φύσεως, προστακτικὸς μὲν ὧν πρακτέον, ἀπαγορευτικὸς δὲ ὧν οὐ ποιητέον. Αἱ δὲ κατὰ τόπους αὗται πόλεις ἀπερίγραφοί τε εἰσὶν ἀριθμῷ, καὶ πολιτείαις χρῶνται διαφερούσαις, καὶ
νόμοις οὐχὶ τοῖς αὐτοῖς. Ἄλλα γὰρ παρ᾽ ἄλλοις ἔθη 5
καὶ νόμιμα παρεξευρημένα καὶ προστεθειμένα. Αἴτιον δὲ τὸ ἄμικτον καὶ ἀκοινώνητον οὐ μόνον Ἑλλήνων πρὸς βαρβάρους, ἢ βαρβάρων πρὸς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἑκατέρου γένους ἰδίᾳ πρὸς τὸ ὁμόφυλον. Εἶθ᾽ ὡς ἔοικε τὰ ἀναίτια αἰτιώμενοι,

καιροὺς ἀβουλήτους, ἀγονίαν καρπῶν, τὸ λυπρόγειον, τὴν θέσιν ὅτι παράλιος, ἢ μεσόγειος, ἢ κατὰ νῆσον, ἢ κατὰ ἤπειρον, ἢ ὅσα τούτοις ὁμοιότροπα, τὸ ἀληθὲς ἡσυχάζουσιν. Ἔστι δὲ ἡ πλεονεξία, καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀπιστία, δι᾽ ἃς οὐκ ἀρκεσθέντες τοῖς τῆς φύσεως θεσμοῖς, τὰ δόξαντα συμφέρειν κοινῇ τοῖς ὁμογνώμοσιν ὁμίλοις, ταῦτα νόμους ἐπεφήμισαν· ὥςτε εἰκότως προςθῆναι μᾶλλον αἱ κατὰ μέρος πολιτεῖαι μιᾶς τῆς κατὰ τὴν φύσιν. Προςθῆκαι μὲν γὰρ οἱ κατὰ πόλεις νόμοι τοῦ τῆς φύσεως ὀρθοῦ λόγου· προςθήκη δέ ἐστι πολιτικὸς ἀνὴρ τοῦ βιοῦντος κατὰ φύσιν.

§. 7. Οὐκ ἄπο σκοποῦ μέντοι καὶ χιτῶνα ποικίλον ἀναλαμβάνειν λέγεται. Ποικίλον γὰρ πολιτεία καὶ πολύτροπον, μυρίας ὅσας ἐνδεχομένη μεταβολὰς, προςώποις, πράγμασιν, αἰτίαις, προξένων ἰδιότησι, καιρῶν καὶ τόπων διαφοραῖς. Ὥςπερ γὰρ κυβερνήτης ταῖς τῶν πνευμάτων μεταβολαῖς συμμεταβάλλει τὰς πρὸς εὔπλοιαν βοηθείας, εὐθύνων τὸ σκάφος οὐχ ἑνὶ τρόπῳ, καὶ ἰατρὸς οὐχὶ μιᾷ χρῆται θεραπείᾳ πρὸς ἅπαντας τοὺς κάμνοντας, ἀλλ᾽ οὐδὲ πρὸς ἕνα τοῦ πάθους μὴ ἐπιμένοντος, ἀλλ᾽ ἐπιτηρῶν ἀνέσεις, ἐπιτάσεις, πληρώσεις, κενώσεις, αἰτιῶν μεταβολὰς, ποικίλλει ταῦτα πρὸς σωτηρίαν, ποτὲ μὲν ταυτὶ, ποτὲ
17 δὲ ταυτὶ προςφέρων· οὕτως οἶμαι καὶ τὸν πολιτικὸν
M. εἶναι καὶ ἀναγκαῖόν τινα πολυειδῆ καὶ πολύμορφον, ἕτερον μὲν κατ᾽ εἰρήνην, ἕτερον δὲ ἐν πολέμῳ, ἄλλον δὲ ἐπισυνισταμένων ὀλίγων ἢ πολλῶν, τῶν μὲν ὀλίγων, εὐτόνως κατεξανιστάμενον, μετὰ δὲ πειθοῦς τοῖς πολλοῖς ὁμιλοῦντα. Καὶ ὅπου μὲν μετὰ κινδύνου τὸ εἶναι, διὰ τὸ κοινωφελὲς φθάνοντα τοὺς ἄλλους αὐτουργίᾳ, ὅπου δὲ πόνων ἡ σκέψις, ἑτέροις ὑπηρετεῖν ἐξιστάμενον. Εὖ μέντοι τὸ φάναι πιπράσκεσθαι τὸν ἄνθρωπον. Ὁ μὲν γὰρ δημοκόπος καὶ δημηγόρος ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, καθάπερ τὰ πιπρασκόμενα τῶν ἀνδραπόδων, δοῦλος ἀντ᾽ ἐλευθέ-

ρου γίνεται, διὰ τῶν τιμῶν ἃς δοκεῖ λαμβάνειν, ἀπαχθεὶς ὑπὸ μυρίων δεσποτῶν. Ὁ δὲ αὐτὸς καὶ θηριάλωτος εἰσάγεται· θηρίον δὲ ἀτίθασσον ἡ λοχῶσα κενοδοξία, συναρπάζουσα καὶ διαφθείρουσα τοὺς χρωμένους. Οἱ δ' ὠνησάμενοι, καὶ πιπράσκουσιν. Οὐ γὰρ εἷς δεσπότης τῶν πολιτευομένων, ἀλλ' 53
ὄχλος ἐξ ἑτέρων ἕτεροι, κατά τινας ἐφεδρείας καὶ διαδοχάς. Οἱ δὲ τρίπρατοι κακῶν θεραπόντων τρόπον ἀλλάττουσι τοὺς κυρίους, οὐχ ὑπομένοντες τοὺς προτέρους διὰ τὴν ἀψίκορον καὶ φιλόκαινον τῶν ἠθῶν ἀνωμαλίαν.

§. 8. Τοσαῦτα μὲν περὶ τούτων. Ὁ μέντοι νεανίας εἰς Αἴγυπτον ἀχθεὶς, καὶ γενόμενος, ὡς ἐλέχθη, παρ' εὐνούχῳ δεσπότῃ, τῆς καλοκἀγαθίας καὶ εὐγενείας πεῖραν ὀλίγαις ἡμέραις δοὺς, τὴν ἐπὶ τοῖς ὁμοδούλοις ἀρχὴν παραλαμβάνει, καὶ συμπάσης τῆς οἰκίας τὴν ἐπιμέλειαν. Ἤδη γὰρ ὁ κτησάμενος ἐτεκμηριοῦτο διὰ πολλῶν, ὡς οὐκ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης ἕκαστα ἐκεῖνος λέγει τε καὶ πράττει. Τῷ μὲν οὖν δοκεῖν ὑπὸ τοῦ πριαμένου καθίστατο τῆς οἰκίας ἐπίτροπος, ἔργῳ δὲ καὶ ταῖς ἀληθείαις, ὑπὸ φύσεως μνωμένης αὐτῷ πόλεως καὶ ἔθνους καὶ χώρας μεγάλης ἡγεμονίαν. Ἔδει γὰρ τὸν μέλλοντα ἔσεσθαι πολιτικὸν, ἐγγυμνάσασθαι καὶ ἐνασκηθῆναι πρότερον τοῖς κατ' οἰκονομίαν. Οἰκία τε γὰρ πόλις ἐστὶν ἐσταλμένη καὶ βραχεῖα, καὶ οἰκονομία συνηγμένη τις πολιτεία, ὡς καὶ πόλις μὲν οἶκος μέγας, πολιτεία δὲ κοινή τις οἰκονομία· δι' ὧν μάλιστα παρίσταται τὸν αὐτὸν οἰκονομικόν τε εἶναι καὶ πολιτικὸν, κἂν τὰ πλήθη καὶ μεγέθη τῶν ὑποκειμένων διαλλάττῃ, καθάπερ ἐπὶ ζωγραφίας ἔχει καὶ πλαστικῆς. Ὁ γὰρ ἀγαθὸς ἀνδριαντοποιὸς ἢ ζωγράφος ἐάν τε πολλὰ καὶ κολοσσιαῖα μεγέθη κατασκευάζῃ, ἐάν τε ὀλίγα καὶ βραχύτερα, τὴν αὐτὴν ἐπιδεικνύμενος τέχνην, ὁ αὐτός ἐστι.

§. 9. Σφόδρα δὲ εὐδοκιμῶν ἐν τοῖς κατὰ τὴν οἰ-
κουρίαν ἐπιβουλεύεται πρὸς τῆς τοῦ δεσπότου γυναι-
8 κὸς ἐπιβουλὴν τὴν ἐξ ἔρωτος ἀκολάστου. Τῆς γὰρ
1. εὐμορφίας ἐπιμανεῖσα τῷ νεανίσκῳ, καὶ ἀκαθέκτως
περὶ τὸ πάθος λυττῶσα, τοὺς περὶ μίξεως λόγους
προσέφερεν ἐῤῥωμένως ἐναντιουμένῳ, καὶ μηδ' ὅ-
λως προσίεσθαι ὑπομένοντι, διὰ τὴν ἐκ φύσεως καὶ
μελέτης ἐνυπάρξασαν κοσμιότητα καὶ σωφροσύνην.
Ἐπεὶ δὲ καὶ ζωπυροῦσα καὶ ἀναφλέγουσα τὴν ἔκνο-
μον ἐπιθυμίαν ἀεὶ μὲν ἀπεπειρᾶτο, ἀεὶ δὲ ἀπετύγχανε,
βίᾳ λοιπὸν προσπαθοῦσα ἐχρῆτο, καὶ λαβομένη τῆς
ἀμπεχόνης, εὐτόνως ἄχρι τῆς εὐνῆς ἐπεσπάσατο,
ῥώμῃ κραταιοτέρᾳ τοῦ πάθους ἰσχὺν ἐπιδιδόντος, ὃ
καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους εἴωθε νευροῦν. Ὁ δὲ τῆς
παρούσης ἀκαιρίας γενόμενος δυνατώτερος, τὰς ἐλευ-
θέρας καὶ ἀξίας τοῦ γένους ἐῤῥῆξε φωνὰς, "Τί
βιάζῃ;" λέγων, "Ἐξαιρέτοις ἔθεσι καὶ νομίμοις
χρώμεθα ἡμεῖς οἱ Ἑβραίων ἀπόγονοι. Τοῖς δὲ ἄλ- 533
λοις ἐφεῖται μετὰ τὴν τεσσαρεςκαιδεκάτην ἡλικίαν P.
πόρναις καὶ χαμαιτύποις καὶ ταῖς, ὅσαι μισθαρνοῦσιν
ἐπὶ τοῖς σώμασι, μετὰ πολλῆς ἀδείας χρῆσθαι. Παρ'
ἡμῖν δὲ οὐδ' ἑταίρᾳ ζῆν ἔξεστιν, ἀλλὰ κατὰ τῆς
ἑταιρούσης ὥρισται δίκη θάνατος. Πρὸ δὴ συνόδων
νομίμων ὁμιλίαν ἑτέρας γυναικὸς οὐκ ἴσμεν, ἀλλ'
ἁγνοὶ γάμων ἁγναῖς παρθένοις προσερχόμεθα, προ-
τεθειμένοι τέλος οὐχ ἡδονὴν, ἀλλὰ γνησίων παίδων
σποράν. Εἰς δὴ ταύτην καθαρεύσας τὴν ἡμέραν,
οὐκ ἄρξομαι παρανομεῖν ἀπὸ μοιχείας, τοῦ μεγίστου
τῶν ἀδικημάτων, ὀφείλων εἰ καὶ τὸν ἄλλον χρόνον
ὑπῆρχον ἐκδεδιῃτημένος, καὶ ταῖς τῆς νεότητος ὁρ-
μαῖς ἠγμένος, καὶ τὴν ἐγχώριον ἐζηλωκὼς τρυφὴν
ὅμως ἀλλότριον μὴ θηρᾶν γάμον, ἐφ' ᾧ τίς ἀν-
θρώπων οὐ φονᾷ; Περὶ γὰρ τῶν ἄλλων εἰωθότες δια-
φέρεσθαι, μόνον τοῦθ' ὁμογνωμονοῦσιν, ὃ πανταχοῦ
πάντες ἄξιον θανάτων μυρίων ἐνόμισαν, ἀκρίτους
ἐκδιδόντες τοὺς ἁλόντας τοῖς πεφωρακόσι. Σὺ δὲ

ἐπιδαψιλευομένη καὶ τρίτον προςτίθῃς μοι μίασμα, κελεύουσα μὴ μοιχεύειν μόνον, ἀλλὰ καὶ δέσποιναν καὶ δεσπότου γυναῖκα διαφθείρειν. Εἶ μὴ ἄρα τούτου χάριν παρῆλθον εἰς τὴν ὑμετέραν οἰκίαν, ἵν᾽ ἀποστὰς τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς δεῖ θεράποντα παρέχειν, μεθύω καὶ ἐμπαροινῶ ταῖς ἐλπίσι τοῦ πριαμένου, νοθεύων αὐτοῦ γάμον, οἰκίαν, συγγένειαν. Ἀλλὰ γὰρ οὐχ ὡς δεσπότην μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐεργέτην ἤδη τιμᾶν προάγομαι. Πάντ᾽ ἐπιτέτροφέ μοι τὰ οἰκεῖα, οὐδὲν οὐ μικρὸν οὐ μέγα ὑπεξῄρηται τὸ παράπαν, δίχα σοῦ τῆς γυναικός. Ἀνθ᾽ ὧν ἄξιον αὐτὸν ἐν οἷς
49 παραινεῖς ἀμείψασθαι; Καλὰς ὡς ἔοικεν ἀντιπαρέξω
M. δωρεὰς ταῖς προϋπηργμέναις χάρισιν οἰκείας. Ὁ μὲν δεσπότης αἰχμάλωτον ὄντα με καὶ ξένον ταῖς εὐεργεσίαις ἐλεύθερον καὶ ἀστὸν, τὸ γοῦν ἐπ᾽ αὐτὸν ἧκον μέρος, ἀπειργάσατο. Ἐγὼ δὲ ὁ δοῦλος ὡς ξένῳ καὶ αἰχμαλώτῳ προςενεγχθήσομαι τῷ δεσπότῃ; Καὶ τίνι ψυχῇ παραδεξάμενος τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο; Προςβλέψω δὲ τίσιν ὀφθαλμοῖς ὁ σιδηροῦς ἐγώ; Τὸ συνειδὸς ἐλλαμβανόμενον ὀρθοῖς ὄμμασιν οὐκ ἐάσει προςβλέπειν, καὶ ἂν δυνηθῶ λανθάνειν, λήσομαι δὲ οὐδαμῶς. Εἰσὶ γὰρ ἐξετασταὶ μυρίοι τῶν λάθρα δρωμένων, οἷς οὐ θέμις ἡσυχάζειν. Ἐῶ λέγειν ὅτι καὶ ἂν μηδεὶς ἕτερος αἴσθηται, ἢ συναισθόμενος μὴ κατείπῃ, μηνυτὴς οὐδὲν ἧττον αὐτὸς γενήσομαι κατ᾽ ἐμαυτοῦ τῷ χρώματι, τῷ βλέμματι, τῇ φωνῇ, καθάπερ μικρῷ πρότερον εἶπον, ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἐλεγχόμενος. Εἶ δὲ καὶ μηδεὶς κατερεῖ, τὴν πάρεδρον 534
τοῦ θεοῦ δίκην καὶ τῶν πραγμάτων ἔφορον οὔτ᾽ P.
ἐδείδιμεν οὔτ᾽ αἰδούμεθα;

§. 10. Πολλὰ τοιαῦτα συνείροντος καὶ φιλοσοφοῦντος ἐκεκώφητο. Δειναὶ γὰρ αἱ ἐπιθυμίαι καὶ τὰς ἀκριβεστάτας τῶν αἰσθήσεων ἐπισκιάσαι. Ὅπερ συνιδὼν ἀποδιδράσκει, καταλιπὼν τὰ ἱμάτια ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῆς, ὧν ἐπείληπτο. Τοῦτο παρέσχεν αὐτῇ τὸ ἔργον εὑρεσιλογεῖν προφάσεις σκεπτομέ-

νη κατὰ τοῦ νεανίσκου, αἷς αὐτὸν ἀμυνεῖται. Παραγενομένῳ γὰρ ἐξ ἀγορᾶς τῷ αὐτῆς ἀνδρὶ, καθυποκρινομένη τὴν σώφρονα καὶ κόσμιον καὶ ἐν τοῖς ἀκολάστοις ἐπιτηδεύμασι, πάνυ δυςχεραίνουσα, "Ἤγαγες," ἔφη, "θεράποντα ἡμῖν παῖδα Ἑβραῖον, ὃς οὐ μόνον ἤδη τὴν ψυχὴν διέφθαρκεν, εὐχερῶς καὶ ἀνεξεστάστως ἐπιτρέψαντος αὐτῷ τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ καὶ ἐμοῦ ἀπετόλμησεν αἰσχῦναι τὸ σῶμα. Ταῖς γὰρ ὁμοδούλοις οὐκ ἐξήρκεσεν αὐτῷ χρῆσθαι μόναις, ἀσελγεστάτῳ καὶ λαγνιστάτῳ γενομένῳ, πειρᾶν δὲ καὶ τὴν δέσποιναν ἐπεχείρησεν ἐμὲ, καὶ βιάζεσθαι, καὶ τὰ δείγματα τῆς φρενοβλαβείας ἐναργῆ καὶ δῆλά ἐστι. Περιπαθήσασα γὰρ, ὡς ἐξεφώνησα τοὺς ἔνδον βοηθοὺς ἐπικαλοῦσα, πτοηθεὶς διὰ τὸ ἀπερίσκεπτον τὴν ἐσθῆτα καταλιπὼν, ἀποδιδράσκει φόβῳ συλλήψεως." Καὶ ἐπιδεικνυμένη, πίστιν ἐδόκει προσφέρειν τῶν λεγομένων. Ἅπερ ἀληθῆ νομίσας ὁ δεσπότης εἶναι, κελεύει τὸν ἄνθρωπον εἰς εἱρκτὴν ἀπαγαγεῖν δυσὶ τοῖς μεγίστοις ἁμαρτὼν, ἑνὶ μὲν, ὅτι μὴ μεταδοὺς ἀπολογίας ἀκρίτως κατέγνω τοῦ μηδὲν ἠδικηκότος, ὡς τὰ μέγιστα παρανομήσαντος, ἑτέρῳ δὲ, ὅτι ἡ ἐσθὴς, ἣν προέφερεν ἡ γυνὴ ὡς ἀπολειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ νεανίσκου, πίστις βίας ἦν, οὐχ ἣν ἐκεῖνος εἰργάζετο, ἀλλὰ τὴν ὑπομονὴν ἣν ὑπέμεινεν ἐκ τῆς γυναικός. Βιαζομένου μὲν γὰρ ἔργον ἦν τὴν ἀμπεχόνην τῆς δεσποίνης κατέχειν, βιασθέντος δὲ, τὴν ἰδίαν ἀφαιρεθῆναι. Συγγνωστὸς δὲ ἴσως τῆς ἄγαν ἀπαιδευσίας, ἅτε τὴν δίαιταν ἐν μαγειρείῳ ποιούμενος, αἵματος καὶ καπνοῦ καὶ τέφρας ἀνάπλεως, τοῦ λογισμοῦ καιρὸν οὐκ ἔχοντος ἐνηρεμεῖν καὶ σχολάζειν ἐν ἑαυτῷ, διὰ τὸ πεφύρθαι μᾶλλον ἢ οὐχ ἧττον τοῦ σώματος.

§. 11. Τρεῖς μὲν ἤδη χαρακτῆρας τοῦ πολιτικοῦ διετύπωσα, τόν τε ποιμενικὸν, καὶ τὸν οἰκονομικὸν, καὶ τὸν καρτερικόν. Περὶ μὲν οὖν τῶν προτέρων εἴρηται δυοῖν. Ὁ δὲ ἐγκρατὴς οὐχ ἧττον ἐκείνων πρὸς πολιτείαν

συνᾴδει. Πρὸς μὲν οὖν ἅπαντα τὰ τοῦ βίου πράγματα λυσιτελὲς ἐγκράτεια καὶ σωτήριον. Πρὸς δὲ τὰ πόλεως, καὶ διαφερόντως, ὡς ἀφθόνως τοῖς βουλομένοις μανθάνειν πάρεστι καὶ προχειρότατα. Τίς γὰρ ἀγνοεῖ τὰς ἐξ ἀκρασίας ἔθνεσι καὶ χώραις καὶ ὅλοις κλίμασι τῆς οἰκουμένης ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ γινομένας συμφοράς; Τῶν γὰρ πολέμων οἱ πλείους καὶ μέγιστοι δὲ ἔρωτας καὶ μοιχείας καὶ γυναικῶν ἀπάτας συνέστησαν, ὑφ' ὧν τὸ πλεῖστον καὶ ἄριστον ἐξαναλώθη τοῦ τε ἑλληνικοῦ καὶ βαρβαρικοῦ γένους, καὶ τῶν πόλεων ἡ νεότης ἐφθάρη. Εἰ δὲ τὰ ἐξ ἀκρασίας στάσεις ἐμφύλιοι καὶ πόλεμοι καὶ κακὰ ἐπὶ κακοῖς ἀμύθητα, δῆλον ὅτι τὰ ἐκ σωφροσύνης εὐστάθεια καὶ εἰρήνη, καὶ τελείων κτῆσις ἀγαθῶν καὶ ἀπόλαυσις.

§. 12. *Ἄξιον μέντοι καὶ τὰ διὰ τούτων ἐμφαινόμενα κατὰ τὸ ἀκόλουθον παραστῆσαι. Ὁ πριάμενος τὸν ἐπικρινόμενον εὐνοῦχος εἶναι λέγεται. Δεόντως. Ὁ γὰρ ὠνούμενος τὸν πολιτικὸν ὄχλος ἐστὶ πρὸς ἀλήθειαν εὐνοῦχος, ὅσα μὲν τῷ δοκεῖν ἔχων τὰ γεννητικά, τὰς δὲ εἰς τὸ γεννᾶν δυνάμεις ἀφῃρημένος· καθάπερ καὶ οἱ τὰς ὄψεις ὑποχυθέντες ὀφθαλμοὺς ἔχοντες τῆς δι' ὀφθαλμῶν ἐνεργείας στέρονται, βλέπειν οὐ δυνάμενοι. Τίς οὖν ἡ πρὸς ὄχλον εὐνούχων ὁμοιότης; Ὅτι ἄγονός ἐστι σοφίας, ἐπιτηδεύει δὲ ἀρετήν. Ὅταν γὰρ μιγάδων καὶ συγκλύδων πλῆθος ἀνθρώπων εἰς ταὐτὸν συνέλθῃ, λέγει μὲν τὰ δέοντα, φρονεῖ δὲ καὶ πράττει τὰ ἐναντία, τὰ νόθα πρὸ τῶν γνησίων ἀποδεχόμενος, ἕνεκα τοῦ δόξης μὲν ἡττᾶσθαι, τὸ δὲ ἀληθείᾳ καλὸν μὴ ἐπιτηδεύειν. Ὅθεν καὶ τὸ παραλογώτατον γυνὴ τῷ εὐνούχῳ τούτῳ συνοικεῖ. Μνᾶται γὰρ ὄχλος ἐπιθυμίαν, ὥςπερ ἀνὴρ γυναῖκα, δι' ἧς ἕκαστα καὶ λέγει καὶ πράττει, σύμβουλον αὐτὴν ποιούμενος ἁπάντων ῥητῶν τε καὶ ἀποῤῥήτων, μικρῶν τε αὖ καὶ μεγάλων, ἥκιστα προσέχειν εἰωθὼς τοῖς ἐκ λο-*

γισμοῦ. Προςφυέστατα μέντοι καὶ ἀρχιμάγειρον αὐτὸν καλεῖ. Καθάπερ γὰρ οὐδὲν ἕτερον ἐπιτηδεύει μάγειρος, ἢ τὰς ἀνηνύτους καὶ περιττὰς γαστρὸς ἡδονὰς, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ πολιτικὸς ὄχλος τὰς δι' ἀκοῆς τέρψεις τε καὶ θρύψεις, ὑφ' ὧν οἱ τόνοι
51 τῆς διανοίας χαλῶνται, καὶ τρόπον τινὰ τὰ νεῦρα
M τῆς ψυχῆς ἐκλύεται. Τὴν δὲ πρὸς ἰατροὺς μαγείρων διαφορὰν τίς οὐκ οἶδεν; Οἱ μὲν τὰ ὑγίεινα καὶ ἂν μὴ προςηνῆ τυγχάνῃ, μόνον διὰ σπουδῆς τῆς πάσης εὐτρεπίζονται· οἱ δὲ ἔμπαλιν μόνα τὰ ἡδέα τοῦ συμφέροντος ἀλογοῦντες. Ἰατροῖς μὲν οὖν ἐοίκασιν ἐν δήμῳ νόμοι καὶ οἱ κατὰ νόμους ἄρχοντες, βουλευταί τε καὶ δικασταὶ, φροντίζοντες τῆς τῶν κοινῶν σωτηρίας καὶ ἀσφαλείας, ἀκολάκευτοι. Ὀψαρτυταῖς δὲ οἱ πολυάνθρωποι τῶν νεωτέρων ὅμιλοι· μέλει γὰρ αὐτοῖς οὐ τὰ συνοίσοντα αὐτοῖς, ἀλλὰ πῶς τὴν ἐν τῷ παρόντι καρπώσονται μόνον ἡδονήν. 536
P.

§. 13. Ἐρᾷ δὲ, ὡς ἀκόλαστος γυνὴ, καὶ ἡ τῶν ὄχλων ἐπιθυμία τοῦ πολιτικοῦ, καί φησιν αὐτῷ, "Παρελθὼν, ὦ οὗτος, εἰς ὄχλον ὡς συνοίκῳ, πάντων ἐκλαθοῦ τῶν ἰδίων ἠθῶν, ἐπιτηδευμάτων, λόγων, ἔργων, ἐν οἷς ἐτράφης· ἐμοὶ δὲ πειθάρχει, καὶ ἐμὲ θεράπευε, καὶ ὅσα δι' ἡδονῆς ἐστί μοι, πρᾶττε. Αὐστηρὸν γὰρ καὶ αὐθέκαστον, καὶ ἀληθείας ἑταῖρον, καὶ ἀκριβοδίκαιον, ὄγκῳ καὶ σεμνότητι πρὸς ἅπαντα χρώμενον, καὶ πρὸς μηδὲν εἴκοντα, μόνου περιεχόμενον ἀεὶ τοῦ συμφέροντος, ἄνευ θεραπείας τῶν ἀκροωμένων, οὐκ ἀνέχομαι· διαβολὰς δ' ἐνίων κατὰ σοῦ μυρίας καὶ πρὸς τὸν ἐμὸν ἄνδρα τὸν ὄχλον, τὸν σὸν δεσπότην. Ἄχρι γὰρ νῦν ἀπελευθεριάζειν δοκεῖς μοι, καὶ ὅτι δοῦλος τυραννικοῦ γέγονας δεσπότου, λίαν ἀγνοεῖς. Εἰ δὲ ᾔδεις ὅτι αὐτοπραγία μὲν ἐλευθέρῳ, οἰκέτῃ δ' ἀλλότριον, ἐπεπαίδευσο ἂν, αὐθάδειαν μεθέμενος, εἰς ἐμὲ βλέπειν τὴν ἐκείνου γυναῖκα ἐπιθυμίαν, καὶ ἅπαντα τὰ

πρὸς ἀρεσκείαν τὴν ἐμὴν, δι᾽ ὧν μάλιστα εὐαρεστήσεις."

§. 14. Ὁ δὲ πολιτικὸς ὄντως οὐκ ἀγνοεῖ μὲν ὅτι δεσποτικὴν ἐξουσίαν ἔχει ὁ δῆμος, αὐτὸν δὲ οὐχ ὁμολογήσει δοῦλον, ἀλλ᾽ ἐλεύθερον, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀρεσκείαν. Ἀλλ᾽ ἄντικρυς ἐρεῖ, "Δημοκοπεῖν οὔτ᾽ ἔμαθον, οὔτ᾽ ἐπετηδεύσω ποτὲ, πόλεως δὲ προστασίαν καὶ ἐπιμέλειαν ἔχειν ἐγχειρισθεὶς, ὡς ἀγαθὸς ἐπίτροπος ἢ πατὴρ εὔνους, ἀδόλως καὶ καθαρῶς ἄνευ τῆς ἐχθρᾶς ὑποκρίσεως. Ταῦτα φρονῶν ἐξετασθήσομαι, μηδὲν ὑποστέλλων, μηδὲ συγκρύπτων φωρὸς τρόπον, ἀλλὰ τὸ συνειδὸς αὐγάζων ὡς ἐν ἡλίῳ καὶ φωτί. Φῶς γὰρ ἡ ἀλήθεια. Φοβηθήσομαι δὲ οὐδὲν ὧν ἂν ἐπανατείνηται, καὶ ἂν θάνατον ἀπειλῇ. Θανάτου γὰρ ἐμοὶ κακὸν ἀργαλεώτερον ὑπόκρισις. Ἣν ὑπομενῶ τοῦ χάριν; Καὶ γὰρ εἰ δεσπότης ὁ δῆμος, ἀλλ᾽ οὖν ἐγὼ δοῦλος, εὐπατρίδης, εἴ καί τις ἄλλος, ἐφιέμενος ἐγγραφῆς τῆς ἐν τῷ μεγίστῳ καὶ ἀρίστῳ
52 πολιτεύματι τοῦδε τοῦ κόσμου; Ὅταν γὰρ μὴ δῶρα,
M. μὴ παρακλήσεις, μὴ τιμῶν ἔρως, μὴ ἀρχῆς ἐπιθυμία, μὴ ἀλαζονεία, μὴ ὁ τοῦ δοκεῖν ἵμερος, μὴ ἀκολασία, μὴ ἀνανδρία, μὴ ἀδικία, μηδὲν ἄλλο τῶν ὅσα ἐκ πάθους ἢ κακίας ὑπάγηται, τίνος ἔτι φοβηθήσομαι δεσποτείαν; Ἢ δῆλον ὅτι τὴν ἀπ᾽ ἀνθρώπων; Ἀλλ᾽ οὗτοί γε τὴν σώματος ἐπιγράφονται κυρίαν, οὐδὲν κατ᾽ ἐμοῦ. Ἐγὼ γὰρ ἀπὸ τοῦ κρείττονος τῆς ἐν ἐμαυτῷ διανοίας χρηματίζω, καθ᾽ ἣν παρεσκεύασμαι βιοῦν, ὀλίγα φροντίζων τοῦ θνητοῦ σώματος, ὃ καὶ ἂν ὀστρέου δίκην περιπεφυκὸς ἐπηρεάζηται πρός τινων, ἀφειμένον τῶν ἔνδον δεσποτῶν τε καὶ χαλεπῶν δεσποινῶν, οὐκ ἀνιάσομαι, τὴν βα- 53
ρυτάτην ἀνάγκην ἐκπεφευγώς. Ἐὰν οὖν δικάζειν δέῃ, P
δικάσω, μήτε πλουσίῳ προσθέμενος διὰ τὴν περιουσίαν, μήτε πένητι διὰ τὴν ἐπὶ ταῖς ἀτυχίαις ἔλεον· ἀλλὰ τὰ τῶν κρινομένων ἀξιώματα καὶ σχήματα παρακαλυψάμενος, ἀδόλως βραβεύσω τὸ φανησόμενον

δίκαιον. Ἐάν τε βουλεύω, γνώμας εἰςηγήσομαι τὰς κοινωφελεῖς, καὶ ἂν μὴ πρὸς ἡδονὴν ὦσιν· ἐάν τε ἐκκλησιάζω, τοὺς θῶπας λόγους ἑτέροις καταλιπὼν, τοῖς σωτηρίοις χρήσομαι καὶ συμφέρουσιν, ἐπιτιμῶν, νουθετῶν, σωφρονίζων, οὐκ αὐθάδειαν μανιώδη καὶ παράφορον, ἀλλὰ νήφουσαν παῤῥησίαν ἐπιτετηδευκώς. Εἰ δὲ μὴ χαίρει τις ταῖς βελτιώσεσιν, ἐπιτιμάτω καὶ γονεῦσι, καὶ ἐπιτρόποις, καὶ διδασκάλοις, καὶ πᾶσι τοῖς κηδεμόσιν, ὅτι τέκνα γνήσια, καὶ ὀρφανοὺς παῖδας, καὶ φοιτητὰς κακηγοροῦσιν· ἔστι δὲ ὅτε καὶ τύπτουσιν, οἷς οὔτε βλασφημίαν, οὔθ᾽ ὕβριν ὅσιον ἐπιφημίζειν, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τὰ φιλίας καὶ εὐνοίας ὀνόματα. Πάνυ γὰρ ἀνάξιον τὸν πολιτικὸν ἐμὲ καὶ τὰ τοῦ δήμου πάντα ἐπιτετραμμένον, ἐν τοῖς περὶ τοῦ συμφέροντος λογισμοῖς, χείρονα γενέσθαι τινὸς τὴν ἰατρικὴν τέχνην ἐπιτηδεύοντος. Ἐκεῖνος γὰρ οὐδὲν τῆς περὶ τὸν θεραπευόμενον λαμπρότητος ἐν ταῖς νομιζομέναις εὐτυχίαις φροντίσας, οὔθ᾽ ὅτι εὐγενὴς ἦν ἢ πολυχρήματος, οὔθ᾽ ὅτι τῶν καθ᾽ αὑτὸν ἐνδοξότατος βασιλεὺς ἢ τύραννος, ἑνὸς περιέχεται μόνου τοῦ σῶσαι κατὰ δύναμιν, καὶ ἂν δέῃ τομαῖς ἢ καύσεσι χρῆσθαι, καίει τε καὶ τέμνει τὸν ἄρχοντα καὶ δεσπότην ὁ ὑπήκοος καὶ λεγόμενος δοῦλος. Ἐγὼ δὲ οὐχ ἕνα ἄνδρα, πόλιν δ᾽ ὅλην κάμνουσαν παραλαβὼν ὑπ᾽ ἀργαλεωτέρων νόσων, ἃς κατεσκεύασαν αἱ συγγενεῖς ἐπιθυμίαι, τί πράσσειν ὀφείλω; Προέμενος τὰ συνοίσοντα πᾶσι κοινῇ, τὰ τοῦ δεῖνος ἢ τοῦ δεῖνος ὦτα θεραπεύειν ἀνελευθέρῳ καὶ σφόδρα δουλοπρεπεῖ κολακείᾳ; Τεθνάναι μᾶλλον ἂν ἑλοίμην, ἢ πρὸς ἡδονήν τι φθεγξάμενος, ἐπικρύψαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ τοῦ συμφέροντος ἀμελῆσαι.

"Πρὸς ταῦθ᾽," ὥς ὁ τραγικός φησιν, "ἴτω μὲν
πῦρ, ἴτω δὲ φάσγανον,
Πίμπρα, κάταιθε σάρκας, ἐμπλήσθητί μου
Πίνων κελαινὸν αἷμα. Πρόσθε γὰρ κάτω

Γῆς εἶσιν ἄστρα, γῆ δ' ἄνεισ' εἰς αἰθέρα,
Πρὶν ἐξ ἐμοῦ σοὶ θῶπ' ἀπαντῆσαι λόγον."

Οὕτως οὖν ἠῤῥενωμένον τὸ φρόνημα καὶ ἐκτὸς πάντων παθῶν ἱστάμενον, ἡδονῆς, φόβου, λύπης, ἐπιθυμίας, ἄνδρα πολιτικὸν ὁ δεσπότης δῆμος οὐκ ἀνέχεται. Συλλαβὼν δὲ ὡς ἐχθρὸν κολάζει τὸν εὔνουν καὶ φίλον, πρὸ ἐκείνου τιμωρούμενος ἑαυτὸν τῇ μεγίστῃ τῶν τιμωριῶν ἀπαιδευσίᾳ, δι' ἣν οὐκ ἔμαθεν ἄρχεσθαι τὸ κάλλιστον καὶ βιωφελέστατον, ἐξ οὗ περιγίνεται καὶ τὸ ἄρχειν.

§. **15.** *Ἀποχρώντως δὴ καὶ περὶ τούτων διειλεγμένοι, τὰ ἑξῆς ἴδωμεν. Ὁ διαβληθεὶς νεανίας ὑπὸ τῆς ἐρωμένης γυναικὸς τῷ δεσπότῃ, πλασαμένης ἀντιστρόφους αἰτίας αἷς ἦν ἔνοχος αὐτὴ, μηδ' ἀπολογίας τυχὼν εἰς εἱρκτὴν ἀπάγεται. Καὶ γενόμενος ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, τοσοῦτον ἀρετῆς μέγεθος ἐπεδείξατο, ὡς καὶ τοὺς πονηροτάτους τῶν ἐκεῖ τεθηπέναι καὶ καταπλήττεσθαι, καὶ παρηγόρημα τῶν συμφορῶν ὑπολαμβάνειν ἀλεξίκακον εὑρηκέναι τὸν ἄνθρωπον. Ὅσης δ' ἀπανθρωπίας οἱ εἱρκτοφύλακες γέμουσι καὶ ὠμότητος, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. Φύσει τε γὰρ ἀνελεεῖς εἰσι, καὶ μελέτῃ συγκροτοῦνται θηριούμενοι καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν πρὸς ἀγριότητα, χρηστὸν μὲν οὐδὲν ὁρῶντες, ἢ λέγοντες, ἢ δρῶντες, ὅσα δὲ βιαιότατα καὶ χαλεπώτατα. Καθάπερ γὰρ οἱ τὰ σώματα εὐπαγεῖς, ὅταν τὴν ἐξ ἀθλητικῆς ἄσκησιν προςλάβωσιν, νευροῦνται, δύναμιν ἀνανταγώνιστον καὶ εὐεξίαν ὑπερβάλλουσαν κτώμενοι· τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅταν ἀτίθασσος καὶ ἀμείλικτος φύσις ἄσκησιν εἰς τὸ ἀνήμερον προςλάβῃ, διχόθεν, ἄβατος καὶ ἀπρόσιτος οἴκτῳ, ἐνὶ χρηστῷ πάθει καὶ φιλανθρώπῳ. Καὶ ὥςπερ οἱ τῶν ἀγαθῶν ὁμιληταὶ βελτιοῦνται τοὺς τρόπους, χαίροντες τοῖς συνοῦσιν ἤθεσι καὶ ἀγαθοῖς, οὕτω καὶ οἱ τοῖς πονηροῖς συζῶντες ἀπομάττονται τῆς ἐκείνων κακίας. Δεινὸν γὰρ τὸ ἔθος ἐξομοιῶ-*

σαι καὶ βιάσασθαι πρὸς φύσιν. Συνδιατρίβουσι δὲ οἱ εἱρκτοφύλακες λωποδύταις, κλέπταις, τοιχωρύχοις, ὑβρισταῖς, βιαίοις, φθορεῦσιν, ἀνδροφόνοις, μοιχοῖς, ἱεροσύλοις, ὧν ἀφ᾽ ἑκάστου σπῶνταί τι μοχθηρίας, καὶ συνερανίζουσι, καὶ ἐκ τῆς πολυμιγοῦς κράσεως, ἓν ἀποτελοῦσι πάμφυρτον καὶ παμμίαρον κακόν.

64 §. 16. Ἀλλ᾽ ὅμως ὁ τοιοῦτος ἡμερωθεὶς ὑπὸ
M. τῆς τοῦ νεανίσκου καλοκἀγαθίας, οὐ μόνον ἀδείας καὶ ἐκεχειρίας μετέδωκεν, ἀλλὰ καὶ ἀρχῆς τῆς ἐφ᾽ ἅπασι τοῖς δεσμώταις· ὡς λόγῳ μὲν ἕνεκα προσχήματος ἐμμένειν εἱρκτοφύλαξ, τὴν δὲ ἐν ἔργοις πρᾶξιν παρακεχωρηκέναι τῷ νεανίᾳ, δι᾽ ἧς οὐκ ὀλίγα συνέβαινε τοὺς ἀπαχθέντας ὠφελεῖσθαι. Τὸ γοῦν χωρίον οὐδ᾽ ὀνομάζειν ἔτ᾽ ἠξίουν εἱρκτήν, ἀλλὰ σωφρονιστήριον. Ἀντὶ γὰρ βασάνων καὶ τιμωριῶν, ἃς νύκτωρ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν ὑπέμενον τυπτόμενοι καὶ καταδούμενοι, καὶ τί κακῶν οὐ πάσχοντες, λόγοις καὶ δόγμασι τοῖς φιλοσοφίας ἐνουθετοῦντο, καὶ 539
ταῖς ἀνεσιμωτέραις παντὸς λόγου πράξεσι τοῦ διδά- P.
σκοντος. Τὸν γὰρ αὑτοῦ βίον σωφροσύνης καὶ πάσης ἀρετῆς, οἷα γραφὴν ἀρχέτυπον εὖ δεδημιουργημένην ἐν μέσῳ θείς, ἐπέστρεψε καὶ τοὺς πάνυ δοκοῦντας ἀνιάτως ἔχειν, οἷς μακραὶ νόσοι τῆς ψυχῆς ἐλώφησαν ἤδη κακίζουσιν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις αὑτοῖς, καὶ μετανοοῦσι, καὶ τοιαῦτ᾽ ἐπιφθεγγομένοις, "Ποῦ ποτ᾽ ἄρ᾽ ἦν πάλαι τοσοῦτον ἀγαθόν, οὗ τὴν ἀρχὴν ἐσφάλημεν; Ἰδοὺ γὰρ καὶ ἐπιλάμψαντος αὐτοῦ, ὡς πρὸς κάτοπτρον τὴν ἀκοσμίαν ὁρῶντες αὑτῶν αἰσχυνόμεθα."

§. 17. Τοῦτον τὸν τρόπον βελτιουμένων, εἰσάγονται δύο εὐνοῦχοι τοῦ βασιλέως, ὁ μὲν ἀρχιοινοχόος, ὁ δ᾽ ἀρχισιτοποιός, ἐν οἷς ἐπετράπησαν κατηγορηθέντες καὶ καταγνωσθέντες. Ὁ δὲ καὶ τούτων τὴν ἐπιμέλειαν ἣν καὶ τῶν ἄλλων ἐποιεῖτο, εὐχόμενος ὅπως οἷός τε ᾖ μηδὲν χείρους τῶν ἀνεπιλήπτων

ἀπεργάσασθαι τοὺς ὑφ᾿ ἑαυτῷ. Χρόνου δ᾿ οὐ μακροῦ διελθόντος, ἐπιὼν τοὺς δεσμώτας, ὁρᾷ συννοίας καὶ κατηφείας γέμοντας μᾶλλον ἢ πρότερον τοὺς εὐνούχους, καὶ στοχασάμενος ἐκ τῆς σφοδρᾶς λύπης προςπεπτωκέναι τι νεώτερον, ἐπυνθάνετο τὴν αἰτίαν. Ἀποκρινομένων δὲ, ὡς ὀνείρους ἰδόντες ἄσης καὶ ἀδημονίας πεπλήρωνται, μηδενὸς ὄντος τοῦ διακρινοῦντος, "Θαρσεῖτε," ἔφη, "καὶ διηγεῖσθε· γνώριμοι γὰρ ἔσονται βουλομένου θεοῦ. Βούλεται δὲ τὰ συνεσκιασμένα τῶν πραγμάτων ἀνακαλύπτειν τοῖς ἀλήθειαν ποθοῦσιν." Εἶτα πρότερος ὁ ἀρχιοινοχόος φησὶν, "Ἔδοξα μεγάλην ἄμπελον ἐκπεφυκέναι τριῶν πυθμένων ἓν εὐερνέστατον στέλεχος τεθηλυῖαν καὶ βοτρυοφοροῦσαν ὡς ἐν ἀκμῇ τῆς ὀπώρας, ὑποπερκαζούσης δὲ τῆς σταφυλῆς, δρέψασθαι τῶν βοτρύων, καὶ εἰς ἔκπωμα βασιλικὸν ἀποθλίβειν· ὅπερ ἱκανῶς ἔχον ἀκράτου, προςενεγκεῖν τῷ βασιλεῖ." Ὁ δὲ μικρὸν ἐπισχὼν, "Εὐτυχίαν," εἶπεν, "ἡ φαντασία σοὶ καταγγέλλει, καὶ τῆς προτέρας ἀνάληψιν ἀρχῆς. Αἱ γὰρ τρεῖς ῥίζαι τῆς ἀμπέλου τρεῖς ἡμέρας ὑπογράφουσι, μεθ᾿ ἃς ὑπομνησθήσεταί σου ὁ βασιλεὺς, καὶ μεταπεμψάμενος ἐνθένδε, παρέξει μὲν ἀμνηστίαν, ἐπιτρέψει δὲ καὶ τῆς αὐτῆς μεταποιεῖσθαι τάξεως, καὶ ὑπὲρ βεβαιώσεως τῆς ἀρχῆς οἰνοχοήσεις, ἀναδοὺς ἔκπωμα τῷ δεσπότῃ." Καὶ ὁ μὲν ἐγεγήθει ταῦτ᾿ ἀκούσας.

55 §. 18. Ὁ δὲ ἀρχισιτοποιὸς ἀποδεξάμενος τὴν
M διάκρισιν, ὡς καὶ αὐτὸς εὐτυχὲς ὄναρ ἰδὼν — ἦν δ᾿ οὐ μετρίως παλίμφημον — ἀπατηθεὶς ταῖς ἑτέρου χρησταῖς ἐλπίσι, φησὶν, "Ἀλλὰ καὶ ἐγὼ κανηφορεῖν ἔδοξα, καὶ τρία πλήρη κανᾶ πεμμάτων κομίζειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Τὸ δὲ ἀνωτάτω πλῆρες 54
εἶναι παντοίων γενῶν, οἷς εἴωθε χρῆσθαι τὸν βα- I
σιλέα· ποικίλας δ᾿ εἶναι τὰς πρὸς δίαιταν βασιλικὴν σιτοπόνων περιεργίας· ὄρνεις δὲ καθιπταμένους ἁρπάζειν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, καὶ ἀπλήστως ἐμφορεῖ-

σθαι, μέχρις τοῦ πάντ᾽ ἀναλῶσαι, καὶ μηδὲν τῶν εὐτρεπισθέντων ὑπολιπέσθαι.” Ὁ δὲ, “Ἐβουλόμην,” εἶπε, “μὴ παραστῆναί σοι τὴν φαντασίαν, ἢ φανεῖσαν ἡσυχασθῆναι· ἢ εἰ καὶ διηγεῖτό τις, μακρὰν γοῦν, ἵνα μὴ κατακούσαιμι, τῶν ἐμῶν ὤτων γενέσθαι τὴν διήγησιν· ὀκνῶ γάρ τις ἄγγελος εἶναι κακῶν. Συναλγῶ γὰρ τοῖς ἐν συμφοραῖς, ἕνεκα φιλανθρωπίας οὐχ ἥκιστα τῶν ὑπομενόντων ὀδυνώμενος. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῖς ὀνείρων κριταῖς ἀληθεύειν ἀναγκαῖον θεῖα λόγια διερμηνεύουσι καὶ προφητεύουσι, λέξω μηδὲν ὑποστειλάμενος. Ἀψευδεῖν γὰρ ἐπὶ μὲν πάντων ἄριστον, ἐπὶ δὲ τῶν ὁσίων ἀποφθεγμάτων καὶ ὁσιώτατον. Τὰ τρία κανᾶ σύμβολον τριῶν ἡμερῶν ἐστιν. Ἐπισχὼν ταύτας ὁ βασιλεὺς ἀνασκολοπισθῆναί σε καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι κελεύσει, καὶ καταπτάμενα ὄρνεα τῶν σῶν εὐωχηθήσεται σαρκῶν, ἄχρις ἂν ὅλως ἐξαναλωθῇς.” Καὶ ὁ μὲν, ὥςπερ εἰκὸς ἦν, συγχυθεὶς, ἀνετέτραπτο, καραδοκῶν τὴν ὁρισθεῖσαν προθεσμίαν, καὶ τῇ διανοίᾳ τὰς ἀνίας προςδεχόμενος. Ὡς δὲ αἱ τρεῖς ἡμέραι διῆλθον, γενέθλιος ἐπέστη τοῦ βασιλέως, ἐν ᾗ πάντες οἱ κατὰ τὴν χώραν ἐπανηγύριζον, διαφερόντως δὲ οἱ περὶ τὰ βασίλεια. Ἑστιωμένων οὖν τῶν ἐν τέλει, καὶ τῆς θεραπείας εὐωχουμένης, ὥςπερ ἐν δημοθοινίᾳ τῶν κατὰ τὸ δεσμωτήριον εὐνούχων ὑπομνησθεὶς, ἀχθῆναι κελεύει, καὶ θεασάμενος, τὰ ἐκ τῆς τῶν ὀνείρων διακρίσεως ἐπισφραγίζεται, προστάξας τὸν μὲν ἀνασκολοπισθῆναι τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθέντα, τῷ δὲ τὴν ἀρχὴν ἣν διεῖπε πρότερον ἀπονεῖμαι.

§. 19. Καταλλαγεὶς δὲ ὁ ἀρχιοινοχόος ἐκλανθάνεται τοῦ τὰς καταλλαγὰς προειπόντος, καὶ ἕκαστα τῶν συμπεσόντων ἀτυχημάτων ἐπικουφίσαντος· ἴσως μὲν, ἐπειδὴ πᾶς ἀχάριστος ἀμνήμων ἐστὶν εὐεργετῶν, ἴσως δὲ καὶ κατὰ πρόνοιαν θεοῦ, βουληθέντος τὰς εὐπραγίας τῷ νεανίᾳ μὴ δι᾽ ἀνθρώπου γενέ-

σϑαι μᾶλλον ἢ δι᾽ ἑαυτοῦ. Μετὰ γὰρ διετῆ χρόνον
τῷ βασιλεῖ τὰ μέλλοντα τῇ χώρᾳ συμβαίνειν ἀγαϑὰ
καὶ κακὰ, διτταῖς φαντασίαις δι᾽ ὀνείρου ϑεσπίζεται
ταὐτὸν ὑποσημαινούσαις ἕνεκα βεβαιοτέρας πίστεως.
Ἔδοξε γὰρ ἑπτὰ βόας ἀνέρπειν ἐκ τοῦ ποταμοῦ πίο-
νας καὶ σφόδρα εὐσάρκους, καλὰς ὀφϑῆναι, καὶ
παρὰ ταῖς ὄχϑαις νέμεσϑαι· μεϑ᾽ ἃς, ἑτέρας ἀρι-
56 ϑμὸν ἴσας, ἀσάρκους τρόπον τινὰ καὶ κατεσκελετευ-
M. μένας, εἰδεχϑεστάτας ἀνελϑεῖν καὶ συννέμεσϑαι 541
ταῖς προτέραις. Εἶτ᾽ ἐξαπιναίως ὑπὸ τῶν χειρόνων P.
καταβρωϑῆναι τὰς ἀμείνους, καὶ μηδὲν, ἀλλὰ μηδὲ τὸ
βραχύτατον ταῖς ἐμφορηϑείσαις πρὸς ὄγκον ἐπιδοῦναι
τὰς γαστέρας, ἀλλ᾽ ἢ μᾶλλον, ἢ οὐχ ἧττον ἐστάλϑαι.
Περιαναστὰς δὲ καὶ κοιμηϑεὶς πάλιν, ἑτέρᾳ πλη-
χϑῆναι φαντασίᾳ. Νομίσαι γὰρ ἑπτὰ πυροῦ στά-
χυς ἐκπεφυκότας ἑνὸς πυϑμένος, ἰσωτάτους τοῖς με-
γέϑεσιν, αὐξομένους καὶ τεϑηλότας αἴρεσϑαι πρὸς
ὕψος μάλ᾽ εὐρώστους. Εἶϑ᾽ ἑτέρους ἑπτὰ λεπτοὺς
καὶ ἀσϑενεῖς ἀναπεφυκέναι πλησίον, ὑφ᾽ ὧν ἐπιδρα-
μόντων καταποϑῆναι τὸν εὔσταχυν πυϑμένα. Ταύ-
την ἰδὼν τὴν ὄψιν, τὸ λειπόμενον τῆς νυκτὸς ἄϋπνος
διατελέσας — ἤγειρον γὰρ αἱ φροντίδες κεντροῦσαι
καὶ τιτρώσκουσαι — μεταπέμπεται τοὺς σοφιστὰς
ἅμα τῇ ἕῳ, καὶ τὴν φαντασίαν διηγεῖται. Μηδενὸς
δὲ στοχασμοῖς εἰκόσι τὸ ἀληϑὲς ἰχνηλατῆσαι δυνα-
μένου, παρελϑὼν ὁ ἀρχιοινοχόος φησὶν, „Ὦ δέσπο-
τα, τὸν ἄνδρα ὃν ζητεῖς, ἐλπίς ἐστιν εὑρήσειν. Ἁ-
μαρτόντας ἐμέ τε καὶ τὸν ἀρχισιτοποιὸν ἐκέλευσας
εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαχϑῆναι, ἐν ᾧ τοῦ ἀρχιμα-
γείρου ϑεράπων ἦν Ἑβραῖος, ᾧ καὶ διηγησάμεϑα
ἐγώ τε καὶ ἐκεῖνος ὀνείρατα τὰ φανέντα ἡμῖν. Ὁ
δὲ οὕτως εὐϑυβόλως καὶ εὐσκόπως διέκρινεν, ὡς
ὅσα προεῖπεν ἑκατέρῳ συμβῆναι, τῷ μὲν ἣν ὑπέ-
μεινε τιμωρίαν, ἐμοὶ δὲ τὸ σοῦ τυχεῖν ἵλεω καὶ εὐ-
μενοῦς.“

§. 20. Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἀκούσας, προςτάττει συντείναντας ἀνακαλεῖν τὸν νεανίαν. Οἱ δὲ ἀποκείραντες — βαθεῖαι γὰρ ἦσαν αὐτῷ χαῖται καθειργμένῳ κεφαλῆς καὶ γενείου — καὶ ἀντὶ ῥυπώσης λαμπρὰν ἐσθῆτα ἀντιδόντες, καὶ τὰ ἄλλα φαιδρύναντες, εἰςάγουσι πρὸς βασιλέα. Ὃς ἐκ τῆς ὄψεως τεκμηράμενος ἄνδρα ἐλεύθερον καὶ εὐγενῆ — χαρακτῆρες γὰρ ἐπιφαίνονταί τινες τῷ σώματι τῶν ὁρωμένων, οὐχ ὁρατοὶ πᾶσιν, ἀλλ᾽ οἷς τὸ διανοίας ὄμμα ὀξυδορκεῖ, — "Μαντεύεται," εἶπεν, "ἡ ψυχή μου περὶ τοῦ μὴ εἰς ἅπαν ἀσαφείᾳ τοὺς ὀνείρους ἐπισκιασθήσεσθαι. Δεῖγμα γὰρ σοφίας ὁ νεανίας οὗτος ὑποφαίνει, ᾗ διακαλύψει τὴν ἀλήθειαν οἷα φωτὶ σκότος, ἐπιστήμῃ τὴν ἀμαθίαν τῶν παρ᾽ ἡμῖν σοφιστῶν ἀποσκεδάσει." Καὶ τοὺς ὀνείρους διηγεῖτο. Ὁ δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ λέγοντος οὐδὲν καταπλαγεὶς, ὥςπερ ὑπηκόῳ βασιλεὺς, ἀλλ᾽ οὐχ ὑπηκόος βασιλεῖ, παῤῥησίᾳ σὺν αἰδοῖ χρώμενος, διελέγετο, καί φησιν, "Ὅσα μέλλει ποιεῖν ὁ θεὸς ἐν τῇ χώρᾳ προμεμήνυκέ σοι. Τὰς μέντοι διττὰς φαντασίας μὴ ὑπολάβῃς εἶναι διττοὺς ὀνείρους. Εἷς ἐστι, τὴν ἀναδίπλωσιν ἔχων οὐ περιττὴν, ἀλλὰ πρὸς ἔλεγχον
βεβαιοτέρας πίστεως. Αἵ τε γὰρ πίονες ἑπτὰ βόες, 542
7 καὶ οἱ εὔβλαστοι καὶ εὐθαλεῖς ἑπτὰ στάχυες ἐνιαυ- P.
I τοὺς ἑπτὰ δηλοῦσιν εὐθηνίας καὶ εὐετηρίας· καὶ ἑπτὰ ἑτέρους λιμοῦ αἱ ἐπανιοῦσαι ἑπτὰ βόες λεπταὶ καὶ εἰδεχθεῖς, καὶ οἱ παρεφθαρμένοι καὶ μεμυκότες ἑπτὰ στάχυες. Ἥξει μὲν οὖν ἑπταετία προτέρα, πολλὴν καὶ ἄφθονον ἔχουσα εὐκαρπίαν, πλημμύραις μὲν ἀνὰ πᾶν ἔτος τοῦ ποταμοῦ λιμνάζοντος τὰς ἀρούρας, τῶν δὲ πεδίων, ὡς οὔπω πρότερον εὐτοκίᾳ χρωμένων. Ἥξει δὲ μετὰ ταῦτα ἐναντία πάλιν ἑπταετία, χαλεπὴν ἔνδειαν καὶ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων ἐπιφέρουσα, μήτε ἀναχεομένου τοῦ ποταμοῦ, μήτε τῆς γῆς λιπαινομένης, ὡς τῆς προτέρας εὐθηνίας ἐκλαθέσθαι, καὶ εἴ τι λείψανον παλαιᾶς εὐετηρίας

ἦν, ἀναλωθῆναι. Τὰ μὲν οὖν ἐκ τῆς διακρίσεως, τοιαῦτ' ἐστίν. Ὑπηχεῖ δέ μοι καὶ ἐκλαλεῖ τι θεῖον, ὑποβάλλον τὰ ὡς ἐν νόσῳ σωτήρια. Νόσος δὲ πόλεων καὶ χωρίων ἡ βαρυτάτη λιμὸς, ἣ κατασκευαστέον ἀσθένειαν, ἵνα μὴ τελείως ῥωσθεῖσα, τοὺς οἰκήτορας ἐκφάγῃ. Πῶς οὖν ἀσθενήσει; Τοῦ καρποῦ τῶν ἑπτὰ ἐτῶν ἐν οἷς ἡ εὐφορία, τὸ πλεονάζον, μετὰ τὰς αὐτάρκεις τοῖς πλήθεσι τροφὰς — ἔσται δὲ ἴσως μέρος πέμπτον — θησαυριστέον ἐν πόλει καὶ κώμαις, μὴ μετακομίζοντας τὰ θέρη μακρόθεν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἂν ᾖ χωρίων, ἐν ἐκείνοις φυλάττοντας πρὸς τὴν τῶν ἐνοικούντων παρηγορίαν. Συγκομιστέον δὲ τὸν καρπὸν αὐτοῖς δράγμασι, μήτε ἀλοῶντας, μήτε συνόλως καθαίροντας, τεττάρων ἕνεκα. Ἑνὸς μὲν, τοῦ σκέπῃ χρώμενον πρὸς πλείω χρόνον διαμένειν ἀδιάφθορον. Ἑτέρου δὲ, τοῦ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν γίνεσθαι τῆς εὐθηνίας ὑπόμνησιν, ἀλοώντων καὶ λικμώντων. Ἡ γὰρ μίμησις τῶν πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθῶν δευτέραν ἔμελλεν ἡδονὴν ἀπεργάζεσθαι. Τρίτου δὲ, τοῦ μηδ' εἰς ἀριθμὸν ἐλθεῖν, ἐν στάχυσι καὶ δράγμασιν ἀδήλου καὶ ἀπεριγράφου τοῦ καρποῦ ὑπάρχοντος, ἵνα μὴ προαναπέσωσιν αἱ διάνοιαι τῶν ἐγχωρίων ἐν ταῖς ἀναλώσεσι τοῦ συλλογισθέντος, ἀλλ' εὐθυμίᾳ χρώμενοι τῇ σιτίων ἀμείνονι τροφῆς· τρέφει γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα ἐλπὶς, ἐπικουφίζωσι τὴν ἐκ τῆς ἐνδείας βαρεῖαν νόσον. Τετάρτου δὲ, τοῦ καὶ τοῖς θρέμμασι χιλὸν τεταμιεῦσθαι, τῶν ἀχύρων καὶ ἀθέρων ἐκ τῆς τοῦ καρποῦ καθάρσεως διακρινομένων. Ἐπιμελητὴν δὲ τούτων χειροτονητέον ἄνδρα φρονιμώτατον καὶ συνετώτατον καὶ ἐν πᾶσι δόκιμον, ὃς γένοιτ' ἂν ἱκανὸς ἀμίσως καὶ ἀνεπιφάτως εὐτρεπῆ τὰ λεχθέντα ποιεῖν, μηδεμίαν αἴσθησιν τοῖς πλήθεσιν ἐνδιδοὺς περὶ τοῦ γενησομένου λιμοῦ. Χαλεπὸν γὰρ
τὸ προκάμνοντας ταῖς ψυχαῖς ἀναπεσεῖν δυςελπιστίᾳ. 543
M Ἐὰν δέ τις ἐπιζητῇ τὴν αἰτίαν, φήσει δεῖν, καθά- P.
58 περ ἐν εἰρήνῃ προνοεῖν τῶν ἐν τῷ πολέμῳ παρα-

σκευῶν, καὶ ἐν εὐπορίαις τῶν κατ' ἔνδειαν· ἀδήλους δὲ εἶναι πολέμους καὶ λιμοὺς, καὶ συνόλως τοὺς καιροὺς τῶν ἀβουλήτων, εἰς οὓς ἀναγκαῖον εἶναι παρεσκευάσθαι· ἀλλὰ μὴ γενομένων, τότε τὴν θεραπείαν ἐπιζητεῖν, ὅτ' οὐδὲν ὄφελος."

§. 21. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν τῶν ὀνείρων διάκρισιν εὐθυβόλως καὶ εὐσκόπως στοχαζομένην τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν συμβουλίαν ὅσα τῷ δοκεῖν ὠφελιμωτάτην κατὰ τὴν τοῦ μέλλοντος ἀδήλου πρόνοιαν, τοὺς συνόντας ἐγγυτέρω προσελθεῖν κελεύσας, ἵνα μὴ κατακούοι, "Ἆρ'," εἶπεν, "ἄνδρες, εὑρήσομεν τοιοῦτον ἄνθρωπον, ὃς ἔχει πνεῦμα θεῖον ἐν ἑαυτῷ;" Συνεπαινούντων δὲ καὶ συνευφημούντων, ἐπιδὼν εἰς τὸν παρεστῶτα, "Ἐγγὺς," εἶπεν, "ἐστὶν ὃν παραινεῖς ἀναζητεῖν, οὐ μακρὰν ἀφέστηκεν ὁ φρόνιμος καὶ συνετὸς, ὃν ἔδει κατὰ τὰς σὰς ὑφηγήσεις σκοπεῖν, αὐτὸς ὢν τυγχάνεις. Οὐ γὰρ ἄνευ θεοῦ ταῦτ' ἀποφθέγγεσθαί μοι δοκεῖς. Ἴθι δὴ, καὶ παραλάμβανε τήν τε ἐπιμέλειαν τῆς ἐμῆς οἰκίας, καὶ τὴν Αἰγύπτου πάσης ἐπιτροπήν. Εὐχέρειαν δὲ οὐδείς μου καταγνώσεται μὴ φιλαυτίᾳ χρωμένου πάθει δυσιάτῳ. Αἵ τε γὰρ μεγάλαι τῶν φύσεων χρόνοις οὐ δοκιμάζονται μακροῖς, ὄγκῳ δυνάμεως βιαζόμεναι φθάνειν εἰς ἀποδοχὴν αὐτῶν ἀνυπέρθετον, τά τε πράγματα μέλλησιν καὶ διατριβὴν οὐκ ἀνέχεται, τῶν καιρῶν ἐπειγόντων εἰς τὰς ἀναγκαίας παρασκευάς." Εἶτ' αὐτὸν καθίστησι τῆς βασιλείας διάδοχον, μᾶλλον δὲ εἰ χρὴ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, βασιλέα, τὸ μὲν ὄνομα τῆς ἀρχῆς ὑπολειπόμενος αὑτῷ, τῆς δ' ἐν ἔργοις ἡγεμονίας ἐκστὰς ἐκείνῳ, καὶ τὰ ἄλλα πράττων, ὅσα ἐπὶ τιμῇ τοῦ νεανίου. Δίδωσιν οὖν αὐτῷ σφραγῖδα βασιλικὴν, καὶ ἱερὰν ἐσθῆτα, καὶ κύκλον χρυσοῦν περιδέραιον, καὶ ἐπὶ δευτερεῖον τῶν ἁρμάτων ἀναβιβάσας κελεύει περιελθεῖν τὴν πόλιν, περιερχομένου κήρυκος καὶ δη-

λοῦντος τοῖς ἀγνοοῦσι τὴν χειροτονίαν. Μετονομάζει
δὲ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὀνειροκριτικῆς, ἐγχωρίῳ γλώττῃ
προςαγορεύσας, καὶ ἐγγυᾷ πρὸς γάμον αὐτῷ τὴν
ἐπιφανεστάτην τῶν κατ᾽ Αἴγυπτον ἱερέως Ἡλίου θυ-
γατέρα. Ταῦτ᾽ ἐγένετο περὶ ἔτη γεγονότος ἤδη τρι-
άκοντα. Τοιαῦτα τῶν εὐσεβῶν τὰ τέλη. Καὶ ἂν
γὰρ κλιθῶσιν, οὐκ εἰςάπαν πίπτουσιν, ἀλλὰ διανα-
στάντες ὀρθοῦνται παγίως καὶ βεβαίως, ὡς μὴ κα-
θυποσκελισθῆναι. Τίς γὰρ ἂν προςεδόκησε μιᾷ ἡμέρᾳ
τὸν αὐτὸν ἀντὶ μὲν δούλου δεσπότην, ἀντὶ δὲ δε-
59 σμώτου πάντων ἀξιονικότατον, καὶ τὸν ὑποδιάκονον
M. εἱρκτοφύλακος ὕπαρχον βασιλέως ἔσεσθαι, καὶ ἀντὶ 54
τῆς εἱρκτῆς τὰ βασίλεια οἰκήσειν, τὰ πρῶτα τῶν P
ἐπὶ τιμαῖς φερόμενον ἀντὶ τῶν εἰς ἀτιμίαν ἐσχάτων.
Ἀλλ᾽ ὅμως καὶ γέγονε ταῦτα, καὶ γενήσεται πολλά-
κις, ὅταν δοκῇ τῷ θεῷ. Μόνον ἕν τι ὑφεστάθω
καλοκἀγαθίας ἐμπύρευμα ταῖς ψυχαῖς, ὅπερ ἀναγ-
καῖόν ποτε ῥιπιζόμενον ἐκλάμψαι.

§. 22. Ἐπεὶ δὲ πρόκειται μετὰ τὴν ῥητὴν ἀπόδοσιν καὶ τὴν τροπικωτέραν ἐξετάζειν, λεκτέον ἃ χρὴ καὶ περὶ αὐτῆς. Ἴσως μὲν οὖν γελάσονταί τινες τῶν εἰκαιοτέρων ἀκούσαντες· ἐγὼ δὲ ἐρῶ μηδὲν ὑποστειλάμενος, ὅτι ὁ πολιτικὸς πάντως ὀνειροκριτικός ἐστιν, οὐχὶ τῶν βωμολόχων, οὐδὲ τῶν ἐναδολεσχούντων, καὶ ἐνσοφιστευόντων ἐπὶ μισθῷ, καὶ τὴν τῶν καθ᾽ ὕπνον φαντασιῶν διάκρισιν ἀργυρισμοῦ πρόβλημα πεποιημένων, ἀλλὰ τὸν κοινὸν καὶ πάνδημον καὶ μέγαν ὄνειρον οὐ κοιμωμένων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐγρηγορότων εἰωθὼς ἀκριβοῦν. Ὁ δὲ ὄνειρος οὗτος, ὡς ἀψευδέστατα φάναι, ὁ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ βίος. Ὡς γὰρ ἐν ταῖς καθ᾽ ὕπνον φαντασίαις βλέποντες οὐ βλέπομεν, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούομεν, καὶ γευόμενοι ἢ ἁπτόμενοι οὔτε γευόμεθα οὔτε ἁπτόμεθα, λέγοντες οὐ λέγομεν, καὶ περιπατοῦντες οὐ περιπατοῦμεν, καὶ ταῖς ἄλλαις κινήσεσι καὶ σχέσεσι χρῆσθαι δοκοῦντες οὐδεμιᾷ τὸ

παράπαν χρώμεθα, — κεναὶ δ' εἰσὶ τῆς διανοίας καὶ πρὸς οὐδὲν ὑποκείμενον ἀληθείᾳ μόνον ἀναζωγραφούσης καὶ εἰδωλοποιούσης τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα· — οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν παρεγρηγορότων αἱ φαντασίαι τοῖς ἐνυπνίοις ἐοίκασιν· ἦλθον, ἀπῆλθον, ἐφάνησαν, ἀπεπήδησαν, πρὶν καταληφθῆναι βεβαίως, ἀπέπτησαν. Ἐρευνησάτω δὲ ἕκαστος αὐτῶν, καὶ τὸν ἔλεγχον αὐτῶν οἴκοθεν καὶ ἄνευ τῶν παρ' ἐμοῦ πίστεων εἴσεται, καὶ μάλιστα, εἴ τις πρεσβύτερος ἤδη γεγονὼς τυγχάνοι. Οὗτος ἦν ὁ ποτὲ βρέφος, καὶ μετὰ ταῦτα παῖς, εἶτα ἔφηβος, εἶτα μειράκιον, καὶ νεανίας αὖθις, εἶτ' ἀνὴρ, καὶ γέρων ὕστατον, ἀλλ' οὐ πάντ' ἐκεῖνα. Οὐκ ἐν μὲν παιδὶ τὸ βρέφος ὑπεξῆλθεν, ὁ δὲ παῖς ἐν παρήβῳ, ὁ δ' ἔφηβος ἐν μειρακίῳ, τὸ δὲ μειράκιον ἐν νεανίᾳ, ἐν ἀνδρὶ δὲ ὁ νεανίας, ἀνὴρ δὲ ἐν γέροντι, γῆρας δ' ἐπὶ τελευτῇ; Τάχα μέντοι τάχα καὶ τῶν ἡλικιῶν ἑκάστη παραχωροῦσα τοῦ κράτους τῇ μετ' αὐτὴν προαποθνήσκει, τῆς φύσεως ἡμᾶς ἀναδιδασκούσης ἡσυχῇ μὴ δεδιέναι τὸν ἐπὶ πᾶσι θάνατον, ἐπειδὴ τοὺς προτέρους εὐμαρῶς ἠνέγκαμεν, τὸν βρέφους, τὸν παιδὸς, τὸν ἐφήβου, τὸν μειρακίου, τὸν νεανίου, τὸν ἀνδρός· ὧν οὐδεὶς ἔτ' ἐστὶ γήρως ἐπιστάντος.

§. 23. Τὰ δὲ ἄλλα ὅσα περὶ τὸ σῶμα οὐκ 545
ἐνύπνια; Οὐ κάλλος μὲν ἐφήμερον, πρὶν ἀνθήσει P.
60 μαραινόμενον; Ὑγεία δὲ ἀβέβαιον διὰ τὰς ἐφέδρους
M ἀσθενείας; Ἰσχὺς δὲ εὐάλωτον νόσοις ἐκ μυρίων προφάσεων, ἥ τ' ἀκρίβεια τῶν αἰσθήσεων ῥεύματος ἐνστάσει βραχέος ἀνατρέπεται; Τὴν δὲ ἐκτὸς ἀσάφειαν τίς οὐκ οἶδε; Μιᾷ ἡμέρᾳ πλοῦτοι μεγάλοι πολλάκις ἀπεῤῥύησαν. Τὰ πρωτεῖα τῶν ἐν ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς ἐνεγκάμενοι μυρίοι πρὸς ἠμελημένων καὶ ἀφανῶν ἀδοξίαν μετέβαλον. Ἀρχαὶ βασιλέων αἱ μέγισται καθῃρέθησαν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ. Ἐγγυᾶταί μου τὸν λόγον Διονύσιος ὁ ἐν Κορίνθῳ, ὃς Σικελίας μὲν τύραννος ἦν, ἐκπεσὼν δὲ τῆς ἡ-

γεμονίας εἰς Κόρινθον καταφεύγει, καὶ γραμματιστὴς ὁ τοσοῦτος ἡγεμὼν γίνεται. Συνεγγυᾶται καὶ Κροῖσος ὁ Λυδίας βασιλεὺς, πλουσιώτατος βασιλέων, ὃς ἐλπίσας τὴν Περσῶν καθελεῖν ἀρχὴν οὐ μόνον τὴν οἰκείαν προσαπέβαλεν, ἀλλὰ καὶ ζωγρηθεὶς ἐμέλλησε καταπίμπρασθαι. Μάρτυρες τῶν ἐνυπνίων οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ πόλεις, ἔθνη, χῶραι, ἡ Ἑλλὰς, ἡ Βάρβαρος, ἠπειρῶται, νησιῶται, ἡ Εὐρώπη, ἡ Ἀσία, δύσις, ἀνατολή. Μεμένηκε γὰρ οὐδὲν οὐδαμοῦ τὸ παράπαν ἐν ὁμοίῳ, τροπαῖς δὲ καὶ μεταβολαῖς ἐχρήσαντο πάντα διὰ πάντων. Αἴγυπτός ποτε πολλῶν ἐθνῶν ἡγεμονίαν εἶχεν, ἀλλὰ νῦν ἐστι δούλη. Μακεδόνες οὕτως ἐπὶ καιρῶν ἤκμασαν, ὡς ἁπάσης ἀνάψασθαι τῆς οἰκουμένης τὸ κράτος, ἀλλὰ νῦν, τοῖς ἐκλογεῦσι τῶν χρημάτων τοὺς ἐπιταχθέντας ὑπὸ τῶν κυρίων δασμοὺς ἐτησίους εἰςφέρουσι. Ποῦ δὲ ἡ τῶν Πτολεμαίων οἰκία, καὶ ἡ καθ᾽ ἕκαστον τῶν διαδόχων ἐπιφάνεια μέχρι γῆς καὶ θαλάττης περάτων ἐκλάμψασα; Ποῦ δὲ ἡ τῶν αὐτονόμων ἐθνῶν καὶ τῶν πόλεων ἐλευθερίαι; Ποῦ δὲ ἔμπαλιν αἱ δουλεῖαι τῶν ὑπηκόων; Οὐ Πέρσαι μὲν Παρθυαίων ἐπεκράτουν; Νυνὶ δὲ Περσῶν Παρθυαῖοι διὰ τὰς τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων στροφὰς, καὶ τὰς ἄνω καὶ κάτω πεττείας καὶ μεταθέσεις αὐτῶν. Ἀναπλάττουσιν ἔνιοι μακράς τινας καὶ ἀπειράτους εὐτυχίας ἑαυτοῖς, αἱ δὲ ἀρχαὶ μεγάλων κακῶν εἰσι. Καὶ σπεύδοντες ὡς ἐπ᾽ ἀγαθῶν κληρονομίαν εὑρίσκουσι δεινὰς κακοπραγίας, καὶ τὸ ἐναντίον κακὸν προςδοκήσαντες ἀγαθοῖς ἐνέτυχον. Ἀθληταὶ δυνάμεσι καὶ ῥώμαις καὶ εὐεξίαις σωμάτων μέγα φρονοῦντες, ἀνενδοίαστον νίκην ἐλπίσαντες ἐξαγώνιοι πολλάκις ἐγένοντο μὴ δοκιμασθέντες, ἢ καταστάντες εἰς τὸν ἀγῶνα ἡττήθησαν· οἱ δ᾽ ἀπογνόντες καὶ δευτερείων ἐφίξεσθαι, τὰ πρῶτα τῶν ἄθλων στεφανηφοροῦντες ἤ- P
ραντο. Θέρους ἀναχθέντες τινὲς — ὁ γὰρ καιρὸς 546

εὐπλοίας — ἐναυάγησαν· ἕτεροι χειμῶνος ἀνατραπή-
σεσθαι προσδοκῶντες, ἄχρι λιμένων ἀκινδύνως παρε-
πέμφθησαν. Ὡς ἐφ᾽ ὁμολογούμενα κέρδη συντεί-
νουσιν ἔνιοι τῶν ἐμπόρων, ἀγνοοῦντες τὰς ἐφέδρους
ζημίας, ἔμπαλιν λογιζόμενοι βλαβήσεσθαι, μεγάλων
1 ἀπέλαυσαν ὠφελειῶν. Οὕτως ἄδηλοι μὲν αἱ τύχαι
I. πρὸς ἑκάτερα, τὰ δ᾽ ἀνθρώπεια ὡς ἐπὶ ζυγοῦ τα-
λαντεύεται, βάρεσιν ἀνίσοις ἐπικουφιζόμενα καὶ κα-
θέλκοντα. Δεινὴ δὲ ἀσάφεια καὶ πολὺ σκότος κα-
τακέχυται τῶν πραγμάτων. Ὡς δὲ ἐν βαθεῖ ὕπνῳ πλαζόμεθα, μηδὲν ἐμπεριελθεῖν ἀκριβείᾳ λογισμοῦ δυνάμενοι, μηδ᾽ εὐτόνως καὶ παγίως ἐπιδράξασθαί τινος· σκιαῖς γὰρ ἔοικε καὶ φάσμασι. Καὶ ὥσπερ ἐν ταῖς πομπαῖς τὰ πρῶτα παρέρχεται φεύγοντα τὰς ὄψεις, καὶ ἐν τοῖς χειμάῤῥοις τὸ φερόμενον ῥεῦμα φθάνει παραδραμὸν ὀξύτητι τάχους τὴν κατάληψιν· οὕτω καὶ τὰ ἐν τῷ βίῳ πράγματα φερόμενα καὶ παρεξιόντα φαντάζεται μὲν ὡς ὑπομένοντα, μένει δὲ οὐδ᾽ ἐπ᾽ ἀκαρές, ἀλλ᾽ ἀεὶ ὑποσύρεται. Καὶ οἱ ἐγρηγορότες, ὅσα γε πρὸς τὸ ἐν ταῖς καταλήψεσιν ἀβέβαιον, οὐδὲν τῶν κοιμωμένων διαφέροντες, ἀπατῶντες ἑαυτοὺς, ἱκανοὶ νομίζουσιν εἶναι τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων ἀπλανέσι λογισμοῖς ὁρᾶν, οἷς ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων, εἰς ἐπιστήμην ἐμπόδιος, δελεαζομένη θεάμασι, χυλῶν καὶ ἀτμῶν ἰδιότησι, πρὸς ἅπερ ἀποκλίνουσα συνεφέλκεται καὶ τὴν ὅλην ψυχὴν οὐκ ἐῶσα ὀρθοῦσθαι καὶ ἀπταίστως οἷα διὰ λεωφόρων ὁδῶν προέρχεσθαι. Τὸ δὲ ὑψηλοτάπεινον καὶ μεγαλόμικρον καὶ πᾶν ὅσον ἀνισότητι καὶ ἀνωμαλίᾳ συγγενὲς ἀπεργάζεται, σκοτοδινιᾶν ἀναγκάζει, καὶ πολὺν ἐμποιεῖ ἴλιγγον.

§. 24. Τοσαύτης οὖν ἀταξίας καὶ ταραχῆς ἔτι δὲ καὶ ἀσαφείας γέμοντος τοῦ βίου, παρελθόντα δεῖ τὸν πολιτικὸν, ὥσπερ τινὰ σοφὸν τὴν ὀνειροκριτικὴν, τὰ μεθ᾽ ἡμέραν ἐνύπνια καὶ φάσματα

τῶν ἐγρηγορέναι δοκούντων διακρίνειν εἰκόσι στοχασμοῖς, καὶ εὐλόγοις πιθανότησι περὶ ἑκάστου ἀναδιδάσκοντα, ὅτι τοῦτο καλὸν, ἐκεῖνο αἰσχρὸν, τοῦτο ἀγαθὸν, κακὸν ἐκεῖνο, τουτὶ δίκαιον, ἄδικον τὸ ἐναντίον καὶ τὰ ἄλλα ταύτῃ, τὸ φρόνιμον, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ εὐσεβὲς, τὸ ὅσιον, τὸ συμφέρον, τὸ ὠφέλιμον· καὶ πάλιν τὸ ἀνωφελὲς, τὸ ἀλόγιστον, τὸ ἀγεννὲς, τὸ ἀσεβὲς, τὸ ἀνόσιον, τὸ ἀσύμφορον, τὸ βλαβερὸν, τὸ φίλαυτον. Καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, ἀλλότριον τοῦτο, μὴ ἐπιθύμει· ἴδιον τοῦτο, χρῶ μὴ παραχρώμενος. Περιουσιάζεις; Μεταδίδου. Πλούτου γὰρ τὸ κάλλος οὐκ ἐν βαλαντίοις, ἀλλ' ἐν τῇ τῶν χρῃζόντων ἐπικουρίᾳ. Ὀλίγα κέκτησαι; Μὴ φθόνει τοῖς ἔχουσι. Πένητα βάσκανον οὐδεὶς ἂν 54
ἐλεήσαι. Εὐδοξεῖς καὶ τετίμησαι; Μὴ καταλαζονεύου. Ταπεινὸς εἶ ταῖς τύχαις; Ἀλλὰ τὸ φρόνημα μὴ καταπιπτέτω. Πάντα σοὶ κατὰ νοῦν χωρεῖ; Μεταβολὴν εὐλαβοῦ. Πταίεις πολλάκις; Χρηστὰ ἔλπιζε. Πρὸς γὰρ τὰ ἐναντία τῶν ἀνθρώπων αἱ τροπαί. Σελήνη μὲν γὰρ καὶ ἥλιος καὶ ὁ σύμπας οὐρανὸς σαφεῖς καὶ ἀριδήλους ἔχει τὰς τρανότητας,
62 *ἅτε πάντων ὁμοίων τῶν κατ' αὐτὸν μενόντων, καὶ*
M. *τοῖς τῆς ἀληθείας αὐτῆς μετρουμένων κανόσιν, ἐν τάξεσιν ἐναρμονίοις καὶ συμφωνιῶν ταῖς ἀρίσταις. Τὰ δ' ἐπίγεια, πολλῆς ἀταξίας γέμοντα καὶ ταραχῆς, ἀσύμφωνα καὶ ἀνάρμοστα, ὡς κυριώτατα φάναι, ὅτι ταῦτα μὲν βαθὺ σκότος κατείληφεν, ἐκεῖνα δ' ἐμφέρεται τηλαυγεστάτῳ φωτὶ, μᾶλλον δ' αὐτὰ φῶς ἐστιν εἰλικρινέστατον καὶ καθαρώτατον. Εἰ γοῦν βουληθείη διακύπτειν εἴσω τις τῶν πραγμάτων, εὑρήσει τὸν οὐρανὸν ἡμέραν αἰώνιον, νυκτὸς καὶ πάσης σκιᾶς ἀμέτοχον, ἅτε περιλαμπόμενον ἀσβέστοις καὶ ἀκράτοις ἀδιαστάτως φέγγεσιν. Ὅσῳ τε διαφέρουσιν οἱ παρ' ἡμῖν ἐγρηγορότες τῶν κοιμωμένων, τοσούτῳ καὶ ἐν ἅπαντι τῷ κόσμῳ τὰ οὐράνια τῶν ἐπιγείων, τὰ μὲν ἐγρηγόρσει χρώ-*

μενα ἀκοιμήτῳ, διὰ τὰς ἀπλανεῖς καὶ ἀπταίστους καὶ ἐν ἅπασι κατορθούσας ἐνεργείας. Τὰ δὲ ὕπνῳ κατεχόμενα, καὶ ἂν εἰ πρὸς βραχὺ διαναστταίη, πάλιν καθελκόμενα καὶ καταδαρθάνοντα, διὰ τὸ μηδὲν εὐδυτενὲς δύνασθαι τῇ ψυχῇ βλέπειν, ἀλλὰ πλάζεσθαι καὶ περιπταίειν. Ἐπισκοτεῖται γὰρ ψευδέσι δόξαις, ὑφ᾽ ὧν ὀνειρώττειν ἀναγκαζόμενα, καὶ τῶν πραγμάτων ὑστερίζοντα, οὐδὲν παγίως καὶ βεβαίως ἱκανὰ καταλαμβάνειν ἐστί.

§. 25. Συμβολικῶς μέντοι καὶ ἐπὶ τὸ δευτερεῖον τῶν βασιλικῶν ἁρμάτων ἀναβαίνειν λέγεται, δι᾽ αἰτίαν τοιάνδε. Ὁ πολιτικὸς τὰ δευτερεῖα φέρεται βασιλέως. Οὔτε γὰρ ἰδιώτης ἐστὶν, οὔτε βασιλεὺς, ἀλλ᾽ ἀμφοῖν μεθόριος, ἰδιώτου μὲν ὢν κρείττων, ἐλάττων δ᾽ εἰς ἀρχὴν αὐτεξουσίου βασιλέως, τῷ δήμῳ βασιλεῖ χρώμενος, ὑπὲρ οὗ πάντα πράττειν προῄρηται καθαρᾷ καὶ ἀδολωτάτῃ πίστει. Φέρεται δὲ ὡς ἐφ᾽ ἁρματίου δίφρου μετέωρος, ὑπό τε τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ὄχλων εἰς ὕψος αἰρόμενος, καὶ μάλισθ᾽ ὅταν κατὰ νοῦν ἕκαστα μικρὰ καὶ μεγάλα χωρῇ, μηδενὸς ἀντιπνέοντος μηδ᾽ ἀντιστατοῦντος, ἀλλ᾽ ὡς ἐν εὐπλοίᾳ πάντων σωτηρίως ὑπὸ θεοῦ κυβερνωμένων. Ὅν τε δίδωσιν ὁ βασιλεὺς δακτύλιον, ἐναργέστατον δεῖγμα πίστεώς ἐστιν, ἣν πεπίστευκεν ὅ τε βασιλεὺς δῆμος τῷ πολιτικῷ, καὶ ὁ πολιτικὸς τῷ βασιλεύοντι δήμῳ. Ὁ δὲ περὶ τὸν τράχηλον χρυ- 548
σοῦς κύκλος, εὐδοξίαν ὁμοῦ καὶ κόλασιν ἔοικεν ὑπο- P.
σημαίνειν. Ἕως μὲν γὰρ τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν εὐοδοῦται πράγματα αὐτῷ, γαῦρός ἐστι καὶ σεμνὸς ὑπὸ τῶν ὄχλων τιμώμενος. Ἐπειδὰν δὲ πταῖσμα συμβῇ μὴ κατὰ προαίρεσιν — τοῦτο γὰρ ὑπαίτιον — ἀλλὰ τυχηρὸν, ὅπερ ἐστὶ συγγνωστὸν, οὐδὲν ἧττον ἕλκεται κάτω διὰ τοῦ περιαυχενίου κόσμου, καὶ ταπεινοῦται, μονονοὺκ ἐπιλέγοντος τοῦ δεσπότου, "Τὸν περιαυχένιον τοῦτον κύκλον ἐδωρησάμην σοὶ, καὶ

κόσμον κατορθουμένων τῶν ἐμῶν, καὶ ἀγχόνην ἀποτυγχανομένων."

63 §. 26. Ἤκουσα μέντοι καὶ καθ᾽ ἑτέραν ἰδέαν
M. τροπικώτερον τὰ περὶ τὸν τόπον ἀκριβούντων. Ἦν δὲ τοιάδε. Τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου τὸν ἡμέτερον νοῦν ἔλεγον εἶναι, τὸν τῆς καθ᾽ ἕκαστον σωματικῆς χώρας ἡγεμόνα, ὃς οἷα βασιλεὺς ἀνῆπται τὸ κράτος. Ὧι γινομένῳ φιλοσωμάτῳ τρία τὰ πλείστης ἀξιούμενα σπουδῆς διαπονεῖται, σιτία καὶ ὄψα καὶ ποτά. Παρ᾽ ὃ καὶ τρισὶ χρῆται τοῖς τῶν λεγομένων ἐπιμεληταῖς, ἀρχισιτοποιῷ, καὶ ἀρχιοινοχόῳ, καὶ ἀρχιμαγείρῳ. Πρυτανεύει γὰρ ὁ μὲν τὰ περὶ ἐδωδὴν, ὁ δὲ τὰ περὶ πόσιν, ὁ δ᾽ ἐπιτέτακται τοῖς περὶ αὐτὰ τὰ ὄψα ἡδύσμασιν. Εὐνοῦχοι δέ εἰσι πάντες, ἐπειδὴ ὁ φιλήδονος ἄγονός ἐστι τῶν ἀναγκαιοτάτων, σωφροσύνης, αἰδοῦς, ἐγκρατείας, δικαιοσύνης, ἁπάσης ἀρετῆς. Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐχθρὸν ἄλλο ἄλλῳ, ὡς ἀρετῇ ἡδονὴ, δι᾽ ἣν ἀλογοῦσιν οἱ πολλοὶ ὧν μόνον ἄξιον πεφροντικέναι, ταῖς ἀκαθέκτοις ἐπιθυμίαις χαριζόμενοι, καὶ οἷς ἂν προστάττωσιν εἴκοντες. Ὁ μὲν οὖν ἀρχιμάγειρος οὔτ᾽ εἰς δεσμωτήριον ἀπάγεται, οὔτε τινὶ περιπίπτει λύμῃ, διὰ τὸ μὴ σφόδρα τῶν ἀναγκαίων εἶναι τὰς παραρτύσεις, οὐχ ἡδονὰς οὔσας, ἀλλ᾽ εὔσβεστα ἡδονῶν ὑπεκκαύματα. Δύο δὲ τῶν περὶ τὴν ἄθλιον γαστέρα πραγματευομένων, ἀρχισιτοποιὸς, καὶ ἀρχιοινοχόος, ἐπειδὴ τὰ συνεκτικώτατα τῶν εἰς τὸ ζῆν χρησίμων ἐστὶ βρῶσις καὶ πόσις, ὧν ἐπιμελείας μὲν ἀξιουμένων οἱ προεστῶτες εἰκότως ἐπαίνων τυγχάνουσιν· ὀλιγωρουμένων δὲ, ὀργῆς καὶ κολάσεως ἀξιοῦνται. Διαφορὰ δὲ καὶ ἐν ταῖς κολάσεσιν, ὅτι διάφορος ἡ χρεία, σιτίων μὲν ἀναγκαιοτάτη, οἴνου δὲ οὐ πάνυ χρησίμη. Καὶ γὰρ ἀκράτου δίχα ζῶσιν ἄνθρωποι ναματιαίῳ ὕδατι ποτῷ χρώμενοι. Δι᾽ ἣν αἰτίαν πρὸς μὲν τὸν ἀρχιοινοχόον γίνονται καταλλαγαὶ καὶ συμβάσεις, ὡς ἂν ἁμαρτόντα περὶ τὸ ἔλατ-

τον μέρος· ἀσύμβατα δὲ καὶ ἀκατάλλακτα τὰ πρὸς τὸν ἀρχισιτοποιόν ἐστιν, ἄχρι θανάτου λαμβάνοντα τὴν ὀργὴν, ὡς ἂν περὶ τὸ μέγιστον ἀδικήσαντα. Τελευτὴ γὰρ ἕπεται σιτίων σπάνει. Οὗ χάριν καὶ ὁ περὶ ταῦτα ἐξαμαρτὼν εἰκότως θνήσκει κρεμασθεὶς, 549
ὅμοιον κακὸν ὧν διέθηκε παθών. Καὶ γὰρ αὐτὸς P.
ἀνεκρέμασε καὶ παρέτεινε τὸν πεινῶντα λιμῷ.

§. 27. Τοσαῦτα καὶ περὶ τούτου. Ὁ μέντοι βασιλέως ὕπαρχος κατασταθεὶς, καὶ τῆς Αἰγύπτου τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν λαβὼν, ἐξῄει γνωρισθησόμενος ἅπασι τοῖς ἐγχωρίοις, καὶ τοὺς λεγομένους νόμους ἐπιὼν κατὰ πόλεις, πολὺν αὐτοῦ πόθον ἐνειργάζετο τοῖς ὁρῶσιν, οὐ μόνον ταῖς ὠφελείαις, ἃς ἑκάστοις παρεῖχεν, ἀλλὰ καὶ ταῖς περὶ τὴν ὄψιν τε καὶ τὴν ἄλλην ὁμιλίαν ἀλέκτοις καὶ ἐξαιρέτοις χάρισιν. Ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν τῶν ὀνειράτων σύγκρισιν ἐνέστη προτέρα ἡ ἑπταετία τῆς εὐθηνίας, τὸ πέμπτον
4 τῶν καρπῶν ἀνὰ πᾶν ἔτος συνάγων διά τε τῶν ὑ-
L. πάρχων καὶ τῶν ἄλλων οἳ πρὸς τὰς δημοσίας χρείας ὑπηρέτουν αὐτῷ τοσαύτην ἤθροισε πληθὺν δραγμάτων, ὅσην οὐδείς πω πρότερον γενομένην ἐμέμνητο. Πίστις δὲ σαφεστάτη τὸ μηδ᾽ ἀριθμηθῆναι δύνασθαι, καί τοι μυρίων τῶν πονηθέντων οἷς ἐπιμελὲς περιεργίᾳ διαριθμήσασθαι. Διεξελθόντων δὲ τῶν ἑπτὰ ἐτῶν, ἐν οἷς ηὐφόρησεν ἡ πεδιὰς, ἀρχὴν ἐλάμβανεν ὁ λιμὸς, ὃν ἐπιβαίνοντα καὶ συναυξανόμενον οὐκ ἐχώρησεν Αἴγυπτος. Ἀναχεόμενος γὰρ, καὶ τὰς ἑξῆς ἀεὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπικαταλαμβάνων, ἄχρι περάτων καὶ τῶν πρὸς ἕω καὶ τῶν πρὸς δυσμὰς ἔφθασε, τὴν οἰκουμένην ἐν κύκλῳ πᾶσαν κατασχών. Λέγεται γοῦν μηδέποτε κοινὴ νόσος κατασκῆψαι τοσαύτη, καθάπερ ἣν ἰατρῶν παῖδες ὀνομάζουσιν ἕρπητα. Καὶ γὰρ αὕτη πᾶσι τοῖς μέρεσιν ἐπιφοιτῶσα, τὴν κοινωνίαν τῶν ἡλκωμένων σωμάτων ὅλη δι᾽ ὅλων στοιχηδὸν πυρὸς τρόπον ἐπινέμεται. Τοὺς οὖν ἀφ᾽ ἑκάστης δοκιμωτάτους αἱρουμένους σιτῶνας ἐξέ-

πεμπον εἰς Αἴγυπτον. Ἤδη γὰρ ἡ πρόνοια τοῦ νεανίσκου πανταχόσε διηγγέλλετο, ταμιευσαμένου τροφὰς ἀφθόνους εἰς καιρὸν ἐνδείας. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον κελεύει ἀνοιχθῆναι τοὺς σωροὺς ἅπαντας, ὑπολαμβάνων εὐθυμοτέρους παρασκευάσειν τοὺς ἰδόντας, καὶ τρόπον τινὰ ἀναθρέψειν τὰς ψυχὰς πρὸ τῶν σωμάτων ἐλπίσι χρησταῖς· ἔπειτα διὰ τῶν ἐπιτραπέντων τὰς σιταρχίας, ἐπώλει τοῖς ἔχουσιν ὠνητικῶς στοχαζόμενος τοῦ μέλλοντος ἀεὶ, καὶ τὸ ἐπιὸν ὁρῶν τοῦ παρόντος ἀκριβέστερον.

§. 28. Ἐν δὲ τούτῳ καὶ ὁ πατὴρ *) ὑποσπανιζόντων ἤδη τῶν ἀναγκαίων, ἀγνοῶν τὴν τοῦ παιδὸς εὐτυχίαν, ἐκπέμπει δέκα τῶν υἱῶν εἰς σιτωνίαν, τὸν νεώτατον οἴκοι κατασχὼν, ὃς ἦν ὁμομήτριος τῷ βασιλέως ὑπάρχῳ ἀδελφός. Καὶ οἱ μὲν εἰς Αἴγυπτον ἐλθόντες ἐντυγχάνουσιν ὡς ἀλλοτρίῳ τῷ ἀδελφῷ, καὶ τὴν περὶ αὐτὸν ἀξίωσιν καταπλαγέντες, ἔθει 5
παλαιῷ προσκυνοῦσιν, ἤδη καὶ τῶν ὀνειράτων αὐτοῦ λαμβανόντων βεβαίωσιν. Ὁ δὲ τοὺς πεπρακότας θεασάμενος εὐθὺς ἐγνώρισεν ἅπαντας, ὑπὸ μηδενὸς αὐτὸς γνωρισθεὶς τὸ παράπαν, μὴ βουληθέντος πω τοῦ θεοῦ τὸ ἀληθὲς ἀναφῆναι διά τινας ἀναγκαίας αἰτίας ἃς τότε βέλτιον ἦν ἡσυχάζεσθαι, ἀλλ' ἢ τὴν ὄψιν ἀλλάξαντος εἰς σεμνότερον εἶδος τοῦ τὴν χώραν ἐπιτραπέντος, ἢ παρατρέψαντος τὰς ἀκριβεῖς καταλήψεις τῆς διανοίας τῶν ὁρώντων. Εἶτ' οὐχ ὥσπερ νέος, καὶ τοσαύτης ἡγεμονίας διάδοχος, ἀρχὴν τὴν μετὰ βασιλέα πρώτην ἀναψάμενος, εἰς ὃν
65 ἀνατολαὶ καὶ δύσεις ἀπέβλεπον, ἡλικίας ἀκμῇ καὶ
M μεγέθει τῆς ἐξουσίας ἐπαρθεὶς, καιρὸν ἔχων ἀμύνης, ἐμνησικάκησεν· ἀλλ' ἐγκρατῶς τὸ πάθος ἐνεγκὼν καὶ ταμιευσάμενος αὐτοῦ τῇ ψυχῇ, μετὰ πολλοῦ τοῦ προμηθοῦς ἐπεμόρφαζεν ἀλλοτρίωσιν, καὶ

---

*) Gen. 42, 1 sqq.

βλέμμασι καὶ φωνῇ καὶ τοῖς ἄλλοις καθυποκρινόμενος τὸν δυσχεραίνοντα. "Οὐδὲν," εἶπεν, "ὦ οὗτοι, φρονεῖτε εἰρηνικόν· ἀλλά τις τῶν βασιλέως ἐχθρῶν κατασκόπους ὑμᾶς ἐξέπεμψεν, ᾧ κακὰς ὑπηρεσίας ὁμολογήσαντες ὑπηρετήσειν λήσεσθαι μὲν ᾠήθητε. Λανθάνει δὲ οὐδὲν τῶν δρωμένων ἐπ' ἐνέδρᾳ, καὶ ἂν βαθεῖ σκότῳ συσκιάζηται." Πειρωμένων δ' ἀπολογεῖσθαι καὶ διεξιόντων, ὡς ἐπ' ἀγενήτοις κατηγοροῦνται, "μήτε γὰρ παρὰ δυσμενῶν ἥκειν, μήτ' αὐτοὶ τοῖς ἐγχωρίοις ἀπέχθεσθαι, μηδ' ἂν ὑπομεῖναί ποτε τοιαύτην διακονίαν· εἶναι γὰρ τὰς φύσεις εἰρηνικοὶ, καὶ μεμαθηκέναι σχεδὸν ἐξ ἔτι νηπίων παίδων τιμᾶν εὐστάθειαν παρ' ὁσιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ πατρὶ, ᾧ δώδεκα μὲν γενομένων υἱῶν, ἕνα μὲν τὸν νεώτατον οὐκ ἔχοντά πω ἡλικίαν ἀποδημίας οἴκοι καταμεῖναι, δέκα δὲ τοὺς ὁρωμένους ἡμᾶς ἐνταῦθα ὑπάρχειν, τὸν δὲ λοιπὸν ἐκποδὼν γεγενῆσθαι."

§. 29. Ταῦτ' ἀκούσας, ὡς ἐπὶ τεθνεῶτι ἑαυτῷ παρὰ τῶν ἀποδομένων, τί τὴν ψυχὴν ἄρα ἐπεπόνθει; Καὶ γὰρ εἰ μὴ ἐξελάλησε τότε τὸ παραστὰν πάθος, ἀλλὰ τούτῳ ὑποτυφομένῳ καὶ ζωπυρουμένῳ πάντως τὰ ἐντὸς ἐκαίετο. Βαθεῖ δ' ὅμως ἤθει φησὶν αὐτοῖς, "Εἰ τῷ ὄντι μὴ κατασκεψόμενοι τὴν γῆν ἀφῖχθε, πρὸς πίστιν τὴν ἐμὴν ὑμεῖς μὲν ἐνταυθοῖ διατρίψατε βραχύν τινα χρόνον. Ὁ δὲ νεώτατος ἀδελφὸς ὑμῶν ἀφικέσθω, μετακληθεὶς ἐπιστολιμαίοις γράμμασιν. Ἐὰν δὲ ἕνεκα τοῦ πατρὸς ἐπείγησθε ἀπεῖναι, φοβησομένου τάχα τὴν μακρὰν ὑμῶν διάζευξιν, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἀπάρατε, καταμεινάτω δὲ εἷς ὁμηρεύσων, ἄχρις ἂν ἐπανέλθητε σὺν τῷ νεωτάτῳ. Τιμωρία δὲ κατὰ τῶν μὴ πειθαρχούντων ὁ ἀνωτάτω προκείσεται θάνατος." Καὶ ὁ μὲν τοι- 551
αῦτ' ἀπειλήσας ὑποβλεπόμενος, καὶ βαρείας ὀργῆς P.
δείγματα παρασχὼν, ὅσα τῷ δοκεῖν, ἀπηλλάττετο. Οἱ δὲ συννοίας καὶ κατηφείας γεμισθέντες ἐκάκιζον

ἑαυτοὺς ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπιβουλῆς, "Ἐκεῖνο," λέγοντες, "τὸ ἀδίκημα, τῶν παρόντων ἐστὶ κακῶν αἴτιον, τῆς ἐφόρου δίκης τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων ἤδη τι μηχανωμένης καθ᾽ ἡμῶν. Βραχὺν γὰρ ἐφησυχάσασα χρόνον, διανίσταται, τὴν ἀμείλικτον καὶ ἀπαραίτητον αὐτῆς ἐπιδεικνυμένη φύσιν τοῖς ἀξίοις κολάσεως. Πῶς γὰρ οὐκ ἄξιοι; Δεόμενον καὶ ποτνιώμενον τὸν ἀδελφὸν οἱ ἀνηλεεῖς ὑπερείδομεν, οὐδὲν μὲν ἐξαμαρτόντα, φαντασίας δὲ τὰς καθ᾽ ὕπνον διὰ τὸ φιλοίκειον ὡς συνήθεσιν ἀνενεγκόντα. Ὑπὲρ ὧν οἱ θηριωδέστατοι καὶ πάντων ἀνθρώπων ἀγριώτατοι δυσχεραίνοντες ἡμεῖς, οὐχ ὅσια — δεῖ
66 γὰρ ἀψευδεῖν; — εἰργασάμεθα. Τοιγαροῦν καὶ ταῦτα
M. καὶ ἔτι τούτων χείρω πείσεσθαι προσδοκῶμεν, οἵτινες μόνοι σχεδὸν ἐξ ἁπάντων ἀνθρώπων εὐπατρίδαι λεγόμενοι, διὰ τὰς τῶν πατέρων καὶ πάππων καὶ προγόνων ὑπερβαλλούσας ἀρετὰς, ᾐσχύναμεν τὴν συγγένειαν, ἐπιφανὲς ὄνειδος κτήσασθαι σπουδάσαντες." Ὁ δὲ πρεσβύτατος τῶν ἀδελφῶν, ὃς καὶ ἐν ἀρχῇ συντιθεμένων τὴν ἐπιβουλὴν ἠναντιοῦτο. "Ἐπὶ δὴ πεπραγμένοις," εἶπεν, "ἀνωφελεῖς αἱ μεταμέλειαι. Παρεκάλουν, ἱκέτευον, ἐξετάζων ὅσον ἐστὶ τὸ ἀνοσιούργημα, μὴ θυμῷ χαρίζεσθαι, συναινεῖν δέον, ταῖς ἀβουλίαις ἑαυτῶν εἴξατε. Τοιγαροῦν καρπούμεθα τῆς αὐθαδείας καὶ ἀσεβείας τὰ ἐπίχειρα. Ζητεῖται μὲν ἡ ἐπ᾽ ἐκείνῳ τυρευθεῖσα ἐπιβουλή. Ὁ δὲ ζητῶν οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ ἢ θεὸς, ἢ λόγος, ἢ νόμος θεῖος."

§. 30. Ταῦτα δ᾽ ἤκουεν ὁ πραθεὶς ἀδελφὸς ἡσυχῇ διαλαλούντων, ἑρμηνέως μεταξὺ ὄντος. Καὶ νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ πάθους μέλλων ἐνδακρύειν, ὡς μὴ γένοιτο καταφανὴς, ἀποστρέφεται, καὶ προχέας θερμὰ καὶ ἐπάλληλα δάκρυα, καὶ πρὸς ὀλίγον ἐπικουφισθεὶς, τὴν ὄψιν ἀπομαξάμενος, ἐπιστρέφει, καὶ κελεύει τὸν ἡλικίᾳ δεύτερον τῶν ἀδελφῶν ἐν ὄψεσι τῶν ἁπάντων δεθῆναι, τὸν αὐτῷ κατάλληλον.

Ὁ γὰρ ἐν πλείοσι δεύτερος τῷ παρεσχάτῳ κατάλλη-
λος, ἐπεὶ καὶ τῷ τελευταίῳ ὁ πρῶτος. Ἴσως μέν-
τοι καὶ διότι τὴν πλείστην μοῖραν ἔδοξε τῶν ἁμαρ-
τηθέντων εἰςενεγκεῖν, μονονοὺ συνταγματαρχῶν, καὶ
τοὺς ἄλλους ἀλείφων ἐπὶ δυςμενείᾳ. Εἶ γὰρ συνε-
τάχθη τῷ πρεσβυτάτῳ χρηστὰ καὶ φιλάνθρωπα,
βουλευομένῳ, νεώτερος μὲν ἐκείνου, τῶν δ' ἄλλων
πρεσβύτερος ὢν, ἴσως ἂν ἴσως ἐπεσχέθη τὸ ἀδίκημα
τῶν τὴν ἀνωτάτω τάξιν καὶ τιμὴν ἐχόντων, συμ- 552
πνεόντων καὶ ὁμογνωμονούντων περὶ πράγματος, ὃ P.
καὶ κατ' αὐτῶν πολλὴν ῥοπὴν συνεφείλκετο. Νυνὶ
δ' ἀποστὰς τῆς ἡμέρου καὶ ἀμείνονος τάξεως, πρὸς
τὴν ἀνήμερον καὶ χαλεπὴν ηὐτομόλησε, καὶ ταύτης
ἀποδειχθεὶς ἡγεμὼν, οὕτως ἐθάρσυνε τοὺς συνεφα-
πτομένους τοῦ παρανομήματος, ὡς ἀνενδότως τὸν
ἀνεπίληπτον ἆθλον διαθλῆσαι. Διὰ ταῦτ' ἐξ ἁπάν-
των μόνος οὗτος δεθῆναί μοι δοκεῖ. Οἱ δ' ἄλλοι
τὴν οἴκαδε ἐπάνοδον ἤδη παρηυτρεπίζοντο, κελεύ-
σαντος τοῦ τῆς χώρας ἐπιτρόπου τοῖς πυροπωλοῦσι,
τὰ ἀγγεῖα τῶν ἀδελφῶν ὡς ξένων ἅπαντα πληρῶσαι,
καὶ ἣν ἔλαβον τιμὴν ἐπὶ τῶν στομίων λάθρα κατα-
θεῖναι, μὴ προειπόντας ὡς ἀπεδίδοσαν. Καὶ τρί-
τον, προςδαψιλεύεσθαι τροφὰς, αἳ γένοιντ' ἂν ἱκα-
ναὶ καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐξαιρέτως ὑπὲρ τοῦ παρα-
πεμφθῆναι τὴν σιτωνίαν ἀμείωτον. Ὁδοιπορούν-
των δὲ, καὶ τὸν ἐν δεσμοῖς ἀδελφὸν ὡς εἰκὸς οἰκτι-
ζομένων, οὐχ ἧττον δ' ἐπὶ τῷ πατρὶ κατηφούντων,
εἰ πάλιν ἀκούσεται συμφορᾶς, καθ' ἑκάστην ὁδὸν
ἐλαττουμένης καὶ ἀποκειρομένης αὐτῷ τῆς εὐπαιδεί-
ας, καὶ λεγόντων ἀλλ' οὐδὲ πιστεύσει δεδέσθαι, πρό-
φασιν δ' εἶναι τελευτῆς τὰ δεσμὰ ὑπολήψεται, διὰ
τὸ τοὺς ἅπαξ πληγέντας εἰς τὰ αὐτὰ προςπταίειν,
ἑσπέρα καλαμβαίνει, καὶ τῶν ὑποζυγίων καθελόντες
τὰ ἄχθη, τὰ μὲν ἐπεκούφιζον, αὐτοὶ δὲ βαρυτέρας
ταῖς ψυχαῖς φροντίδας ἐδέχοντο. Φιλεῖ γὰρ ἐν ταῖς
ἀναπαύλαις τῶν σωμάτων ἐναργεστέρας τῶν ἀβου-

λήτων ἡ διάνοια λαμβάνουσα φαντασίας, χαλεπῶς ἄγαν θλίβεσθαι, καὶ πιέζεσθαι.

§. 31. Λύσας δέ τις ἓν ἀγγεῖον, ὁρᾷ παρὰ τῷ στομίῳ βαλάντιον ὑπόμεστον ἀργυρίου. Καὶ διαριθμησάμενος εὕρισκεν ὅσην τοῦ σίτου καθῆκε τιμὴν ἀποδεδομένην αὐτῷ. Καὶ καταπλαγεὶς τοῖς ἀδελφοῖς ἀνέφερεν. Οἱ δὲ οὐ χάριν, ἀλλ᾽ ἐνέδραν ὑποτοπήσαντες, ἠθύμουν, καὶ βουλόμενοι πάντα τὰ ἀγγεῖα διερευνήσασθαι, φόβῳ διώξεως ἄραντες, ᾗ τάχιστα συνδιέτεινον, καὶ μονονοὺκ ἀπνευστὶ θέοντες, πολυήμερον ὁδὸν ἐπιτεμόντες ἀνύουσιν. Εἶτ᾽ ἀλλαχόθεν ἄλλοι τὸν πατέρα οὐκ ἀδακρυτὶ περιλαβόντες, ἐφίλουν ἑκάστῳ περιπλεκόμενον, καὶ περιεχόμενον ἐκθύμως, καί τοι τῆς ψυχῆς ἤδη τι μαντευομένης ἀβούλητον. Καὶ γὰρ προσιόντων καὶ δεξιουμένων κατενόει τὸν ὑπολειφθέντα υἱὸν, καὶ ὡς ὑστερηκότα τῆς βραδυτῆτος ᾐτιᾶτο. Καὶ πρὸς τὰς εἰσόδους ἀπέβλεπε, σπεύδων τὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων πλήρη θεάσασθαι. Μηδενὸς δ᾽ ἔξωθεν ἔτι προσεπιφοιτῶντος, διεπτοημένον ἰδόντες, "Τῶν 5
ἀβουλήτων," ἔφασαν, "ὦ πάτερ, ἀνιαρότερος τῆς μαθήσεως ὁ ἐνδοιασμός ἐστι. Μαθὼν μὲν γάρ τις ὁδὸν εὗρεν εἰς σωτηρίαν, ἡ δ᾽ ἀμφίβολος ἄγνοια δυςοδίας καὶ ἀπορίας αἴτιον. Ἄκουε δὴ σφόδρα μὲν ἀνιαροῦ διηγήματος, ἀναγκαίου δὲ λεχθῆναι. Ὁ συμπεμφθεὶς ἡμῖν ἀδελφὸς ἐπὶ σιτωνίαν, καὶ μὴ ἐπανεληλυθὼς, ζῇ μέν· δεῖ γὰρ τὸν ὡς ἐπὶ τεθνεῶτι ἀπαλλάξαι σου μείζονα φόβον· ζῶν δὲ ἐν Αἰγύπτῳ καταμένει παρὰ τῷ τῆς χώρας ἐπιτρόπῳ, ὃς εἴτ᾽ ἐκ διαβολῆς, εἴτε καὶ ὑποτοπήσας αὐτὸς, αἰτίαν ἡμῖν ὡς κατασκόποις ἐπέφερεν. Ἀπολογουμένων δὲ ὅσα καιρὸς, καὶ περί τε σοῦ τοῦ πατρὸς διεξιόντων, καὶ τῶν ἀπολειπομένων ἀδελφῶν, ἑνὸς μὲν τοῦ τεθνεῶτος, ἑτέρου δὲ τοῦ παρὰ σοὶ διατρίβοντος, ὃν ἔφαμεν ἔτι νέον ὄντα διὰ τὴν ἡλικίαν οἴκαδε καταμεῖναι, πάντα ἀπαμπίσχοντες καὶ ἀπογυμνοῦν-

τες τὰ τῆς συγγενείας εἰς τὸ ἀνύποπτον, οὐδὲν ἠνύσαμεν, ἀλλ' ἔφη μόνην ἂν αὐτῷ πίστιν ἀψευδοῦς ὁμολογίας γενέσθαι, τὴν ὡς αὐτὸν ἄφιξιν τοῦ νεωτάτου παιδός. Οὗ χάριν καὶ τὸν δεύτερον κατεσχηκέναι, ῥύσιόν τε καὶ ἐνέχυρον ἐκείνου. Τὸ μὲν οὖν ἐπίταγμα πάντων ἀνιαρότατον. Ὁ δὲ καιρὸς αὐτὸ
58 προστάττει μᾶλλον τοῦ κελεύοντος, ᾧ πιστέον ἐξ ἀ-
M νάγκης διὰ τὰ ἐπιτήδεια, μόνης Αἰγύπτου χορηγούσης αὐτὰ τοῖς λιμῷ πιεσθεῖσιν."

§. 32. Ὁ δὲ βαρύτατον ἀναστενάξας, "Τίνα πρῶτον," εἶπεν, "ὀλοφύρομαι; Τὸν παρέσχατον, ὃς οὐ τελευταῖος, ἀλλὰ πρῶτος ἔλαχε τὴν τῶν συμφορῶν τάξιν; Ἢ τὸν δεύτερον, ὃς τὰ δευτερεῖα τῶν κακῶν ἤρατο πρὸ θανάτου δεσμά; Ἢ τὸν νεώτατον, ὃς ἀπευκταιοτάτην ὁδὸν ἀφίξεται, ἐὰν ἄρα ἀπίῃ, ταῖς τῶν ἀδελφῶν κακοπραγίαις οὐ σωφρονισθείς; Ἐγὼ δὲ κατὰ μέλη καὶ μέρη διαρτώμενος — μέρη γὰρ τέκνα γονέων — εἰς ἀπαιδίαν κινδυνεύω περιελθεῖν ὁ πολύπαις καὶ εὔπαις ἄχρι πρὸ μικροῦ νομισθείς." Ὁ δὲ πρεσβύτατος, "Εἰς ὁμηρείαν," ἔφη, "σοὶ δύο υἱοὺς δίδωμι, οὓς καὶ μόνους ἐγέννησα. Τούτους ἀπόκτεινον, ἐὰν μὴ σῶον ἀποδῶ τὸν ἐγχειρισθησόμενόν μοι ἀδελφὸν, ὃς ἀφικόμενος εἰς Αἴγυπτον δύο περιποιήσει τὰ μέγιστα ἡμῖν. Ἓν μὲν, πίστιν σαφῆ τοῦ μὴ κατασκόπους μηδὲ πολεμίους εἶναι· ἕτερον δὲ, τὸ τὸν ἀδελφὸν τὸν ἐν δεσμοῖς ἀπολαβεῖν δυνηθῆναι." Σφόδρα δ' ἀχθομένου τοῦ πατρὸς, καὶ λέγοντος ἀγνοεῖν, ὅτι δυεῖν ὄντων ὁμομητρίων, ὁ μὲν ἤδη τέθνηκεν, ὁ δ' ἔρημος καὶ μόνος ἀπολειφθεὶς, εὐλαβήσεται τὴν ὁδὸν, καὶ ζῶν προαποθανεῖται τῷ δέει, κατὰ τὴν τῶν φοβερῶν ἐκείνων ὑπόμνησιν, ἃ συνέβη τὸν πρότερον παθεῖν. Ταῦτα λέγοντος, τὸν εὐτολμότατον καὶ ἀρχικὸν φύσει καὶ δυνατὸν εἰπεῖν — ἦν δὲ καθ' ἡλικίαν ἀπὸ 554
τοῦ πρώτου τέταρτος — προστησάμενοι διερμηνεύ- P.
ειν, ἔλεγον τὰ δοκοῦντα πᾶσιν. Ἐδόκει δὲ, τῶν

μὲν ἀναγκαίων ὑστεριζόντων — ὁ γὰρ κομισθεὶς πρότερον σῖτος ἐπιλελοίπει — κρατοῦντος δὲ τοῦ λιμοῦ καὶ πιέζοντος, ἡνωμένους ἀπιέναι, μὴ βαδιεῖσθαι δὲ τοῦ νεωτάτου καταμένοντος. Τὸν γὰρ τῆς χώρας ἐπίτροπον ἀπηγορευκέναι, δίχα τούτου παραγενέσθαι. Λογισάμενος δὲ, ἅτε σοφὸς ἀνὴρ, ὡς ἔστιν ἄμεινον ἕνα προέσθαι τῷ τοῦ μέλλοντος ἀδήλῳ καὶ ἀμφιβόλῳ, πρὸ τῆς ὁμολογουμένης τῶν τοσούτων ἀπωλείας, ἣν ὑπομενεῖ πᾶς οἶκος ἐνδείᾳ, ἀνιάτῳ νόσῳ, πιεσθεὶς, φησὶν αὐτοῖς, "Ἀλλ᾽ εἰ τῆς ἐμῆς βουλήσεως ἐπικρατέστερα τὰ τῆς ἀνάγκης ἐστὶν, εἰκτέον. Ἴσως γὰρ ἴσως ἡ φύσις οἰκοδομεῖ τι βέλτιον, ὃ μήπω ταῖς διανοίαις ἡμῶν παραφαίνειν ἀξιοῖ. Λαβόντες οὖν καὶ τὸν νεώτατον, ὡς προῄρησθε, ἄπιτε. Μὴ μέντοι τὸν αὐτὸν ὃν καὶ πρόσθεν τρόπον. Πάλαι μὲν γὰρ ἀργυρίου μόνον ἔδει πρὸς σιτωνίαν ἀγνοουμένοις ἀνθρώποις, καὶ μηδέν πω πεπονθόσιν ἀνήκεστον· νυνὶ δὲ καὶ δώ-
69*ρων, τριῶν ἕνεκα, τῆς τε πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ σι-*
M *τάρχην ἀρεσκείας, ὑφ᾽ οὗ γνωρίζεσθαί φατε· καὶ τοῦ τὸν ἐν δεσμοῖς ἀπολαβεῖν θᾶττον, πολλὰ καταθέντας αὐτοῦ λύτρα· καὶ τοῦ τὴν ὑπόνοιαν τῆς κατασκοπῆς ὡς ἔνι μάλιστα ἰάσασθαι. Πάντων οὖν ὅσων ἡ ἡμετέρα γῆ φέρει λαβόντες, ὥσπερ τινὰς ἀπαρχὰς κομίζετε τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ δισσὸν ἀργύριον, τό τε ἀποδοθὲν πρότερον — ἴσως γὰρ ἀγνοίᾳ τινὸς ἀπεδόθη — καὶ ἕτερον αὔταρκες εἰς σιτωνίαν. Ἐπιφέρεσθε μέντοι καὶ τὰς ἡμετέρας εὐχὰς, ἃς πρὸς τὸν σωτῆρα ποιούμεθα θεὸν, ἵνα καὶ εὐάρεστοι τοῖς ἐγχωρίοις ξενιτεύοντες ἦτε, καὶ ἐπανέρχησθε σῶοι, τὰς ἀναγκαίας παρακαταθήκας υἱοὺς ἀποδιδόντες πατρὶ, τόν τε καταλειφθέντα πρότερον ἐν δεσμοῖς, καὶ ὃν συνεπάγεσθε νυνὶ νεώτατον καὶ πραγμάτων ἄπειρον." Ἄραντες δὲ συνέτεινον εἰς Αἴγυπτον.*

§. 33. Εἶτ' ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις ἀφικομένους
ἰδὼν ὁ τῆς χώρας ἐπίτροπος, ἥσθη πάνυ, καὶ κελεύει
τῷ τῆς οἰκίας ἐπιμελουμένῳ πολυτελὲς ἄριστον εὐτρε-
πίζειν, καὶ τοὺς ἄνδρας εἰςάγειν ἁλῶν καὶ τραπέζης
μεθέξοντας. Εἰςαχθέντες δὲ, καὶ ἐφ' ὅτῳ μὴ συναι-
σθόμενοι, διεπτόηντο, καὶ συγχυθέντες ἐτόπαζον
ἐπὶ κλοπῇ μέλλειν συκοφαντεῖσθαι, ὡς ὑφελόμενοι
τὴν τοῦ σίτου τιμὴν, ἣν πρότερον ἐν τοῖς ἀγγείοις
ἀνεῦρον. Εἶτα τῷ τῆς οἰκίας ἐπιμελητῇ προσελ-
θόντες, ἀπελογοῦντο περὶ οὗ μηδεὶς ἐτόλμα κατη-
γορεῖν, τὸ συνειδὸς ἰώμενοι, καὶ ἅμα προφέροντες,
ἐδείκνυον τὸ ἀργύριον εἰς ἀπόδοσιν. Ὁ δὲ χρηστοῖς 555
καὶ φιλανθρώποις λόγοις εὐθυμοτέρους αὐτοὺς ἐποίει P.
φάσκων, "Οὐδεὶς ἀσεβής ἐστιν οὕτως, ὡς τὰς τοῦ
θεοῦ χάριτας συκοφαντεῖν, ὃς ἵλεως εἴη. Θησαυροὺς
γὰρ ἐν τοῖς ὑμετέροις ὤμβρησεν ἀγγείοις, οὐ μόνον
τροφὰς, ἀλλὰ καὶ πλοῦτον ἐξ ἑτοίμου διδούς." Οἱ δὲ
παρηγορηθέντες ἐν τάξει διετίθεσαν ἃ οἴκοθεν ἐπη-
νέγκαντο δῶρα. Καὶ παραγενομένῳ τῷ δεσπότῃ τῆς
οἰκίας προσέφερον. Πυνθανομένῳ δὲ, πῶς ἔχοιεν,
καὶ εἰ ὁ πατὴρ ζῇ, περὶ οὗ πρόσθεν ἔλεγον, ἀποκρί-
νονται περὶ μὲν αὑτῶν οὐδὲν, περὶ δὲ τοῦ πατρὸς,
ὅτι ζῇ καὶ ὑγιαίνει. Κατευξάμενος δὲ ἐκείνῳ καὶ
θεοφιλέστατον προσειπὼν, τὸν ὁμομήτριον περιβλε-
ψάμενος ἀδελφὸν, ὡς εἶδεν, οὐ κατασχὼν, ἀλλ'
ἤδη νικώμενος ὑπὸ τοῦ πάθους, πρὶν γενέσθαι κα-
ταφανὴς, ἐπιστρέφεται, καὶ δραμὼν προφάσει ἐπί
τι τῶν κατεπειγόντων — ἐκλαλῆσαι γὰρ τὸ ἀλη-
θὲς καιρὸς οὐκ ἦν — ἐν μυχῷ τινι τῆς οἰκίας ἀ-
νακλαυσάμενος, ἀποχεῖ τὴν τῶν δακρύων φοράν.

§. 34. Εἶτ' ἀπονιψάμενος, λογισμῷ τῆς ἀνίας ἐπεκράτησε, καὶ προσελθὼν εἱστία τοὺς ξένους, ἀποδοὺς πρότερον καὶ τὸν ἀντὶ τοῦ νεωτάτου κατασχεθέντα εἰς ὁμηρείαν. Συνειστιῶντο δὲ καὶ ἄλλοι τῶν παρ' Αἰγυπτίοις δοκίμων. Αἱ δὲ ὑποδοχαὶ κατὰ τὰ

πάτρια ἑκάστοις ἐγίνοντο, χαλεπὸν ἡγουμένου παρασαλεύειν παλαιοὺς νόμους, καὶ ταῦτα ἐν εὐωχίᾳ τινὶ, ἔνθα τῶν ἀηδῶν αἱ ἡδοναὶ πλείους. Ἑξῆς δὲ προστάξαντος κατὰ τὰς ἡλικίας καθέζεσθαι, μήπω τῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς συμποτικαῖς συνουσίαις κατακλίσει χρωμένων, ἐθαύμαζον εἰ Αἰγύπτιοι ζηλωταὶ τῶν αὐτῶν Ἑβραίοις εἰσὶ, τάξεώς τε πεφροντικότες, καὶ τὰς πρεσβυτέρων καὶ νεωτέρων τιμὰς διακρίνειν ἐπιστάμενοι. Τάχα μέντοι καὶ τὸν ἄλλον χρόνον ἔφασκον τῆς χώρας ἀμαθέστερον τὰ περὶ δίαιταν ἀγούσης, ὁ ἀνὴρ οὗτος τοῖς κοινοῖς ἐπιστὰς, οὐ μόνον τοῖς μεγάλοις πράγμασιν ἥρμοσεν εὐταξίαν, δι' ὧν τὰ εἰρήνης καὶ πολέμου κατορθοῦσθαι πέφυκεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς εὐτελεστέροις εἶναι δοκοῦσιν, ὧν τὰ πλεῖστα ἐν παιδιαῖς. Ἱλαρότητα γὰρ ἐπιζητοῦσιν εὐωχίαι, σεμνὸν ἄγαν καὶ αὐστηρὸν συμπότην ἥκιστα παραδεχόμεναι. Τοιούτους ἐπαίνους ἠρέμα συνειρόντων, τράπεζαι μὲν οὐ σφόδρα πολυτελεῖς εἰςκομίζονται διὰ τὸν λιμὸν οὐκ ἀξιώσαντος τοῦ ξενοδόχου ταῖς ἑτέρων ἀτυχίαις ἐντρυφᾶν. Αὐτοὶ δὲ ἅτε σύνεσιν ἀκριβεῖς, καὶ τοῦτ' εἰς τὰ ἐγκώμια παρελάμβανον, ὡς ἀπειροκαλίαν πρᾶγμα ἐπίφθονον ἀπέστραπται, λέγοντες, ὡς καὶ τοῦ συναλγοῦντος τοῖς δεομένοις, καὶ τὸ τοῦ ἑστιάτορος σχῆμα διασώζει, μεθόριον ἀμφοῖν τιθεὶς αὑτὸν, καὶ τὴν ἐν ἑκατέρῳ μέμψιν ἐκφεύγων. Αἱ 55
μὲν οὖν παρασκευαὶ τὸ ἀμισὲς εἶχον πρόσφοροι τῷ καιρῷ γεγονέναι· τὸ δ' ἐλλιπὲς ἀνεπλήρουν αἱ συνεχεῖς φιλοφροσύναι, προπόσεσιν, εὐχαῖς, παραινέσεσι ταῖς εἰς ἀνάληψιν, ἃ τοῖς ἐλευθέροις καὶ μὴ ἀμούσοις τὸ ἦθος ἡδίω τῶν ὅσα περὶ ἐδωδὴν καὶ πόσιν εὐτρεπίζουσιν οἱ φιλοεστιάτορες καὶ φιλόδειπνοι, τὰ μηδενὸς ἄξια σπουδῆς, ὀλιγοφρόνων ἐπίδειξιν πομποστολοῦντες.

§. 35. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἕῳ μεταπεμψάμενος τὸν ἐπίτροπον τῆς οἰκίας, κελεύει τὰ ἀγγεῖα τῶν ἀνδρῶν ὅσα ἐπηνέγκαντο γεμίσαι σίτου, καὶ

πάλιν ἐπὶ τῶν στομίων τὴν τιμὴν ἐν βαλαντίοις καταθεῖναι, εἰς δὲ τὸ τοῦ νεωτάτου τὸ κάλλιστον τῶν ἀργυρῶν ἔκπωμα, ᾧ πίνειν ἔθος εἶχεν αὐτός. Καὶ ὁ μὲν τὰ προσταχθέντα προθύμως ἐπετέλει, μηδένα μάρτυρα παραλαμβάνων. Οἱ δὲ οὐδὲν τῶν κρύφα γεγονότων εἰδότες, ἀνεζεύγνυσαν, ἐπὶ τοῖς παρ' ἐλπίδας ἀγαθοῖς ἅπασι χαίροντες. Ἃ μὲν γὰρ προσεδόκησαν, ταῦτα ἦν, ἐπὶ κλοπῇ τοῦ ἀποδοθέντος ἀργυρίου συκοφαντίαν ἕξειν, ἀδελφὸν τὸν ὁμηρεύοντα μὴ ἀπολήψεσθαι, προσαπολεῖν καὶ τὸν νεώτατον ἴσως, ὑπὸ τοῦ σπουδάσαντος αὐτὸν ἀχθῆναι, βίᾳ κρατηθέντα. Τὰ δ' ἀποβάντα αἰσίων τελειό-
71 τερα εὐχῶν, τὸ πρὸς τῷ μὴ συκοφαντηθῆναι, τρα-
M. πέζης καὶ ἁλῶν, ἃ σύμβολα γνησίου φιλίας ἀνθρώποις ἀνεύρηται, μεταλαχεῖν, τὸ κομίσασθαι τὸν ἀδελφὸν ἀνύβριστον, μηδενὸς ἐντυχόντος καὶ δεηθέντος, τὸ καὶ τὸν νεώτατον ἀγαγεῖν πρὸς τὸν πατέρα σῶον, ἐκπεφευγότας μὲν τὰς κατασκόπων ὑπονοίας, ἄφθονον τροφῶν πλῆθος ἐπιφερομένους, χρηστὰ δὲ καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος λογιζομένους. Εἰ γὰρ ἐπιλίποι τὰ ἐπιτήδεια πολλάκις, ἔφασκον, οὐκέθ' ὡς πρότερον περιδεεῖς, ἀλλὰ γεγηθότες ὡς πρὸς ἴδιον, ἀλλ' οὐ ξένον τὸν τῆς χώρας ἐπίτροπον ἀποδημήσομεν.

§. 36. Ἀλλὰ γὰρ οὕτω διακειμένων, καὶ τοιαῦτα ταῖς ψυχαῖς ἀναπολούντων, αἰφνίδιος καὶ ἀπροσδόκητος ταραχὴ καταλαμβάνει. Προσταχθεὶς γὰρ ὁ τῆς οἰκίας ἐπιμελητὴς, ἐπαγόμενος θεραπόντων πλῆθος οὐκ ὀλίγον, κατασείων τὰς χεῖρας, καὶ μένειν ὑποσημαίνων, ἐβοηδρόμει. Καὶ συντείνας ἄσθματος πλήρης, "Ἐπεσφράγισθε," εἶπε, "καὶ τὰς προτέρας καθ' αὐτῶν αἰτίας. Ἀγαθὰ κακοῖς ἀμειψάμενοι πάλιν τὴν αὐτὴν ὁδὸν τῶν ἀδικημάτων ἐτράπεσθε. Τὴν τοῦ σίτου τιμὴν ὑπεξελόμενοι καὶ μεῖζον ἔτι προσεξειργάσασθε. Πονηρία γὰρ τυχοῦσα ἀμνηστίας ἐπιδίδωσι. Τὸ κάλλιστον καὶ τιμιώτα-

τον ἔκπωμα τοῦ δεσπότου, ἐν ᾧ προπόσεις προέπινεν
ὑμῖν, κεκλόφατε, οἱ λίαν εὐχάριστοι, οἱ λίαν εἰρη- 557
νικοὶ, οἱ μηδ᾽ ὄνομα κατασκοπῆς εἰδότες, οἱ διτ- P.
τὸν ἀργύριον εἰς ἀπόδοσιν τοῦ προτέρου κεκομικότες,
ἔνεδραν ὡς ἔοικε καὶ δέλεαρ ἐπὶ θήραν καὶ ἁρπαγὴν πλειόνων. Ἀλλ᾽ οὐκ εἰςάπαν εὐοδοῦται κακία, λανθάνειν δ᾽ ἀεὶ τεχνάζουσα καταφωρᾶται." Ταῦτα συνείροντος ἀχανεῖς ἐπάγησαν, λύπης καὶ φόβου τῶν ἀργαλεωτάτων κακῶν, ἐξαίφνης ἐπιπεσόντων, ὡς μηδὲ διᾶραι τὸ στόμα δύνασθαι. Τῶν γὰρ ἀπροςδοκήτων κακῶν αἱ προςβολαὶ, καὶ τοῖς δεινοῖς περὶ λόγους ἀφωνίαν ἐμποιοῦσι. Παρειμένοι δ᾽ ὅμως ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν ἑλισκόμενοι τῷ συνειδότι καθησυχάζειν, "Πῶς," ἔφασαν, "ἀπολογησόμεθα καὶ πρὸς τίνα; Σὺ γὰρ μέλλεις εἶναι καὶ δικαστὴς ὁ κατήγορος, ὃς ὤφειλες καὶ ἑτέρων αἰτιωμένων ἡμῖν συναγορεύειν, ἐξ ὧν ἐπειράθης. Ἢ τὸ μὲν ἀργύριον τὸ εὑρεθὲν ἐν τοῖς ἀγγείοις πρότερον, οὐδενὸς ἐλέγχοντος, ἐκομίσαμεν ἀποδώσοντες. Τοσαύτῃ δὲ ἐχρησάμεθα τὸ λοιπὸν μεταβολῇ, ὡς τὸν ξενοδόχον ἀμείψασθαι ζημίαις καὶ κλοπαῖς; Ἀλλ᾽ οὔτε γέγονε τοῦτο, μήτ᾽ εἰς νοῦν ἔλθοι ποτὲ τὸν ἡμέτερον. Ὃς δ᾽ ἂν ἔχων ἁλῷ τὸ ἔκπωμα τῶν ἀδελφῶν, θνησκέτω. Θανάτου γὰρ τὸ ἀδίκημα, εἰ γέγονεν ὄντως, τιμώμεθα διὰ πολλά. Πρῶτον μὲν, ὅτι πλεονεξία καὶ τὸ τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμεῖν, παρανομώτατον· δεύτερον, ὅτι τοὺς ὠφεληκότας βλάπτειν ἐπιχειρεῖν, ἀνοσιώτατον· τρίτον δὲ, ὅτι τοὺς μέγα φρονοῦντας ἐπ᾽ εὐγενείᾳ τὸ τῶν προγόνων ἀ-
72 ξίωμα καθαιρεῖν ἔργοις ὑπαιτίοις τολμᾶν, ὄνειδος
M. αἴσχιστον. Οἷς ἅπασιν ἔνοχος ὢν, εἴ τις ἡμῶν ὑφήρηται, θανάτων μυρίων ἄξια πεπραχὼς, τελευτάτω."

§. 37. Καὶ ἅμα λύοντες τὰ ἄχθη τῶν ὑποζυγίων καθαιροῦσι, καὶ προτρέπονται μετὰ πάσης ἐπιμελείας ἐρευνᾶν. Ὁ δὲ οὐκ ἀγνοῶν ἐν τῷ τοῦ νε-

ωτάτου κατακείμενον, ἅτε αὐτὸς λάθρα θεὶς, ἐσο-
φίζετο, καὶ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ πρεσβυτάτου ποιη-
σάμενος, ἑξῆς κατὰ στίχον ἐπακολουθῶν ταῖς ἡλι-
κίαις ἐσκόπει, προφέροντος ἑκάστου καὶ ἐπιδεικνυ-
μένου τὰ ἀγγεῖα, μέχρι τοῦ τελευταίου, παρ᾽ ᾧ
καὶ τὸ ζητούμενον ἀνευρέθη, ὡς ἰδόντας ἀθρόους
ἀνοιμῶξαι, καὶ τὰς ἐσθῆτας διαῤῥήξαντας, ἐκδα-
κρύειν ἐπιστένοντας, καὶ τὸν ἀδελφὸν ἔτι ζῶντα
προθρηνοῦντας, καὶ οὐχ ἧττον αὐτοῦ τὰ κατὰ τὸν
πατέρα, ὃς προέλεγε τὰς συμβησομένας τῷ υἱῷ κα-
κοπραγίας, δι᾽ ἃς βουλομένοις συναποδημεῖν τὸν ἀ-
δελφὸν οὐκ ἐπέτρεπε. Κατηφοῦντες δὲ καὶ συγκε-
χυμένοι τὴν αὐτὴν ὑπέστρεφον ὁδὸν εἰς τὴν πόλιν,
ἐκπεπληγμένοι τῷ συμβεβηκότι, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐπι-
βουλὴν, ἀλλ᾽ οὐ φιλαργυρίαν ἀδελφοῦ νομίζοντες. 558
Εἶτα τῷ τῆς χώρας ἐπιτρόπῳ προσαχθέντες φιλά- P.
δελφον εὔνοιαν ἀπὸ γνησίου πάθους ἐπιδείκνυνται.
Προσπεσόντες γὰρ ἀθρόοι τοῖς ἐκείνου γόνασιν ὡς
κλοπῆς πάντες ἔνοχοι, ὃ μηδ᾽ εἰπεῖν θέμις, ἐπ᾽ αὐ-
τῷ ἐδακρυῤῥόουν, ἱκέτευον, ἑαυτοὺς ἐξεδίδοσαν,
ἑκούσιον δουλείαν ὑπισχνοῦντο, δεσπότην προσηγό-
ρευον ἐκεῖνον, προσηλύτους, οἰκότριβας, ἀργυρωνή-
τους, οὐδὲν παραλείποντες τῶν οἰκετικῶν ὀνομάτων,
ἀνεκάλουν ἑαυτούς. Ὁ δὲ ἔτι μᾶλλον ἀποπειρώμε-
νος ἤθει βαρυτάτῳ φησὶν αὐτοῖς, "Μηδέποτε τοῦτο
ἐργασαίμην, ὡς τοσούτους ἀπάγειν ἑνὸς ἁμαρτόντος.
Τί γὰρ εἰς μετουσίαν ἄξιον καλεῖν τιμωριῶν, τοὺς
μὴ τῶν ἀδικημάτων κοινοπραγήσαντας; Ἐκεῖνος μό-
νος, ἐπεὶ καὶ μόνος ἔπραξε, κολαζέσθω. Πυνθάνο-
μαι μὲν οὖν ὅτι καὶ πρὸ τῆς πόλεως θάνατον ὁρί-
ζετε κατὰ τοῦ ἁλόντος. Ἐγὼ δὲ ἕκαστα πρὸς τὸ
ἐπιεικὲς ἄγων καὶ ἡμερώτερον, ἐπικουφίζω τὴν τιμω-
ρίαν, δουλείαν ὁρίσας ἀντὶ θανάτου."

§. 38. Χαλεπῶς δὲ τὴν ἀπειλὴν φερόντων, καὶ
ἐφ᾽ οἷς ἐσυκοφαντοῦντο καταδυομένων, ὁ τέταρτος
καθ᾽ ἡλικίαν — ἦν δὲ τολμητὴς μετ᾽ αἰδοῦς, καὶ

*θαῤῥαλέος, παῤῥησίαν τὴν ἄνευ ἀναισχυντίας ἐπι-
τετηδευκὼς — προςελθών φησι, „Δέομαι, δέσποτα,
μὴ θυμῷ χαρίσασθαι, μηδ᾽ ὅτι τέταξαι τὴν μετὰ
βασιλέα τάξιν, προκαταγνῶναι πρὸ τῆς ἀπολογίας
ἡμῶν. Πυνθανομένῳ σοι κατὰ τὴν προτέραν ἐπι-
δημίαν περί τε ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς, ἀπεκρινάμεθα,
73 πατὴρ μέν ἐστι πρεσβύτης, οὐ χρόνῳ μᾶλλον γεγη-
M ρακὼς, ἢ ταῖς ἐπαλλήλοις δυςτυχίαις, ὑφ᾽ ὧν γυ-
μναζόμενος ἀθλητοῦ τρόπον, ἐν πόνοις καὶ δυςκαρ-
τερήτοις κακοπαθείαις διετέλεσεν. Ἀδελφὸς δὲ κο-
μιδῇ νέος ἐστὶ παιδίον, ἐκτόπως στεργόμενος ὑπὸ
τοῦ πατρὸς, ἐπεὶ καὶ ὀψίγονός ἐστιν, καὶ ὁμομη-
τρίων δυοῖν γενομένων, ἀπελείφθη μόνος, τοῦ πρε-
σβυτέρου βιαίως ἀποθανόντος. Κελεύοντος δὲ σοῦ
ἐνθάδε τὸν ἀδελφὸν ἀγαγεῖν, καὶ ἀπειλοῦντος, εἰ μὴ
παραγένοιτο, μηδ᾽ εἰς ὄψιν ἡμῖν ἐλθεῖν ἐπιτραπή-
σεσθαι, κατηφοῦντες ὑπηλλαττόμεθα, καὶ μόλις
οἴκαδ᾽ ἐπανελθόντες, ἐδηλοῦμεν τὰ ἀπὸ σοῦ τῷ πα-
τρί. Ὁ δὲ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἀντέλεγε, δεδιὼς σφό-
δρα περὶ τῷ παιδί· τῶν δ᾽ ἀναγκαίων ὑποσπανιζόν-
των, καὶ μηδενὸς ἡμῶν τολμῶντος ἐπὶ σιτωνίαν
ἥκειν δίχα τοῦ νεωτάτου διὰ τὰς σὰς ἐπανατάσεις,
μόλις πείθεται τοῦτον συνεκπέμψαι, μυρία μὲν αἰ-
τιώμενος, ὅτι ἀδελφὸν ἄλλον ἔχειν ὡμολογήσαμεν,
μυρία δ᾽ οἰκτιζόμενος εἰ μελλήσει διαζεύγνυσθαι·
νήπιος γάρ ἐστι καὶ πραγμάτων ἄπειρος, οὐ μόνον
τῶν κατὰ τὴν ἀλλοδαπὴν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ 559
τὴν πόλιν. Πρὸς οὖν οὕτω διακείμενον τὸν πατέρα P.
πῶς ἂν ἀφικοίμεθα; Τίσι δ᾽ ὀφθαλμοῖς δίχα τού-
του θεάσασθαι αὐτὸν δυνησόμεθα; Τελευτὴν οἰ-
κτίστην ὑπομενεῖ, μόνον ἀκούσας ὡς οὐκ ἐπανελήλυ-
θεν. Εἶθ᾽ ἡμᾶς ἀνδροφόνους καὶ πατροκτόνους ἕκα-
στος ἐρεῖ τῶν φιλαπεχθημόνων, καὶ ἐπὶ ταῖς τοιαύ-
ταις συμφοραῖς ἐθελοκακούντων. Τὸ δὲ πλεῖστον
τῆς κατηγορίας ῥυήσεται κατ᾽ ἐμοῦ. Πολλὰ γὰρ ὑπε-
σχόμην τῷ πατρὶ προέσθαι, παρακαταθήκην λαμ-*

βάνειν ὁμολογῶν, ἣν ἀποδώσειν ὅταν ἀπαιτηθῶ. Πῶς δ' ἂν, εἰ μὴ ἐξευμενισθείης αὐτὸς, ἀποδοῦναι δυναίμην; Οἶκτον δέομαι τοῦ πρεσβύτου λαβεῖν, καὶ εἰς ἔννοιαν ἐλθεῖν τῶν κακῶν οἷςπερ ἀνιαθήσεται, μὴ κομισάμενος ὃν ἀβούλως ἐνεχείρισεν. Ἀλλὰ σὺ μὲν ὑπὲρ ὧν ἔδοξας ἠδικῆσθαι, δίκας λάμβανε. Δώσω δ' ἐθελοντὴς ἐγώ. Δοῦλον ἀπὸ ταύτης ἀνάγραφε τῆς ἡμέρας. Ἄσμενος ὑπομενῶ τὰ τῶν νεωνήτων, ἐὰν τὸ παιδίον ἐθελήσῃς ἐᾶσαι. Λήψῃ δὲ οὐκ αὐτὸς τὴν χάριν, ἐὰν ἄρα διδῷς, ἀλλ' ὁ μὴ παρὼν, ἐπικουφισθεὶς τῶν φροντίδων, ὁ τῶν τοσούτων πατὴρ καὶ τῶν ἁπάντων. Ἱκέται γάρ ἐσμεν καταπεφευγότες ἐπὶ τὴν σὴν ἱερωτάτην δεξιὰν, ἧς μηδέποτε διαμάρτοιμεν. Ἔλεως οὖν εἰςελθέτω σὲ γῆρως ἀνδρὸς, τοὺς ἀρετῆς ἄθλους κατὰ πᾶσαν ἡλικίαν διαπονήσαντος. Τὰς κατὰ Συρίαν πόλεις εἰς ἀποδοχὴν αὐτοῦ καὶ τιμὴν ἐπέστρεψε, καί τοι ξενικωτέροις ἔθεσι καὶ νομίμοις, καὶ πολὺ διεστῶσι χρώμενος οὐ βραχεῖ τινι τῶν ἐγχωρίων ἠλλοτριωμένος. Ἀλλ' ἡ τοῦ βίου καλοκἀγαθία, καὶ τὸ σύμφωνον καὶ ὁμολογούμενον πρὸς ἔργα λόγων, καὶ πρὸς
14 *λόγους ἔργων, ἐξενίκησεν, ὡς καὶ τοὺς ἕνεκα τῶν*
M. *πατρίων μὴ εὐγνώμονας μεθαρμόσασθαι. Τοιαύτην μέλλεις κατατίθεσθαι χάριν, ἧς οὐκ ἂν δύναιτο μείζονα λαβεῖν. Τίς γὰρ ἂν γένοιτο πατρὶ δωρεὰ μείζων, ἢ τὸν ἀπογνωσθέντα κομίσασθαι;"*

§. 39. *Πάντα δ' ἦσαν ἀπόπειρα, καὶ ταῦτα καὶ τὰ πρότερα, πῶς ἔχουσι τοῦ τῆς χώρας ἐπιτρόπου σκοποῦντος εὐνοίας πρὸς ὁμομήτριον ἀδελφόν. Ἐδεδίει γὰρ μὴ φυσικῇ τινι ἀλλοτριώσει κέχρηνται, καθάπερ οἱ ἐκ μητρυιῶν γεγονότες πρὸς τὸν ἐξ ἑτέρας ἰσοτίμου γυναικὸς οἶκον. Διὰ τοῦτο καὶ ὡς κατασκόπους ᾐτιᾶτο, καὶ περὶ τοῦ γένους ἐπυνθάνετο, πρόφασιν τοῦ γνῶναι εἰ περίεστιν ὁ ἀδελφὸς, ἀλλὰ μὴ ἐξ ἐπιβουλῆς ἀνῄρηται. Καὶ ἕνα κατέσχε*

τοὺς ἄλλους ἐάσας ἀπαίρειν, ὁμολογήσαντας ἀγαγεῖν τὸν νεώτατον, ὃν ἰδεῖν μάλιστ᾽ ἐπόθει, καὶ τῆς ἐπ᾽ αὐτῷ χαλεπῆς καὶ βαρυτάτης ἀνίας ἀπαλλαγῆναι. Καὶ ἐπειδὴ παρεγένετο καὶ τὸν ἀδελφὸν ἐθεάσατο, μικρὸν ὅσον ἀνεθεὶς τῆς φροντίδος, κα- 56
λέσας ἐπὶ ξενίαν, καὶ ἑστιῶν πολυτελεστέραις ἐχρῆτο P
καὶ εὐωχεῖτο τὸν ὁμομήτριον παρασκευαῖς, ἀποβλέπων εἰς ἕκαστον, καὶ τεκμαιρόμενος ἐκ τῆς ὄψεως, εἴ τις αὐτοῖς ὑποικουρεῖ φθόνος. Καὶ ὡς ἀσμενίζοντας ἑώρα, καὶ ἀναχεομένους ἐπὶ τῇ τοῦ νεωτάτου τιμῇ, δυσὶν ἤδη μαρτυρίαις σημειωσάμενος τὸ μηδὲν ἔχθος ὑποτύφεσθαι, καὶ τρίτην ἐπενόησε, τὴν τοῦ κεκλέφθαι δοκοῦντος αἰτίαν ἀναθεὶς τῷ νεωτάτῳ. Σαφέστατος γὰρ ἔμελλεν ἔλεγχος οὑτοσὶ γενέσθαι τῆς ἑκάστου διανοίας καὶ οἰκειότητος τῆς πρὸς τὸν συκοφαντούμενον ἀδελφόν. Ἐξ ὧν ἁπάντων ἤδη συνεπύθετο περὶ τοῦ μὴ καταστασιάζεσθαι μηδ᾽ ἐπιβουλεύεσθαι τὸν μητρῷον οἶκον, λογισμόν τε εἰκότα καὶ περὶ τῶν αὐτῷ συμβεβηκότων ἐλάμβανεν, ὡς οὐκ ἐπιβουλαῖς ἀδελφῶν αὐτὰ μᾶλλον εἴη πεπονθὼς, ἢ κατὰ πρόνοιαν θεοῦ τὰ μακρὰν ἐμβλέποντος, καὶ τὰ μέλλοντα οὐχ ἧττον τῶν παρόντων ὁρῶντος.

§. **40.** *Εἶτ᾽ ἐπὶ συμβάσεις καὶ καταλλαγὰς ἵετο, νικώμενος ὑπὸ φιλοικείου πάθους, καὶ ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ὄνειδος προσβαλεῖν τοῖς ἀδελφοῖς ἕνεκα τῆς πράξεως, οὐδένα τῶν Αἰγυπτίων ἐδικαίωσε παρεῖναι κατὰ τὴν πρώτην ἀναγνώρισιν. Ἀλλὰ κελεύσας ἅπασαν τὴν θεραπείαν μεταστῆναι, πηγήν τινα δακρύων ἐξαίφνης ἀνεὶς, καὶ τῇ δεξιᾷ προσελθεῖν ἐγγυτέρω σημήνας, ἵνα μηδ᾽ ἐκ τύχης ἐπακοῦσαί τις ἄλλος δυνηθῇ, φησὶν αὐτοῖς, "Ἐπεσκιασμένον πρᾶγμα καὶ χρόνῳ μακρῷ συγκεκρύφθαι δοκοῦν, μέλλων ἀνακαλύπτειν, μόνος μόνοις ὑμῖν ἀπαμπίσχω. Ἀδελφὸν ὃν ἀπέδοσθε εἰς Αἴγυπτον, ἐκεῖνος ὃν ὁρᾶτε νῦν παρεστῶτα, αὐτός εἰμι ἐγώ." Καταπλα-*

*γέντων δὲ αὐτῶν παρ᾽ ἐλπίδα, καὶ διεπτοημένων,
καὶ ὥςπερ ὁλκῇ τινι βιαίῳ τὰς ὄψεις ἐπὶ γῆν κατα-
βεβληκότων, καὶ πεπηγότων ἀφώνων καὶ ἀχανῶν,*
75 *„Μὴ κατηφεῖτε,” εἶπεν, „ἀμνηστίαν ἁπάντων πα-*
M. *ρέχω τῶν εἰς ἐμὲ πεπραγμένων. Μηδενὸς ἑτέρου
δεῖσθε παρακλήτου. Αὐτοκελεύστῳ καὶ ἑκουσίῳ
γνώμῃ πρὸς συμβάσεις ἐθελοντὴς ἀφῖγμαι, συμβό-
λοις χρησάμενος δυσὶ, τῇ τε πρὸς τὸν πατέρα εὐ-
σεβείᾳ, ᾗ τὸ πλεῖστον τῆς χάριτος ἀνατίθημι, καὶ
τῇ φυσικῇ φιλανθρωπίᾳ, ᾗ πρὸς ἅπαντας, διαφε-
ρόντως δὲ πρὸς τοὺς ἀφ᾽ αἵματος χρῶμαι. Καὶ νο-
μίζω τῶν συμβεβηκότων, οὐχ ὑμᾶς, ἀλλὰ θεὸν αἴ-
τιον γεγενῆσθαι, βουληθέντα με τῶν αὑτοῦ χαρίτων
καὶ δωρεῶν, ἃς ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις καιροῖς ἠξί-
ωσε τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων παρασχεῖν, ὑπηρέτην
γενέσθαι καὶ διάκονον. Ἐν ἀρχῇ δὲ πίστιν δύνα-* 561
σθε λαβεῖν ἐξ ὧν ὁρᾶτε. Πᾶσαν μὲν Αἴγυπτον P.
*ἐπιτέτραμμαι, τιμὴν δὲ ἔχω τὴν παρὰ τῷ βασιλεῖ,
καί με νέον ὄντα πρεσβύτερος ὢν ὡς πατέρα τιμᾷ.
Θεραπεύομαί τε, οὐχ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων μόνον,
ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πλείστων ἄλλων ἐθνῶν, ὅσα καὶ ὑ-
πήκοα, καὶ αὐτόνομα. Χρῄζει γὰρ πάντα διὰ τὴν
ἔνδειαν προεστῶτος. Ἄργυρός τε καὶ χρυσὸς, καὶ
τὸ τούτων ἀναγκαιότερον αἱ τροφαὶ παρ᾽ ἐμοὶ μόνῳ
ταμιεύονται, διανέμοντι καὶ κατακερματίζοντι πρὸς
τὰς ἀναγκαίας χρείας ἑκάστοις τῶν δεομένων, ὡς
μήτε τι τῶν εἰς τρυφὴν, μήτε τι τῶν εἰς ἐκπλήρω-
σιν ἐνδείας ἐπιλιπεῖν. Ἀλλ᾽ οὐκ ἐναβρυνόμενος καὶ
σεμνυνόμενος ταυτὶ διεξῆλθον, ἀλλ᾽ ἵν᾽ αἴσθησθε,
ὅτι τῶν τηλικούτων οὐδεὶς ἔμελλεν ἀνθρώπων ἔσε-
σθαι αἴτιος δούλῳ, καὶ μετὰ ταῦτα δεσμώτῃ γενο-
μένῳ. Καὶ γὰρ ἐδέθην ποτὲ συκοφαντηθείς. Ἀλλ᾽
ὁ τὰς ἐσχάτας συμφοράς τε καὶ δυςπραγίας μεθαρ-
μοσάμενος εἰς τὰς ἀνωτάτω καὶ πρώτας εὐτυχίας,
θεὸς ἦν, ᾧ πάντα δυνατά. Ταῦτα ἐμοῦ διανοου-
μένου, μηκέτι εὐλαβῶς ἔχετε, τὰς δυςφροσύνας ἐκ-*

ποδὼν ποιησάμενοι, καὶ πρὸς ἱλαρὰν μεταβαλόντες εὐθυμίαν. Εὖ δ' ἂν ἔχοι καὶ πρὸς τὸν πατέρα συντεῖναι, καὶ πρῶτον αὐτῷ τὰ περὶ τῆς ἐμῆς εὑρέσεως εὐαγγελίσασθαι. Φθάνουσι γὰρ αἱ φῆμαι πανταχόθεν κατὰ πολύ."

§. 41. Οἱ δὲ κατὰ διαδοχὴν τοὺς ἐπαίνους αὐτοῦ συνείροντες ἀπαύστως, ἀχαλίνοις στόμασιν ἐξύμνουν, ἄλλος ἄλλο τι διεξιὼν, ὁ μὲν τὸ ἀμνησίκακον, ὁ δὲ τὸ φιλοίκειον, ὁ δὲ τὴν σύνεσιν· ἅπαντες δ' ἀθρόοι τὴν εὐσέβειαν, ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναφέροντες τὰ τέλη τῶν κατορθουμένων, καὶ μηκέτι ταῖς ἀβουλήτοις ἀρχαῖς καὶ πρώταις ἐνστάσεσι τῶν κατὰ γνώμην δυσχεράναντες, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν μετ' αἰδοῦς καρτερίαν, ὃς ἐν τοσαύταις γεγονὼς ἀνωμαλίαις οὔτε δουλεύων βλάσφημον οὐδὲν εἶπε κατὰ τῶν ἀδελφῶν ὡς πεπρακότων, οὔτ' εἰς εἱρκτὴν ἀπαγόμενος, ὑπ' ἀθυμίας ἐξελάλησέ τι τῶν ἀποῤῥήτων,
76 οὔτε πολὺν χρόνον ἐκεῖ καταμένων οἷα φιλεῖ τοῖς
M. δεσμώταις, ἔθους ὄντος τὰς ἰδίας ἀτυχίας ἀναμε-
ρεῖσθαι, ἀπεγύμνωσεν, ἀλλ' ὡς μηδὲν εἰδὼς τῶν αὐτῷ συμβεβηκότων. Ἀλλὰ οὐδ' ὅτε τὰ ὀνείρατα διέκρινεν ἢ τοῖς εὐνούχοις ἢ τῷ βασιλεῖ, καιρὸν ἔχων εἰς μήνυσιν ἐπιτήδειόν τι ἐφθέγξατο περὶ τῆς ἰδίας εὐγενείας, οὐδ' ὅτε βασιλέως ὕπαρχος ἐχειροτονεῖτο, καὶ τῆς Αἰγύπτου πάσης τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν παρελάμβανεν, ἵνα μὴ δόξῃ τις εἶναι τῶν ἠμελημένων καὶ ἀφανῶν, ἀλλὰ τῷ ὄντι εὐπατρίδης, οὐ φύσει δοῦλος, ἀλλ' ἐπιβουλὰς ὑφ'
ὧν ἥκιστ' ἐχρῆν ἀνηκέστους ὑπομεμενηκὼς καὶ συμ- 56
φοράς. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ἐῤῥύη πολὺς ἔπαινος P
ἰσότητος αὐτοῦ καὶ δεξιότητος. Τὰς γὰρ τῶν ἄλλων ἀλαζονείας καὶ ἀπαιδευσίας ἡγεμόνων εἰδότες, ἐθαύμαζον τὸ ἀνεπίφαντον καὶ ἀτραγῴδητον, καὶ ὡς εὐθὺς ἰδὼν κατὰ τὴν προτέραν ὁδὸν ἀποκτεῖναι δυνάμενος, ἢ τὸ γοῦν τελευταῖον, λιμώττουσι τροφὰς μὴ παρασχεῖν, πρὸς τῷ μὴ τιμωρήσασθαι, καὶ

ὡς χάριτος ἀξίοις δωρεὰν ἔδωκε τὰ ἐπιτήδεια, τὴν τιμὴν αὐτῶν ἀποδωθῆναι κελεύσας. Οὕτω μέντοι τὰ τῆς ἐπιβουλῆς καὶ πράσεως εἰς ἅπαν ἠγνοήθη καὶ διέλαθεν, ὥςθ' οἱ ἐν τέλει τῶν Αἰγυπτίων συνήδοντο, ὡς πρῶτον ἄρτι τῶν ἀδελφῶν τοῦ προεστῶτος ἡκόντων. Καὶ ἐπὶ ξενίαν ἐκάλουν, καὶ φθάνοντες ἐδήλουν τῷ βασιλεῖ, καὶ πάντα διὰ πάντων ἔγεμε χαρᾶς οὐκ ἔλαττον, ἢ εἴπερ εὐφόρησεν ἡ πεδιὰς, καὶ ὁ λιμὸς εἰς εὐθηνίαν μετέβαλε.

§. 42. Γνοὺς δὲ ὁ βασιλεὺς ὅτι καὶ πατὴρ ἔστιν αὐτῷ, καὶ ἡ γενεὰ πολυάνθρωπος, προτρέπει μεταστῆναι πανοικεὶ, τὴν βαθυγειοτάτην Αἰγύπτου μοῖραν ὁμολογήσας δεδωρῆσθαι τοῖς ἀφιξομένοις. Ἀπήνας οὖν καὶ ἁρμαμάξας καὶ πλῆθος ὑποζυγίων ἐπηχθισμένων τὰ ἐπιτήδεια δίδωσι τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ θεραπείαν ἱκανὴν, ἵνα μετὰ ἀσφαλείας ἀγάγωσι τὸν πατέρα. Παραγενομένων δὲ καὶ τὰ περὶ τὸν ἀδελφὸν ἄπιστα καὶ μείζονα ἐλπίδων διηγουμένων οὐ πάνυ προσεῖχε. Καὶ ἂν γὰρ οἱ λέγοντες ἀξιοπιστότατοι, ἀλλ' ἡ τοῦ πράγματος ὑπερβολὴ ῥᾳδίως οὐκ ἐπέτρεπε συναινεῖν. Ἰδὼν δὲ ὁ πρεσβύτης τὰς ἐν τοιούτῳ καιρῷ παρασκευὰς καὶ χορηγίας τῶν ἀναγκαίων ἀφθόνους τοῖς περὶ τούτου λεγομένοις εὐτυχήμασι συνᾳδούσας, ὑμνεῖ τὸν θεὸν, ὅτι τὸ δοκοῦν ἐκλελοιπέναι μέρος τῆς οἰκίας ἀπεπλήρωσεν. Ἡ δὲ χαρὰ καὶ φόβον εὐθὺς ἐγέννησε τῇ ψυχῇ περὶ τῆς τῶν πατρίων ἐκδιαιτήσεως. Ἤιδει γὰρ καὶ νεότητα εὐόλισθον φύσει, καὶ ξενιτείας τὴν εἰς τὸ ἁμαρτάνειν ἐκκεχειρίαν, καὶ μάλιστα τῆς ἐν Αἰγύπτῳ χώρας τυφλωττούσης περὶ τὸν ἀληθῆ θεὸν, ἕνεκα τοῦ γενητὰ καὶ θνητὰ θεοπλαστεῖν. Καὶ προς-
M. έτι πλούτου καὶ δόξης ἐπίθεσις ὀλιγόφροσι διανοίαις ἐπιτίθεται, καὶ διότι ἀπολειφθεὶς μηδενὸς τῶν ἐκ τῆς πατρῴας οἰκίας ἐξεληλυθότος σωφρονιστοῦ, μόνος ὢν καὶ ἔρημος διδασκάλων ἀγαθῶν, ἕτοιμος

ἔσται πρὸς τὴν τῶν ὀθνείων μεταβολήν. Οὕτως οὖν διακείμενον ἰδὼν, ᾧ μόνῳ δυνατὸν ἀόρατον ψυχὴν ἰδεῖν, ἔλεον λαμβάνει, καὶ κοιμωμένῳ νύκτωρ ἐπιφανεὶς, φησὶ, "Μηδὲν εὐλαβοῦ περὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον ἀφίξεως. Αὐτὸς ἡγεμονεύσω τῆς ὁδοῦ, πα- 56
ρέχων τὴν ἀποδημίαν ἀσφαλῆ καὶ εὐάρεστον. Ἀπο- 1
δώσω μέντοι καὶ τὸν τριπόθητον υἱὸν, ὅς ποτε τεθνάναι νομισθεὶς ἐκ πολυετίας οὐ ζῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ χώρας τοσαύτης ἡγεμὼν ἀναφαίνεται." Πληρωθεὶς δὲ εὐελπιστίας, ἅμα τῇ ἕῳ γεγηθὼς ἐπέσπευδεν. Ὁ δὲ υἱὸς ἀκούσας — σκοποὶ γὰρ καὶ φραστῆρες τῆς ὁδοῦ πάντ' ἐδήλουν — οὐ μακρὰν τῶν ὁρίων ἀπέχοντι διὰ ταχέων ἀπήντα τῷ πατρί. Καὶ κατὰ τὴν καλουμένην Ἡρώων πόλιν ἐντυχόντες ἐπιπίπτουσιν ἀλλήλοις, τὰς κεφαλὰς ἐπὶ τῶν αὐχένων ἐρείσαντες, καὶ τὰς ἐσθῆτας δάκρυσι φύραντες, πολυχρονίων ἀσπασμάτων ἀπλήστως ἐνεφοροῦντο, καὶ μόλις παυσάμενοι συνέτεινον ἄχρι τῶν βασιλείων. Θεασάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς, καὶ τὴν ὄψιν καταπλαγεὶς τῆς σεμνότητος, ὡς οὐχ ὑπάρχου πατέρα, ἀλλ' ἑαυτοῦ, μετὰ πάσης αἰδοῦς καὶ τιμῆς ἐδεξιοῦτο τοῦτον. Καὶ μετὰ τὰς ἐν ἔθει καὶ ἐξαιρέτους φιλοφροσύνας δίδωσιν αὐτῷ γῆς ἀποτομὴν ἀρετῶσαν καὶ σφόδρα εὔκαρπον, τούς τε υἱοὺς αὐτοῦ πυνθανόμενος εἶναι κτηνοτρόφους, τὴν πολλὴν οὐσίαν ἔχοντας ἐν θρέμμασι καθίστησιν ἐπιμελητὰς τῶν ἰδίων, αἰπόλια καὶ βουκόλια, καὶ ποίμνας, καὶ μυρίας ὅσας ἀγέλας ἐγχειρίσας αὐτοῖς.

§. 43. Ὁ δὲ νεανίας τοσαύτῃ πίστεως ἐχρήσατο ὑπερβολῇ, ὥςτε τῶν καιρῶν καὶ τῶν πραγμάτων εἰς ἀργυρισμὸν παρεχόντων πλείστας ὅσας ἀφορμὰς, δυνηθεὶς δι' ὀλίγου πλουσιώτατος τῶν κατ' αὐτὸν γενέσθαι, τὸν γνήσιον ὡς ἀληθῶς πρὸ τοῦ νόθου πλοῦτον, καὶ τὸν βλέποντα πρὸ τοῦ τυφλοῦ θαυμάσας, ἅπαντα τὸν ἄργυρον καὶ χρυσὸν, ὅσον ἐκ τῆς τιμῆς ἤθροισε τοῦ σίτου, ἐν τοῖς βασιλέως ἐθη-

σαυρίζετο ταμείοις, οὐδεμίαν δραχμὴν νοσφισάμενος,
ἀλλὰ μόναις ἀρκεσθεὶς ταῖς δωρεαῖς, αἷς ἀμειβό-
μενος ἐκεῖνος ἀντεχαρίσατο. Καθάπερ τε Αἴγυπτον,
καὶ σὺν αὐτῇ χώρας ἑτέρας, καὶ ἔθνη πιεσθέντα
τῷ λιμῷ παντὸς λόγου κρεῖττον ἐπετρόπευσεν ὁ ἀ-
νὴρ οὗτος, κατὰ τὸ πρέπον διανέμων τὰς τροφὰς,
καὶ ἀφορῶν οὐκ εἰς τὸ παρὸν μόνον λυσιτελὲς, ἀλ-
λὰ καὶ τὴν πρὸς τὸ μέλλον ὠφέλειαν. Ἡνίκα γοῦν
ὁ ἕβδομος ἐνιαυτὸς τῆς ἐνδείας ἐνέστη, μεταπεμψά-
78 μενος τοὺς γεωργοὺς — ἤδη γὰρ τῆς εὐφορίας καὶ
M. εὐθηνίας ἐλπὶς ἦν — ἐδίδου κριθάς τε καὶ πυροὺς
εἰς σπέρματα, φροντίσας τοῦ μηδένα νοσφίσασθαι,
καταθεῖναί τε εἰς τὰς ἀρούρας ἃς ἔλαβεν, ὀπτῆρας
καὶ ἐφόρους ἐπιλέξας ἀριστίνδην, οἳ τὴν σπορὰν
παραφυλάξουσι. Μετὰ δὲ τὸν λιμὸν χρόνοις μακροῖς
ὕστερον τελευτήσαντος τοῦ πατρὸς, ὑπονοίᾳ πλη-
χθέντες οἱ ἀδελφοὶ, καὶ δείσαντες μή τι χαλεπὸν 564
πάθωσι μνησικακίας, προσελθόντες ἐδέοντο λιπαρῶς, P.
ἐπαγόμενοι γυναῖκας καὶ γενεάν. Ὁ δὲ ἐπιδακρύσας
φησὶν, "Ὁ μὲν καιρὸς ἱκανὸς ὑπόνοιαν κατασκευά-
σαι τοῖς ἀφόρητα ἐργασαμένοις, καὶ μὴ δι' ἑτέρου
μᾶλλον ἢ τοῦ συνειδότος χάριν ἐλεγχομένοις. Ἡ γὰρ
τελευτὴ τοῦ πατρὸς τὸν ἀρχαῖον φόβον, ὃν πρὸ τῶν
καταλλαγῶν εἴχετε, κεκαίνωκεν, ὡς τοῦ μὴ λυπῆσαι
τὸν πατέρα χάριν τὴν ἀμνηστίαν ἐμοῦ παρασχόντος.
Ἐγὼ δὲ τὸν τρόπον οὐ χρόνοις μεταβάλλομαι, οὐδ᾽
ὁμολογήσας ἔνσπονδος εἶναι, δράσω ποτὲ τὰ ἄσπον-
δα. Οὐ γὰρ ὑπερθέσεις ἀμύνης ἐκαιροφυλάκουν,
ἀλλὰ τὴν εἰς ἅπαν ἀπαλλαγὴν τῆς κολάσεως ἐχαρι-
ζόμην, ἐπινέμων τὸ μέν τι τιμῇ τοῦ πατρὸς — δεῖ
γὰρ ἀψευδεῖν —, τὸ δέ τι εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ὑμᾶς ἀ-
ναγκαίᾳ. Εἰ δὲ καὶ πατρὸς ἕνεκα πάντ᾽ ἐποίουν τὰ
χρηστὰ καὶ φιλάνθρωπα, φυλάξω ταῦτα καὶ πρὸς
τελευτηκότα. Τέθνηκε δὲ οὐδεὶς παρ᾽ ἐμοὶ κριτῇ
τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ζήσεται τὸν ἀεὶ
χρόνον ἀγήρως, ἀθανάτῳ φύσει ψυχῆς μηκέτι ταῖς

*σώματος ἀνάγκαις ἐνδεδεμένη. Τί δεῖ μόνου μεμνῆσθαι τοῦ γεννητοῦ πατρός; Ἔχομεν τὸν ἀγέννητον, τὸν ἄφθαρτον, τὸν ἀΐδιον, ὃς ἐφορᾷ πάντα καὶ πάντων ἐπακούει καὶ τῶν ἡσυχαζόντων, τὸν ἀεὶ βλέποντα καὶ τὰ ἐν μυχοῖς τῆς διανοίας, ὃν μάρτυρα καλῶ τοῦ συνειδότος ἐπ᾽ ἀψευδέσι καταλλαγαῖς. Ἐγὼ γὰρ, καὶ μὴ θαυμάσητέ μου τὸν λόγον, "τοῦ θεοῦ εἰμὶ," *) τοῦ τὰ πονηρὰ βουλεύματα ὑμῶν εἰς ἀγαθῶν περιουσίαν μεθαρμοσαμένου. Γίνεσθε οὖν ἄφοβοι, καὶ πρὸς τὸ μέλλον χρησιμωτέρων μεθέξοντες, ἢ ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς ἐκαρποῦσθε.*

§. **44.** *Τοιούτοις θαρσύνας τοὺς ἀδελφοὺς λόγοις, ἔργοις τὰς ὑποσχέσεις ἐβεβοίου μᾶλλον, οὐδὲν παραλιπὼν τῶν εἰς ἐπιμέλειαν. Μετὰ δὲ τὸν λιμὸν, ἐπ᾽ εὐθηνίᾳ καὶ εὐετηρίᾳ τῆς χώρας ἤδη γεγηθότων τῶν οἰκητόρων, ἐτιμᾶτο πρὸς ἁπάντων, ἀμοιβὰς ἀντεκτινόντων ὑπὲρ ὧν εὖ πεπόνθεσαν ἐν καιροῖς ἀβουλήτοις. Ἡ δὲ φήμη ῥυεῖσα τὰς ἑξῆς πόλεις κατέπλησε τῆς ἐπὶ τῷδε τῷ ἀνδρὶ εὐκλείας. Ἔτη δὲ βιώσας δέκα πρὸς τοῖς ἑκατὸν, ἐτελεύτησεν εὐγήρως, ἐπ᾽ ἄκρον ἐλθὼν εὐμορφίας, καὶ φρονήσεως, καὶ λόγων δυνάμεως. Μαρτυρεῖ δὲ τὸ μὲν κάλλος τοῦ*
79 *σώματος ἔρως ὃς ἐξέμηνεν ἐπ᾽ αὐτῷ γυναῖκα· τὴν δὲ*
M *σύνεσιν, ἡ ἐν ταῖς ἀμυθήτοις τῶν κατὰ τὸν βίον ἀνωμαλίαις ὁμαλότης, εὐαρμοστίαν τοῖς ἀναρμόστοις, καὶ συμφωνίαν τοῖς ἀσυμφώνοις ἐργασαμένη·*
τὴν δὲ τῶν λόγων δύναμιν ἥ τε τῶν ὀνειράτων 56
διάκρισις, καὶ ἡ ἐν ταῖς ὁμιλίαις εὐέπεια, καὶ ἡ I
παρακολουθήσασα πειθὼ, δι᾽ ὧν οὐδεὶς τῶν ἀρχομένων ἀνάγκῃ μᾶλλον ἢ ἑκὼν ὑπήκουε. Τούτων δὲ τῶν ἐνιαυτῶν ἑπτακαίδεκα ἄχρι μειρακίου διέτριψεν ἐν τῇ πατρῴᾳ οἰκίᾳ. Τρισκαίδεκα δὲ ἐν ταῖς

---

*) Gen. 50, 19.

ἀβουλήτοις συντυχίαις, ἐπιβουλευόμενος, πιπρασκόμενος, δουλεύων, συκοφαντούμενος, ἐν δεσμωτηρίῳ καταδούμενος. Τοὺς δὲ ἄλλους ὀγδοήκοντα ἐν ἡγεμονίᾳ καὶ εὐπραγίᾳ τῇ πάσῃ, λιμοῦ καὶ εὐθηνίας ἔφορος καὶ βραβευτὴς ἄριστος, τὰ πρὸς ἑκάτερον καιρὸν πρυτανεύειν ἱκανώτατος.

ΠΕΡΙ

80 M. # ΒΙΟΥ ΜΩΥΣΕΩΣ, 60

῾ΟΠΕΡ ΕΣΤΙ

ΠΕΡΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΦΗΤΕΙΑΣ,

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ARGUMENTUM LIBRI PRIMI

DE

VITA MOYSIS,

HOC EST,

DE THEOLOGIA ET PROPHETIA.

Moyses, genere Hebraeus, in Aegypto natus et regio more educatus est (1. 2.) Expositum enim in fluvio, postquam mater eum vix edidit, filia regis servat, matrique inscia nutriendum mittit (3. 4.) Instructus postea a doctoribus ex Aegypto, Graecia, Assyria etc. petitis, morum quoque, ratione duce, candori studuit, philosophiae praecepta quotidie factis repraesentans (6. 6.) Tali animo praeditum non potuit fieri, quin popularium misereret, quibus Aegyptii gravissima onera ferenda imponebant (7. 8.) Interemto itaque uno ex his, aufugit in Arabiam, ibique apud sacerdotem aliquem, cuius filiam uxorem duxit, diu tutus latuit (9. 10.), gregesque pascendo se ad regendum populum praeparavit (11.) Cum hoc aliquando ageret, rubum conspexit ardentem, e quo forma pulcherrima, imaginis divinae similis, emicuit (12). Hoc signo aliisque, nec ipsius dei verbis non excitatus Moyses populares ab Aegyptiorum tyrannide liberare aggressus est (13. 14.) Rex tamen Hebraeis emigrare non permisit, nisi coactus, postquam Deus toti Aegypto decem plagas gravissimas per Moysem et

Aaronem inflixit (15 - 26). Quo facto Hebraei Aegypto excesserunt Moyse duce et sacerdote, qui eos gentem novam, sacerdotium pro ceteris terrae incolis suscepturam, constituit (27 - 29.) Aegyptii eos persequentes mari rubro mersi pereunt (30 - 32.) Moyses postea suos salvos ad fines Phoenicum ducit, deo ipso in desertis, quae Hebraei permeabant, famem sitimque sublevante (33 - 39). Regione, quam illi incolebant, per speculatores explorata, alias gentes praeteriens, alias vincens Moyses Phoeniciam intravit (40 - 47.), Balaocem regem, frustra vi et astutia renitentem, oppressit, praedamque partam aequabiliter divisit (48 - 58.), brevique post exercitum trans Iordanem duxit (59. 60).

---

§. 1. *Μωϋσέως τοῦ κατὰ μέν τινας νομοθέτου
τῶν Ἰουδαίων, κατὰ δέ τινας ἑρμηνέως νόμων ἱε-
ρῶν, τὸν βίον ἀναγράψαι διενοήθην, ἀνδρὸς τὰ
πάντα μεγίστου καὶ τελειοτάτου, καὶ γνώριμον τοῖς
ἀξίοις μὴ ἀγνοεῖν αὐτὸν ἀποφῆναι. Τῶν μὲν γὰρ
νόμων τὸ κλέος, οὓς ἀπολέλοιπε, διὰ πάσης τῆς οἰ-
κουμένης πεφοιτηκὸς, ἄχρι καὶ τῶν τῆς γῆς τερμά-* 603
των ἔφθακεν. Αὐτὸν δὲ ὅςτις ἦν ἐπ᾽ ἀληθείας P.
*ἴσασιν οὐ πολλοὶ, διὰ φθόνον ἴσως, ἢ τὴν ἐν οὐκ
ὀλίγοις τῶν διατεταγμένων ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς πό-
λεις νομοθετῶν ἐναντίωσιν, οὐκ ἐθελησάντων αὐτὸν
μνήμης ἀξιῶσαι τῶν παρ᾽ Ἕλλησι λογίων, ὧν οἱ
πλείους τὰς δυνάμεις ἃς ἔσχον διὰ παιδείας, ὕβρι-
σαν ἔν τε ποιήμασι καὶ τοῖς καταλογάδην συγγράμ-
μασι κωμῳδίας καὶ συβαριτικῆς ἀσελγείας συνθέν-
τες περιβόητον αἰσχύνην, οὓς ἔδει ταῖς φύσεσι κα-
ταχρήσασθαι πρὸς τὴν τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τε καὶ
βίων ὑφήγησιν, ἵνα μήτε τι καλὸν ἡσυχίᾳ παραδο-
θὲν ἀρχαῖον ἢ νέον ἀφανισθῇ λάμψαι δυνάμενον,
μήτ᾽ αὖ τὰς ἀμείνους ὑποθέσεις παρελθόντες, τὰς
ἀναξίους ἀκοῆς προκρῖναι δοκῶσι, σπουδάζοντες τὰ
κακὰ καλῶς ἀπαγγέλλειν εἰς ὀνειδῶν ἐπιφάνειαν.*

Ἀλλ' ἔγωγε τὴν τούτων βασκανίαν ὑπερβὰς, τὰ περὶ τὸν ἄνδρα μηνύσω, μαθὼν αὐτὰ καὶ ἐκ βίβλων τῶν ἱερῶν, ἃς θαυμάσια μνημεῖα τῆς αὐτοῦ σοφίας ἀπολέλοιπε, καὶ παρά τινων ἀπὸ τοῦ ἔθνους πρεσβυτέρων. Τὰ γὰρ λεγόμενα τοῖς ἀναγινωσκομένοις ἀεὶ συνύφαινον, καὶ τοῦτ' ἔδοξα μᾶλλον ἑτέρων τὰ περὶ τὸν βίον ἀκριβῶσαι.

§. 2. *Ἄρξομαι δὲ ἀφ' οὗπερ ἀναγκαῖον ἄρξασθαι. Μωϋσῆς γένος μέν ἐστιν Ἑβραῖος, ἐγεννήθη δὲ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐτράφη, τῶν προγόνων αὐτοῦ διὰ πολυχρόνιον λιμὸν, ὃς Βαβυλῶνα καὶ τοὺς πλησιοχώρους ἐπίεζε, κατὰ ζήτησιν τροφῆς εἰς Αἴγυπτον πανοικὶ μεταναστάντων, γῆν πεδιάδα καὶ βαθεῖαν καὶ πρὸς πάντα γονιμωτάτην, ὅσων ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δεῖται, καὶ μάλιστα τὸν τοῦ σίτου καρπόν. Ὁ γὰρ ταύτης ποταμὸς, θέρους ἀκμάζοντος, ἡνίκα τοὺς ἄλλους φασὶ μειοῦσθαι, χειμάῤῥους τε καὶ αὐθιγενεῖς, ἐπιβαίνων τε καὶ ἀναχεόμενος πλημμυρεῖ καὶ λιμνάζει τὰς ἀρούρας. Αἱ δὲ ὑετοῦ μὴ δεόμεναι φορᾶς ἀφθονίαν παντοίων ἀγαθῶν ἀνὰ πᾶν ἔτος χορηγοῦσιν, εἰ μήπω μεσολαβήσειεν ὀργὴ θεοῦ, δι' ἐπιπολάζουσαν ἀσέβειαν τῶν οἰκητόρων. Πατρὸς δὲ καὶ μητρὸς ἔλαχε τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀρίστων, οὓς φυλέτας ὄντας ἡ ὁμοφροσύνη μᾶλλον ᾠκείωσεν, ἢ τὸ γένος. Ἑβδόμη γενεὰ οὗτός ἐστιν ἀπὸ τοῦ πρώτου, ὃς ἐπηλύτης ὢν, τοῦ σύμπαντος Ἰουδαίων ἔθνους ἀρχηγέτης ἐγένετο.*

§. 3. *Τροφῆς δὲ ἠξιώθη βασιλικῆς, ἀπ' αἰτίας τοιᾶσδε. Τῆς χώρας ὁ βασιλεὺς, εἰς πολυανθρωπίαν ἐπιδιδόντος ἀεὶ τοῦ ἔθνους, δείσας μὴ οἱ ἔποικοι πλείους γενόμενοι δυνατωτέρᾳ χειρὶ τοῖς αὐτόχθοσι περὶ κράτους ἀρχῆς ἁμιλλῶνται, τὴν ἰσχὺν αὐτῶν*
83 *ἀφαιρεῖν ἐπινοίαις ἀνοσιουργοῖς ἐμηχανᾶτο, καὶ κε-*
M. *λεύει τῶν γενομένων τὰ μὲν θήλεα τρέφειν — ἐπεὶ* 6(

γυνὴ διὰ φύσεως ἀσθένειαν ὀκνηρὸν εἰς πόλεμον — τὰ δ᾽ ἄῤῥενα διαφθείρειν, ἵνα μὴ αὐξηθῇ κατὰ πόλεις, ἐπεὶ εὐανδροῦσα δύναμις δυσάλωτον καὶ δυςκαθαίρετον ἐπιτείχισμα. Γεννηθεὶς οὖν ὁ παῖς εὐθὺς ὄψιν ἐνέφηνεν ἀστειοτέραν ἢ κατ᾽ ἰδιώτην, ὡς καὶ τῶν τοῦ τυράννου κηρυγμάτων ἐφ᾽ ὅσον οἷόν τε ἦν τοὺς γονεῖς ἀλογῆσαι. Τρεῖς γοῦν φασι μῆνας ἐφεξῆς οἴκοι γαλακτοτροφηθῆναι, λανθάνοντα τοὺς πολλούς. Ἐπεὶ δὲ, οἷα ἐν μοναρχίαις φιλεῖ, καὶ τὰ ἐν μυχοῖς ἔνιοι διηρεύνων, σπεύδοντες ἀεί τι καινὸν ἄκουσμα προςφέρειν τῷ βασιλεῖ, φοβηθέντες μὴ σωτηρίαν ἑνὶ μνώμενοι πλείους ὄντες αὐτοὶ σὺν ἐκείνῳ προςαπόλωνται, δεδακρυμένοι τὸν παῖδα ἐκτιθέασι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, καὶ στένοντες ἀπῄεσαν, οἰκτιζόμενοι μὲν αὑτοὺς τῆς ἀνάγκης αὐτόχειράς τε καὶ τεκνοκτόνους ἀποκαλοῦντες, οἰκτιζόμενοι δὲ καὶ τὸν παῖδα τῆς παραλογωτάτης ἀπωλείας. Εἶθ᾽ ὡς εἰκὸς ἐν ἀλλοκότῳ πράγματι κατηγόρουν αὑτῶν, ὡς μείζονος αἰτίων συμφορᾶς. "Τί γὰρ," ἔφασκον, "εὐθὺς γενόμενον οὐκ ἐξεθήκαμεν; Τὸν μὴ φθάσαντα τροφῆς ἡμέρου μεταλαχεῖν οὐδ᾽ ἄνθρωπον οἱ πολλοὶ νομίζουσιν. Ἡμεῖς δ᾽ οἱ περιττοὶ καὶ τρεῖς μῆνας ὅλους ἀνεθρέψαμεν, δαψιλεστέρας μὲν αὐτοῖς ἀνίας, τῷ δὲ τιμωρίας ἐκπορίζοντες, ἵν᾽ ἡδονῶν καὶ ἀλγηδόνων ἐπὶ πλεῖστον ἀντιλαμβάνεσθαι δυνάμενος, ἐν αἰσθήσει κακῶν ἀργαλεωτέρων διαφθείρηται."

§. 4. Καὶ οἱ μὲν ἀγνοίᾳ τοῦ μέλλοντος ἀπῄεσαν, οἰκτρῷ κατεσχημένοι πένθει. Ἀδελφὴ δὲ τοῦ ἐκτεθέντος βρέφους ἔτι παρθένος, ὑπὸ φιλοικείου πάθους μικρὸν ἄποθεν ἐκαραδόκει τὸ ἀποβησόμενον, ἅ μοι δοκεῖ πάντα συμβῆναι κατὰ θεὸν προμηθούμενον τοῦ παιδός. Θυγάτηρ ἦν τῷ βασιλεῖ τῆς χώρας ἀγαπητὴ καὶ μόνη. Ταύτην φασὶ γημαμένην ἐκ πολλοῦ χρόνου, μὴ κυΐσκειν, τέκνων ὡς εἰκὸς ἐπιθυμοῦσαν, καὶ μάλιστα γενεᾶς ἄῤῥενος, ἣ τὸν εὐδαίμονα κλῆρον τῆς πατρῴας εὐδαιμονίας καὶ ἡγεμονίας

διαδέξεται, κινδυνεύοντα ἐρημίᾳ θυγατριδῶν ἀλλο-
τριωθῆναι. Κατηφοῦσαν δὲ ἀεὶ καὶ στένουσαν, ὡς
μάλιστα ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τῷ βάρει τῶν φροντίδων
ἀπαγορεῦσαι, καὶ δι' ἔθους ἔχουσαν οἴκοι καταμέ-
νειν, καὶ μηδὲ τὰς κλισιάδας ὑπερβαίνειν, ἐξορμῆ-
σαι μετὰ θεραπαινίδων ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ἔνθα ὁ
παῖς ἐξέκειτο. Καὶ ἔπειτα λουτροῖς καὶ περιῤῥαντη-
ρίοις χρῆσθαι μέλλουσαν ἐν τῷ δασυτάτῳ τῶν ἑλῶν,
83 αὐτὸν θεάσασθαι, καὶ κελεῦσαι προσφέρειν. Εἶτα
M. ἀπὸ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν καταθεωμένην, τήν τε εὐ-
μορφίαν καὶ εὐεξίαν ἀποδέχεσθαι, καὶ δεδακρυμένον 60
ὁρῶσαν ἐλεεῖν, ἤδη τῆς ψυχῆς τετραμμένης αὐτῇ
πρὸς μητρῷον πάθος, ὡς ἐπὶ γνησίῳ παιδί. Γνοῦ-
σαν δὲ ὅτι τῶν Ἑβραίων ἐστὶ καταδεισάντων τοῦ βα-
σιλέως τὸ πρόσταγμα, βουλεύεσθαι περὶ τῆς τροφῆς
αὐτοῦ· μὴ γὰρ ἀσφαλὲς εὐθὺς εἶναι νομίζειν εἰς τὰ
βασίλεια ἄγειν. Διαπορούσης δ' ἔτι, τὴν ἀδελφὴν
τοῦ παιδὸς καθάπερ ἀπὸ σκοπῆς τὸν ἐνδοιασμὸν στο-
χασαμένην πυνθάνεσθαι προσδραμοῦσαν, εἰ βουλή-
σεται γαλακτοτροφηθῆναι τοῦτο παρὰ γυναίων Ἑ-
βραϊκῶν, οὐ πρὸ πολλοῦ κυησάντων. Τῆς δὲ βούλε-
σθαι φαμένης, τὴν αὑτῆς καὶ τοῦ βρέφους μητέρα
παραγαγεῖν, ὡς ἀλλοτρίαν, ἣν ἑτοιμότερον ἀσμέ-
νην ὑπισχνεῖσθαι, προφάσει τοῦ ἐπὶ μισθῷ τροφεύ-
σειν, ἐπινοίᾳ θεοῦ τοῦ τὰς πρώτας τροφὰς τῷ παι-
δὶ γνησίας εὐτρεπίζοντος. Εἶτα δίδωσιν ὄνομα, θε-
μένη Μωϋσῆν ἐτύμως, διὰ τὸ ἐκ τοῦ ὕδατος αὐτὸν
ἀνελέσθαι. Τὸ γὰρ ὕδωρ "μῶς" ὀνομάζουσιν Αἰ-
γύπτιοι.

§. 5. Ἐπεὶ δὲ ἀθρόας ἐπιδόσεις καὶ παραυξήσεις λαμβάνων, οὐ σὺν λόγῳ τῷ κατὰ χρόνον, θᾶττον δὲ ἀπότιτθος γίνεται, παρῆν ἡ μήτηρ ἅμα καὶ τροφὸς κομίζουσα τῇ δούσῃ, μηκέτι γαλακτοτροφίας δεόμενον, εὐγενῆ καὶ ἀστεῖον ὀφθῆναι. Τελειότερον δὲ τῆς ῾λικίας ἰδοῦσα, καὶ ἐκ τῆς ὄψεως ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον σπάσασα εὐνοίας, υἱὸν ποιεῖται, τὰ περὶ

τὸν ὄγκον τῆς γαστρὸς τεχνάσασα πρότερον, ἵνα γνήσιος ἀλλὰ μὴ ὑποβολιμαῖος νομισθῇ. Πάντα δὲ ἐξευμαρίζει θεὸς ἃ ἂν ἐθελήσῃ, καὶ τὰ δυςκατόρθωτα. Τροφῆς οὖν ἤδη βασιλικῆς καὶ θεραπείας ἀξιούμενος, οὐχ οἷα κομιδῇ νήπιος ἥδετο τωθασμοῖς καὶ γέλωσι, καὶ παιδιαῖς, καί τοι τῶν τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ παρειληφότων ἀνέσεις ἔχειν ἐπιτρεπόντων, καὶ μηδὲν ἐπιδεικνυμένων σκυθρωπόν· ἀλλ' αἰδῶ καὶ σεμνότητα παραφαίνων ἀκούσμασι καὶ θεάμασιν, ἃ τὴν ψυχὴν ἔμελλεν ὠφελήσειν, προςεῖχε. Διδάσκαλοι δ' εὐθὺς ἀλλαχόθεν ἄλλοι παρῆσαν, οἱ μὲν ἀπὸ τῶν πλησιοχώρων καὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον νομῶν αὐτοκέλευστοι, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ μεγάλαις δωρεαῖς μεταπεμφθέντες. Ὧν ἐν οὐ μακρῷ χρόνῳ τὰς δυνάμεις ὑπερέβαλεν, εὐμοιρίᾳ φύσεως φθάνων τὰς ὑφηγήσεις, ὡς ἀνάμνησιν εἶναι δοκεῖν, οὐ μάθησιν, ἔτι καὶ προςεπινοῶν αὐτὸς τὰ δυςθεώρητα· πολλὰ γὰρ αἱ μεγάλαι φύσεις καινοτομοῦσι τῶν εἰς ἐπιστήμην. Καὶ καθάπερ τὰ εὐεκτικὰ τῶν σωμάτων καὶ πᾶσι τοῖς μέρεσιν εὐκίνητα φροντίδων ἀπαλλάττει τοὺς ἀλείπτας, οὐδὲν ἢ βραχέα παρέχοντας τῶν εἰς ἐπιμέλειαν, ὥςπερ καὶ γεωργοὺς τὰ εὔβλαστα 606
καὶ τὰ εὐγενῆ δένδρα βελτιούμενα δι' ἑαυτῶν· τὸν P.
αὐτὸν τρόπον εὐφυὴς ψυχὴ προαπαντῶσα τοῖς λεγομένοις, ὑφ' αὑτῆς μᾶλλον ἢ τῶν διδασκόντων ὠφελεῖται, καὶ λαβομένη τινὸς ἐπιστημονικῆς ἀρχῆς, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἵππος εἰς πεδίον ὁρμᾷ. Ἀριθμοὺς μὲν οὖν καὶ γεωμετρίαν, καὶ τήν τε ῥυθμικὴν καὶ ἁρμονικὴν καὶ μετρικὴν θεωρίαν, καὶ μουσικὴν τὴν σύμπασαν, διά τε χρήσεως ὀργάνων, καὶ λόγων τῶν ἐν ταῖς τέχναις, καὶ διεξόδοις τοπικωτέραις. Αἰγυπτίων οἱ λόγιοι παρέδοσαν, καὶ προσέτι τῶν διὰ συμβόλων φιλοσοφίαν, ἣν ἐν τοῖς λεγομένοις ἱεροῖς γράμμασιν ἐπιδείκνυνται, καὶ διὰ τῆς τῶν ζώων ἀποδοχῆς, ἃ καὶ θεῶν τιμαῖς γεραίρουσι. Τὴν δὲ ἄλλην ἐγκύκλιον παιδείαν Ἕλληνες ἐδίδασκον· οἱ δ'

ἐκ τῶν πλησιοχώρων, τά τε Ἀσσύρια γράμματα, καὶ τὴν τῶν οὐρανίων Χαλδαϊκὴν ἐπιστήμην. Ταύτην καὶ παρ' Αἰγυπτίων ἐλάμβανε, μαθηματικὴν ἐν τοῖς μάλιστα ἐπιτηδευόντων καὶ τὰ παρ' ἀμφοτέροις ἀκριβῶς, ἐν οἷς τε συμφωνοῦσι καὶ διαφέρονται καταμαθὼν, ἀφιλονείκως τὰς ἔριδας ὑπερβὰς, τὴν ἀλήθειαν ἐπεζήτει, μηδὲν ψεῦδος τῆς διανοίας αὐτοῦ παραδέχεσθαι δυναμένης, ὡς ἔθος τοῖς αἱρεσιομάχοις, οἳ τοῖς προτεθεῖσι δόγμασιν ὁποῖα ἂν τύχῃ βοηθοῦσιν, οὐκ ἐξετάζοντες εἰ δόκιμα, τὸ δ' αὐτὸ δρῶντες τοῖς ἐπὶ μισθῷ συναγορεύουσι, καὶ μηδὲν τοῦ δικαίου πεφροντικόσιν.

§. 6. Ἤδη δὲ τοὺς ὅρους τῆς βρεφικῆς ἡλικίας ὑπερβαίνων, ἐπέτεινε τὴν φρόνησιν, οὐχ ὡς ἔνιοι τὰς μειρακιώδεις ἐπιθυμίας ἀχαλινώτους ἐῶν, καί τοι μυρία ἐχούσης ὑπεκκαύματα, διὰ παρασκευὰς ἀφθόνους, ἃς αἱ βασιλεῖαι χορηγοῦσιν· ἀλλὰ σωφροσύνῃ καὶ καρτερίᾳ, ὥσπερ τισὶν ἡνίαις ἐνδησάμενος αὐτὰς, τὴν εἰς τὸ πρόσω φορὰν ἀνεχαίτιζε βίᾳ. Καὶ τῶν ἄλλων μέντοι παθῶν ἕκαστον ἐξ ἑαυτοῦ μεμηνὸς καὶ λελυττηκὸς φύσει, τιθασσεύων καὶ ἐξημερῶν ἐπράϋνεν. Εἰ δέ που διακινηθείη μόνον ἠσυχῆ καὶ πτερύξαιτο, κολάσεις ἐμβριθεστέρας παρείχετο, ἢ διὰ λό-
85γων ἐπίπληξις, καὶ συνόλως τὰς πρώτας τῆς ψυχῆς
M.ἐπιβολάς τε καὶ ὁρμὰς, ὡς ἀφηνιαστὴν ἵππον ἐπετήρει, δεδιὼς μὴ προεκδραμοῦσαι τοῦ ἡνιοχεῖν ὀφείλοντος λογισμοῦ, πάντα διὰ πάντων συγχέωσιν. Αὗται γάρ εἰσιν αἱ ἀγαθῶν αἰτίαι καὶ κακῶν· ἀγαθῶν μὲν, ὅταν ἡγεμόνι λόγῳ πειθαρχῶσι, τῶν δ' ἐναντίων, ὅταν εἰς ἀναρχίαν ἐκδιαιτῶνται. Κατὰ τὸ εἰκὸς οὖν οἵ τε συνδιατρίβοντες καὶ οἱ ἄλλοι πάντες ἐτεθήπεσαν, ὡς ἐπὶ καινῷ θεάματι καταπληττόμενοι, καὶ τίς ἄρα ὁ ἐνοικῶν αὐτοῦ τῷ σώματι, καὶ ἀγαλ- 66
ματοφορούμενος νοῦς ἐστι, πότερον ἀνθρώπειος, ἢ θεῖος, ἢ μικτὸς ἐξ ἀμφοῖν διερευνώμενοι, τῷ μηδὲν ἔχειν τοῖς πολλοῖς ὅμοιον, ἀλλ' ὑπερκύπτειν καὶ πρὸς

τὸ μεγαλειότερον ἐξῆρθαι. Γαστρί τε γὰρ ἔξω τῶν ἀναγκαίων δασμῶν, οὓς ἡ φύσις ἔταξεν, οὐδὲν πλέον ἐχορήγει, τῶν τε ὑπογαστρίων ἡδονῶν, εἰ μὴ μέχρι σπορᾶς παίδων γνησίων οὐδὲν ἐμέμνητο. Γενόμενός τε διαφερόντως ἀσκητὴς ὀλιγοδείας, καὶ τὸν ἁβροδίαιτον βίον ὡς οὐδεὶς ἕτερος χλευάσας — ψυχῇ γὰρ ἐπεπόθει μόνῃ οὐ σώματι — τὰ φιλοσοφίας δόγματα διὰ τῶν καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἔργων ἐπεδείκνυτο, λέγων μὲν οἷα ἐφρόνει, πράττων δὲ ἀκόλουθα τοῖς λεγομένοις, εἰς ἁρμονίαν λόγου καὶ βίου, ἵν᾽ οἷς ὁ λόγος, τοιοῦτος ὁ βίος, καὶ οἷος ὁ βίος, τοιοῦτος ὁ λόγος ἐξετάζωνται, καθάπερ ἐν ὀργάνῳ μουσικῷ συνηχοῦντες. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ, καὶ ἂν αὐτὸ μόνον αὖρα βραχεῖά τινος εὐτυχίας προσπέσῃ, φυσῶσι καὶ πνέουσι μεγάλα, καταλαζονευόμενοι τῶν ἀφανεστέρων, καθάρματα καὶ παρενοχλήματα, καὶ γῆς ἄχθη, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἀποκαλοῦσιν, ὥσπερ τὸ ἀκλινὲς τῆς εὐπραγίας ἐν βεβαίῳ παρ᾽ αὐτοῖς εὖ μάλα σφραγισάμενοι, μηδὲ μέχρι τῆς ὑστεραίας ἴσως διαμενοῦντες ἐν ὁμοίῳ. Τύχης γὰρ ἀσταθμητότερον οὐδὲν, ἄνω καὶ κάτω τὰ ἀνθρώπεια πεττευούσης. Ἡ μία πολλάκις ἡμέρα τὸν μὲν ὑψηλὸν καθαιρεῖ, τὸν δὲ ταπεινὸν μετέωρον ἐξαίρει. Καὶ ταῦτα ὁρῶντες ἀεὶ γινόμενα, καὶ σαφῶς εἰδότες, ὅμως ὑπερόπται μὲν οἰκείων καὶ φίλων εἰσὶ, νόμους δὲ παραβαίνουσι καθ᾽ οὓς ἐγεννήθησαν καὶ ἐτράφησαν, ἤθη δὲ πάτρια, οἷς μέμψις οὐδεμία πρόσεστι δικαία, κινοῦσιν ἐκδεδιῃτημένοι, καὶ διὰ τὴν τῶν παρόντων ἀποδοχὴν, οὐδενὸς ἔτι τῶν ἀρχαίων μνήμην λαμβάνουσιν.

§. 7. Ὁ δὲ ἐπ᾽ αὐτὸν φθάσας τὸν ὅρον τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας, καὶ θυγατριδοῦς μὲν τοῦ τοσούτου βασιλέως νομισθεὶς, τῆς δὲ παππῴας ἀρχῆς ὅσον οὐδέπω γεγονὼς ἐλπίσι ταῖς ἁπάντων διάδοχος, καὶ τί γὰρ ἄλλ᾽ ἢ ὁ νέος βασιλεὺς προσαγορευόμενος, τὴν συγγενικὴν καὶ προγονικὴν ἐζήλωσε παιδείαν, τὰ

μὲν τῶν εἰςποιησαμένων ἀγαθὰ, καὶ εἰ λαμπρότερα
καιροῖς, νόθα εἶναι ὑπολαβών· τὰ δὲ τῶν φύσει γο-
νέων, εἰ καὶ πρὸς ὀλίγον ἀφανέστερα, οἰκεῖα γοῦν
καὶ γνήσια. Καθάπερ τις κριτὴς ἀδέκαστος τῶν γεν-
νησάντων καὶ τῶν εἰςποιησαμένων, τοὺς μὲν εὐ-
νοίᾳ καὶ τῷ φιλεῖν προθύμως, τοὺς δ' εὐχαριστίαις,
ἀνθ' ὧν εὖ ἔπαθεν ἠμείβετο, καὶ μέχρι παντὸς ἠ-
μείψατ' ἂν, εἰ μὴ κατεῖδεν ἐν τῇ χώρᾳ μέγα και-
νουργηθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀσέβημα. Ξένοι γὰρ 608
ἦσαν, ὡς ἔφην πρότερον, οἱ Ἰουδαῖοι τῶν τοῦ ἔθνους P.
ἀρχηγετῶν διὰ λιμὸν, ἀπορίᾳ τροφῆς, ἐκ Βαβυλῶ-
νος καὶ τῶν ἄνω σατραπειῶν εἰς Αἴγυπτον μετανα-
στάντων, καὶ τρόπον τινὰ ἱκέται καταπεφευγότες ὡς
ἐπ' ἄσυλον ἱερὸν, τήν τε βασιλέως πίστιν, καὶ τὸν
ἀπὸ τῶν οἰκητόρων ἔλεον. Οἱ γὰρ ξένοι, παρ' ἐμοὶ
κριτῇ, τῶν ὑποδεξαμένων ἱκέται γραφέσθωσαν· μέ-
τοικοι δὲ πρὸς ἱκέτας, καὶ φίλοι σπεύδοντες εἰς ἀ-
στῶν ἰσοτιμίαν, καὶ γειτνιῶντες ἤδη πολίταις ὀλίγῳ
τῶν αὐτοχθόνων διαφέροντες. Τούτους οὖν οἳ τὴν
μὲν οἰκίαν ἀπέλιπον, εἰς δ' Αἴγυπτον ἧκον, ὡς ἐν
δευτέρᾳ πατρίδι μετ' ἀσφαλείας οἰκήσοντες, ὁ τῆς
χώρας ἡγεμὼν ἠνδραποδίζετο, καὶ ὡς ἢ πολέμου νό-
μῳ λαβὼν αἰχμαλώτους, ἢ πριάμενος παρὰ δεσποτῶν,
οἷς ἦσαν οἰκότριβες, ὑπήγετο καὶ δούλους ἀπέφαινε,
τοὺς οὐκ ἐλευθέρους μόνον, ἀλλὰ καὶ ξένους καὶ ἱκέ-
τας καὶ μετοίκους, οὔτ' αἰδεσθεὶς, οὔτε δείσας τὸν
ἐλευθέριον καὶ ξένιον καὶ ἱκέσιον καὶ ἐφέστιον θεὸν, ὃς
τῶν τοιούτων ἐστὶν ἔφορος. Εἶτ' ἐπιτάγματα ἐπέταττε
βαρύτερα τῆς δυνάμεως, ἄλλους ἐπ' ἄλλοις πόνους
προςτιθείς. Καὶ τοῖς ἀπαγορεύουσιν ὑπ' ἀσθενείας
ὁ σίδηρος εἵπετο. Ἐπιστάτας τῶν ἔργων, ἀνηλεε-
στάτους καὶ ὠμοθύμους οὐδενὶ συγγνώμης μεταδιδόν-
τας, ᾑρεῖτο, οὓς ἐργοδιώκτας ἀπὸ τοῦ συμβεβηκό-
τος ὠνόμαζον. Εἰργάζοντο δὲ οἱ μὲν πηλὸν εἰς πλίν-
θον σχηματίζοντες, οἱ δὲ πανταχόθεν ἄχυρα συγκομί-
ζοντες — πλίνθου γὰρ ἄχυρα δεσμὸς —, οἱ δὲ ἠ-

σαν ἀποτεταγμένοι πρὸς οἰκιῶν καὶ τειχῶν καὶ πόλεων κατασκευὰς, καὶ διωρύχων ἀνατομὰς, ὑλοφοροῦντες αὐτοὶ μεθ᾽ ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἄνευ διαδοχῆς, οὐδεμίαν ἔχοντες ἀνάπαυλαν, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ὅσον κατα-
87 δαρθεῖν αὐτὸ μόνον ἐώμενοι, πάντα καὶ τὰ τῶν δημ-
M. ιουργῶν καὶ τὰ τῶν ὑπουργῶν δρᾶν ἀναγκαζόμενοι, ὡς ἐν βραχεῖ τὰ σώματα αὐτοῖς ἀπαγορεύειν, ἅτε καὶ τῆς ψυχῆς προαναπιπτούσης. Ἄλλοι γοῦν ἐπ᾽ ἄλλοις ἐξέθνησκον ὡς ὑπὸ λοιμώδους φθορᾶς, οὓς ἀτάφους ἔξω τῶν ὁρίων ἀπεῤῥίπτουν, οὐδὲ κόνιν ἐπαμήσασθαι τοῖς σώμασιν ἐῶντες, ἀλλ᾽ οὐδὲ δακρῦσαι συγγενεῖς ἢ φίλους οὕτως οἰκτρῶς διαφθαρέντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀδουλώτοις πάθεσι τῆς ψυχῆς, ἃ μόνα σχεδὸν ἐξ ἁπάντων ἐλεύθερα ἡ φύσις ἀνῆκε, δεσποτείαν ἐπηπείλουν οἱ ἀσεβεῖς, ἀνάγκης ἀνυποίστῳ βάρει δυνατωτέρας πιέζοντες.

§. 8. Ἐπὶ δὴ τούτοις ἀθυμῶν καὶ δυσχεραίνων διετέλει, μήτ᾽ ἀμύνασθαι τοὺς ἀδικοῦντας, μήτε βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις ἱκανὸς ὢν, ἃ δὲ οἷός τε ἦν διὰ λόγων ὠφέλει, παραινῶν τοῖς μὲν ἐφεστῶσι μετριάζειν, καὶ τὸ σφοδρὸν τῶν ἐπιταγμάτων ὑπα- 609
νιέναι καὶ χαλᾶν, τοῖς δ᾽ ἐργαζομένοις φέρειν τὰ πα- P.
ρόντα γενναίως, ἄνδρας τε εἶναι τὰ φρονήματα, καὶ μὴ συγκάμνειν τὰς ψυχὰς τοῖς σώμασιν, ἀλλὰ χρηστὰ προςδοκᾶν ἐκ πονηρῶν. Πάντα γὰρ μεταβάλλειν τὰ ἐν κόσμῳ πρὸς τὰ ἐναντία, νέφωσιν εἰς αἰθρίαν, πνευμάτων βίας εἰς ἀέρα νήνεμον, κλύδωνα θαλάττης εἰς ἡσυχίαν καὶ γαλήνην, τὰ δ᾽ ἀνθρώπεια καὶ μᾶλλον ὅσῳ καὶ ἀσταθμητότερα. Τοιούτοις κατεπᾴδων ὥςπερ ἀγαθὸς ἰατρὸς ᾤετο τὰς νόσους καί τοι βαρυτάτας οὔσας ἐπικουφιεῖν. Αἱ δ᾽ ὁπότε λωφήσειαν, αὖθις ἐκ περιτροπῆς ἐπετίθεντο, φέρουσαί τι πάντως ἐκ τοῦ διαπνεῦσαι καινὸν κακὸν ἀργαλεώτερον τῶν πόνων τῶν προτέρων. Ἦσαν γάρ τινες τῶν ἐφεστηκότων ἀτίθασσοι σφόδρα καὶ λελυττηκότες, μηδὲν εἰς ἀγριότητα τῶν ἰοβόλων καὶ σαρ-

κοβόρων διαφέροντες, ἀνθρωποειδῆ θηρία, τὴν τοῦ σώματος μορφὴν, εἰς δόκησιν ἡμερότητος ἐπὶ θήρᾳ καὶ ἀπάτῃ προβεβλημένοι, σιδήρου καὶ ἀδάμαντος ἀπειθέστεροι. Τούτων ἕνα τὸν βιαιότατον, ἐπειδὴ πρὸς τῷ μηδὲν ἐνδιδόναι, καὶ ταῖς παρακλήσεσιν ἔτι μᾶλλον ἐξετραχύνετο, τοὺς τὸ προσταχθὲν μὴ ἀπνευστὶ καὶ ὀξυχειρίᾳ δρῶντας τύπτων, προπηλακίζων, ἄχρι θανάτου πάσαις αἰκιζόμενος αἰκίαις ἀναιρεῖ, δικάσας εὐαγὲς εἶναι τὸ ἔργον. Καὶ ἦν εὐαγὲς τὸν ἐπ' ὀλέθρῳ ζῶντα ἀνθρώπων ἀπόλλυσθαι. Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἠγανάκτει, δεινὸν ἡγούμενος, οὐκ εἴ τις τέθνηκεν, ἢ ἀνῄρηκεν, ἀδίκως ἢ δικαίως, ἀλλ' εἰ ὁ θυγατριδοῦς αὐτῷ μὴ συμφρονεῖ μηδὲ τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους ὑπείληφεν, ἀλλὰ μισεῖ μὲν οὓς αὐτὸς στέργει, φιλεῖ δὲ οὓς προβέβληται, καὶ ἐλεεῖ πρὸς οὓς ἀτρέπτως καὶ ἀπαραιτήτως ἔχει.

88 §. 9. *Λαβόμενοι δὲ ἅπαξ ἀφορμῆς οἱ ἐν τέλει,*
M. καὶ τὸν νεανίσκον ὑφορώμενοι — ᾔδεισαν γὰρ μνησικακήσοντα τῶν ἀνοσιουργημάτων αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ καιρῶν ἀμυνούμενον — ἀναπεπταμένοις ὠσὶ τοῦ πάππου μυρίας διαβολὰς ἐπήντλουν οἱ μὲν ἔνθεν οἱ δ' ἔνθεν, ὡς καὶ περὶ ἀφαιρέσεως τῆς ἀρχῆς ἐμποιῆσαι δέος. "Ἐπιθήσεται," λέγοντες, οὐδὲν φρονεῖ μικρὸν, ἀεί τι προςπεριεργάζεται, πρὸ καιροῦ βασιλείας ἐρᾷ, θωπεύει τινὰς, ἑτέροις ἀπειλεῖ, κτείνει χωρὶς δίκης, τοὺς μάλιστ' εὔνους σοὶ προβέβληται. Τί δὴ μέλλεις; Ἀλλ' οὐχ ἃ διανοεῖται δρᾶν ὑποτέμνεις; Μέγα τοῖς ἐπιθεμένοις αἱ τῶν ἐπιβουλευομένων ἀναβολαί." Τοιαῦτα διεξιόντων ὑπανεχώρησεν εἰς τὴν ὅμορον Ἀραβίαν, ἔνθα διατρίβειν ἦν ἀσφαλὲς, ἅμα καὶ τὸν θεὸν ποτνιώμενος, ἵνα τοὺς μὲν ἐξ ἀμηχάνων ῥύσηται συμφορῶν, τοὺς δὲ μηδὲν παρα- 610
λιπόντας τῶν εἰς ἐπήρειαν ἀξίως τίσηται, παράσχῃ δ' P.
αὐτῷ ταῦτ' ἐπιδεῖν ἀμφότερα, διπλασιάσας τὴν χαράν. Ὁ δὲ ἐπακούει τῶν εὐχῶν, ἀγάμενος αὐτοῦ τὸ φιλοκα-

λον ἦθος καὶ μισοπόνηρον, οὐκ εἰς μακρὰν τὰ κατὰ τὴν χώραν, ὡς θεῷ πρέπον δικάσας· ἐν ᾧ δὲ καὶ ἔμελλε δικάζειν, τοὺς ἀρετῆς ἄθλους Μωϋσῆς διήθλει, τὸν ἀλείπτην ἔχων ἐν ἑαυτῷ λογισμὸν ἀστεῖον, ὑφ᾽ οὗ γυμναζόμενος πρὸς τοὺς ἀρίστους βίους, τόν τε θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν ἐπονεῖτο, φιλοσοφίας ἀνελίττων ἀεὶ δόγματα, καὶ τῇ ψυχῇ διαγινώσκων εὐτρόχως, καὶ μνήμῃ παρακατατιθέμενος εἰς τὸ ἄληστον αὐτὰ, καὶ τὰς οἰκείας αὐτίκα πράξεις ἐφαρμόττων ἐπαινετὰς πάντας, ἐφιέμενος οὐ τοῦ δοκεῖν, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας, διὰ τὸ προκεῖσθαι σκοπὸν ἕνα τὸν ὀρθὸν τῆς φύσεως λόγον, ὃς μόνος ἐστὶν ἀρετῶν ἀρχή τε καὶ πηγή. Ἕτερος μὲν οὖν ὀργὴν ἀμείλικτον βασιλέως ἀποδιδράσκων, καὶ ἄρτι πρῶτον εἰς ἀλλοδαπὴν ἀφιγμένος, μήπω τοῖς τῶν ἐπιχωρίων ἔθεσιν ἐνωμιληκὼς, μηδὲ ἀκριβῶς ἐπιστάμενος οἷς χαίρουσιν ἢ ἀλλοτριοῦνται, κἂν ἐσπούδασεν ἡσυχίᾳ χρώμενος ἀφανέστερον ζῆν, τοὺς πολλοὺς λανθάνων, ἢ βουληθεὶς εἰς μέσον παρέρχεσθαι, τοὺς γοῦν δυνατοὺς καὶ τοὺς πλεῖστον ἰσχύοντας λιπαρέσι θεραπείαις ἐξευμενίζεσθαι, παρ᾽ ὧν τις ὠφέλεια προσεδοκᾶτο καὶ βοήθεια, εἰ δή τινες ἐπελθόντες ἀπάγειν πρὸς βίαν ἐπειρῶντο. Ὁ δὲ τὴν ἐναντίαν τοῦ εἰκότος ἀτραπὸν ἤλαυνε, ταῖς τῆς ψυχῆς ὑγιαινούσαις ὁρμαῖς ἑπόμενος, καὶ μηδεμίαν ἐῶν ὑποσκελίζεσθαι. Διὸ καὶ τῆς ὑπούσης δυνάμεως ἔστιν ὅτε πλέον ἐνεανιεύε-
89 το, δύναμιν ἀνθαίρετον τὸ δίκαιον ἡγούμενος, ὑφ᾽
M οὗ προτραπεὶς, αὐτοκέλευστος ἐπὶ τὴν τῶν ἀσθενεστέρων συμμαχίαν ἵετο.

§. 10. Λέξω δὲ καὶ τὸ κατ᾽ ἐκεῖνον αὐτῷ τὸν χρόνον πραχθὲν, εἰ καὶ μικρὸν ὅσα γε τῷ δοκεῖν, ἀλλ᾽ οὐκ ἀπὸ φρονήματος μικροῦ. Κτηνοτροφοῦσιν Ἄραβες, καὶ νέμουσι τὰ θρέμματα, οὐκ ἄνδρες μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, νέοι τε καὶ παρθένοι παρ᾽ αὐτοῖς, οὐχὶ τῶν ἠμελημένων καὶ ἀδόξων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄγαν ἐπιφανῶν. Ἑπτὰ δὴ κόραι πα-

τρὸς ἱερέως ποίμνην ἄγουσαι παρῆσαν ἐπί τινα πη-
γὴν, καὶ τῶν ἱμονιῶν ἐκδησάμεναι τοὺς καδίσκους,
ἄλλη διαδεχομένη παρ᾽ ἄλλης ὑπὲρ τῆς ἐν τῷ πονεῖν
ἰσομοιρίας, μάλα προθύμως τὰς δεξαμενὰς, αἳ πλη-
σίον ἔκειντο, πληροῦσιν. Ἐπιφοιτήσαντες δὲ ἕτεροι
ποιμένες καὶ τῆς τῶν παρθένων ἀσθενείας ὑπεριδόν-
τες, τὰς μὲν ἐπεχείρουν μετὰ τῆς ποίμνης ἐλαύνειν,
τὰ δ᾽ οἰκεῖα θρέμματα προςῆγον ἐπὶ τὸ εὐτρεπι-
σθὲν ποτὸν, ἀλλότριον καρπωσόμενοι πόνον. Ἰδὼν 611
δὲ Μωϋσῆς τὸ γενόμενον — οὐ γὰρ ἦν πόῤῥω — P.
συντείνας ἔθει, καὶ πλησίον στὰς "Οὐ παύσεσθε,"
εἶπεν, "ἀδικοῦντες, τὴν ἐρημίαν νομίζοντες εἶναι
πλεονεξίαν; Βραχίονας καὶ πήχεις ἀργοὺς τρέφοντες
οὐκ ἐρυθριᾶτε; Χαῖται βαθεῖαι, καὶ σάρκες ὑμεῖς
ἐστε, οὐκ ἄνδρες. Αἱ μὲν κόραι νεανιεύονται μηδὲν
ὀκνοῦσαι τῶν πρακτέων, οἱ δὲ νεανίαι κορικῶς ἤδη
τρυφᾶτε. Οὐ βαδιεῖσθε; Οὐχ ὑπεκστήσεσθε ταῖς
πρότερον ἡκούσαις, ὧν καὶ τὸ ποτόν ἐστι, δικαίως
ἂν αὐταῖς ἐπαντλήσαντες, ἵν᾽ ἀφθονώτερον εἴη ὕδωρ,
καὶ τὸ εὐτρεπισθὲν ἀφελέσθαι σπεύδετε; Ἀλλὰ μὰ
τὸν οὐράνιον τῆς δίκης ὀφθαλμὸν, οὐκ ἀφελεῖσθε,
βλέποντα καὶ τὰ ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις. Ἐμὲ γοῦν ἐ-
χειροτόνησε βοηθὸν οὐ προςδοκήσαντα. Καὶ γάρ
εἰμι σύμμαχος ταῖς ἀδικουμέναις μετὰ μεγάλης χει-
ρὸς, ἣν οὐ θέμις πλεονέκταις ὁρᾶν. Αἰσθήσεσθε δὲ
αὐτῆς ἐκ τοῦ ἀφανοῦς τιτρωσκούσης, εἰ μὴ μεταβά-
λοιτε." Ταῦτα διεξιόντος φοβηθέντες, ἐπεὶ καὶ λέ-
γων ἅμα ἐνεθουσία μεταμορφούμενος εἰς προφήτην,
μὴ χρησμοὺς καὶ λόγια θεσπίζῃ, καταπειθεῖς τε γί-
νονται, καὶ τὴν ποίμνην τῶν παρθένων ἐπὶ τὰς δε-
ξαμενὰς ἄγονται, προτέρας μεταστησάμενοι τὰς
αὑτῶν.

§. 11. Αἱ δ᾽ ἐπανῄεσαν οἴκαδε σφόδρα γεγη-
θυῖαι, καὶ τὰ συμβάντα παρ᾽ ἐλπίδας ἐκδιηγοῦντο,
ὡς πολὺν ἵμερον ἐνεργάσασθαι τοῦ ξένου τῷ πατρί.
Κατεμέμφετο γοῦν αὐτὰς ἐπ᾽ ἀχαριστίᾳ, τοιαῦτα

λέγων, "Τί παθοῦσαι μεθίετε, δέον ἄγειν εὐθὺς, καὶ εἴπερ ἀνεδύετο, λιπαρεῖν; Ἤ τινα μισανθρωπίαν μου κατέγνωτε, ἢ δεύτερον περιπεσεῖν ἀδίκοις οὐ προςδοκᾶτε; Βοηθῶν ἀπορεῖν ἀνάγκη τοὺς ἐπιλήσμονας χαρίτων. Ἀλλ' ὅμως ἀναδραμοῦσαι, τὸ γὰρ ἁμάρτημα μέχρι νῦν ἐστιν ἰάσιμον, ἴτε μετὰ σπουδῆς καὶ καλεῖτε, ξενίων μὲν πρότερον, αὖθις δὲ καὶ ἀμοιβῆς, ὀφείλεται γὰρ αὐτῷ χάρις, μεθέξοντα." Συντείνασαι δὲ καταλαμβάνουσιν αὐτὸν οὐ πόῤῥω τῆς πηγῆς. Καὶ δηλώσασαι τὰ ἀπὸ τοῦ πατρὸς οἴκαδε συμπείθουσιν ἥκειν. Ὁ δὲ πατὴρ τὴν μὲν ὄψιν εὐθὺς, τὸ δὲ βούλημα ὀλίγῳ ὕστερον καταπλαγείς — ἀρίδηλοι γὰρ αἱ μεγάλαι φύσεις, καὶ οὐ μήκει χρόνου γνωριζόμεναι — δίδωσι τὴν καλλιστεύουσαν αὐτῷ τῶν θυγατέρων γυναῖκα, δι' ἑνὸς ἔργου πάνθ' ὅσα τῶν εἰς καλοκἀγαθίαν μαρτυρήσας, καὶ ὡς ἀξιέραστον μόνον τὸ καλόν ἐστι, τῆς ἀφ' ἑτέρου συστάσεως οὐ δεόμενον, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ περιφέρον τὰ γνωρίσματα. Μετὰ δὴ τὸν γάμον παραλαβὼν τὰς ἀγέλας ἐποίμαινε, προδιδασκόμενος εἰς τὴν ἡγεμονίαν. Ποιμενικὴ γὰρ μελέτη καὶ προγύμνασμα βασιλείας, τῷ μέλλοντι τῆς ἡμερωτάτης 612
τῶν ἀνθρώπων ἐπιστατεῖν ἀγέλης, καθάπερ καὶ P.
τοῖς πολεμικοῖς τὰς φύσεις τὰ κυνηγέσια. Θήραις γὰρ ἐμπρομελετῶσιν οἱ πρὸς τὰς στραταρχίας ἀλειφόμενοι, τῶν ἀλόγων οἷά τινος ὕλης ὑποβεβλημένων πρὸς ἄσκησιν τῶν καθ' ἑκάτερον καιρῶν ἀρχῆς, τόν τε πολέμου καὶ τὸν εἰρήνης. Ἡ μὲν γὰρ τῶν ἀγρίων θήρα στρατηγικὸν καθ' ἐχθρῶν ἐστι προγύμνασμα. Ἡ δὲ τῶν ἡμέρων ἐπιμέλεια καὶ προστασία βασιλικὸν πρὸς ὑπηκόους ἀγώνισμα. Διὸ καὶ ποιμένες λαῶν οἱ βασιλεῖς οὐχ ὡς ὄνειδος, ἀλλ' ὡς ὑπερβάλλουσα τιμὴ προςαγορεύονται. Καί μοι δοκεῖ μὴ πρὸς δόξας τῶν πολλῶν, ἀλλὰ πρὸς ἀλήθειαν ἐρευνωμένῳ τὸ πρᾶγμα — γελάτω δὲ ὁ βουλόμενος — μόνος ἂν γενέσθαι βασιλεὺς τέλειος, ὁ

τὴν ποιμενικὴν ἐπιστήμην ἀγαθὸς, ἐν ἐλάττοσι ζώοις παιδευθεὶς τὰ τῶν κρειττόνων. Ἀμήχανον γὰρ τὰ μεγάλα πρὸ τῶν μικρῶν τελεσθῆναι.

§. 12. Γενόμενος οὖν τῶν καθ' αὑτὸν ἀγελαρχῶν
ἄριστος, καὶ ποριστὴς, ὅσα πρὸς τὴν τῶν θρεμ-
μάτων συνέτεινεν ὠφέλειαν, ἱκανὸς, ἐκ τοῦ μηδὲν
ἀποκνεῖν, ἀλλ' ἐθελουργῷ καὶ αὐτοκελεύστῳ προστα-
91 σίᾳ εἰς δέον τῇ προθυμίᾳ χρῆσθαι, μετὰ χαρᾶς
M καὶ ἀδόλου πίστεως ηὔξησε τὰς ἀγέλας, ὡς ὑπὸ
τῶν ἄλλων νομέων ἤδη καὶ φθονεῖσθαι, μηδὲν ὁμοιότροπον ἐν ταῖς ἰδίαις ποίμναις ὁρώντων, αἷς εὐτυχὲς εἶναι ἐδόκει ἡ ἐν ὁμοίῳ μονὴ, ταῖς δὲ τὸ μὴ βελτιοῦσθαι καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ἐλάττωσις, διὰ τὸ μεγάλας εἰωθέναι λαμβάνειν ἐπιδόσεις, ἐκ μὲν εὐσαρκίας καὶ πιότητος εἰς κάλλος, εἰς δὲ πλῆθος, ἐξ εὐτοκίας, καὶ τῶν περὶ δίαιταν ὑγιεινῶν. Ἄγων τε τὴν ποίμνην εἰς τόπον εὔυδρόν τε καὶ εὔχορτον, ἔνθα συνέβαινε καὶ πολλὴν πόαν προβατεύσιμον ἀναδίδοσθαι, γενόμενος πρός τινι νάπει θέαμα ἐκπληκτικώτατον ὁρᾷ. Βάτος ἦν, ἀκανθῶδές τι φυτὸν καὶ ἀσθενέστατον. Οὗτος οὐδενὸς πῦρ προσενεγκόντος ἐξαίφνης ἀνακαίεται. Καὶ περισχεθεὶς ὅλος ἐκ ῥίζης εἰς ἀκρέμονα πολλῇ φλογὶ, καθάπερ ἀπό τινος πηγῆς ἀνομβρούσης, διέμενε σῶος οὐ κατακαιόμενος, οἷά τις ἀπαθὴς οὐσία, καὶ οὐχ ὕλη πυρὸς αὐτὸς ὢν, ἀλλὰ τροφῇ χρώμενος τῷ πυρί. Κατὰ δὲ μέσην τὴν φλόγα μορφή τις ἦν περικαλλεστάτη τῶν ὁρατῶν ἐμφερὴς οὐδενὶ, θεοειδέστατον ἄγαλμα, φῶς αὐγοειδέστερον τοῦ πυρὸς ἀπαστράπτουσα, ἣν ἄν τις ὑπετόπησεν εἰκόνα τοῦ ὄντος εἶναι. Καλείσθω δὲ ἄγγελος, ὅτι σχεδὸν τὰ μέλλοντα γενήσεσθαι διηγγέλλετο, τρανοτέρᾳ φωνῆς ἡσυχίᾳ διὰ τῆς μεγαλουργηθείσης ὄψεως. Σύμβολον
γὰρ ὁ μὲν καιόμενος βάτος τῶν ἀδικουμένων· τὸ 61
δὲ φλέγον πῦρ τῶν ἀδικούντων. Τὸ δὲ μὴ κατα- P

καίεσθαι τὸ καιόμενον τοῦ μὴ πρὸς τῶν φθαρήσεσθαι ἐπιτιθεμένων τοὺς ἀδικουμένους, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἄπρακτον καὶ ἀνωφελῆ γενήσεσθαι τὴν ἐπίθεσιν, τοῖς δὲ τὴν ἐπιβουλὴν ἀζήμιον. Ὁ δὲ ἄγγελος προνοίας τῆς ἐκ θεοῦ, τὰ λίαν φοβερὰ παρὰ τὰς ἁπάντων ἐλπίδας κατα πολλὴν ἡσυχίαν ἐξευμαρίζοντος.

§. 13. Τὴν δὲ εἰκασίαν ἀκριβῶς ἐπισκεπτέον. Ὁ βάτος, ὡς ἐλέχθη, φυτὸν ἀσθενέστατον, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἄκεντρον, ὡς εἰ καὶ μόνον ἐπιψαύσειε τιτρώσκειν. Οὔτ᾽ ἐξαναλώθη τῷ φύσει δαπανηρῷ πυρὶ, τὸ ἐναντίον δ᾽ ἐφυλάχθη πρὸς αὐτοῦ, καὶ διαμένων ὁποῖος ἦν πρὸς τῷ μὴ ἀνακαίεσθαι, μηδὲν
92 *ἀποβαλὼν τὸ παράπαν αὐγὴν προσέλαβε. Τοῦθ᾽*
M. *ἅπαν ὑπογραφή τίς ἐστι τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως, ἣ κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπεῖχε, μονονοὺ βοῶσα τοῖς ἐν συμφοραῖς, "μὴ ἀναπίπτετε, τὸ ἀσθενὲς ὑμῶν δύναμίς ἐστιν, ἣ καὶ κεντεῖ καὶ κατατιτρώσκει μυρίους. Ὑπὸ τῶν ἐξαναλῶσαι γλιχομένων τὸ γένος ἀκόντων διασωθήσεσθε μᾶλλον ἢ ἀπολεῖσθε, τοῖς κακοῖς οὐ κακωθήσεσθαι, ἀλλὰ ὅταν μάλιστα πορθεῖν νομίσῃ τις ὑμᾶς, τότε μάλιστα πρὸς εὔκλειαν ἐκλάμψετε. Πάλιν τὸ πῦρ φθοροποιὸς οὐσία διελέγχουσα τοὺς ὠμοθύμους, μὴ ταῖς ἰδίαις ἀλκαῖς ἐπαίρεσθε, τὰς ἀμάχους ῥώμας ἰδόντες καθαιρουμένας σωφρονίσθητε. Ἡ μὲν καυστικὴ δύναμις τῆς φλογὸς ὡς ξύλον καίεται, τὸ δὲ φύσει καυστὸν ξύλον, οἷα πῦρ ἐμφανῶς καίει.*

§. 14. Τὸ τεράστιον τοῦτο καὶ τεθαυματουργημένον δείξας ὁ θεὸς τῷ Μωϋσεῖ παραίνεσιν ἐναργεστάτην τῶν μελλόντων ἀποτελεῖσθαι, καὶ διὰ χρησμῶν ἄρχεται προτρέπειν αὐτὸν ἐπὶ τὴν τοῦ ἔθνους σπεύδειν ἐπιμέλειαν, ὡς οὐ μόνον ἐλευθερίας αἴτιον, ἀλλὰ καὶ ἡγεμόνα τῆς ἐνθένδε ἀποικίας οὐκ εἰς μακρὰν γενησόμενον, ὁμολογῶν ἐν ἅπασι συλλήψεσθαι. "Κακουμένων γὰρ ἐκ πολλοῦ καὶ δυσανα-

σχέτους ὕβρεις ὑπομενόντων, οὐδενὸς ἀνθρώπων οὔτ' ἐπικουφίζοντος, οὔτ' ἐλεοῦντος τὰς συμφορὰς, οἶκτον" φησὶν "αὐτὸς ἔλαβον. Καὶ γὰρ ἰδίᾳ ἕκαστον καὶ πάντας ὁμοθυμαδὸν ἐφ' ἱκετείας καὶ λιτὰς τραπομένους, ἐλπίζειν τὴν ἐξ ἐμοῦ βοήθειαν. Εἰμὶ δὲ τὴν φύσιν ἤπιος, καὶ γνησίοις ἱκέταις ἵλεως. Ἴθι δὴ παρὰ τὸν βασιλέα τῆς χώρας μηδὲν φοβηθεὶς τὸ παράπαν. Ὁ μὲν γὰρ πρότερος τέθνηκεν, ὃν ἀπεδίδρακες διὰ φόβον ἐπιβουλῆς. Ἕτερος δὲ τὴν χώραν ἐπιτέτραπται, μηδενὸς τῶν πραγμάτων σοι μνησικακῶν, καὶ τὴν τοῦ ἔθνους γερουσίαν παραλαβών. Εἰπὲ χρησμῷ προσκεκλῆσθαι ὑπ' ἐμοῦ τὸ 614
ἔθνος, ἵνα μοι κατὰ τὰ πάτρια θύσῃ τριῶν ἡμε- P.
ρῶν ὁδὸν ἔξω τῆς χώρας προελθόν." Ὁ δὲ οὐκ ἀγνοῶν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἀπιστήσοντας τούς τε ὁμοφύλους, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, "Ἐὰν οὖν," φησὶ, "πυνθάνωνται, τί τὸ ὄνομα τοῦ πέμψαντος, μήδ' αὐτὸς εἰπεῖν ἔχω, ἆρ' οὐ δόξω διαπατᾶν;" Ὁ δὲ, "Τὸ μὲν πρῶτον λέγε," φησὶν, "αὐτοῖς, Ἐγώ εἰμι ὁ ὢν, ἵνα μαθόντες διαφορὰν ὄντος τε καὶ μὴ ὄντος προσαναδιδαχθῶσιν, ὡς οὐδὲν ὄνομα ἐπ' ἐμοῦ τὸ παράπαν κυριολογεῖται, ᾧ μόνῳ πρόσεστι τὸ εἶναι. Ἐὰν δὲ ἀσθενέστεροι τὰς φύσεις ὄντες ἐπιζητῶσι πρόσρησιν, δήλωσον αὐτοῖς, μὴ μόνον τοῦθ'
93 ὅτι θεός εἰμι, ἀλλ' ὅτι καὶ τριῶν τῶν ἐπωνύμων
M. ἀνδρῶν ἀρετῆς, θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ θεὸς Ἰακὼβ, ὧν ὁ μὲν τῆς διδακτῆς, ὁ δὲ τῆς φυσικῆς, ὁ δὲ τῆς ἀσκητικῆς σοφίας κανών ἐστιν. Ἐὰν δὲ καὶ ἔτι ἀπιστῶσι, τρισὶ σημείοις ἀναδιδαχθέντες μεταβαλοῦσιν, ἃ πρότερον οὔτε τις εἶδεν, οὔτ' ἤκουσεν ἀνθρώπων." Ἦν δὲ τὰ σημεῖα τοιάδε. Ῥάβδον, ἣν εἶχεν, εἰς τὸ ἔδαφος ῥῖψαι κελεύει. Ἡ δὲ αὐτίκα ψυχωθεῖσα εἷρπε, καὶ τῶν ἀπόδων τὸ ἡγεμονικώτατον ὑπερμεγέθης δράκων γίνεται, τελειότατος ταχέως. Ἀποχωρήσας δὲ ἀπὸ τοῦ ζώου καὶ διὰ δέος ἤδη πρὸς φυγὴν ὁρμῶν, μετακαλεῖται.

Καὶ θεοῦ προστάξαντος ἅμα τε θάρσος ἐμποιήσαν-
τος, ἐπιδράττεται τῆς οὐρᾶς. Ὁ δὲ ἰλυσπώμενος ἔτι
κατὰ τὴν ἐπαφὴν ἵσταται, καὶ πρὸς μῆκος εὖ μάλα
ταθεὶς εὐθὺς εἰς βακτηρίαν ἀνεστοιχειοῦτο τὴν αὐ-
τὴν, ὡς θαυμάζειν μὲν τὰς μεταβολὰς ἀμφοτέρας,
ποτέρα δὲ καταπληκτικωτέρα, μὴ δύνασθαι διακρί-
νειν, τῆς ψυχῆς ἰσοῤῥόπῳ πληγείσης φαντασίᾳ.
Τοῦτο μὲν δὴ πρῶτον. Ἕτερον δὲ οὐκ εἰς μακρὰν
ἐθαυματουργεῖτο. Τῶν χειρῶν τὴν ἑτέραν προστάττει
τοῖς κόλποις ἐπικρύψαντα μικρὸν ὕστερον προενεγ-
κεῖν. Δράσαντος δὲ τὸ κελευσθὲν ἡ χεὶρ λευκοτέρα
χιόνος ἐξαπιναίως ἀναφαίνεται. Πάλιν δὲ καθέντος
εἰς τοὺς κόλπους καὶ ἀνενεγκόντος, εἰς τὴν αὐτὴν
χρόαν τρέπεται, τὸ οἰκεῖον ἀπολαβοῦσα εἶδος. Ταῦ-
τα μὲν οὖν ὑπὸ μόνου μόνος ἐπαιδεύετο, ὡς παρὰ
διδασκάλου γνώριμος ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὰ τῶν τε-
ράτων ὄργανα, τήν τε χεῖρα καὶ τὴν βακτηρίαν, οἷς
προεφωδιάσθη. Τρίτον δὲ ἐπιφέρεσθαι μὲν οὐκ
ἦν οὐδὲ προδιδάσκεσθαι, ἔμελλε δὲ ἐκπλήττειν οὐκ
ἔλαττον, τὴν ἀρχὴν τοῦ γενέσθαι λαβὸν ἐν Αἰγύ-
πτῳ. Ἦν δὲ τοιοῦτο "Τοῦ ποταμίου," φησὶν,
"ὕδατος, ὅσον ἂν ἀρυσάμενος ἐπὶ τὴν γῆν ἐκχέῃς,
αἷμα ξανθότατον ἔσται, πρὸς τῇ χρόᾳ καὶ τὴν δύ- 615
ναμιν, ἑτεροιωθὲν εἰς ἀλλαγὴν παντελῆ. Πιστὸν δὲ P.
ὡς ἔοικε καὶ τοῦτο ἀνεφαίνετο, οὐ μόνον διὰ τὸ
τοῦ λέγοντος ἀψευδὲς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἤδη προε-
πιδειχθέντα, ἐπί τε τῆς χειρὸς καὶ τῆς βακτηρίας
θαυματουργήματα. Πιστεύων δὲ ὅμως παρῃτεῖτο
τὴν χειροτονίαν, ἰσχνόφωνον, καὶ βραδύγλωσσον, οὐκ
εὔλογον αὐτὸν εἶναι φάσκων, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ λέ-
γοντος ἤκουε θεοῦ. Νομίσας γὰρ τὴν ἀνθρωπίνην λο-
γιότητα κατὰ σύγκρισιν τῆς ἀληθείας ἀφωνίαν εἶναι,
καὶ ἅμα τὴν φύσιν εὐλαβὴς ὢν, ὑπεστέλλετο, τοῖς ὑπερ-
94 όγκοις τὰ λίαν μεγάλα κρίνων οὐ κατ' αὐτόν. Καὶ
M παρεκάλει ἕτερον ἑλέσθαι τὸν εὐμαρῶς ἕκαστα τῶν
ἐπισταλέντων διαπράξασθαι δυνησόμενον. Ὁ δὲ ἀ-

ποδεξάμενος αὐτὸν τῆς αἰδοῦς, "Ἆρ' ἀγνοεῖς," εἶπε, "τὸν δόντα ἀνθρώπῳ στόμα, καὶ κατασκευάσαντα γλῶτταν, καὶ ἀρτηρίαν, καὶ τὴν ἅπασαν λογικῆς φωνῆς ὀργανοποιΐαν; Αὐτός εἰμι ἐγώ· μηδὲν οὖν δείσῃς. Ἐμοῦ γὰρ ἐπινεύσαντος ἀρθρωθήσεται πάντα, καὶ μεταβαλεῖ πρὸς τὸ βέλτιον, ὡς μηδενὸς ἔτι ἐμποδίζοντος ῥεῖν εὔτροχον καὶ λεῖον ἀπὸ καθαρᾶς πηγῆς τὸ τῶν λόγων νᾶμα. Χρεία δ' εἰ γένοιτο ἑρμηνέως, ὑποδιακονικὸν στόμα τὸν ἀδελφὸν ἕξεις, ἵν' ὁ μὲν τῷ πλήθει ἀπαγγέλλῃ τὰ ἀπὸ σοῦ, σὺ δ' ἐκείνῳ τὰ θεῖα.

§. 15. Ταῦτ' ἀκούσας — οὐ γὰρ ἦν εἰς ἅπαν ἀσφαλὲς ἀντιλέγειν οὐδ' ἀκίνδυνον — ἄρας ἐβάδιζε μετὰ γυναικὸς καὶ τέκνων ὁδὸν τὴν κατ' Αἴγυπτον, καθ' ἣν ὑπαντήσαντα τὸν ἀδελφὸν πείθει συνακολουθεῖν, ὑπειπὼν τὰ θεῖα λόγια. Τῷ δὲ ἄρα προϋπείργαστο ἡ ψυχὴ κατ' ἐπιφροσύνην θείαν πρὸς πειθαρχίαν, ὡς ἀνενδοιάστως συναινεῖν καὶ ἑτοίμως ἕπεσθαι. Παραγενόμενοι δ' εἰς Αἴγυπτον γνώμῃ καὶ ψυχῇ μιᾷ, τὸ μὲν πρῶτον τοὺς δημογέροντας τοῦ ἔθνους συναγαγόντες ἐν ἀποῤῥήτῳ μηνύουσι τοὺς χρησμούς. Καὶ ὡς ἔλεον καὶ οἶκτον λαβὼν αὐτῶν ὁ θεὸς, ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἐνθένδε μετανάστασιν εἰς ἀμείνω χώραν, ὁμολογῶν αὐτοῖς ἔσεσθαι τῆς ὁδοῦ ἡγεμὼν, ὑπισχνεῖται. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ τῷ βασιλεῖ θαῤῥοῦσιν ἤδη διαλέγεσθαι περὶ τοῦ τὸν λεὼν ἱερουργήσοντα ἐκπέμψαι τῶν ὅρων. "Δεῖν" γὰρ ἔφασκον "ἐν ἐρήμῳ τὰς πατρίους θυσίας ἐπιτελεσθῆναι, μὴ κατὰ τὰ αὐτὰ ταῖς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων γενομέναις, ἀλλὰ τρόπῳ καὶ νόμῳ διαφεύγοντι τὴν κοινότητα, διὰ τὰς τῶν ἐθῶν ἐξαιρέτους ἰδιότητας." Ὁ δὲ ἐξ ἔτι σπαργάνων προγονικῷ τύφῳ τὴν ψυχὴν πεπιεσμένος, καὶ μηδένα τὸ παράπαν νοητὸν θεὸν ἔξω P
τῶν ὁρατῶν νομίζων, ἀποκρίνεται πρὸς ὕβριν εἰ- 61

πὼν, "Τίς ἐστιν οὗ χρή με ὑπακούειν; Οὐκ οἶδα τὸν λεγόμενον τοῦτον καινὸν κύριον. Οὐκ ἐξαποστελῶ τὸ ἔθνος ἐπὶ προφάσει ἑορτῆς καὶ θυσιῶν ἀφηνιάσον." Εἶθ' ἅτε χαλεπὸς καὶ βαρύμηνις καὶ ἀπαραίτητος τὴν ὀργὴν, κελεύει τοὺς τοῖς ἔργοις ἐφεστῶτας προπηλακίζεσθαι, ὡς ἀνέσεις καὶ σχολὴν ἐνδιδόντας, ἀνέσεως καὶ σχολῆς εἶναι λέγων τὸ βουλεύεσθαι περὶ θυσιῶν καὶ ἑορτῶν. Τοὺς γὰρ ἐν ἀνάγκαις τούτων οὐδὲ μεμνῆσθαι, ἀλλ' οἷς ὁ βίος ἐν εὐπαθείᾳ πολλῇ καὶ τρυφῇ. Βαρυτέρας οὖν ἢ πρότερον συμφορὰς ὑπομενόντων, καὶ ἐπὶ τοῖς ἀμφὶ
5 Μωϋσῆν δυςχεραινόντων ὡς ἀπατεῶσι, καὶ τὰ μὲν
1 λάθρα, τὰ δὲ καὶ φανερῶς κακηγορούντων, καὶ ἀσέβειαν αἰτιωμένων, ἐπὶ τῷ δοκεῖν θεοῦ καταψεύδεσθαι, δεικνύειν ἄρχεται Μωϋσῆς, ἃ προεδιδάχθη τέρατα, νομίσας τοὺς θεασαμένους ἐκ τῆς ἐπεχούσης ἀπιστίας εἰς πίστιν τῶν λεγομένων μεταβαλεῖν. Ἡ δὲ τῶν τεράτων ἐπίδειξις ἐγένετο καὶ τῷ βασιλεῖ διὰ σπουδῆς, καὶ τοῖς ἐν τέλει τῶν Αἰγυπτίων.

§. 16. Πάντων οὖν τῶν δυνατῶν συῤῥυέντων εἰς τὰ βασίλεια, λαβὼν τὴν βακτηρίαν ὁ Μωϋσέως ἀδελφὸς, καὶ κατασείσας μάλα ἐπιδεικτικῶς, εἰς τὸ ἔδαφος ῥίπτει. Καὶ ἡ μὲν δράκων αὐτίκα γίνεται. Οἱ δ' ἐν κύκλῳ κατεθεῶντο, καὶ ἅμα θαυμαστικῶς ἔχοντες ὑπὸ δέους ἐξαναχωροῦντες ἀπέφευγον. Σοφισταὶ δὲ ὅσοι καὶ μάγοι παρετύγχανον "Τί καταπλήττεσθε;" εἶπον. "Οὐδ' ἡμεῖς τῶν τοιούτων ἀμελετήτως ἔχομεν, ἀλλὰ χρώμεθα τέχνῃ δημιουργῷ τῶν ὁμοίων. Εἶθ' ἑκάστου βακτηρίαν ἣν εἶχε ῥίψαντος, δρακόντων πλῆθος ἦν, καὶ περὶ ἕνα τον πρῶτον εἱλοῦντο. Ὁ δὲ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος διαναστὰς πρὸς ὕψος, τὰ μὲν στέρνα εὐρύνει, τὸ δὲ στόμα διοίξας, ὁλκοῦ πνεύματος ῥύμῃ βιαιοτάτῃ, καθάπερ βόλον ἰχθύων πάντας ἐν κύκλῳ σαγηνεύσας ἐπισπᾶται. Καὶ καταπιὼν εἰς τὴν ἀρχαίαν φύσιν τῆς βακτηρίας μετέβαλεν. Ἤδη μὲν οὖν ἐν ἑκά-

στου τῇ ψυχῇ τῶν ἐθελοκακούντων τὸ ὕποπτον διήλεγξεν ἡ μεγαλουργηθεῖσα ὄψις, ὡς μηκέτι νομίζειν ἀνθρώπων σοφίσματα καὶ τέχνας εἶναι τὰ γινόμενα πεπλασμένας πρὸς ἀπάτην, ἀλλὰ δύναμιν θειοτέραν τὴν τούτων αἰτίαν, ᾗ πάντα δρᾷν εὐμαρές. Ἐπειδὴ δὲ ὁμολογεῖν ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῆς τῶν γινομένων ἐμφανοῦς ἐνεργείας, οὐδὲν ἧττον ἐθρασύνοντο, τῆς αὐτῆς ἀπανθρωπίας καὶ ἀσεβείας, ὥςπερ ἀγαθοῦ τινος ἐπειλημμένοι βεβαιοτάτου, μήτε τοὺς καταδουλωθέντας ἀδίκως ἐλεοῦντες, μήτε τὰ διὰ
τῶν λόγων προςταττόμενα δρῶντες. Ἄτε δὴ τοῦ 61
θεοῦ τρανοτέραις χρησμῶν ἐπιδείξεσι ταῖς διὰ σημείων καὶ τεράτων τὸ βούλημα δεδηλωκότος, ἐμβριθεστέρας ἐπαναστάσεως ἐδέησε, καὶ πληγῶν ἐσμῷ οἱ ἄφρονες νουθετοῦνται οὓς λόγος οὐκ ἐπαίδευσε. Δέκα δ' ἐπάγονται τῇ χώρᾳ τιμωρίαι, κατὰ τῶν τέλεια ἡμαρτηκότων τέλειος ἀριθμὸς κολάσεως. Ἡ δὲ κόλασις παρηλλαχυῖα τὰς ἐν ἔθει.

§. 17. Τὰ γὰρ στοιχεῖα τοῦ παντὸς, γῆ, καὶ
96 ὕδωρ, καὶ ἀὴρ, καὶ πῦρ ἐπιτίθενται δικαιώσαντος
M. θεοῦ, οἷς ἀπετελέσθη ὁ κόσμος, τὴν ἀσεβῶν χώραν φθαρῆναι, πρὸς ἔνδειξιν κράτους ἀρχῆς ᾗ κέχρηται, τὰ αὐτὰ καὶ σωτηρίως ἐπὶ γενέσει τῶν ὅλων σχηματίζοντος, καὶ τρέποντος ὁπότε βουληθείη πρὸς τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἀπώλειαν. Διανέμει δὲ τὰς κολάσεις, τρεῖς μὲν, τὰς ἐκ τῶν παχυμερεστέρων στοιχείων, γῆς καὶ ὕδατος, ἐξ ὧν ἀπετελέσθησαν αἱ σωματικαὶ ποιότητες, ἐφεὶς τῷ Μωϋσέως ἀδελφῷ. Τὰς δὲ ἴσας ἐξ ἀέρος καὶ πυρὸς τῶν ψυχογονιμωτάτων, μόνῳ Μωϋσεῖ. Μίαν δὲ κοινὴν ἀμφοτέροις ἑβδόμην ἐπιτρέπει. Τρεῖς δὲ τὰς ἄλλας εἰς συμπλήρωσιν δεκάδος ἀνατίθησιν αὐτῷ. Καὶ πρώτας ἐπιφέρειν ἄρχεται τὰς ἐξ ὕδατος. Ἐπειδὴ γὰρ τὸ ὕδωρ Αἰγύπτιοι διαφερόντως ἐκτετιμήκασιν, ἀρχὴν τῆς τῶν ὅλων γενέσεως τοῦτο εἶναι νομίζον-

τες, αὐτὸ πρῶτον ἠξίωσε καλέσαι πρὸς τὴν τῶν ἀποδεχομένων ἐπίπληξίν τε καὶ νουθεσίαν. Τί οὖν οὐκ εἰς μακρὰν συνέβη; Τοῦ Μωϋσέως ἀδελφοῦ προστάξει θείᾳ κατενεγκόντος τὴν βακτηρίαν ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ὁ μὲν εὐθὺς ἀπὸ Αἰθιοπίας ἄχρι θαλάσσης εἰς αἷμα τρέπεται. Συνεξαιματοῦνται δ' αὐτῷ λίμναι, διώρυχες, κρῆναι, φρέατα, πηγαὶ, σύμπασα ἡ κατ' Αἴγυπτον οὐσία ὕδατος, ὡς ἀπορίᾳ ποτοῦ τὰ παρὰ ταῖς ὄχθαις ἀναστέλλειν, τὰς δ' ἀνατεμνομένας φλέβας, καθάπερ ἐν ταῖς αἱμοῤῥαγίαις, κρουνηδὸν αὐλοὺς ἀκοντίζειν αἵματος, μηδεμιᾶς ἐνορωμένης διαυγοῦς λιβάδος. Ἐναπέθνησκε δὲ καὶ τὰ γένη τῶν ἰχθύων ἅπαντα, ἅτε τῆς ζωτικῆς δυνάμεως εἰς φθοροποιὸν μεταβαλούσης, ὡς δυσωδίας πάντα διὰ πάντων ἀναπεπλῆσθαι, τοσούτων σηπομένων ἀθρόον σωμάτων. Πολὺς δὲ καὶ ἀνθρώπων ὄχλος ὑπὸ δίψους διαφθαρεὶς ἔκειτο σωρηδὸν ἐπὶ τῶν τριόδων, οὐ σθενόντων ἐπὶ τὰ μνήματα τῶν οἰκείων τοὺς τετελευτηκότας ἐκκομίζειν. Ἐπὶ γὰρ ἡμέρας ἑπτὰ τὸ δεινὸν ἐκράτησεν, ἕως οἱ μὲν Αἰγύπτιοι τοὺς ἀμφὶ Μωϋσῆν, οὗτοι δὲ τὸν θεὸν ἱκέτευσαν, οἶκτον λαβεῖν τῶν ἀπολλυμένων. Ὁ δὲ τὴν φύσιν ἵλεως μεταβάλλει τὸ αἷμα εἰς ὕδωρ πότιμον, ἀποδοὺς τῷ ποταμῷ καθαρὰ τὰ ἀρχαῖα ῥεῖ- 618
θρα καὶ ζωτήρια. P.

§. 18. Μικρὸν δὲ ὅσον ἀνεθέντες ἐπὶ τὴν αὐτὴν ὠμότητα καὶ παρανομίαν ἵεντο, ὡς ἢ τοῦ δικαίου παντάπασιν ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντος, ἢ τῶν ὑπομεινάντων μίαν τιμωρίαν δεύτερον οὐκ εἰωθότων ἐπιπλήττεσθαι. Παθόντες δὲ ἀνεδιδάσκοντο νηπίων παίδων τρόπον, μὴ καταφρονεῖν. Ἡ γὰρ κόλασις ἑπομένη κατ' ἴχνος μελλόντων μὲν ἐβράδυνε, πρὸς δὲ τὰ ἀδικήματα θέοντας ἐπιδραμοῦσα κατελάμβανε. Πάλιν γὰρ ὁ Μωϋσέως ἀδελφὸς κελευσθεὶς διώρυξι καὶ λίμναις καὶ ἕλεσι τὴν ῥάβδον ἐκτείνας ἐπιφέρει. Πρὸς δὲ τὴν ἔκτασιν βατράχων πληθὺς

ἀνέρπει τοσαύτη, ὡς μὴ μόνον ἀγορὰς καὶ πᾶσαν τὴν ὑπαίθριον, ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἐπαύλεις, οἰκίας, ἱερὰ πάντα, ἰδιωτικὸν καὶ δημόσιον τόπον πεπληρῶσθαι, καθάπερ εἰς ἀποικίαν ἓν γένος τῶν ἐνύδρων τῆς φύσεως ἐκπέμψαι διανοηθείσης πρὸς τὴν ἐναντίαν χώραν. Ἐναντία γὰρ χέρσος ὕδατι. Μήτ' οὖν ἔξω προελθεῖν ἕνεκα τοῦ προκατέχεσθαι τοὺς στενωποὺς, μήτε ἔνδον δυνάμενοι μένειν — καὶ γὰρ τὰ ἐν μυχοῖς ἤδη προκατειλήφεισαν, ἄχρι καὶ τῶν ὑψηλοτάτων ἀνέρποντες — ἐν ἐσχάταις ἦσαν συμφοραῖς καὶ σωτηρίας ἀπογνώσει. Πάλιν οὖν καταφεύγουσιν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς, ὑποσχομένου τοῦ βασιλέως ἐπιτρέψαι τὴν ἔξοδον Ἑβραίοις. Οἱ δὲ λιταῖς τὸν Θεὸν ἐξευμενίζονται. Καὶ ἐπινεύσαντος, τῶν φρύνων οἱ μὲν εἰς τὸν ποταμὸν ἀναχωροῦσι, τῶν δ' εὐθὺς διαφθαρέντων κατὰ τὰς τριόδους θημῶνες ἦσαν, σωρηδὸν ἐπιφερόντων καὶ τοὺς οἴκοθεν, διὰ τὰς ἀνυποίστους ὀσμὰς, αἳ ἐκ νεκρῶν σωμάτων καὶ τοιούτων ἀνεφέροντο, ἃ καὶ ἔμψυχα ὄντα, πολλὴν ἀηδίαν παρέχεται ταῖς αἰσθήσεσι.

§. 19. Διαπνεύσαντες δὲ τῆς τιμωρίας ἐπ' ὀλίγον, ὥσπερ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἀθληταὶ συλλεξάμενοι δύναμιν, ἵν' ἀπ' ἐῤῥωμενεστέρας ἰσχύος ἀδικῶσι, πάλιν εἰς τὴν συνήθη κακίαν ἀνέδραμον, ἐκλαθόμενοι ὧν τέως ὑπέμειναν κακῶν. Ἐπισχὼν δὲ τὰς ἐκ τοῦ ὕδατος τιμωρίας ὁ Θεὸς, τὰς ἐκ γῆς ἐπέφερε, τὸν αὐτὸν ἐπιστήσας κολαστὴν, οὗ πάλιν κατὰ τὸ προσταχθὲν τῇ βακτηρίᾳ τὸ ἔδαφος παίσαντος, φορὰ σκνιπῶν ἐχύθη, καὶ ταθεῖσα καθάπερ νέφος ἅπασαν ἐπέσχεν Αἴγυπτον. Τὸ δὲ ζῶον, εἰ καὶ βραχύτατον, ὅμως ἀργαλεώτατον. Οὐ γὰρ μόνον τὴν ἐπιφάνειαν λυμαίνεται κνησμοὺς ἐμποιοῦν ἀηδεῖς καὶ βλαβερωτάτους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐντὸς βιάζεται διὰ μυκτήρων καὶ ὤτων. Σίνεται δὲ καὶ κόρας ὀφθαλμῶν εἰσπετόμενον, εἰ μὴ φυλάξαιτό τις. Φυλακὴ δὲ τίς ἔμελλε πρὸς

τοσαύτην ἔσεσθαι φορὰν, καὶ μάλιστα θεοῦ κο- 619
λάζοντος; Ἴσως ἄν τις ἐπιζητήσειε, διὰ τί τοῖς οὕ- P.
τως ἀφανέσι καὶ ἠμελημένοις ζώοις ἐτιμωρεῖτο τὴν
χώραν, παρεὶς ἄρκτους καὶ λέοντας καὶ παρδάλεις,
καὶ τὰ ἄλλα γένη τῶν ἀτιθάσσων θηρίων, ἃ σαρ-
κῶν ἀνθρωπείων ἅπτεται. Καὶ εἰ μὴ ταῦτα, τὰς
γοῦν Αἰγυπτίας ἀσπίδας, ὧν τὰ δήγματα πέφυκεν
ἀνυπερθέτως ἀναιρεῖν. Εἰ δὲ ὄντως ἀγνοεῖ, μαθέ-
τω, πρῶτον μὲν, ὅτι τοὺς οἰκήτορας ὁ θεὸς νου-
θετῆσαι μᾶλλον ἐβούλετο, ἢ διαφθεῖραι. Βουλη-
8θεὶς γὰρ ἀφανίζειν εἰςάπαν, οὐκ ἂν ζώοις ἐχρῆτο
I. πρὸς τὰς ἐπιθέσεις ὥσπερ συνέργοις, ἀλλὰ τοῖς θε-
ηλάτοις κακοῖς, λιμῷ τε καὶ λοιμῷ. Μετὰ δὲ ταῦ-
τα καὶ ἐκεῖνο προςδιδασκέσθω μάθημα πρὸς ἅπαν-
τα τὸν βίον ἀναγκαῖον. Τί δὲ τοῦτ᾽ ἔστιν; Ἄν-
θρωποι μὲν γὰρ ὅταν πολεμῶσι, τὸ δυνατώτατον
εἰς συμμαχίαν ἐπικουρικὸν ἐξετάζουσιν, ὃ τὴν αὐ-
τῶν ἀσθένειαν ἐκπλήσει. Θεὸς δὲ ἡ ἀνωτάτω καὶ
μεγίστη δύναμις, ὢν οὐδενὸς χρεῖος, ἐάν που βου-
ληθῇ καθάπερ ὀργάνοις τισὶ χρήσασθαι πρὸς τὰς
τιμωρίας, οὐ τὰ ἐῤῥωμενέστατα καὶ μέγιστα αἱρεῖ-
ται, τῆς τούτων ἀλκῆς ἥκιστα φροντίζων, ἀλλὰ
τοῖς εὐτελέσι καὶ μικροῖς, ἀμάχους καὶ ἀηττήτους
δυνάμεις ἐγκατασκευάσας, ἀμύνεται δι᾽ αὐτῶν τοὺς
ἀδικοῦντας, καθὰ καὶ νῦν. Τί γὰρ εὐτελέστερον
σκνιπός; Ἀλλ᾽ ὅμως τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὡς ἀπαγο-
ρεῦσαι πᾶσαν Αἴγυπτον, καὶ ἐκβοᾶν ἀναγκασθῆναι,
ὅτι „δάκτυλος θεοῦ τοῦτ᾽ ἐστι." Χεῖρα γὰρ θεοῦ
μηδὲ τὴν σύμπασαν οἰκουμένην ὑποστῆναι ἂν, ἀπὸ
περάτων ἐπὶ πέρατα, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τὸν σύμπαντα
κόσμον.

§. 20. Τοιαῦται μὲν αἱ διὰ τοῦ Μωϋσέως ἀδελ-
φοῦ τιμωρίαι. Ἃς δὲ αὐτὸς Μωϋσῆς ὑπηρέτησε, καὶ
ἐξ οἵων τῆς φύσεως συνέστησαν μερῶν, κατὰ τὸ ἀκό-
λουθον ἐπισκεπτέον. Ἀὴρ μὲν οὖν καὶ οὐρανὸς αἱ
καθαρώταται μοῖραι τῆς τῶν ὅλων οὐσίας, παρ᾽

ὕδατος καὶ γῆς διαδέχονται τὴν ἐπ' Αἰγύπτῳ νου-
θεσίαν, ἧς ἐπίτροπος ἐχειροτονήθη Μωϋσῆς. Ἤρ-
ξατο δὲ πρότερον τὸν ἀέρα διακινεῖν. Αἴγυπτος
γὰρ μόνη σχεδόν τι παρὰ τὰς ἐν τῷ νοτίῳ κλίματι
χώρας, τῶν ἐτησίων ὡρῶν μίαν τὴν χειμερινὴν οὐ
παραδέχεται, τάχα μὲν, ὡς λόγος, διὰ τὸ μὴ πόῤ-
ῥω ζώνης διακεκαυμένης εἶναι, ῥέοντος τοῦ πυρώ-
δους ἐκεῖθεν ἀφανῶς, καὶ τὰ ἐν κύκλῳ πάντα ἀλε-
αίνοντος, τάχα δὲ, ἐπεὶ καὶ ταῖς θεριναῖς τροπαῖς
πλημμύρων ὁ ποταμὸς, προαναλίσκει τὰς νεφώσεις.
Ἄρχεται μὲν γὰρ ἐπιβαίνειν θέρους ἐνισταμένου, λή-
γει δὲ λήγοντος, ἐν ᾧ χρόνῳ καὶ οἱ ἐτησίαι καταῤ-
ῥάττουσιν ἐξ ἐναντίας τῶν τοῦ Νείλου στομάτων, 62
δι' ὧν ἔτι κωλυόμενος ἐκχεῖσθαι, τῆς θαλάσσης ὑ- F
πὸ βίας τῶν ἀνέμων πρὸς ὕψος αἰρομένης, καὶ τὰς
τρικυμίας ὥσπερ μακρὸν τεῖχος ἀποτεινούσης, ἐντὸς
εἱλεῖται. Καὶ ἔπειτα τῶν ῥείθρων ὑπαντιαζόντων,
τοῦ τε κατιόντος ἄνωθεν ἀπὸ τῶν πηγῶν, καὶ τοῦ
θύραζε χωρεῖν ὀφείλοντος ταῖς ἀνακοπαῖς ἀνατρέ-
χοντος, εὐρύνεσθαί τε μὴ δυναμένων, αἱ γὰρ παρ'
ἑκάτερα ἐκθλίβουσιν ὄχθαι, μετεωριζόμενος ὡς εἰκὸς
ἐπιβαίνει. Τάχα δὲ, ἐπεὶ καὶ περιττὸν ἦν ἐν Αἰγύ-
πτῳ χειμῶνα γενέσθαι. Πρὸς ὃ γὰρ αἱ τῶν ὄμ-
βρων φοραὶ χρήσιμοι, καὶ ὁ ποταμὸς λιμνάζων τὰς
ἀρούρας εἰς καρπῶν ἐτησίων γένεσιν. Ἡ δὲ φύσις
οὐ ματαιουργὸς, ὡς ὑετὸν χορηγεῖν μὴ δεομένῃ γῇ,
99 καὶ ἅμα χαίρει τῷ πολυτρόπῳ καὶ πολυσχιδεῖ τῶν
M. ἐπιστημονικῶν ἔργων, τὴν συμφωνίαν τοῦ παντὸς
ἐξ ἐναντιοτήτων ἐναρμοσαμένη. Καὶ διὰ τοῦτο τοῖς
μὲν ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ, τοῖς δὲ κάτωθεν ἐκ πη-
γῶν τε καὶ ποταμῶν παρέχει τὴν ἐξ ὕδατος ὠφέ-
λειαν. Οὕτως οὖν τῆς χώρας διακειμένης, καὶ ταῖς
χειμεριναῖς ἐαριζούσης τροπαῖς, καὶ τῶν μὲν πρὸς
θαλάττῃ μόναις ψεκάσιν ἀραιαῖς λιπαινομένων,
τῶν δ' ὑπὲρ Μέμφιν τὸ βασίλειον Αἰγύπτου,
μηδὲ νιφομένων τὸ παράπαν, ἐξαίφνης οὕτως ἐνεω-

τέρισεν ὁ ἀὴρ, ὥςθ᾿ ὅσα ἐν τοῖς δυςχειμέροις ἀθρόα κατασκῆψαι, φορὰς ὑετῶν, χάλαζαν πολλὴν καὶ βαθεῖαν, ἀνέμων συμπιπτόντων, καὶ ἀντιπαταγούντων βίας, νεφῶν ῥήξεις, ἐπαλλήλους ἀστραπὰς καὶ βροντὰς, συνεχεῖς κεραυνοὺς, οἳ τερατωδεστάτην ὄψιν παρείχοντο. Θέοντες γὰρ διὰ τῆς χαλάζης, μαχομένης οὐσίας, οὔτε ἔτηκον αὐτὴν, οὔτε ἐσβέννυντο, μένοντες δ᾿ ἐν ὁμοίῳ καὶ δολιχεύοντες ἄνω καὶ κάτω, διετήρουν τὴν χάλαζαν. Ἀλλ᾿ οὐ μόνον ἡ ἐξαίσιος φορὰ πάντων τοὺς οἰκήτορας εἰς ὑπερβαλλούσας δυςθυμίας ἦγεν, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ πράγματος ἄηθες. Ὑπέλαβον γὰρ, ὅπερ καὶ ἦν, ἐκ μηνιμάτων θείων κεκαινουργῆσθαι τὰ σύμπαντα, νεωτερίσαντος ὡς οὔπω πρότερον τοῦ ἀέρος ἐπὶ λύμῃ καὶ φθορῇ δένδρων τε καὶ καρπῶν, οἷς συνεφθάρη ζῶα οὐκ ὀλίγα, τὰ μὲν περιψύξεσι, τὰ δὲ βάρει τῆς ἐπιπιπτούσης χαλάζης, ὥσπερ καταλευσθέντα, τὰ δὲ ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐξαναλωθέντα. Ἔνια δὲ ἡμίφλεκτα διέμενε, τοὺς τύπους τῶν κεραυνίων τραυμάτων εἰς νουθεσίαν τῶν ὁρώντων ἐπιφερόμενα.

§. 21. Λωφήσαντος δὲ τοῦ κακοῦ, καὶ πάλιν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν θρασυνομένων, εἰς τὸν ἀέρα Μωϋσῆς τὴν ῥάβδον ἐκτείνει, κελεύσαντος τοῦ θεοῦ. Καὶ ἔπειτ᾿ ἄνεμος καταῤῥάττει νότος βιαιότατος, ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ νύκτα προςεπιτεινόμενος καὶ σφοδρούμενος, αὐτὸς καθ᾿ αὑτὸν 621 P. ὢν μεγάλη ζημία. Ξηρός τε γάρ ἐστι, καὶ κεφαλαλγὴς, καὶ βαρυήκοος, ἄσας τε καὶ ἀδημονίας ἐμποιεῖν ἱκανὸς, καὶ μάλιστ᾿ ἐν Αἰγύπτῳ κειμένῃ κατὰ τὰ νότια, δι᾿ ὧν αἱ περιπολήσεις τῶν φωςφόρων ἀστέρων, ὡς ἅμα τῷ διακινηθῆναι, τὸν ἀφ᾿ ἡλίου φλογμὸν συνεπωθεῖσθαι, καὶ πάντα καίειν. Ἀλλὰ γὰρ ἅμ᾿ αὐτῷ καὶ πλῆθος ἀμήχανον ζώων ἐπεφέρετο, φθοροποιὸν φυτῶν, ἀκρίδες, αἳ ῥεύματος τρόπον ἀπαύστως διέφαγον, ὅσα οἱ κεραυνοὶ ὑπελί-

100 ποντο καὶ ἡ χάλαζα, ὡς μηδὲν ἐν τῇ τοσαύτῃ χώ-
M. ρᾳ βλαστάνον ἔτι θεωρεῖσθαι. Τό τε μόγις εἰς ἀκριβεστάτην ἔννοιαν τῶν οἰκείων ἐλθόντες οἱ ἐν τέλει κακῶν, προσελθόντες ἔλεγον τῷ βασιλεῖ, "Μέχρι τίνος οὐκ ἐπιτρέπεις τὴν ἔξοδον τοῖς ἀνδράσιν; Ἢ οὔπω μανθάνεις ἐκ τῶν γινομένων ὅτι ἀπόλωλεν Αἴγυπτος;" Ὁ δὲ, ὅσα τῷ δοκεῖν ἐφιεὶς, ὡμολόγει. Χαλάσαντος δὲ τοῦ δεινοῦ, πάλιν εὐξαμένου Μωϋσέως, ὑπολαβὼν ἐκ τῆς θαλάττης ἄνεμος ἀποσκεδάννυσι τὰς ἀκρίδας. Ἀνασκεδασθεισῶν δὲ, καὶ τοῦ βασιλέως περὶ τὴν τοῦ ἔθνους ἄφεσιν δυςθανατῶντος, ἐπιγίνεται τῶν πρότερον κακῶν μεῖζον. Λαμπρᾶς γὰρ ἡμέρας οὔσης ἐξαπιναίως ἀναχεῖται σκότος, ἴσως μὲν καὶ ἡλίου γενομένης ἐκλείψεως τῶν ἐν ἔθει τελειοτέρας. Ἴσως δὲ καὶ συνεχείαις νεφῶν καὶ πυκνότησιν ἀδιαστάτοις, καὶ πιλήσει βιαιοτάτῃ τῆς τῶν ἀκτίνων φορᾶς ἀνακοπείσης, ὡς ἀδιαφορεῖν ἡμέραν νυκτός. Καὶ τί γὰρ, ἀλλ' ἢ μίαν νύκτα νομίζεσθαι μακροτάτην, τρισὶν ἡμέραις ἴσην καὶ ταῖς ἰσαρίθμοις νυξί; Τότε δέ φασι τοὺς μὲν ἐῤῥιμμένους ἐν ταῖς εὐναῖς μὴ τολμᾶν ἐξανίστασθαι, τοὺς δ' ὁπότε κατεπείγοι τι τῶν τῆς φύσεως ἀναγκαίων, ἐπαφωμένους τοίχων ἤ τινος ἑτέρου καθάπερ τυφλοὺς, μόλις προέρχεσθαι. Καὶ γὰρ τοῦ χρειώδους πυρὸς τὸ φέγγος, τὸ μὲν ὑπὸ τῆς κατεχούσης ζάλης ἐσβέννυτο, τὸ δὲ τῷ βάθει τοῦ σκότους ἀμαυρούμενον ἐνηφανίζετο, ὡς τὴν ἀναγκαιοτάτην ὄψιν τῶν αἰσθήσεων ὑγιαίνουσαν, πηρὸν εἶναι, μηδὲν ὁρᾶν δυναμένην, τετράφθαι δὲ καὶ τὰς ἄλλας οἷα ὑπηκόους, πεσούσης τῆς ἡγεμονίδος. Οὔτε γὰρ λέγειν τις, οὔτ' ἀκούειν, οὔτε προσενέγκασθαι τροφὰς ὑπέμενεν, ἀλλ' ἡσυχίᾳ καὶ λιμῷ παρέτεινον αὐτοὺς, οὐδεμίᾳ τῶν αἰσθήσεων σχολάζοντες, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πάθους ὅλοι συνηρπασμένοι, μέχρι πάλιν Μωϋσῆς λαβὼν οἶκτον, ἱκετεύει τὸν θεόν. Ὁ δὲ

φῶς ἀντὶ σκότους, καὶ ἡμέραν ἀντὶ νυκτὸς ἐργάζεται σὺν αἰθρίᾳ πολλῇ.

§. 22. Τοιαύτας φασὶ γενέσθαι καὶ τὰς διὰ μόνου Μωϋσέως ἐπιπλήξεις, τὴν διὰ χαλάζης καὶ 622
κεραυνῶν, τὴν διὰ τῆς ἀκρίδος, τὴν διὰ σκότους, P.
ὃ πᾶσαν ἰδέαν φωτὸς οὐ παρεδέχετο. Κοινῇ δὲ αὐτός τε καὶ ὁ ἀδελφὸς μίαν ἐπετράπησαν, ἣν αὐτίκα σημανῶ. Κελεύσαντος τοῦ θεοῦ τέφραν ἀπὸ καμίνου λαμβάνουσι ταῖς χερσὶν, ἣν Μωϋσῆς κατὰ μέρος εἰς τὸν ἀέρα διέπαττεν. Ἔπειτα κονιορτὸς αἰφνίδιον ἐπενεχθεὶς, ἀνθρώποις τε καὶ ἀλόγοις ζώοις ἀγρίαν καὶ δυςαλθῆ κατὰ τῆς δορᾶς ἁπάσης ἕλ-
1 κωσιν εἰργάζετο, καὶ τὰ σώματα εὐθὺς συνῴδει ταῖς ἐξανθήσεσιν, ὑποπύους ἔχοντα φλυκταίνας, ἃς ἐτόπασεν ἄν τις ἀφανῶς ὑποκαιομένας ἀναζεῖν, ἀλγηδόσι τε καὶ περιωδυνίαις κατὰ τὸ εἰκὸς ἐκ τῆς ἑλκώσεως καὶ φλογώσεως πιεζόμενοι, μᾶλλον ἢ οὐχ ἧττον τῶν σωμάτων τὰς ψυχὰς ἔκαμινον, ἐκτετρυχωμένοι ταῖς ἀνίαις. Ἓν γὰρ ἄν τις ἀπὸ κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν συνεχὲς ἕλκος ἐθεάσατο, τῶν κατὰ μέλος καὶ μέρος ἐσπαρμένων, εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἀποκριθέντων· ἕως πάλιν ἱκεσίαις τοῦ νομοθέτου, ἃς ὑπὲρ τῶν πασχόντων ἐποιήσατο, ἡ νόσος ῥᾴων ἐγένετο. Κοινῇ μέντοι τὴν νουθεσίαν ταύτην ἐπετράπησαν δεόντως, ὁ μὲν ἀδελφὸς, διὰ τὸν ἐπενεχθέντα κονιορτὸν ἐπεὶ τῶν ἀπὸ γῆς συμβαινόντων τὴν ἐπιμέλειαν ἔλαχε. Μωϋσῆς δὲ, διὰ τὸν ἀέρα μεταβαλόντα πρὸς κάκωσιν τῶν οἰκητόρων· ταῖς δ᾽ ἀπ᾽ ἀέρος καὶ οὐρανοῦ πληγαῖς οὗτος ὑπηρέτει.

§. 23. Λοιπαὶ δὲ τιμωρίαι τρεῖς εἰσιν αὐτουργηθεῖσαι δίχα τῆς ἀνθρώπων ὑπηρεσίας, ὧν κατὰ μίαν ἑκάστην ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ, δηλώσω. Πρώτη δέ ἐστιν ἡ γενομένη διὰ ζώου τῶν ἐν τῇ φύσει πάντων θρασυτάτου, κυνομυίας, ἣν ἐτύμως ἐκάλεσαν οἱ θετικοὶ τῶν ὀνομάτων — σοφοὶ γὰρ ἦσαν

— ἐκ τῶν ἀναιδεστάτων ζώων συνθέντες τὸ ὄνομα, μυίας καὶ κυνὸς, τοῦ μὲν τῶν χερσαίων θρασυτάτου, τῆς δὲ τῶν πτηνῶν. Ἐπιφοιτῶσι γὰρ καὶ ἐπιτρέχουσιν ἀδεῶς, καὶ ἂν ἀνείργῃ τις, εἰς τὸ ἀήττητον ἀντιφιλονεικοῦσιν, ἄχρις ἂν αἵματος καὶ σαρκῶν κορεσθῶσιν. Ἡ δὲ κυνόμυια τὴν ἀφ' ἑκατέρου τόλμαν προςειληφυῖα, δηκτικὸν καὶ ἐπίβουλον ζῶόν ἐστι. Καὶ γὰρ πόῤῥωθεν μετὰ ῥοίζου καθάπερ βέλος εἰςακοντίζεται, καὶ ἐπεμπίπτουσα βιαίως εὖ μάλα ἐγχρίμπτεται. Τότε δὲ καὶ θεήλατος ἦν ἡ προςβολὴ, ὡς δεδιπλασιάσθαι τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιβουλὴν, οὐκέτι μόνον τοῖς φυσικοῖς χρωμένης πλεονεκτήμασιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ θείας ἐπιφροσύνης, ᾗ τὸ ζῶον ὥπλιζε, καὶ πρὸς ἀλκὴν ἀνήγειρε κατὰ τῶν ἐγχωρίων. Μετὰ τὴν κυνόμυιαν εἵπετο τιμωρία πάλιν ἄνευ συμπράξεως ἀνθρωπίνης, βοσκημάτων θάνατος. Βου- 62
κόλια γὰρ καὶ αἰπόλια καὶ ποίμνια μεγάλα, καὶ ὅσαι ὑποζυγίων καὶ ἄλλων θρεμμάτων ἰδέαι πᾶσαι, μιᾷ ἡμέρᾳ ὡς ἀφ' ἑνὸς συνθήματος ἀγεληδὸν διε-
102 φθείροντο, τὴν ἀνθρώπων ἀπώλειαν, ἣ μικρὸν
M. ὕστερον ἔμελλε γίνεσθαι, προμηνύουσαι, καθάπερ ἐν ταῖς λοιμώδεσι νόσοις. Λέγεται γὰρ προαγών τις εἶναι λοιμικῶν νόσων ἡ ζώων ἀλόγων αἰφνίδιος φθορά.

§. 24. Μετὰ ἦν ἡ δεκάτη καὶ τελευταία δίκη πάσας ὑπερβάλλουσα τὰς προτέρας ἐπεγένετο, θάνατος Αἰγυπτίων, οὔτε πάντων — οὔτε γὰρ ἐρημῶσαι τὴν χώραν προῃρεῖτο ὁ θεὸς, ἀλλὰ νουθετῆσαι μόνον — οὔτε τῶν πλείστων ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν ἐξ ἁπάσης ἡλικίας, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ζῆν ἐφεὶς μόνων τῶν πρωτοτόκων καταψηφίζεται θάνατον, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ πρεσβυτάτου τῶν βασιλέως παίδων, καὶ λήξας εἰς τὸν τῆς ἀφανεστάτης ἀλετρίδος. Περὶ γὰρ μέσας νύκτας οἱ πρῶτοι πατέρας καὶ μητέρας προςειπόντες, καὶ ὑπ' ἐκείνων υἱοὶ πάλιν πρῶτον ὀνομασθέντες, ὑγιαίνοντες, καὶ τὰ σώματα ἐῤῥωμένοι,

πάντες ἀπ᾽ οὐδεμιᾶς προφάσεως ἡβηδὸν ἐξαπιναίως ἀνήρηντο, καὶ οὐδεμίαν οἰκίαν ἀμοιρῆσαί φασι τότε τῆς συμφορᾶς. Ἅμα δὲ τῇ ἕῳ, κατὰ τὸ εἰκὸς, ἕκαστοι θεασάμενοι τοὺς φιλτάτους ἀπροσδοκήτως τετελευτηκότας, οἷς ὁμοδίαιτοι καὶ ὁμοτράπεζοι μέχρι τῆς ἑσπέρας ἐγεγένηντο, βαρυτάτῳ πένθει κατασχεθέντες, οἰμωγῆς πάντα ἐνέπλησαν. Ὥςτε συνέβη καὶ διὰ τὴν κοινοπραγίαν τοῦ πάθους ἁπάντων ἀθρόως ὁμοθυμαδὸν ἐκβοησάντων, ἕνα θρῆνον ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα συνηχῆσαι κατὰ πάσης τῆς χώρας. Καὶ μέχρι μὲν ἐν ταῖς οἰκίαις διέτριβον, ἀγνοῶν ἕκαστος τὸ τοῦ πλησίον κακὸν, ἐπὶ τῷ ἑαυτοῦ μόνον ἔστενε. Προελθὼν δὲ καὶ γνοὺς τὰ τῶν ἄλλων, διπλοῦν πένθος πρὸς τῷ ἰδίῳ καὶ τὸ κοινὸν εὐθὺς ἐλάμβανεν, ἐπ᾽ ἐλάττονι καὶ κουφοτέρῳ μεῖζον καὶ βαρύτερον, ἅτε καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς παραμυθίας ἀφῃρημένος. Τίς γὰρ ἔμελλε παρηγορεῖν ἕτερον, αὐτὸς ὢν τοῖδε χρεῖος; Ὅπερ δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ, τὰ παρόντα νομίσαντες ἀρχὴν εἶναι μειζόνων, καὶ περὶ τῆς τῶν ἔτι ζώντων ἀπωλείας καταδείσαντες, συνέδραμον εἰς τὰ βασίλεια δεδακρυμένοι, καὶ τὰς ἐσθῆτας περιεῤῥηγμένοι κατεβόων τοῦ βασιλέως, ὡς πάντων αἰτίου τῶν συμβεβηκότων δεινῶν. „Εἰ γὰρ," ἔλεγον, „εὐθὺς ἐν ἀρχῇ Μωϋσέως ἐντυχόντος εἴασεν ἐξελθεῖν τὸ ἔθνος, οὐδενὸς ἂν τῶν γεγονότων πειραθῆναι τὸ παράπαν. Εἴξαντος δ᾽ αὐθαδείᾳ τῇ συνήθει τὰ ἐπίχειρα τῆς ἀκαίρου φιλονεικίας ἐξ ἑτοίμου λαβεῖν." Εἶτ᾽ ἄλλος ἄλλον παρεκάλει τὸν λεὼν μετὰ πάσης 624
σπουδῆς ἐξ ἁπάσης τῆς χώρας ἐξελαύνειν, καὶ τὸ P.
μίαν ἡμέραν μᾶλλον δὲ ὥραν αὐτὸ μόνον κατασχεῖν πρὸς ἀνήκεστον τιμωρίαν τιθέμενοι.

)3 §. 25. Οἱ δὲ ἐλαυνόμενοι καὶ διωκόμενοι, τῆς αὑτῶν εὐγενείας εἰς ἔννοιαν ἐλθόντες, τόλμημα τολμῶσιν ὁποῖον εἰκὸς ἦν τοὺς ἐλευθέρους, καὶ μὴ ἀμνήμονας ὧν ἐπεβουλεύθησαν ἀδίκως. Πολλὴν γὰρ

λείαν ἐκφορήσαντες, τὴν μὲν αὐτοὶ διεκόμιζον ἐπηχθισμένοι, τὴν δὲ τοῖς ὑποζυγίοις ἐπέθεσαν, οὐ διὰ φιλοχρηματίαν, ἢ ὡς ἄν τις κατηγορῶν εἴποι, τὴν τῶν ἀλλοτρίων ἐπιθυμίαν — πόθεν; — ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ὧν παρὰ πάντα τὸν χρόνον ὑπηρέτησαν, ἀναγκαῖον μισθὸν κομιζόμενοι, εἶτα δὲ, ὑπὲρ ὧν κατεδουλώθησαν ἐν ἐλάττοσι καὶ οὐχὶ τοῖς ἴσοις ἀντιλυποῦντες. Ποῦ γάρ ἐσθ' ὅμοιον ζημία χρημάτων καὶ στέρησις ἐλευθερίας, ὑπὲρ ἧς οὐ μόνον προΐεσθαι τὰς οὐσίας οἱ νοῦν ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ ἀποθνήσκειν τολμῶσιν; Ἐν ἑκατέρῳ δὴ κατώρθουν, εἴθ' ὡς ἐν εἰρήνῃ μισθὸν λαμβάνοντες, ὃν παρ' ἀκόντων πολὺν χρόνον οὐκ ἀποδιδόντων ἀπεστεροῦντο, εἴθ' ὡς ἐν πολέμῳ τὰ τῶν ἐχθρῶν φέρειν ἀξιοῦντες νόμῳ τῶν κεκρατηκότων. Οἱ μὲν γὰρ χειρῶν ἦρξαν ἀδίκων, ξένους καὶ ἱκέτας, ὡς ἔφην πρότερον, καταδουλωσάμενοι τρόπον αἰχμαλώτων. Οἱ δὲ καιροῦ παραπεσόντος, ἠμύναντο δίχα τῆς ἐν ὅπλοις παρασκευῆς, προασπίζοντος, καὶ τὴν χεῖρα ὑπερέχοντος τοῦ δικαίου.

§. 26. Τοσαύταις μὲν δὴ πληγαῖς καὶ τιμωρίαις Αἴγυπτος ἐνουθετεῖτο, ὧν οὐδεμία τῶν Ἑβραίων, καί τοί γε ἐν ταῖς αὐταῖς πόλεσι καὶ κώμαις, καὶ οἰκίαις συνδιατριβόντων, ἥψατο, γῆς, ὕδατος, ἀέρος, πυρὸς, ἃ μέρη τῆς φύσεώς ἐστιν, ἣν ἀμήχανον ἐκφυγεῖν, ἐπιθεμένων. Ὃ δὴ καὶ παραδοξότατον ἦν ὑπὸ τῶν αὐτῶν κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον καὶ χρόνον, τοὺς μὲν διαφθείρεσθαι, τοὺς δὲ σώζεσθαι. Ὁ ποταμὸς εἰς αἷμα μετέβαλεν, ἀλλ' οὐχ Ἑβραίοις. Ἡνίκα γὰρ βουληθεῖεν ἀρύσασθαι, τροπὴν ἐλάμβανεν εἰς πότιμον. Βάτραχος ἐκ τῶν ὑδάτων ἐπὶ τὴν χέρσον ἀνερπύσας ἀγορὰς καὶ ἐπαύλεις καὶ οἰκίας ἐπλήρωσεν. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν Ἑβραίων ἐξανεχώρει μόνων, καθάπερ διακρίνειν ἐπιστάμενος, οὕς τε χρὴ κολάζεσθαι, καὶ τὸ ἐναντίον. Οὐ σκνίπες, οὐ κυνόμυια, οὐκ ἀκρὶς, ἣ καὶ φυτὰ καὶ καρποὺς καὶ ζῶα καὶ ἀνθρώ-

πους μεγάλα ἔβλαψε, τούτοις προσέπτησαν, οὐχ ὑε-
104 τῶν, οὐ χαλάζης, οὐ κεραυνῶν αἱ γινόμεναι συνεχεῖς
M. φοραὶ μέχρι τούτων ἔφθασαν, ἑλκώσεως τῆς ἀργα-
λεωτάτης εἰς τὸ παθεῖν οὐδ' ὄναρ ἐπήσθοντο, βα-
θυτάτου σκότου τοῖς ἄλλοις ἀναχθέντος ἐν αὐγῇ 625
καθαρᾷ διῆγον τοῦ φωτὸς ἡμερησίου ἐπιλάμποντος, P.
ἀναιρουμένων τῶν παρ' Αἰγυπτίοις πρωτοτόκων ἐτε-
λεύτησεν Ἑβραῖος οὐδείς· οὐδὲ γὰρ εἰκὸς ἦν, ὁπότε
καὶ ἡ τῶν ἀμυθήτων φθορὰ θρεμμάτων οὐδεμίαν
τῶν παρὰ τούτοις ἀγέλην συνεπεσπάσατο πρὸς ἀπώ-
λειαν. Καί μοί τις δοκεῖ παρατυχὼν τοῖς γενομένοις
κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν μηδὲν ἄλλο νομίσαι τοὺς
Ἑβραίους, ἢ θεατὰς ὧν ἕτεροι κακῶν ὑπέμενον, καὶ
οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ μαθημάτων τὸ κάλλιστον καὶ
ὠφελιμώτατον ἀναδιδασκομένους, εὐσέβειαν. Οὐ
γάρ ποθ' οὕτως ἡ τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν κρίσις
ἐμφανῶς ἦλθε, τοῖς μὲν φθορὰν, τοῖς δὲ σωτηρίαν
παρασχοῦσα.

§. 27. Τῶν δ' ἐξιόντων καὶ μετανισταμένων οἱ μὲν ἀνδρὸς ἔχοντες ἡλικίαν ὑπὲρ ἑξήκοντα μυριάδας ἦσαν, ὁ δὲ ἄλλος ὅμιλος πρεσβυτέρων, παίδων, γυναικῶν, οὐ ῥᾴδιος ἀριθμηθῆναι. Μιγάδων δὲ καὶ συγκλύδων καὶ θεραπείας ὄχλος συνεξῆλθεν, ὡσανεὶ νόθον μετὰ γνησίου πλήθους. Οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐκ γυναικῶν γεννηθέντες τοῖς Ἑβραίοις Αἰγυπτίων καὶ τῷ πατρῴῳ γένει προσνεμηθέντες. Καὶ ὅσοι τὸ θεοφιλὲς ἀγάμενοι τῶν ἀνδρῶν ἐπηλύται ἐγένοντο, καὶ ἤδη τινὲς καὶ μεγέθει καὶ πλήθει τῶν ἐπαλλήλων κολάσεων, μετεβάλλοντο σωφρονισθέντες. Τούτων ἁπάντων ἡγεμὼν ἐχειροτονεῖτο Μωϋσῆς, τὴν ἀρχὴν καὶ βασιλείαν λαβὼν, οὐχ ὥσπερ ἔνιοι τῶν ἐπὶ τὰς δυναστείας ὠθουμένων, ὅπλοις καὶ μηχανήμασιν, ἱππικαῖς τε καὶ πεζαῖς καὶ ναυτικαῖς δυνάμεσιν, ἀλλ' ἀρετῆς ἕνεκα καὶ καλοκἀγαθίας, καὶ τῆς πρὸς ἅπαντας εὐνοίας, ᾗ χρώμενος ἀεὶ διετέλει, προσέτι καὶ τοῦ φιλαρέτου καὶ φιλοκάλου θεοῦ γέρας

ἄξιον αὐτῷ παρασχόντος. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν Αἰγύπτου κατέλιπεν ἡγεμονίαν θυγατριδοῦς τοῦ τότε βασιλεύοντος ὤν, ἕνεκα τῶν κατὰ τὴν χώραν γενομένων ἀδικημάτων πολλὰ χαίρειν φράσας ταῖς ἀπὸ τῶν θεμένων ἐλπίσι διὰ ψυχῆς εὐγένειαν καὶ φρονήματος μέγεθος καὶ τὸ μισοπόνηρον φύσει, τῷ πρυτανεύοντι καὶ ἐπιμελομένῳ τῶν ὅλων ἔδοξεν αὐτὸν ἀμείψασθαι βασιλείᾳ πολυανθρωποτέρου καὶ κρείττονος ἔθνους, ὅπερ ἔμελλεν ἐξ ἁπάντων τῶν ἄλλων ἱερᾶσθαι, τὰς ὑπὲρ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἁπάντων ἀεὶ ποιησόμενον εὐχάς, ὑπέρ τε κακῶν ἀποτροπῆς καὶ μετουσίας ἀγαθῶν. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχήν, οὐχ ὥσπερ ἔνιοι, τὸν ἴδιον αὔξειν οἶκον καὶ τοὺς υἱοὺς — δύο γὰρ ἦσαν αὐτῷ — προάγειν ἐπὶ μέγα δυνάμεως ἐσπούδασεν, ὡς ἐν μὲν τῷ παρόντι κοινωνοὺς αὖθις δὲ καὶ δια-
105 δόχους ἀποφῆναι. Γνώμῃ γὰρ ἀδόλῳ καὶ καθαρᾷ
M. πρὸς πάντα μικρά τε αὖ καὶ μεγάλα χρώμενος, τὴν 62
φυσικὴν πρὸς τὰ τέκνα φιλοστοργείαν ἐνίκα οἷα κρι- P
τὴς ἀγαθὸς τῷ περὶ τὸν λογισμὸν ἀδεκάστῳ. Προύκειτο γὰρ ἐν αὐτῷ τέλος ἀναγκαιότατον ὀνῆσαι τοὺς ἀρχομένους, καὶ πάνθ' ὑπὲρ τῆς τούτων ὠφελείας ἔργῳ καὶ λόγῳ πραγματεύεσθαι, μηδένα παραλείποντι καιρὸν τῶν συντεινόντων πρὸς κατόρθωσιν. Μόνος οὗτος τῶν πώποθ' ἡγεμονευσάντων οὐ χρυσόν, οὐκ ἄργυρον ἐθησαυρίσατο, οὐ δασμοὺς ἐξέλεξεν, οὐκ οἰκίας, οὐ κτήματα, οὐ θρέμματα, οὐ θεραπείαν οἰκετικήν, οὐ προσόδους, οὐκ ἄλλο τῶν εἰς πολυτέλειαν καὶ περιουσίαν οὐδὲν ἐκτήσατο, καίτοι πάντων ἔχειν ἀφθονίαν δυνάμενος. Ἀλλ' ὑπολαβὼν πενίας ψυχικῆς ἔργον εἶναι τὸν ἐν ταῖς ὕλαις ἀποδέχεσθαι πλοῦτον τοῦ μὲν ὡς τυφλοῦ κατεφρόνησε, τὸν δὲ βλέποντα τῆς φύσεως ἐξετίμησε, καὶ ζηλωτής, ὡς οὐκ εἴ τις ἕτερος, αὐτοῦ γενόμενος ἐν μὲν ἐσθῆσι καὶ τροφαῖς καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς περὶ δίαιταν, οὐδὲν ἐπιτραγῳδῶν πρὸς σεμνότερον ὄγκον, εὐτέλειαν καὶ εὐκολίαν ἐπετήδευεν ἰδιώτου, πολυτέλειαν δὲ τῷ ὄντι βασιλικήν,

ἐν οἷς καλὸν ἦν πλεονεκτεῖν τὸν ἄρχοντα. Ταῦτα δὲ ἦσαν ἐγκράτειαι καρτερίαι, σωφροσύναι, ἀγχίνοιαι, συνέσεις, ἐπιστῆμαι, πόνοι, κακοπάθειαι, ἡδονῶν ὑπεροψίαι, δικαιοσύναι, προτροπαὶ πρὸς τὰ βέλτιστα, ψόγοι καὶ κολάσεις ἁμαρτανόντων ἔννομοι, ἔπαινοι καὶ τιμαὶ πάλιν κατορθούντων σὺν νόμῳ.

§. 28. Τοιγαροῦν πολλὰ χαίρειν φράσαντα φιλοχρηματίᾳ καὶ τῷ παρ' ἀνθρώποις μέγα πνέοντι πλούτῳ γεραίρει ὁ θεὸς τὸν μέγιστον καὶ τελειότατον ἀντιδοὺς πλοῦτον αὐτῷ. Οὗτος δ' ἐστὶν ἰσότης πάσης γῆς καὶ θαλάσσης καὶ ποταμῶν καὶ τῶν ἄλλων στοιχείων ὅσα καὶ συγκρίματα. Κοινωνὸν γὰρ ἀξιώσας ἀναφανῆναι τῆς ἑαυτοῦ λήξεως ἀνῆκε πάντα τὸν κόσμον, ὡς κληρονόμῳ κτῆσιν ἁρμόζουσαν. Τοιγαροῦν ὑπήκουεν ὡς δεσπότῃ τῶν στοιχείων ἕκαστον, ἀλλάττον ἣν εἶχε δύναμιν καὶ ταῖς προστάξεσιν ὑπεῖκον. Καὶ θαυμαστὸν ἴσως οὐδέν. Εἰ γὰρ κατὰ τὴν παροιμίαν "κοινὰ τὰ τῶν φίλων," φίλος δὲ ὁ προφήτης ἀνείρηται θεοῦ, κατὰ τὸ ἀκόλουθον μετέχοι ἂν αὐτοῦ καὶ τῆς κτήσεως καθ' ὃ χρειῶδες. Ὁ μὲν γὰρ θεὸς πάντα κεκτημένος οὐδενὸς δεῖται, ὁ δὲ σπουδαῖος ἄνθρωπος κέκτηται μὲν οὐδὲν κυρίως, ἀλλ' οὐδὲ αὑτὸν, τῶν δὲ τοῦ θεοῦ κειμηλίων,
06 καθ' ὅσον ἂν οἷός τε ᾖ, μεταλαγχάνει. Καὶ μήποτε
I εἰκότως; Κοσμοπολίτης γάρ ἐστιν· ἧς χάριν αἰτίας οὐδεμιᾷ τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην πόλεων ἐνεγράφη, δεόντως οὐ μέρος χώρας, ἀλλ' ὅλον τὸν κόσμον κλῆρον λαβών. Τί δέ; οὐχὶ καὶ μείζονος τῆς πρὸς
τὸν πατέρα τῶν ὅλων καὶ ποιητὴν κοινωνίας ἀπήλαυ- 627
σε, προσρήσεώς τε τῆς αὐτῆς ἀξιωθείς; Ὠνομάσθη P.
γὰρ ὅλου τοῦ ἔθνους θεὸς καὶ βασιλεὺς, εἴς τε τὸν γνόφον, ἔνθα ἦν ὁ θεὸς, εἰσελθεῖν λέγεται, τουτέστιν εἰς τὴν ἀειδῆ καὶ ἀόρατον καὶ ἀσώματον τῶν ὄντων παραδειγματικὴν οὐσίαν, τὰ ἀθέατα φύσει θνητῇ κατανοῶν. Καθάπερ τε γραφὴν εὖ δεδημιουρ-

γημένην ἑαυτὸν καὶ τὸν αὑτοῦ βίον εἰς μέσον προαγαγὼν, πάγκαλον καὶ θεοειδὲς ἔργον ἔστησε παράδειγμα τοῖς ἐθέλουσι μιμεῖσθαι. Εὐδαίμονες δὲ ὅσοι τὸν τύπον ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς ἐναπεμάξαντο ἢ ἐσπούδασαν ἐναπομάξασθαι. Φερέτω γὰρ ἡ διάνοια, μάλιστα μὲν τὸ εἶδος τέλειον ἀρετῆς, εἰ δὲ μὴ, τὸν γοῦν ὑπὲρ τοῦ κτήσασθαι τὸ εἶδος ἀνενδοίαστον πόθον. Καὶ μὴν οὐδ' ἐκεῖνό τις ἀγνοεῖ, ὅτι ζηλωταὶ τῶν ἐνδόξων οἱ ἀφανεῖς εἰσὶ, καὶ ὧν ἂν ἐκεῖνοι μάλιστα ὀρέγεσθαι δοκῶσιν, πρὸς ταῦτα τὰς αὑτῶν ἀποτείνουσιν ὁρμάς. Ἐπειδὰν γοῦν ἡγεμὼν ἄρξηται καθηδυπαθεῖν, καὶ πρὸς τὸν ἁβροδίαιτον ἀποκλίνειν βίον, σύμπαν ὀλίγου δεῖν τὸ ὑπήκοον τὰς γαστρὸς καὶ τῶν μετὰ γαστέρα προσαναῤῥήγνυσιν ἔξωθεν τῶν ἀναγκαίων ἐπιθυμίας, εἰ μή τινες εὐμοιρίᾳ χρήσαιντο φύσεως, ψυχὴν οὐκ ἐπίβουλον, ἀλλ' εὐμενῆ καὶ ἵλεων κτησάμενοι. Ἐὰν δὲ αὐστηροτέραν καὶ σεμνοτέραν ἕληται προαίρεσιν, καὶ οἱ λίαν αὐτῶν ἀκράτορες μεταβάλλουσι πρὸς ἐγκράτειαν ἢ φόβῳ ἢ αἰδοῖ σπουδάζοντες ὑπόληψιν ἐμποιεῖν, ὅτι ἄρα ζηλωταὶ τῶν ὁμοίων εἰσί. Καὶ οὐκ ἄν ποθ' οἱ χείρους τὰ τῶν κρειττόνων, ἀλλ' οὐδὲ μανέντες ἀποδοκιμάζοιεν. Τάχα δὲ, ἐπεὶ καὶ νομοθέτης ἔμελλεν ἔσεσθαι, πολὺ πρότερον αὐτὸς ἐγίνετο νόμος ἔμψυχός τε καὶ λογικὸς θείᾳ προνοίᾳ, ἥτις ἀγνοοῦντα αὐτὸν εἰς νομοθέτην ἐχειροτόνησεν αὖθις.

§. 29. Ἐπειδὴ τοίνυν παρ' ἑκόντων ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, βραβεύοντος καὶ ἐπινεύοντος τοῦ θεοῦ, τὴν ἀποικίαν ἔστελλεν εἰς Φοινίκην καὶ Συρίαν τὴν κοίλην καὶ Παλαιστίνην, ἣ τότε προσηγορεύετο Χαναναίων, ἧς οἱ ὅροι τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν διειστήκεισαν ἀπ' Αἰγύ-
107 πτου. Εἶτ' ἦγεν αὐτοὺς οὐ τὴν ἐπίτομον, ἅμα μὲν εὐ-
M.λαβηθεὶς, μήποθ' ὑπαντιασάντων τῶν οἰκητόρων διὰ φόβον ἐπαναστάσεως καὶ ἀνδραποδισμοῦ καὶ γενομένου, πολέμου, πάλιν τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὑποστρέψωσιν εἰς Αἴγυπτον, ἀπ' ἐχθρῶν ἐπ' ἐχθροὺς, νέων ἐπ' ἀρχαί-

ους, γέλως καὶ χλεύη γενησόμενοι, καὶ χείρω καὶ ἀργαλεώτερα τῶν προτέρων ὑπομενοῦντες· ἅμα δὲ καὶ βουλόμενος αὐτοὺς δι᾽ ἐρήμης ἄγων καὶ μακρᾶς δοκιμάσαι, πῶς ἔχουσι πειθαρχίας ἐν οὐκ ἀφθόνοις χορηγίαις, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ κατ᾽ ὀλίγον ὑποσπανιζούσαις. Ἐκτραπόμενος 628
οὖν τῆς ἐπ᾽ εὐθείας ἐγκάρσιον ἀτραπὸν εὑρὼν καὶ νο- P.
μίσας κατατείνειν ἄχρι τῆς ἐρυθρᾶς θαλάττης, ὁδοιπορεῖν ἤρχετο. Τεράστιον δέ φασι συμβῆναι κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον, μεγαλούργημα τῆς φύσεως, ὃ μηδείς πω μέμνηται πάλαι γεγονός. Νεφέλη γὰρ εἰς εὐμεγέθη κίονα σχηματισθεῖσα προῄει τῆς πληθύος, ἡμέρας μὲν ἡλιοειδὲς ἐκλάμπουσα φέγγος, νύκτωρ δὲ φλογοειδὲς ὑπὲρ τοῦ μὴ πλάζεσθαι κατὰ τὴν πορείαν, ἀλλ᾽ ἀπλανεστάτῃ ἕπεσθαι ἡγεμονίᾳ τῆς ὁδοῦ. Τάχα μέντοι καὶ τῶν ὑπάρχων τις ἦν τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἀφανὴς ἄγγελος, ἐγκατειλημμένος τῇ νεφέλῃ προηγήτωρ, ὃν οὐ θέμις σώματος ὀφθαλμοῖς ὁρᾶσθαι.

§. 30. Θεασάμενος δὲ ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς ἀνοδὶ χρωμένους ὡς ᾤετο, καὶ διὰ τραχείας καὶ ἀτριβοῦς ἐρήμης βαδίζοντας, ἥσθη μὲν ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν πορείαν σφάλματι, νομίσας συγκεκλεῖσθαι, διέξοδον οὐκ ἔχοντας· ἐπὶ δὲ τῷ μεθέσθαι μετανοῶν ἐπεχείρει διώκειν, ὡς ἢ φόβῳ τὴν πληθὺν ὑποστρέψων καὶ δουλωσόμενος αὖθις, ἢ ἀποκτενῶν ἡβηδὸν ἀφηνιάζουσαν. Εἶτα ἅπασαν τὴν ἱππικὴν δύναμιν παραλαβών, ἀκοντιστάς τε καὶ σφενδονήτας καὶ ἱπποτοξότας καὶ τοὺς ἄλλους ὅσοι τῆς κούφης ὁπλίσεως, καὶ τὰ κάλλιστα τῶν δρεπανηφόρων ἁρμάτων ἑξακόσια τοῖς ἐν τέλει δούς, ἵνα μετὰ τοῦ πρέποντος ἀξιώματος ἐπακολουθῶσι καὶ τῆς στρατείας μετάσχωσιν, οὐδὲν τάχους ἀνεὶς ἐπεξέθει καὶ συντείνων ἐπέσπευδε, βουλόμενος ἐξαπιναίως οὐ προειδομένοις ἐπιστῆναι. Τὸ γὰρ ἀνέλπιστον κακὸν ἀργαλεώτερον αἰεὶ τοῦ προσδοκηθέντος, ὅσῳ καὶ τὸ ὀλιγωρηθὲν εὐεπιχειρητότερον τοῦ σὺν φροντίδι. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα διανοηθεὶς ἐπηκολούθει, νομίζων αὐ-

τοβοεὶ περιέσεσθαι. Οἱ δὲ ἔτυχον ἤδη παρὰ ταῖς ἠϊόσι τῆς θαλάττης στρατοπεδεύσαντες. Μελλόντων δ᾽ ἀριστοποιεῖσθαι, τὸ μὲν πρῶτον πάταγος ἐξηχεῖτο πολὺς, ἅτε τοσούτων ἀνθρώπων ὁμοῦ καὶ ὑποζυγίων μετὰ σπουδῆς ἐλαυνόντων ὡς ἐξεληλυθότας τῶν
108 σκηνῶν περιβλέπεσθαι καὶ ὠτακουστεῖν ἀκροβα-
M τοῦντας. Εἶτ᾽ ὀλίγῳ ὕστερον ἐπὶ λόφου μετέωρος ἡ ἀντίπαλος καταφαίνεται δύναμις, ἐν τοῖς ὅπλοις ἐκτεταγμένη πρὸς μάχην.

§. 31. Ἐπὶ δὲ τῷ παραλόγῳ καὶ ἀπροσδοκήτῳ καταπλαγέντες καὶ μήτε πρὸς ἄμυναν εὐτρεπεῖς ὄντες διὰ σπάνιν ἀμυντηρίων — οὐ γὰρ ἐπὶ πόλεμον, ἀλλ᾽ εἰς ἀποικίαν ἐξήεσαν — μήτε φεύγειν δυνάμενοι — κατόπιν μὲν γὰρ πέλαγος, ἐχθροὶ δ᾽ ἄντικρυς, τὰ δὲ παρ᾽ ἑκάτερα βαθεῖα καὶ ἀτριβὴς ἐρήμη — σφαδάζοντες καὶ τῷ μεγέθει τῶν κακῶν ἀπειρηκότες, οἷα παρὰ τὰς τοιαύτας φιλεῖ συμφορὰς, 629
τὸν ἄρχοντα ᾐτιῶντο, φάσκοντες, "Διὰ τὸ μὴ εἶναι P
μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ, οἷς ἀποθανόντες ἐνταφησόμεθα, ἐξήγαγες ἡμᾶς ἵν᾽ ἐνταῦθα κηδεύσῃς ἀποκτείνας; Ἢ οὐ πᾶσα δουλεία κουφότερον κακὸν θανάτου; Δελεάσας ἐλευθερίας ἐλπίδι τὸ πλῆθος, τὸν χαλεπώτερον περὶ τοῦ ζῆν ἐπεκρέμασας κίνδυνον. Ἠγνόεις τὴν ἡμετέραν ἁπλότητα καὶ τὴν Αἰγυπτίων πικρίαν καὶ τὸ βαρύμηνι; Τὸ μέγεθος τῶν ἀφύκτων κακῶν οὐχ ὁρᾷς; Τί πρακτέον; Πολεμῶμεν ἄνοπλοι πρὸς ὡπλισμένους, ἀλλὰ φεύγωμεν, καθάπερ ἐν ἄρκυσι κυκλωθέντες ἀνηλεέσιν ἐχθροῖς, ἐρημίαις ἀβάτοις, ἀπλώτοις πελάγεσιν; Εἰ δὲ δὴ καὶ πλωτὰ, τίς εὐπορία σκαφῶν εἰς περαίωσιν; Ὁ δὲ ταῦτα ἀκούων τοῖς μὲν συνεγίνωσκε, τῶν δὲ χρησμῶν ἐμέμνητο. Καὶ διανείμας τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τῷ μὲν ἐνετύγχανεν ἀφανῶς τῷ θεῷ, ἵν᾽ ἐξ ἀμηχάνων ῥύσηται συμφορῶν, δι᾽ οὗ δὲ ἐθάρσυνε καὶ παρηγόρει τοὺς καταβοῶντας, "Μὴ ἀναπίπτετε," λέγων. "Οὐχ ὁμοίως ἄνθρωπος ἀμύνεται καὶ θεός. Τί

μόνοις τοῖς εὐλόγοις καὶ πιθανοῖς προπιστεύετε; Παρασκευῆς οὐδεμιᾶς ἐστὶ χρεῖος ὁ θεὸς βοηθός. Ἐν ἀπόροις πόρον εὑρεῖν ἴδιον θεοῦ. Τὰ ἀδύνατα παντὶ γεννητῷ, μόνῳ δυνατὰ καὶ κατὰ χειρός." Καὶ ταῦτα μὲν ἔτι καθεστὼς διεξῄει. Μικρὸν δ' ἐπισχὼν, ἔνθους τε γίνεται καταπνευσθεὶς ὑπὸ τοῦ εἰωθότος ἐπιφοιτᾶν αὐτῷ πνεύματος, καὶ θεσπίζει προφητεύων τάδε, "Ἣν ὁρᾶτε στρατιὰν εὐοπλοῦσαν, οὐκ ἔτ' ἀντιτεταγμένην ὄψεσθε. Πεσεῖται γὰρ προτροπάδην πᾶσα, καὶ βύθιος ἀφανισθήσεται, ὡς μηδὲ λείψανον αὐτῆς ὑπὲρ γῆς ἔτι φανῆναι, καὶ οὐ μήκει χρόνου, ἀλλὰ τῇ ἐπιούσῃ νυκτί."

§. 32. Καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἀπεφθέγγετο. Καταδύντος δὲ ἡλίου, νότος εὐθὺς ἤρξατο κατασκήπτειν βιαιότατος, ὑφ' οὗ τὸ πέλαγος ὑπανεχώρησεν. Εἰωθὸς μὲν ἀμπωτίζειν, τότε δὲ καὶ μᾶλλον ὠθούμενον
109 τὸ πρὸς αἰγιαλοῖς ὑπεσύρη, καθάπερ εἰς χαρά-
M. δραν ἢ χάρυβδιν. Ἀστήρ τε προσφαίνετ' οὐδεὶς, ἀλλὰ πυκνὸν καὶ μέλαν νέφος ἅπαντα τὸν οὐρανὸν ἐπεῖχε, γνοφώδους τῆς νυκτὸς οὔσης εἰς κατάπληξιν τῶν διωκόντων. Προσταχθεὶς δὲ Μωϋσῆς, τῇ βακτηρίᾳ παίει τὴν θάλασσαν. Ἡ δὲ ῥαγεῖσα διΐσταται, καὶ τῶν τμημάτων τὰ μὲν πρὸς τῷ ῥαγέντι μέρει μετέωρα πρὸς ὕψος ἐξαίρεται, καὶ παγέντα τρόπον τείχους κραταιῶς ἠρέμει καὶ ἡσύχαζε, τὰ δ' ὀπίσω σταλέντα καὶ χαλινωθέντα τὴν εἰς τὸ πρόσω φορὰν καθάπερ ἡνίαις ἀφανέσιν ἀνεχαιτίζετο. Τὸ δὲ μεσαίτατον, ἐν ᾧ ἡ ῥῆξις ἐγένετο, ἀναξηρανθὲν 630
ὁδὸς εὐρεῖα καὶ λεωφόρος γίνεται. Τοῦτ' ἰδὼν Μω- P.
ϋσῆς καὶ θαυμάσας ἐγεγήθει, καὶ πληρωθεὶς χαρᾶς ἐθάρσυνε τοὺς ἰδίους, καὶ ᾗ τάχιστα προέτρεπεν ἀναζευγνύναι. Περαιοῦσθαι δὲ μελλόντων σημεῖον ἐπιγίνεται τερατωδέστατον. Ἡ γὰρ ὁδηγὸς νεφέλη πρωτοστατοῦσα τὸν ἄλλον χρόνον, ἀνακάμπτει πρὸς τὰ οὐραῖα τοῦ πλήθους, ὅπως ὀπισθοφυλακῇ, καὶ

ταχθεῖσα μεθόριος τῶν διωκόντων καὶ τῶν διωκομένων, τοὺς μὲν ἡνιοχοῦσα σωτηρίως καὶ ἀσφαλῶς ἐπήλαυνε, τοὺς δὲ ἀνεῖργε καὶ ἀνέκρουεν, ἐφορμᾶν ἐπειγομένους. Ἅπερ ὁρῶντες Αἰγύπτιοι θορύβου καὶ ταραχῆς πάντ' ἐπλήρουν τάς τε τάξεις ὑπὸ δέους συνέχεον ἐπεμπίπτοντες ἀλλήλοις καὶ ζητοῦντες ἤδη φυγεῖν, ὅτ' οὐδὲν ἦν ὄφελος. Οἱ μὲν γὰρ Ἑβραῖοι διὰ ξηρᾶς ἀτραποῦ περὶ βαθὺν ὄρθρον μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων ἔτι κομιδῇ νηπίων περαιοῦνται. Τοὺς δὲ τὰ τμήματα τοῦ πελάγους ἑκατέρωθεν ἐπικυλισθέντα καὶ ἑνωθέντα αὐτοῖς ἅρμασι καὶ ἵπποις καταποντοῖ, βορείοις πνεύμασι τῆς παλιῤῥοίας ἀναχυθείσης καὶ μετεώροις τρικυμίαις ἐπιδραμούσης, ὡς μηδὲ πυρφόρον ὑπολειφθῆναι τὸν ἀπαγγελοῦντα τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ τὰς αἰφνιδίους συμφοράς. Τὸ μέγα τοῦτο καὶ θαυμαστὸν ἔργον Ἑβραῖοι καταπλαγέντες ἀναιμωτὶ νίκην οὐκ ἐλπισθεῖσαν ἤραντο καὶ κατιδόντες ἐν ἀκαρεῖ φθορὰν ἀθρόαν πολεμίων δύο χοροὺς, τὸν μὲν ἀνδρῶν, τὸν δὲ γυναικῶν, ἐπὶ τῆς ἠϊόνος στήσαντες εὐχαριστικοὺς ὕμνους εἰς τὸν θεὸν ᾖδον ἐξάρχοντος μὲν Μωϋσέως τοῖς ἀνδράσιν, ἀδελφῆς δὲ τούτου ταῖς γυναιξίν. Ἡγεμόνες γὰρ οὗτοι τῶν χορῶν ἐγένοντο.

§. 33. Ἄραντες δὲ ἀπὸ θαλάττης μέχρι μέν τινος ὡδοιπόρουν μηκέτι τὸν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὀῤῥωδοῦντες φόβον. Ἐπιλιπόντος δὲ τοῦ ποτοῦ τρισὶν ἡμέραις αὖθις ἐν ἀθυμίαις ἦσαν ὑπὸ δίψους καὶ πάλιν ἤρξαντο μεμψιμοιρεῖν, ὡς μηδὲν εὖ προπεπονθότες. Ἀεὶ γὰρ ἡ τοῦ παρόντος προσβολὴ δεινοῦ τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις ἀγαθοῖς ἡδονὰς ἀφαιρεῖται.
110 Θεασάμενοι δὲ πηγὰς ἐπιτρέχουσιν ὡς ἀρυσόμε-
M. νοι χαρᾶς ὑπόπλεοι, δι' ἄγνοιαν τοῦ ἀληθοῦς ἀπατηθέντες, πικραὶ γὰρ ἦσαν. Εἶτα γευσάμενοι γναμφθέντες τῷ παρ' ἐλπίδα τά τε σώματα παρεῖντο καὶ τὰς ψυχὰς ἀναπεπτώκεσαν οὐχ οὕτως ἐφ' αὑτοῖς ὡς ἐπὶ τοῖς νηπίοις παισὶ στένοντες, οὓς

ἀδακρυτὶ ποτὸν αἰτοῦντας ὁρᾶν οὐχ ὑπέμενον. Ἔνιοι δὲ τῶν ὀλιγωροτέρων καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἀβεβαίων καὶ τὰ προγεγονότα ᾐτιῶντο, ὡς οὐκ ἐπ' εὐεργεσίᾳ συμβάντα μᾶλλον, ἢ διὰ μετουσίαν ἀργαλεωτέ- 631
ρων συμφορῶν, ἄμεινον εἶναι λέγοντες τρὶς, οὐχ P.
ἅπαξ ὑπ' ἐχθρῶν ἀποθανεῖν, ἢ δίψει παραπολέσθαι. Τὴν μὲν γὰρ ἄπονον καὶ ταχεῖαν τοῦ βίου μετάστασιν οὐδὲν ἀθανασίας διαφέρειν τοῖς εὖ φρονοῦσι, θάνατον δὲ ὡς ἀληθῶς εἶναι τὸν βραδὺν καὶ μετ' ἀλγηδόνων· οὐκ ἐν τῷ τεθνάναι τὸ φοβερὸν, ἀλλ' ἐν μόνῳ τῷ ἀποθνήσκειν ἐπιδεικνύμενον. Τοιαύταις χρωμένων ὀλοφύρσεσι, πάλιν ἱκετεύει τὸν θεὸν ὁ Μωϋσῆς, ἐπιστάμενον τὴν ζώων καὶ μάλιστα τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν καὶ τὰς τοῦ σώματος ἀνάγκας ἐκ τροφῆς ἠρτημένου καὶ δεσποίναις χαλεπαῖς συνεζευγμένου βρώσει καὶ πόσει συγγνῶναι μὲν τοῖς ἀθυμοῦσι, τὴν δὲ πάντων ἔνδειαν ἐκπλῆσαι, μὴ χρόνου μήκει, δωρεᾷ δ' ἀνυπερθέτῳ καὶ ταχείᾳ, διὰ τὴν τοῦ θνητοῦ φυσικὴν ὀλιγωρίαν ὀξὺν καιρὸν τῆς βοηθείας ἐπιποθοῦντος. Ὁ δὲ τῇ ἵλεῳ αὐτοῦ δυνάμει φθάνει προεκπέμψας καὶ διοίξας τὸ τοῦ ἱκέτου ἀκοίμητον ὄμμα τῆς ψυχῆς ξύλον δείκνυσιν, ὃ προσέταξεν ἀράμενον εἰς τὰς πηγὰς καθεῖναι, τάχα μὲν καὶ κατεσκευασμένον ἐκ φύσεως, ποιοῦν δύναμιν, ἣ τάχα ἠγνοεῖτο, τάχα δὲ καὶ τότε πρῶτον ποιηθὲν εἰς ἣν ἔμελλεν ὑπηρετεῖν χρείαν. Γενομένου δὲ τοῦ κελευσθέντος, αἱ μὲν πηγαὶ γλυκαίνονται μεταβαλοῦσαι πρὸς τὸ πότιμον, ὡς μηδὲ εἰ τὴν ἀρχὴν ἐγένοντό ποτε πικραὶ δύνασθαι διαγνῶναι, διὰ τὸ μηδ' ἴχνος ἢ ζώπυρον τῆς ἀρχαίας κακίας εἰς μνήμην ὑπολεῖφθαι.

§. 34. Τὸ δὲ δίψος ἀκεσάμενοι μεθ' ἡδονῆς διπλασίας, ἐπειδὴ τῆς ἀπολαύσεως τὸ παρ' ἐλπίδα συμβεβηκὸς ἀγαθὸν εὐφραίνει μᾶλλον, ἔτι καὶ τὰς ὑδρίας πληρώσαντες, ἀνεζεύγνυσαν ὥσπερ ἀπὸ θοίνης

καὶ ἱλαρᾶς εὐωχίας ἑστιαθέντες καὶ μεθύοντες οὐ
τὴν ἐν οἴνῳ μέθην, ἀλλὰ τὴν νηφάλιον, ἣν ἠκρα-
τίσαντο τὰς προπόσεις λαβόντες παρὰ τῆς εὐσεβείας
τοῦ προεστῶτος ἄρχοντος, ἀφικνοῦνται δὲ εἰς στα-
θμὸν δεύτερον, εὔυδρόν τε καὶ εὔδενδρον, *Αἰλεὶμ*
ὠνομάζετο, πηγαῖς καταῤῥεόμενον δώδεκα, παρ'
αἷς φοινίκων στελέχη νέα εὐερνέστατα ἦν τὸν ἀρι-
111 θμὸν ἑβδομήκοντα, τοῖς ὀξὺ τῇ διανοίᾳ βλέπειν
M. δυναμένοις ἀγαθῶν τῶν ἐθνικῶν ἐναργῆ σημεῖα καὶ
δείγματα. Φυλαὶ μὲν γάρ εἰσι τὸ ἔθνος δώδεκα,
ὧν ἑκάστη πηγῆς ἕξει λόγον εὐσεβοῦσα, χορηγούσης
εὐσεβείας ἀεννάους καὶ ἀνελλιπεῖς καλὰς πράξεις.
Γενάρχαι δὲ τοῦ σύμπαντος ἔθνους ἑβδομήκοντα γε-
γόνασι, φοίνικι τῷ τῶν δένδρων ἀρίστῳ παρεικα-
σθέντες προσηκόντως, ὃ καὶ ὀφθῆναι, καὶ καρπὸν
ἐνεγκεῖν ἐστὶ κάλλιστον, ὅπερ καὶ τὴν ζωτικὴν ἔχει 632
δύναμιν, οὐκ ἐν ῥίζαις ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα κατορω- P.
ρυγμένην, ἀλλ' ἀνώφυτον, καρδίας τρόπον, ἐν τῷ
μεσαιτάτῳ τῶν ἀκρεμόνων ἱδρυμένην, ὑφ' ὧν οἷα
ἡγεμονὶς ὄντως ἐν κύκλῳ δορυφορεῖται. Τοιαύτην
δ' ἔχει φύσιν καὶ ἡ διάνοια τῶν γευσαμένων ὁσιότη-
τος. Ἄνω γὰρ μεμάθηκε βλέπειν τε καὶ φοιτᾶν, καὶ
μετεωροπολοῦσα ἀεὶ καὶ τὰ θεῖα διερευνωμένη κάλ-
λη χλεύην τίθεται τὰ ἐπίγεια, ταῦτα μὲν παιδιὰν,
ἐκεῖνα δὲ σπουδὴν ὡς ἀληθῶς νομίζουσα.

§. 35. *Μετὰ δὲ ταῦτ' οὐ πολὺς διῆλθε χρόνος*, καὶ ἀπειρίᾳ σιτίων ἐλίμωττον, ὥσπερ ἐκ διαδοχῆς ἀντεπιτιθεμένων τῶν ἀναγκαίων. Δέσποιναι γὰρ χαλεπαὶ καὶ βαρεῖαι δίψα καὶ πεῖνα διακληρωσάμεναι τὰς κακώσεις ἐν μέρει προσέκειντο, καὶ συνέβαινε κατὰ τὴν τῆς προτέρας ἄνεσιν ἐπιγίνεσθαι τὴν ἑτέραν, ὅπερ ἦν τοῖς πάσχουσιν ἀφορητότατον, οἵ γε πρὸ μικροῦ δόξαντες ἀπαλλαγῆναι δίψους ἐφεδρεῦον κακὸν πεῖναν εὕρισκον. Ἦν δὲ οὐ μόνον ἡ παροῦσα σπάνις χαλεπὸν, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὸν μέλλοντα χρό-

νον τῶν ἐπιτηδείων ἀπόγνωσις. Ὁρῶντες γὰρ βαθεῖαν καὶ πολλὴν ἔρημον καὶ καρπῶν ἀγονωτάτην σφόδρα ἠθύμουν. Πάντα γὰρ ἦσαν ἢ τραχεῖαι καὶ ἀποῤῥῶγες πέτραι, ἢ ἁλμυρόγεως πεδιὰς, ὄρη λιθωδέστατα, ἢ ψάμμοι βαθεῖαι πρὸς ἠλίβατον ὕψος ἀνατείνουσαι. Καὶ προσέτι ποταμὸς οὐδεὶς, οὐκ αὐθιγενὴς οὐ χειμάῤῥους, οὐδεμία πηγὴ, σπαρτὸν οὐδὲν, οὐδὲ δένδρον, οὐχ ἥμερον, οὐ τῆς ἀγρίας ὕλης, οὐ ζῶον πτηνὸν, οὐ χερσαῖον, ὅτι μὴ τῶν ἑρπετῶν τὰ ἰοβόλα πρὸς ὄλεθρον ἀνθρώπων, ὄφεις καὶ σκόρπιοι. Εἶθ' ὑπομιμνησκόμενοι τῆς κατ' Αἴγυπτον εὐθηνίας καὶ εὐετηρίας καὶ τὴν τῶν ἐκεῖ πάντων ἀφθονίαν ἀντιτιθέντες τῇ πάντων ἐνταῦθα ἐνδείᾳ χαλεπῶς ἔφερον καὶ πρὸς ἑτέρους ἕτεροι τοιαῦτα ἐλογοποίουν; „Ἐπ' ἐλευθερίας ἐλπίδι μεταναστάντες οὐδὲ τοῦ ζῆν ἄδειαν ἔχομεν, οἱ ταῖς μὲν ὑποσχέσεσι τοῦ ἡγεμόνος εὐδαίμονες, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τῶν ἀνθρώπων ἁπάντων κακοδαιμονέστατοι. Τί τέλος ἔ-
112 σται τῆς ἀνηνύτου καὶ μακρᾶς οὕτως ὁδοῦ; Πᾶσι
M καὶ τοῖς πλέουσι καὶ τοῖς πεζεύουσιν ὅρος εἰς ὃν ἀφίξονται πρόκειται, τοῖς μὲν ἐμπόρια καὶ λιμένες, τοῖς δὲ πόλις τις ἢ χώρα. Μόνοις δὲ ἡμῖν ἄβατος ἐρημία καὶ δυσοδία καὶ χαλεπαὶ δυσελπιστίαι. Προϊόντων γὰρ ὥσπερ ἀχανὲς καὶ βαθὺ πέλαγος ἀπόρευτον ἀναφαίνεται, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εὐρυνόμενον. Μετεωρίσας καὶ φυσήσας ἡμᾶς τῷ λόγῳ καὶ κενῶν ἐλπίδων τὰ ὦτα πληρώσας πα- 633
ρατείνει λιμῷ τὰς γαστέρας, οὐδὲ τὰς ἀναγκαίας ἐκ- P.
πορίζων τροφάς. Ἀποικίας ὀνόματι τοσαύτην πληθὺν ἠπάτησεν, ἐξ οἰκουμένης τὸ πρῶτον εἰς ἀοίκητον ἀναγαγὼν, εἶτα καὶ εἰς ᾅδου προπέμπων, τὴν τοῦ βίου τελευταίαν ὁδόν."

§. 36. Τοιαῦτ' ὀνειδιζόμενος οὐχ οὕτως ἐπὶ ταῖς εἰς αὐτὸν κακηγορίαις ἐδυσχέραινεν, ὡς ἐπὶ τῷ τῆς γνώμης αὐτῶν ἀνιδρύτῳ. Πεπειραμένοι γὰρ μυρίων ὅσων ἐκ τοῦ παραλόγου συμβεβηκότων πραγμάτων

παρὰ τὸ καθεστὸς ἔθος ὤφειλον ὑπὸ μηδενὸς ἔτι τῶν εὐλόγων καὶ πιθανῶν ἄγεσθαι, πεπιστευκέναι δὲ αὐτῷ λαβόντες ἀποδείξεις ἐναργεστάτας τοῦ περὶ ἁπάντων ἀψευδεῖν. Πάλιν δὲ ὅταν εἰς ἔννοιαν ἦλθε τῆς ἐνδείας οὗ μεῖζον οὐδὲν κακὸν ἀνθρώποις ἐστὶ, συνεγίνωσκεν, ὄχλον εἰδὼς ἀβέβαιον φύσει πρᾶγμα καὶ ὑπὸ τῶν ἐν χερσὶ διακινούμενον, ἃ λήθην μὲν τῶν προγεγονότων ἐργάζεται, δυσελπιστίαν δ' εἰς τὰ μέλλοντα. Πάντων οὖν ἐν ἐσχάταις ὄντων ἀνίαις καὶ τὰς ἀνωτάτω προσδοκώντων συμφορὰς, ἃς ἐνόμιζον ἐφεδρεύειν καὶ ἐγγυτάτω παρεῖναι, τοῦτο μὲν, διὰ τὴν σύμφυτον ἐπιείκειαν καὶ φιλανθρωπίαν, τοῦτο δὲ βουλόμενος ὃν ἐχειροτόνησεν ἡγεμόνα τιμῆσαι, καὶ ἔτι μᾶλλον ὡς εὐσεβείας ἔχει καὶ ὁσιότητος ἔν τε τοῖς φανεροῖς καὶ ἐν τοῖς ἀδήλοις ἅπασι διασυστῆσαι, ὁ θεὸς ἐλεήσας τὸ πάθος ἰᾶται. Ξένας οὖν εὐεργεσίας ἐκαινοτόμει, τρανοτέραις ὅπως ἐμφάσεσιν αἰδεσθῶσιν ἤδη μὴ δυσανασχετεῖν, εἰ μὴ κατὰ γνώμην εὐθὺς ἀποβαίη, τλητικῶς δὲ ὑπομένειν χρηστὰ περὶ τῶν μελλόντων προσδοκῶντας. Τί οὖν συνέβη; Τῇ ὑστεραίᾳ περὶ τὴν ἕω δρόσος βαθεῖα καὶ πολλὴ περὶ σύμπαν ἦν ἐν κύκλῳ τὸ στρατόπεδον, ἣν ἀπένιφεν ἡσυχῇ, ἀήθη ὑετὸν καὶ παρηλλαγμένον, οὐχ ὕδωρ, οὐ χάλαζαν, οὐ χιόνα, οὐ κρύσταλλον. Ταῦτα γὰρ αἱ τῶν νεφῶν ἀπεργάζονται μεταβολαὶ ταῖς χειμεριναῖς τροπαῖς. Ἀλλὰ κέγχρον βραχυτάτην καὶ λευκοτάτην, ἣ διὰ τὴν ἐπάλληλον φορὰν σωρηδὸν προεκέχυτο τῶν σκηνῶν ἄπιστος ὄψις. Ἣν καταπλαγέντες ἐπυνθάνοντο τοῦ ἡγεμόνος, τίς τε ὑετὸς οὗτός ἐστιν, ὃν
113 οὐδείς πω πρότερον εἶδεν ἀνθρώπων καὶ πρὸς τί
M γέγονεν; Ὁ δὲ καταπνευσθεὶς ἔνθους γίνεται, καὶ θεσπίζει τάδε· “ Θνητοῖς μὲν ἀνεῖται πεδιὰς ἡ βαθύγειος, ἣν ἀνατεμόντες εἰς αὔλακας ἀροῦσι καὶ σπείρουσι, καὶ τὰ ἄλλα τὰ κατὰ γεωργίαν δρῶσι, καρποὺς ἐτησίους ἐκπορίζοντες εἰς ἀφθονίαν τῶν

ἀναγκαίων. Θεῷ δὲ οὐ μία μοῖρα τοῦ παντὸς, ἀλλ' ὁ σύμπας κόσμος ὑποβέβληται, καὶ τὰ τούτου μέρη
πρὸς ἃς ἂν ἐθέλῃ χρείας ὡς δεσπότῃ δοῦλα ὑπηρετεῖ. 634
Νῦν οὖν ἔδοξεν αὐτῷ τὸν ἀέρα τροφὴν ἐνεγκεῖν ἀνθ' P.
ὕδατος, ἐπεὶ καὶ γῆ πολλάκις ὑετὸν ἤνεγκεν. Ὁ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ ποταμὸς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ταῖς ἐπιβάσεσι πλημμυρῶν ὅταν ἀρδεύῃ τὰς ἀρούρας, τί ἕτερον, ἢ ὑετός ἐστι κάτωθεν ἐπινίφων;" Παράδοξον μὲν δὴ τὸ ἕτερον ἔργον, εἰ καὶ ἐνταῦθα ἔστη. Νυνὶ δὲ καὶ παραδοξοτέροις ἄλλοις ἐθαυματουργεῖτο. Ἐπενεγκάμενοι γὰρ ἄλλος ἀλλαχόθεν ἀγγεῖα συνεκόμιζον, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων, οἱ δὲ κατὰ τῶν ὤμων ἐπηχθισμένοι, προνοίᾳ τοῦ πρὸς πλείω χρόνον ταμιεύσασθαι τὰ ἐπιτήδεια. Ἦν δὲ ἄρα ἀταμίευτα καὶ ἀθησαύριστα, δωρεὰς ἀεὶ νέας ἐγνωκότος τοῦ θεοῦ χαρίζεσθαι. Τὰ μὲν γὰρ πρὸς τὴν τότε ἀνάγκην τε καὶ χρῆσιν αὐτάρκη κατασκευάσαντες μεθ' ἡδονῆς προσηνέγκαντο. Τῶν δ' αὖ ὑπολειφθέντων εἰς τὴν ὑστεραίαν, οὐδέν τι σῶον εὕρισκον, ἀλλὰ μεταβεβληκότα καὶ δυσώδη καὶ μεστὰ τοιουτοτρόπων ζώων, ἃ κατὰ σῆψιν εἴωθε γεννᾶσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ἀπεῤῥίπτουν κατὰ τὸ εἰκὸς, ἑτέρας δὲ εὐτρεπεῖς τροφὰς ἀνεύρισκον, ἃς ἅμα τῇ δρόσῳ καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνέβαινε νίφεσθαι. Γέρας δὲ ἐξαίρετον ἡ ἱερὰ ἑβδομὰς εἶχεν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν ἐφεῖται δρᾶν ἐν αὐτῇ — πάντων δὲ μικρῶν καὶ μεγάλων ἔργων ἀνέχειν διείρηται, — συγκομίζειν οὐ δυναμένοις τότε τὰ ἐπιτήδεια, πρὸ μιᾶς ὁ θεὸς ὕει διπλᾶ, καὶ κελεύει φέρειν εἰς δύο ἡμέρας αὐτάρκη τροφὴν ἐσομένην. Τὰ δὲ συγκομισθέντα σῶα διέμενον, οὐδενὸς ᾗ πρότερον φθαρέντος τοπαράπαν.

§. 37. Λέξω δὲ καὶ τὸ ἔτι τούτου θαυμασιώτερον. Ἐπὶ γὰρ ἔτη τεσσαράκοντα, τοσοῦτον μῆκος αἰῶνος ὁδοιποροῦσι αὐτοῖς αἱ χορηγίαι τῶν ἀναγκαίων ἐν τάξεσι ταῖς εἰρημέναις ἐγίνοντο, καθάπερ

ἐν σιταρχίαις μεμετρημέναις πρὸς τὰς ἐπιβαλλού-
σας ἑκάστοις διανομάς. Ἅμα μέντοι καὶ τὴν τρι-
πόθητον ἡμέραν ἀνεδιδάσκοντο. Ζητοῦντες γὰρ ἐκ
πολλοῦ, τίς ἄρα ἐστὶν ἡ τοῦ κόσμου γενέθλιος, ἐν
ᾗ τόδε τὸ πᾶν ἀπετελέσθη, καὶ παρὰ πατέρων καὶ
προγόνων τὴν ζήτησιν ἄλυτον διαδεξάμενοι, μόλις
114 ἠδυνήθησαν εὑρεῖν, οὐ μόνον χρησμοῖς ἀναδιδα-
M. χθέντες, ἀλλὰ καὶ τεκμηρίῳ πάνυ σαφεῖ. Τοῦ γὰρ
πλεονάζοντος ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ὡς ἐλέχθη,
φθειρομένου, τὸ πρὸ τῆς ἑβδόμης ὑόμενον οὐ μό-
νον οὐ μετέβαλεν, ἀλλὰ καὶ μέτρον εἶχε διπλάσιον.
Ἡ δὲ χρῆσις ἦν τοιάδε. Συλλέγοντες ἅμα τῇ ἕῳ
τὸ νιφόμενον, ἤλουν ἢ ἔτριβον, εἶθ᾽ ἕψοντες ἡδεῖαν
πάνυ τροφὴν, οἷα μελίπηκτον προσεφέροντο, μὴ δε-
όμενοι σιτοπόνων περιεργείας. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν 63
εἰς ἁβροδίαιτον βίον οὐκ εἰς μακρὰν εὐπόρουν, ὅσα- I
περ ἐν οἰκουμένῃ χώρᾳ καὶ εὐδαίμονι, βουληθέντος
τοῦ θεοῦ κατὰ πολλὴν περιουσίαν ἄφθονα χορηγεῖν
ἐν ἐρημίᾳ. Ταῖς γὰρ ἑσπέραις ὀρτυγομητρῶν νέφος
συνεχὲς ἐκ θαλάττης ἐπιφερόμενον πᾶν τὸ στρατό-
πεδον ἐπεσκίαζε, τὰς πτήσεις προσγειοτάτας ποιού-
μενον εἰς τὸ εὔθηρον. Συλλαμβάνοντες οὖν καὶ
σκευάζοντες ὡς φίλον ἑκάστοις, κρεῶν ἀπέλαυον ἡ-
δίστων, ἅμα καὶ τὴν τροφὴν παρηγοροῦντες ἀναγ-
καίῳ προσοψήματι.

§. 38. Τούτων μὲν οὖν πολλὴν ἦγον ἀφθονίαν
οὐκ ἐπιλειπόντων. Ὕδατος δὲ καὶ πάλιν πιέσασα
δεινὴ σπάνις ἐπιγίνεται, καὶ πρὸς ἀπόγνωσιν ἤδη
τραπομένων σωτηρίας λαβὼν Μωϋσῆς τὴν ἱερὰν
ἐκείνην βακτηρίαν, δι᾽ ἧς τὰ κατ᾽ Αἴγυπτον ἀπετέ-
λεσε σημεῖα, θεοφορηθεὶς τὴν ἀκρότομον παίει πέ-
τραν. Ἡ δὲ εἴτε προϋποκειμένης πηγῆς φλέβα καί-
ριον διακοπεῖσα, εἴτε καὶ τότε πρῶτον ὕδατος ἀφα-
νέσιν ὑπονόμοις εἰς αὐτὴν ἀθρόου συῤῥυέντος καὶ
σφόδρα ἐκθλιβέντος ἀναστομωθεῖσα τῇ βίᾳ τῆς φ-
ρᾶς, κρουνηδὸν ἐκχεῖται, ὡς μὴ τότε μόνον παρα-

σχεῖν ἄκος δίψους, ἀλλὰ καὶ πρὸς πλείω χρόνον το-
σαύταις μυριάσιν ἀφθονίαν ποτοῦ. Τὰ γὰρ ὑδρεῖα
πάντ' ἐπλήρωσαν, ὡς καὶ πρότερον ἀπὸ τῶν πη-
γῶν αἳ πικραὶ μὲν ἦσαν φύσει, μετέβαλον δ' ἐπι-
φροσύνῃ θείᾳ πρὸς τὸ γλύκιον. Εἰ δέ τις τούτοις
ἀπιστεῖ, θεὸν οὔτ' οἶδεν οὔτ' ἐζήτησε πώποτε. Ἔ-
γνω γὰρ ἂν εὐθέως, ἔγνω παγίως καταλαβὼν, ὅτι
τὰ παράδοξα δὴ ταῦτα καὶ παράλογα θεοῦ παίγνιά
εἰσιν, ἀπιδὼν εἰς τὰ τῷ ὄντι μεγάλα καὶ σπουδῆς
ἄξια, γένεσιν οὐρανοῦ καὶ πλανήτων καὶ ἀπλανῶν
ἀστέρων χορείας καὶ φωτὸς ἀνάλαμψιν, ἡμέρας
μὲν ἡλιακοῦ, νύκτωρ δὲ τοῦ διὰ σελήνης, καὶ γῆς
ἵδρυσιν ἐν τῷ μεσαιτάτῳ τοῦ παντὸς ἠπείρων τε
καὶ νήσων ὑπερβάλλοντα μεγέθη καὶ ζώων καὶ φυ-
τῶν ἀμυθήτους ἰδέας, ἔτι δὲ καὶ πελαγῶν ἀναχύ-
σεις, ποταμῶν αὐθιγενῶν καὶ χειμάῤῥων φορὰς, ἀ-
115 εννάων ῥεῖθρα πηγῶν, ὧν αἱ μὲν ψυχρῶν, αἱ δὲ
M θερμῶν ὑδάτων ἀνομβροῦσι, ἀέρος παντοίας τρο-
πὰς, ἐτησίων ὡρῶν διακρίσεις, ἄλλα κάλλη μυρία.
Ἐπιλίποι ἂν ὁ βίος τοῦ βουλομένου διηγεῖσθαι τὰ
καθέκαστα, μᾶλλον δὲ ἕν τι τῶν ὁλοσχερεστέρων
μερῶν τοῦ κόσμου, κἂν εἰ μέλλοι πάντων ἀν-
θρώπων ἔσεσθαι μακροβιώτατος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν
πρὸς ἀλήθειαν ὄντα θαυμάσια, καταπεφρόνηται τῷ
συνήθει. Τὰ δὲ μὴ ἐν ἔθει καὶ ἂν μικρὰ ᾖ, ξέναις
φαντασίαις ἐνδιδόντες καταπληττόμεθα τῷ φιλο-
καίνῳ.

§. 39. Ἤδη δὲ πολλὴν καὶ ἀπόρευτον διεξε- 636
ληλυθότων ὅροι τινὲς ἀνεφαίνοντο γῆς οἰκουμένης P.
καὶ προάστεια χώρας, εἰς ἣν μεθωρμίζοντο. Νέ-
μονται δὲ αὐτὴν Φοίνικες. Ἐλπίσαντες δὲ βίον εὔ-
διον καὶ γαληνὸν αὐτοῖς ἀπαντήσεσθαι γνώμης ἐ-
σφάλησαν. Ὁ γὰρ προκαθήμενος βασιλεὺς πόρθη-
σιν εὐλαβηθεὶς ἀναστήσας τὴν ἐκ τῶν πόλεων νεό-
τητα μάλιστα μὲν ἀνείρξων ὑπηντίαζεν· εἰ δὲ βιά-
ζοιντο, διὰ χειρῶν ἀμυνούμενος ἀκμῆσι καὶ ἄρτι

πρῶτον καθισταμένοις εἰς ἀγῶνα κεκμηκότας ὁδοιπορίαις καὶ ἐνδείαις σιτίων καὶ ποτῶν, ἃ κατὰ μέρος ἀντεπετίθετο. Μωϋσῆς δὲ παρὰ τῶν σκοπῶν γνοὺς οὐ μακρὰν διεστηκότα τὸν ἐχθρῶν στρατὸν, καταλέξας τοὺς ἡβῶντας καὶ στρατηγὸν ἑλόμενος ἕνα τῶν ὑπάρχων Ἰησοῦν πρὸς τὴν μείζονα συμμαχίαν αὐτὸς ἠπείγετο. Περιῤῥανάμενος γὰρ τοῖς εἰωθόσι καθαρμοῖς ἐπὶ κολωνὸν τὸν πλησίον μετὰ σπουδῆς ἀναδραμὼν ἱκέτευε τὸν θεὸν ὑπερασπίσαι καὶ νίκην καὶ κράτος περιποιῆσαι τοῖς Ἑβραίοις, οὓς ἐκ χαλεπωτέρων κινδύνων καὶ κακῶν ἄλλων ἐῤῥύσατο, μὴ μόνον τὰς ἐξ ἀνθρώπων ἐπικρεμασθείσας συμφορὰς ἀποσκεδάσας, ἀλλὰ καὶ ὅσας ὅ τε τῶν στοιχείων νεωτερισμὸς ἐκαινούργησε κατ' Αἴγυπτον καὶ ὁ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀνήνυτος λιμός. Ἤδη δὲ μελλόντων εἰς μάχην καθίστασθαι, τερατωδέστατόν τι συμβαίνει πάθος περὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ. Κουφόταται γὰρ ἐγίνοντο ἐν μέρει καὶ βαρύταται. Εἶτα ὁπότε μὲν ἐπελαφρίζοντο πρὸς ὕψος αἰρόμεναι, τὸ συμμαχικὸν ἐῤῥώννυτο καὶ ἀνδραγαθιζόμενον ἐπικυδέστερον ἐγίνετο. Ὁπότε δὲ κάτω βρίσειαν, ἴσχυον οἱ ἀντίπαλοι, μηνύοντος διὰ συμβόλων τοῦ θεοῦ, ὅτι τῶν μέν ἐστι γῆ καὶ αἱ τοῦ παντὸς ἐσχατιαὶ κλῆρος οἰκεῖος, τῶν δ' αἰθὴρ ὁ ἱερώτατος. Καὶ ὥσπερ ἐν τῷ παντὶ βασιλεύει καὶ κατακρατεῖ γῆς οὐρανὸς, οὕτω καὶ τὸ ἔθνος περιέσται τῶν ἀντιπολεμούντων. Ἄχρι μὲν οὖν τινὸς αἱ χεῖρες οἷα πλάστιγγες ἐν μέρει μὲν ἐπεκουφίζοντο, ἐν μέρει δ' ἐπέῤῥεπον, ἡνίκα καὶ ὁ ἀγὼν ἀμφήριστος ἦν. Ἐξαπιναίως δὲ ἀβαρεῖς γενόμεναι, δακτύλοις ἀντὶ ταρσῶν χρώμεναι, μετέωροι πρὸς ὕψος ἤρθησαν, καθάπερ αἱ πτηναὶ φύσεις ἀεροποροῦσαι, καὶ διέμενον ἀνώφοιτοι, μέχρι τοῦ τὴν νίκην Ἑβραίους ἀνανταγώνιστον ἄρασθαι, τῶν ἐχθρῶν ἡβηδὸν ἀναιρεθέντων, ἅπερ τε διαθεῖναι παρὰ τὸ προσῆκον ἐσπούδαζον, παθόντων μετὰ δίκης. Τότε καὶ Μωϋσῆς ἱδρύεται βω-

μὸν, ὃν ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων ὠνόμασε θεοῦ καταφυγὴν, ἐφ᾽ οὗ τὰ ἐπινίκια ἔθυε χαριστηρίους εὐχὰς ἀποδιδούς.

§. 40. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἔγνω δεῖν τὴν χώραν, εἰς ἣν ἀπῳκίζετο τὸ ἔθνος, κατασκέψα- 637
σθαι, — δεύτερον δὲ ὁδοιποροῦσιν ἔτος ἐνειστή- P.
κει· — βουλόμενος μὴ, οἷα φιλεῖ, γνωσιμαχεῖν οὐκ εἰδότας, ἀλλ᾽ ἀκοῇ προμαθόντας αὐτὴν ἐπιστήμῃ τῶν ἐκεῖ βεβαίᾳ χρωμένους, ὃ πρακτέον, ἐκλογίζεσθαι. Δώδεκα δὲ ἰσαρίθμους ταῖς φυλαῖς ἄνδρας ἐξ ἑκάστης ἕνα φύλαρχον αἱρεῖται, τοὺς δοκιμωτάτους ἀριστίνδην προκρίνας, ἵνα μηδεμία μοῖρα πλέον ἢ ἔλαττον ἐνεγκαμένη διαφέρηται, πᾶσαι δὲ ἐξ ἴσου διὰ τῶν ἐν τέλει τὰ παρὰ τοῖς κατοίκοις, εἰ βουληθεῖεν οἱ πεμφθέντες ἀψευδεῖν, ἐπιγνῶσιν. Ἑλόμενος δ᾽ αὐτούς φησι τάδε. „Τῶν ἀγώνων καὶ κινδύνων, οὓς ὑπέστημεν καὶ μέχρι νῦν ὑπομένομεν, ἆθλόν εἰσιν αἱ κληρουχίαι, ὧν τῆς ἐλπίδος μὴ διαμάρτοιμεν, ἔθνος πολυανθρωπότατον εἰς ἀποικίαν παραπέμποντες. Ἔστι δὲ ὠφελιμώτατον ἡ τόπων καὶ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων ἐπιστήμη, ὥσπερ ἡ ἄγνοια βλαβερόν. Ὑμᾶς οὖν ἐχειροτονήσαμεν, ἵνα ταῖς ὑμετέραις ὄψεσί τε καὶ διανοίαις τὰ ἐκεῖ θεασώμεθα. Γίνεσθε δὴ τῶν τοσούτων μυριάδων ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ πρὸς τὴν τῶν ἀναγκαίων εἰδέναι σαφῆ κατάληψιν. Ἃ δὲ γνῶναι ποθοῦμεν, τρία ταῦτ᾽ ἐστίν. Οἰκητόρων πλῆθός τε καὶ δύναμιν πόλεων, τὴν ἐν εὐκαιρίᾳ θέσιν, καὶ ἐν οἰκοδομαῖς ἐχυρότητα, ἢ τὸ ἐναντίον. Χώραν, εἰ βαθύγειός ἐστι καὶ πίων, εἰ ἀγαθὴ παντοίους καρποὺς ἐνεγκεῖν σπαρτῶν τε καὶ δένδρων, ἢ λεπτόγεως ἔμπαλιν, ἵνα πρὸς μὲν ἰσχὺν καὶ πλῆθος οἰκητόρων ἰσοῤῥόποις δυνάμεσι φραξώμεθα, πρὸς δὲ τὴν ἐν τοῖς τόποις ἐρυμνότητα μηχανήμασι καὶ ταῖς ἑλεπόλεσιν. Ἀναγκαῖον δὲ καὶ τὴν χώραν εἰδέναι, εἰ ἀρετῶσα, ἢ μή. Περὶ γὰρ λυπρᾶς ἑκουσίους κινδύνους ὑπομένειν, ἠλιθιό-

τητος. Τὰ δὲ ὅπλα καὶ μηχανήματα ἡμῶν καὶ πᾶσα ἡ δύναμις ἐν μόνῳ τῷ πιστεύειν θεῷ κεῖται. Ταύτην ἔχοντες τὴν παρασκευὴν οὐδενὶ τῶν φοβερῶν εἴξομεν. Ἱκανὴ γὰρ ἀμάχους ῥώμας, εὐεξίαις
117 τόλμαις, ἐμπειρίαις, πλήθεσιν, ἐκ πολλοῦ τοῦ πε-
M. ριόντος κατακρατεῖν, δι' ἣν καὶ ἐν ἐρήμῃ βαθείᾳ χορηγίαι πάντων εἰσὶν, ὅσα ἐν εὐετηρίᾳ πόλεων. Ὁ δὲ καιρὸς, ἐν ᾧ μάλιστα χώρας ἀρετὴν δοκιμάζεσθαι συμβέβηκεν, ἔαρ ἐστὶν ὃ νῦν ἐφέστηκεν. Ὥρᾳ γὰρ ἔαρος τὰ μὲν σπαρέντα τελεσφορεῖται, γενέσεως δὲ τῶν δένδρων φύσεις ἀρχὴν λαμβάνουσιν. Ἄμεινον δὲ ἂν εἴη καὶ ἐπιμεῖναι μέχρι θέρους ἀκμάζοντος καὶ διακομίσαι καρποὺς οἱονεὶ δείγματα χώρας εὐδαίμονος."

§. 41. Ταῦτ' ἀκούσαντες ἐπὶ τὴν κατασκοπὴν ἐξῄεσαν, ὑπὸ παντὸς τοῦ πλήθους προπεμπόμενοι, δεδιότος μὴ συλληφθέντες ἀπόλωνται, καὶ συμβῇ δύο τὰ χαλεπώτατα, ἀνδρῶν τε οἳ φυλῆς ἑκάστης 63
ὄψις ἦσαν σφαγαὶ καὶ ἄγνοια τῶν παρὰ τοῖς ἐφεδρεύουσιν ἐχθροῖς, ὧν ὠφέλιμος ἡ ἐπιστήμη. Παραλαβόντες δὲ ὀπτῆρας καὶ ἡγεμόνας τῆς ὁδοῦ προερχομένοις ἐφείποντο. Καὶ γενόμενοι πλησίον, ἐφ' ὑψηλότατον ὄρος τῶν περὶ τὸν τόπον ἀναδραμόντες, κατεθεῶντο τὴν χώραν, ἧς πεδιὰς μὲν ἦν πολλὴ κριθοφόρος, πυροφόρος, εὔχορτος. Ὀρεινὴ δὲ οὐκ ἐλάττων ἀμπέλων καὶ στελεχῶν ἄλλων κατάπλεως, εὔδενδρος, ἅπασα λάσιος, ποταμοῖς καὶ πηγαῖς διεζωσμένη πρὸς ἄφθονον ὑδρείαν, ὡς ἐκ τῶν προπόδων ἄχρι τῶν κορυφῶν ὅλα τῶν ὀρῶν τὰ κλίματα, δένδρεσι κατασκίοις συνυφάνθαι, διαφερόντως δὲ τοὺς αὐχένας, καὶ ὅσαι βαθεῖαι διαφύσεις. Κατεθεῶντο δὲ καὶ τὰς πόλεις ἐρυμνοτάτας διχόθεν, ἔκ τε τοπικῆς περὶ τὴν θέσιν εὐκαιρίας, καὶ περιβόλων ἐχυρότητος. Ἐξετάζοντες δὲ καὶ τοὺς οἰκήτορας, ἑώρων ἀπείρους τὸ πλῆθος, περιμηκεστάτους γίγαντας, ἢ γιγαντώδεις τὰς τῶν σωμάτων ὑπερβολὰς,

ἔν τε μεγέθεσι καὶ ῥώμαις. Ταῦτα κατιδόντες εἰς ἀκριβεστέραν κατάληψιν ἐπέμενον. Ὀλισθηρὸν γὰρ αἱ πρῶται φαντασίαι, χρόνῳ μόλις ἐσφραγιζόμεναι. Καὶ ἅμα σπουδὴν ἐποιοῦντο δρεψάμενοι τῶν ἀκροδρύων, μὴ ἄρτι πρῶτον στεριφουμένων, ἀλλ' ἤδη ὑποπερκαζόντων, ἐπιδείξασθαι παντὶ τῷ πλήθει, τὰ μὴ ῥᾳδίως φθαρησόμενα. Μάλιστα δὲ αὐτοὺς κατέπληττεν ὁ τῆς ἀμπέλου καρπός. Οἱ γὰρ βότρυς ὑπερμεγέθεις ἦσαν, ἀντιπαρεκτεινόμενοι ταῖς κληματίσι καὶ μοσχεύμασιν, ἄπιστος θέα. Ἕνα γοῦν ἐκτεμόντες, καὶ δοκίδος ἐκ μέσων ἀπαιωρήσαντες, ἧς τὰς ἀρχὰς δυσὶ νέοις, τῷ μὲν ἔνθεν, τῷ δὲ ἔνθεν ἐπιθέντες, ἐκ διαδοχῆς πιεζομένων αἰεὶ τῶν προτέρων, βαρύτατον γὰρ ἦν ἄχθος, ἐκόμιζον, περὶ τῶν ἀναγκαίων οὐχ ὁμοφρονοῦντες.

§. 42. Ἐγένοντο μὲν οὖν αὐτοῖς ἅμιλλαι μυρίαι καὶ πρὶν ἐπανήκειν κατὰ τὴν ὁδὸν, ἀλλὰ κου-
118 φότεραι, ὑπὲρ τοῦ μὴ γνωσιμαχούντων μηδ' ἄλλα
M. ἄλλων ἀπαγγελλόντων στάσιν ἐν τῷ πλήθει γενέσθαι, χαλεπώτεραι δὲ μετὰ τὴν ἐπάνοδον. Οἱ μὲν γὰρ περὶ τῆς τῶν πόλεων ἐχυρότητος καὶ ὡς ἑκάστη πολυάνθρωπός ἐστιν διεξιόντες καὶ πάντα αἴροντες τῷ λόγῳ πρὸς τὸ μεγαλεῖον φόβον ἐνειργάζοντο τοῖς ἀκούουσιν. Οἱ δὲ τὸν ἁπάντων ὧν εἶδον ὑφαιροῦντες ὄγκον παρεκάλουν μὴ ἀναπίπτειν, ἀλλ' ἔχεσθαι τῆς ἀποικίας, ὡς αὐτοβοεὶ περιεσομένους. Οὐδεμίαν γὰρ ἀνθέξειν πόλιν πρὸς τοσαύτης δυνάμεως ἔφοδον ἀθρόως ἐπιστάσης, ἀλλὰ τῷ βάρει πιεσθεῖσαν ἀπερεῖν. Προσετίθεσαν δὲ καὶ τὰ ἐκ τῶν ἰδίων παθῶν ἑκάτεροι ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀκουόντων οἱ μὲν ἄνανδροι δειλίαν, οἱ δ' ἀκατάπληκτοι θάρσος μετ' εὐ- 639
ελπιστίας. Ἀλλ' οὗτοι μὲν πέμπτη μοῖρα τῶν απο- P.
δεδειλιακότων ἦσαν, οἱ δ' ἔμπαλιν τῶν γενναίων πενταπλάσιοι. Τὸ δ' ὀλίγον θάρσος ἀτολμίας ἐνα-

φανίζεται περιουσίᾳ, ὃ δὴ καὶ τότε φασὶ συμβῆναι. Τῶν γὰρ τὰ βέλτιστα διεξιόντων δυοῖν οἱ τὰ ἐναντία φάσκοντες δέκα περιῆσαν οὕτως, ὥστε καὶ σύμπασαν ὑπηγάγοντο τὴν πληθὺν, ἐκείνων μὲν ἀλλοτριώσαντες, αὑτοῖς δ᾽ οἰκειωσάμενοι. Περὶ δὲ τῆς χώρας ταὐτὰ πάντες ἀπεφαίνοντο γνώμῃ μιᾷ, τὸ κάλλος καὶ τῆς πεδιάδος καὶ τῆς ὀρεινῆς ἐκδιηγούμενοι. „Τί δ᾽ ὄφελος," εὐθὺς ἀνεβόησαν, „ἡμῖν ἀλλοτρίων ἀγαθῶν καὶ ταῦτα πεφρουρημένων κρατερᾷ χειρὶ πρὸς τὸ ἀναφαίρετον;" Καὶ τοῖς δυσὶν ἐπιδραμόντες μικροῦ καταλεύουσιν αὐτοὺς, ἡδονὴν ἀκοῆς τοῦ συμφέροντος καὶ ἀπάτην ἀληθείας προκρίνοντες. Ἐφ᾽ οἷς ὁ ἡγεμὼν ἠγανάκτει καὶ ἅμα ηὐλαβεῖτο, μή τι θεήλατον κατασκήψῃ κακὸν, αὕτως ἐκθύμως ἀπιστοῦσι τοῖς χρησμοῖς. Ὅπερ καὶ ἐγένετο. Τῶν γὰρ κατασκόπων οἱ μὲν δειλοὶ δέκα λοιμώδει νόσῳ διαφθείρονται μετὰ τῶν ἐκ τοῦ πλήθους συναπονοηθέντων. Μόνοι δὲ οἱ δύο συμβουλεύσαντες μὴ ὀῤῥωδεῖν ἀλλ᾽ ἐφίεσθαι τῆς ἀποικίας, ἐσώθησαν, ὅτι καταπειθεῖς ἐγένοντο τοῖς λογίοις, γέρας ἐξαίρετον λαβόντες τὸ μὴ παραπολέσθαι.

§. 43. Τοῦτ᾽ αἴτιον ἐγένετο τοῦ μὴ θᾶττον ἥκειν εἰς ἣν ἀπῳκίζοντο γῆν. Δυνάμενοι γὰρ ἔτει δευτέρῳ μετὰ τὴν ἀπ᾽ Αἰγύπτου μετανάστασιν τὰς ἐν Συρίᾳ πόλεις καὶ τὰς κληρουχίας ἐκνέμεσθαι, τὴν ἄγουσαν καὶ ἐπίτομον ἐκτραπόμενοι ὁδὸν ἐπλάζοντο, δυσπορεύτους καὶ μακρὰς ἀνοδίας ἄλλας ἐπ᾽ ἄλλαις ἀνευρίσκοντες, εἰς ἀνήνυτον ψυχῆς τε καὶ σώματος κάματον, δίκας ἀναγκαίας τῆς ἄγαν ἀσεβείας ὑπομένοντες. Ὀκτὼ γοῦν ἐνιαυτοὺς πρὸς τοῖς
119 τριάκοντα δίχα τοῦ παρεληλυθότος χρόνου, γε-
M. νεᾶς βίον ἀνθρωπίνης, ἄνω κάτω τριβόμενοι, καὶ τὰς ἀβάτους ἐρημίας ἀναμετροῦντες ἔτει τεσσαρακοστῷ μόλις ἐπὶ τοὺς τῆς χώρας ὅρους παρεγέ-

νοντο ἐφ᾽ οὓς καὶ πρότερον ἦλθον. Πρὸς δὲ ταῖς
εἰσβολαῖς ᾤκουν ἕτεροί τε καὶ δὴ συγγενεῖς αὐτῶν,
οὓς ᾤοντο μάλιστα μὲν συνεκπολεμήσειν τὸν πρὸς
τοὺς ἀστυγείτονας πόλεμον καὶ πρὸς τὴν ἀποικίαν
ἅπαντα συμπράξειν· εἰ δ᾽ ἀποκνοῖεν, μετὰ μηδετέ-
ρων γοῦν τετάξεσθαι χεῖρας ἀνέχοντας. Οἱ γὰρ
ἀμφοτέρων τῶν ἐθνῶν πρόγονοι, τοῦ τε ἑβραϊκοῦ
καὶ τοῦ τὰ προάστεια κατοικοῦντος, ἀδελφοὶ ἦσαν
ὁμοπάτριοι καὶ ὁμομήτριοι, πρὸς δὲ καὶ δίδυμοι,
ἀφ᾽ ὧν εἰς πολυπαιδίαν ἐπιδιδόντων καὶ τῶν ἀπο-
γόνων εὐφορίᾳ τινὶ χρωμένων εἰς μέγα καὶ πολυάν- 640
θρωπον ἔθνος ἑκατέρα τῶν οἰκιῶν ἀνεχύθη. Ἀλλ᾽ P.
ἡ μὲν ἐφιλοχώρησεν, ἡ δ᾽, ὡς ἐλέχθη πρότερον,
εἰς Αἴγυπτον μεταναστᾶσα διὰ λιμὸν, χρόνοις ὕ-
στερον ἐπανῄει. Τὴν δ᾽ οἰκειότητα ἡ μὲν διεφύ-
λαττε, καίτοι πολὺν χρόνον διαζευχθεῖσα, πρὸς
τοὺς μηδὲν ἔτι τῶν πατρίων φυλάττοντας, ἀλλὰ
πάντα τὰ τῆς ἀρχαίας πολιτείας ἐκδεδιῃτημένους,
ὑπολαβοῦσα τοῖς ἡμέροις τὰς φύσεις ἁρμόττον εἶ-
ναι διδόναι τι καὶ χαρίζεσθαι συγγενείας ὀνόματι.
Ἡ δ᾽ ἔμπαλιν τὰ φιλικὰ πάντα ἔτρεψεν ἤθεσι καὶ
λόγοις βουλαῖς τε καὶ πράξεσιν ἀσπόνδοις καὶ ἀ-
συμβάτοις χρωμένη, πατρικὴν ἔχθραν ζωπυροῦσα.
Ὁ γὰρ τοῦ ἔθνους ἀρχηγέτης αὐτὸς ἀποδόμενος τῷ
ἀδελφῷ τὰ πρεσβεῖα μικρὸν ὕστερον ὧν ἐξέστη με-
τεποιεῖτο, παραβαίνων ὁμολογίας, καὶ ἐφόνα θά-
νατον ἀπειλῶν, εἰ μὴ ἀποδοίη. Ταύτην τὴν πα-
λαιὰν ἀνδρὸς ἑνὸς πρὸς ἕνα ἔχθραν ἔθνος τοσαύ-
ταις ὕστερον γενεαῖς ἐκαίνωσε. Ὁ μὲν οὖν ἡγεμὼν
τῶν Ἑβραίων Μωϋσῆς, καίτοιγ᾽ αὐτοβοεὶ δυνάμε-
νος ἑλεῖν ἐξ ἐπιδρομῆς, οὐκ ἐδικαίωσε διὰ τὴν εἰ-
ρημένην συγγένειαν, ἀλλ᾽ ὁδῷ χρήσασθαι μόνον ἠ-
ξίου τῇ διὰ τῆς χώρας, πάνθ᾽ ὑπισχνούμενος πρά-
ξειν τὰ ἔνσπονδα, μήτε μὴν χωρίον, μὴ θρέμματα,
μὴ λείαν ἀπάξειν, ὕδατος εἰ ποτοῦ γένοιτο σπάνης
τιμὴν παρέξειν καὶ τῶν ἄλλων τοῖς ἀχορηγήτοις

ὠνίων. Οἱ δὲ εἰρηνικαῖς προσκλήσεσιν ἀνὰ κράτο
ἠναντιοῦντο πόλεμον ἀπειλοῦντες, εἰ τῶν ὅρω
ἐπιβάντας ἢ ψαύσαντας αὐτὸ μόνον αἴσθοιντο.

§. 44. Χαλεπῶς δὲ τὰς ἀποκρίσεις ἐνηνοχότω
καὶ ἤδη πρὸς ἄμυναν ὁρμώντων, ἐν ἐπηκόῳ στὰς
„Ὦ ἄνδρες," εἶπεν, „ἡ μὲν ἀγανάκτησις ὑμῶ
εὔλογος καὶ δικαία. Χρηστὰ γὰρ ἀφ' ἡμέρου γνώ-
μης προτειναμένων πονηρὰ ἀπὸ διανοίας ἀπεκρί-
120 ναντο κακοήθους. Ἀλλ' οὐχ ὅτι τῆς ὠμότητο
M. ἐκεῖνοι δίκας ἐπάξιοι τίνειν εἰσὶ, διὰ τοῦθ' ἡμῖν ἐπ
τὰς κατ' αὐτῶν τιμωρίας ἁρμόττον ἴεσθαι ἕνεκα τῆ
πρὸς τὸ ἔθνος τιμῆς, ἵνα καὶ ταύτῃ μοχθηρῶν ἀγα-
θοὶ διαφέρωμεν, ἐξετάζοντες οὐ μόνον εἰ κολαστέο
τινές εἰσιν, ἀλλ' εἰ καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐπιτήδειοι τοῦτο
πάσχειν." Εἶτ' ἐκτραπόμενος ἦγε δι' ἑτέρας τὴν
πληθὺν, ἐπειδὴ τὰς κατὰ τὴν χώραν ὁδοὺς ἁπάσας
φρουραῖς διεζωσμένας εἶδεν ὑπὸ τῶν βλάβην μὲν
οὐδεμίαν ἐνδεξομένων, φθόνῳ δὲ καὶ βασκανίᾳ τὴν
ἐπίτομον οὐκ ἐώντων προέρχεσθαι. Ταῦτα δὲ σα-
φεστάτη πίστις ἀνίας ἦν, ἣν ἐπὶ τῷ τὸ ἔθνος ἐ-
λευθερίας τυχεῖν ἠνιῶντο, δηλονότι χαίροντες, ἡνίκα
τὴν ἐν Αἰγύπτῳ πικρὰν δουλείαν ὑπέμενον. Ἀνάγκη
γὰρ οἷς φέρει λύπην τὰ ἀγαθὰ τῶν πλησίον, ἐπὶ
τοῖς τούτων εὐφραίνεσθαι κακοῖς, καὶ ἂν μὴ ὁμολο-
γῶσιν. Ἔτυχον γὰρ ὡς πρὸς ὁμογνώμονας καὶ 64
τὰ αὐτὰ βουλομένους ἀνενεγκόντες τὰ συμβάντα
λυπηρά τε αὖ καὶ ὅσα καθ' ἡδονὴν, οὐκ εἰδότες
ὅτι πόῤῥω προεληλύθασι μοχθηρίας, καὶ ἐθελέχθρως
καὶ φιλαπεχθημόνως ἔχοντες στένειν μὲν ἐπὶ τοῖς
ἀγαθοῖς, ἥδεσθαι δὲ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις ἔμελλον. Τῆς
δὲ κακονοίας ἀνακαλυφθείσης ἐκείνων ἐκωλύθησαν εἰς
χεῖρας ἐλθεῖν ὑπὸ τοῦ προεστῶτος ἐπιδειξαμένου δύο
τὰ κάλλιστα, φρόνησιν ἐν ταὐτῷ καὶ χρηστότητα.
Τὸ μὲν γὰρ μηδὲν μηδένα παθεῖν φυλάξασθαι,

συνέσεως· τὸ δὲ μηδ᾽ ἀμύνασθαι συγγενεῖς ὄντας θελῆσαι, φιλανθρωπίας ἔργον.

§. 45. Τὰς μὲν οὖν τούτων πόλεις παρημείψατο. Βασιλεὺς δέ τις τῆς ὁμοχώρου Χανάνης ὄνομα, τῶν σκοπῶν ἀπαγγειλάντων τὸν ὁδοιποροῦντα στρατὸν οὐ μακρὰν πάνυ ἀφεστηκότα, νομίσας ἀσύντακτόν τε εἶναι καὶ ῥᾳδίως εἰ προεπίθοιντο νικήσειν, ἄρας μετὰ τῆς οἰκείας νεότητος εὐοπλούσης ἐπεξέθει καὶ τοὺς πρώτους ὑπαντιάσαντας, ἅτε μὴ παρεσκευασμένους εἰς μάχην, τρέπεται. Καὶ λαβὼν αἰχμαλώτους ἐπὶ τῷ παρ᾽ ἐλπίδα εὐημερήματι φυσηθεὶς προήει καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας χειρώσασθαι νομίζων. Οἱ δὲ, οὐδὲ γὰρ ἐγνάμφθησαν ἥττῃ τῆς προερχομένης τάξεως, ἀλλ᾽ ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον σπάσαντες εὐτολμίας, καὶ τὴν ἔνδειαν τῶν ἑαλωκότων ἐκπλῆσαι ταῖς προθυμίαις ἐπειγόμενοι, συνεκρότουν ἄλλος ἄλλον μὴ ἀποκάμνειν. "Ἀνεγειρώμεθα," λέγοντες, "ἄρτι τῆς χώρας ἐπιβαίνωμεν. Ἀκατάπληκτοι μετὰ τῆς ἐν τῷ θαῤῥεῖν ὀχυρότητος γενώμεθα. Τὰ τέλη ταῖς ἀρχαῖς πολλάκις κρίνεται. Ἐπὶ τῶν εἰσβολῶν ὄντες καταπληξώμεθα τοὺς οἰκήτορας, ὡς ἔχοντες μὲν τὴν ἐκ τῶν πόλεων εὐε-
11 τηρίαν, ἀντιδεδωκότες δ᾽ ἣν ἐκ τῆς ἐρημίας ἐπαγόμεθα σπάνιν τῶν ἀναγκαίων." Καὶ ἅμα διὰ τούτων προτρέποντες αὑτοὺς, ηὔξαντο τῆς χώρας ἀπαρχὰς ἀναθήσειν τῷ θεῷ τὰς πόλεις τοῦ βασιλέως καὶ τοὺς ἐν ἑκάστῃ πολίτας. Ὁ δὲ ἐπινεύει ταῖς εὐχαῖς καὶ θάρσος ἐμπνεύσας τοῖς Ἑβραίοις τὴν τῶν ἀντιπάλων στρατιὰν ἁλῶναι παρεσκεύασεν. Οἱ δ᾽ ἀνακράτος ἑλόντες τὰς χαριστηρίους ὁμολογίας ἐπετέλουν, οὐδὲν ἐκ τῆς λείας νοσφισάμενοι. Τὰς δὲ πόλεις αὐτοῖς ἀνδράσι καὶ κειμηλίοις ἀνιερώσαντες ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ὅλην τὴν βασιλείαν ὠνόμασαν ἀνάθημα. Καθάπερ γὰρ εἷς ἕκαστος τῶν εὐσεβούντων ἀπὸ τῶν ἐτησίων ἀπάρχεται καρπῶν, οὓς ἂν ἐκ τῶν ἰδίων συγκομίζη-

ται κτημάτων, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὅλον τὸ ἔθνος μεγάλης χώρας, εἰς ἣν μετηνίστατο, μέγα τμῆμα τὴν εὐθὺς αἱρεθεῖσαν βασιλείαν ἀνέθηκεν ἀπαρχήν τινα τῆς ἀποικίας. Οὐ γὰρ ἐνόμισεν ὅσιον 64
εἶναι διανείμασθαι γῆν, ἢ πόλεις κατοικῆσαι, πρὶν καὶ τῆς χώρας καὶ τῶν πόλεων ἀπάρξασθαι.

§. 46. Μικρὸν δὲ ὕστερον πηγὴν εὔυδρον ἀνευρόντες, ἣ παντὶ τῷ πλήθει ποτὸν ἐχορήγησεν, ἐν φρέατι δ' ἦν ἡ πηγὴ, καὶ ἐπὶ τῶν τῆς χώρας ὅρων, ὥσπερ οὐχ ὕδατος, ἀλλ' ἀκράτου σπάσαντες, τὰς ψυχὰς ἀνεχύθησαν, ὑπό τε εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ᾆσμα καινὸν οἱ θεοφιλεῖς χοροὺς περὶ τὸ φρέαρ ἐν κύκλῳ στήσαντες ᾖδον εἰς τὸν κληροῦχον θεὸν, καὶ τὸν ἀληθῶς ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας, ὅτι πρῶτον ἐπιβάντες ἐξ ἐρημίας μακρᾶς τῆς οἰκουμένης, καὶ ἣν ἔμελλον καθέξειν, ποτὸν ἄφθονον ἀνεῦρον, ἁρμόττον ἡγησάμενοι μὴ ἀσημείωτον τὴν πηγὴν παρελθεῖν. Καὶ γὰρ ἔτυχεν οὐ χερσὶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ βασιλέων, ἀνατετμῆσθαι φιλοτιμηθέντων ὡς λόγος, οὐ μόνον περὶ τὴν εὕρεσιν τοῦ ὕδατος ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν τοῦ φρέατος κατασκευὴν, ἵν' ἐκ τῆς πολυτελείας βασιλικὸν φαίνηται τὸ ἔργον, καὶ ἡ τῶν κατασκευασάντων ἀρχῆθεν μεγαλόνοια. Γεγηθὼς δ' εὐθὺς ἐπὶ τοῖς αἰεὶ συμβαίνουσιν ἀπροσδοκήτοις ἀγαθοῖς ὁ Μωϋσῆς ἐχώρει προσωτέρω τὴν μὲν νεότητα διανείμας εἴς τε πρωτοστάτας καὶ ὀπισθοφύλακας, γηραιοὺς δὲ καὶ γύναια καὶ παῖδας ἐν μέσοις τάξας, ἵνα διὰ τῶν παρ' ἑκάτερα φρουρὰν ἔχωσιν, ἐάν τε ἄντικρυς, ἐάν τε κατόπιν ἐχθρῶν ὅμιλον ἐπίῃ.

§. 47. Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις εἰς τὴν Ἀμοῤῥαίων χώραν ἐμβαλὼν πρέσβεις ἐξέπεμπε πρὸς τὸν βασιλέα, Σηὼν δὲ ὠνομάζετο, προτρέπων ἐφ' ἃ καὶ τὸν συγγενῆ πρότερον. Ὁ δὲ οὐ μόνον πρὸς ὕβριν ἀπεκρίνατο τοῖς ἥκουσι, μικροῦ καὶ ἀνελὼν αὐτοὺς, εἰ μὴ νόμος ὁ πρεσβευτικὸς ἐμπο-

δὼν ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ τὸν στρατὸν συναγαγὼν
22 ἐφόρμα νομίζων αὐτίκα τῷ πολέμῳ περιέσεσθαι.
1. Συμπλακεὶς δὲ οὐ πρὸς ἀμελετήτους καὶ ἀνασκήτους
ἔγνω τὴν μάχην οὖσαν, ἀλλ᾽ ἀθλητὰς πολέμων ἀητ-
τήτους τῷ ὄντι, οἳ πρὸ μικροῦ πολλὰ καὶ μεγάλα
ἠνδραγαθίσαντο, σωμάτων ἀλκὴν καὶ φρόνημα δια-
νοίας καὶ ἀρετῆς ὕψος ἐπιδειξάμενοι. Διὸ τοὺς μὲν
ἐναντιωθέντας ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος εἷλον, ἔψαυ-
σαν δὲ ἀπὸ τῆς λείας οὐδενὸς, τὰ πρῶτα τῶν ἄ-
θλων ἀναθεῖναι τῷ θεῷ σπουδάσαντες, οἳ καὶ τότε
φραξάμενοι καρτερῶς ἀπὸ τῶν αὐτῶν βουλευμάτων
καὶ παρασκευῶν ἀντεφώρμησαν ἅμα, καὶ τῇ ἀκα-
θαιρέτῳ τοῦ δικαίου χρώμενοι συμμαχίᾳ, δι᾽ ἣν
εὐτολμότεροί τε ἦσαν, καὶ ἀγωνισταὶ πρόθυμοι. Σα-
φὴς δὲ ἡ πίστις. Δευτέρας οὐκ ἐδέησε μάχης, ἀλλ᾽
ἡ πρώτη καὶ μόνη ἐγένετο, καθ᾽ ἣν πᾶσα ἡ ἀντί-
παλος ἐκλίθη δύναμις. Καὶ ἀνατραπεῖσα ἡβηδὸν 643
αὐτίκα ἠφανίσθη. Αἱ δὲ πόλεις ὑπὸ τὸν αὐτὸν P.
χρόνον κεναί τε καὶ πλήρεις ἐγένοντο, κεναὶ μὲν τῶν
ἀρχαίων οἰκητόρων, πλήρεις δὲ τῶν κεκρατηκότων.
Τὸν αὐτὸν μέντοι τρόπον καὶ αἱ κατ᾽ ἀγροὺς
ἐπαύλεις ἐρημωθεῖσαι, τῶν ἐν αὐταῖς ἀντέλαβον
ἄνδρας βελτίους τὰ πάντα.

§. 48. Οὗτος ὁ πόλεμος ἅπασι μὲν τοῖς Ἀσια-
νοῖς ἔθνεσι φοβερὸν δέος ἐνειργάσατο, διαφερόντως
δὲ τοῖς ὁμόροις, ὅσῳ καὶ τὰ δεινὰ ἐγγυτέρω προσε-
δοκᾶτο. Εἷς δὲ δὴ καὶ τῶν ἀστυγειτόνων βασιλέων
ὀνόματι Βαλάκης, μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον τῆς
ἑῴας μοῖραν ὑπηγμένος, πρὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν ἀπει-
πὼν, ἄντικρυς μὲν ὑπαντᾶν οὐκ ἐδοκίμασε, τὸν ἐκπορ-
θήσεως δι᾽ ὅπλων ἐλεύθερον πόλεμον διαδιδράσκων, ἐπ᾽
οἰωνοὺς δὲ καὶ μαντείας ἐτρέπετο, νομίζων ἀραῖς τισι
δυνήσεσθαι τὴν ἄμαχον ῥώμην τῶν Ἑβραίων καθε-
λεῖν. Ἀνὴρ δὲ ἦν κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐπὶ μαν-
τείᾳ περιβόητος, Μεσοποταμίαν οἰκῶν, ὃς ἅπαντα
μὲν ἐμεμύητο τὰ μαντικῆς εἴδη. Οἰωνοσκοπίαν δ᾽

*ἐν τοῖς μάλιστα συγκεκροτηκὼς ἐθαυμάζετο, πολ-
λοῖς καὶ πολλάκις ἐπιδειξάμενος ἄπιστα καὶ μεγάλα.
Προεῖπε γὰρ τοῖς μὲν ἐπομβρίας θέρους ἀκμάζοντος,
τοῖς δὲ αὐχμόν τε καὶ φλογμὸν ἐν μέσῳ χειμῶνι,
τοῖς δ' ἐξ εὐετηρίας ἀφορίαν, καὶ ἔμπαλιν λιμοῦ
φορὰν, ἐνίοις δὲ πλημμύρας ποταμῶν, καὶ κενώσεις,
καὶ θεραπείας λοιμικῶν νοσημάτων, καὶ ἄλλων μυ-
ρίων, ὧν ἕκαστον ὁ προθεσπίζειν δοκῶν ὀνομαστό-
τατος ἦν, ἐπὶ μέγα τῆς εὐκλείας προερχόμενος διὰ
τὴν ἐπιβαίνουσαν ἀεὶ καὶ φθάνουσαν πανταχόσε
φήμην. Ἐπὶ τοῦτον ἐξέπεμπε τῶν ἑταίρων τινὰς,
παρακαλῶν ἥκειν, καὶ δωρεὰς τὰς μὲν ἤδη παρεῖ-
χε, τὰς δὲ δώσειν ὡμολόγει, τὴν χρείαν ἧς ἕνεκα με-
ταπέμποιτο δηλῶν. Ὁ δὲ οὐκ ἀπὸ φρονήματος εὐ-*
123 *γενοῦς καὶ βεβαίου, ἀλλὰ τὸ πλέον ἀστεϊζόμενος,*
M. *ὡς δή τις ἐλλογίμων προφητῶν γεγονὼς καὶ μη-
δὲν ἄνευ χρησμῶν εἰωθὼς πράττειν τὸ παράπαν,
ὑπανεδύετο λέγων οὐκ ἐπιτρέπειν αὐτῷ βαδίζειν τὸ
θεῖον. Καὶ οἱ μὲν ἥκοντες ἐπανῄεσαν ἄπρακτοι πρὸς
βασιλέα. Ἕτεροι δὲ εὐθὺς ἐπὶ τὴν αὐτὴν χρείαν
ἐχειροτονοῦντο τῶν δοκιμωτέρων, πλείω μὲν ἐπιφε-
ρόμενοι χρήματα, περιττοτέρας δὲ δωρεὰς ὑπισχνού-
μενοι. Δελεασθεὶς δὲ καὶ τοῖς ἤδη προτεινομένοις,
καὶ ταῖς μελλούσαις ἐλπίσι, καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν
παρακαλούντων καταιδεσθεὶς, ἐνεδίδου, πάλιν προ-
φασιζόμενος τὸ θεῖον, οὐκ ἐφ' ὑγιεῖ. Τῇ γοῦν ὑ-
στεραίᾳ παρεσκευάζετο τὴν ἔξοδον, ὀνείρατα διηγού-
μενος, ὑφ' ὧν ἔλεγε πληχθεὶς ἐναργέσι φαντασίαις
ἀναγκάζεσθαι μηκέτι μένειν, ἀλλὰ τοῖς πρέσβεσιν
ἀκολουθεῖν.*

§. 49. *Ἤδη δὲ αὐτῷ προερχομένῳ γίνεται
κατὰ τὴν ὁδὸν σημεῖον ἀρίδηλον περὶ τοῦ τὴν* 64
χρείαν ἐφ' ἣν συνέτεινεν εἶναι παλίμφημον. Τὸ γὰρ P
*ὑποζύγιον ᾧ συνέβαινεν αὐτὸν ἐποχεῖσθαι προερ-
χόμενον ἐπ' εὐθείας, ἐξαπιναίως ἵσταται τὸ πρῶτον.
Εἶθ' ὥσπερ ἐξ ἐναντίας βίᾳ τινὸς αὐτωθοῦντος, ἢ*

ἀναχαιτίζοντος, ὑπὸ πόδας ἐχώρει, καὶ πάλιν ἐπὶ δεξιὰ καὶ εὐώνυμα ἐπιφερόμενον, καὶ ὧδε καὶ ἐκεῖσε πλαζόμενον οὐκ ἠρέμει, καθάπερ οἴνῳ καὶ μέθῃ καρηβαροῦν, καὶ πολλάκις τυπτόμενον, ἠλόγει τῶν πληγῶν, ὥςτε καὶ τὸν ἐποχούμενον μικροῦ καταβαλεῖν, καὶ καθεζόμενον ὅμως ἀντιλυπῆσαι. Τῶν παρ᾽ ἑκάτερα χωρίων ἦσαν αἱμασιαὶ, καὶ φραγμοὶ πλησίον. Ὁπότ᾽ οὖν τούτοις προσηῤῥάχθη φερόμενον, γόνυ καὶ κνήμας καὶ πόδας ὁ δεσπότης πιεζόμενος καὶ θλιβόμενος ἀπεδρύπτετο. Ἦν δὲ, ὡς ἔοικε, θεία τις ὄψις, ἣν τὸ μὲν ζῶον ἐπιφοιτῶσαν ἐκ πολλοῦ θεασάμενον ὑπέπτηξεν· ὁ δ᾽ ἄνθρωπος οὐκ εἶδεν, εἰς ἔλεγχον ἀναισθησίας· ὑπὸ γὰρ ἀλόγου ζώου παρευημερεῖτο τὰς ὄψεις, ὁ μὴ μόνον τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ τὸν κοσμοποιὸν αὐχῶν ὁρᾶν. Μόλις οὖν τὸν ἀνθεστηκότα ἰδὼν ἄγγελον, οὐκ ἐπειδὴ τοιαύτης ἦν θέας ἄξιος, ἀλλ᾽ ἵνα τὴν ἀτιμίαν καὶ οὐδένειαν αὑτοῦ καταλάβῃ, πρὸς ἱκεσίας καὶ λιτὰς ἐτράπετο, συγγνῶναι δεόμενος ὑπ᾽ ἀγνοίας, ἀλλ᾽ οὐ καθ᾽ ἑκούσιον γνώμην ἁμαρτόντι. Τότε μὲν οὖν ὑποστρέφειν δέον ἐπυνθάνετο τῆς φανείσης ὄψεως, εἰ ἀνακάμπτοι πάλιν τὴν ἐπ᾽ οἴκου. Ἡ δὲ συνιδοῦσα τὴν εἰρωνείαν καὶ σχετλιάσασα — τί γὰρ ἔδει πυνθάνεσθαι περὶ πράγματος οὕτως ἐμφανοῦς, ὃ τὰς ἀποδείξεις εἶχεν ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ μὴ δεομένου τῆς ἐκ λόγων ἀληθεστέρας πίστεως,
24 εἰ μὴ ἄρα ὀφθαλμῶν ὦτα πιστότερα, καὶ πρα-
I γμάτων ῥήματα; — "Βάδιζε," εἶπεν, "ἐφ᾽ ἣν σπεύδεις ὁδόν. Ὀνήσεις γὰρ οὐδὲν, ἐμοῦ τε λεκτέα ὑπηχοῦντος ἄνευ τῆς σῆς διανοίας, καὶ τὰ φωνῆς ὄργανα τρέποντος, ᾗ δίκαιον καὶ συμφέρον. Ἡνιοχήσω γὰρ ἐγὼ τὸν λόγον, θεσπίζων ἕκαστα διὰ τῆς σῆς γλώττης οὐ συνιέντος.

§. 50. Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγγὺς ἤδη γεγονότα μετὰ τῶν δορυφόρων ὑπαντησόμενος ἐξῄει,

καὶ ἐντυχόντων, οἷα εἰκὸς, τὸ μὲν πρῶτον ἦσαν φιλοφροσύναι καὶ δεξιώσεις, εἶτα βραχεῖα κατάμεμψις περὶ τῆς βραδυτῆτος καὶ τοῦ μὴ ἑτοιμότερον ἥκειν. Καὶ μετὰ ταῦτ' εὐωχίαι ἦσαν καὶ πολυτελεῖς ἑστιάσεις καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς ὑποδοχὴν ξένων ἔθος εὐτρεπίζεσθαι, φιλοτιμίαις βασιλικαῖς πάντα πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐπιδιδόντα καὶ σεμνότερον ὄγκον. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἅμα τῇ ἕῳ τὸν μάντιν ὁ Βαλάκης παραλαβὼν, ἐπὶ γεώλοφον ἀνήγαγεν, ἔνθα καὶ στήλην συνέβαινεν ἱδρύσθαι δαιμονίου τινὸς, ἣν οἱ ἐγχώριοι προσεκύνουν. Μέρος δὲ ἐνθένδε καθεωρᾶτο 24
τῆς τῶν Ἑβραίων στρατοπεδείας, ὃ καθάπερ ἀπὸ P
σκοπιᾶς ἐπεδείκνυτο τῷ μάγῳ. Ὁ δὲ θεασάμενός φησιν, Σὺ μὲν, ὦ βασιλεῦ, βωμοὺς ἑπτὰ δειμάμενος, μόσχον ἐφ' ἑκάστου καὶ κριὸν ἱέρευσον. Ἐγὼ δὲ ἐκτραπόμενος πεύσομαι τοῦ θεοῦ τί λεκτέον." Ἔξω δὲ προελθὼν, ἔνθους αὐτίκα γίνεται προφητικοῦ πνεύματος ἐπιφοιτήσαντος, ὃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἔντεχνον μαντικὴν σοφιστείᾳ ὑπερόριον τῆς ψυχῆς ἤλασε. Θέμις γὰρ οὐκ ἦν ἱερωτάτην κατακωχὴν συνδιαιτᾶσθαι μαγικῇ. Εἶθ' ὑποστρέψας, καὶ τάς τε θυσίας ἰδὼν, καὶ τοὺς βωμοὺς φλέγοντας ὥσπερ ἑρμηνεὺς ὑποβάλλοντος ἑτέρου θεσπίζει τάδε. "Ἐκ Μεσοποταμίας μετεπέμψατό με Βαλάκης, μακρὰν τὴν ἀπ' ἀνατολῶν στειλάμενον ἀποδημίαν, ἵνα τίσηται τοὺς Ἑβραίους ἀραῖς. Ἐγὼ δὲ τίνα τρόπον ἀράσομαι τοῖς μὴ καταράτοις ὑπὸ θεοῦ; Θεάσομαι μὲν αὐτοὺς ὀφθαλμοῖς ἀφ' ὑψηλοτάτων ὀρῶν, καὶ τῇ διανοίᾳ καταλήψομαι, βλάψαι δ' οὐκ ἂν δυναίμην λαὸν, ὃς μόνος κατοικήσει, μὴ συναριθμούμενος ἑτέροις ἔθνεσιν, οὐ κατὰ τόπων ἀποκλήρωσιν καὶ χώρας ἀποτομὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν ἐξαιρέτων ἐθῶν ἰδιότητα, μὴ συναναμιγνυμένων ἄλλοις εἰς τὴν τῶν πατρίων ἐκδιαίτησιν. Τίς ἐπ' ἀκριβείας εὗρε τὴν πρώτην καταβολὴν τῆς τούτων γενέσεως; Τὰ μὲν σώματα αὐτοῖς ἐξ ἀνθρωπίνων διεπλάσθη σπερ-

μάτων, ἐκ δὲ θείων ἔφυσαν αἱ ψυχαί. Διὸ καὶ γεγόνασιν ἀγχίσποροι θεοῦ. Ἀποθάνοι μου ἡ ψυ-
125 χὴ τὸν σωματικὸν βίον, ἵν' ἐν ψυχαῖς δικαίων
M. καταριθμηθῇ, οἵας εἶναι συμβέβηκε τὰς τούτων."

§. 51. Ταῦτ' ἀκούων ὁ Βαλάκης ὤδινεν ἐν ἑαυτῷ. Πανσαμένου δὲ, τὸ πάθος οὐ χωρήσας, "Ἐπὶ κατάραις," εἶπεν, "ἐχθρῶν μετακληθεὶς, εὐχὰς τιθέμενος ἐκείνοις οὐκ ἐρυθριᾷς; ἐλελήθειν ἄρ' ἐμαυτὸν ἀπατῶν ὡς ἐπὶ φίλῳ σοὶ τὴν ὑπὲρ τῶν πολεμίων ἀφανῶς τεταγμένῳ τάξιν, ἣ νῦν γέγονε δήλη. Μήποτε καὶ τὰς ὑπερθέσεις τῆς ἐνθάδε ἀφίξεως ἐποιοῦ, διὰ τὴν ὑποικουροῦσαν ἐν τῇ ψυχῇ πρὸς μὲν ἐκείνους οἰκειότητα, πρὸς δὲ ἐμὲ καὶ τοὺς ἐμοὺς ἀλλοτρίωσιν. Πίστις γὰρ, ὡς ὁ παλαιὸς λόγος, τῶν ἀδήλων τὰ ἐμφανῆ." Ὁ δὲ τῆς κατακωχῆς ἀνεθεὶς, "Ἀδικωτάτην," εἶπεν, "αἰτίαν ὑπομένω συκοφαντούμενος. Λέγω γὰρ οὐδὲν ἴδιον, ἀλλ' ἅττ' ἂν ὑπηχήσῃ τὸ θεῖον, ὅπερ οὐχὶ νῦν πρῶτον ἐγὼ μὲν εἶπον σὺ δ' ἤκουσας, ἀλλὰ καὶ πρόσθεν, ἡνίκα τοὺς πρέσβεις ἔπεμψας, οἷς ἀπεκρινάμην ταῦτά." Νομίσας δὲ ὁ βασιλεὺς ἢ τὸν μάντιν ἀπατᾶν, ἢ τὸ θεῖον τρέπεσθαι, καὶ ταῖς τῶν τόπων μεταβολαῖς τὸ τῆς γνώμης ἐχυρὸν ἀλλάττειν, εἰς ἕτερον ἀπαγαγὼν χωρίον, ἐκ λόφου πάνυ περιμήκους ἐπεδείκνυτο μέρος τι τῆς ἀντιπάλου στρατιᾶς. Εἶτα 646
πάλιν ἑπτὰ βωμοὺς ἱδρυσάμενος, καὶ τὰ ἴσα τοῖς P.
πρόσθεν ἱερείοις καταθύσας, ἐξέπεμπε τὸν μάντιν ἐπ' οἰωνοὺς καὶ φήμας αἰσίους. Ὁ δὲ μονωθεὶς ἐξαίφνης θειοφορεῖται, καὶ μηδὲν συνιεὶς, ὥςπερ μετανισταμένου τοῦ λογισμοῦ, τὰ ὑποβαλλόμενα ἐξελάλει, προφητεύων τάδε. "Ἀναστὰς ἄκουε, βασιλεῦ, τὰ ὦτα ἐπαιωρήσας. Οὐχ ὡς ἄνθρωπος διαψευσθῆναι δύναται, οὐδ' ὡς υἱὸς ἀνθρώπου μετανοεῖ, καὶ ἅπαξ εἰπὼν, οὐκ ἐμμένει. Φθέγξεται τὸ παράπαν οὐδὲν, ὃ μὴ τελειωθήσεται βεβαίως,

ἐπεὶ ὁ λόγος ἔργον ἐστὶν αὐτῷ. Παρελήφθην δ᾽ ἐπ᾽ εὐλογίαις, οὐ κατάραις ἐγώ. Οὐκ ἔσται πόνος ἢ μόχθος ἐν Ἑβραίοις. Ὁ θεὸς αὐτῶν προασπίζει φανερῶς, ὃς καὶ τὴν τῶν Αἰγυπτιακῶν ῥύμην κακῶν ἀπεσκέδασεν, ὡς ἕνα ἄνδρα τὰς τοσαύτας μυριάδας ἀναγαγών. Τοιγαροῦν οἰωνῶν ἀλογοῦσι καὶ πάντων τῶν κατὰ μαντικὴν, ἑνὶ τῷ τοῦ κόσμου ἡγεμόνι πιστεύοντες. Ὁρῶ δὲ λαὸν ὡς σκύμνον ἀνιστάμενον, καὶ ὡς λέοντα γαυρούμενον. Εὐωχηθήσεται θήρας, καὶ ποτῷ χρήσεται τραυματιῶν αἵματι, καὶ κορεσθεὶς οὐ
126 τρέψεται πρὸς ὕπνον, ἀλλ᾽ ἐγρηγορὼς τὸν ἐπινί-
M. κιον ᾄσεται ὕμνον."

§. 52. Χαλεπῶς δὲ ἐνεγκὼν ἐπὶ τῷ παρ᾽ ἐλπίδας αὐτῷ τὰ τῆς μαντικῆς ἀπαντᾶσθαι, "Ἄνθρωπε," εἶπε, "μήτε ἀρὰς τίθεσο, μήτ᾽ εὐχὰς ποιοῦ. Βελτίων γὰρ τῶν μὴ καθ᾽ ἡδονὴν λόγων ἡ ἀκίνδυνος ἡσυχία." Καὶ ταῦτ᾽ εἰπὼν ὥσπερ ἐκλαθόμενος ὧν εἶπε διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀβέβαιον, εἰς ἄλλον τόπον ἀπῆγε τὸν μάντιν, ἀφ᾽ οὗ δείξας μέρος τι τῆς ἑβραϊκῆς στρατιᾶς, καταρᾶσθαι παρεκάλει. Ὁ δὲ ἅτε χειρῶν ἐκείνου — καί τοι πρὸς τὰς ἐπιφερομένας κατηγορίας ἀπολογίᾳ χρώμενος μιᾷ ἀληθεῖ, ὡς οὐδὲν ἴδιον λέγοι, κατεχόμενος δὲ καὶ ἐνθουσιῶν διερμηνεύοι τὰ ἑτέρου — δέον μηκέτ᾽ ἐπακολουθεῖν, ἀλλ᾽ οἴκαδε ἀπαίρειν, ἑτοιμότερον τοῦ παραπέμποντος προεξέτρεχεν, ἅμα μὲν οἰήσει κακῷ μεγάλῳ πεπιεσμένος, ἅμα δὲ καὶ τῇ διανοίᾳ καταρᾶσθαι γλιχόμενος, εἰ καὶ τῇ φωνῇ διεκωλύετο. Παραγενόμενος δὲ εἰς ὄρος μεῖζον τῶν προτέρων, ἄχρι πολλοῦ κατατεῖνον, κελεύει μὲν τὴν αὐτὴν ἐπιτελεῖν θυσίαν, βωμοὺς πάλιν ἑπτὰ κατασκευάσαντας, καὶ ἱερεῖα τεσσαρεσκαίδεκα προσαγαγόντας ἑκάστῳ βωμῷ δύο, μόσχον τε καὶ κριόν. Αὐτὸς δὲ οὐκέτι κατὰ τὸ εἰκὸς ἐπὶ κληδόνας καὶ οἰωνοὺς ἴετο, πολλὰ τὴν αὐτοῦ τέχνην κακίσας, ὡς χρόνῳ καθάπερ γραφὴν ἐξίτηλον γενομένην, καὶ τοὺς εὐθυβόλους στοχασμοὺς ἐξαμαυρω-

θεῖσαν. Ἄλλως δὲ καὶ μόλις ἐνενόησεν, ὅτι οὐ συν-
άδει τῷ τοῦ θεοῦ βουλήματι ἡ τοῦ μισθωσαμένου
προαίρεσις αὐτὸν βασιλέως. Τραπόμενος οὖν κατὰ 647
τὴν ἐρήμην, ὁρᾷ κατὰ φυλὰς ἐστρατοπεδευκότας P.
Ἑβραίους, καὶ τό τε πλῆθος καὶ τὴν τάξιν, ὡς πό-
λεως, ἀλλ᾽ οὐ στρατοπέδου καταπλαγεὶς, ἔνθους γε-
νόμενος, ἀναφθέγγεται. Τὰ δέ φησιν ὁ ἄνθρωπος
ὁ ἀληθινῶς ὁρῶν, ὅστις καθ᾽ ὕπνον ἐναργῆ φαντα-
σίαν εἶδε θεοῦ τοῖς τῆς ψυχῆς ἀκοιμήτοις ὄμμασιν.
"Ὡς καλοί σου οἱ οἶκοι, στρατιὰ Ἑβραίων, αἱ σκη-
ναί σου ὡς νάπαι συσκιάζουσαι, ὡς παράδεισος ἐπὶ
ποταμοῦ, ὡς κέδρος παρ᾽ ὕδατα. Ἐξελεύσεταί ποτε
ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν, καὶ ἐπικρατήσει πολλῶν ἐθνῶν,
καὶ ἐπιβαίνουσα ἡ τοῦδε βασιλεία καθ᾽ ἑκάστην ἡ-
μέραν πρὸς ὕψος ἀρθήσεται. Ὁ λαὸς οὗτος ἡγε-
μόνι τῆς ἀπ᾽ Αἰγύπτου πάσης ὁδοῦ κέχρηται θεῷ,
127 καθ᾽ ἓν κέρας ἄγοντι τὴν πληθύν. Τοιγαροῦν ἔδεται
M. ἔθνη πολλὰ ἐχθρῶν, καὶ ὅσον ἐν αὐτοῖς πῖον ἄχρι
μυελοῦ λήψεται, καὶ ταῖς ἑκηβολίαις ἀπολεῖ τοὺς
δυσμενεῖς. Ἀναπαύσεται κατακλιθεὶς ὡς λέων, ἢ σκύ-
μνος λέοντος, μάλα καταφρονητικῶς δεδιὼς οὐδένα,
φόβον τοῖς ἄλλοις ἐνειργασμένος. Ἄθλιος δὲ ὃς ἂν
αὐτὸν παρακινήσας ἐγείρῃ. Οἱ μὲν εὐλογοῦντές σε,
εὐφημίας ἄξιοι, κατάρας δὲ οἱ καταρώμενοι."

§. 53. Σφόδρα δὲ ἐπὶ τούτοις ἀγανακτήσας ὁ βασιλεὺς, "Ἐπ᾽ ἀραῖς," εἶπεν, "ἐχθρῶν μετακληθεὶς εὐχὰς ἤδη τρεῖς τὰς ὑπὲρ ἐκείνων πεποίησαι; Φεῦγε δὴ θᾶττον, ὀξὺ πάθος ἐστὶ θυμὸς, μή τι καὶ νεώτερον ἐργάσασθαι βιασθῶ. Πόσον πλῆθος χρημάτων, ἀνοητότατε, καὶ δωρεῶν, πόσην δ᾽ εὐφημίαν καὶ δόξαν ἀφῄρησαι σαυτὸν, φρενοβλαβὴς ὤν; Ἐπανελεύσῃ φέρων ἀπὸ τῆς ξένης ἐπὶ τὴν οἰκίαν ἀγαθὸν μὲν οὐδὲν, ὀνείδη δὲ καὶ πολλὴν ὡς ἔοικεν αἰσχύνην, οὕτως σοὶ τῶν κατὰ τὴν ἐπιστήμην ἐφ᾽ οἷς πρότερον ἐσεμνύνου γελασθέντων." Ὁ δὲ, "Τὰ

μὲν πρότερα πάντα," εἶπεν, "ἐστὶ λόγια καὶ χρησμοί· τὰ δὲ μέλλοντα λέγεσθαι γνώμης τῆς ἐμῆς εἰκασίαι." Καὶ τῆς δεξιᾶς λαβόμενος μόνος μόνῳ συνεβούλευε, δι' ὧν ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ φυλάξασθαι τὸν ἀντίπαλον στρατὸν, ἀσέβημα κατηγορῶν αὐτοῦ μέγιστον. Τί γὰρ, εἴποι τις ἂν, ἰδιάζεις καὶ συμβουλεύεις τὰ ἐναντία τοῖς χρησμοῖς ὑποτιθέμενος, εἰ μὴ ἄρα τῶν λογίων αἱ σαὶ βουλαὶ δυνατώτεραι;

§. 54. Φέρε δὲ οὖν καὶ τὰς καλὰς αὐτοῦ παραινέσεις ἐξετάσωμεν, ὡς τετεχνητευμέναι πρὸς ὁμολογουμένην ἧτταν τῶν ἀεὶ νικᾶν δυναμένων. Εἰδὼς γὰρ Ἑβραίοις μίαν ὁδὸν ἁλώσεως παρανομίαν, διὰ λαγνείας καὶ ἀκολασίας μεγάλου κακοῦ, πρὸς μεῖζον κακὸν ἀσέβειαν ἄγειν αὐτοὺς ἐσπούδασεν, ἡδονὴν δέλεαρ προθείς. "Εἰσὶ γὰρ," εἶπεν, "αἱ ἐγχώριοι
γυναῖκες, ὦ βασιλεῦ, διαφέρουσαι τὴν ὄψιν ἑτέρων. 648
Ἀνὴρ δὲ οὐδενὶ μᾶλλον εὐάλωτος, ἢ γυναικὸς εὐ- P.
μορφίᾳ. Ταῖς οὖν περικαλλεστάταις ἐὰν ἐπιτρέψῃς μισθαρνεῖν καὶ δημοσιεύειν, ἀγκιστρεύσονται τὴν νεότητα τῶν ἀντιπάλων. Ὑφηγητέον δὲ αὐταῖς, μὴ εὐθὺς ἐμπαρέχεσθαι τοῖς ἐθέλουσι τὴν ὥραν. Ὁ γὰρ ἀκκισμὸς ὑποκνίζων τὰς ὁρμὰς ἐπεγερεῖ μᾶλλον, καὶ τοὺς ἔρωτας ἀναφλέξει. Τραχηλιζόμενοι δὲ ταῖς ἐπιθυμίαις, πάνθ' ὑπομενοῦσι δρᾶν τε καὶ πάσχειν. Πρὸς δὲ τὸν οὕτω διακείμενον ἐραστὴν λεγέτω θρυ-
128 πτομένη τις τῶν ἐπὶ τὴν θήραν ἀλειφομένων,
M. "Οὐ θέμις τῆς ὁμιλίας σοὶ τῆς ἐμῆς ἀπολαῦσαι, πρὶν ἂν ἐκδιαιτηθῇς μὲν τὰ πάτρια, μεταβαλὼν δὲ τιμήσῃς ἅπερ ἐγώ. Πίστις δέ μοι τῆς βεβαίου μεταβολῆς γένοιτ' ἂν ἀρίδηλος, ἢν ἐθελήσῃς μετασχεῖν τῶν αὐτῶν σπονδῶν τε καὶ θυσιῶν, ἃς ἀγάλμασι καὶ ξοάνοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἀφιδρύμασιν ἐπιτελοῦμεν. Ὁ δὲ ἅτε σαγηνευθεὶς πάγαις πολυειδέσι, κάλλει καὶ στωμυλίας χειραγωγίαις οὐδὲν ἀντειπὼν,

ἐξηγκωνισμένος τὸν λογισμὸν ἄθλιος ὑπηρετήσει τοῖς προσταττομένοις, ἀναγραφεὶς τοῦ πάθους δοῦλος."

§. 55. Ὁ μὲν δὴ τοιαῦτα συνεβούλευσεν. Ὁ δ' οὐκ ἄπο σκοποῦ νομίσας εἶναι τὰ λεχθέντα, τὸν κατὰ μοιχῶν νόμον παρακαλυψάμενος, καὶ τοὺς ἐπὶ φθορᾷ καὶ πορνείᾳ κειμένους ἀνελὼν, ὡς εἰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐγράφησαν, ἀνέδην ἐπιτρέπει ταῖς γυναιξὶ τὰς ὁμιλίας πρὸς οὓς ἂν ἐθέλωσι ποιεῖσθαι. Δοθείσης δὲ ἀδείας τὴν πληθὺν τῶν μειρακίων ἐπήγοντο, πολὺ πρότερον τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀπατῶσαι, καὶ τρέπουσαι ταῖς γοητείαις πρὸς ἀσέβειαν, ἕως υἱὸς τοῦ ἀρχιερέως Φινεὲς ἐπὶ τοῖς γινομένοις σφόδρα χαλεπήνας — δεινότατον γὰρ αὐτῷ κατεφαίνετο, εἰ ὑφ' ἕνα καιρὸν ἄμφω τά τε σώματα καὶ τὰς ψυχὰς ἐπιδεδώκασι, τὰ μὲν ἡδοναῖς τὰς δὲ τῷ παρανομεῖν καὶ ἀνοσιουργεῖν — ἐνεανιεύσατο νεανείαν ἀνδρὶ καλῷ καὶ ἀγαθῷ προσήκουσαν. Ἰδὼν γάρ τινα τῶν ἀπὸ τοῦ γένους θύοντα καὶ εἰσιόντα πρὸς πόρνην, μήτε κεκυφότα εἰς τὸ ἔδαφος, μήτε λανθάνειν τοὺς πολλοὺς πειρώμενον, μήθ', οἷα φιλεῖ, κλέπτοντα τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ μετ' ἀναισχύντου θράσους τὴν ἀκοσμίαν ἐπιδεικνύμενον, καὶ φρυαττόμενον ὡς ἐπὶ σεμνῷ πράγματι τῷ καταγελάστῳ, πάνυ πικρανθεὶς καὶ πληρωθεὶς ὀργῆς δικαίας ἐπεισδραμὼν, ἔτι κατ' εὐνὴν κειμένους ἀμφοτέρους, τόν τε ἐραστὴν καὶ τὴν ἑταίραν ἀναιρεῖ, προσανατεμὼν καὶ τὰ γεννητικὰ, διότι σποραῖς ὑπηρέτησαν ἐκθέσμοις. Τοῦτο θεασάμενοί τινες τὸ παράδειγμα τῶν τὴν ἐγκράτειαν
καὶ θεοσέβειαν ἐζηλωκότων, προστάξαντος Μωϋ- 649
σέως, ἐμιμήσαντο, καὶ πάντας τοὺς τελεσθέντας τοῖς P.
χειροποιήτοις συγγενεῖς καὶ φίλους ἥβηδὸν ἀνελόντες, τὸ μὲν μίασμα τοῦ ἔθνους ἐκκαθαίρουσι διὰ τῆς τῶν προηδικηκότων ἀπαραιτήτου τιμωρίας, τοὺς δὲ ἄλλους παρασχόντας ἀπολογίαν ἐναργεστάτην ὑπὲρ τῆς αὐτῶν εὐσεβείας περιεποιήσαντο, μηδένα τῶν ἀφ' αἵματος κατακρίτων οἰκτισάμενοι, μήτ' ἐλέῳ

τὰ ἀδικήματ᾽ αὐτῶν παρελθόντες, ἀλλὰ καὶ καθαροὺς νομίσαντες τοὺς αὐτόχειρας. Ὅθεν οὐδενὶ παρεχώρησαν τὴν ἐπ᾽ ἔξοδον φέρουσαν τοῖς δρῶσιν ἀψευδέστατον ἔπαινον. Τετρακισχιλίους δέ φασι
129 πρὸς τοῖς δισμυρίοις ἀναιρεθῆναι μιᾷ ἡμέρᾳ, συν-
M αναιρεθέντος εὐθὺς τοῦ κοινοῦ μιάσματος, ὃ πᾶσαν τὴν στρατιὰν ἐκηλίδου. Τῶν δὲ καθαρσίων ἐπιτελεσθέντων, ὡς ἀριστεῖ γέρας ἐπάξιον τῷ υἱῷ τοῦ ἀρχιερέως, ὃς πρῶτος ἐπὶ τὴν ἄμυναν ὥρμησεν, ἐζήτει παρασχεῖν Μωϋσῆς. Φθάνει δὲ χρησμοῖς δωρησάμενος ὁ θεὸς Φινεεῖ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν εἰρήνην, ὃ μηδεὶς ἱκανὸς ἀνθρώπων παρασχεῖν. Πρὸς δὲ τῇ εἰρήνῃ καὶ παγκρατησίαν ἱερωσύνης αὐτῷ, καὶ γένει κληρονομίαν ἀναφαίρετον.

§. 56. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἐμφυλίων οὐδὲν ἔτ᾽ ἦν ὑπόλοιπον κακῶν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι πρὸς αὐτομολίαν ἢ προδοσίαν ὑπωπτεύοντο πάντες ἀπολώλεσαν, ἔδοξεν εἶναι καιρὸς ἐπιτηδειότατος τῆς ἐπὶ τὸν Βαλάκην στρατείας, ἄνδρα μυρία καὶ βεβουλευμένον ἐργάσασθαι κακὰ καὶ δεδρακότα. Βεβουλευμένον μὲν διὰ τοῦ μάντεως, ὃν ἤλπισεν ἀραῖς τισι δυνήσεσθαι καθελεῖν τὴν δύναμιν τῶν Ἑβραίων, δεδρακότα δὲ διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀσελγείας καὶ ἀκολασίας, αἳ τὰ μὲν σώματα λαγνείαις, τὰς δὲ ψυχὰς ἀσεβείᾳ τῶν χρωμένων διέφθειραν. Παντὶ μὲν οὖν τῷ στρατῷ πολεμεῖν οὐκ ἐδοκίμαζεν, εἰδὼς τὰ ὑπερόρια πλήθη πταίοντα περὶ αὐτοῖς, καὶ ἅμα λυσιτελὲς ἡγούμενος ἐφεδρείας εἶναι συμμάχων, τοῖς προκάμνουσι βοηθούς. Ἀριστίνδην δὲ τοὺς ἡβῶντας ἐπιλέξας χιλίους, ἐκ φυλῆς ἑκάστης δώδεκα χιλιάδας, τοσαῦται γὰρ ἦσαν αἱ φυλαὶ, καὶ στρατηγὸν ἑλόμενος τοῦ πολέμου Φινεὲς, πεῖραν ἤδη δεδωκότα στρατηγικῆς εὐτολμίας, ἐπὶ καλοῖς ἱερείοις ἐξέπεμπε τοὺς ὁπλίτας, καὶ θαρσύνων τοιάδε διεξῄει. „Οὐχ ὑπὲρ κράτους ἀρχῆς ὁ παρὼν ἀγών ἐστιν, οὐδὲ ὑπὲρ τοῦ κτήσασθαι τὰ ἑτέρων, περὶ ὧν ἢ

μόνον, ἢ μάλιστά εἰσιν οἱ πόλεμοι· ἀλλ᾽ ὑπὲρ εὐ-
σεβείας καὶ ὁσιότητος, ὧν τοὺς ἡμετέρους συγγενεῖς
καὶ φίλους ἠλλοτρίωσαν οἱ ἐχθροὶ, παραίτιοι γενό-
μενοι τοῖς ὑπαχθεῖσι χαλεπῆς ἀπωλείας. Ἔστιν οὖν 650
ἄτοπον οἰκείων μὲν αὐτόχειρας γεγενῆσθαι παρανομη- P.
σάντων, ἐχθρῶν δὲ χαλεπώτερα ἠδικηκότων ἀποσχέ-
σθαι, καὶ τοὺς μὲν μαθόντας ἀδικεῖν ἀνελεῖν βια-
σαμένους, τοὺς δὲ διδάξαντας ἀτιμωρήτους καταλι-
πεῖν, οὓς ἁπάντων αἰτίους εἶναι συμβέβηκεν, ὧν
ἢ δεδράκασιν ἢ πεπόνθασιν ἐκεῖνοι."

§. 57. Νευρωθέντες οὖν ταῖς παραινέσεσιν ἐκεῖ-
νοι, καὶ ὅσον ἐν ταῖς ψυχαῖς προϋπῆρχε, γενναιότη-
τος ζωπυρήσαντες, ὡς ἐφ᾽ ὁμολογουμένῃ νίκῃ πρὸς
τὸν ἀγῶνα ἵεντο φρονήμασιν ἀηττήτοις. Καὶ συμ-
πλακέντες τοσαύτῃ περιουσίᾳ ῥώμης καὶ τόλμης
ἐχρήσαντο, ὡς ἱερεῦσαι μὲν τοὺς ἀντιπάλους, αὐ-
τοὺς δὲ πάντας σώους ἐπανελθεῖν, οὐδενὸς ἀποθα-
130 νόντος ἀλλ᾽ οὐδὲ τρωθέντος. Ὑπέλαβεν ἄν τις τῶν
M. ἀγνοούντων τὸ συμβεβηκὸς, ἰδὼν αὐτοὺς ἐπανιόν-
τας, οὐκ ἀπὸ πολέμου καὶ παρατάξεως ἀφικνεῖσθαι
μᾶλλον, ἢ τῶν ἐν ταῖς ὁπλοσκοπίαις ἐπιδείξεων, ἃς
ἔθος ἐν εἰρήνῃ ποιεῖσθαι. Γυμνάσματα δ᾽ εἰσὶ καὶ
μελέται συγκροτουμένων τὰ κατ᾽ ἐχθρῶν ἐν φίλοις.
Τὰς μὲν οὖν πόλεις ἢ κατασκάπτοντες ἢ ἐμπιπράν-
τες ἠφάνισαν, ὡς μηδ᾽ εἰ τὴν ἀρχὴν ᾠκίσθησαν εἰ-
πεῖν ἔχειν. Αἰχμαλώτων δὲ σωμάτων ἀπερίληπτον
ἀριθμὸν ἀπαγαγόντες, ἄνδρας μὲν καὶ γυναῖκας κτεί-
νειν ἐδικαίωσαν, τοὺς μὲν, ὅτι βουλευμάτων καὶ χει-
ρῶν ἦρξαν ἀδίκων, τὰς δὲ, ἐπεὶ κατεγοήτευσαν τὴν
Ἑβραίων νεότητα, παραιτίας γεγενημένας αὐτοῖς
ἀκολασίας, καὶ ἀσεβείας, καὶ τὰ τελευταῖα θανά-
του. Νέοις δὲ κομιδῇ παισὶ καὶ παρθένοις συνέ-
γνωσαν, ἀμνηστίαν τῆς ἡλικίας ἐφελκομένης. Λείας
δὲ πολλῆς ἄγαν εὐπορήσαντες ἔκ τε τῆς βασιλείας
καὶ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκιῶν, ἔτι δὲ καὶ τῶν κατ᾽ ἀ-
γροὺς ἐπαύλεων — ἦν γὰρ ἐν τοῖς χωρίοις οὐκ ἐλατ-

των τῆς ἐν τοῖς ἄστεσιν — ἧκον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐπηχθισμένοι τὸν παρὰ τῶν ἐχθρῶν πάντα πλοῦτον. Ἐπαινέσας δὲ Μωϋσῆς τόν τε στρατηγὸν Φινεὲς καὶ τοὺς παραταξαμένους ἐπί τε τοῖς κατορθώμασι, καὶ ὅτι ταῖς ὠφελείαις οὐκ ἐπέδραμον, τὴν λείαν μόνοι διασφετερίσασθαι διανοηθέντες, ἀλλ᾽ εἰς μέσον προέθεσαν ἵνα καὶ οἱ καταμείναντες ἐν ταῖς σκηναῖς μετάσχωσι· προστάττει τοὺς μὲν ἔξω τοῦ στρατοπέδου καταμένειν τινὰς ἡμέρας, τῷ δὲ μεγάλῳ ἱερεῖ καθᾶραι τοῦ φόνου τοὺς ἀπὸ τῆς παρατάξεως ἥκοντας τῶν συμμάχων. Καὶ γὰρ εἰ νόμιμοι αἱ κατ᾽ ἐχθρῶν σφαγαὶ, ἀλλ᾽ ὅ γε κτείνων ἄνθρωπον, εἰ καὶ δικαίως καὶ ἀμυνόμενος καὶ βιασθεὶς, ὑπαίτιος εἶναι δοκεῖ, διὰ τὴν ἀνωτάτω καὶ κοινὴν συγγένειαν. Οὗ χάριν καθαρσίων ἐδέησε τοῖς κτείνασι πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ νομισθέντος ἄγους
γεγενῆσθαι. 651
§. 58. Μετ᾽ οὐ πολὺν μέντοι χρόνον καὶ τὴν P.
λείαν διένειμε, τοῖς μὲν στρατευσαμένοις, ὀλίγος δ᾽ ἀριθμὸς ἦσαν, παρὰ τοὺς ἡσυχάσαντας διδοὺς ἥμισυ μέρος· θάτερον δὲ τοῖς καταμείνασιν ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Δίκαιον γὰρ ὑπέλαβεν εἶναι καὶ τούτοις μεταδοῦναι τῆς ὠφελείας εἰ καὶ μὴ τοῖς σώμασι ταῖς γοῦν ψυχαῖς διαγωνισαμένοις. Οἱ γὰρ ἔφεδροι τῶν ἀγωνιστῶν οὐκ ἐλαττούμενοι ταῖς προθυμίαις, χρόνῳ καὶ τῷ φθασθῆναι μόνον ὑστερίζουσι. Λαβόντων δὲ τῶν μὲν ὀλίγων πλείω διὰ τὸ
131 προκινδυνεῦσαι, τῶν δὲ πλειόνων ἐλάττω, διὰ τὴν
M. ἔνδον καταμονὴν, ἔδοξεν ἀναγκαῖον εἶναι πάσης τῆς λείας τὰς ἀπαρχὰς καθιερῶσαι. Τὸ μὲν οὖν πεντηκοστὸν οἱ ἐφεδρεύσαντες, πεντακοσιαστὴν δὲ μοῖραν οἱ προπολεμήσαντες εἰςήνεγκαν. Τῶν δὲ ἀπαρχῶν τὰς μὲν παρὰ τῶν στρατευσαμένων τῷ μεγάλῳ ἱερεῖ προστάττει δοθῆναι, τὰς δὲ παρὰ τῶν καταμεινάντων ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῖς νεωκόροις, οἷς ὄνομα Λευῖται. Χιλίαρχοι δὲ καὶ ἑκατόνταρχοι

καὶ ὁ ἄλλος ὅμιλος λοχαγῶν καὶ ταξιαρχῶν ὑπέρ τε τῆς αὐτῶν σωτηρίας καὶ τῶν στρατευσαμένων καὶ τῆς παντὸς λόγου κρείττονος νίκης ἐθελονταὶ κομίζουσιν ἐξαιρέτους ἀπαρχὰς, κόσμον τε χρυσοῦν ὅσον ἕκαστος ἐκ τῆς λείας ἀνεῦρε, καὶ σκεύη πολυτελέστατα, ὧν πάλιν ὕλη χρυσὸς ἦν. Ἃ Μωϋσῆς λαβὼν καὶ τὴν εὐσέβειαν τῶν φερόντων ἀγάμενος, ἀνατίθησιν ἐν τῇ καθιερωμένῃ σκηνῇ, τῆς εὐχαριστίας τῶν ἀνδρῶν ὑπόμνημα. Παγκάλη δὲ ἡ διανομὴ τῶν ἀπαρχῶν. Τὰς μὲν τῶν μὴ πεπολεμηκότων, ἡμίσειαν ἀρετῆς τὴν χωρὶς ἔργων προθυμίαν αὐτὸ μόνον ἐπιδειξαμένων τοῖς νεωκόροις ἀπένειμε· τὰς δὲ τῶν ἀγωνισαμένων, οἳ σώμασι καὶ ψυχαῖς ἐκινδύνευσαν ὁλόκληρον ἀνδραγαθίαν παρασχόμενοι, τῷ προεστηκότι τῶν νεωκόρων ἱερεῖ τῷ μεγάλῳ· τὰς δὲ τῶν ταξιαρχῶν, ἅτε ἡγεμονικὰς τῷ συμπάντων μεγάλῳ ἡγεμόνι θεῷ.

§. 59. *Πάντες οὗτοι διεπολεμήθησαν οἱ πόλεμοι μήπω διαβεβηκότων Ἰορδάνην τὸν ἐγχώριον ποταμὸν, πρὸς τοὺς τῆς ἀντιπέρας γῆς οἰκήτορας εὐδαίμονος καὶ βαθείας, ἐν ᾗ πολλὴ πεδιὰς σιτοφόρος, καὶ χιλὸν κτήνεσιν ἐνεγκεῖν ἀγαθή. Ταύτην ὡς ἐθεάσαντο τὴν χώραν αἱ κτηνοτρόφοι δύο φυλαὶ, μοῖρα τοῦ σύμπαντος ἕκτη στρατοῦ, Μωϋσῆν ἱκέτευον ἐπιτρέψαι τὰς κληρουχίας ἐνταυθοῖ λαβεῖν αὐτὰς, ἤδη ποτὲ ἱδρυθείσας. Ἐπιτηδειότατον γὰρ εἶναι ἔφασκον τὸν τόπον ἐννέμεσθαι καὶ ἐμβόσκεσθαι θρέμμασιν εὔυδρον ὄντα καὶ εὔχορτον καὶ προβατευσίμην ἄφθονον πόαν ἀπαυτοματίζοντα. Ὁ δὲ νομίσας αὐτοὺς ἢ προεδρίᾳ τὴν διανομὴν τά τε γέρα πρὸ* 653
καιροῦ λαμβάνειν ἀξιοῦν, ἢ πρὸς τοὺς μέλλοντας P.
πολέμους ἀποκνεῖν, ἐφεδρευόντων ἔτι πλειόνων βασιλέων, οἳ τὴν εἴσω τοῦ ποταμοῦ χώραν ἐκεκλήρωντο, πάνυ δυσχεράνας πρὸς ὀργὴν ἀποκρίνεται, καὶ φησὶν, "Ὑμεῖς μὲν οὖν ἐνταυθοῖ καθεδεῖσθε σχολὴν ἐν οὐ δέοντι, καὶ ἀργίαν ἕξοντες; Τοὺς δὲ ὑμετέρους οἰ-

κείους καὶ συγγενεῖς καὶ φίλους οἱ λειπόμενοι τραχηλιοῦσι πόλεμοι, καὶ τὰ μὲν ἆθλα μόνοις ὑμῖν, ὡς ἐπὶ κατωρθωμένοις πᾶσι δοθήσεται; Μάχαι δὲ καὶ πό-
132 νοι, καὶ ταλαιπωρίαι καὶ οἱ ἀνωτάτω κίνδυνοι ἑτέ-
M ρους ἀναμενοῦσιν; Ἀλλ᾽ οὐ δίκαιον ὑμᾶς μὲν εἰρήνην καὶ τὰ ἐκ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ καρποῦσθαι, τοὺς δ᾽ ἄλλους πολέμοις καὶ κακοῖς τοσούτοις ἀμυθήτοις ἐναθλεῖν, οὐδὲ προσθήκης τὸ ὅλον μέρος εἶναι. Τὸ ἐναντίον γὰρ ἕνεκα τῶν ὅλων τὰ μέρη κληρονομίας ἀξιοῦται. Πάντες ἐστὲ ἰσότιμοι, γένος ἕν, οἱ αὐτοὶ πατέρες, οἰκία μία, ἔθη τὰ αὐτὰ, κοινωνία νόμων, ἄλλα μυρία, ὧν ἕκαστον τὴν οἰκειότητα συνδεῖ καὶ πρὸς εὔνοιαν ἁρμόζεται. Διὰ τί δὲ τῶν ἴσων ἐν τοῖς μεγίστοις καὶ ἀναγκαιοτάτοις ἀξιωθέντες ἐν ταῖς διανομαῖς πλεονεκτήσετε, ὡς ἢ ἄρχοντες ὑπηκόων, ἢ δεσπόται δούλων καταφρονίσαντες; Ἔδει μὲν ὑμᾶς ταῖς ἑτέρων πληγαῖς πεπαιδεῦσθαι· φρονίμων γὰρ ἀνδρῶν μὴ ἀναμένει ἄχρις ἂν ἐπ᾽ αὐτοὺς ἔλθῃ τὰ δεινά. Νυνὶ δὲ παραδείγματα ἔχοντες οἰκεῖα τοὺς πατέρας, οἳ κατεσκέψαντο τήνδε τὴν χώραν, καὶ τὰς ἐκείνων συμφορὰς, καὶ τῶν συναπονοηθέντων — ἅπαντες γὰρ ἔξω δυοῖν ἀπώλοντο —, δέον μηδενὶ τῶν ὁμοίων συνεπιγράφεσθαι, δειλίαν, ὦ κενοὶ φρενῶν, ζηλοῦτε, ὡς οὐκ εὐαλωτότεροι γενησόμενοι, καὶ τὰς προθυμίας ὑποσκελίζετε τῶν ἀνδραγαθίζεσθαι προαιρουμένων, ἐκλύοντες καὶ παριέντες αὐτῶν τὰ φρονήματα; Τοιγάρτοι σπεύδοντες ἁμαρτάνειν, σπεύδετε καὶ πρὸς τιμωρίας. Ἡ γὰρ δίκη μόλις μὲν εἴωθε κινεῖσθαι, κινηθεῖσα δὲ ἅπαξ, φθάνει προκαταλαμβάνουσα τοὺς ἀποδιδράσκοντας. Ὅταν οὖν ἅπαντες μὲν οἱ ἐχθροὶ καθαιρεθῶσιν, ἔφεδρος δὲ μηδεὶς ἔτι προσδοκᾶται πόλεμος, ἐν δὲ ταῖς εὐθύναις ἀνεπίληπτοι δοκιμασθῶσιν οἱ σύμμαχοι, μὴ λιποτάξιον, μὴ λιποστράτιον, μηδὲν ἄλλο τῶν ἐφ᾽ ἥττῃ διαπεπραγμένοι, παραμεμενηκότες δ᾽ ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους φαίνωνται, καὶ τοῖς

*σώμασι καὶ ταῖς προθυμίαις, ἐρημωθῇ δὲ πᾶσα ἡ
χώρα τῶν προενῳκηκότων· τηνικαῦτα δοθήσεται τὰ
γέρα καὶ τὰ ἀριστεῖα ταῖς φυλαῖς ἐξ ἴσου."*

§. 60. *Τὴν δὲ νουθεσίαν πρᾴως ἐνεγκόντες, ὡς
υἱοὶ γνήσιοι σφόδρα εὔνου πατρὸς — ᾔδεισαν γὰρ
αὐτὸν οὐ καταλαζονευόμενον ἀρχῆς ἐξουσίᾳ, προ-* 653
κηδόμενον δὲ πάντων, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἰσότητα P.
*τιμῶντα, καὶ τὸ μισοπόνηρον οὐκ ἐφ' ὀνείδει, σω-
φρονισμῷ δὲ τῶν βελτιοῦσθαι δυναμένων ἀεὶ ποιού-
μενον — "Εἰκότως μὲν," ἔφασαν, "ἀγανακτεῖς,
εἰ τοῦθ' ὑπείληφας, ὅτι τὴν συμμαχίαν ἀπολιπόντες,
πρὸ καιροῦ τὰς λήξεις λαβεῖν ἐπειγόμεθα. Χρὴ δὲ
σαφῶς εἰδέναι, ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς φοβεῖ τῶν σὺν ἀρε-
τῇ καὶ ἂν ἐπιπονώτατον τυγχάνῃ. Κρίνομεν δ' ἀρε-*
133 *τῆς ἔργα, πειθαρχεῖν τέ σοι τοιῷδε ἡγεμόνι, καὶ*
M. *τῶν δεινῶν μὴ ὑστερίζειν, καὶ ἐν ἁπάσαις ἐξετάζε-
σθαι ταῖς μελλούσαις στρατείαις, ἄχρις ἂν τὰ πρά-
γματα λάβῃ τέλος αἴσιον. Ἡμεῖς μὲν οὖν καθὰ καὶ
πρότερον συνταξάμενοι διαβησόμεθα τὸν Ἰορδάνην
ἐν ταῖς παντευχίαις, οὐδενὶ τῶν ὁπλιτῶν πρόφασιν
παρασχόντες μονῆς. Υἱοὶ δὲ κομιδῇ νήπιοι καὶ θυ-
γατέρες καὶ μητέρες καὶ γυναῖκες καὶ τὸ πλῆθος τῶν
βοσκημάτων, ἐὰν ἐπιτρέπῃς, ὑπολελείψονται, παισὶ
μὲν καὶ γυναιξὶν οἰκίας ἐπαύλεις δὲ θρέμμασι κατα-
σκευασάντων ἡμῶν, ἵνα μηδὲν ἐξ ἐπιδρομῆς δεινὸν
πάθωσιν ἐν ἀτειχίστοις καὶ ἀφρουρήτοις προκαταλη-
φθέντες." Ὁ δὲ ἵλεῳ τῷ βλέμματι καὶ πρᾳοτέρᾳ
τῇ φωνῇ, "Ἀψευδοῦσιν ὑμῖν," ἔφη, "βέβαιοι μενοῦ-
σιν ἃς ᾐτήσασθε λήξεις. Ὑπολείπεσθε μὲν ὡς ἀξι-
οῦτε γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ βοσκήματα, κατὰ λό-
χους δ' αὐτοὶ διαβαίνετε μετὰ τῶν ἄλλων ὡπλισμέ-
νοι καὶ ἐκτεταγμένοι πρὸς μάχην, ὡς αὐτίκα, ἢν
δέῃ, πολεμήσοντες. Αὖθις δὲ ὅταν ἅπαντες οἱ ἐ-
χθροὶ καθαιρεθῶσι, καὶ γενομένης εἰρήνης τὴν χώ-
ραν οἱ κεκρατηκότες διανείμωνται, καὶ ὑμεῖς ἐπανε-
λεύσεσθε πρὸς τοὺς οἰκείους, τῶν ἐπιβαλλόντων ἀ-*

Q 2

πολαύσοντες ἀγαθῶν, καὶ καρπωσόμενοι ἣν εἵλεσθε μοῖραν." Ταῦτ' εἰπόντος καὶ ὑποσχομένου πληρωθέντες εὐθυμίας καὶ χαρᾶς, τοὺς μὲν οἰκείους μετὰ τῶν θρεμμάτων ἀσφαλῶς ἐν ἐρύμασι δυσαλώτοις, ὧν τὰ πλεῖστα χειροποίητα ἦν, ἱδρύονται. Τὰ δὲ ὅπλα ἀναλαβόντες ἐξέθεον τῶν ἄλλων συμμάχων προθυμότερον, ὡς ἢ μόνοι πολεμήσοντες, ἢ προαγωνιούμενοι πάντως. Ὁ γὰρ προλαβών τινα δωρεὰν προθυμότερος εἰς τὴν συμμαχίαν, ἀποτίνειν ἀναγκαῖον ὄφλημα νομίζων, οὐ χαρίζεσθαι. Τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν βασιλείαν πεπραγμένα αὐτῷ μεμήνυται· λεκτέον δὲ ἑξῆς καὶ ὅσα διὰ τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ νομοθετικῆς κατώρθωσε. Καὶ γὰρ ταύτας περιεποιήσατο τὰς δυνάμεις ὡς ἁρμοττούσας μάλιστα βασιλείᾳ.

34 ... ΠΕΡΙ 654
I. ... P.

ΒΙΟΥ ΜΩΥΣΕΩΣ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI
DE
VITA MOYSIS.

Moyses et rex et legislator et pontifex et propheta fuit, paremque non habuit (1). Moyses legislator docet, huius esse proximos amare, iustum honestumque colere, malum odisse (2). Eximia legislatoris Iudaeorum indoles inde etiam conspicitur, quod leges ab ipso constitutae semper inconcussae manserunt (3), et exteri quoque earum veneratione imbuti sunt (4), quam ob rem libros, in quibus scriptae servantur, Ptolemaeus, rex Aegypti, graece e chaldaico sermone verti iussit (5 - 7). Praecepta Moysis ita data sunt, ut hortentur potius quam imperent; docere enim maluit quam cogere (8. 9.) Exempla etiam piorum et impiorum proposuit, ut legentes et audientes illos imitentur, et horum mores perversos fugiant (10 - 12).

---

§. 1. Ἡ μὲν προτέρα σύνταξίς ἐστι περὶ γενέσεως τῆς Μωϋσέως καὶ τροφῆς, ἔτι δὲ καὶ παιδείας καὶ ἀρχῆς, ἣν οὐ μόνον ἀνεπιλήπτως, ἀλλὰ

καὶ σφόδρα ἐπαινετῶς ἦρξε, καὶ τῶν ἔν τε Αἰγύπτῳ
καὶ ταῖς ὁδοιπορίαις, ἐπί τε τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης
καὶ κατὰ τὴν ἐρήμην πεπραγμένων, ἃ δύναμιν πᾶ-
σαν λόγων ὑπερβάλλει, καὶ προσέτι πόνων οὓς κα-
τώρθωσε, καὶ κληρουχιῶν ἃς ἐκ μέρους ἀπένειμε τοῖς
στρατευσαμένοις. Ἣν δὲ νυνὶ συντάττομεν περὶ τῶν
ἑπομένων καὶ τῶν ἀκολούθων. Φασὶ γάρ τινες οὐκ
ἄπο σκοποῦ, μόνον ἂν οὕτω τὰς πόλεις ἐπιδοῦναι
πρὸς τὸ βέλτιον, ἐὰν οἱ βασιλεῖς φιλοσοφήσωσιν, ἢ
οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν. Ὁ δὲ ἐκ περιττοῦ φα-
νεῖται μὴ μόνον ταύτας ἐπιδεδειγμένος τὰς δυνάμεις
ἐν ταὐτῷ τήν τε βασιλικὴν καὶ φιλόσοφον, ἀλλὰ καὶ
τρεῖς ἑτέρας, ὧν ἡ μὲν πραγματεύεται περὶ νομο-
135 θεσίαν, ἡ δὲ περὶ ἀρχιερωσύνην, ἡ δὲ τελευταία περὶ
M. προφητείαν. Περὶ ὧν νυνὶ λέγειν εἱλόμην ἀναγκαίως.
Ὑπέλαβον γὰρ τῷ αὐτῷ πάντ᾽ ἐφαρμόττειν, εἰ ἐγένετο
προνοίᾳ θεοῦ βασιλεύς τε καὶ νομοθέτης καὶ ἀρχιερεὺς
καὶ προφήτης, καὶ ἐν ἑκάστῳ τὰ πρωτεῖα ἠνέγκατο.
Διὰ τί δὲ τῷ αὐτῷ πάντ᾽ ἐφαρμόττει δηλωτέον. Βα-
σιλεῖ προσήκει προστάττειν ἃ χρὴ καὶ ἀπαγορεύειν
ἃ μὴ χρή. Πρόσταξις δὲ τῶν πρακτέων καὶ ἀπα-
γόρευσις τῶν οὐ πρακτέων, ἴδιον νόμου, ὡς εὐθὺς
εἶναι τὸν μὲν βασιλέα νόμον ἔμψυχον, τὸν δὲ νόμον
βασιλέα δίκαιον. Βασιλεὺς δὲ καὶ νομοθέτης ὀφεί-
λει μὴ τὰ ἀνθρώπεια μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖα συνε-
πισκοπεῖν. Οὐ γὰρ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης κατορ-
θοῦται τὰ βασιλέων καὶ ὑπηκόων πράγματα. Δι᾽
ἣν αἰτίαν ἐδέησε τῷ τοιούτῳ τῆς πρώτης ἱερωσύνης,
ἵν᾽ ἐπὶ τελείοις ἱεροῖς καὶ ἐπιστήμῃ τελείᾳ τῆς τοῦ
θεοῦ θεραπείας ἀποτροπὴν μὲν κακῶν, μετουσίαν δ᾽ 655
ἀγαθῶν αὐτῷ τε καὶ τοῖς ἀρχομένοις αἰτῆται παρὰ P.
τοῦ ἵλεω καὶ ταῖς εὐχαῖς συνεπινεύοντος. Πῶς γὰρ οὐ
τελεσφορήσει τὰς εὐχὰς ὁ καὶ ἐκ φύσεως εὐμενὴς καὶ
τοὺς γνησίως θεραπεύοντας αὐτὸν προνομίας ἀξιῶν;
Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ μυρία καὶ βασιλεῖ καὶ νομοθέτῃ καὶ ἀρχιε-
ρεῖ τῶν ἀνθρωπείων καὶ θείων ἄδηλα — γεννητὸς γὰρ

οὐδὲν ἧττον καὶ θνητός ἐστιν, εἰ καὶ τοσοῦτον καὶ οὕτως ἄφθονον περιβέβληται κλῆρον εὐπραγιῶν — ἀναγκαίως καὶ προφητείας ἔτυχεν, ἵν᾽ ὅσα μὴ λογισμῷ δύναται καταλαμβάνειν, ταῦτα προνοίᾳ θεοῦ εὕροι. Ὧν γὰρ ὁ νοῦς ἀπολείπεται, πρὸς ταῦθ᾽ ἡ προφητεία φθάνει. Καλή γε ἡ συζυγία καὶ παναρμόνιος τῶν τεττάρων δυνάμεων. Ἐμπλεκόμεναι γὰρ καὶ ἀλλήλων ἐχόμεναι συγχορεύουσι, τὰς ὠφελείας ἀντιλαμβάνουσαί τε καὶ ἀντεκτίνουσαι, μιμούμεναι τὰς παρθένους Χάριτας, αἷς μὴ διαζεύγνυσθαι νόμος φύσεως ἀκίνητος. Ἐφ᾽ ὧν δεόντως εἴποι τις ἂν ὃ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν εἴωθε λέγεσθαι, ὅτι ὁ μίαν ἔχων καὶ πάσας ἔχει.

§. 2. Ῥητέον δὲ πρῶτον περὶ τῶν κατὰ τὴν νομοθετικὴν ἕξιν. Οὐκ ἀγνοῶ μὲν οὖν ὅτι τῷ μέλλοντι ἀρίστῳ γενήσεσθαι νομοθέτῃ προσήκει παντελέσι καὶ ὁλοκλήροις κεχρῆσθαι ταῖς ἀρεταῖς πάσαις, ἐπειδὴ καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις οἱ μὲν ἐγγυτάτω γένους εἰσὶν οἱ δὲ πόῤῥω, συγγενεῖς δὲ πάντες ἀλλήλων· καὶ τῶν ἀρετῶν τὰς μὲν προσπεφυκέναι νομιστέον μᾶλλον ἐνίοις πράγμασι, τὰς δὲ ἧττον ᾠκειῶσθαι. Νομο-
136 θετικῇ δὲ ἀδελφὰ καὶ συγγενῆ τέτταρα ταυτὶ διαφε-
M. ρόντως ἐστί, τὸ φιλάνθρωπον, τὸ φιλοδίκαιον, τὸ φιλάγαθον, τὸ μισοπόνηρον. Ὑπὸ γὰρ τούτων ἑκάστου παρακαλεῖται πᾶς, ὅτῳ ζῆλος εἰσέρχεται τοῦ νομοθετεῖν· φιλανθρωπίας μὲν εἰς μέσον προτιθέναι τὰς κοινωφελεῖς γνώμας ἀναδιδασκούσης· δικαιοσύνης δέ, ὡς ἰσότητα τιμητέον, καὶ ὡς τὸ κατ᾽ ἀξίαν ἀπονεμητέον ἑκάστοις· φιλαγαθίας δὲ ἀποδέχεσθαι τὰ φύσει καλὰ καὶ παρέχειν ἅπασι τοῖς ἀξίοις ἀταμίευτα πρὸς ἀφθονωτάτην χρῆσιν· μισοπονηρίας δὲ προβεβλῆσθαι τοὺς ἀτιμάζοντας ἀρετὴν καὶ ὡς κοινοὺς δυσμενεῖς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους ὑποβλέπεσθαι. Μέγα μὲν οὖν, εἴ τῳ καὶ ἕν τι τῶν λεχθέντων λαβεῖν ἐγένετο, θαυμαστὸν δέ, ὡς

ἔοικε, τούτων ἀθρόον περιδράξασθαι δυνηθῆναι, οὗ μόνος Μωϋσῆς ἐφικέσθαι δοκεῖ, τρανώσας εὖ μάλα τὰς εἰρημένας ἀρετὰς ἐν οἷς διετάξατο. Συνίσασι δὲ οἱ ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἐντυγχάνοντες, ἃς οὐκ ἂν, εἰ μὴ τοιοῦτος ἐπεφύκει, συνέγραψεν ὑφηγησαμένου θεοῦ. Καὶ παραδέδωκε τοῖς ἀξίοις χρῆσθαι, 65
κτημάτων τὸ κάλλιστον, τῶν ἀγαλματοφορουμένων P
ἐν τῇ ψυχῇ παραδειγμάτων ἀπεικονίσματα καὶ μιμήματα, ἃ καὶ οἱ δηλωθέντες νόμοι γεγόνασι, σαφέστατα τὰς λεχθείσας ἐμφαίνοντες ἀρετάς.

§. 3. Ὅτι δὲ αὐτός τε νομοθετῶν ἄριστος τῶν πανταχοῦ πάντων ὅσοι παρ᾽ Ἕλλησιν ἢ Βαρβάροις ἐγένοντο, καὶ οἱ νόμοι κάλλιστοι καὶ ὡς ἀληθῶς θεῖοι, μηδὲν ὧν χρὴ παραλιπόντες, ἐναργεστάτη πίστις ἥδε. Τὰ μὲν τῶν ἄλλων νόμιμα, εἴ τις ἐπίῃ τῷ λογισμῷ, διὰ μυρίας προφάσεις εὑρήσει κεκινημένα, πολέμοις, ἢ τυραννίσιν, ἤ τισιν ἄλλοις ἀβουλήτοις, ἃ νεωτερισμῷ τύχης κατασκήπτει. Πολλάκις δὲ καὶ τρυφὴ πλεονάσασα χορηγίαις καὶ περιουσίαις ἀφθόνοις καθεῖλε νόμους, τὰ λίαν ἀγαθὰ τῶν πολλῶν φέρειν οὐ δυναμένων, ἀλλὰ διὰ κόρον ἐξυβριζόντων· ὕβρις δ᾽ ἀντίπαλον νόμῳ. Τὰ δὲ τούτου μόνου βέβαια, ἀσάλευτα, ἀκράδαντα, καθάπερ σφραγῖσι φύσεως αὐτῆς σεσημασμένα, μένει παγίως ἀφ᾽ ἧς ἡμέρας ἐγράφη μέχρι νῦν, καὶ πρὸς τὸν ἔπειτα πάντα διαμενεῖν ἐλπὶς αὐτὰ αἰῶνα ὥσπερ ἀθάνατα, ἕως ἂν ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος ᾖ. Τοσαύταις γοῦν χρησαμένου τοῦ ἔθνους μεταβολαῖς κατά τε εὐπραγίας καὶ τὸ ἐναντίον, οὐ-
137 δὲν ἀλλ᾽ οὐδὲ τὸ μικρότατον τῶν διατεταγμένων
M ἐκινήθη, πάντων ὡς ἔοικε τὸ σεμνὸν καὶ θεοπρεπὲς αὐτῶν ἐκτετιμηκότων. Ἃ δὲ μήτε λιμὸς, ἢ λοιμὸς, ἢ πόλεμος, ἢ βασιλεὺς, ἢ τύραννος, ἢ ψυχῆς ἢ σώματος ἢ παθῶν ἢ κακιῶν ἐπανάστασις, ἤ τι ἄλλο θεήλατον ἢ ἀνθρώπειον κακὸν ἔλυσε, πῶς

οὐ περιμάχητα καὶ παντὸς λόγου κρείττονα καθέστηκεν;

§. 4. Ἀλλ' οὔπω τοῦτο θαυμαστὸν, καί τοι μέγα καθ' αὑτὸ δεόντως ἂν νομισθὲν, τὸ ἐξ ἅπαντος τοῦ χρόνου πεφυλάχθαι τοὺς νόμους ἐν βεβαίῳ· ἀλλ' ἐκεῖνο θαυμασιώτερον, ὡς ἔοικε, τὸ μὴ μόνον Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους σχεδὸν ἅπαντας, καὶ μάλιστα οἷς ἀρετῆς πλείων λόγος, πρὸς τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν καὶ τιμὴν ὡσιῶσθαι. Γέρας γὰρ τοῦτ' ἔλαχον ἐξαίρετον, ὃ μηδενὶ πρόσεστιν ἑτέρῳ. Σημεῖον δὲ, τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Βάρβαρον, ὡς ἔπος εἰπεῖν, οὐδεμία πόλις ἐστὶν, ἣ τὰ ἑτέρας νόμιμα τιμᾷ. Μόλις δὲ καὶ τῶν αὑτῆς εἰςαεὶ περιέχεται, πρὸς τὰς τῶν καιρῶν καὶ τῶν πραγμάτων μεθαρμοζομένη τροπάς. Ἀθηναῖοι τὰ Λακεδαιμονίων ἔθη καὶ νόμιμα προβέβληνται, καὶ Λακεδαιμόνιοι τὰ Ἀθηναίων. Ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τὴν Βάρβαρον Αἰγύπτιοι τοὺς Σκυθῶν νόμους φυλάττουσιν, ἢ Σκύθαι τοὺς 657 Αἰγυπτίων, ἢ συνελόντι φράσαι, τοὺς τῶν κατ' Εὐ- P. ρώπην οἱ τὴν Ἀσίαν οἰκοῦντες, ἢ τοὺς τῶν Ἀσιανῶν ἐθνῶν οἱ ἐν Εὐρώπῃ. Ἀλλὰ σχεδὸν οἱ ἀφ' ἡλίου ἀνιόντος ἄχρι δυομένου, πᾶσα χώρα καὶ ἔθνος καὶ πόλις τῶν ξενικῶν νομίμων ἀλλοτριοῦνται, καὶ οἴονται τὴν τῶν οἰκείων ἀποδοχὴν, εἰ τὰ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἀτιμάζοιεν, συναυξήσειν. Ἀλλ' οὐχ ὧδε τὰ ἡμέτερα ἔχει. Πάντας γὰρ ἐπάγεται καὶ συνεπιστρέφει, Βαρβάρους, Ἕλληνας, ἠπειρώτας, νησιώτας, ἔθνη τὰ ἑῷα, τὰ ἑσπέρια, Εὐρώπην, Ἀσίαν, ἅπασαν τὴν οἰκουμένην, ἀπὸ περάτων ἐπὶ πέρατα. Τίς γὰρ τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἑβδόμην οὐκ ἐκτετίμηκεν, ἄνεσιν πόνων καὶ ῥαστώνην αὑτῷ τε καὶ τοῖς πλησιάζουσιν, οὐκ ἐλευθέροις μόνον, ἀλλὰ καὶ δούλοις, μᾶλλον δὲ καὶ ὑποζυγίοις διδούς; Φθάνει γὰρ ἡ ἐκκεχειρία καὶ πρὸς πᾶσαν ἀγέλην, καὶ ὅσα πρὸς ὑπηρεσίαν γέγονεν ἀνθρώπου, καθάπερ δοῦλα θεραπεύοντα τὸν φύσει δεσπότην, φθάνει καὶ πρὸς δένδρων καὶ φυτῶν ἅπασαν

ἰδέαν. Οὐ γὰρ ἔρνος, οὐ κλάδον, ἀλλ' οὐδὲ πέταλον
ἐφεῖται τεμεῖν, ἢ καρπὸν ὅντινα οὖν δρέψασθαι,
138 πάντων διαφειμένων κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ
M ὥςπερ ἐλευθερίαν ἀγόντων, κοινῷ κηρύγματι μηδενὸς
ἐπιψαύοντος. Τίς δὲ τὴν λεγομένην νηστείαν οὐ τέ-
θηπε καὶ προςκυνεῖ, καὶ μάλιστα δι' ἔτους ἀγομένην,
τῆς ἱερομηνίας αὐστηρότερον καὶ σεμνότερον τρόπον;
Ἐν ᾗ μὲν γὰρ πολὺς ἄκρατος καὶ τράπεζαι πολυτε-
λεῖς, καὶ ὅσα περὶ ἐδωδὴν καὶ πόσιν ἄφθονα πάντα,
δι' ὧν αἱ ἀκόρεστοι γαστρὸς ἡδοναὶ συναύξονται,
προςαναῤῥηγνῦσαι καὶ τὰς ὑπογαστρίους ἐπιθυμίας·
ἐν ᾗ δὲ οὐ σιτίον, οὐ ποτὸν ἔξεστι προςενέγκασθαι,
καθαραῖς ὅπως διανοίαις μηδενὸς ἐνοχλοῦντος μηδὲ
ἐμποδίζοντος σωματικοῦ πάθους, ὁποῖα φιλεῖ συμβαί-
νειν ἐκ πλησμονῆς, ἑορτάζωσιν, ἱλασκόμενοι τὸν
πατέρα τοῦ παντὸς αἰσίοις εὐχαῖς, δι' ὧν ἀμνηστείαν
μὲν παλαιῶν ἁμαρτημάτων, κτῆσιν δὲ καὶ ἀπόλαυ-
σιν νέων ἀγαθῶν εἰώθασιν αἰτεῖσθαι.

§. 5. Τὸ δὲ τῆς νομοθεσίας ἱεροπρεπὲς ὡς οὐ
παρ' Ἰουδαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλ-
λοις τεθαύμασται, δῆλον ἔκ τε τῶν εἰρημένων ἤδη
καὶ ἐκ τῶν μελλόντων λέγεσθαι. Τὸ παλαιὸν ἐγρά-
φησαν οἱ νόμοι γλώσσῃ χαλδαϊκῇ, καὶ μέχρι πολλοῦ
διέμειναν ἐν ὁμοίῳ τὴν διάλεκτον οὐ μεταβάλλοντες,
ἕως μήπω τὸ κάλλος εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀ-
νέφηναν αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τῆς καθ' ἑκάστην ἡμέ-
ραν συνεχοῦς μελέτης καὶ ἀσκήσεως τῶν χρωμένων,
αἴσθησις ἐγένετο καὶ ἑτέροις, καὶ τὸ κλέος ἐφοίτα
πανταχόσε. Τὰ γὰρ καλὰ καὶ ἂν φθόνῳ πρὸς ὀ- 65
λίγον ἐπισκιασθῇ χρόνον, ἐπὶ καιρὸν αὖθις ἀναλάμ- P
πει φύσεως εὐμενείᾳ. Δεινὸν ἡγησάμενοί τινες, εἰ οἱ
νόμοι παρὰ τῷ ἡμίσει ἱμήματι τοῦ ἀνθρώπων γένους
ἐξετασθήσονται μόνῳ τῷ βαρβαρικῷ, τὸ δὲ ἑλληνι-
κὸν εἰς ἅπαν ἀμοιρήσει, πρὸς ἑρμηνείαν τὴν τούτων
ἐτράποντο. Τὸ δὲ ἔργον ἐπεὶ καὶ μέγα ἦν καὶ κοι-

νωφελὲς οὐκ ἰδιώταις οὐδ' ἄρχουσιν ὧν οὐ πολὺς
ἀριθμὸς, ἀλλὰ βασιλεῦσι καὶ βασιλέων ἀνετέθη
τῷ δοκιμωτάτῳ. Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος ἐπικλη-
θεὶς τρίτος μὲν ἦν ἀπ' Ἀλεξάνδρου τοῦ τὴν Αἴ-
γυπτον παραλαβόντος. Ἀρεταῖς δὲ ταῖς ἐν ἡγεμο-
39 νίᾳ πάντων, οὐχὶ τῶν καθ' αὑτὸν μόνον, ἀλλὰ
I. καὶ τῶν πάλαι πώποτε γεγενημένων ἄριστος, οὗ καὶ
μέχρι νῦν τοσαύταις ὕστερον γενεαῖς ᾄδεται τὸ κλέος,
πολλὰ δείγματα καὶ μνημεῖα τῆς μεγαλοφροσύνης
κατὰ πόλεις καὶ χώρας ἀπολιπόντος, ὡς ἤδη καὶ ἐν
παροιμίας εἴδει τὰς ὑπερόγκους φιλοτιμίας καὶ μεγά-
λας κατασκευὰς, φιλαδελφείους ἀπ' ἐκείνου καλεῖ-
σθαι. Συνόλως μὲν οὖν ἡ τῶν Πτολεμαίων οἰκία
διαφερόντως παρὰ τὰς ἄλλας βασιλείας ἤκμασεν, ἐν
δὲ τοῖς Πτολεμαίοις ὁ Φιλάδελφος. Ὅσα γὰρ εἷς
ἔδρασεν οὗτος ἐπαινετὰ, μόλις ἐκεῖνοι πάντες ἀ-
θρόοι διεπράξαντο, γενόμενος καθάπερ ἐν ζώῳ
τὸ ἡγεμονεῦον, κεφαλὴ τρόπον τινὰ τῶν βασι-
λέων.

§. 6. Ὁ δὴ τοιοῦτος ζῆλον καὶ πόθον λαβὼν τῆς νομοθεσίας ἡμῶν εἰς ἑλλάδα γλῶτταν τὴν χαλδαϊκὴν μεθαρμόζεσθαι διενοεῖτο. Καὶ πρέσβεις εὐθὺς ἐξέπεμπε πρὸς τὸν τῆς Ἰουδαίας ἀρχιερέα καὶ βασιλέα, ὁ γὰρ αὐτὸς ἦν. Τό τε βούλημα δηλῶν καὶ προτρέπων ἀριστίνδην ἑλέσθαι τοὺς τὸν νόμον διερμηνεύσοντας, ὁ δὲ, οἷα εἰκὸς, ἡσθεὶς καὶ νομίσας οὐκ ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης περὶ τὸ τοιοῦτον ἔργον ἐσπουδακέναι τὸν βασιλέα, σκεψάμενος τοὺς παρ' αὐτῷ δοκιμωτάτους Ἑβραίων, οἳ πρὸς τῇ πατρίῳ καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐπεπαίδευντο παιδείαν, ἄσμενος ἀποστέλλει. Ὡς δὲ ἧκον, ἐπὶ ξενίαν κληθέντες λόγοις ἀστείοις καὶ σπουδαίοις τὸν ἑστιάτορα εὐώχουν ἀνθεστιῶντες. Ὁ μὲν γὰρ ἀπεπειρᾶτο τῆς ἑκάστου σοφίας, καινὰς ἀλλ' οὐ τὰς ἐν ἔθει ζητήσεις προτείνων. Οἱ δὲ εὐστόχως καὶ εὐθυβόλως, οὐκ ἐπιτρέποντος μακρηγορεῖν τοῦ καιροῦ, καθάπερ ἀποφθεγγόμενοι τὰ προτεθέντα

*διελύοντο. Δοκιμασθέντες δὲ εὐθὺς ἤρχοντο τὰ τῆς κα-
λῆς πρεσβείας ἐπιτελεῖν καὶ λογισάμενοι παρ᾽ αὐτοῖς
ὅσον εἴη τὸ πρᾶγμα θεσπισθέντας νόμους χρησμοῖς
διερμηνεύειν, μήτ᾽ ἀφελεῖν τι μήτε προσθεῖναι μή-
τε μεταθεῖναι δυναμένους, ἀλλὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς* 65
*ἰδέαν καὶ τὸν τύπον αὐτῶν διαφυλάττοντας, ἐσκό-
πουν τὸ καθαρώτατον τῶν περὶ τὸν τόπον χωρίων
ἔξω πόλεως. Τὰ γὰρ ἐντὸς τείχους, ἅτε παντοδα-
πῶν πληρωθέντα ζώων, διὰ νόσους καὶ τελευτὰς
καὶ τὰς ὑγιαινόντων οὐκ εὐαγεῖς πράξεις ἦν ὕποπτα.
Νῆσος ἡ Φάρος πρόκειται τῆς Ἀλεξανδρείας, ἧς αὐ-
χὴν ὑποταίνιος τέταται πρὸς τὴν πόλιν, περικλυζό-*
140 *μενος οὐκ ἀγχιβαθεῖ, τὰ δὲ πολλὰ τεναγώδει θα-*
M *λάττῃ, ὡς καὶ τῆς τῶν κυμάτων φορᾶς τὸν πολὺν
ἦχον καὶ πάταγον ἐκ πάνυ μακροῦ διαστήματος προ-
εκλύεσθαι. Τοῦτον ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν κύκλῳ κρί-
νοντες ἐπιτηδειότατον εἶναι τὸν τόπον ἐνησυχάσαι καὶ
ἐνηρεμῆσαι καὶ μόνῃ τῇ ψυχῇ πρὸς μόνους ὁμιλῆσαι
τοὺς νόμους, ἐνταυθοῖ κατέμειναν καὶ τὰς ἱερὰς
βίβλους λαβόντες ἀνατείνουσιν ἅμ᾽ αὐταῖς καὶ τὰς
χεῖρας εἰς οὐρανὸν, αἰτούμενοι τὸν θεὸν μὴ διαμαρ-
τεῖν τῆς προθέσεως. Ὁ δ᾽ ἐπινεύει ταῖς εὐχαῖς, ἵνα τὸ
πλεῖστον ἢ καὶ τὸ σύμπαν γένος τῶν ἀνθρώπων ὠ-
φεληθῇ, χρησόμενον εἰς ἐπανόρθωσιν βίου φιλοσόφοις
καὶ παγκάλοις διατάγμασι.*

§. 7. *Καθίσαντες δ᾽ ἐν ἀποκρύφῳ καὶ μηδενὸς παρόντος ὅτι μὴ τῶν τῆς φύσεως μερῶν, γῆς, ὕδατος, ἀέρος, οὐρανοῦ, περὶ ὧν πρῶτον τῆς γενέσεως ἔμελλον ἱεροφαντήσειν· κοσμοποιΐα γὰρ ἡ τῶν νόμων ἐστὶν ἀρχή· καθάπερ ἐνθουσιῶντες προεφήτευον οὐκ ἄλλα ἄλλοι, τὰ δ᾽ αὐτὰ πάντες ὀνόματα καὶ ῥήματα, ὥσπερ ὑποβολέως ἑκάστοις ἀοράτως ἐνηχοῦντος. Καί τοι τίς οὐκ οἶδεν ὅτι πᾶσα μὲν διάλεκτος, ἡ δ᾽ ἑλληνικὴ διαφερόντως ὀνομάτων πλουτεῖ, καὶ ταὐτὸν ἐνθύμημα οἷόν τε μεταφράζοντα καὶ παραφράζοντα σχηματίσαι πολλαχῶς, ἄλλοτε ἄλλας ἐφαρμόζοντα*

λέξεις. Ὅπερ ἐπὶ ταύτης τῆς νομοθεσίας οὔ φασι συμβῆναι, συνενεχθῆναι δ' εἰς ταὐτὸ κύρια κυρίοις ὀνόμασι τὰ ἑλληνικὰ τοῖς χαλδαϊκοῖς, ἐναρμοσθέντα εὖ μάλα τοῖς δηλουμένοις πράγμασιν. Ὃν γὰρ τρόπον οἶμαι γεωμετρίας καὶ διαλεκτικῆς τὰ σημαινόμενα, ποικιλίαν ἑρμηνείας οὐκ ἀνέχεται, μένει δ' ἀμετάβλητος ἡ ἐξ ἀρχῆς τεθεῖσα· τὸν αὐτὸν ὡς ἔοικε τρόπον καὶ οὗτοι συντρέχοντα τοῖς πράγμασιν ὀνόματα ἐξεῦρον, ἅπερ δὴ μόνα ἢ μάλιστα τρανώσειν ἔμελλεν ἐμφαντικῶς τὰ δηλούμενα. Σαφεστάτη δὲ τούτου πίστις. Ἐάν τε Χαλδαῖοι τὴν ἑλληνικὴν γλῶτταν, ἐάν τε Ἕλληνες τὴν Χαλδαίων ἀναδιδαχθῶσι, καὶ ἀμφοτέραις ταῖς γραφαῖς ἐντύχωσι, τῇ τε χαλδαϊκῇ καὶ τῇ διερμηνευθείσῃ, καθάπερ ἀδελφὰς, μᾶλλον δὲ ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔν τε τοῖς πράγμασι καὶ τοῖς ὀνόμασι τεθήπασι καὶ προσκυ- 660
νοῦσιν, οὐχ ἑρμηνεῖς ἐκείνους, ἀλλ' ἱεροφάντας καὶ P.
προφήτας προσαγορεύοντες, οἷς ἐξεγένετο συνδραμεῖν λογισμοῖς εἰλικρινέσι τῷ Μωϋσέως καθαρωτάτῳ πνεύματι. Διὸ καὶ μέχρι νῦν ἀνὰ πᾶν ἔτος ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ἄγεται κατὰ τὴν Φάρον νῆσον, εἰς ἣν οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ παμπληθεῖς ἕτεροι
41 διαπλέουσι, τό τε χωρίον σεμνύνοντες, ἐν ᾧ πρῶ-
I. τον τὸ τῆς ἑρμηνείας ἐξέλαμψε, καὶ παλαιᾶς ἕνεκα εὐεργεσίας ἀεὶ νεαζούσης εὐχαριστήσοντες τῷ θεῷ. Μετὰ δὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς εὐχαριστίας, οἱ μὲν πηξάμενοι σκηνὰς ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, οἱ δὲ ἐπὶ τῆς αἰγιαλίτιδος ψάμμου κατακλίναντες ἐν ὑπαίθρῳ μετ' οἰκείων καὶ φίλων ἑστιῶνται, πολυτελεστέραν τῆς ἐν βασιλείοις κατασκευῆς τότε τὴν ἀκτὴν νομίζοντες. Οὕτω μὲν οἱ νόμοι ζηλωτοὶ καὶ περιμάχητοι πᾶσιν ἰδιώταις τε καὶ ἡγεμόσιν ἐπιδείκνυνται, καὶ ταῦτ' ἐκ πολλῶν χρόνων τοῦ ἔθνους οὐκ εὐτυχοῦντος. Τὰ δὲ τῶν μὴ ἐν ἀκμαῖς πέφυκέ πως ἐπισκιάζεσθαι. Εἰ δὲ γένοιτό τις ἀφορμὴ πρὸς τὸ λαμπρότερον, πόσην εἰκὸς ἐπίδοσιν γενήσεσθαι; Καταλιπόντας ἂν οἶμαι τὰ

ἴδια, καὶ πολλὰ χαίρειν φράσαντας τοῖς πατρίοις ἑκάστους μεταβαλεῖν ἐπὶ τὴν τούτων μόνων τιμήν. Εὐτυχία γὰρ τοῦ ἔθνους οἱ νόμοι συναναλάμψαντες ἀμαυρώσουσι τοὺς ἄλλους, καθάπερ ἀνατείλας ἥλιος τοὺς ἀστέρας.

§. 8. Ἀπόχρη μὲν οὖν καὶ τὰ λεχθέντα πολὺς ἔπαινος εἶναι τοῦ νομοθέτου. Πλείων δέ ἐστιν ἕτερος, ὃν αὗται περιέχουσιν αἱ ἱερώταται βίβλοι, πρὸς ἃς ἤδη τρεπτέον, εἰς τὴν ἔνδειξιν τῆς τοῦ συγγράψαντος ἀρετῆς. Τούτων τοίνυν, τὸ μέν ἐστιν ἱστορικὸν μέρος, τὸ δὲ περὶ τὰς προστάξεις καὶ ἀπαγορεύσεις, ὑπὲρ οὗ δεύτερον λέξομεν, τὸ πρότερον τῇ τάξει πρότερον ἀκριβώσαντες. Ἔστιν οὖν τοῦ ἱστορικοῦ τὸ μὲν περὶ τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, τὸ δὲ γενεαλογικόν· τοῦ δὲ γενεαλογικοῦ τὸ μὲν περὶ κολάσεως ἀσεβῶν, τὸ δ᾽ αὖ περὶ τιμῆς δικαίων. Οὗ δὲ χάριν ἐνθένδε τῆς νομοθεσίας ἤρξατο, τὰ περὶ τὰς προστάξεις καὶ ἀπαγορεύσεις ἐν δευτέρῳ θεὶς, λεκτέον. Οὐ γὰρ οἷά τις συγγραφεὺς, ἐπετήδευσε παλαιῶν πράξεων καταλιπεῖν ὑπομνήματα τοῖς ἔπειτα τοῦ ψυχαγωγῆσαι χάριν ἀνωφελῶς, ἀλλ᾽ ἠρχαιολόγησεν ἄνωθεν ἀρξάμενος τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως, ἵν᾽ ἐπιδείξῃ δύο τὰ ἀναγκαιότατα. Ἓν μὲν, τὸν αὐτὸν πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦ κόσμου καὶ ἀληθείας νομοθέτην, ἕτερον δὲ, τὸν χρησόμενον τοῖς νόμοις ἀκολουθίαν φύσεως ἀσπασόμενον, καὶ βιωσόμενον κατὰ τὴν τοῦ ὅλου διάταξιν ἁρμονίᾳ καὶ συμφωνίᾳ πρὸς ἔργα λόγων, καὶ πρὸς λόγους ἔργων.

§. 9. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων νομοθετῶν οἱ μὲν 66[2]
εὐθὺς, ἅ τε χρὴ πράττειν καὶ ἃ μὴ, διαταξάμενοι, P
τιμωρίας κατὰ τῶν παραβαινόντων ὥρισαν· οἱ δὲ
142 ἀμείνους δόξαντες εἶναι τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐνθένδε ἐ-
M. ποιήσαντο, πόλιν δὲ τῷ λόγῳ κτίσαντες καὶ ἱδρυσάμενοι πρότερον, ἣν ἐνόμιζον οἰκειοτάτην εἶναι καὶ πρεπωδεστάτην τῇ κτισθείσῃ πολιτείαν, καὶ διὰ τῆς τῶν νόμων θέσεως πρότερον ἐφήρμοζον. Ὁ δὲ τὸ μὲν

πρότερον ὑπολαβὼν, ὅπερ ἦν, τυραννικόν τε καὶ δεσποτικὸν, ἄνευ παραμυθίας προστάττειν ὡς οὐκ ἐλευθέροις, ἀλλὰ δούλοις· τὸ δὲ ὕστερον ἐμμελὲς μὲν, οὐ μὴν τελείως ἐπαινετὸν ἅπασι τοῖς κριταῖς ἔοικεν, ἐν ἑκατέρῳ τῶν λεχθέντων διήνεγκεν. Ἔν τε γὰρ ταῖς προστάξεσι καὶ ταῖς ἀπογορεύσεσιν ὑποτίθεται καὶ παρηγορεῖ τὸ πλέον ἢ κελεύει, μετὰ προοιμίων καὶ ἐπιλόγων τὰ πλεῖστα καὶ ἀναγκαιότατα πειρώμενος ὑφηγεῖσθαι, τοῦ προτρέψασθαι χάριν μᾶλλον ἢ βιάσασθαι, πόλεώς τε χειροποιήτου κτίσιν καὶ ἀρχὴν ποιήσασθαι τῆς γραφῆς ταπεινότερον ἢ κατ᾽ ἀξίαν τῶν νόμων ὑπολαβὼν εἶναι, πρὸς τὸ μέγεθος καὶ κάλλος τῆς ὅλης νομοθεσίας ἀκριβεστάτῃ ὄψει τῇ κατὰ διάνοιαν ἀπιδὼν, καὶ νομίσας αὐτὴν κρείττονα καὶ θειοτέραν, ἢ ὥστε κύκλῳ τινὶ τῶν ἐπὶ γῆς ὁρισθῆναι, τῆς μεγαλοπόλεως τὴν γένεσιν εἰσηγήσατο, τοὺς νόμους ἐμφερεστάτην εἰκόνα τῆς τοῦ κόσμου πολιτείας ἡγησάμενος εἶναι.

§. 10. Τῶν γοῦν ἐν μέρει διαιτεταγμένων τὰς δυνάμεις εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζειν ἐθελήσειεν, εὑρήσει τῆς τοῦ παντὸς ἁρμονίας ἐφιεμένας, καὶ τῷ λόγῳ τῆς ἀϊδίου φύσεως συναδούσας, δι᾽ οὗ καὶ τοὺς ἀφθόνων μὲν ἀγαθῶν ἀξιωθέντας, ὅσα κατ᾽ εὐεξίαν σωμάτων καὶ τὰς περὶ πλοῦτον καὶ δόξαν, καὶ τὰ ἄλλα ἐκτὸς εὐτυχίας, ἀρετῆς δ᾽ ἀφηνιάσαντας, καὶ οὐκ ἀνάγκῃ, γνώμῃ δὲ ἑκουσίῳ πανουργίαν, καὶ τὰς ἄλλας κακίας, ὡς μέγα ὄφελος τὴν μεγίστην ζημίαν ἐπιτηδεύσαντας, καθάπερ οὐκ ἀνθρώπων ἐχθροὺς, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου τὰς ἐν ἔθει τιμωρίας οὔ φησιν ὑπομεῖναι, ἀλλὰ καινοτάτας καὶ παρηλλαγμένας, ἃς ἐμεγαλούργησεν ἡ πάρεδρος τῷ θεῷ μισοπόνηρος δίκη, τῶν τοῦ παντὸς δραστικωτάτων στοιχείων ἐπιθεμένων, ὕδατος καὶ πυρὸς, ὡς καιρῶν περιόδοις, τοὺς μὲν κατακλυσμοῖς φθαρῆναι, τοὺς δὲ καταφλεχθέντας ἀπολέσθαι. Πελάγη μὲν ἀρθέντα καὶ ποταμοὶ μετεωρισθέντες αὐθιγενεῖς

τε καὶ χειμάῤῥοι τὰς ἐν τῇ πεδιάδι πόλεις ἁπάσας ἐπέκλυσαν καὶ κατέσυραν, τὰς δὲ κατὰ τὴν ὀρεινὴν αἱ μεθ᾽ ἡμέραν καὶ νύκτωρ συνεχεῖς καὶ ἀδιάστατοι ὄμβρων φοραί. Χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων πάλιν τοῦ γένους συναυξηθέντος, καὶ εἰς 66
πολυανθρωπίαν ἐπιδόντος, ἐπειδὴ τὸ περὶ τοὺς προ- E
143 γόνους πάθος οἱ ἀπόγονοι μάθημα σωφροσύνης
M οὐκ ἐποιήσαντο, πρὸς δὲ ἀκολασίας ἐτράποντο, ζηλωταὶ χαλεπωτέρων ἐπιτηδευμάτων γενόμενοι, πυρὶ τούτους ἀναλῶσαι διενοήθη. Τότ᾽ οὖν, ὡς μηνύει τὰ λόγια, κεραυνοὶ ῥυέντες ἐξ οὐρανοῦ τούς τε ἀσεβεῖς κατέπρησαν καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν. Καὶ μέχρι τοῦ νῦν μνημεῖα τοῦ συμβεβηκότος ἀλέκτου πάθους δείκνυται κατὰ Συρίαν ἐρείπια καὶ τέφρα καὶ θεῖον καὶ καπνὸς καὶ ἡ ἔτι ἀναδιδομένη φλὸξ ἀμαυρὰ, καθάπερ διασμυχομένου πυρός. Ἐν δὲ τούτῳ συνέβαινε τούς τε ἀσεβεῖς ταῖς εἰρημέναις τιμωρίαις κολάζεσθαι, καὶ τοὺς καλοκἀγαθίᾳ διενηνοχότας εὖ πάσχειν, ἀρετῆς ἐπαξίων ἄθλων τυγχάνοντας. Ἐν μέν γε τῇ φορᾷ τοῦ κεραυνίου πυρὸς, οἰκήτορσιν αὐτοῖς ὅλης χώρας ἐμπιπραμένης, εἷς μόνος ἀνὴρ μέτοικος ἐπιφροσύνῃ θείᾳ σώζεται, διότι τῶν ἐγχωρίων παρανομημάτων οὐδὲν ἠσπάσατο, τῶν μετοίκων εἰωθότων ἀσφαλείας ἕνεκα τὰ ξενικὰ τιμᾶν, ἐπεὶ τοῖς ἀτιμάζουσι κίνδυνος ἐκ τῶν αὐτοχθόνων ἕπεται. Καίτοι γ᾽ οὐκ ἐπ᾽ ἄκρον ἧκε σοφίας, ὡς διὰ τελειότητα τῆς ἐν αὐτῷ φύσεως τοσούτου γέρως ἀξιωθῆναι, ἀλλ᾽ ὅτι μόνον τοῖς πολλοῖς οὐ συνηνέχθη πρὸς τὸ ἁβροδίαιτον ἀποκλίνασι, καὶ πάσας μὲν ἡδονὰς, πάσας δὲ ἐπιθυμίας χορηγίαις ἀφθόνοις ἀνάψασιν, ὥσπερ φλόγα λασίῳ ὕλῃ κεχυμένην.

§. 11. Κατὰ δὲ τὸν μέγαν κατακλυσμὸν ὀλίγου δέω φάναι τοῦ σύμπαντος ἀνθρώπων γένους φθειρομένου, τὸν Νῶε οἶκον ἀπαθῆ γενέσθαι παντὸς κακοῦ λόγος ἔχει, τὸν πρεσβύτατον καὶ ἡγεμόνα τῆς

οἰκίας, ἐπειδὴ συνέβαινε μηδενὸς ἀδικήματος ἑκουσίου προςάψασθαι. Τὸν δὲ τρόπον τῆς σωτηρίας, ὥς ἱεραὶ βίβλοι περιέχουσιν, ἄξιον ἱστορῆσαι, διά τε μεγαλουργίαν, καὶ ἅμα βελτίωσιν ἠθῶν. Νομισθεὶς γὰρ εἶναι ἐπιτήδειος, μὴ μόνον ἀμοιρῆσαι τῆς κοινῆς συμφορᾶς, ἀλλὰ καὶ δευτέρας γενέσεως ἀνθρώπων αὐτὸς ἀρχὴ γενέσθαι, θείαις προστάξεσιν ἃς ὑφηγοῦντο οἱ χρησμοὶ, ξύλινον δημιουργήσας ἔργον μέγιστον εἰς πήχεις τριακοσίους μῆκος, καὶ πεντήκοντα εὖρος, καὶ τριάκοντα ὕψος, καὶ συνεχῆ κατασκευασάμενος ἔνδον οἰκήματα, ἐπίπεδα καὶ ὑπερῷα, τριώφορα καὶ τετρώροφα, καὶ τροφὰς ἑτοιμασάμενος, ἀφ᾽ ἑκάστου γένους ζώων ὅσα χερσαῖα καὶ πτηνὰ εἰςήγαγεν ἄῤῥεν τε καὶ θῆλυ, σπέρματα ὑπολειπόμενος πρὸς καταλλαγὴν καιρῶν τῶν αὖθίς ποτε γενησομένων. Ἤιδει γὰρ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ ἵλεων, καὶ ἂν εἰ τὰ εἴδη φθείροιτο, ἀλλά τοι τὴν ἐν τοῖς γένεσιν ἀφθαρσίαν, ἕνεκα τῆς πρὸς ὁμοιό- 663
144 τητος, καὶ τοῦ μηδὲν κατὰ πρόθεσιν φύντων ποτὲ P.
M. λυθῆναι διαμένουσαν.

§. 12. Οὗ χάριν πάντα ἐπειθάρχει, καὶ τὰ τέως ἠγριωμένα ἐξημεροῦτο, καὶ οἷα νομεῖ καὶ ἀγελάρχῳ τιθασσευθέντα ἐπηκολούθει. Μετὰ δὲ τὴν εἴςοδον ἁπάντων εἴ τις ἐθεάσατο τὸ πλήρωμα, οὐκ ἂν διήμαρτεν εἰπὼν, ἀντίμιμον γῆς εἶναι πάσης, ἐν αὐτῷ φέρον τὰ ζώων γένη, ὧν καὶ ἡ σύμπασα γῆ τὰ ἀμύθητα εἴδη καὶ πρότερον ἤνεγκε, καὶ ὕστερον αὖθις οἴσει. Τὰ δ᾽ εἰκασθέντα χρόνοις ὕστερον οὐ μακροῖς ἀπέβαινε. Τὸ μὲν γὰρ πάθος ἐλώφα, καὶ ἡ τοῦ κατακλυσμοῦ φθορὰ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐμειοῦτο, τῶν τε ὄμβρων ἐπισχεθέντων καὶ τοῦ κατὰ πᾶσαν γῆν ἀναχυθέντος ὕδατος, πῆ μὲν ἀναλισκομένου τῷ ἀφ᾽ ἡλίου φλογμῷ, πῆ δὲ ὑπονοστοῦντος εἰς χαράδρας καὶ φάραγγας καὶ τὰς ἄλλας τῆς γῆς κοιλότητας. Ὥςπερ γὰρ θεοῦ προστάξαντος ἑκάστη φύσις, ὅπερ ἔχρησεν οἷα δάνειον ἀναγκαῖον ἀπελάμ-

βανε, θάλαττα καὶ πηγαὶ καὶ ποταμοί. Πρὸς γὰρ τοὺς οἰκείους τόπους ἕκαστον ῥεῖθρον ὑπενόστει. Μετὰ δὲ τὴν κάθαρσιν τῶν ὑπὸ σελήνην ἀπολουσαμένης τῆς γῆς καὶ νέας ἀναφανείσης καὶ τοιαύτης οἵαν εἰκὸς εἶναι, ὅτε τὴν ἀρχὴν μετὰ τοῦ κόσμου παντὸς ἐκτίζετο, πρόεισιν ἐκ τοῦ ξυλίνου κατασκευάσματος αὐτὸς καὶ γυνὴ καὶ υἱοὶ καὶ αἱ τούτων γυναῖκες, καὶ μετὰ τῆς οἰκίας ἀγεληδὸν τὰ συνεληλυθότα τῶν ζώων γένη, πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων σποράν τε καὶ γένεσιν. Ταῦτα τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ἐστὶν ἀριστεῖα καὶ ἆθλα, δι' ὧν οὐ μόνον αὐτοὶ καὶ γένη σωτηρίας ἔτυχον τοὺς μεγίστους ἐκφυγόντες κινδύνους, οἳ κατὰ τὸν τῶν στοιχείων νεωτερισμὸν τοῖς πανταχοῦ πᾶσιν ἐπετειχίσθησαν, ἀλλὰ καὶ παλιγγενεσίας ἐγένοντο ἡγεμόνες, καὶ δευτέρας ἀρχηγέται περιόδου, καθάπερ ἐμπυρεύματα τῶν ζώων ἀρίστου γένους ἀνθρώπων ὑπολειφθέντες, ὃ τὴν ἡγεμονίαν τῶν περιγείων ἅπαξ ἁπάντων ἔλαχεν, ἀντίμιμον γεγονὸς θεοῦ δυνάμεων, εἰκὼν τῆς ἀοράτου φύσεως ἐμφανής, ἀϊδίου γενητή.

ΠΕΡΙ ΒΙΟΥ ΜΩΥΣΕΩΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

ARGUMENTUM LIBRI TERTII DE VITA MOYSIS.

Sacerdotio etiam Moyses fungebatur; nam deum colere primum est regentium officium (1. 2). Ut illud rite administraret, deus ipse eum sacra docuit, et qua ratione haec sint facienda (3). Templi exstruendi imaginem animo Moysis deus impressit (4), ad cuius similitudinem tabernaculum, quo in deserto utebantur, compositum est (5), mystice quidem ita, ut singulae eius partes reconditioris sapientiae quid proderent (6. 7.) Intus stabat arca, in qua volumen legum a Moyse latarum servabatur, altaria, mensae, aliaeque res sacrae (8-10). Symbolice etiam composita erant ornamenta in vestimentis sacerdotum; cuncta enim totius mundi imaginem referebant. (11-15.) Pontifices creavit fratrem eiusque filios, ut victimas mactarent non solum pro malis sed etiam pro bonis hominibus; peccator enim iam homo eo, quod natus est (16-18). Aedituos vero constituit leviticam tribum, ob insigne pietatis specimen, quod in occidendis religionum Aegyptiacarum asseclis exhibuit (19-22.) Prophetam Moysem summum fuisse declarant oracula omnis generis, quae et per eum deus, et ipse afflatus numine edidit (23-26). Die quovis septimo quietem agere populum iussit, ut deum philosophicis meditationibus sacrisque faciendis coleret (27. 28). In paschate

celebrando obitum amicorum et cognatorum lugentes arcessendos esse a templo dei oraculo instructus sanxit (29. 30.); similiter de iure hereditario ex divino oraculo plura decrevit et constituit (31. 32.) Ex se ipso numine afflatus vaticinatus est in littore maris rubri, ad verbum eius Hebraeis transitum praebentis (33. 34.) Simile specimen edidit in manna colligendo (35. 36), in Levitis ad aedituorum ministerium constituendis (37), et in rebellibus puniendis (38), et in praedictione mortis, quam obiit (39.)

---

§. 1. *Δύο μὲν ἤδη μέρη Μωϋσέως τοῦ βίου διεξεληλύθαμεν, τὸ περὶ βασιλείας, καὶ νομοθετικῆς. Τρίτον δὲ προςαποδοτέον τὸ περὶ ἱερωσύνης. Ὃ τοίνυν μέγιστον καὶ ἀναγκαιότατον ἀρχιερεῖ προςεῖναι δεῖ τὴν εὐσέβειαν, ἐν τοῖς μάλιστα οὗτος ἤσκησεν, ἅμα καὶ φύσεως εὐμοιρίᾳ χρησάμενος, ἣν ὥςπερ ἀγαθὴν ἄρουραν φιλοσοφία παραλαβοῦσα δογμάτων θεωρίᾳ παγκάλων ἐβελτίωσε. Καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκεν ἢ τελειογονηθῆναι τοὺς ἀρετῆς καρποὺς διά τε λόγων καὶ πράξεων. Τοιγαροῦν μετ᾽ ὀλίγων ἄλλων φιλόθεός τε καὶ θεοφιλὴς ἐγένετο, καταπνευσθεὶς ὑπ᾽ ἔρωτος οὐρανίου, καὶ διαφερόντως τιμήσας τὸν ἡγεμόνα τοῦ παντὸς, καὶ ἀντιτιμηθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ. Τιμὴ δὲ ἁρμόττουσα σοφῷ θεραπεύειν τὸ πρὸς ἀλήθειαν ὄν. Ἱερωσύνη δὲ θεραπείαν ἐπιτετήδευκε θεοῦ. Τούτου τοῦ γέρως, οὗ μεῖζον ἀγαθὸν ἐν τοῖς οὖσιν οὐκ ἔστιν, ἠξιοῦτο, χρησμοῖς ἕκαστα τῶν εἰς τὰς λειτουργίας καὶ ἱερὰς ὑπηρεσίας ἀναδιδασκόμενος.*

§. 2. *Ἔδει δὲ πρότερον ὥςπερ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα καθαρεῦσαι μηδενὸς πάθους προςαψάμενον, ἀλλ᾽ ἁγνεῦσαι ἀπὸ πάντων ὅσα τῆς θνητῆς ἐστὶ φύσεως, σιτίων καὶ ποτῶν, καὶ τῆς πρὸς γυναῖκας ὁμιλίας. Ἀλλὰ ταύτης μὲν ἐκ πολλῶν χρό-*

νων κατεφρόνησε, καὶ σχεδὸν ἀφ᾿ οὗ τὸ πρῶτον
146 ἤρξατο προφητεύειν καὶ θεοφορεῖσθαι, προςῆκον
M. ἡγούμενος ἕτοιμον ἐμπαρέχειν ἀεὶ τοῖς χρησμοῖς ἑαυ-
τόν. Σιτίων τε καὶ ποτῶν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέ-
ρας ἑξῆς ἠλόγησε, δῆλον ὅτι τροφὰς ἔχων ἀμείνους
τὰς διὰ θεωρίας, αἷς ἄνωθεν ἀπ᾿ οὐρανοῦ καταπνεό-
μενος, τὴν μὲν διάνοιαν τὸ πρῶτον, ἔπειτα δὲ καὶ
τὸ σῶμα διὰ τῆς ψυχῆς ἐβελτιοῦτο, καθ᾿ ἑκάτερον
πρός τε ἰσχὺν καὶ εὐεξίαν ἐπιδιδοὺς, ὡς τοὺς ἰδόν-
τας ὕστερον ἀπιστεῖν. Εἰς γὰρ ὄρος ὑψηλότατον
καὶ ἱερώτατον τὸν περὶ τὸν τόπον ἀνελθὼν προς- 665
τάξεσι θείαις, ὅπερ ἀπρόσιτον καὶ ἄβατον ἦν, εἰς P.
ἐκεῖνον λέγεται διαμεῖναι τὸν χρόνον, οὐδὲν ἐπιφε-
ρόμενος τῶν εἰς ἀναγκαίαν ἀπόλαυσιν τροφῆς, καὶ
ἡμέραις ὕστερον, ὡς ἐλέχθη, τετταράκοντα κατέ-
βαινε, πολὺ καλλίων τὴν ὄψιν ἢ ὅτε ἀνῄει, ὡς
τοὺς ὁρῶντας τεθηπέναι καὶ καταπεπλῆχθαι, καὶ
μηδὲν ἐπιπλέον ἀντέχειν τοῖς ὀφθαλμοῖς δύνασθαι
κατὰ τὴν προςβολὴν ἡλιοειδοῦς φέγγους ἀπαστρά-
πτοντος.

§. 3. Ἔτι δὲ ἄνω διατρίβων ἐμυσταγωγεῖτο παιδευόμενος τὰ κατὰ τὴν ἱερωσύνην πάντα καὶ πρῶτα, ἃ δὴ πρῶτα τῇ τάξει, τὰ περὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ καὶ τὴν ἐν αὐτῷ κατασκευήν. Εἰ μὲν οὖν τὴν χώραν εἰς ἣν μετανίσταντο, ἤδη παρειλήφεσαν, ἀναγκαῖον ἦν ἱδρύσασθαι περισημότατον νεὼν ἐν τῷ καθαρωτάτῳ λίθων πολυτελῶν ὕλης, καὶ περὶ αὐτὶ τείχη μεγάλα δείμασθαι, καὶ νεωκόροις παμπληθεῖς οἰκίας, ὀνομάσαντας ἱερόπολιν τὸν τόπον. Ἐπεὶ δὲ ἔτι κατὰ τὴν ἐρήμην ἐπλάζοντο, τοῖς μήπω παγίως ἱδρυθεῖσιν ἥρμοττε φορητὸν ἔχειν ἱερὸν, ἵν᾿ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις καὶ στρατοπεδείαις θυσίας ἀνάγωσι, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα κατὰ τὰς ἱερουργίας δρῶσι μηδενὸς ἀμοιροῦντες ὧν χρὴ τοὺς ἐν πόλεσιν οἰκοῦντας. Σκηνὴν οὖν ἔργον ἱερώτατον δημιουργεῖν ἔδοξεν, ἧς τὴν κατασκευὴν θεςφάτοις λόγοις ἐπὶ τοῦ ὄρους

Μωϋσῆς ἀνεδιδάσκετο, τῶν μελλόντων ἀποτελεῖσθαι σωμάτων ἀσωμάτους ἰδέας τῇ ψυχῇ θεωρῶν, πρὸς ἃς ἔδει, καθάπερ ἀπ᾽ ἀρχετύπου γραφῆς καὶ νοητῶν παραδειγμάτων αἰσθητὰ μιμήματα ἀπεικονισθῆναι. Προςῆκον γὰρ ἦν τῷ ὡς ἀληθῶς ἀρχιερεῖ, καὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ κατασκευὴν ἐπιτραπῆναι, ἵν᾽ ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἡρμοσμένας καὶ συμφώνους τοῖς δημιουργηθεῖσι ποιεῖται τὰς ἐν τῷ ἱερᾶσθαι λειτουργίας.

§. 4. *Ὁ μὲν οὖν τύπος τοῦ παραδείγματος ἐνεσφραγίζετο τῇ διανοίᾳ τοῦ προφήτου, διαζωγραφούμενος καὶ προδιαπλαττόμενος ἀφανῶς ἄνευ ὕλης ἀοράτοις εἴδεσι. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα πρὸς τὸν τύπον ἐδημιουργεῖτο ἐναποματτομένου τὰς σφραγῖδας τοῦ τεχνίτου ταῖς προςφόροις ἑκάστῳ ὑλικαῖς οὐσίαις. Ἦν δὲ ἡ κατασκευὴ τοιάδε. Ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα*
147 *κίονες κέδρου τῆς ἀσηπτοτάτης ἀπὸ στελέχων κο-*
M. *πέντες εὐερνεστάτων περιεβάλλοντο χρυσῷ βαθεῖ. Καὶ ἔπειτα ἑκάστῳ δύο ἀργυραῖ βάσεις ὑπερείδοντο καὶ κατὰ τὸ ἀκροκιόνιον ἐφηρμόζετο χρυσῆ κεφαλίς. Εἰς μὲν οὖν τὸ μῆκος τεσσαράκοντα κίονας διέταττεν ὁ τεχνίτης, ἑκατέρωθεν τοὺς ἡμίσεις εἴκοσι, μηδὲν ἐν μέσῳ διάστημα ποιούμενος, ἀλλ᾽ ἑξῆς ἐφαρμόζον καὶ συνάπτων, ἵν᾽ οἷα τείχους ὄψις μία προ-* 666
φαίνηται. Εἰς δὲ τὸ ἐσώτατον πλάτος τοὺς λοιποὺς P.
ὀκτὼ, ἓξ μὲν κατὰ τὴν μέσην χώραν, δύο δὲ ἐν τοῖς παρ᾽ ἑκάτερα τῆς μέσης γωνίας, τὸν μὲν ἐπὶ δεξιὰ, τὸν δ᾽ ἐπ᾽ εὐώνυμα. Κατὰ δὲ τὴν εἴςοδον ἄλλους τέτταρας, τὰ μὲν ἄλλα ὁμοίους, μίαν δὲ ἀντὶ δυοῖν ἔχοντας βάσιν τῶν ἓξ ἀντικρὺ, μεθ᾽ οὓς ἐξωτάτω πέντε μόναις ταῖς βάσεσι διαφέροντας· χαλκαῖ γὰρ ἦσαν. Ὥςτε τῆς σκηνῆς τοὺς σύμπαντας εἶναι δίχα τῶν ἐν ταῖς γωνίαις δυοῖν ἀφανῶν, πέντε καὶ πεντήκοντα ἐμφανεῖς, τὸν ἀπὸ μονάδος μέχρι δεκάδος τῆς παντελείας συμπληρούμενον ἀριθμόν. Εἰ δὲ βουληθείη τις τοὺς ἐν τῷ προπυλαίῳ πέντε τῷ ὑπαίθρῳ συνάπτοντας,

ὃ κέκληκεν αὐτὴν, τιθέναι χωρὶς, ἀπολειφθήσεται ὁ ἁγιώτατος πεντηκοντάδος ἀριθμὸς δύναμις ὢν τοῦ ὀρθογωνίου τριγώνου, ὅπερ ἐστὶ τῆς τῶν ὅλων γενέσεως ἀρχὴ, συμπληρωθεὶς ἐκ τῶν ἐντὸς κιόνων. Τεσσαράκοντα μὲν τῶν καθ᾽ ἑκατέραν πλευρὰν εἴκοσιν, ἓξ δὲ τῶν ἐν μέσῳ, δίχα τῶν ἐν ταῖς γωνίαις ἀποκεκρυμμένων. Τεσσάρων δὲ τῶν ἀντικρὺ, ἐφ᾽ ὧν τὸ καταπέτασμα. Τὴν δὲ αἰτίαν ἧς ἕνεκα τοὺς πέντε τοῖς πεντήκοντα συγκατατάττων, καὶ χωρὶς αὐτῶν τίθημι, δηλώσω. Ἡ πεντὰς αἰσθήσεων ἀριθμός ἐστιν. Αἴσθησις δὲ ἐν ἀνθρώπῳ πῆ μὲν νεύει πρὸς τὰ ἐκτὸς, πῆ δὲ ἀνακάμπτει πρὸς τὸν νοῦν, ὑπηρέτις οὖσα φύσεως νόμοις αὐτοῦ. Διὸ καὶ τὴν μεθόριον χώραν ἀπένειμε τοῖς πέντε. Τὰ μὲν γὰρ ἐντὸς αὐτῶν ἐκνένευκε πρὸς τὰ ἄδυτα τῆς σκηνῆς, ἅπερ ἐστὶ συμβολικῶς νοητά. Τὰ δὲ ἐκτὸς πρὸς τὸ ὕπαιθρον καὶ τὴν αὐλὴν, ἅπερ ἐστὶν αἰσθητὰ, παρ᾽ ὃ καὶ ταῖς βάσεσι διήνεγκαν· χαλκαῖ γάρ εἰσιν. Ἐπεὶ δὲ τῆς ἐν ἡμῖν αἰσθήσεως κεφάλαιον μὲν καὶ ἡγεμονικὸν ὁ νοῦς, ἐσχατιὰ δὲ καὶ ὡσανεὶ βάσις τὸ αἰσθητὸν, εἴκασε δὴ τὸν μὲν νοῦν χρυσῷ, χαλκῷ δὲ τὸ αἰσθητόν. Μέτρα δὲ τῶν κιόνων ταῦτα. Δέκα μὲν πήχεις τὸ μῆκος, πέντε δὲ καὶ ἥμισυ τὸ εὖρος, ἵν᾽ ἡ σκηνὴ πᾶσι τοῖς μέρεσιν ἴση προφαίνηται.

148 §. 5. Παγκάλοις δὲ καὶ ποικίλοις ὑφάσμασιν αὐτὴν
M. περιέβαλεν, ὑακίνθῳ, καὶ πορφύρᾳ, καὶ κοκκίνῳ, καὶ βύσσῳ καταχρώμενος εἰς τὴν ὑφήν. Δέκα γὰρ, ἃς διὰ τῆς ἱερᾶς γραφῆς ὠνόμασεν αὐλαίας ἐκ τῶν ἀρτίως λεχθέντων γενῶν ἐδημιούργει, μήκει μὲν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι πηχῶν ἑκάστην, εἰς δὲ τέσσαρας πήχεις τὸ εὖρος ἀνατείνων, ἵνα καὶ δεκάδα ἔχωσι τὴν παντέλειαν, καὶ τετράδα τὴν δεκάδος οὐσίαν, καὶ τὸν ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ἀριθμὸν τέλειον, ἴσον τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι, καὶ τὴν τεσσαρακοντάδα, τὴν ζωογονικω- 667
τάτην, ἐν ᾗ διαπλάττεσθαί φασιν ἄνθρωπον ἐν τῷ P.

τῆς φύσεως ἐργαστηρίῳ. Οἱ μὲν οὖν εἰκοσιοκτὼ πήχεις τῶν αὐλαίων τοιαύτην ἔχουσι τὴν διανομήν. Δέκα μὲν κατὰ τὸν ὄροφον, τοσοῦτον γάρ ἐστι τῆς σκηνῆς τὸ εὖρος. Οἱ δὲ λοιποὶ παρὰ τὰς πλευρὰς ἑκατέρωθεν ἐννέα πρὸς σκέπην ἀποτείνονται τῶν κιόνων, ὑπολειπομένου πήχεως ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἵνα μὴ ἀνασύρηται πάγκαλον καὶ ἱεροπρεπὲς ὕφασμα. Τῶν δὲ τεσσαράκοντα, οἳ συναριθμοῦνται ἐκ τοῦ τῶν δέκα αὐλαίων πλάτους, τριάκοντα μὲν ἀπολαμβάνει τὸ μῆκος — τοσοῦτον γάρ ἐστι καὶ τῆς σκηνῆς — ἐννέα δὲ ὀπισθόδομος. Τὸ δὲ λοιπὸν τὸ κατὰ τὸ προπύλαιον, ἵνα δεσμὸς ᾖ τοῦ ὅλου περιβλήματος. Ἐπὶ δὲ τοῦ πραπυλαίου τὸ καταπέτασμα. Σχεδὸν δὲ καὶ αἱ αὐλαῖαι καταπετάσματά εἰσιν, οὐ μόνον τῷ τὸν ὄροφον καὶ τοὺς τοίχους καλύπτειν, ἀλλὰ καὶ τῷ συνυφάνθαι γένεσι τοῖς αὐτοῖς, ὑακίνθῳ, καὶ πορφύρᾳ καὶ κοκκίνῳ καὶ βύσσῳ. Ἐκ δὲ τῶν αὐτῶν τό τε καταπέτασμα καὶ τὸ λεγόμενον κάλυμμα κατεσκευάζετο. Τὸ μὲν εἴσω κατὰ τοὺς τέσσαρας κίονας, ἵν᾿ ἐπικρύπτηται τὸ ἄδυτον· τὸ δὲ ἔξω κατὰ τοὺς πέντε, ὡς μηδεὶς ἐξ ἀπόπτου δύναιτο τῶν μὴ ἱερωμένων καταθεᾶσθαι τὰ ἅγια.

§. 6. Τὰς δὲ τῶν ὑφασμάτων ὕλας ἀριστίνδην ἐπέκρινεν ἐκ μυρίων ὅσων ἑλόμενος τοῖς στοιχείοις ἰσαρίθμους, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ὁ κόσμος, καὶ πρὸς αὐτὰ λόγον ἐχούσας, γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ πῦρ. Ἡ μὲν γὰρ βύσσος ἐκ γῆς, ἐξ ὕδατος δὲ ἡ πορφύρα, ὁ δὲ ὑάκινθος ἀέρι ὁμοιοῦται. Φύσει γὰρ μέλας οὗτος· τὸ δὲ κόκκινον πυρὶ, διότι φοινικοῦν ἑκάτερον. Ἦν γὰρ ἀναγκαῖον ἱερὸν κατασκευάζοντας χειροποίητον τῷ πατρὶ καὶ ἡγεμόνι τοῦ παντὸς, τὰς
149 ὁμοίας λαβεῖν οὐσίας, αἷς τὸ ὅλον ἐδημιούργει. Ἡ
M. μὲν οὖν σκηνὴ, καθάπερ νεὼς ἅγιος τὸν εἰρημένον τρόπον κατεσκευάσθη. Τέμενος δὲ αὐτῆς ἐν κύκλῳ περιεβάλλετο πηχῶν μῆκος ἑκατὸν, καὶ πλάτος πεν-

τήκοντα, κίονας ἔχων ἀφεστῶτας ἴσον ἀλλήλων διάστημα πέντε πήχεις, ὡς τοὺς μὲν σύμπαντας ἑξήκοντα εἶναι, διανέμεσθαι δὲ εἰς μὲν τὸ μῆκος τετταράκοντα, πρὸς δὲ τὸ εὖρος εἴκοσι, καθ᾿ ἑκάτερα μέρη τοὺς ἡμίσεις. Ὕλη δὲ τῶν στύλων τὰ μὲν ἐντὸς κέδρος, τὰ δὲ ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἄργυρος, ἁπάντων δὲ αἱ βάσεις χαλκαῖ καὶ τὸ ὕψος ἴσον πέντε πηχῶν. Ἔδοξε γὰρ ἁρμόττον εἶναι τῷ τεχνίτῃ συνελεῖν ὅλῳ ἡμίσει τὸ ὕψος τῆς λεγομένης αὐλῆς, ἵνα ἡ σκηνὴ πρὸς τὸ διπλάσιον μετέωρος ἀρθεῖσα προφαίνηται. Λεπταὶ δὲ ὀθόναι κατὰ τοῦ μήκους καὶ
πλάτους ἦσαν ἐφαρμοζόμεναι τοῖς κίοσιν, ἱστίοις 668
ἐμφερεῖς, ὑπὲρ τοῦ μηδένα τῶν μὴ καθαρῶν εἰς- P.
ιέναι.

§. 7. Ἡ δὲ θέσις τοιάδε ἦν. Μέση μὲν ἵδρυτο σκηνὴ μῆκος ἔχουσα τριάκοντα πήχεις, καὶ εὖρος δέκα σὺν τῷ βάθει τῶν κιόνων. Ἀφειστήκει δὲ τῆς αὐλῆς ἐκ τριῶν μερῶν ἴσῳ διαστήματι, δυοῖν μὲν κατὰ τὰς πλευρὰς, ἑνὸς δὲ κατὰ τὸν ὀπισθόδομον. Τὸ δὲ διάστημα ἓξ εἴκοσι πηχῶν ἀνεμετρεῖτο. Κατὰ δὲ τὸ προπύλαιον, ὡς εἰκὸς, ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν εἰσιόντων, μεῖζον ἐγίνετο διάστημα πεντήκοντα πηχῶν. Οὕτω γὰρ οἱ ἑκατὸν τῆς αὐλῆς ἔμελλον ἐκπληροῦσθαι, τῶν κατὰ τὸν ὀπισθόδομον εἴκοσι, καὶ οὓς ἀπελάμβανεν ἡ σκηνὴ, τριάκοντα συντεθέντων τοῖς κατὰ τὰς εἰσόδους πεντήκοντα. Τὰ γὰρ προπύλαια τῆς σκηνῆς, ὡςανεὶ μέσος ὅρος ἵδρυτο διττῆς πεντηκοντάδος, τῆς μὲν κατ᾿ ἀνατολὰς, ἔνθα εἴσοδοι, τῆς δὲ πρὸς δυσμαῖς, ἔνθα τό τε μῆκος τῆς σκηνῆς καὶ ὁ κατόπιν περίβολος. Μέγιστον δὲ καὶ κάλλιστον ἄλλο προπύλαιον ἐν ἀρχῇ τῆς εἰς τὴν αὐλὴν εἰσόδου κατεσκευάζετο διὰ τεττάρων κιόνων, καθ᾿ ὧν ἐτείνετο τὸ ποικίλον ὕφασμα, τὸν αὐτὸν τρόπον τοῖς εἴσω κατὰ τὴν σκηνὴν, καὶ ἐκ τῆς ὁμοίας ὕλης ἀπειργασμένον. Ἅμα δὲ τούτῳ ἐδημιουργεῖτο καὶ σκεύη ἱερὰ, κιβω-

τὸς, λιχνία, τράπεζα, θυμιατήριον, βωμός. Ὁ μὲν
οὖν βωμὸς ἵδρυτο ἐν ὑπαίθρῳ, τῶν εἰςόδων τῆς
σκηνῆς ἀντικρὺ, ἀφεστὼς τοσοῦτον ὅσον ἱκανὸν ἦν
λειτουργοῖς εἶναι διάστημα πρὸς τὰς καθ᾽ ἑκάστην
ἡμέραν ἐπιτελουμένας θυσίας.

§. 8. Ἡ δὲ κιβωτὸς ἐν ἀδύτῳ καὶ ἀβάτῳ τῶν
καταπετασμάτων εἴσω, κεχρυσωμένη πολυτελῶς ἔν-
150 δοθεν καὶ ἔξωθεν, ἧς ἐπίθεμα ὡςανεὶ πῶμα τὸ
M. λεγόμενον ἐν ἱεραῖς βίβλοις ἱλαστήριον. Τούτου
μῆκος μὲν καὶ πλάτος μεμήνυται, βάθος δὲ οὐδὲν,
ἐπιφανείᾳ γεωμετρικῇ μάλιστα ὁμοιούμενον, ὅπερ
ἔοικεν εἶναι σύμβολον, φυσικώτερον μὲν τῆς ἵλεω
τοῦ θεοῦ δυνάμεως, ἠθικώτερον δὲ διανοίας πά-
λιν, ἵλεω δὲ ἑαυτῇ αὐτῆς, τὴν πρὸς ὕψος ἄλογον αἴ-
ρουσαν καὶ φυσῶσαν οἴησιν, ἀτυφίας ἔρωτι σὺν
ἐπιστήμῃ στέλλειν καὶ καθαιρεῖν ἀξιούσης. Ἀλλ᾽ ἡ
μὲν κιβωτὸς ἀγγεῖον τῶν νόμων ἐστίν. Εἰς γὰρ
ταύτην κατατίθεται τὰ χρησθέντα λόγια. Τὸ δὲ
ἐπίθεμα τὸ προσαγορευόμενον ἱλαστήριον, βάσις ἐ-
στὶ τῶν πτηνῶν δυεῖν ἃ πατρίᾳ μὲν γλώττῃ προς-
αγορεύεται Χερουβὶμ, ὡς δ᾽ ἂν Ἕλληνες εἴποιεν ἐπί-
γνωσις καὶ ἐπιστήμη πολλή. Ταῦτα δέ τινες μὲν
φασιν εἶναι σύμβολα τῶν ἡμισφαιρίων ἀμφοῖν, κα-
τὰ τὴν ἀντιπρόσωπον θέσιν, τοῦ τε ὑπὸ γῆς καὶ
ὑπὲρ γῆν· πτηνὸν γὰρ ὁ σύμπας οὐρανός. Ἐγὼ δὲ
ἂν εἴποιμι δηλοῦσθαι δι᾽ ὑπονοιῶν τὰς πρεσβυτά-
τας, καὶ ἀνωτάτω δύο τοῦ ὄντος δυνάμεις, τήν 669
τε ποιητικὴν καὶ βασιλικήν. Ὀνομάζεται δὲ ἡ μὲν P.
ποιητικὴ δύναμις αὐτοῦ θεὸς, καθ᾽ ἣν ἔθηκε καὶ
ἐποίησε καὶ διεκόσμησε τόδε τὸ πᾶν· ἡ δὲ βασιλικὴ
κύριος, ᾗ τῶν γενομένων ἄρχει, καὶ σὺν δίκῃ βε-
βαίως ἐπικρατεῖ. Μόνος γὰρ πρὸς ἀλήθειαν ὢν,
καὶ ποιητής ἐστιν ἀψευδῶς, ἐπειδὴ τὰ μὴ ὄντα ἤ-
γαγεν εἰς τὸ εἶναι· καὶ βασιλεὺς φύσει, διότι τῶν
γεγονότων οὐδεὶς ἂν ἄρχοι δικαιότερον τοῦ πεποιη-
κότος.

§. 9. Ἐν δὲ τῷ μεθορίῳ τῶν τεττάρων καὶ
πέντε κιόνων, ὅπερ ἐστὶ κυρίως εἰπεῖν πρόναον, εἰρ-
γόμενον δυσὶν ὑφάσμασι, τὸ μὲν ἔνδον ὂν καλεῖται
καταπέτασμα, τὸ δ᾽ ἐκτὸς προσαγορεύεται κάλυμμα.
Τὰ δὲ λοιπὰ τρία σκεύη τῶν προειρημένων ἵδρυτο,
μέσον μὲν τὸ θυμιατήριον γῆς καὶ ὕδατος, σύμβο-
λον εὐχαριστίας, ἣν ἕνεκα τῶν γινομένων ἐφ᾽ ἑκα-
τέρου προςήκει ποιεῖσθαι· τὸν γὰρ μέσον ταῦτα τοῦ
κόσμου τόπον κεκλήρωται. Τὴν δὲ λυχνίαν ἐν τοῖς
νοτίοις, δι᾽ ἧς αἰνίττεται τὰς τῶν φωσφόρων κινή-
σεις ἀστέρων. Ἥλιος γὰρ καὶ σελήνη καὶ ἄλλοι πο-
λὺ τῶν βορείων ἀφεστῶτες, νοτίους ποιοῦνται τὰς
περιπολήσεις. Ὅθεν ἓξ μὲν κλάδοι, τρεῖς δὲ ἑκα-
θέρωθεν τῆς μέσης λυχνίας ἐκπεφύκασιν εἰς ἀρι-
θμὸν ἕβδομον. Ἐπὶ δὲ πάντων λαμπάδιά τε καὶ
λύχνοι ἑπτὰ, σύμβολα τῶν λεγομένων παρὰ τοῖς
151 φυσικοῖς ἀνδράσι πλανήτων. Ὁ γὰρ ἥλιος, ὥσπερ
M ἡ λυχνία, μέσος τῶν ἓξ τεταγμένος, ἐν τετάρτῃ
χώρᾳ φωσφορεῖ τοῖς ὑπεράνω τρισὶ καὶ τοῖς ὑφ᾽
αὑτὸν ἴσοις, ἁρμοζόμενος τὸ μουσικὸν καὶ θεῖον ὡς
ἀληθῶς ὄργανον.

§. 10. Ἡ δὲ τράπεζα τίθεται πρὸς τοῖς βορεί-
οις, ἐφ᾽ ἧς ἄρτοι καὶ ἅλες, ἐπειδὴ τῶν πνευμάτων
τὰ βόρεια τροφιμώτατα, καὶ διότι ἐξ οὐρανοῦ καὶ
γῆς αἱ τροφαὶ, τοῦ μὲν ὕοντος, τῆς δὲ τὰ σπέρματα
ταῖς τῶν ὑδάτων ἐπιῤῥοαῖς τελειογονούσης. Οὐρανοῦ
δὲ καὶ γῆς παρίδρυται τὰ σύμβολα, καθάπερ ἔδειξεν
ὁ λόγος, τοῦ μὲν οὐρανοῦ ἡ λυχνία, τῶν δὲ περι-
γείων, ἐξ ὧν αἱ ἀναθυμιάσεις, τὸ ἐτύμως προσαγο-
ρευόμενον θυμιατήριον. Τὸν δὲ ἐν ὑπαίθρῳ βωμὸν
εἴωθε καλεῖν θυσιαστήριον, ὡςανεὶ τηρητικὸν καὶ
φυλακτικὸν ὄντα θυσιῶν, τὸ ἀναλωτικὸν τούτων αἰ-
νιττόμενος, οὐ τὰ μέλη καὶ τὰ μέρη τῶν ἱερουργου-
μένων, ἅπερ δαπανᾶσθαι πυρὶ πέφυκεν, ἀλλὰ τὴν
προαίρεσιν τοῦ προσφέροντος. Εἰ μὲν γὰρ ἀγνώμων
καὶ ἄδικος, ἄθυτοι θυσίαι, καὶ ἀνίεροι ἱερουργίαι,

καὶ εὐχαὶ παλίμφημοι, παντελῆ φθορὰν ἐνδεχόμεναι. Καὶ γὰρ ὁπότε γίνεσθαι δοκοῦσιν, οὐ λύσιν ἁμαρτημάτων, ἀλλ᾽ ὑπόμνησιν ἐργάζονται. Εἰ δὲ ὅσιος καὶ δίκαιος μένει βέβαιος ἡ θυσία, καὶ ἂν τὰ κρέα δαπανηθῇ· μᾶλλον δὲ καὶ εἰ τὸ παράπαν 670
μηδὲν προσάγοιτο ἱερεῖον. Ἡ γὰρ ἀληθὴς ἱερουργία P.
τίς ἂν εἴη, πλὴν ψυχῆς θεοφιλοῦς εὐσέβεια; Ἧς τὸ εὐχάριστον ἀθανατίζεται, καὶ ἀνάγραπτον στηλιτεύεται παρὰ τῷ θεῷ, συνδιαιωνίζον ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ τῷ παντὶ κόσμῳ.

§. 11. *Τούτοις ἱερὰν ἑξῆς ἐσθῆτα κατεσκεύαζεν ὁ τεχνίτης τῷ μέλλοντι ἀρχιερεῖ καθίστασθαι, παγκάλην καὶ θαυμασιωτάτην ἔχουσαν ἐν τοῖς ὑφάσμασι πλοκήν. Τὰ δὲ ὕφη διττὰ ἦν, τὸ μὲν ὑποδύτης, τὸ δὲ προσαγορευόμενον ἐπωμίς. Ὁ μὲν οὖν ὑποδύτης ἀμιγεστέρας ἰδέας. Ὅλος γὰρ ὑακίνθινος, ἔξω τῶν κατωτάτω καὶ πρὸς ἐσχατιαῖς μερῶν. Ταῦτα γὰρ ἐποικίλλετο χρυσοῖς ῥοΐσκοις καὶ κώδωσι καὶ ἀνθίνοις πλέγμασιν. Ἡ δὲ ἐπωμὶς ἐκπρεπέστατον ἔργον καὶ τεχνικώτατον, ἐπιστήμῃ τελειωτάτῃ κατεσκευάζετο τοῖς προειρημένοις γένεσιν, ὑακίνθῳ καὶ πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ καὶ κοκκίνῳ, συγκαταπλεκομένου χρυσοῦ. Πέταλα γὰρ εἰς λεπτὰς τρίχας κατατμηθέντα, πᾶσι τοῖς νήμασι συνυφαίνετο. Λίθοι δὲ ἐπὶ τῶν ἀκρωμίων ἐνηρμόζοντο σμαρά-*
152 *γδου πολιτελοῦς δύο τιμαλφέστατοι, οἷς ὀνόματα*
M. *τῶν φυλάρχων ἓξ καθ᾽ ἑκάτερον ἐνεχαράττετο, δώδεκα τὰ σύμπαντα. Καὶ κατὰ τὸ στῆθος ἄλλοι λίθοι πολυτελεῖς δώδεκα διαφέροντες ταῖς χρόαις, σφραγῖσιν ἐοικότες, ἐκ τριῶν τετραστοιχεί. Οὗτοι δὲ ἐνηρμόζοντο τῷ προσαγορευομένῳ λογείῳ. Τῷ δὲ λογεῖον τετράγωνον διπλοῦν κατεσκευάζετο, ὡσανεὶ βάσις, ἵνα δύο ἀρετὰς ἀγαλματοφορῇ, δήλωσίν τε καὶ ἀλήθειαν. Ὅλον δὲ ἁλυσιδίοις χρυσοῖς ἀνήρτητο πρὸς τὴν ἐπωμίδα, σφιγγόμενον ἐξ αὐτῆς, ὑπὲρ τοῦ μὴ χαλᾶσθαι. Χρυσοῦν δὲ πέταλον ὡσανεὶ στέ-*

φανος ἐδημιουργεῖτο, τέτταρας ἔχον γλυφὰς ὀνόμα-
τος, ὃ μόνοις τοῖς ὦτα καὶ γλῶτταν σοφίᾳ κεκα-
θαρμένοις θέμις ἀκούειν καὶ λέγειν ἐν ἁγίοις, ἄλλῳ
δὲ οὐδενὶ τὸ παράπαν οὐδαμοῦ. Τετραγράμματον
δὲ τὸ ὄνομά φησιν ὁ θεολόγος εἶναι. Τάχα που
σύμβολα τιθεὶς αὐτὰ τῶν πρώτων ἀριθμῶν, μονά-
δος καὶ δυάδος καὶ τριάδος καὶ τετράδος. Ἐπειδὴ
πάντα ἐν τῇ τιτράδι, σημεῖον καὶ γραμμὴ καὶ ἐπι-
φάνεια καὶ στερεὸν, τὰ μέτρα τῶν συμπάντων καὶ
αἱ κατὰ μουσικὴν ἄρισται συμφωνίαι, ἥ τε διὰ τεσ-
σάρων ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ καὶ ἡ διὰ πέντε ἐν ἡμιο-
λίῳ καὶ ἡ διὰ πασῶν ἐν διαπλασίῳ καὶ ἡ δὶς διὰ
πασῶν ἐν τετραπλασίῳ. Ἔχει δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἀ-
μυθήτους ἀρετὰς ἡ τετρὰς, ὧν τὰς πλείστας ἠκρι-
βώσαμεν ἐν τῇ περὶ ἀριθμῶν πραγματείᾳ. Μίτρα
δὲ ἦν ὑπ' αὐτὸ, τοῦ μὴ ψαύειν κεφαλῆς τὸ πέτα-
λον. Πρὸς δὲ καὶ κίδαρις κατεσκευάζετο. Κιδάρει 671
γὰρ οἱ τῶν ἑῴων βασιλεῖς ἀντὶ διαδήματος εἰώθασι P.
χρῆσθαι.

§. 12. Τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ ἀρχιερέως ἐσθής.
Ὃν δὲ ἔχει λόγον οὐ παρασιωπητέον, αὐτή τε καὶ
τὰ μέρη. Ὅλη μὲν δὴ γέγονεν ἀπεικόνισμα καὶ μί-
μημα τοῦ κόσμου. Τὰ δὲ μέρη, τῶν καθ' ἕκαστον
μερῶν. Ἀρκτέον δὲ ἀπὸ τοῦ ποδήρους. Οὗτος ὁ
53 χιτὼν σύμπας ἐστὶν ὑακίνθινος, ἀέρος ἐκμαγεῖον.
I. Φύσει γὰρ ὁ ἀὴρ μέλας, καὶ τρόπον τινὰ ποδήρης
ἄνωθεν ἀπὸ τῶν μετὰ σελήνην καὶ μέχρι τῆς γῆς
ταθεὶς περάτων, πάντη κεχυμένος. Ὅθεν καὶ ὁ
χιτὼν ἀπὸ στέρνων ἄχρι ποδῶν περὶ ὅλον τὸ σῶμα
κέχυται. Ἐξ αὐτοῦ δὲ κατὰ τὰ σφυρὰ ῥοΐσκοι, καὶ
ἀνθινὰ καὶ κώδωνές εἰσι. Τὰ μὲν ἄνθινα σύμβο-
λον γῆς· ἀνθεῖ γὰρ καὶ βλαστάνει πάντα ἐκ ταύ-
της. Οἱ δὲ ῥοΐσκοι ὕδατος, παρὰ τὴν ῥύσιν λε-
χθέντες εὐθυβόλως. Οἱ δὲ κώδωνες τῆς ἁρμονίας
καὶ συμφωνίας τούτων· οὔτε γὰρ γῆ χωρὶς ὕδατος,
οὔτε ὕδωρ ἄνευ τῆς γεώδους οὐσίας αὔταρκες εἰς

γένεσιν, ἀλλ' ἡ σύνοδος καὶ κρᾶσις ἀμφοῖν. Μάρτυς δὲ τοῦ δηλουμένου καὶ ὁ τόπος ἐναργέστατος. Ὡς γὰρ ἐν ἐσχάτοις τοῦ ποδήρους οἱ ῥοΐσκοι καὶ τὰ ἀνθινὰ καὶ οἱ κώδωνές εἰσιν, οὕτω καὶ τὰ ὧν ἐστὶ σύμβολα τὴν κατωτάτω χώραν ἔλαχεν ἐν κόσμῳ γῆ καὶ ὕδωρ, καὶ τῇ τοῦ παντὸς ἁρμονίᾳ συνηχοῦντα τὰς ἰδίας ἐπιδείκνυνται δυνάμεις, ἐν ὡρισμέναις χρόνου περιόδοις καὶ τοῖς προσήκουσι καιροῖς. Τριῶν μὲν δὴ στοιχείων, ἐξ ὧν τε καὶ ἐν οἷς τὰ αἰσθητὰ καὶ φθαρτὰ γένη πάντα, ἀέρος, ὕδατος, γῆς, ὁ ποδήρης σὺν τοῖς ἀπῃωρημένοις κατὰ σφυρὰ, σύμβολον ἐδείχθη προσηκόντως. Ὡς γὰρ ὁ χιτὼν εἷς καὶ τὰ λεχθέντα τρία στοιχεῖ μιᾶς ἰδέας ἐστὶν, ἐπειδὴ κατωτέρω σελήνης ἅπαντα τροπὰς ἔχει καὶ μεταβολάς· καὶ καθάπερ ἐκ τοῦ χιτῶνος ἤρτηνται οἵ τε ῥοΐσκοι, καὶ τὰ ἀνθινὰ καὶ ἀπὸ ἀέρος τρόπον τινὰ γῆ καὶ ὕδωρ ἐκκρέμανται. Τὸ γὰρ ὄχημα τούτων ἐστὶν ὁ ἀὴρ, τὴν δὲ ἐπωμίδα οὐρανοῦ σύμβολον ὁ λόγος εἰκόσι στοχασμοῖς χρώμενος παραστήσει. Πρῶτον μὲν γὰρ οἱ ἐπὶ τῶν ἀκρωμίων σμάραγδοι δύο λίθοι περιφερεῖς μηνύουσιν, ὡς μὲν οἴονταί τινες, ἀστέρων τοὺς ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἡγεμόνας, ἥλιον καὶ σελήνην· ὡς δ' ἂν ἐγγυτέρω τις ἀληθείας προσερχόμενος εἴποι, τῶν ἡμισφαιρίων ἑκάτερον. Ἴσα τε γὰρ ὡς λίθοι τό τε ὑπὸ γῆς καὶ ὑπὲρ γῆν καὶ οὐδέτερον πέφυκε μειοῦσθαι ἢ αὔξεσθαι, καθάπερ ἡ σελήνη. Συνεπιμαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ χρόα. Σμαράγδῳ γὰρ ἔοικεν ἡ τοῦ παντὸς οὐρανοῦ φαντασία κατὰ τὴν ὄψεως προσβολήν. Ἀναγκαίως δὲ καὶ καθ' ἑκάτερον τῶν λίθων ἓξ ὀνόματα ἐγγλύφεται, διότι καὶ τῶν ἡμισφαι-
ρίων ἑκάτερον δίχα τέμνον τὸν ζῳοφόρον ἓξ ἐναπο- 67
λαμβάνει ζώδια. Ἐπειθ' οἱ κατὰ στέρνα δώδεκα λί- F
θοι ταῖς χρόαις οὐχ ὅμοιοι, διανεμηθέντες εἰς τέτ-
ταρας στίχους ἐκ τριῶν, τίνος ἑτέρου δείγματ' εἰσὶν,
154 ἢ τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου; Καὶ γὰρ οὗτος τετραχῆ
M. διανεμηθεὶς ἐκ τριῶν ζωδίων, τὰς ἐτησίους ὥρας ἀ-

ποτελεῖ, ἔαρ, θέρος, μετόπωρον, χειμῶνα, τροπὰς τέτταρας, ὧν ἑκάστης ὅρος τρία ζώδια, γνωριζόμενος ταῖς τοῦ ἡλίου περιφοραῖς, κατὰ τὸν ἐν ἀριθμοῖς ἀσάλευτον καὶ βεβαιότατον, καὶ θεῖον ὄντως λόγον. Ὅθεν καὶ ἐνηρμόζοντο καὶ τῷ προσαγορευθέντι δεόντως λογείῳ. Λόγῳ γὰρ αἱ τροπαὶ καὶ ἐτήσιοι ὧραι τεταγμένῳ καὶ παγίῳ συνίστανται, τὸ παραδοξότατον διὰ τῆς καιρίου μεταβολῆς ἐπιδεικνύμεναι τὴν διαιωνίζουσαν τὴν αὐτῶν μονήν. Εὖ δὲ ἔχει καὶ πάνυ καλῶς καὶ τὸ τοῖς χρώμασι τοὺς δώδεκα λίθους διαλλάττειν, καὶ μηδένα ὅμοιον εἶναι μηδενί. Καὶ γὰρ ἐν τῷ ζωοφόρῳ ἕκαστος ἀποτελεῖ τι χρῶμα οἰκεῖον, κατά τε ἀέρα, καὶ γῆν, καὶ ὕδωρ, καὶ τὰ τούτων παθήματα καὶ ἔτι καὶ τὰ τῶν ζώων καὶ φυτῶν γένη πάντα.

§. 13. Διπλοῦν δὲ τὸ λογεῖον οὐκ ἄπο σκοποῦ. Διττὸς γὰρ ὁ λόγος ἔν τε τῷ παντὶ καὶ ἐν ἀνθρώπου φύσει. Κατὰ μὲν τὸ πᾶν, ὅ τε περὶ τῶν ἀσωμάτων καὶ παραδειγματικῶν ἰδεῶν, ἐξ ὧν ὁ νοητὸς ἐπάγη κόσμος καὶ ὁ περὶ τῶν ὁρατῶν, ἃ δὴ μιμήματα καὶ ἀπεικονίσματα τῶν ἰδεῶν ἐκείνων ἐστὶν, ἐξ ὧν ὁ αἰσθητὸς οὗτος ἀπετελεῖτο. Ἐν ἀνθρώπῳ δὲ ὁ μέν ἐστιν ἐνδιάθετος, ὁ δὲ προφορικὸς, καὶ ὁ μὲν οἷά τις πηγὴ, ὁ δὲ γεγωνὸς, ἀπ᾽ ἐκείνου ῥέων. Καὶ τοῦ μέν ἐστι χώρα τὸ ἡγεμονικὸν, τοῦ δὲ κατὰ προφορὰν, γλῶττα καὶ στόμα καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα φωνῆς ὀργανοποιΐα. Σχῆμα δὲ ἀπένειμεν ὁ τεχνίτης τετράγωνον τῷ λογείῳ, πάνυ καλῶς αἰνιττόμενος ὡς χρὴ καὶ τὸν τῆς φύσεως λόγον, καὶ τὸν τοῦ ἀνθρώπου βεβηκέναι πάντη, καὶ κατὰ μηδ᾽ ὁτιοῦν κραδαίνεσθαι. Παρ᾽ ὃ καὶ τὰς εἰρημένας δύο ἀρετὰς προσεκλήρωσεν αὐτῷ, δήλωσίν τε καὶ ἀλήθειαν. Ὅ τε γὰρ τῆς φύσεως λόγος ἀληθὴς καὶ δηλωτικὸς πάντων, ὅ τε τοῦ σοφοῦ μιμούμενος ἐκεῖνον, ὀφείλει προσηκόντως ἀψευδέστατός τε εἶναι τιμῶν ἀλήθειαν, καὶ μηδὲν φθόνῳ συσκιάζειν, ὧν ἡ μήνυσις

ὠφελήσει τοὺς ἀναδιδαχθέντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δυσὶ λόγοις τοῖς καθ' ἕκαστον ἡμῶν, τῷ τε προφορικῷ καὶ ἐν διαθέτῳ, δύο ἀρετὰς ἀπένειμεν οἰκείας, τῷ μὲν προφορικῷ δήλωσιν, τῷ δὲ κατὰ διάνοιαν ἀλήθειαν. Ἁρμόζει γὰρ διανοίᾳ μὲν μηδὲν παραδέχεσθαι ψεῦδος, ἑρμηνείᾳ δὲ μηδὲν ἐμποδίζειν τῶν εἰς τὴν ἀκριβεστάτην δήλωσιν. Λόγου δ' ἄρα οὐδὲν ὄφελος τοῦ τὰ καλὰ καὶ σπουδαῖα σεμνηγοροῦντος, ᾧ μὴ πρόσεστιν οἰκείων ἀκολουθία πράξεων. Ὅθεν τὸ λόγιον 673
ἤρτησιν ἐκ τῆς ἐπωμίδος, ἵνα μὴ χαλᾶται, τὸν λό- P
155 γον οὐ δικαιώσας ἔργων ἀπεζεῦχθαι· τὸν γὰρ ὦμον
M ἐνεργείας καὶ πράξεως ποιεῖται σύμβολον.

§. 14. Ἃ μὲν οὖν αἰνίττεται διὰ τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος ἐστὶ τοιαῦτα. Κίδαριν δὲ ἀντὶ διαδήματος ἐπιτίθησι τῇ κεφαλῇ, δικαιῶν τὸν ἱερωμένον τῷ θεῷ, καθ' ὃν χρόνον ἱερᾶται προφέρειν ἁπάντων, καὶ μὴ μόνον ἰδιωτῶν, ἀλλὰ καὶ βασιλέων. Ὑπεράνω δὲ τὸ χρυσοῦν ἐστὶ πέταλον, τῷ τῶν τεττάρων αἱ γλυφαὶ γραμμάτων ἐνεσφραγίσθησαν· ἐξ ὧν ὄνομα τοῦ ὄντος φασὶ μηνύεσθαι, ὡς οὐχ οἷόν τε ὂν ἄνευ κατακλήσεως θεοῦ συστῆναί τι τῶν ὄντων. Ἁρμονία γὰρ πάντων ἐστὶν ἡ ἀγαθότης καὶ ἵλεως δύναμις αὐτοῦ. Τοῦτον τὸν τρόπον ὁ ἀρχιερεὺς διακοσμηθεὶς στέλλεται πρὸς τὰς ἱερουργίας, ἵν' ὅταν εἰσίῃ τὰς πατρίους εὐχάς τε καὶ θυσίας ποιησόμενος, συνεισέρχηται πᾶς ὁ κόσμος αὐτῷ, δι' ὧν ἐπιφέρεται μιμημάτων, ἀέρος τὸν ποδήρη, ὕδατος τὸν ῥοΐσκον, γῆς τὸ ἀνθινὸν, πυρὸς τὸ κόκκινον, οὐρανοῦ τὴν ἐπωμίδα καὶ κατ' εἶδος τοῖν δυοῖν ἡμισφαιρίοιν, τοὺς ἐπὶ τῶν ἀκρωμίων σμαράγδους περιφερεῖς, ἐφ' ὧν καθ' ἑκάτερον γλυφαὶ ἐξ τοῦ ζωοφόρου, τοὺς ἐπὶ τῶν στέρνων δώδεκα λίθους ἐκ τριῶν κατὰ τέτταρας στοίχους, τοῦ συνέχοντος καὶ διοικοῦντος λόγου τὸ σύμπαν, τὸ λόγιον. Ἀναγκαῖον γὰρ ἦν τὸν ἱερωμένον τῷ τοῦ κόσμου πατρὶ παρακλήτῳ χρῆσθαι τελειο-

τάτῳ τὴν ἀρετὴν υἱῷ, πρός τε ἀμνηστείαν ἁμαρτη-
μάτων καὶ χορηγίαν ἀφθονωτάτων ἀγαθῶν. Ἴσως
μέντοι καὶ προδιδάσκει τὸν τοῦ θεοῦ θεραπευτὴν, εἰ
καὶ μὴ τοῦ κοσμοποιοῦ δυνατὸν, ἀλλὰ τοῦ γε κόσμου
διηνεκῶς ἄξιον εἶναι πειρᾶσθαι, οὗ τὸ μίμημα ἐν-
δυόμενος, ὀφείλει τῇ διανοίᾳ, τὸ παράδειγμα εὐ-
θὺς ἀγαλματοφορῶν αὐτὸς τρόπον τινὰ πρὸς τὴν
τοῦ κόσμου φύσιν ἐξ ἀνθρώπου μεθηρμόσθαι, καὶ
εἰ θέμις εἰπεῖν, θέμις δὲ ἀψευδεῖν περὶ ἀληθείας λε-
γοντα, βραχὺς κόσμος εἶναι.

§. 15. Τῶν δὲ προπυλαίων ἔξω παρὰ ταῖς εἰς-
όδοις λουτήρ ἐστι χαλκοῦς, οὐκ ἀργὸν ὕλην λα-
βόντος τοῦ τεχνίτου πρὸς τὴν κατασκευὴν, ὅπερ
φιλεῖ γίνεσθαι, σκεύη δὲ ἐπιμελῶς δημιουργη-
θέντα πρὸς ἑτέραν χρείαν, ἃ μετὰ σπουδῆς καὶ φι-
λοτιμίας ἁπάσης αἱ γυναῖκες εἰςήνεγκαν, ἁμιλλώ-
μεναι τοῖς ἀνδράσιν πρὸς εὐσέβειαν, ἀγώνισμα κα-
λὸν ἄρασθαι διανοηθεῖσαι, καὶ καθ᾽ ὅσον δυνάμεως
εἶχον, σπουδάσασαι μὴ ἀπολειφθῆναι τῆς ἐκείνων
156 ὁσιότητος. Κάτοπτρα γὰρ, οἷς εὐμορφίαν εἰώ-
M. θασι διακοσμεῖσθαι, μηδενὸς προστάξαντος, αὐτο-
κελεύστῳ προθυμίᾳ σωφροσύνης καὶ τῆς περὶ γάμον
ἁγνείας, καὶ τί γὰρ ἢ ψυχικοῦ κάλλους, ἀπαρχὴν 674
πρεπωδεστάτην ἀπήρξαντο. Ταῦτ᾽ ἔδοξε τῷ τεχνίτῃ P.
λαβόντι χωνεῦσαι, καὶ μηδὲν ἀπ᾽ αὐτῶν ἕτερον, ἢ
τὸν λουτῆρα κατασκευάσασθαι, περιῤῥαντηρίοις ὅ-
πως οἱ μέλλοντες εἰς τὸν νεὼν εἰςιέναι ἱερεῖς ἐπὶ τῷ
τὰς διατεταγμένας λειτουργίας ὑπουργεῖν χρῶνται,
πόδας μάλιστα καὶ χεῖρας ἀπονιπτόμενοι, σύμβολον
ἀνυπαιτίου ζωῆς, καὶ βίου καθαρεύοντος ἐν πράξεσιν
ἐπαινεταῖς, οὐ τὴν τραχεῖαν κακίας ὁδὸν, ἢ κυριώτε-
ρον εἰπεῖν, ἀνοδίαν, ἀλλὰ τὴν δι᾽ ἀρετῆς λεωφόρον
ἀπευθύνοντος. Ὑπομιμνησκέσθω μέντοι, φησὶ, καὶ
ὁ μέλλων περιῤῥαίνεσθαι, ὅτι τοῦδε τοῦ σκεύους ἡ
ὕλη, κάτοπτρα ἦν, ἵνα καὶ αὐτὸς οἷα πρὸς κάτο-
πτρον αὐγάζῃ τὸν ἴδιον νοῦν. Καὶ ἂν εἴ τι ὑποφαί-

νοιτο αἶσχος ἐξ ἀλόγου πάθους, ἢ παρὰ φύσιν ἐπαιρούσης καὶ μετεωριζούσης ἡδονῆς, ἢ συστελλούσης ἔμπαλιν λύπης καὶ καθαιρούσης, ἢ ἀποστρέφοντος καὶ ἀποκλίνοντος τὴν ἐπ᾽ εὐθείας ὁρμὴν φόβου, ἢ τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὰ μὴ παρόντα ἑλκούσης καὶ ἀποτεινούσης βίᾳ, τοῦτο θεραπεύῃ τε καὶ ἰᾶται, τοῦ γνησίου καὶ ἀνόθου μεταποιούμενος κάλλους. Τὸ μὲν γὰρ τοῦ σώματος, ἐν συμμετρίᾳ μερῶν, εὐχροίᾳ τε καὶ εὐσαρκίᾳ κεῖται, βραχὺν τῆς ἀκμῆς ἔχον καιρόν· τὸ δὲ τῆς διανοίας, ἐν ἁρμονίᾳ δογμάτων καὶ ἀρετῶν συμφωνίᾳ, μὴ χρόνου μήκει μαραινόμενον, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ὅσον ἐγχρονίζει καινούμενον καὶ νεάζον, χρώματι διαπρεπεῖ κεκοσμημένον ἀληθείας καὶ ὁμολογίας ἔργων πρὸς λόγους, καὶ λόγων πρὸς ἔργα, καὶ ἔτι βουλευμάτων πρὸς ἑκάτερα.

§. 16. *Διδαχθέντι δὲ αὐτῷ τὰ παραδείγματα τῆς ἱερᾶς σκηνῆς, καὶ ἀναδιδάξαντι τοὺς διανοίᾳ ὀξεῖς καὶ εὐφυῶς ἔχοντας πρὸς ἀνάληψιν καὶ τελείωσιν ἔργων, ἅπερ ἀναγκαίως εἶχε δημιουργηθῆναι, κατὰ τὸ εἰκὸς ἱεροῦ κατασκευασθέντος ἔδει καὶ ἱερεῖς τοὺς ἐπιτηδειοτάτους αἱρεθῆναί τε καὶ προμαθεῖν ὃν τρόπον τὰς θυσίας ἀνάγειν τε καὶ ἱερουργεῖν προσῆκε. Τὸν μὲν οὖν ἀδελφὸν ἐξ ἁπάντων ἐπικρίνας ἀριστίνδην ἀρχιερέα, τοὺς δὲ ἐκείνου παῖδας ἱερεῖς ἐχειροτόνει, προνομίαν οὐ τῷ οἰκείῳ γένει διδοὺς, ἀλλ᾽ εὐσεβείᾳ καὶ ὁσιότητι, ἃς ἐνεώρα τοῖς ἀνδράσιν ὑπούσας. Σαφὴς δὲ πίστις, οὐδέτερον υἱῶν — δύο δὲ ἦσαν αὐτῷ — τούτου τοῦ γέρως ἠξίωσεν, ἀναγκαίως ἂν ἀμφοτέρους ἑλόμενος, εἴ τινα τιμὴν τῷ φιλοικείῳ ἔνειμε. Καθίστη δὲ μετὰ τῆς ἅπαντος τοῦ ἔθνους γνώμης, ὡς τὰ λόγια ὑφηγεῖτο, καινότατον*
157 *τρόπον καὶ ἄξιον ἱστορηθῆναι. Λούει τὸ πρῶτον*
M. *αὐτοὺς ὕδατι πηγῆς τῷ καθαρωτάτῳ καὶ ζωτικωτάτῳ. Καὶ ἔπειτα τὰς ἱερὰς ἀναδίδωσιν ἐσθῆτας, τῷ μὲν ἀδελφῷ τὸν ποδήρη καὶ τὴν ἐπωμίδα, οἱονεὶ* 67
θώρακα, τὸ παμποίκιλον ὕφασμα καὶ μίμημα τοῦ P

παντός· τοῖς δὲ ἀδελφιδοῖς χιτῶνας λινοῦς, ζώνας τε καὶ περισκελῆ πᾶσι. Τὰς μὲν ὅπως ἀνεμπόδιστοι καὶ ἑτοιμότεροι πρὸς τὰς ἱερὰς ὑπουργίας ὦσι, σφιγγομένων τοὺς ἀνειμένους κόλπους τῶν χιτώνων· τὰ δὲ, ὅπως μηδὲν ὧν κρύπτεσθαι θέμις, προφαίνηται, καὶ μάλιστ᾽ ἀνερχομένων ἐπὶ τὸν βωμὸν, ἢ κατιόντων ἄνωθεν, καὶ πάντα δρώντων μετὰ σπουδῆς καὶ τάχους. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἀκριβὴς ἐγεγένητο ἡ στόλισις διὰ τὴν τοῦ μέλλοντος ἀδήλου προφυλακὴν, καὶ ἕνεκα τῆς συντόνου περὶ τὰς λειτουργίας ὀξύτητος ἀπεγυμνοῦντο, τὸν προσήκοντα ἱεροῖς καὶ ἱερωμένοις κόσμον φυλάττειν ἀδυνατοῦντες.

§. 17. Ὡς δὲ ταῖς ἐσθήσεσιν ἤσκησεν αὐτοὺς, χρίσματος εὐωδεστάτου λαβὼν, ὃ μυρεψικῇ τέχνῃ κατειργάσθη, τὰ ἐν ὑπαίθρῳ πρῶτα τόν τε βωμὸν καὶ τὸν λουτῆρα κατέχριε, ἐπιῤῥαίνων ἑπτάκις. Ἔπειτα τὴν σκηνὴν καὶ τῶν ἱερῶν σκευῶν ἕκαστον, τὴν κιβωτὸν, τὴν λυχνίαν, τὸ θυμιατήριον, τὴν τράπεζαν, τὰ σπονδεῖα, τὰς φιάλας, τὰ ἄλλα ὅσα πρὸς θυσίας ἀναγκαῖα καὶ χρήσιμα. Καὶ τελευταῖον προσαγαγὼν τὸν ἀρχιερέα, πολλῷ λίπει τὴν κεφαλὴν ἀλείφει. Ταῦτ᾽ ἐπιτελέσας, ἐναγὼς ἀχθῆναι κελεύει μόσχον καὶ κριοὺς δύο· τὸν μὲν, ἵνα θύσῃ περὶ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων, αἰνιττόμενος ὅτι παντὶ γεννητῷ καὶ ἂν σπουδαῖον ᾖ, παρ᾽ ὅσον ἦλθεν εἰς γένεσιν, συμφυὲς τὸ ἁμαρτάνον ἐστὶν, ὑπὲρ οὗ τὸν θεὸν εὐχαῖς καὶ θυσίαις ἀναγκαῖον ἐξευμενίζεσθαι, μὴ διακινηθεὶς ἐπίθοιτο. Τῶν δὲ κριῶν, τὸν μὲν ἕτερον εἰς ὁλοκαύτωμα εὐχαριστήριον τῆς τῶν ὅλων διοικήσεως, ἧς κατὰ τὸ ἐπιβάλλον ἑκάστῳ μέρος μέτεστι, καρπουμένῳ τὴν ἀπὸ τῶν στοιχείων ὠφέλειαν, γῆς πρὸς οἴκησιν καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς τροφὰς, ὕδατος πρὸς ποτὸν, καὶ λουτρὰ, καὶ πλοῦν, ἀέρος πρὸς ἀναπνοὴν, καὶ τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεις — ἐπειδὴ πασῶν ἀὴρ ὄργανον —, καὶ ἔτι τὰς ἐτησίους ὥρας· πυρὸς,

τοῦ μὲν χρειώδους πρὸς τὰ ἑψόμενα καὶ θερμαινόμενα, τοῦ δὲ οὐρανίου πρὸς αὐγὴν καὶ τὰ ὁρατὰ πάντα· τὸν δὲ ἕτερον, εἰς τὴν τῶν ἱερωμένων διὰ καθάρσεως ἁγνευτικῆς παντέλειαν, ὃν ἐτύμως τελειώσεως ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ τὰς ἁρμοττούσας θεραπευταῖς καὶ λειτουργοῖς θεοῦ τελετὰς ἔμελλον ἱεροφαντεῖσθαι. Τοῦ δὲ αἵματος αὐτοῦ τὸ μὲν ἐν κύκλῳ τοῦ βωμοῦ σπένδει λαβὼν, τὸ δὲ φιάλην ὑποσχὼν δέχεται, καὶ ἀπὸ τούτου τρία μέρη τοῦ σώματος χρίει τῶν τελουμένων ἱερέων, οὖς ἄκρον, ἄκραν χεῖρα, ποδὸς ἄκρον,
158 δεξιὰ τὰ σύμπαντα, αἰνιττόμενος ὅτι δεῖ τὸν τέ-
M. λειον καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ βίῳ παντὶ καθαρεύειν.
Λόγον μὲν γὰρ ἀκοὴ δικάζει, χεὶρ δὲ ἔργου σύμ- 6
βολον, διεξόδου δὲ τῆς περὶ τὸν βίον πούς. Ἐπεὶ δὲ ἕκαστον αὐτῶν ἄκρον τε καὶ δεξιὸν, ὑπονοητέον δηλοῦσθαι τὴν ἐν ἑκάστοις ἐπίδοσιν μετὰ δεξιότητος ἐφιεμένην τῆς ἄκρας εὐδαιμονίας καὶ τοῦ τέλους, ἐφ᾽ ὃ σπεύδειν ἀναγκαῖον, καὶ τὰς πράξεις ἁπάσας ἀναφέρειν, στοχαζομένους ὥσπερ ἐν ταῖς τοξείαις σκοποῦ τοῦ περὶ βίον.

§. 18. Πάλαι μὲν οὖν ἱερίου ἑνὸς, ὃ προσηγόρευτο τελειώσεως, ἀκράτῳ αἵματι τὰ λεχθέντα τρία μέρη κατέχριε τῶν ἱερέων. Αὖθις δὲ ἐκ τοῦ παρὰ τῷ βωμῷ λαβὼν ὅπερ ἐξ ἁπάντων ἦν, τῶν τε θυομένων καὶ τοῦ λεχθέντος χρίσματος, ὃ μυρεψοὶ κατεσκεύασαν ἀναμίξας τὸ ἔλαιον τῷ αἵματι τοῦ κράματος, τοῖς ἱερεῦσι καὶ ταῖς ἐσθήσεσιν αὐτῶν ἐπέῤῥαινε, βουλόμενος αὐτοὺς μὴ μόνον τῆς ἔξω καὶ ἐν ὑπαίθρῳ μεταλαχεῖν ἁγνείας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν ἀδύτοις, ἐπειδὴ καὶ ἔνδον λειτουργεῖν ἔμελλον. Τὰ δὲ εἴσω πάντα ἐλαίῳ κατεκέχριστο. Θυσίας δὲ ἐπὶ ταῖς προτέραις ἄλλας ἀναγαγόντων, τοῦτο μὲν τῶν ἱερέων ὑπὲρ αὐτῶν, τοῦτο δὲ τῆς γερουσίας ὑπὲρ ἅπαντος τοῦ ἔθνους, Μωϋσῆς μὲν εἰς τὴν σκηνὴν εἰσέρχεται τὸν ἀδελφὸν ἐπαγόμενος, — ὀγδόη δὲ ἦν τῆς τελετῆς ἡμέρα καὶ τελευταία· αἱ γὰρ πρότερον

ἑπτὰ ἱεροφαντῶν, — αὐτόν τε καὶ τοὺς ἀδελφιδοῦς ὠργίαζεν. Εἰςελθὼν δὲ ἀνεδίδασκεν οἷα ὑφηγητὴς ἀγαθὸς ἀμαθῆ γνώριμον, ὃν χρὴ τρόπον τὸν ἀρχιερέα τὰς εἴσω ποιεῖσθαι λειτουργίας. Εἶτ' ἐξελθόντες ἀμφότεροι καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείναντες πρὸ τῆς κεφαλῆς, εὐχὰς τίθενται τῷ ἔθνει τὰς προςηκούσας ἀπὸ καθαρᾶς καὶ ὁσιωτάτης γνώμης. Ἔτι δὲ εὐχομένων τερατωδέστατόν τι συμβαίνει. Ἐκ γὰρ τῶν ἀδύτων, εἴτε αἰθέρος ἀπόσπασμα τοῦ καθαρωτάτου, εἴτε ἀέρος κατὰ τὴν τῶν στοιχείων φύσει μεταβολὴν ἀναλυθέντος εἰς πῦρ, αἰφνίδιον ἀθρόα φλὸξ διεκκαίει, καὶ συντόμῳ ῥύμῃ φέρεται μὲν ἐπὶ τὸν βωμόν, τὰ δὲ ἐπ' αὐτοῦ πάντα ἐξαναλίσκει, πρὸς οἶμαι σαφεστάτην δήλωσιν, ὅτι οὐδὲν ἄνευ θείας ἐπιφροσύνης ἐπετελεῖτο. Δωρεὰν γὰρ ἐξαίρετον εἰκὸς ἦν τοῖς ἁγίοις προςνεμηθῆναι, μὴ μόνον ἐν οἷς ἄνθρωποι δημιουργοὶ, ἀλλὰ καὶ τῷ καθαριωτάτῳ τῆς οὐσίας πυρὶ, τὸ χρειῶδες καὶ παρ' ἡμῖν ὅπως μὴ προσάψαιτο τοῦ βωμοῦ διὰ τὸ μυρίας ἴσως ἀναμεμῦχθαι κῆρας. Ἅπτεται γὰρ οὐ μόνον ζώων ἀλόγων ὀπτωμέ-
159 νων ἢ ἑψομένων εἰς πλησμονὴν ἄδικον γαστρὸς τῆς
M. ταλαίνης, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπων ἐξ ἐπιβουλῆς ἀναιρουμένων, οὐ τριῶν ἢ τεττάρων, ἀλλὰ καὶ πολυανθρώπων ὁμίλων. Ἤδη γοῦν καὶ στόλους μεγάλους ἐπιβατικοῦ πλήρεις ὀϊστοὶ πυρφόροι κατέφλεξαν 677
βληθέντες, καὶ ὅλας πόλεις ἐξανάλωσαν, αἳ σμυ- P.
χόμεναι μέχρι θεμελίων εἰς τέφραν ἐδαπάνησαν, ὡς μηδ' ἴχνος ὑπολελεῖφθαι τοῦ πάλαι συνοικισμοῦ. Ταύτης ἕνεκά μοι δοκῶ τῆς αἰτίας ὡς μεμιασμένον ἤλασε τοῦ ἱερωτάτου βωμοῦ πῦρ τὸ χρειῶδες, ἀνθ' οὗ φλόγα αἰθέριον ὤμβρησεν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς διαστολὴν ἁγίων καὶ βεβήλων, ἀνθρωπείων τε καὶ θείων. Ἥρμοττε γὰρ ταῖς θυσίαις ἀφθαρτοτέραν οὐσίαν ἀπονενεμῆσθαι πυρὸς τῆς πρὸς τὰς βιωτικὰς χρείας ὑπηρετούσης.

§. 19. *Πολλῶν δὲ κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ἀναγομένων θυσιῶν καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, καὶ διαφερόντως ἐν πανηγύρεσι καὶ ἑορταῖς ὑπέρ τε ἰδίᾳ ἑκάστου καὶ κοινῇ ὑπὲρ ἁπάντων, διὰ μυρίας καὶ οὐχὶ τὰς αὐτὰς αἰτίας, ἅτε πολυανθρωποτάτου ἔθνους εὐσεβοῦντος, ἐδέησε καὶ νεωκόρων πλήθους εἰς τὰς ἱερὰς ὑπηρεσίας. Ἡ δὲ αἵρεσις ἐγένετο πάλιν καινότατον, ἀλλ᾽ οὐ τὸν εἰωθότα τρόπον. Μίαν τῶν δώδεκα φυλῶν ἐπικρίνας ἀριστίνδην ἐχειροτόνει θεοφιλοῦς ἔργου προθεὶς ἆθλα καὶ ἀριστεῖα. Τὸ δὲ ἔργον τοιόνδε ἦν. Μωϋσέως ἀναβάντος εἰς τὸ πλησίον ὄρος, καὶ πλείους ἡμέρας ἰδιάζοντος τῷ θεῷ, τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ καιρὸν ἐπιτήδειον εἶναι νομίσαντες οἱ μὴ βέβαιοι τὰς φύσεις, ὥςπερ ἀναρχίας γενομένης ἄφετοι πρὸς ἀσέβειαν ὥρμησαν, καὶ ἐκλαθόμενοι τῆς πρὸς τὸ ὂν ὁσιότητος ζηλωταὶ τῶν αἰγυπτιακῶν γίνονται πλασμάτων. Εἶτα χρυσοῦν ταῦρον κατασκευασάμενοι μίμημα τοῦ κατὰ τὴν χώραν ἱερωτάτου ζώου δοκοῦντος εἶναι, θυσίας ἀθύτους ἀνήγαγον, καὶ χοροὺς ἀχορεύτους ἵστασαν, ὕμνους τε ᾖδον θρήνων οὐδὲν διαφέροντας καὶ ἐμφορηθέντες ἀκράτου διπλῇ μέθῃ κατέσχοντο, τῇ μὲν ἐξ οἴνου, τῇ δὲ καὶ ἀφροσύνης, κωμάζοντές τε καὶ παννυχίζοντες, ἀπροόρατοι τοῦ μέλλοντος ἡδέσι κακοῖς ἐπεβίουν ἐφεδρευούσης δίκης, ἣ μὴ βλέποντας ἔβλεπε καὶ ὧν ἄξιοι τιμωριῶν εἰσίν. Ἐπεὶ δὲ αἱ ἐν τῷ στρατοπέδῳ συνεχεῖς ἐκβοήσεις κατὰ πολυανθρώπους ὁμίλους ἀθροιζομένων ἄχρι πολλοῦ διαστήματος ἐχώρουν, ὡς καὶ μέχρι τῆς ἀκρωρείας τὴν περιήχησιν ἐλθεῖν, πληχθεὶς τὰ ὦτα Μωϋσῆς ἐν ἀμηχάνοις ἦν, ἅτε θεοφιλὴς ὁμοῦ καὶ φιλάνθρωπος μήτ᾽ ἐκλιπεῖν ὑπομένων τὰς πρὸς θεὸν ὁμιλίας, ἃς ἰδιάζων μόνος μόνῳ διελέγετο, μήθ᾽ ὑπεριδεῖν τοῦ πλήθους ἐμπιπλαμένου τῶν ἐξ ἀναρχίας κακοπρα-*
160 *γιῶν. Ἔγνω γὰρ τὸν θροῦν, δεινὸς ὢν ἐκ φωνῆς*
M. *ἀνάρθρου καὶ ἀσήμου στοχάσασθαι ψυχῆς ἀδήλων*

καὶ ἀφανῶν τοῖς ἄλλοις παθῶν ἰδιότητας, ὅτι παροινίας ἐστὶν ἡ κατέχουσα ταραχὴ γεννώσης ἀκρασίας μὲν κόρον, νόμου δὲ ὕβριν. Ἀνθελκόμενος δὲ 678 P.
καὶ ἀντισπώμενος πρὸς ἑκατέρου μέρους ὧδε καὶ ἐκεῖσε τί χρὴ δρᾶν ἠπόρει. Σκοπουμένῳ δὲ αὐτῷ θεσπίζεται τάδε. "Βάδιζε ταχέως, ἐνθένδε κατάβηθι, πρὸς ἀνομίαν ἔσπευσεν ὁ λεώς, χειροποίητον κατασκευάσαντες ταυρόμορφον θεὸν οὐ θεὸν προσκυνοῦσι καὶ θύουσιν, ὧν εἶδον καὶ ὧν ἤκουσαν ἁπάντων ὅσα συντείνει πρὸς εὐσέβειαν ἐκλαθόμενοι." Καταπλαγεὶς δὲ καὶ ἀναγκασθεὶς πιστεύει ἀπίστοις πράξεσι, καὶ οἷα μεσίτης καὶ διαλλακτὴς οὐκ εὐθὺς ἀπεπήδησεν, ἀλλὰ πρότερον τὰς ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἱκεσίας καὶ λιτὰς ἐποιεῖτο συγγνῶναι τῶν ἡμαρτημένων δεόμενος. Εἶτ᾿ ἐξευμενισάμενος ὁ κηδεμὼν καὶ παραιτητὴς τὸν ἡγεμόνα ἐπανῄει χαίρων ἅμα καὶ κατηφῶν. Ἐγεγήθει μὲν γὰρ τὴν ἱκεσίαν τοῦ θεοῦ προσιεμένου, συννοίας δὲ καὶ κατηφείας μεστὸς ἦν οἰδῶν ἐπὶ τῇ τοῦ πλήθους παρανομίᾳ.

§. 20. Γενόμενος δὲ ἐν μέσῳ τοῦ στρατοπέδου, καὶ τὴν ἐξαπιναίως ἐκδιαίτησιν τοῦ πλήθους θαυμάσας, καὶ ὅσον ψεῦδος ἀνθ᾿ ὅσης ἀληθείας ὑπηλλάξαντο, κατιδὼν οὐκ εἰς πάντας τὴν νόσον ἀφιγμένην, ἀλλὰ καί τινας ὑγιαίνοντας ἔτι καὶ μισοπονήρῳ πάθει χρωμένους, βουλόμενος διαγνῶναι τούς τε ἀνιάτως ἔχοντας, καὶ τοὺς ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις δυσχεραίνοντας, καὶ εἰ ἤδη τινὲς ἁμαρτόντες μετανοοῦσι, κήρυγμα κηρύττει. Τὸ δὲ ἦν ἄρα βάσανος ἀκριβὴς τῆς ἑκάστου διανοίας ὡς ἔχοι πρός τε ὁσιότητα καὶ τὸ ἐναντίον. "Τίς γὰρ," φησὶ, "πρὸς κύριον, ἴτω πρός με." Βραχὺ μὲν τὸ λεχθὲν, μεγάλη δὲ ἡ ἔμφασις. Ἔστι γὰρ τοιόνδε τὸ δηλούμενον· εἴ τις μηδὲν τῶν χειροποιήτων μηδ᾿ ὅσα γενητὰ νομίζει θεοὺς, ἀλλ᾿ ἕνα τὸν ἡγεμόνα τῶν ὅλων, ἐμοὶ προσίτω. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων οἱ μὲν ἕνεκα

τοῦ τὸν αἰγυπτιακὸν ἐζηλωκέναι τύφον ἀφηνιάζοντες οὐ προςεῖχον τοῖς λεγομένοις· οἱ δὲ φόβῳ κολάσεως ἴσως ἐγγυτέρω προςελθεῖν οὐκ ἐθάῤῥουν, ἢ τὴν ἐκ Μωϋσέως τίσιν δεδιότες, ἢ τὴν ἐκ τοῦ πλήθους ἐπανάστασιν. Ἀεὶ γὰρ οἱ πολλοὶ τοῖς μὴ συναπονοουμένοις ἐπιτίθενται. Μία δὲ ἐξ ἁπάντων ἡ λεγομένη λευϊτικὴ φυλὴ τοῦ κηρύγματος ἐπακούσασα καθάπερ ἀφ᾽ ἑνὸς συνθήματος ἔθει μετὰ πολλῆς σπουδῆς, τῇ ποδωκείᾳ τὴν προθυμίαν ἐπιδεικνυμένη καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς εἰς εὐσέβειαν ψυχι-
161 κῆς ὁρμῆς. Οὓς ἰδὼν Μωϋσῆς ὥςπερ ἀπὸ βαλ-
M βῖδος ἁμιλλωμένους, „Εἰ μὴ μόνον τοῖς σώμασιν," εἶπεν, „ἐπισπεύδετε τὴν πρὸς ἡμᾶς ἄφιξιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς διανοίαις αὐτίκα μαρτυρήσεσθε. Ξίφος ἀναλαβὼν ἕκαστος τοὺς μυρίων ἄξια θανάτων εἰργασμένους, οἳ τὸν ἀληθῆ θεὸν καταλιπόντες τοὺς 679
ψευδωνύμους ἐδημιούργησαν φθαρταῖς καὶ γενηταῖς P
οὐσίαις τὴν τοῦ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου πρόςρησιν ἐπιφημίσαντες, συγγενεῖς καὶ φίλους ἀποκτεινάτω, φιλίαν καὶ συγγένειαν ὑπολαβὼν εἶναι μόνην ἀνδρῶν ἀγαθῶν ὁσιότητα." Οἱ δὲ τὴν παραίνεσιν ἑτοιμότατα φθάσαντες, ἐπεὶ καὶ τὰς γνώμας ἔτυχον ἠλλοτριωμένοι σχεδὸν ἀφ᾽ οὗ τὸ παρανόμημα γενόμενον εἶδον, ἀναιροῦσιν ἡβηδὸν εἰς τριςχιλίους τῶν πρὸ μικροῦ φιλτάτων. Κειμένων δὲ ἐν ἀγορᾷ μέσῃ τῶν σωμάτων ἡ πληθὺς θεασαμένη τοὺς μὲν οἰκτίσατο, τὸ δὲ τῶν κτεινάντων ἔνθερμον ἔτι καὶ μεστὸν ὀργῆς παράστημα καταδείσασα φόβῳ νουθετεῖται. Μωϋσῆς δὲ τὴν ἀριστείαν ἀποδεξάμενος γέρας ἐπενόησε καὶ ἐβεβαίωσε τῇ πράξει τὸ οἰκεῖον. Ἔδει γὰρ τοὺς ὑπὲρ θεοῦ τιμῆς ἑκούσιον πόλεμον ἀραμένους καὶ βραχεῖ καιρῷ κατωρθωκότας ἀξιωθῆναι, τῆς θεραπείας αὐτοῦ λαχόντας ἱερωσύνην.

§. 21. Ἐπεὶ δὲ οὐ μία τάξις τῶν ἱερωμένων, ἀλλ᾽ οἷς μὲν ἐπιτέτραπται τὰ περὶ τὰς εὐχὰς καὶ

θυσίας καὶ τὰς ἄλλας ἱερουργίας ἄχρι τῶν ἀδύτων ἴουσιν. Οἷς δὲ τούτων μὲν οὐδὲν, ἐπιμέλεια δὲ καὶ φρουρὰ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν καὶ νύκτωρ τοῦ τε ἱεροῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ, οὓς νεωκόρους ἔνιοι καλοῦσιν, ἡ πολλοῖς πολλαχοῦ μυρίων κακῶν αἰτία γενομένη περὶ πρωτείων στάσις ἐπεπόλασε καὶ ἐνταῦθα, τῶν νεωκόρων ἐπιθεμένων τοῖς ἱερεῦσι, καὶ τὴν ἐκείνων τιμὴν παρασπάσασθαι βουληθέντων. Καὶ τοῦτ᾽ εὐμαρῶς ἤλπισαν ἔσεσθαι πολλαπλασίους τὸν ἀριθμὸν ὄντες. Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ δοκεῖν ἰδίᾳ γνώμῃ νεωτερίζειν καὶ τὴν πρεσβυτάτην τῶν δυοκαίδεκα φυλῶν συμφρονεῖν ἀναπείθουσιν, ᾗ πολλοὶ τῶν οἰκειοτέρων ἐπηκολούθησαν ὡς ἔχειν δυναμένῃ πρεσβεῖον ἡγεμονίας. Μέγαν τοῦτον ἐπιτειχισμὸν Μωϋσῆς ἔγνω φυόμενον καθ᾽ αὐτοῦ. Τὸν γὰρ ἀδελφὸν ἀρχιερέα κατὰ τὰ χρησθέντα λόγια ᾕρητο. Διαβολαὶ δὲ ἦσαν, ὡς τοὺς μὲν χρησμοὺς ἐπιψευσαμένου, ποιησαμένου δὲ τὴν αἵρεσιν διὰ τὴν οἰκειότητα καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν εὔνοιαν. Ἐφ᾽ οἷς εἰκότως ἀνιαθεὶς, εἰ μὴ μόνον ἀπιστεῖται διὰ τοσούτων ἐλέγχων τὴν ἑαυτοῦ πίστιν ἐπιδειξάμενος,
162 ἀλλὰ καὶ ἐπ᾽ ἔργοις ἅπερ ἀναφέρεται πρὸς θεοῦ
M τιμὴν, δι᾽ ἃ μόνα καὶ τὸν ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ ἦθος κατεψευσμένον ἀναγκαῖον ἦν ἀληθεύειν. Ἀλήθεια γὰρ ὀπαδὸς θεοῦ. Λόγοις μὲν ἀναδιδάσκειν περὶ τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως οὐκ ἐδοκίμαζε, τὸ μεταπείθειν ἐπιχειρεῖν τοὺς προκαταληφθέντας ἐναντίαις δόξαις ἀργαλέον εἰδὼς, ἱκετεύει δὲ τὸν θεὸν ἐμφανεῖς ἀποδείξεις αὐτοῖς παρασχεῖν περὶ τοῦ μηδὲν ἐψεῦσθαι κατὰ τὴν τῆς ἱερωσύνης αἵρεσιν. Ὁ δὲ κελεύει δώδεκα ῥάβδους λαβεῖν ταῖς φυλαῖς 680
ἰσαρίθμους. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἄλλων ὀνόματα φυ- P.
λάρχων ἐπιγράψαι ταῖς ἕνδεκα, τῇ δὲ λοιπῇ τὸ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἀρχιερέως, εἶτ᾽ εἰς τὸν νεὼν ἄχρι τῶν ἀδύτων εἰςενεγκεῖν. Ὁ δὲ τὰ προσταχθέντα ποιήσας ἐκαραδόκει τὸ ἀποβησόμενον. Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ λο-

γίῳ πληχθεὶς ἅπαντος τοῦ ἔθνους προεστῶτος εἰςέρχεται, καὶ τὰς ῥάβδους ἐκκομίζει, τὰς μὲν ἄλλας οὐδὲν διάφορον ἐχούσας, μίαν δ᾽ ἐφ᾽ ἧς τὸ ὄνομα ἐπεγέγραπτο τοῦ ἀδελφοῦ τεθαυματουργημένην. Οἷα γὰρ φυτὸν εὐγενὲς ἅπασα εὐθὺς βλαστοὺς ἐξέφυσε καὶ ὑπ᾽ εὐφορίας καρπῶν ἔβριθεν.

§. 22. Οἱ δὲ καρποὶ κάρυα ἦσαν, ἃ φύσιν ἐναντίαν ἔχει τοῖς ἄλλοις. Ἐπὶ γὰρ τῶν πλείστων, σταφυλῆς, ἐλαίας, μήλων, διαφέρει τὸ σπέρμα καὶ τὸ ἐδώδιμον, ἃ διαφέροντα τόποις χωρίζεται. Τὸ μὲν γὰρ ἐδώδιμον ἔξω, τὸ δὲ σπέρμα εἴσω κατακέκλεισται. Τοῦ δὲ καρύου ταὐτόν ἐστι τό τε σπέρμα καὶ τὸ ἐδώδιμον, ἀμφοτέρων εἰς μίαν ἰδέαν ἀποκριθέντων, καὶ τόπος εἷς ὁ ἐντὸς ὠχυρωμένος καὶ περιπεφρουρημένος ἔρκει διπλῷ τῷ μὲν ἐκ φλοιοῦ πάνυ βαθέος, τῷ δ᾽ οὐδὲν ἀποδέοντι ξυλίνου κατασκευάσματος, ἀφ᾽ οὗ τελείαν ἀρετὴν αἰνίττεται. Ὥςπερ γὰρ ἐν καρύῳ ταὐτόν ἐστιν ἀρχὴ καὶ τέλος, ἀρχὴ μὲν ἡ σπέρμα τέλος δὲ ὁ καρπός, οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν. Ἑκάστη γὰρ συμβέβηκεν εἶναι καὶ ἀρχὴν καὶ τέλος. Ἀρχὴν μὲν, ὅτι οὐκ ἐξ ἑτέρας δυνάμεως, ἀλλ᾽ ἐξ ἑαυτῆς φύεται· τέλος δὲ, ὅτι πρὸς αὐτὴν ὁ κατὰ φύσιν βίος σπεύδει. Μία μὲν αἰτία ἥδε. Λέγεται δὲ καὶ ἑτέρα τῆς προτέρας ἐμφαντικωτέρα. Καρύου τὸ μὲν φλοιῶδές ἐστι πικρόν, τὸ δὲ εἴσω περικείμενον ὡςανεὶ ξύλινον ἕρκος στρυφνὸν εὖ μάλα καὶ κραταιόν, οἷς ἀμφοτέροις ὁ καρπὸς ἐγκατακεκλεισμένος οὐκ ἔστιν εὔληπτος. Τοῦτο ποιεῖται σύμβολον ἀσκητικῆς ψυχῆς, ἀφ᾽ οὗ προτρέπειν αὐτὴν οἴεται δεῖν ἐπ᾽ ἀρετὴν ἀναδιδάσκων ὅτι πόνῳ προεντυχεῖν ἀναγκαῖον. Πικρὸν δὲ καὶ ἀντιτυπὲς καὶ σκληρὸν ὁ πόνος, ἐξ οὗ φύεται τὸ ἀγαθόν, οὗ
163 χάριν οὐ μαλακιστέον. Ὁ μὲν γὰρ τὸν πόνον
M φεύγων φεύγει καὶ τὰ ἀγαθά. Ὁ δὲ αὖ τλητικῶς

καὶ ἀνδρείως ὑπομένων τὰ δυςκαρτέρητα σπεύδει πρὸς μακαριότητα. Οὐδὲ γὰρ ἁβροδιαίτοις καὶ τὴν ψυχὴν ἐκτεθηλυσμένοις καὶ τὸ σῶμα διαῤῥέουσιν ὑπὸ τῆς καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἀδιαστάτου θρύψεως ἀρετὴ πέφυκεν ἐνδιαιτᾶσθαι· κακουμένη δὲ μετανίστασθαι πρότερον ἀπόλειψιν χρηματίσασα πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν ὀρθῶν λόγων. Ἀλλ᾽ εἰ χρὴ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὁ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης, ἀνδρίας τε καὶ δικαιοσύνης ἱερώτατος θίασος ἀσκητὰς 681 μετατρέχει, καὶ ὅσοι τὸν αὐστηρὸν καὶ σκληροδίαιτον βίον ἐγκράτειαν καὶ καρτερίαν ζηλοῦσι, σὺν εὐτελείᾳ καὶ ὀλιγοδείᾳ, δι᾽ ὧν τὸ κυριώτατον τῶν ἐν ἡμῖν ὁ λογισμὸς εἰς ὑγίειαν ἄνοσον καὶ εὐεξίαν ἐπιδίδωσι καθελὼν τὸν βαρὺν τοῦ σώματος ἐπιτειχισμόν, ὃν οἰνοφλυγίαι, καὶ ὀψοφαγίαι, καὶ λαγνεῖαι, καὶ ἄλλαι ἀπλήρωτοι ἐπιθυμίαι συνεκρότησαν γεννήσασαι τὴν ἀντίπαλον ἀγχινοίας πολυσαρκίαν. Λέγεται μέντοι καὶ τῶν ἐν ἔαρι βλαστάνειν εἰωθότων δένδρων ἡ ἀμυγδαλῆ πρῶτον ἀνθεῖν εὐαγγελιζομένη φορὰν ἀκροδρύων, καὶ ὕστατον φυλλοῤῥοεῖν τὴν ἐπέτειον πρὸς μήκιστον ἀποτείνουσα τῆς χλόης εὐγηρίαν, ὧν ἑκάτερον ποιεῖται σύμβολον τῆς ἱερατικῆς φυλῆς, αἰνιττόμενος ὅτι καὶ πρώτη καὶ ὑστάτη τοῦ σύμπαντος ἀνθρώπων γένους ἀνθήσει, καθ᾽ ὃν ἂν χρόνον δόξῃ τῷ θεῷ ταῖς ἐαριναῖς τροπαῖς ἐξομοιῶσαι τὸν ἡμέτερον βίον ἀνελόντι τὴν ἐπίβουλον καὶ τοῦ κακοδαιμονεῖν πηγὴν πλεονεξίαν.

§. 23. Ἐπειδὴ τοίνυν τῷ τελειοτάτῳ ἡγεμόνι τέτταρα δεῖν ἔφαμεν προςεῖναι, βασιλείαν, καὶ νομοθετικὴν ἕξιν, καὶ ἱερωσύνην, καὶ προφητείαν, — ἵνα διὰ μὲν τῆς νομοθετικῆς προστάττῃ ἃ δεῖ καὶ ἀπαγορεύῃ ἃ μὴ δεῖ πράττειν· διὰ δὲ τῆς ἱερωσύνης μὴ μόνον τὰ ἀνθρώπεια ἀλλὰ καὶ τὰ θεῖα διέπῃ· διὰ δὲ τῆς προφητείας ὅσα μὴ λογισμῷ καταλαμβάνεται θεσπίζῃ, — διειλεγμένος περὶ

τῶν πρώτων τριῶν, καὶ ἐπιδεδειχὼς Μωϋσῆν ἄριστον βασιλέα καὶ νομοθέτην καὶ ἀρχιερέα, τὸ τελευταῖον ἔρχομαι δηλώσων ὅτι καὶ προφητῶν γέγονε δοκιμώτατος. Οὐκ ἀγνοῶ μὲν οὖν, ὡς πάντα εἰσὶ χρησμοὶ ὅσα ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις ἀναγέγραπται χρησθέντες δι' αὐτοῦ. Λέξω δὲ τὰ ἰδιαίτερα πρότερον εἰπὼν ἐκεῖνο, τῶν λογίων γὰρ τὰ μὲν ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ λέγεται δι' ἑρμηνέως τοῦ θειοῦ προφήτου, τὰ δὲ ἐκ πεύσεως καὶ ἀποκρίσεως ἐθεσπίσθη, τὰ δὲ ἐκ προσώπου Μωϋσέως ἐπιθειάσαντος καὶ ἐξ αὐτοῦ κατασχεθέντος. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα ὅλα δι' ὅλων ἀρετῶν θείων δείγματα ἐστὶ, τῆς τε
164 ἵλεω καὶ εὐεργέτιδος δι' ὧν ἅπαντας μὲν ἀν-
M. θρώπους πρὸς καλοκἀγαθίαν ἀλείφει· μάλιστα δὲ τὸ θεραπευτικὸν αὐτοῦ γένος ᾧ τὴν πρὸς εὐδαιμονίαν ἄγουσαν ἀνατέμνει ὁδόν. Τὰ δὲ δεύτερα μῖξιν ἔχει καὶ κοινωνίαν, πυνθανομένου μὲν τοῦ προφήτου περὶ ὧν ἐπεζήτει, ἀποκρινομένου δὲ τοῦ θεοῦ καὶ διδάσκοντος. Τὰ δὲ τρίτα ἀνατίθεται τῷ νομοθέτῃ, μεταδόντος αὐτῷ τοῦ θεοῦ τῆς προγνωστικῆς δυνάμεως ᾗ θεσπιεῖ τὰ μέλλοντα. Τὰ μὲν οὖν πρῶτα ὑπερθετέον· μείζονα γάρ ἐστιν ἢ ὡς ὑπ'
ἀνθρώπου τινος ἐπαινεθῆναι, μόλις ἂν ὑπ' οὐρα- 682
νοῦ τε καὶ τῆς ὅλων φύσεως ἀξίως ἐγκωμιασθέντα, P.
καὶ ἄλλως λέγεται ὡσανεὶ δι' ἑρμηνέως. Ἑρμηνεία δὲ καὶ προφητεία διαφέρουσι. Περὶ δὲ τῶν δευτέρων αὐτίκα πειράσομαι δηλοῦν, συνυφήνας αὐτοῖς καὶ τὸ τρίτον εἶδος ἐν ᾧ τὸ τοῦ λέγοντος ἐνθουσιῶδες ἐμφαίνεται, καθ' ὃ μάλιστα καὶ κυρίως νενόμισται προφήτης.

§. 24. Τῆς δὲ ὑποσχέσεως ἀρκτέον ὧδε. Τέτταρες εἰσι τόποι διὰ πεύσεως καὶ ἀποκρίσεως χρησμοῖς νομοθετηθέντες μικτὴν ἔχοντες δύναμιν. Τῇ μὲν γὰρ ὁ προφήτης ἐνθουσιᾷ πυνθανόμενος, τῇ δὲ ὁ πατὴρ θεσπίζει λόγου καὶ ἀποκρίσεως μεταδιδούς. Ἔστι δὲ πρῶτον οὐχ ὅτι Μωϋσῆν ὁσιώτα-

τὸν καὶ θεοφιλέστατον τῶν ποτε γενομένων, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπὶ βραχὺ γευσάμενον εὐσεβείας ὠργίασεν ἐξ ἀνομοίων τις γενόμενος ἄνθρωπος νόθος, αἰγυπτίου μὲν πατρὸς, μητρὸς δὲ ἰουδαίας, ὃς τῶν μὲν ταύτης πατρίων ἐθῶν ἠλόγησε, πρὸς δὲ τὴν αἰγυπτιακὴν ὡς λόγος ἀπέκλινεν ἀσέβειαν τὴν τῶν ἀνδρῶν ζηλώσας ἀθεότητα. Μόνοι γὰρ σχεδὸν ἁπάντων τῶν ἐθνῶν Αἰγύπτιοι γῆν ἐπετείχισαν οὐρανῷ, τὴν μὲν ἰσοθέων τιμῶν ἀξιώσαντες, τῷ δὲ οὐδὲν γέρας ἐξαίρετον ἀπονείμαντες, ὡς δέον πρὸ τῶν βασιλείων τὰς ἐσχατιὰς περιέπειν. Ἐν γὰρ κόσμῳ βασίλειον μὲν ἱερώτατον οὐρανὸς, ἐσχατιὰ δὲ γῆ, καθ᾽ ἑαυτὴν μὲν ἀξιοσπούδαστος, εἰς δέ σύγκρισιν ἰοῦσα αἰθέρος ἀπολειπομένη τοσοῦτον, ὅσον σκότος μὲν φωτὸς, νὺξ δὲ ἡμέρας, φθορά δὲ ἀφθαρσίας, καὶ θνητὸς θεοῦ. Τῆς γὰρ χώρας οὐχ ὑετῷ καθάπερ αἱ ἄλλαι νιφομένης, ἀλλὰ ταῖς τοῦ ποταμοῦ πλημμύραις εἰωθυίας ἀνὰ πᾶν ἔτος λιμνάζεσθαι, θεοπλαστοῦσι τῷ λόγῳ τὸν Νεῖλον Αἰγύπτιοι ὡς ἀντίμιμον οὐρανοῦ γεγονότα, καὶ περὶ τῆς χώρας σεμνηγοροῦσιν.

§. 25. Ὁ δὴ μικτὸς οὗτος ἐκεῖνος διενεχθεὶς τινι τῶν ἀπὸ τοῦ ἱερατικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ γένους, ἀκράτωρ ὑπ᾽ ὀργῆς αὐτὸς αὑτοῦ γενόμενος καὶ ἅμα τῆς αἰγυπτιακῆς ζηλωτὴς ἀθεότητος ὢν,
165 ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν ἔτεινε τὴν ἀσέβειαν, ἐπαράτῳ
M. καὶ ἐναγεῖ μεμιασμένῃ ψυχῇ τε καὶ γλώττῃ καὶ πάσῃ τῆς φωνῆς ὀργανοποιΐᾳ καταρασάμενος δι᾽ ὑπερβολὴν κακῶν, ὃν οὐδ᾽ ὑπὸ πάντων ἀλλὰ μόνων τῶν ἀρίστων εὐλογεῖσθαι θέμις ὅσοι τὰς τελείας καθάρσεις ἐδέξαντο. Διὸ καὶ θαυμάσας τὴν φρενοβλάβειαν καὶ τὴν τοῦ θράσους ὑπερβολὴν, καίτοι γ᾽ ὑπόπλεως ὢν παραστήματος εὐγενοῦς καὶ ἱεμένος αὐτοχειρίᾳ διαχρήσασθαι τὸν ἄνθρωπον, ἔδεισε μὴ κουφοτέραν ἀναπράξῃ τιμωρίαν. Ἰσόῤῥοπον P.
γὰρ ἐπινοῆσαι πρὸς τοσαύτην ἀσεβείαν κόλασιν 683

ἄνθρωπος οὐκ ἂν ἴσχυσεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῷ μὴ
σέβοντι θεὸν ἕπεται τὸ μήτε γονεῖς, μήτε πατρίδα,
μήτ' εὐεργέτας τιμᾶν, ὁ δὲ δὴ πρὸς τῷ μὴ σέβειν καὶ
κακηγορεῖν τολμῶν τίνα μοχθηρίας ὑπερβολὴν ἀπο-
λέλοιπε; Καί τοι καὶ τὸ κακηγορεῖν ἧττον ἐν συγκρί-
σει κατάρας. Ἀλλὰ γλωσσαλγία καὶ ἀχάλινον στόμα
ὅταν ἐκνόμοις ἀφροσύναις ὑπηρετῶσι πάντως τὶ και-
νουργεῖται τῶν ἀθέσμων. Ὦ ἄνθρωπε, καταρᾶταί
τις θεόν; Τίνα καλῶν ἕτερον θεὸν εἰς τὴν τῆς ἀρᾶς
βεβαίωσιν; Ἢ δῆλον ὅτι αὐτὸν κατ' αὐτοῦ; Ἄπαγε
βεβήλων καὶ ἀνοσίων ἐνθυμημάτων. Καλὸν ἐκνίψα-
σθαι τὴν ἀθλίαν ψυχὴν, ἐπηρεασθεῖσαν μὲν ὑπὸ
φωνῆς, διακόνοις δὲ τοῖς ὠσὶν χρησαμένην, αἰσθήσει
τυφλῇ. Καὶ οὔτε ἡ γλῶττα τοσοῦτον ἀσέβημα φθεγ-
ξαμένου παρείθη, οὔτε τὰ τοῦ μέλλοντος ἀκούειν ὦτα
ἐπεφράχθη; Εἰ μὴ ἄρα κατὰ πρόνοιαν τῆς δίκης ἥ-
τις οὔτ' ἀγαθὸν ὑπερβάλλον, οὔτε μέγιστον κακὸν ἐ-
πισκιάζεσθαι οἴεται δεῖν πρὸς ἔλεγχον ἐναργέστατον
ἀρετῆς ἢ κακίας, ἵνα τὴν μὲν ἀποδοχῆς τὴν δὲ τιμω-
ρίας ἀξιώσῃ. Διὰ δὲ τοῦτο τὸν μὲν εἰς εἱρκτὴν ἀπα-
χθέντα κελεύει δεθῆναι. Ποτνιᾶται δὲ τὸν θεὸν ἱλα-
σάμενον ταῖς ἀνάγκαις τῶν αἰσθήσεων, δι' ἃς καὶ
βλέπομεν ἃ μὴ θέμις ὁρᾶν, καὶ ἀκούομεν ὧν μὴ θέ-
μις ἀκούειν, ὅ τι χρὴ παθεῖν τὸν εὑρετὴν ἀσεβήματος
καὶ ἀνοσιουργήματος ἐκτοπίου καὶ ξένου δηλῶσαι. Ὁ
δὲ προστάττει καταλευσθῆναι, προσήκουσαν οἶμαι δί-
κην ὑπολαβὼν τὴν διὰ λίθων κατ' ἀνδρὸς λιθίνην
καὶ ἀπόκροτον ψυχὴν ἔχοντος, καὶ ἅμα βουλόμενος
πάντας τοὺς ἀπὸ τοῦ ἔθνους συνεφάψασθαι τῆς κο-
λάσεως, οὓς ᾔδει σφόδρα τραχέως ἐνεγκόντας καὶ φο-
νῶντας. Μόνης δὲ ὡς ἔοικε τῆς διὰ βλημάτων ἔ-
μελλον αἱ τοσαῦται μυριάδες ἐφάπτεσθαι. Μετὰ δὲ
τὴν τοῦ ἀνοσίου καὶ παλαμναίου τίσιν ἐγράφη διά-
ταγμα καινὸν, οὐκ ἄν ποτε προηγουμένης ἀξιω-
M. θὲν γραφῆς, ἀλλ' αἱ ἀπροσδόκητοι νεωτεροποιΐαι
166 καινοὺς νόμους εἰς ἀνακοπὴν ἁμαρτημάτων ἐπιζη-

τοῦσιν. *Αὐτίκα γοῦν νομοθετεῖται τάδε. Ὃς ἂν καταράσηται θεὸν ἁμαρτίᾳ ἔνοχος ἔστω, ὃς δ' ἂν ὀνομάσῃ τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου θνησκέτω.* *) Εὖγε, ὦ πάνσοφε! *Μόνος ἀμιγοῦς ἠκρατίσω σοφίας. Τοῦ καταρᾶσθαι χεῖρον τὸ ὀνομάζειν ὑπείληφας· οὐ γὰρ ἂν τὸν μὲν βαρύτατον ἀσέβημα εἰργασμένον ἐπεκούφιζες διημαρτηκόσιν ἐπιεικέστερον πράττων.* Κατὰ δὲ τοῦ βαρύτερον ἠδικηκέναι δόξαντος τὴν ἀνωτάτω τιμωρίαν θάνατον ὥριζες.

§. 26. Ἀλλ' ὡς ἔοικε θεοῦ τὰ νῦν οὐχὶ τοῦ πρώτου καὶ γεννητοῦ τῶν ὅλων ἀλλὰ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι μέμνηται· ψευδώνυμοι δὲ εἰσὶ γραφέων καὶ πλαστῶν τέχναις δημιουργούμενοι. Ξοάνων γὰρ 684
καὶ ἀγαλμάτων καὶ τοιουτοτρόπων ἀφιδρυμάτων ἡ P.
οἰκουμένη μεστὴ γέγονεν, ὧν τῆς βλασφημίας ἀνέχειν ἀναγκαῖον ἵνα μηδεὶς ἐθίζηται τῶν Μωϋσέως γνωρίμων συνόλως θεοῦ προσρήσεως ἀλογεῖν· ἀξιονικοτάτη γὰρ ἀεὶ καὶ ἐπαξιέραστος ἡ κλῆσις. Εἰ δέ τις οὐ λέγω βλασφημήσειεν εἰς τὸν ἀνθρώπων καὶ θεῶν κύριον, ἀλλὰ καὶ τολμήσειεν ἀκαίρως αὐτοῦ φθέγξασθαι τὸ ὄνομα, θάνατον ὑπομεινάτω τὴν δίκην. Οὔτε γὰρ τῶν φυτευσάντων καί τοι θνητῶν ὑπαρχόντων οἷς μέλει γονέων τιμῆς τὰ ὀνόματα προφέρουσιν, ἀλλὰ τὰ κύρια διὰ τὸν ἐπ' αὐτοῖς σεβασμὸν ἡσυχάζοντες, τοῖς τῆς φύσεως ἀνακαλοῦσι πατέρα καὶ μητέρα προσαγορεύοντες, δι' ὧν εὐθὺς αἰνίττονται τὰς ἐξ ἐκείνων ἀνυπερβλήτους εὐεργεσίας, καὶ τὴν αὐτῶν εὐχάριστον διάθεσιν. Ἔτι νῦν συγγνώμης ἀξιούσθωσαν οἱ κατ' ἐπισυρμὸν γλώττης ἀκαιρευόμενοι καὶ λόγων ἀναπλήρωμα ποιούμενοι τὸ ἁγιώτατον καὶ θεῖον ὄνομα;

§. 27. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ γεννητοῦ τῶν ὅλων τιμὴν τὴν ἱερὰν ἑβδόμην ἐσέμνυνεν ὁ προφήτης, ἰδὼν αὐτῆς ὀξυωπεστέροις ὄμμασι κάλλος ἐξαίσιον,

---

*) Lev. 24, 15 sq.

ἐνεσφραγισμένον οὐρανῷ τε καὶ τῷ σύμπαντι κόσμῳ, καὶ ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς ἀγαλματοφορούμενον. Εὕρισκε γὰρ αὐτὴν τὸ μὲν πρῶτον ἀμήτορα γενεᾶς τῆς θήλεος ἀμέτοχον, ἐκ μόνου πατρὸς σπαρεῖσαν ἄνευ σπορᾶς καὶ γεννηθεῖσαν ἄνευ κυήσεως. Ἔπειτα δὲ οὐ ταῦτα μόνον κατεῖδεν, ὅτι παγκάλη καὶ ἀμήτωρ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀειπάρθενος, οὔτ' ἐκ μητρὸς
167 οὔτε μήτηρ, οὔτ' ἐκ φθορᾶς οὔτε φθαρησομένη,
M. εἶτ' ἐκ τρίτου κατενόησεν αὐτὴν ἐξετάζων καὶ κόσμου γενέθλιον, ἣν ἑορτάζει μὲν οὐρανὸς, ἑορτάζει δὲ γῆ καὶ τὰ ἐν γῇ, γαννύμενα καὶ ἐνευφραινόμενα τῇ παναρμονίῳ ἑβδομάδι. Ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ὁ πάντα μέγας Μωϋσῆς ἐδικαίωσε τοὺς ἐγγραφέντας αὐτοῦ τῇ ἱερᾷ πολιτείᾳ θεσμοῖς φύσεως ἑπομένους πανηγυρίζειν, ἐν ἱλαρίναις διάγοντας εὐθυμίαις, ἀνέχοντας μὲν ἔργων καὶ τεχνῶν τῶν εἰς πορισμὸν, καὶ πραγματειῶν ὅσαι κατὰ βίου ζήτησιν, ἄγοντας δὲ ἐκεχειρίαν, καὶ διαφειμένους πάσης ἐπιπόνου καὶ καματηρᾶς φροντίδος, σχολάζοντας οὐχ ὡς ἔνιοι γέλωσιν, ἢ παιδιαῖς, ἢ μίμων, ἢ ὀρχηστῶν ἐπιδείξεσι, περὶ ἃς κηραίνουσι καὶ δυσθανατοῦσιν οἱ θεατρομανοῦντες, καὶ διὰ τῶν ἡγεμονικωτάτων αἰσθήσεων ὁράσεως καὶ ἀκοῆς δοῦλον ἀπεργαζόμενοι τὴν φύσει βασιλίδα ψυχήν· ἀλλὰ μόνῳ τῷ φιλοσοφεῖν, οὐχ ὅπερ μεθοδεύουσιν οἱ λογοθῆραι καὶ σοφισταὶ,
πιπράσκοντες ὡς ἄλλό τι τῶν ὠνίων ἐπ' ἀγορᾶς 685
δόγματα καὶ λόγους, οἳ φιλοσοφίᾳ κατὰ φιλοσοφίας P.
— ὦ γῆ καὶ ἥλιε! — χρώμενοι δι' αἰῶνος οὐκ ἐρυθριῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὄντι φιλοσοφεῖν, ὅπερ ἐκ τριῶν συνύφανται, βουλευμάτων καὶ λόγων καὶ πράξεων εἰς ἓν εἶδος ἡρμοσμένων πρὸς κτῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν εὐδαιμονίας. Τούτου δή τις ἀλογήσας τοῦ διατάγματος ἔτι τοὺς χρησμοὺς ἐναύλους ἔχων τοὺς περὶ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης, οὓς ἐθέσπισεν ἄνευ προφήτου ὁ θεὸς καὶ διὰ φωνῆς τὸ παραδοξότατον ὁρατῆς τῶν παρατυγχανόντων ὀφθαλμοὺς ὤτων ἐπήγειρε μᾶλ-

λον, ἐπὶ φρυγανισμὸν ἐξῄει διὰ μέσου τοῦ στρατο-
πέδου πάντας εἰδὼς ἐν ταῖς σκηναῖς ἠρεμοῦντας,
καὶ δρῶν ἔτι τὸ ἀδίκημα, καταφανὴς ὑπὲρ τοῦ μὴ
λαθεῖν γίνεται. Πυλῶν γὰρ ἔξω προελθόντες τινὲς
εἰς ἠρεμίαν ἵν᾽ ἐν τῷ καθαρωτάτῳ καὶ ἡσυχάζοντι
εὔξωνται, θέαν ἔκνομον ἰδόντες, ξύλων ὕλην συγ-
κομίζοντα, καὶ δυςανασχετήσαντες ἐμέλλησαν μὲν
αὐτὸν ἀνελεῖν, λογισμῷ δὲ τὸ παρακεκινημένον τῆς
ὀργῆς ἐπέσχον, ἵνα μήτε ἰδιῶται πρὸ ἀρχόντων κο-
λάζειν τινὰ δοκῶσι καὶ ταῦτ᾽ ἄκριτον, καὶ ἂν ἄλλως
τὸ παρανόμημα ἦν ἐμφανὲς, μήτε τοῦ περὶ τὴν ἡ-
μέραν εὐαγοῦς μίασμα φόνου καὶ ἂν δικαιότατος
ᾖ προςάψηται. Συλλαβόντες δὲ ἄγουσιν αὐτὸν
ἐπὶ τὸν ἄρχοντα, ᾧ συνήδρευον μὲν ἱερεῖς. Παρει-
στήκει δὲ σύμπασα ἡ πληθὺς πρὸς ἀκρόασιν. Ἔθος
γὰρ ἦν ἀεὶ μὲν κατὰ τὸ παρεῖκον προηγουμένως δὲ
ταῖς ἑβδόμαις, ὡς ἐδήλωσα καὶ πρόσθεν, φιλοσο-
φεῖν, τοῦ μὲν ἡγεμόνος ὑφηγουμένου καὶ διδάσκον-
168 τος ἅ τε χρὴ πράττειν καὶ λέγειν, τῶν δὲ εἰς κα-
M. λοκἀγαθίαν ἐπιδιδόντων, καὶ βελτιουμένων τά τε
ἤθη καὶ τὸν βίον. Ἀφ᾽ οὗ καὶ εἰςέτι νῦν φιλοσο-
φοῦσι ταῖς ἑβδόμαις Ἰουδαῖοι τὴν πάτριον φιλο-
σοφίαν, τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἀναθέντες ἐπιστήμῃ καὶ
θεωρίᾳ τῶν περὶ φύσιν. Τὰ γὰρ κατὰ πόλεις προς-
ευκτήρια, τί ἕτερόν ἐστιν ἢ διδασκαλεῖα φρονήσεως
καὶ ἀνδρίας καὶ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης, εὐ-
σεβείας τε καὶ ὁσιότητος καὶ συμπάσης ἀρετῆς, ᾗ
κατανοεῖται καὶ κατορθοῦται τά τε ἀνθρώπεια καὶ
θεῖα;

§. 28. Τότε μὲν οὖν εἰς εἱρκτὴν ὁ τηλικοῦτον ἀσέβημα δράσας ἀπάγεται. Μωϋσῆς δὲ ἀπορῶν ὅ τι χρὴ παθεῖν τὸν ἄνθρωπον — ᾔδει γὰρ ἄξια θανάτου διαπεπραγμένον, ἀλλά τις ἂν γένοιτο τρόπος ἁρμόζων τῆς τιμωρίας; — ἀφικνεῖται πρὸς τὸ ἀόρατον ἀοράτῳ ψυχῇ δικαστήριον, καὶ ἐπυνθάνετο τοῦ πρὶν ἀκοῦσαι πάντ᾽ ἐπισταμένου δικαστοῦ τί

κέκρικεν. Ὁ δὲ ἀποφαίνεται τὴν γνῶσιν, ὅτι καὶ θνήσκειν ὀφείλει, καὶ οὐχ ἑτέρως ἢ καταλευσθεὶς, ἐπειδὴ καὶ τούτῳ καθάπερ καὶ τῷ προτέρῳ μετέβαλεν ὁ 68
νοῦς εἰς κωφὴν λίθον εἰργασμένῳ τελεώτατον πα- P.
ρανόμημα, ᾧ σχεδὸν πάντα τὰ ἄλλα ἐμφέρεται ὅσα περὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἑβδόμης νενομοθέτηται. Διὰ τί; Ὅτι οὐχ αἱ βάναυσοι μόνον ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι καὶ πραγματεῖαι, καὶ μάλιστα αἱ περὶ πορισμὸν καὶ βίου ζήτησιν, ἢ διὰ πυρός εἰσιν ἢ οὐκ ἄνευ τῶν διὰ πυρός. Ὅθεν ἀπαγορεύει πολλάκις ἐν ταῖς ἑβδόμαις πῦρ ἐναύειν, ὡς ἀρχηγικώτατον αἴτιον καὶ πρεσβύτατον ἔργον, οὗ ἡσυχάσαντος ἐνενοήθη καὶ τὰ κατὰ μέρος ὡς εἰκὸς συνησυχάζειν. Ὕλη δὲ ξύλα πυρὸς ὥστε τὸν ξυλιζόμενον ἀδελφὸν καὶ συγγενὲς ἁμάρτημα τῷ καίοντι δρᾶν, τὸ παρανόμημα διπλασιάζοντα, τῇ μὲν, ὅτι τὸ προσταχθὲν ἠρεμεῖν συνεκόμιζε, τῇ δὲ, ὅτι καὶ τοιαῦτα συνεκόμιζεν ἃ πυρός ἐστιν ὕλη τῆς τῶν τεχνῶν ἀρχῆς.

§. 29. *Ἄμφω μὲν οὖν τὰ εἰρημένα τιμωρίας ἀσεβῶν διὰ πεύσεως περιέχει καὶ ἀποκρίσεως βεβαιουμένας. Ἕτερα δὲ δύο ἐστὶν οὐχὶ τῆς αὐτῆς ἀλλὰ διαφερούσης ἰδέας, ὧν τὸ μὲν περὶ κλήρου διαδο-*
169 *χῆς, τὸ δὲ ὅσα τῷ δοκεῖν παρὰ καιρὸν ἐπιτελου-*
M. *μένης ἱερουργίας. Περὶ ἧς λεκτέον πρότερον. Τὴν ἀρχὴν τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας πρῶτον ἀναγράφει μῆνα Μωϋσῆς, ἐν ταῖς τῶν ἐνιαυτῶν περιόδοις ἀναθεὶς οὐχ ὥσπερ ἔνιοι χρόνῳ τὰ πρεσβεῖα μᾶλλον ἢ ταῖς τῆς φύσεως χάρισιν ἃς ἀνέτειλεν ἀνθρώποις. Κατὰ γὰρ ταύτην τὰ μὲν σπαρτὰ ἡ ἀναγκαία τροφὴ τελειογονεῖται· ὁ δὲ τῶν δένδρων καρπὸς ἡβώντων ἄρτι γεννᾶται δευτέραν ἔχων τάξιν, ὅθεν καὶ ὀψίγονός ἐστι. Ἀεὶ γὰρ ἐν τῇ φύσει τὰ μὴ λίαν ἀναγκαῖα τῶν σφόδρα ἀναγκαίων δεύτερα. Σφόδρα μὲν οὖν ἀναγκαῖα πυροί τε καὶ κριθαί, καὶ ὅσα ἄλλα εἴδη τροφῆς ὧν ἄνευ ζῆν οὐκ ἔστιν. Ἔλαιον δὲ καὶ οἶνος καὶ ἀκρόδρυα οὐχὶ τῶν ἀναγκαίων,*

ἐπεὶ δίχα τούτων ἄχρι μακροτάτου γήρως παρατεί-
νοντες εἰς πολυετίαν βιοῦσιν ἄνθρωποι. Τῷ δὴ
μηνὶ τούτῳ περὶ τεσσαρεςκαιδεκάτην ἡμέραν μέλ-
λοντος τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου γίνεσθαι πλησιφα-
νοῦς, ἄγεται τὰ διαβατήρια δημοφανὴς ἑορτή, τὸ
χαλδαϊστὶ λεγόμενον Πάσκα, ἐν ᾗ οὐχ οἱ μὲν ἰδιῶ-
ται προςάγουσι τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, θύουσι δὲ οἱ
ἱερεῖς, ἀλλὰ νόμου προστάξει σύμπαν τὸ ἔθνος ἱε-
ρᾶται τῶν κατὰ μέρος ἑκάστου τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ
θυσίας ἀνάγοντος τότε καὶ χειρουργοῦντος. Ὁ μὲν
οὖν ἄλλος ἅπας λεὼς ἐγεγήθει καὶ φαιδρὸς ἦν ἑκά-
στου νομίζοντος ἱερωσύνῃ τετιμῆσθαι. Δεδακρυμέ-
νοι δὲ ἕτεροι καὶ στένοντες διῆγον, οἰκείων αὐτοῖς
ἐνάγχος τετελευτηκότων, οὓς πενθοῦντες διπλῇ κα- 687
τείχοντο λύπῃ, προςειληφότες τῇ διὰ τοὺς ἀποθα- P.
νόντας συγγενεῖς, καὶ τὴν ἐκ τοῦ στερηθῆναι τῆς
περὶ τὴν ἱερουργίαν ἡδονῆς τε καὶ τιμῆς, οἷς οὐδὲ
καθάρασθαι καὶ περιῤῥάνασθαι κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἡ-
μέραν ἐξεγένετο, μήπω τοῦ πένθους ὑπερημέρου καὶ
ἐκπροθέσμου γεγονότος. Οὗτοι μετὰ τὴν πανήγυριν
προςελθόντες τῷ ἄρχοντι συννοίας μεστοὶ καὶ κα-
τηφείας τὰ συμβεβηκότα διηγήσαντο, „τὴν ὑπό-
γυον τῶν συγγενῶν τελευτήν, τὸ πένθος ᾧ κατ᾽
ἀναγκαῖον ἐχρήσαντο, τὸ μὴ δυνηθῆναι διὰ τοῦτο
μετασχεῖν τῆς τῶν διαβατηρίων θυσίας. Εἶτ᾽ ἐδέ-
οντο μὴ ἔλαττον τῶν ἄλλων ἐνέγκασθαι, μηδὲ τὸ
ἐπὶ τοῖς ἀποθανοῦσιν οἰκείοις ἀτύχημα ἐν ἀτυχήμα-
τος μέρει καταριθμηθῆναι τιμωρίαν ἐργασάμενον
170 πρὸ ἐλέου. Νομίσαι γὰρ ἂν χείρονα παθεῖν τῶν
M ἀποθανόντων, εἴγε τοῖς μὲν οὐδενός ἐστιν ἀντίληψις
τῶν ἀβουλήτων, οἱ δὲ ζῶντες δόξουσι τεθνάναι τὸν
μετ᾽ αἰσθήσεως θάνατον."

§. 30. Ταῦτ᾽ ἀκούσας ἑώρα μὲν καὶ τὴν δι-
καιολογίαν οὐκ ἄπῳδον, καὶ τὴν τοῦ μὴ ἱερουργῆσαι
πάλαι πρόφασιν ἀναγκαίαν, καὶ τὸ συμπαθὲς ἀνα-
κεκραμένον τούτοις. Ἐπαμφοτερίζων δὲ τὴν γνώ-

μην, καὶ ὥσπερ ἐπὶ πλάστιγγος ἀντιῤῥέπων — τῇ
μὲν γὰρ ἐταλάντευε τὸ ἔλεος καὶ τὰ δίκαια, τῇ
δὲ ἀντέβριθεν ὁ νόμος τῆς τῶν διαβατηρίων θυ-
σίας, ἐν ᾗ καὶ πρῶτος μὴν καὶ τεσσαρεςκαιδεκά-
τη ἡμέρα δεδήλωται τῆς ἱερουργίας — ἀρνήσεως
καὶ συγκαταθέσεως μεταξὺ φορούμενος ἱκετεύει τὸν
θεὸν δικαστὴν γενέσθαι, καὶ χρησμῷ τὴν κρίσιν
ἀναφῆναι. Ὁ δὲ ἐπακούσας θεσπίζει λόγιον οὐ
περὶ ὧν ἐνετεύχθη μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὖ-
θίς ποτε γενησομένων, εἰ ταῖς αὐταῖς χρήσαιντο
συντυχίαις. Ἐπιδαψιλευόμενος δὲ καὶ περὶ τῶν
κατ' ἄλλας αἰτίας οὐ δυνηθέντων ἱερουργῆσαι με-
τὰ παντὸς τοῦ ἔθνους προσεπιθεσπίζει. Τίνα *) οὖν
ἐστι ἐπὶ τούτων λόγια χρησθέντα μηνυτέον. "Συγ-
γενικόν, φησὶ, πένθος ἀναγκαία μὲν τοῖς ἀφ' αἵ-
ματος ἀνία, ἀναγράφεται δὲ οὐκ ἐν πλημμελίαις.
Ἕως μὲν οὖν ἐκπρόθεσμόν ἐστιν ἔξω περιβόλων
ἱερῶν ἐλαυνέσθω, οὓς ἀπὸ παντὸς ἁγνεύειν οὐχ
ἑκουσίου μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ μὴ κατὰ γνώ-
μην μιάσματος δεῖ. Γενομένου δὲ ἐκ προθέσμου
μὴ στερείσθωσαν ἰσομοιρίας τῆς ἐν ταῖς ἱερουρ-
γίαις, ἵνα μὴ προσθήκη τετελευτηκότων οἱ ζῶντες
ὦσιν. Ἴτωσαν δὲ ἅτε δεύτεροι δευτέρῳ μηνὶ πάλιν,
τεσσαρεςκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ, καὶ θυέτωσαν κατὰ
ταὐτὰ τοῖς προτέροις, καὶ τῷ θύματι χρήσθωσαν
ὡς ἐκεῖνοι νόμῳ καὶ τρόπῳ τῷ παραπλησίῳ. Τὰ
δὲ αὐτὰ ἐπιτετράφθω καὶ τοῖς μὴ διὰ πένθος ἀλλὰ 688
καὶ μακρᾶς χάριν ἀποδημίας κωλυομένοις ἅμα τῷ P.
παντὶ ἔθνει συνιερουργεῖν. Οὐ γὰρ οἱ ξενιτεύοντες
ἢ ἑτέρωθι οἰκοῦντες ἀδικοῦσιν, ὡς στερεῖσθαι τῆς
ἴσης τιμῆς, καὶ ταῦτα μὴ χωρούσης διὰ πολυαν-
θρωπίαν τὸ ἔθνος μιᾶς χώρας, ἀλλ' ἀποικίας παν-
ταχόσε διαπεμψαμένης."

---

*) Cf. Num. 9, 10 sqq.

§. 31. Τοσαῦτα διειλεγμένος περὶ τῶν ὑστερησάντων μὲν ἅμα τῷ πλήθει θύσαι τὰ διαβατήρια κατὰ συντυχίας ἀβουλήτους, ἐκπληρῶσαι δὲ εἰ καὶ ὀψὲ ἀλλ' οὖν ἀναγκαίως τὸ ἐλλειφθὲν σπουδασάντων, ἐπὶ τελευταῖον μέτειμι διάταγμα τὸ περὶ τῆς τῶν κλήρων διαδοχῆς ὁμοίως μικτὸν, ἐκ πεύσεως καὶ ἀποκρίσεως λαβὸν τὴν σύστασιν. Ἦν τις ὄνομα Σαλπαὰθ ἀνὴρ δόκιμος καὶ φυλῆς οὐκ ἀσήμου.
71 Τούτῳ πέντε μὲν γίνονται θυγατέρες, υἱὸς δὲ οὐ-
M.δεὶς. Αἱ μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς στέρησιν τῆς πατρῴας λήξεως ὑποτοπήσασαι διὰ τὸ τὰς κληρουχίας ἄῤῥεσι δίδοσθαι, προσίασι τῷ ἡγεμόνι μετὰ τῆς ἁρμοττούσης κοραῖς αἰδοῦς, οὐ θηρώμεναι πλοῦτον, ἀλλὰ τὸ ὄνομα καὶ ἀξίωμα γλιχόμεναι διασῶσαι τοῦ πατρὸς, καὶ φασίν, "Ὁ μὲν πατὴρ ἡμῶν ἐτελεύτησεν. Ἐτελεύτησε δὲ ἐν οὐδεμιᾷ στάσει γενόμενος ὑφ' ὧν συνέβη διαφθαρῆναι μυρίους, ἀλλ' ἐζήλωσε βίον ἀπράγμονα καὶ ἰδιώτην. Εἰ μὴ ἄρα ἐν ἁμαρτίᾳ θετέον τὸ γενεᾶς ἄῤῥενος ἀμοιρῆσαι· πάρεσμεν δὲ ἡμεῖς ὅσα μὲν τὸ δοκεῖν ὀρφαναὶ, τὸ δὲ ἀληθὲς σοὶ χρησόμεναι πατρί. Τοῦ γὰρ γεννήσαντος ὁ νόμιμος ἄρχων οἰκειότερος ὑπηκόοις." Ὁ δὲ θαυμάσας τὴν φρόνησιν τῶν παρθένων, καὶ τὴν πρὸς τὸν γεινάμενον εὔνοιαν, ἐπέσχεν ὑφ' ἑτέρας ἑλκόμενος φαντασίας, καθ' ἣν τὰς κληρουχίας ἄνδρες ὤφειλον διανέμεσθαι γέρας ληψόμενοι στρατείας καὶ πολέμων οὓς διήθλησαν. Γυναικὶ δὲ ἡ φύσις ἀσυλίαν τῶν τοιούτων ἀγωνισμάτων παρέχουσα δῆλον ὅτι καὶ τῶν ἐφ' αὐτοῖς τιθεμένων ἄθλων οὐ μεταδίδωσιν. Ὅθεν εἰκότως τῆς διανοίας ἀμφικλινῶς ἐχούσης καὶ ἀντισπωμένης ἀναφέρει τῷ θεῷ τὴν διαπόρησιν, ὃν ᾔδει μόνον καὶ ἀψευδέσι καὶ ἀπλανεστάτοις κριτηρίοις τὰς κατὰ μικρὸν διαφορὰς διαστέλλοντα πρὸς ἐπίδειξιν ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης. Ὁ δὲ ποιητὴς τῶν ὅλων ὁ τοῦ κόσμου πατὴρ, γῆν καὶ οὐρανὸν, ὕδωρ τε καὶ ἀέρα καὶ ὅσα ἐκ τούτων ἑκάστου συνέχων καὶ

διακρατῶν, ὁ θεῶν καὶ ἀνθρώπων ἡγεμών, οὐκ ἀ-
πηξίωσε χρηματίσαι κόραις ὀρφαναῖς. Χρηματίσας
δέ φημι πλέον τὶ παρέσχεν, ἢ κατὰ δικαστὴν νόμου,
ὁ εὐμενὴς καὶ ἵλεως, ὁ πάντα διὰ πάντων πεπληρω-
κὼς τῆς εὐεργέτιδος ἑαυτοῦ δυνάμεως. Ἔπαινον γὰρ
διεξῆλθε τῶν παρθένων. Ὦ δέσποτα, πῶς ἄν σέ
τις ὑμνήσειε, ποίῳ στόματι, τίνι γλώττῃ, ποίᾳ φω- 68
νῆς ὀργανοποιΐᾳ, ποίῳ ψυχῆς ἡγεμονικῷ; Οἱ γὰρ ἀ- P
στέρες γενόμενοι χοροὶ ᾄσονταί τι μέλος ἐπάξιον; Ὁ
δὲ οὐρανὸς ὅλος εἰς φωνὴν ἀναλυθεὶς δυνήσεταί τι
τῶν σῶν ἀρετῶν διηγήσασθαι μέρος; "Ὀρθῶς,"
φησὶν, "ἐλάλησαν αἱ θυγατέρες Σαλπαάθ." Τοῦθ'
ἡλίκον ἐστὶν ἐγκώμιον θεοῦ μαρτυροῦντος τίς οὐκ
οἶδε; Πάριτε νῦν οἱ ἀλαζόνες, οἱ μέγα πνέοντες ἐπὶ
ταῖς εὐπραγίαις, οἱ τὸν αὐχένα πλέον τῆς φύσεως
ἐπαίροντες καὶ τὰς ὀφρῦς ἀνεσπακότες, παρ' οἷς
χηρεία μὲν γυναικῶν γέλως καὶ οἰκτρὸν κακόν, ἐρημία
172 δὲ παίδων ὀρφανῶν οἰκτρότερον τοῦ προτέρου χλευ-
M άζεται. Καὶ κατιδόντες ὅτι οἱ οὕτω ταπεινοὶ καὶ
ἀτυχεῖς εἶναι δοκοῦντες οὐκ ἐν ἠμελημένοις καὶ ἀ-
φανέσι τάττονται παρὰ τῷ θεῷ, οὗ τῆς ἀρχῆς τὸ
ἀτιμότατον μέρος εἰσὶν αἱ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης
βασιλεῖαι, διότι καὶ ὁ τῆς γῆς ἅπας ἐν κύκλῳ περί-
βολος ἐσχατιὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐστί, δέξασθε νου-
θεσίαν ἀναγκαίαν. Ἐπαινέσας δὲ Μωϋσῆς τὴν ἔν-
τευξιν τῶν παρθένων, οὔτε ταύτας ἀγεράστους κα-
τέλιπεν, οὔτ' εἰς τὴν ἴσην τιμὴν τοῖς ἀγωνισταῖς
ἀνδράσιν περιήγαγεν, ἀλλὰ τοῖς μὲν ὡς ἆθλα οἰ-
κεῖα ἀπένειμε τὰς κληρουχίας, ἀνθ' ὧν ἠνδραγαθί-
σαντο, τὰς δὲ χάριτος καὶ φιλανθρωπίας οὐ γέρως
ἠξίωσεν. Ὃ ἐναργέστατα παρέστησε διὰ τῶν ὀνο-
μάτων, δόμα λέγων καὶ δόσεις, ἀλλ' οὐκ ἀπόδομα,
οὐκ ἀποδόσεις. Ταῦτα μὲν γὰρ ἴδια τῶν λαμβανόν-
των, ἐκεῖνα δὲ τῶν χαριζομένων.

§. 32. Θεσπίσας *) δὲ περὶ ὧν ἐνετύγχανον αἱ
ὀρφαναὶ παρθένοι, καὶ καθολικώτερον τίθησι νόμον
περὶ κλήρων διαδοχῆς, πρώτους μὲν υἱοὺς ἐπὶ μετου-
σίαν καλῶν τῶν πατρῴων, εἰ δὲ μὴ εἶεν υἱοὶ δευ-
τέρας θυγατέρας, αἷς φησὶ δεῖν περιτιθέναι τὸν κλῆ-
ρον ὡςανεὶ κόσμον ἔξωθεν, ἀλλ' οὐχ ὡς ἴδιον καὶ
συγγενὲς κτῆμα. Τὸ γὰρ παρατιθέμενον οὐδεμίαν
οἰκείωσιν ἔχει πρὸς τὸ διακοσμούμενον, ἁρμονίας καὶ
ἑνώσεως ἀλλοτριούμενον. Μετὰ δὲ θυγατέρας τρί-
τους ἀδελφοὺς καλεῖ, καὶ τετάρτην δὲ θείοις πρὸς
πατρὸς ἀπονέμει τάξιν, αἰνιττόμενος, ὅτι καὶ πα-
τέρες γένοιντ' ἂν υἱῶν κληρονόμοι. Πάνυ γὰρ εὔ-
ηθες ὑπολαβεῖν, ὅτι πατρὸς ἀδελφῷ νέμων κλῆ-
ρον ἀδελφιδοῦ διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα συγγένει-
αν, αὐτὸν ἀφείλετο τὸν πατέρα τῆς διαδοχῆς. Ἀλλ'
ἐπειδὴ ὁ νόμος ἐφίησι κληρονομεῖσθαι τοὺς γονεῖς
ὑπὸ παίδων, ἀλλὰ μὴ τούτους κληρονομεῖν, τὸ μὲν
ἀπευκταῖον καὶ παλίμφημον ἡσύχασεν ἵνα μὴ πα-
τὴρ καὶ μήτηρ προσοδεύεσθαι δοκῶσι τὰ ἐπὶ ὠκυμό-
ροις τέκνοις ἀπαρηγόρητα πένθη, πλαγίως δὲ αὐ- 690
τοὺς ἐκάλεσε τοῖς θείοις ἐφιεὶς ἵνα καὶ ἀμφοτέρων P.
στοχάσηται καὶ τοῦ πρέποντος καὶ τοῦ μὴ τὴν οὐ-
σίαν ἀλλοτριωθῆναι. Μετὰ δὲ θείους πέμπτη τάξις
ἐστὶν οἱ ἔγγιστα γένους ὧν ἀεὶ τοῖς πρώτοις δίδωσι
τοὺς κλήρους.

§. 33. Ταῦτ' ἀναγκαίως διεξεληλυθὼς περὶ τῶν
173 μικτὴν ἐχόντων κληρουχίαν χρησμῶν, ἑξῆς δηλώσω
M. τὰ κατ' ἐνθουσιασμὸν τοῦ προφήτου θεσπισθέντα λό-
για. Τοῦτο γὰρ ὑπεσχόμην δείξειν. Ἀρχὴ τοίνυν
ἐστὶν αὐτῷ τῆς θεοφορήτου κατακωχῆς, ἥτις καὶ τῷ
ἔθνει γέγονεν εὐπραγίας ἀρχή, στειλαμένῳ τὴν ἀπ'
Αἰγύπτου πρὸς τὰς κατὰ Συρίαν πόλεις ἀποικίαν μυ-
ριάσι πολλαῖς. Ἄνδρες γὰρ ὁμοῦ καὶ γυναῖκες ἀτρι-

*) Num. 27, 8.

βῇ καὶ μακρὰν ἐρήμην ἅπασαν ἀνύσαντες ἐπὶ θάλατταν ἀφικνοῦνται τὴν ἐρυθρὰν προσαγορευομένην. Εἶθ' ὡς εἰκὸς ἐν ἀμηχάνοις ἦσαν, οὔτε περαιοῦσθαι δυνάμενοι διὰ σκαφῶν ἀπορίαν, οὔτ' ἐπιστρέφειν τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἀσφαλὲς ἡγούμενοι. Διακειμένοις δὲ οὕτως μεῖζον ἐπιῤῥάττει κακόν. Ὁ γὰρ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς δύναμιν παραλαβὼν οὐκ εὐκαταφρόνητον, ἱππότην καὶ πεζὸν στρατὸν, ἐπεξέθει διώκων καὶ σπεύδων καταλαβεῖν, ἵνα τίσηται τῆς ἐξόδου ἣν θεσφάτοις ἀριδήλοις ἐπέτρεψε ποιήσασθαι. Ἀλλ' ὡς ἔοικεν ἀβέβαιος ἡ μοχθηρῶν ἀνθρώπων διάθεσις, ὡς ἐπὶ πλάστιγγος μικρᾶς ἕνεκα προφάσεως ῥέπουσα πρὸς τὰ ἐναντία. Μέσοι δὴ ληφθέντες ἐχθρῶν καὶ θαλάττης ἀπέγνωσαν τὴν ἰδίαν σωτηρίαν, οἱ μὲν εὐκτὸν ἀγαθὸν ἡγούμενοι τὸν οἴκτιστον ὄλεθρον, οἱ δὲ ἄμεινον εἶναι νομίζοντες ὑπὸ τῶν τῆς φύσεως ἀπολέσθαι μερῶν ἢ γέλως ἐχθροῖς γενέσθαι ῥίπτειν ἑαυτοὺς εἰς θάλασσαν διενοοῦντο, καί τινα τῶν βάρος ἐχόντων ἐπαχθισάμενοι παρὰ ταῖς ἠϊόσιν ἐφήδρευον, ἵν' ὁπότε θεάσαιντο τοὺς πολεμίους ἐγγὺς ὄντας καθαλλόμενοι ῥᾷον εἰς βυθὸν ἐνεχθῶσιν. Ἀλλὰ γὰρ οἱ μὲν πρὸς τὸ ἄπορον τῆς ἀνάγκης ἐπτόηντο δυσθανατῶντες.

§. 34. *Ὁ δὲ προφήτης ὁρῶν ὑπ' ἐκπλήξεως σεσαγηνευμένον ὥςπερ βόλον ἰχθύων τὸ σύμπαν ἔθνος, οὐκ ἔτι ὢν ἐν ἑαυτῷ θεοφορεῖται καὶ θεσπίζει τάδε.* *) *„ Τὸ μὲν δέος ἀναγκαῖον καὶ φόβος ἐγγὺς καὶ μέγας ὁ κίνδυνος, ἐξ ἐναντίας ἀχανές ἐστι πέλαγος, ὑπόδρομος εἰς καταφυγὴν οὐδεὶς, ἀπορία πλοίων, κατόπιν ἔφεδροι φάλαγγες ἐχθρῶν αἳ στείχουσιν ἀπνευστὶ διώκουσαι. Ποῖ τις τράπηται, ποῖ τις ἐκνεύσῃ; Πάντα πανταχόθεν ἐξαπιναίως ἐπέθετο,*

---

*) Exod. 15, 1 sqq.

γῆ, θάλαττα, ἄνθρωποι, στοιχεῖα φύσεως. Ἀλλὰ θαῤῥεῖτε, μὴ ἀποκάμνετε, στῆτε ταῖς διανοίαις μὴ κραδαινόμενοι, προςδοκᾶτε τὴν ἀήττητον ἐκ θεοῦ 691
βοήθειαν, αὐτεπαγγέλτως ἤδη παρέσται, μὴ ὁρωμένη P.
προςαγωνιεῖται. Πεπείρασθε αὐτῆς ἤδη πολλάκις ἀμυνομένης ἀφανῶς, μέλλουσαν κονιεῖσθαι βλέπω, βρόχους τοῖς αὐχέσι περιβάλλουσαν κατὰ τῶν ἀντιπάλων, ἕλκει κατὰ τῆς θαλάσσης μολίβδου τρόπον εἰς βυθὸν χωροῦσιν. Ὑμεῖς μὲν ἔτι ζώντων αἰσθάνεσθε, τεθνεώτων δὲ ἐγὼ φαντασίαν λαμβάνω. Τή-
174 μερον δὲ καὶ ὑμεῖς αὐτοὺς νεκροὺς θεάσεσθε." Καὶ
M ὁ μὲν ταῦτα ἀπεφθέγγετο μείζονα ὄντα πάσης ἐλπίδος. Οἱ δὲ ἐπειρῶντο ἔργοις τῆς περὶ τὸ λόγιον ἀληθείας. Ἀπέβαινε γὰρ τὰ χρησθέντα θείαις δυνάμεσι μύθων ἀπιστότερα. Ῥῆξις θαλάσσης, ἀναχώρησις ἑκατέρου τμήματος, πῆξις τῶν κατὰ τὸ ῥαγὲν μέρος διὰ παντὸς τοῦ βάθους κυμάτων ἵν' ἀντὶ τειχῶν ᾖ κραταιοτάτων, εὐθυτενὴς ἀνατομὴ τῆς μεγαλουργηθείσης ὁδοῦ, ᾗ τῶν χρυσταλλωθέντων μεθόριος ἦν ὁδοιπορία, τοῦ ἔθνους ἀκινδύνως πεζεύοντος διὰ θαλάσσης ὡς ἐπὶ ξηρᾶς ἀτραποῦ καὶ λιθώδους ἐδάφους. Ἐκραυρώθη γὰρ ἡ ψάμμος, καὶ ἡ σποράς αὐτῆς οὐσία συμφυεῖσα ἡνώθη. Ἐχθρῶν ἀπνευστὶ διωκόντων ἐφόρμησις σπευδόντων ἐπ' οἰκεῖον ὄλεθρον, νεφέλης ὀπισθοφύλακος ἡνιόχησις, ἐν ᾗ θεία τις ὄψις πυρὸς αὐγὴν ἀπαστράπτουσα ἦν, πελαγῶν ἃ τέως ἀνακοπέντα διειστήκει παλίῤῥοια, τοῦ διακοπέντος καὶ ἀναξηρανθέντος μέρους αἰφνίδιος θαλάττωσις, πολεμίων φθοραὶ, οὓς τότε κρυσταλλωθέντα τείχη καὶ ἀνατραπέντα κατεύνασεν, καὶ αἱ πλημμύραι τοῦ πελάγους, ὥσπερ εἰς φάραγγα τὴν ὁδὸν ἐπενεχθεῖσαι, κατέκλυσαν, ἐπίδειξις τῆς φθορᾶς διὰ τῶν ὑπαναπλευσάντων σωμάτων, ἃ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πελάγους κατεστόρεσε, καὶ σφοδρὰ κυμάτωσις, ὑφ' ἧς πάντες οἱ νεκροὶ σωρηδὸν ἀπεβράσθησαν εἰς τοὺς ἀντιπέραν αἰ-

γιαλοὺς, ἀναγκαῖα θέα γενησόμενοι τοῖς διασωθεῖσιν οἷς ἐξεγένετο μὴ μόνον τοὺς κινδύνους διαφυγεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπιδεῖν τοὺς ἐχθροὺς οὐκ ἀνθρωπίναις ἀλλὰ θειαῖς δυνάμεσι παντὸς λόγου μεῖζον κολασθέντας. Διόπερ εἰκότως εὐχαρίστοις ὕμνοις γεραίρει τὸν εὐεργέτην. Εἰς γὰρ δύο χοροὺς διανείμας τὸν μὲν ἀνδρῶν, τὸν δὲ γυναικῶν, ἐξάρχει μὲν αὐτὸς τοῖς ἀνδράσιν, ἔξαρχον δὲ καὶ τῶν γυναικῶν καθίστησι τὴν ἀδελφὴν, ἵν' ᾄδωσιν ὕμνους εἰς τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν ἀντιφθόγγοις ἁρμονίαις συνηχοῦντες, διά τε κράσεως ἠθῶν καὶ μέλους, τῶν μὲν ἐπὶ τὴν αὐτὴν σπευδόντων ἀμοιβὴν, τοῦ δὲ συνισταμένου κατὰ τὴν βαρύτητος πρὸς ὀξύτητα συμφωνίαν. Φθόγγοι γὰρ οἱ μὲν ἀνδρῶν βαρεῖς, ὀξεῖς δὲ οἱ γυναικῶν, ἐξ ὧν ὅταν ἡ κρᾶσις γένηται σύμ- 6
μετρος ἥδιστον καὶ παναρμόνιον ἀποτελεῖται μέλος. Τὰς δὲ τοσαύτας μυριάδας ἔπεισεν ὁμογνωμονῆσαι, τὸν αὐτὸν ὕμνον ἐν ταὐτῷ συνᾴδειν, τὰ τεράστια ἐκεῖνα καὶ μεγαλουργηθέντα, περὶ ὧν ὀλίγῳ πρότερον διεξῆλθον. Ἐφ' οἷς ὁ προφήτης γεγηθὼς ὁρῶν καὶ τὴν τοῦ ἔθνους περιχάρειαν οὐδ' αὐτὸς ἔτι χωρῶν τὴν ἡδονὴν κατῆρχε τῆς ᾠδῆς. Οἱ δὲ ἀκούοντες εἰς δύο χοροὺς διαιρεθέντες τὰ λεχθέντα συνῇδον.

175 §. 35. *Τοῦτ' ἔστι τῆς κατ' ἐνθουσιασμὸν προ-*
M. *φητείας Μωϋσέως ἀρχὴ καὶ προοίμιον. Ἑξῆς δὲ θεσπίζει περὶ τοῦ πρώτου καὶ ἀναγκαιοτάτου, τροφῆς, ἣν γῆ μὲν οὐκ ἤνεγκε, — καὶ γὰρ ἦν στεῖρα καὶ ἄγονος, — ὤμβρησε δὲ οὐρανὸς οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ἑκάστης ἡμέρας, πρὸ τῆς ἕω καρπὸν αἰθέριον ἐν δρόσῳ κέγχρῳ παραπλήσιον. Ὃ ἰδὼν Μωϋσῆς συγκομίζειν κελεύει, καὶ ἐπιθειάσας φησὶ, "Πιστεύειν δεῖ τῷ θεῷ πεπειραμένους αὐτοῦ τῶν εὐεργεσιῶν ἐν μείζοσιν ἐλπίδος πράγμασιν. Ἀθησαύριστα ἀταμίευτα τὰ τῆς τροφῆς ἔστω. Μηδεὶς ἄχρι πρωΐας ὑπολειπέσθω μηδὲν αὐτῆς μέ-*

ρος." Τοῦτ' ἀκούσαντες ἔνιοι τῶν πρὸς εὐσέβειαν ἀνερματίστων, ὑπολαβόντες ἴσως οὐ χρησμοὺς ἀλλὰ παραίνεσιν ἄρχοντος εἶναι τὰ λεγόμενα, λείπουσιν εἰς τὴν ὑστεραίαν. Τὸ δὲ σηπόμενον τὸν κύκλον τοῦ στρατοπέδου δυσοδμίας πληροῖ τὸ πρῶτον, εἶτα εἰς σκώληκας ὧν ἡ γένεσις ἐκ φθορᾶς ἐστὶ μετέβαλεν. Ἅπερ ἰδὼν Μωϋσῆς εἰκότως ἐπὶ τοῖς ἀπειθέσι πικραίνεται. Πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλεν, εἰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα θεασάμενοι, πρὸς μὲν τὰς πιθανὰς καὶ εὐλόγους φαντασίας ἀδύνατα παραχθῆναι, τελειωθέντα δ' εὐμαρῶς ἐπιφροσύναις θείαις, οὐκ ἐνδοιάζουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπιστοῦσιν οἱ δυσμαθέστατοι πάντων; Ἀλλ' ὅγε πατὴρ δυσὶν ἐναργεστάταις ἀποδείξεσι τὸ λόγιον τοῦ προφήτου διασυνέστησεν, ὧν τὴν μὲν ἑτέραν εὐθὺς ἀπεδείξατο φθορᾷ τοῦ ὑπολειφθέντος καὶ δυσωδίᾳ καὶ τῇ πρὸς σκώληκας τὸ φαυλότατον ζῶον μεταβολῇ, τὴν δὲ ἑτέραν ὕστερον. Ἀεὶ γὰρ τὸ πλεονάζον τοῦ συγκομισθέντος ὑπὸ τῆς πληθύος ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι διελύετο καὶ τηκόμενον ἐξανηλοῦτο.

§. 36. Δεύτερον οὐκ εἰς μακρὰν ἀποθειάσας ἀποφθέγγεται λόγιον τὸ περὶ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης. Ἔχουσαν γὰρ αὐτὴν ἐν τῇ φύσει προνομίαν οὐκ ἀφ' οὗ μόνον ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς οὐρανοῦ καὶ παντὸς αἰσθητοῦ γενέσεως, ἠγνόησαν ἄνθρωποι, τάχα που διὰ τὰς ἐν ὕδασι καὶ πυρὶ γενομένας συνεχεῖς καὶ ἐπαλλήλους φθορὰς οὐ δυνηθέντων παρὰ τῶν προτέρων διαδέξασθαι μνήμην τῶν ἔπειτα τῆς κατὰ τὸν ἐν χρόνοις εἱρμὸν 693
ἀκολουθίας καὶ τάξεως, ὅπερ ἀδηλούμενον ἐπιθειά- P.
σας ἀνέφηνε λογίῳ μαρτυρηθέντι διὰ σημείου τινος ἐναργοῦς. Τὸ δὲ σημεῖον τοιοῦτον ἦν. Ἐλάττων μὲν ἀπὸ ἀέρος ἐγένετο ἡ φορὰ ταῖς προτέραις ἡμέραις τῆς τροφῆς, τότε δὲ αὖ διπλασίων. Καὶ ταῖς μὲν προτέραις εἴ τι κατελείφθη λειβόμενον ἐτήκετο, μέχρι τοῦ παντελῶς εἰς νοτίδα μεταβαλὸν ἀνα-

λωθῆναι. Τότε δὲ οὐδεμίαν δεχόμενον τροπὴν ἐν ὁμοίῳ διέμενεν, ἐφ' οἷς ἀγγελλομένοις καὶ ἅμα ὁρωμένοις καταπλαγεὶς Μωϋσῆς οὐκ ἐστοχάσατο μᾶλ-
176 λον ἢ θεοφορηθεὶς ἐθέσπισε τὴν ἑβδόμην. Ἐῶ
M. λέγειν ὅτι καὶ αἱ τοιαῦται εἰκασίαι συγγενεῖς προφητείας εἰσίν. Ὁ γὰρ νοῦς οὐκ ἂν οὕτως εὐσκόπως εὐθυβόλησεν, εἰ μὴ καὶ θεῖον ἦν πνεῦμα τὸ ποδηγετοῦν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τὸ δὲ τεράστιον οὐ μόνον ἐκ τοῦ διπλασιασθῆναι τὴν τροφὴν ἐδηλοῦτο, οὐδ' ἐκ τοῦ διαμεῖναι σῷον παρὰ τὸ καθεστὼς ἔθος ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἀμφότερα ταῦτα συμβῆναι κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν, ἀφ' ἧς ἤρξατο ἀπὸ ἀέρος ἡ τροφὴ χορηγεῖσθαι, μεθ' ἣν ὁ ἱερώτατος ἀριθμὸς τῆς ἑβδόμης ἔμελλεν ἀνατέλλειν, ὥςτε λογιζόμενος ἄν τις εὕροι κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως τὴν οὐράνιον δοθεῖσαν τροφήν. Ἤρξατο γὰρ καὶ τὸν κόσμον ἑξάδος τῇ πρώτῃ δημιουργεῖν, καὶ τὴν λεχθεῖσαν ὕειν τροφήν. Ἡ δὲ εἰκὼν ὁμοιοτάτη. Καθάπερ γὰρ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὸ τελειότατον ἔργον τὸν κόσμον ἀνέφηνε, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εὐθηνίαν ἐν ἐρήμῳ μεταβαλὼν τὰ στοιχεῖα πρὸς τὸ κατεπεῖγον τῆς χρείας, ἵνα ἀντὶ γῆς ὁ ἀὴρ σιτία τροφὴν ἄπονον φέρῃ καὶ ἀταλαίπωρον, οἷς ἀναχώρησις οὐκ ἦν εὐτρεπίζεσθαι κατὰ σχολὴν τὰ ἐπιτήδεια. Μετὰ ταῦτα τρίτον ἀναφθέγγεται χρησμὸν τερατωδέστατον, δηλονότι τῇ ἑβδόμῃ τὴν εἰωθυῖαν ὁ ἀὴρ οὐ παρέξει τροφὴν, καὶ οὐδὲν ἐπὶ γῆν ἀλλ' οὐδὲ τὸ βραχύτατον ὡς ἔθος ἐνεχθήσεται. Τοῦτο δὲ ἀπέβαινεν ἔργοις. Τῇ μὲν γὰρ προτεραίᾳ ταῦτα θεσπίζει. Τινὲς δὲ τῶν ἀβεβαίων τὸ ἦθος ὥρμησαν ἐπὶ τὴν συγκομιδὴν, καὶ σφαλέντες τῶν ἐλπίδων ἐπανῄεσαν ἄπρακτοι, κακίζοντες μὲν ἑαυτοὺς τῆς ἀπιστίας, ἀληθόμαντιν δὲ καὶ θεοφράδμονα καὶ μόνον προορατικὸν τῶν ἀδήλων ἀνακαλοῦντες τὸν προφήτην.

§. 37. *Τοιαῦτα μὲν ἐστι ἃ περὶ τῆς οὐρανίου
τροφῆς κατεχόμενος ἐθέσπισεν. Ἕτερα δὲ ἑξῆς ἀ-
ναγκαῖα καί τοι δόξαντ' ἂν παραινέσεσιν ἐοικέναι
μᾶλλον ἢ χρησμοῖς, ὧν ἐστὶ καὶ τὸ χρησθὲν κατὰ
τὴν μεγίστην τῶν πατρίων ἐκδιαίτησιν, περὶ ἧς ἔμ-
προσθεν εἶπον, ἡνίκα τεκτηνύμενοι ταῦρον χρυσοῦν
αἰγυπτιακοῦ μίμημα Τύφου χοροὺς ἵστασαν καὶ* 694
βωμοὺς κατεσκεύαζον καὶ θυσίας ἀνῆγον, ἐκλαθό- P.
*μενοι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν θεοῦ, καὶ τὴν προγονικὴν
εὐγένειαν ἣ δι' εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος ηὐξήθη
καθαιροῦντες. Ἐφ' οἷς Μωϋσῆς περιπαθήσας ἦν,
εἰ πρῶτον μὲν πᾶς ὁ λαὸς ἐξαίφνης γεγένηται τυ-
φλὸς ὁ ἄχρι πρὸ μικροῦ πάντων ἐθνῶν ὀξυωπέ-*
177 *στατος· ἔπειτα δὲ, εἰ πλάσμα μύθου κατεψευσμέ-*
M. *νον ἴσχυσε τοσαύτην αὐγὴν σβέσαι τῆς ἀληθείας,
ἣν οὔθ' ἥλιος ἐκλείπων οὔθ' ὁ σύμπας χορὸς τῶν
ἀστέρων ἐπισκιάσει. Περιλαμβάνεται γὰρ ἰδίῳ φέγγει
νοητῷ καὶ ἀσωμάτῳ, πρὸς ὃ παραβαλόμενον τὸ αἰ-
σθητὸν νὺξ ἂν πρὸς ἡμέραν εἶναι νομισθείη. Δι'
ἣν αἰτίαν οὐκ ἔτι μένων ὁ αὐτὸς ἐξάλλεται τό τε
εἶδος καὶ τὴν διάνοιαν καὶ ἐπιθειάσας φησίν, "Τίς
ἐστιν ὁ μὴ τῷ πλάνῳ συνενεχθείς, μηδὲ τὸ κῦρος
ἐπιφημίσας τοῖς ἀκύροις; Πᾶς ὁ τοιοῦτος ἐμοὶ
προσίτω."* *) *Μιᾶς δὲ φυλῆς προσελθούσης οὐχ ἧτ-
τον ταῖς διανοίαις ἢ τοῖς σώμασιν, οἳ πάλαι μὲν
ἐφόνων κατὰ τῶν ἀθέων καὶ ἀνοσιουργῶν, ἡγεμόνα
δὲ ἐζήτουν καὶ στρατάρχην ἀνευρεῖν ὃς ἐνδίκως ὑ-
φηγήσεται καιρὸν καὶ τρόπον τῆς ἀμύνης, οὓς ὀρ-
γῶντας εὑρὼν καὶ γέμοντας εὐτολμίας καὶ παρα-
στήματος, ἔτι μᾶλλον ἢ πρότερον θεοφορηθείς,
"Ξίφος ἕκαστος ὑμῶν," φησίν, "ἀναλαβὼν ἐφορ-
μάτω γε διὰ παντὸς τοῦ στρατοπέδου, καὶ κτεινέτω
μὴ μόνον ἀλλοτρίους, ἀλλὰ καὶ φίλων καὶ συγγε-*

---

*) **Exod. 32, 26 sq.**

νῶν τοὺς οἰκειοτάτους ἐπιστροφάδην, εὐαγέστατον κρίνων τὸ ἔργον ὑπὲρ ἀληθείας καὶ θεοῦ τιμῆς, ὧν ὑπερμαχεῖν καὶ προαγωνίζεσθαι κουφότατος πόνος.” Οἱ δὲ αὐτοβοεὶ τρισχιλίους κτείναντες τοὺς ἀρχηγέτας μάλιστα τῆς ἀσεβείας γενομένους οὐκ ἀπελογήσαντο μόνον περὶ τοῦ μὴ συνεφάψασθαι τοῦ τολμήματος, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀριστέων τοῖς γενναιοτάτοις ἀνεγράφησαν, καὶ γέρως ἠξιώθησαν οἰκειοτάτου ταῖς πράξεσιν ἱερωσύνης. Ἔδει γὰρ θεραπευτὰς ὁσιότητος γενέσθαι τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς ἀνδραγαθισαμένους καὶ προπολεμήσαντας.

§. 38. Ἔχω δέ τι μηνῦσαι σημειωδέστερον λόγιον, περὶ οὗ καὶ πάλαι διεξῆλθον ὅτε καὶ τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπήειν τοῦ προφήτου, ὅπερ αὐτὸς πάλιν κατασχεθεὶς ἀνεφθέγξατο, τελειωθὲν οὐ μακροῖς χρόνοις ὕστερον, ἀλλ' εὐθὺς ὅτε ἐχρησμῳδεῖτο. Τῶν περὶ τὸν νεὼν λειτουργιῶν δύο τάξεις εἰσίν, ἡ μὲν κρείσσων ἱερέων, ἡ δὲ ἐλάττων νεωκόρων. Ἦσαν δὲ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον τρεῖς μὲν ἱερεῖς, νεωκόρων δὲ πολλαὶ χιλιάδες· οὗτοι φυσηθέντες ἐπὶ τῇ τοῦ οἰκείου πλήθους περιουσίᾳ τῆς τῶν ἱερέων κατεφρόνουν ὀλιγότητος. Καὶ δύο ἐν τῷ αὐτῷ παρανομήματα συνύφαινον· ὧν τὸ μὲν ἦν καθαίρεσις 69
τῶν ὑπερεχόντων, τὸ δὲ αὔξησις τῶν ἐλαττόνων, οἷα P
ἡγεμόσιν ὑπηκόων ἐπιτιθεμένων ἐπὶ συγχύσει τοῦ κρατίστου καὶ δημωφελεστάτου τῆς τάξεως. Εἶτα συνιστάμενοι καὶ ἀθροιζόμενοι κατεβόων τοῦ προφήτου, ὡς δι' οἰκειότητα τῷ τε ἀδελφῷ καὶ τοῖς
178 ἀδελφιδοῖς χαρισαμένου τὴν ἱερωσύνην, καὶ ἐπι-
M. ψευσαμένου τὰ περὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, ὡς ἐπιφροσύνῃ θείᾳ καθάπερ διεξῄειμεν μὴ γενόμενα. Ἐφ' οἷς ἀνιαθεὶς καὶ περιαλγήσας, καίτοι πρᾳότατος ὢν καὶ ἡμερώτατος οὕτως πρὸς δικαίαν ὀργὴν ὑπὸ μισοπονήρου πάθους ἠκονήθη, ὡς ἱκετεῦσαι τὸν θεὸν ἀποστραφῆναι τὴν θυσίαν αὐτῶν. Οὐκ ἐπειδήπερ ἔμελλεν ὁ δικαιότατος κριτὴς ἱερουργίας ἀσεβῶν πα-

ραδέχεσθαι, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ θεοφιλοῦς τὸ κατ᾽ αὐτὴν μέρος οὐχ ὑποσιωπᾷ, σπεύδουσα μὴ εὐοδεῖν ἀνοσίους, ἀλλ᾽ αἰεὶ τῆς προθέσεως διαμαρτάνειν. Ἔτι δὲ ζέων καὶ πεπυρωμένος ὑπὸ τῆς νομίμου διαγανακτήσεως ἐνθουσιᾷ καὶ μεταβαλὼν εἰς προφήτην θεσπίζει τάδε. "Χαλεπὸν ἀποστασία πρᾶγμα. Τοὺς ἀπίστους τούτους οὐ μόνον λόγος ἀλλὰ καὶ ἔργα παιδεύει. Παθόντες εἴσονται τὸ ἐμὸν ἀψευδὲς ἐπεὶ μανθάνοντες οὐκ ἔγνωσαν. Ἐπικριθήσεται δὲ τοῦτο τῇ τοῦ βίου τελευτῇ. Εἰ μὲν γὰρ δέξονται τὸν κατὰ φύσιν θάνατον πέπλασμαι τὰ λόγια· εἰ δὲ καινόν τινα καὶ παρηλλαγμένον τὸ φιλάληθές μοι μαρτυρηθήσεται. Χάσματα γῆς ὁρῶ διηνοιγμένης ἐπὶ μήκιστον εὐρυνόμενα, πολυανθρώπους ἀπολλυμένους συγγενείας αὐτάνδρους ὑποσυρομένας, καὶ συγκαταπινομένας οἰκίας, ζῶντας ἀνθρώπους εἰς Ἅιδου κατερχομένους." Ἐπεὶ δὲ ἡσύχασε ῥήγνυται μὲν ἡ γῆ σεισμῷ τιναχθεῖσα, ῥήγνυται δὲ καθ᾽ ὃ μέρος μάλιστα αἱ σκηναὶ τῶν ἀσεβῶν ἦσαν, ὡς ὑπενεχθείσας ἀθρόας ἐπικρυφθῆναι. Τὰ γὰρ διαστάντα μέρη πάλιν συνῆλθε τῆς χρείας ἀποτελεσθείσης ἧς ἕνεκα διεζεύχθη. Μικρὸν δὲ ὕστερον τοὺς τῆς στάσεως ἡγεμόνας πεντήκοντα πρὸς τοῖς διακοσίοις ἄνδρας κεραυνοὶ κατασκήψαντες αἰφνίδιον ἀθρόους ἐξανάλωσαν, μηδὲν μέρος ὑπολειπόμενοι τῶν σωμάτων ὃ ταφῆς ἐπιμοιράσεται. Τὸ δὲ τῶν τιμωριῶν ἐπάλληλον καὶ τὸ ἑκατέρας μέγεθος διάσημον καὶ περιβόητον ἀπέφηνε τὴν εὐσέβειαν τοῦ προφήτου, χρησαμένου θεῷ μάρτυρι τῆς περὶ τοὺς χρησμοὺς ἀληθείας. Ἄξιον δὲ καὶ ἐκεῖνο μὴ παριδεῖν, ὅτι τὰς κατὰ τῶν ἀσεβῶν κολάσεις διεκληρώσαντο γῆ καὶ οὐρανὸς, αἱ τοῦ παντὸς ἀρχαί. Τὴν γὰρ μοχθηρίαν ἐῤῥίζωσαν μὲν ἐπὶ
γῆς, ἐξέτειναν δὲ εἰς αἰθέρα, τοσοῦτον ὕψος αὐτὴν 696
διάραντες. Ὅθεν καὶ τῶν στοιχείων ἑκάτερον ἐχο- P
ρήγησε τὰς τιμωρίας, ἡ μὲν, ἵν᾽ ὑποσύρῃ καὶ καταπίῃ τοὺς τότε βαρύνοντας αὐτὴν ῥαγεῖσα καὶ δι-

στᾶσα· ὁ δὲ, ἵνα καταφλέξῃ καὶ διαφθείρῃ πυ-
ρὸς πολλοῦ φορὰν, καινότατον ὑετὸν ὀμβρήσας.
Τὸ δὲ τέλος καὶ τοῖς καταποθεῖσι καὶ τοῖς ὑπὸ
179 τῶν κεραυνῶν διεφθαρμένοις ταὐτὸν ἀπέβαινε.
M. Οὐδέτεροι γὰρ ἐφάνησαν, οἱ μὲν ἐπικρυφθέντες γῇ,
τῇ τοῦ χάσματος συνόδῳ πρὸς τὸ ἰσόπεδον ἑνωθείσῃ,
οἱ δὲ ὅλοι δι᾽ ὅλων ἀναλωθέντες ὑπὸ τοῦ κεραυνίου
πυρός.

§ 39. Χρόνοις δὲ ὕστερον ἐπειδὴ τὴν ἐνθένδε
ἀποικίαν ἔμελλεν εἰς οὐρανὸν στέλλεσθαι, καὶ τὸν
θνητον ἀπολιπὼν βίον ἀπαθανατίζεσθαι μετακλη-
θεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ὃς αὐτὸν δυάδα ὄντα σῶμα
καὶ ψυχὴν εἰς μονάδος ἀνεστοιχειοῦτο φύσιν, ὅλον
δι᾽ ὅλων μεθαρμοζόμενος εἰς νοῦν ἡλιοειδέστατον,
τότε δὴ κατασχεθεὶς οὐκ ἔτι συλλήβδην ἀθρόῳ
παντὶ τῷ ἔθνει θεσπίζειν ἔοικεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ
μέρος ἑκάστῃ φυλῇ τὰ μέλλοντα καὶ γενεαῖς αὖθις
ἀποβησόμενα· ὧν τὰ μὲν ἤδη συμβέβηκε, τὰ δὲ
προσδοκᾶται, διότι πίστις τῶν μελλόντων ἡ τῶν
προγεγονότων τελείωσις. Ἥρμοττε γὰρ διαφέροντας
καὶ ταῖς σποραῖς, καὶ μάλιστα ἐν τοῖς μητρῴοις
γένεσι, καὶ βουλευμάτων πολυτρόποις ἰδέαις, καὶ τῶν
περὶ τῶν βίον ἐπιτηδευμάτων ἀμυθήτοις διαφοραῖς,
ὥςπέρ τινα κλῆρον διανομὴν λογίων καὶ χρησμῶν
εὑρέσθαι. Θαυμάσια μὲν οὖν ταῦτα· θαυμασιώτα-
τον δὲ καὶ τὸ τέλος τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ὃ καθά-
περ ἐν τῷ ζώῳ κεφαλὴ τῆς ὅλης νομοθεσίας ἐστιν.
Ἤδη γὰρ ἀναλαμβανόμενος, καὶ ἐπ᾽ αὐτῆς βαλβῖ-
δος ἑστὼς ἵνα τὸν εἰς οὐρανὸν δρόμον διανύῃ διϊ-
πτάμενος, καταπνευσθεὶς καὶ ἐπιθειάσας ζῶν ἔτι
τὰ ὡς ἐπὶ θανόντι ἑαυτῷ προφητεύει δεξιῶς, ὡς
ἐτελεύτησε μήπω τελευτήσας, ὡς ἐτάφη μηδενὸς
παρόντος, δηλονότι χερσὶν οὐ θνηταῖς, ἀλλ᾽ ἀθανά-
τοις δυνάμεσιν, ὡς οὐδ᾽ ἐν τάφῳ τῶν προπατόρων
ἐκηδεύθη τυχὼν ἐξαιρέτου μνήματος, ὃ μηδεὶς
εἶδεν ἀνθρώπων, ὡς σύμπαν το ἔθνος αὐτὸν ὅλον

μῆνα δακρυῤῥοοῦν ἐπένθησεν, ἴδιον καὶ κοινὸν πένθος ἐπιδειξάμενον ἕνεκα τῆς ἀλέκτου καὶ πρὸς ἕνα ἕκαστον καὶ πρὸς ἅπαντας εὐνοίας καὶ κηδεμονίας. Τοιοῦτος μὲν ὁ βίος, τοιαύτη δὲ καὶ ἡ τελευτὴ τοῦ βασιλέως καὶ νομοθέτου καὶ ἀρχιερέως καὶ προφήτου Μωϋσέως διὰ τῶν ἱερῶν γραμμάτων μνημονεύεται.

ΠΕΡΙ 744 P.

ΤΩΝ ΔΕΚΑ ΛΟΓΙΩΝ

Ἁ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΝΟΜΩΝ ΕΙΣΙ.

ARGUMENTUM LIBRI.

DE DECEM ORACULIS,

QUAE SUNT

LEGUM CAPITULA.

VULGO: DE DECALOGO.

Leges Moysis praestantissimae habendae, quippe quae in deserto datae sunt, ubi iis neque fastus neque malitia hominum in civitatibus viventium obesse poterant (1 - 5.) Harum legum aliae a deo ipso datae, aliae per Moysem divinitus revelatae sunt (6.) Illae sunt decem, quo numero, qui est absolutissimus, innititur ratio earum perfectissima (7. 8.) Has deus non hominum more elocutus est, sed animo Moysis ipsissimo inspiravit (9.) Concioni totius populi aperiri iussit illa praecepta, ut ostenderet, se mitem potius regem quam tyrannum inferiores despicientem esse (10.) Vocem dei vidit populus, quia deus verba sua per opera audienda facit (11.) Decem praecepta dividuntur in quina, quorum primus quinarius, qui potior, de monarchia dei et de honore parentibus habendo praecipit; secundus, qui inferior, ex interdictis con-

stat rerum quae hominum vitam communem spectant (12). Primo et summo praecepto solum unum deum adorandum statuit, invisibilem rectorem mundi; cuius simulacrum nulla arte effingi debet (13. 14.) Quapropter secundo praecepto plures deos colere interdicitur, quorum simulacra artes et poëtica et pictoria in hominum perniciem formant, ut in templis collocentur atque adorentur (15. 16.) Tertium monet, ne nomine dei in iureiurando abutemur; quid quod ne omnino per deum iuremus (17 - 19.) Quartum sanctitatem septimi diei (20. 21.), et quintum parentes pie coli iubet (22. 23.) Primo praecepto secundi quinarii proscribitur adulterium (24.), secundo homicidium (25), tertio furtum (26), quarto falsum testimonium (27.), quinto concupiscentia (28.) Haec praecepta sunt summarium legum omnium, quae alias speciatim proditae sunt. (29 - 33.)

---

§. 1. Τοὺς βίους τῶν κατὰ Μωϋσέα σοφῶν ἀν-
δρῶν, οὓς ἀρχηγέτας τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ νόμους
ἀγράφους αἱ ἱεραὶ βίβλοι δηλοῦσιν, ἐν ταῖς προτέ-
ραις συντάξεσι μεμηνυκὼς, κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἑξῆς
τῶν ἀναγραφέντων νόμων τὰς ἰδέας ἀκριβώσω, μηδ'
εἴ τις ὑποφαίνοιτο τρόπος ἀλληγορίας τοῦτον παρεὶς,
ἕνεκα τῆς πρὸς διάνοιαν φιλομαθοῦς ἐπιστήμης ἢ
πρὸ τῶν ἐμφανῶν ἔθος τὰ ἀφανῆ ζητεῖν. Πρὸς δὲ
τοὺς ἀποροῦντας διά τί οὐκ ἐν πόλεσιν ἀλλ' ἐν ἐρή-
μῳ βαθείᾳ τοὺς νόμους ἐτίθει, λεκτέον πρῶτον μὲν,
ὅτι αἱ πολλαὶ τῶν πόλεων ἀμυθήτων κακῶν εἰσι
181 μεσταὶ, καὶ τῶν πρὸς τὸ θεῖον ἀνοσιουργημάτων,
M. καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους ἀδικημάτων. Οὐδὲν γάρ ἐ-
στιν ὃ μὴ κεκιβδήλευται, τὰ γνήσια τῶν νόθων πα-
ρευημερούντων, καὶ τὰ ἀληθῆ τῶν εἰκότων, ἃ φύσει
μὲν κατέψευσται, πιθανὰς δὲ ὑποβάλλει φαντασίας
πρὸς ἀπάτην ἐν πόλεσιν, οὗ καὶ ὁ πάντων ἐπιβουλό-
τατος φύεται τῦφος, ὃν τινες τεθήπασι καὶ προσ-
κυνοῦσι τὰς κενὰς δόξας σεμνοποιοῦντες, διὰ χρυ-
σῶν στεφάνων καὶ ἁλουργίδων, καὶ πλήθους θερα-

πόντων καὶ ὀχημάτων, ἐφ' ὧν οἱ λεγόμενοι μακάριοι
καὶ εὐδαίμονες μετέωροι φέρονται, τοτὲ μὲν ὀρεῖς ἢ
ἵππους καταζευγνύντες τοτὲ δὲ καὶ ἀνθρώπους, οἳ
τὰ φορεῖα κατὰ τῶν αὐχένων ἀχθοφοροῦσι τὴν
ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος δι' ὑπερβολὴν ὕβρεως πιε-
ζόμενοι.

§. 2. Τῦφος καὶ πολλῶν ἄλλων κακῶν δημιουρ-
γός ἐστιν ἀλαζονείας, ὑπεροψίας, ἀνοσιότητος. Αἱ
δέ εἰσιν ἀρχαὶ ξενικῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων, οὐδὲν
μέρος, οὐ κοινὸν, οὐκ ἴδιον, οὐ κατὰ γῆν, οὐ κατὰ
θάλατταν ἡσυχάζειν ἐῶσαι. Τί δὲ δεῖ τῶν πρὸς ἀλ-
λήλους ἁμαρτημάτων μεμνῆσθαι; Τύφῳ γὰρ καὶ 745
τὰ θεῖα ἐξωλιγώρηται, καίτοι νομιζόμενα τῆς ἀνω- P.
τάτω τυγχάνειν τιμῆς. Τιμὴ δὲ τίς ἂν γένοιτο, μὴ
προσούσης ἀληθείας ἣ καὶ ὄνομα καὶ ἔργον ἔχει τί-
μιον; Ἐπεὶ καὶ τὸ ψεῦδος ἔμπαλιν ἄτιμον φύσει. Ἡ
δὲ ὀλιγωρία τῶν θείων ἐμφανὴς τοῖς ὀξυδερκέστερον
ὁρῶσι. Μυρίας γὰρ ὅσας διὰ γραφικῆς καὶ πλαστι-
κῆς μορφώσαντες ἰδέας ἱερὰ καὶ νεὼς αὐταῖς προσ-
περιεβάλοντο, καὶ βωμοὺς κατασκευάσαντες ἀγάλμασι
καὶ ξοάνοις καὶ τοιουτοτρόποις ἀφιδρύμασι τιμὰς ἰ-
σολυμπίους ἀπένειμαν ἅπασιν ἀψύχοις, οὓς εὐθυ-
βόλως αἱ ἱεραὶ γραφαὶ τοῖς ἐκ πόρνης γεγονόσιν ἀπει-
κάζουσιν. Ὡς γὰρ οὗτοι πάντας ὅσους ἐραστὰς ἔσχεν
ἡ μήτηρ ἐπιγράφονται πατέρας ἑνὸς ἀγνοίᾳ τοῦ φύσει,
οὕτω καὶ οἱ κατὰ πόλεις οὐκ εἰδότες τὸν ὄντως ὄντα
ἀληθῆ θεὸν μυρία πλήθη ψευδωνύμων ἐκτεθειώκα-
σιν. Εἶτα ἄλλων παρ' ἄλλοις τιμωμένων ἡ περὶ
τοῦ ἀρίστου κρατήσασα διχόνοια καὶ τὰς πρὸς τὰ
ἄλλα πάντα φορὰς ἐγέννησεν. Εἰς ἃ πρῶτον ἀπιδὼν
ἔξω πόλεως ἐβουλήθη νομοθετεῖν. Ἐνενόει δὲ καὶ
ἐκεῖνο δεύτερον, ὅτι τοῦ μέλλοντος ἱεροὺς νόμους
παραδέχεσθαι τὴν ψυχὴν ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀποῤῥύ-
182 ψασθαι, καὶ ἐκκαθήρασθαι τὰς δυσεκπλύτους κη-
M. λῖδας ἃς μιγάδων καὶ συγκλύδων ὄχλος ἀνθρώπων

κατὰ πόλεις προςετρίψατο. Τοῦτο δὲ ἀμήχανον ἑτέρως ἢ διοικισθέντι συμβῆναι, καὶ οὐκ εὐθὺς, ἀλλὰ μακρῷ ὕστερον, ἕως ἂν οἱ τῶν ἀρχαίων παρανομημάτων ἐνσφραγισθέντες τύποι κατὰ μικρὸν ἀμαυρούμενοι καὶ ἀποῤῥέοντες ἀφανισθῶσι. Τοῦτον τὸν τρόπον καὶ οἱ τὴν ἰατρικὴν ἀγαθοὶ σώζουσι τοὺς κάμνοντας. Οὐ γὰρ πρότερον σιτία παρέχειν ἀξιοῦσι πρὶν ἢ τὰ τῶν νόσων αἴτια ὑπεξελέσθαι. Μενόντων γὰρ ἀνωφελεῖς αἱ τροφαὶ, ἐπιζήμιοι ὕλαι γινόμεναι τοῦ πάθους.

§. 3. Εἰκότως οὖν ἐκ τῶν κατὰ πόλιν βλαβερωτάτων συνηθειῶν εἰς ἐρήμην ἀπαγαγὼν, ἵνα κενώσῃ τὰς ψυχὰς ἀδικημάτων, ἤρξατο προςφέρειν ταῖς διανοίαις τροφάς. Αὗται δὲ τίνες ἂν εἶεν ὅτι μὴ νόμοι καὶ λόγοι θεῖοι; Τρίτη δὲ ἐστιν αἰτία ἥδε. Καθάπερ οἱ στελλόμενοι μακρὸν πλοῦν οὐχ ὅταν ἐπιβάντες τῆς νεὼς ἀπὸ λιμένος ἐξαναχθῶσιν ἄρχονται κατασκευάζειν ἱστία καὶ πηδάλια καὶ οἴακας, ἀλλ᾽ ἔτι μένοντες ἐπὶ γῆς ἕκαστα τῶν συντεινόντων πρὸς πλοῦν εὐτρεπίζονται· τὸν αὐτὸν τρόπον ἠξίωσεν οὐ λαβόντας κληρουχίας, καὶ τὰς πόλεις οἰκήσαντας, τότε ζητεῖν νόμους οἷς πολιτεύσονται, ἀλλ᾽ ἑτοιμασαμένους τῆς πολιτείας κανόνας, καὶ ἐνασκηθέντας οἷς ἔμελλον οἱ δῆμοι κυβερνᾶσθαι σωτηρίως, τηνικαῦτα εἰςοικίζεσθαι, χρησομένους εὐθὺς ταῖς τῶν 764
δικαίων παρασκευαῖς, ἐν ὁμονοίᾳ καὶ κοινωνίᾳ καὶ P.
διανομῇ τῶν ἐπιβαλλόντων ἑκάστοις.

§. 4. Φασὶ δέ τινες καὶ τετάρτην αἰτίαν οὐκ ἀπῳδὸν ἀλλ᾽ ἐγγυτάτω τῆς ἀληθείας. Ἐπειδὴ γὰρ ἔδει πίστιν ἐγγενέσθαι ταῖς διανοίαις περὶ τοῦ μὴ εὑρήματα ἀνθρώπου τοὺς νόμους ἀλλὰ θεοῦ χρησμοὺς σαφεστάτους εἶναι, ποῤῥωτάτω τῶν πόλεων ἀπήγαγε τὸ ἔθνος εἰς ἐρήμην βαθεῖαν καὶ ἄγονον οὐ μόνον ἡμέρων καρπῶν, ἀλλὰ

καὶ ποτίμου ὕδατος, ἵνα ἐὰν ἐν σπάνει γενόμενοι τῶν ἀναγκαίων, καὶ δίψῃ καὶ λιμῷ διαφθαρῆναι προσδοκήσαντες, ἐξαπιναίως ἀφθονίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀνευρίσκωσιν ἀπαυτοματισθέντων, οὐρανοῦ μὲν ὕοντος τροφὰς, τὸ καλούμενον μάννα, προσόψημα τὲ τροφῶν ἀπ᾽ ἀέρος ὀρτυγομήτρων φοράν, ὕδατος δὲ πικροῦ γλυκαινομένου πρὸς τὸ πότιμον, πέτρας δὲ ἀκροτόμου πηγὰς ἀνομβρούσης, μηκέτι θαυμάζωσι
183 Νεῖλον, μηδ᾽ εἰ συμβέβηκεν εἶναι θεοῦ τοὺς νόμους
M. ἀμφιγνοῶσιν, ἐναργεστάτην βάσανον εἰληφότες ἐκ τῶν
χορηγιῶν, ἅς ἐξ ἀπόρων ἔσχον οὐκ ἐλπίσαντες. Ὁ γὰρ πρὸς τὸ ζῆν ἀφθονίαν δοὺς καὶ τὰς πρὸς τὸ εὖ ζῆν ἀφορμὰς ἐδωρεῖτο. Πρὸς μὲν οὖν τὸ ζῆν σιτίων ἔδει καὶ ποτῶν ἅπερ ἀνεύρισκον οὐχ ἑτοιμασάμενοι, πρὸς δὲ τὸ εὖ ζῆν καὶ ὡς εἰκὸς νόμων καὶ διαταγμάτων οἷς βελτιοῦσθαι τὰς ψυχὰς ἔμελλον.

§. 5. Αἵδ᾽ εἰσὶν ἐν στοχασμοῖς εἰκόσιν αἰτίαι λεγόμεναι περὶ τοῦ διαπορηθέντος· τὰς γὰρ ἀληθεῖς θεὸς οἶδε μόνος. Εἰπὼν δὲ ἃ ἥρμοττε περὶ τούτων ἑξῆς αὐτοὺς ἀκριβώσω τοὺς νόμους, ἐκεῖνο κατὰ τὸ ἀναγκαῖον προμηνύσας, ὅτι τῶν νόμων οὓς μὲν αὐτὸς ὁ θεὸς οὐ προσχρησάμενος ἄλλῳ δι᾽ αὑτοῦ μόνου θεσπίζειν ἠξίωσεν, οὓς δὲ διὰ προφήτου Μωϋσέως, ὃν ἀριστίνδην ἐξ ἁπάντων ὡς ἐπιτηδειότατον ἱεροφαντεῖν εἵλετο. Τοὺς μὲν οὖν αὐτοπροσώπως θεσπισθέντας δι᾽ αὐτοῦ μόνου συμβέβηκε καὶ νόμους εἶναι, καὶ νόμων τῶν ἐν μέρει κεφάλαια· τοὺς δὲ διὰ τοῦ προφήτου πάντας ἐπ᾽ ἐκείνους ἀναφέρεσθαι. Λέξω δὲ ὡς ἂν οἷός τε ὦ καὶ περὶ ἑκατέρων. Καὶ πρότερόν γε τῶν κεφαλαιωδεστέρων, ὧν εὐθέως ἄξιον θαυμάσαι τὸν ἀριθμὸν δεκάδι τῇ παντελείᾳ περαιουμένων, ἣ πάσας μὲν ἀριθμῶν διαφορὰς, ἀρτίων καὶ περιττῶν καὶ ἀρτιοπερίττων, — ἀρτίων μὲν δυοῖν,

περιττῶν δὲ τριῶν, ἀρτιοπερίττων δὲ πέντε, — πάσας δὲ λόγων τῶν ἐν ἀριθμοῖς πολυπλασίων, καὶ ἐπιμερῶν, καὶ ἐπιμορίων περιέχει· πάσας δὲ ἀναλογίας, τήν τε ἀριθμητικὴν, ᾗ τῷ ἰσαρίθμῳ ὑπερέχει καὶ ὑπερέχεται, — οἷον ἐπὶ τοῦ ἓν καὶ δύο καὶ τρία, — καὶ τὴν γεωμετρικὴν καθ' ἣν οἷος ὁ λόγος πρὸς τὸν πρῶτον τοῦ δευτέρου, τοιοῦτος καὶ ὁ πρὸς τὸν 747
δεύτερον τοῦ τρίτου, ὡς ἔχει ἐπὶ τοῦ ἓν καὶ δύο P.
καὶ τέσσαρα· ἔν τε διπλασίοις καὶ τριπλασίοις καὶ συνόλως πολυπλασίοις καὶ πάλιν ἐν ἡμιολίοις καὶ ἐπιτρίτοις, καὶ τοῖς παραπλησίοις· ἔτι μέντοι καὶ τὴν ἁρμονικὴν, καθ' ἣν ὁ μέσος τῶν ἄκρων τῷ ἴσῳ μορίῳ καὶ ὑπερέχεται καὶ ὑπερέχει, ὡς ἔχει ἐπὶ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου καὶ ἕκτου. Περιέχει δὲ ἡ δεκὰς καὶ τὰς τῶν τριγώνων καὶ τετραγώνων καὶ τῶν ἄλλων πολυγώνων ἐμφαινομένας ἰδιότητας· καὶ τὰς τῶν συμφωνικῶν, τήν τε διὰ τεττάρων ἐν ἐπιτρίτῳ λό-
184 γῳ, τῷ τέσσαρα πρὸς τρία· καὶ τὴν διὰ πέντε
M. ἐν ἡμιολίῳ, τῷ τρία πρὸς δύο· καὶ τὴν διὰ πασῶν ἐν διπλασίῳ, τῷ δύο πρὸς ἕν· καὶ τὴν δὶς διὰ πασῶν ἐν τετραπλασίῳ, τῷ ὀκτὼ πρὸς δύο. Παρ' ὃ μοι δοκοῦσι καὶ οἱ πρῶτοι τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασι θέμενοι — σοφοὶ γὰρ ἦσαν — εἰκότως αὐτὴν προσαγορεῦσαι δεκάδα, ὡσανεὶ δεχάδα οὖσαν, παρὰ τὸ δέχεσθαι καὶ κεχωρηκέναι τὰ γένη πάντα τῶν ἀριθμῶν, καὶ λόγων τῶν κατ' ἀριθμὸν καὶ ἀναλογιῶν, ἁρμονιῶν τε αὖ καὶ συμφωνιῶν.

§. 7. Τὴν μέντοι δεκάδα πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ διὰ ταῦτα ἄν τις εἰκότως θαυμάσαι περιέχουσαν τήν τε ἀδιάστατον φύσιν, καὶ τὴν διαστηματικήν. Ἡ μὲν οὖν ἀδιάστατος τάττεται κατὰ σημεῖον μόνον, ἡ δὲ διαστηματικὴ κατὰ τρεῖς ἰδέας, γραμμῆς, καὶ ἐπιφανείας, καὶ στερεοῦ. Τὸ μὲν γὰρ δυσὶ σημείοις περατούμενον ἐστὶ γραμμὴ, τὸ δὲ ἐπὶ δύο διαστατὸν ἐπιφάνεια ῥυείσης ἐπὶ πλάτος γραμμῆς,

τὸ δ' ἐπὶ τρία στερεόν, μήκους καὶ πλάτους βάθος προςλαβόντων, ἐφ' ὧν ἵσταται φύσις. Πλείους γὰρ τριῶν διαστάσεις οὐκ ἐγέννησεν. Ἀρχέτυποι δὲ τούτων ἀριθμοὶ τοῦ μὲν ἀδιαστάτου σημείου τὸ ἕν, τῆς δὲ γραμμῆς τὰ δύο, καὶ ἐπιφανείας μὲν τρία, στερεοῦ δὲ τέσσαρα, ὧν ἡ σύνθεσις, ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τριῶν καὶ τεσσάρων, ἀποτελεῖ δεκάδα, παραφαίνουσαν τοῖς ὁρατοῖς καὶ ἕτερα κάλλη. Σχεδὸν γὰρ ἡ ἀπειρία τῶν ἀριθμῶν ταύτῃ μετρεῖται· διότι οἱ συστήσαντες αὐτὴν ὅροι τέσσαρες εἰσὶν ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τριῶν καὶ τεττάρων, οἱ δὲ ἴσοι ὅροι ἑκατοντάδα γεννῶσιν ἐκ δεκάδων. Δέκα γὰρ καὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα καὶ τεσσαράκοντα γεννῶσιν ἑκατόν. Ὁμοίως δὲ καὶ χιλιάδα ἐξ ἑκατοντάδων, καὶ μυριάδα ἐκ χιλιάδων. Μονὰς δὲ καὶ δεκὰς καὶ ἑκατοντὰς καὶ χιλιὰς τέσσαρες ὅροι οἱ δεκάδα γεννῶντες, ἥ τις δίχα τῶν πρόσθεν εἰρημένων καὶ ἑτέρας ἀριθμῶν ἐμφαίνει διαφοράς, τόν τε πρῶτον, ὃς μονάδι μόνον μετρεῖται, οὗ παράδειγμα ὁ τρεῖς, ὁ πέντε, ὁ ἑπτά· καὶ τὸν τετράγωνον, τὸν τέταρτον,
τὸν ἰσάκις ἴσον· καὶ μὲν δὴ κύβον τὸν ὄγδοον, ὃς 748
ἐστιν ἰσάκις ἴσος ἰσάκις· καὶ τὸν τέλειον τὸν P.
ἕξ, ἰσούμενον τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι, τρισὶ καὶ δυσὶ καὶ ἑνί.

185 §. 8. Τί δὲ δεῖ καταλέγεσθαι τὰς δεκάδος ἀρε-
M τὰς ἀπείρους τὸ πλῆθος, πάρεργον ποιουμένους ἔργον μέγιστον, ὃ καθ' αὐτὸ συμβέβηκεν αὐταρκεστάτην εἶναι ὑπόθεσιν τοῖς περὶ τὰ μαθήματα διατρίβουσι; Τὰς μὲν οὖν ἄλλας ὑπερθετέον. Μιᾶς δὲ οὐκ ἄτοπον ἴσως ὑπομνησθῆναι δείγματος ἕνεκεν. Τὰς γὰρ ἐν τῇ φύσει λεγομένας κατηγορίας δέκα μόνας εἶναί φασιν οἱ ἐνδιατρίβοντες φιλοσοφίας δόγμασιν, ποιόν, οὐσίαν, ποσόν, πρόςτι, ποιεῖν, πάσχειν, ἔχειν, κεῖσθαι, τὰ ὧν οὐκ ἄνευ, χρόνον καὶ τόπον. Οὐδὲν γάρ ἐστι τούτων ἀμέτοχον, οἷον, ἐγὼ μὲν μετέχω οὐσίας, δανεισάμενος ἀφ' ἑκάστου τῶν

στοιχείων ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ὅλος ὁ κόσμος, γῆς, καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρὸς, τὰ πρὸς τὴν ἐμὴν σύστασιν αὐταρκέστατα. Μετέχω δὲ καὶ ποιότητος καθ᾽ ἣν ἄνθρωπός εἰμι, καὶ ποσότητος ᾗ πηλίκος. Γίνομαι δὲ καὶ πρός τι, ὅταν μου πρὸς δεξιοῖς τις ἢ πρὸς εὐωνύμοις ᾖ. Ἀλλὰ καὶ ποιῶ τι, τρίβων τί ἢ καίων· καὶ πάσχω, κειρόμενος ἢ τριβόμενος ὑφ᾽ ἑτέρων. Καὶ ἐν τῷ ἔχειν ἐξετάζομαι, ἢ περιβεβλημένος ἢ ὡπλισμένος, καὶ ἐν τῷ κεῖσθαι, σχέδην καθεζόμενος ἢ κατακεκλιμένος. Εἰμὶ δὲ πάντως καὶ ἐν χρόνῳ καὶ ἐν τόπῳ, τῶν προειρημένων οὐδενὸς δυναμένων χωρὶς ἀμφοῖν ὑφίστασθαι.

§. 9. Ταυτὶ μὲν οὖν ἀποχρώντως λελέχθω. Συνυφαίνειν δὲ ἀναγκαῖον τὰ ἀκόλουθα, τοὺς δέκα λόγους, ἢ χρησμοὺς ἢ νόμους καὶ θεσμοὺς πρὸς ἀλήθειαν ὄντας, οὓς ἀθροισθέντος τοῦ ἔθνους ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν ὁ πατὴρ τῶν ὅλων ἐθέσπισεν. Ἆρά γε φωνῆς τρόπον προέμενος αὐτός; Ἄπαγε, μηδ᾽ εἰς νοῦν ποτ᾽ ἔλθῃ τὸν ἡμέτερον. Οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁ θεὸς στόματος καὶ γλώττης καὶ ἀρτηριῶν δεόμενος, ἀλλ᾽ ἐμοὶ δοκεῖ τὰ κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἱεροπρεπέστατόν τι θαυματουργῆσαι, κελεύσας ἠχὴν ἀόρατον ἐν ἀέρι δημιουργηθῆναι, πάντων ὀργάνων θαυμασιώτερον ἁρμονίαις τελείαις ἡρμοσμένων, οὐκ ἄψυχον ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς τρόπον ζώου συνεστηκότος, ἀλλὰ ψυχὴν λογικὴν ἀνάπλεων σαφηνείας καὶ τρανότητος, ἣ τὸν ἀέρα σχηματίσασα καὶ ἐπιτείνασα καὶ πρὸς πῦρ φλογοειδὲς μεταβαλοῦσα, καθάπερ πνεῦμα διὰ σάλπιγγος φωνὴν τοσαύτην ἔναρθρον ἐξήχησεν, ὡς
186 τοῖς ἔγγιστα τοὺς πόῤῥωτάτω κατ᾽ ἴσον ἀκροᾶ-
M σθαι δοκεῖν. Ἀνθρώπων μὲν γὰρ αἱ φωναὶ πρὸς
μήκιστον ἀποτεινόμεναι πεφύκασιν ἐξασθενεῖν, ὡς
ἀριδήλους τοῖς μακρὰν ἀφεστηκόσι μὴ γίνεσθαι τὰς P.
ἀντιλήψεις, ταῖς ἐπεκτάσεσιν ἐκ τοῦ κατ᾽ ὀλίγον 749

ἀμαυρουμένας, ἐπειδὴ καὶ τὰ ὄργανα φθαρτά. Τὴν δὲ κεκαινουργημένην φωνὴν ἐπιπνέουσα θεοῦ δύναμις ἤγειρε καὶ ἐζωπύρει, καὶ ἀναχέουσα πάντη τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς ἀπέφηνε τηλαυγέστερον, ἀκοὴν ἑτέραν πολὺ βελτίω τῆς δι᾽ ὤτων ταῖς ἑκάστου ψυχαῖς ἐντιθεῖσα. Ἡ μὲν γὰρ βραδυτέρα πως οὖσα αἴσθησις ἀτρεμίζει, μέχρις ἂν ὑπ᾽ ἀέρος πληχθεῖσα διακινηθῇ· φθάνει δὲ ἡ τῆς ἐνθέου διανοίας ὀξυτάτῳ τάχει προσυπαντῶσα τοῖς λεγομένοις.

§. 10. Φωνῆς μὲν δὴ τῆς θείας πέρι τοσαῦτα. Δεόντως δὲ ἄν τις ἀπορήσαι, τοῦ χάριν, πλείστων ὅσων μυριάδων εἰς ἓν ἠθροισμένων χωρίον, ἕκαστον θεσπίζειν τῶν δέκα λογίων ἠξίωσεν ὡς οὐχὶ πρὸς πλείους ἀλλὰ ὡς πρὸς ἕνα, οὐ μοιχεύσεις, *) λέγων, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις καὶ τὰ ἄλλα ταύτῃ. Λεκτέον μὲν οὖν, ὅτι βούλεται κάλλιστον ἀναδιδάξαι μάθημα τοὺς ἐντυγχάνοντας ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς, ὡς ἄρα καθ᾽ αὑτὸν εἷς ἕκαστος ὅταν ᾖ νόμιμος καὶ θεῷ καταπειθὴς ἰσότιμός ἐστιν ὅλῳ ἔθνει πολυανθρωποτάτῳ, μᾶλλον δὲ καὶ πᾶσιν ἔθνεσιν. Εἰ δὲ δεῖ περαιτέρω προελθόντα εἰπεῖν καὶ παντὶ τῷ κόσμῳ, διότι ἐν ἑτέροις ἐπαινῶν τινὰ δίκαιον ἄνδρα φησὶν, "Ἐγώ εἰμι ὁ θεός σου." **) Ὁ δ᾽ αὐτὸς ἦν καὶ κόσμου θεός· ὡς τοὺς ὑπηκόους τὴν αὐτὴν τεταγμένους τάξιν, καὶ ὁμοίως εὐαρεστοῦντας τῷ ταξιάρχῳ, τῆς ἴσης ἀποδοχῆς καὶ τιμῆς μεταλαμβάνειν. Δεύτερον δὲ, ὅτι κοινῇ μὲν ὡς πλήθει τις ἐκκλησιάζων οὐκ ἐξ ἀνάγκης διαλέγεται, ἐνίοτε δὲ προστάττων ἢ ἀπαγορεύων ἰδίᾳ, ὡς ἑνὶ ἑκάστῳ τῶν ἐμφερομένων εὐθὺς ἂν δόξαι τὰ πρακτέα, καὶ κοινῇ πᾶσιν ἀθρόοις ὑφηγεῖσθαι, εὐπειθέστερος ὁ τὰς παραινέσεις αὐτοπροσώπως δεχόμενος· ὁ δὲ συλλήβδην μεθ᾽ ἑτέρων κεκώφωται τὸν ὄχλον ἀφηνια-

---

*) Exod. 20, 13. **) Gen. 17, 1.

σμοῦ παρακάλυμμα ποιούμενος. Τρίτον, ἵνα μηδείς ποτε βασιλεὺς ἢ τύραννος ἀφανοῦς ἰδιώτου καταφρονήσῃ γεμισθεὶς ἀλαζονείας καὶ ὑπεροψίας, ἀλλ᾽ εἰς τὰ τῶν ἱερῶν νόμων διδασκαλεῖα φοιτή-
187 σας, χαλάσῃ τὰς ὀφρῦς, ἀπομαθὼν οἴησιν, εἰκότι
M. μᾶλλον δ᾽ ἀληθεῖ λογισμῷ. Εἰ γὰρ ὁ ἀγένητος, καὶ ἄφθαρτος, καὶ ἀΐδιος, καὶ οὐδενὸς ἐπιδεής, καὶ ποιητὴς τῶν ὅλων, καὶ εὐεργέτης καὶ βασιλεὺς τῶν βασιλέων, καὶ θεὸς θεῶν οὐδὲ τοῦ ταπεινοτάτου ὑπεριδεῖν ὑπέμεινεν, ἀλλὰ καὶ τοῦτον εὐωχῆσαι λογίων καὶ θεσμῶν ἱερῶν ἠξίωσεν, ὡς μόνον ἑστιᾶν μέλλων, καὶ μόνῳ τὸ συμπόσιον εὐτρεπίζεσθαι πρὸς ψυχῆς ἀνάχυσιν ἱεροφαντουμένης, ᾗ θέμις τὰς μεγάλας τελεῖσθαι τελετὰς, ἐμοὶ τῷ θνητῷ τί προσῆκον ὑψαυχενεῖν καὶ πεφυσῆσθαι φρυαττομένῳ
πρὸς τοὺς ὁμοίους, οἳ τύχαις μὲν ἀνίσοις ἴσῃ δὲ 750
καὶ ὁμοίᾳ συγγενείᾳ κέχρηνται, μίαν ἐπιγραψάμε- P.
νοι μητέρα τὴν κοινὴν ἁπάντων ἀνθρώπων φύσιν; Εὐπρόσιτον οὖν καὶ εὐέντευκτον ἐμαυτὸν παρέξω, καὶ ἂν τὸ τῆς γῆς καὶ τὸ τῆς θαλάττης κράτος ἀνάψωμαι, τοῖς ἀπορωτάτοις, καὶ ἀδοξοτάτοις, καὶ οἰκειοτάτης συμμαχίας ἐρήμοις, ἑκατέρου τῶν γονέων ὀρφανοῖς καὶ γυναιξὶ χηρείαν ὑπομενούσαις, καὶ πρεσβύταις, ἢ μηδὲ παιδοποιησαμένοις τοπαράπαν, ἢ ἀποβαλοῦσιν ὠκυμόρους οὓς ἐγέννησαν. Ἄνθρωπος γὰρ ὢν ὄγκον καὶ σεμνότητα τετραγῳδημένην οὐ δικαιώσω προσίεσθαι· μενῶ δὲ ἐντὸς τῆς φύσεως, τοὺς ὅρους αὐτῆς μὴ ὑπερβαίνων, ἀλλ᾽ ἐθίζων τὴν ἐμαυτοῦ διάνοιαν ἀνθρωποπαθεῖν. Οὐ μόνον διὰ τὰς ἀδήλους τῶν ἐναντίων πρὸς τὰ ἐναντία μεταβολὰς καὶ τῶν εὖ πραττόντων καὶ τῶν ἐν κακοπραγίαις, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἁρμόττειν, καὶ ἂν ἀτρέπτως καὶ βεβαίως μένῃ τὸ εὐτυχεῖν, μὴ ἐπιλανθάνεσθαί τινα αὑτοῦ, διὰ ταῦτά μοι δοκεῖ τοὺς χρησμοὺς ἑνικῶς ἀποτεινόμενος ὡς πρὸς ἕνα θεσπίζειν ἐθελῆσαι.

§. 11. *Πάντα δὲ, ὡς εἰκὸς, τὰ περὶ τὸν τόπον ἐθαυματουργεῖτο, κτύποις βροντῶν μειζόνων ἢ ὥστε χωρεῖν ἀκοὰς, ἀστραπῶν λάμψεσιν αὐγοειδεστάταις, ἀοράτου σάλπιγγος ἠχῇ πρὸς μήκιστον ἀποτεινούσῃ, καθόδῳ νεφέλης, ἣ κίονος τρόπον τὴν μὲν βάσιν ἐπὶ γῆς ἠρήρειστο, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα πρὸς αἰθέριον ὕψος ἀνέτεινε, πυρὸς οὐρανίου φορᾷ, καπνῷ βαθεῖ τὰ ἐν κύκλῳ συσκιάζοντος. Ἔδει γὰρ θεοῦ δυνάμεως ἀφικνουμένης μηδὲν τῶν τοῦ κόσμου μερῶν*
188 *ἡσυχάζειν, ἀλλὰ πάντα πρὸς ὑπηρεσίαν συγκεκινῆ-*
M. *σθαι. Παρειστήκει δὲ ὁ λεὼς ἁγνεύσας ὁμιλιῶν τῶν πρὸς γυναῖκας, καὶ πασῶν ἡδονῶν ἔξω τῶν πρὸς τὰς τροφὰς ἀναγκαίων ἀποσχόμενος λουτροῖς τε καὶ περιῤῥαντηρίοις καθηράμενος ἐκ τριῶν ἡμερῶν, ἔτι καὶ τὰς ἐσθῆτας ἀποπλυνάμενος ἐν τοῖς μάλιστα λευχείμων, ἀκροβατῶν καὶ ἀνωρθιακὼς τὰ ὦτα, Μωϋσέως προδηλώσαντος εὐτρεπίζεσθαι πρὸς ἐκκλησίαν. Ἔγνω γὰρ αὐτὴν ἐσομένην, ἡνίκα μόνως ἀνακληθεὶς ἐχρησμῳδεῖτο. Φωνὴ δὲ ἐκ μέσου τοῦ ῥυέντος ἀπ᾽ οὐρανοῦ πυρὸς ἐξήχει καταπληκτικωτάτη, τῆς φλογὸς εἰς διάλεκτον ἀρθρουμένης τὴν συνήθη τοῖς ἀκροωμένοις, ᾗ τὰ λεγόμενα οὕτως ἐναργῶς ἐτρανοῦτο, ὡς ὁρᾶν αὐτὸ μᾶλλον ἢ ἀκούειν δοκεῖν. Ἐγγυᾶται δέ μου τὸν λόγον ὁ νόμος ἐν ᾧ γέγραπται, "Πᾶς ὁ λαὸς ἑώρα τὴν φωνὴν ἐμφαντικώτατα."* *) *Τὴν μὲν γὰρ ἀνθρώπων ἀκουστὴν εἶναι συμβέβηκεν, ὁρατὴν δὲ ὡς ἀληθῶς τοῦ θεοῦ. Διὰ τί; Ὅτι ὅσα ἂν λέγῃ ὁ θεὸς, οὐ ῥήματά* 751
ἐστιν, ἀλλ᾽ ἔργα ἅπερ ὀφθαλμοὶ πρὸ ὤτων διορί- P.
ζουσι. Παγκάλως μέν τοι καὶ θεοπρεπῶς ἐκ τοῦ πυρὸς ἡ φωνὴ λέγεται προέρχεσθαι. Ἠκρίβωται γὰρ καὶ βεβασάνισται τὰ θεοῦ λόγια καθάπερ χρυσὸς πυρί. Μηνύει δὲ καὶ διὰ συμβόλου τί τοιοῦτο.

---

*) Exod. 20, 18.

Ἐπειδὴ τοῦ πυρὸς τὸ μὲν φωτίζειν, τὸ δὲ καίειν πέφυκεν, οἱ μὲν τοῖς χρησμοῖς ἀξιοῦντες εἶναι καταπειθεῖς ὡς ἐν ἀσκίῳ φωτὶ τὸν ἀεὶ χρόνον βιώσονται, τοὺς νόμους αὐτοὺς ἀστέρας ἔχοντες ἐν ψυχῇ φωσφοροῦντας· ὅσοι δ᾽ ἀφηνιασταὶ καιόμενοι καὶ κατακαιόμενοι διατελοῦσιν ὑπὸ τῶν ἔνδον ἐπιθυμιῶν, αἳ φλογὸς τρόπον πορθήσουσι τὸν σύμπαντα τῶν ἐχόντων βίον.

§. 12. Ἃ μὲν οὖν ἦν ἀναγκαῖον προδηλῶσαι ταῦτ᾽ ἐστίν. Ἐπ᾽ αὐτὰ δὲ ἤδη τρεπτέον τὰ λόγια, καὶ πάντα τὰ ἐν τούτοις ἐρευνητέον διάφορα. Δέκα τοίνυν ὄντα διένειμεν εἰς δύο πεντάδας ἃς δυσὶ στήλαις ἐνεχάραξε. Καὶ ἡ μὲν προτέρα πεντὰς τὰ πρωτεῖα ἔλαχεν ἡ δὲ δευτέρα τῶν ἡσσόνων ἠξιοῦτο. Καλαὶ δ᾽ ἀμφότεραι καὶ βιωφελεῖς, εὐρείας ὁδοὺς καὶ λεωφόρους ἑνὶ τέλει περατουμένας ἀναστέλλουσαι, πρὸς ἄπταιστον ψυχῆς ἐφιεμένης αἰεὶ τοῦ βελτίστου πορείαν. Ἡ μὲν οὖν ἀμείνων πεντὰς τοιάδε ἦν, περὶ μοναρχίας, ᾗ μοναρχεῖται ὁ κόσμος· περὶ ξοάνων καὶ ἀγαλμάτων καὶ συνόλως ἀφιδρυμάτων χειροκμήτων· περὶ τοῦ μὴ λαμβάνειν ἐπὶ ματαίῳ πρόσρησιν θεοῦ· περὶ τοῦ
189 τὴν ἱερὰν ἑβδόμην ἄγειν ἱεροπρεπῶς· περὶ γο-
M. νέων τιμῆς, καὶ ἰδίᾳ ἑκατέρου καὶ ἀμφοτέρων κοινῇ· ὡς εἶναι τῆς μὲν μιᾶς γραφῆς τὴν ἀρχὴν θεὸν καὶ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦ παντὸς, τὸ δὲ τέλος γονεῖς, οἳ μιμούμενοι τὴν ἐκείνου φύσιν γεννῶσι τοὺς ἐπὶ μέρους. Ἡ δὲ ἑτέρα πεντὰς τὰς πάσας ἀπαγορεύσεις περιέχει, μοιχειῶν, φόνου, κλοπῆς, ψευδομαρτυριῶν, ἐπιθυμιῶν. Ἐπισκεπτέον δὲ μετὰ πάσης ἀκριβείας τῶν λογίων ἕκαστον μηδὲν πάρεργον αὐτῶν ποιουμένους. Ἀρχὴ δ᾽ ἀρίστη πάντων μὲν τῶν ὄντων θεὸς, ἀρετῶν δὲ εὐσέβεια· περὶ ὧν ἀναγκαιότατον πρῶτον διεξελθεῖν. Πλάνος τὶς οὐ μικρὸς τὸ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων γένος κατέσχηκε, περὶ πράγματος, ὅπερ ἢ μόνον ἢ μάλιστα ἦν εἰκὸς

ἀπλανέστατον ταῖς ἑκάστων διανοίαις ἐνιδρύσθαι. Ἐκτεθειώκασι γὰρ οἱ μὲν τὰς τέσσαρας ἀρχὰς, γῆν, καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα καὶ πῦρ· οἱ δὲ ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ τοὺς ἄλλους πλανήτας καὶ ἀπλανεῖς ἀστέρας· οἱ δὲ τὸν συμπάντα κόσμον. Τὸν δὲ ἀνωτάτω καὶ πρεσβύτατον, τὸν γεννητὴν, τὸν ἄρχοντα τῆς μεγάλης πόλεως, τὸν στρατιάρχην τῆς ἀηττήτου στρατιᾶς, τὸν κυβερνήτην ὃς οἰκονομεῖ σωτηρίως αἰεὶ τὰ σύμπαντα παρεκαλύψαντο, ψευδωνύμους προσρήσεις ἐκείνοις ἐπι- 75
φημίσαντες ἑτέρας ἕτεροι. Καλοῦσι γὰρ τὴν γῆν P
Κόρην, Δήμητρα, Πλούτωνα. Τὴν δὲ θάλασσαν Ποσειδῶνα, δαίμονας ἐναλίους ὑπάρχους αὐτῷ προσαναπλάττοντες, καὶ θεραπείας ὁμίλους μεγάλους ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν. Ἥραν δὲ τὸν ἀέρα, καὶ τὸ πῦρ Ἥφαιστον καὶ ἥλιον Ἀπόλλωνα, καὶ σελήνην Ἄρτεμιν καὶ ἑωσφόρον Ἀφροδίτην, καὶ στίλβοντα Ἑρμῆν καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων ἑκάστου τὰς ἐπωνυμίας μυθογράφοις παρέδοσαν, οἳ πρὸς ἀπάτην ἀκοῆς εὖ τετεχνασμένα πλάσματα συνυφήναντες ἔδοξαν περὶ τὴν τῶν ὀνομάτων θέσιν κεκομψεῦσθαι. Τόν τε οὐρανὸν εἰς ἡμισφαίριον τῷ λόγῳ διχῇ διανείμαντες, τὸ μὲν ὑπὲρ γῆς, τὸ δὲ ὑπὸ γῆς, Διοσκόρους ἐκαλέσαντο, περὶ τῆς ἑτερημέρου ζωῆς αὐτῶν προστερατευσάμενοι διήγημα. Τοῦ γὰρ οὐρανοῦ συνεχῶς καὶ ἀπαύστως ἀεὶ κύκλῳ περιπολοῦντος, ἀνάγκη τῶν ἡμισφαιρίων ἑκάτερον ἀντιμεθίστασθαι παρ' ἡμέραν ἄνω τε καὶ κάτω γινομένων, ὅσα τῷ δοκεῖν· ἄνω γὰρ καὶ κάτω πρὸς ἀλήθειαν οὐδὲν
190 ἐν σφαίραις. Πρὸς δὲ τὴν ἡμετέραν σχέσιν αὐτὸ
M. μόνον εἴωθε λέγεσθαι, τὸ μὲν ὑπὲρ κεφαλῆς ἄνω, κάτω δὲ τὸ ἐναντίον. Τῷ δὴ φιλοσοφεῖν ἀνόθως ἐγνωκότι καὶ ἀδόλου καὶ καθαρᾶς εὐσεβείας μεταποιουμένῳ κάλλιστον καὶ ὁσιώτατον ὑφηγεῖται παράγγελμα, μηδὲν τῶν τοῦ κόσμου μερῶν αὐτοκρατὲς ὑπολαμβάνειν εἶναι. Καὶ γὰρ γέγονε. Γένεσις δὲ φθορᾶς ἀρχὴ, καὶ ἂν προνοίᾳ τοῦ πεποιηκότος

ἀθανατίζηται· καὶ ἦν ποτε χρόνος ὅτε οὐκ ἦν. Θεὸν δὲ πρότερον μὲν οὐκ ὄντα, καὶ ἀπὸ τινὸς χρόνου γενόμενον καὶ μὴ διαιωνίζοντα λέγειν οὐ θεμιτόν.

§. 13. Ἀλλὰ γὰρ ἔνιοι περὶ τὰς κρίσεις ἀπονοίᾳ τοσαύτῃ κέχρηνται, ὡς οὐ μόνον τὰ εἰρημένα θεοὺς νομίζειν, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον αὐτῶν μέγιστον καὶ πρῶτον θεόν, τὸν ὄντα ὄντως ἢ οὐκ εἰδότες ἀδιδάκτῳ τῇ φύσει, ἢ οὐ σπουδάζοντες μαθεῖν, ἕνεκα τοῦ μηδὲν ἔξω τῶν αἰσθητῶν ἀόρατον καὶ νοητὸν αἴτιον ὑπολαμβάνειν εἶναι, καί τοι σαφεστάτης ἐγγὺς παρακειμένης πίστεως. Ψυχῇ γὰρ ζῶντες καὶ βουλευόμενοι, καὶ πάνθ᾽ ὅσα κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον δρῶντες, οὐδέποτε ψυχὴν ὀφθαλμοῖς σώματος ἴσχυσαν θεάσασθαι, καί τοι φιλοτιμηθέντες ἂν πάσαις φιλοτιμίαις, εἴπως ἰδεῖν οἷόν τε ἦν ἀγαλμάτων ἱεροπρεπέστατον, ἀφ᾽ οὗ κατὰ μετάβασιν εἰκὸς ἦν ἔννοιαν τοῦ ἀγεννήτου καὶ ἀϊδίου λαβεῖν, ὃς ἅπαντα τὸν κόσμον ἡνιοχῶν σωτηρίως ἀόρατος ὢν κατευθύνει. Καθάπερ οὖν τοῦ μεγάλου βασι- 753
λέως τὰς τιμὰς εἴ τις τοῖς ὑπάρχοις καὶ σατράπαις P.
ἀπένειμεν, ἔδοξεν ἂν οὐκ ἀγνωμονέστατος εἶναι μόνον ἀλλὰ καὶ ῥιψοκινδυνότατος, χαριζόμενος τὰ δεσπότου δούλοις· τὸν αὐτὸν τρόπον ἂν τοῖς αὐτοῖς γεραίρῃ τὸν πεποιηκότα τοῖς γεγονόσιν ἴστω πάντων ἀβουλότατος ὢν καὶ ἀδικώτατος, ἴσα διδοὺς ἀνίσοις οὐκ ἐπὶ τιμῇ τῶν ταπεινοτέρων, ἀλλ᾽ ἐπὶ καθαιρέσει τοῦ κρείττονος. Εἰσὶ δὲ οἳ καὶ προσυπερβάλλουσιν ἀσεβείᾳ, μηδὲν τῶν ἴσων μεταδιδόντες, ἀλλὰ τοῖς μὲν τὰ πάντα τῶν ἐπὶ τιμῇ χαριζόμενοι, τῷ δὲ οὐδὲν νέμοντες ἀλλ᾽ οὐδὲ μνήμης τὸ κοινότατον ἀξιοῦνται. Ἐπιλήθονται γὰρ οὗ μόνον προσῆ-
191 κον ἦν μεμνῆσθαι, ἐπιτηδεύοντες οἱ βαρυδαίμονες
M. ἑκούσιον λήθην. Ἔνιοι δὲ καὶ στομάργῳ κατεχόμενοι λύττῃ τὰ δείγματα τῆς ἐνιδρυμένης ἀσεβείας εἰς μέσον προφέροντες βλασφημεῖν ἐπιχειροῦσι τὸ θεῖον,

ἀκονησάμενοι κακήγορον γλῶτταν, ἅμα καὶ λυπεῖν ἐθέλοντες τοὺς εὐσεβοῦντας, οἷς ἄλεκτον καὶ ἀπαρηγόρητον εὐθὺς εἰςδύεται πένθος τὴν ὅλην πυρπολοῦν ψυχὴν δι' ὤτων. Ἡ γὰρ τῶν ἀνοσίων ἑλέπολις τοῦτ' ἔστι, ᾧ μόνῳ τοὺς φιλοθέους ἐπιστοματίζουσι, νομίζοντας ὑπὲρ τοῦ μὴ παροξύνειν ἐν τῷ παρόντι κάλλιστον τὴν ἡσυχίαν.

§. **14.** *Πᾶσαν οὖν τὴν τοιαύτην τερθρείαν ἀπωσάμενοι τοὺς ἀδελφοὺς φύσει μὴ προςκυνῶμεν, εἰ καὶ καθαρωτέρας καὶ ἀθανατωτέρας οὐσίας ἔλαχον. Ἀδελφὰ δὲ ἀλλήλων τὰ γενόμενα, καθ' ὃ γέγονεν, ἐπεὶ καὶ πατὴρ ἁπάντων εἷς ὁ ποιητὴς τῶν ὅλων ἐστιν· ἀλλὰ καὶ διανοίᾳ, καὶ λόγῳ, καὶ πάσῃ δυνάμει τῇ τοῦ ἀγεννήτου, καὶ ἀϊδίου, καὶ τῶν ὅλων αἰτίου θεραπείᾳ σφόδρ' εὐτόνως καὶ ἐῤῥωμένως ἐπαποδυώμεθα, μὴ ὑποκατακλινόμενοι, μηδ' ὑπείκοντες ταῖς τῶν πολλῶν ἀρεσκείαις, ἀφ' ὧν καὶ οἱ δυνάμενοι σώζεσθαι διαφθείρονται. Πρῶτον μὲν οὖν παράγγελμα καὶ παραγγελμάτων ἱερώτατον στηλιτεύσωμεν ἐν αὑτοῖς, ἕνα τὸν ἀνωτάτω νομίζειν τε καὶ τιμᾶν θεόν. Δόξα δὲ ἡ πολύθεος μηδ' ὤτων ψαυέτω καθαρῶς καὶ ἀδόλως ἀνδρὸς εἰωθότος ζητεῖν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅσοι μὲν ἡλίου καὶ σελήνης καὶ τοῦ σύμπαντος οὐρανοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὁλοσχερεστάτων μερῶν ὡς θεῶν πρόπολοί τε καὶ θεραπευταὶ, διαμαρτάνουσι μὲν, — πῶς γὰρ οὔ, τοὺς ὑπηκόους τοῦ ἄρχοντος σεμνύνοντες; — ἧττον δὲ τῶν ἄλλων ἀδικοῦσι, τῶν ξύλα καὶ λίθους, ἄργυρόν τε καὶ χρυσὸν καὶ τὰς παραπλησίους ὕλας μορφωσάντων ὡς φίλον ἑκάστοις, εἶτ' ἀγαλμάτων καὶ ξοάνων καὶ τῶν ἄλλων χειροκμήτων, ὧν πλαστικὴ καὶ ζωγραφία καὶ δημιουργία μεγάλα ἔβλαψε τὸν ἀνθρώπινον βίον, καταπλησάντων τὴν οἰκουμένην. Τὸ γὰρ* 754
192 *κάλλιστον ἔρεισμα τῆς ψυχῆς ἐξέκοψαν, τὴν περὶ* P.
M. *τοῦ ζῶντος ἀεὶ θεοῦ προςήκουσαν ὑπόληψιν, ὥσπερ τὲ ἀνερμάτιστα σκάφη ὧδε καὶ ἐκεῖσε σαλεύουσι δια-*

φερόμενοι τὸν αἰῶνα, μηδέποτ' εἰς λιμένα καταραι, μηδ' ἐνορμίσασθαι βεβαίως ἀληθείᾳ δυνάμενοι, τυφλώττοντες περὶ τὸ θέας ἄξιον, πρὸς ὃ μόνον ὀξυδορκεῖν ἀναγκαῖον ἦν. Καί μοι δοκοῦσι τῶν τὰς τοῦ σώματος ὄψεις πεπηρωμένων ἀθλιώτερον ζῆν. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἀκουσίως ἐβλάβησαν, ἢ νόσον ὀφθαλμῶν χαλεπὴν ὑποστάντες, ἢ πρὸς ἐχθρῶν ἐπιβουλευθέντες. Οἱ δὲ ἑκουσίῳ γνώμῃ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα οὐκ ἠμαύρωσαν μόνον ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀποβαλεῖν ἠξίωσαν. Ὅθεν τοῖς μὲν ἔλεος ὡς ἠτυχηκόσι, τοῖς δὲ κόλασις ὡς μοχθηροῖς ἕπεται δικαίως, οἱ μετὰ τῶν ἄλλων οὐδὲ τὸ προχειρότατον ἐνενόησαν, ὃ "κἂν παῖς ἔγνω νήπιος," ὅτι τοῦ τεχνιτευθέντος ὁ τεχνίτης ἀμείνων. Καὶ χρόνῳ πρεσβύτερος γὰρ καὶ τρόπον τινὰ τοῦ δημιουργηθέντος πατήρ. Καὶ δυνάμει, τὸ γὰρ δρῶν τοῦ πάσχοντος ἐπικυδέστερον. Καὶ δέον, εἴπερ ἐξημάρτανον, τοὺς ζωγράφους αὐτοὺς καὶ ἀνδριαντοποιοὺς ὑπερβολαῖς τιμῶν ἐκτεθειωκέναι, τοὺς μὲν εἴασαν ἀφανεῖς οὐδὲν πλέον παρασχόντες, τὰ δὲ ὑπ' ἐκείνων δημιουργηθέντα πλάσματα καὶ ζωγραφήματα θεοὺς ἐνόμισαν. Καὶ οἱ μὲν τεχνῖται πολλάκις ἄποροι καὶ ἄδοξοι κατεγήρασαν ἀτυχίαις ἐπαλλήλοις ἐναποθανόντες. Τὰ δὲ τεχνιτευθέντα πορφύρᾳ καὶ χρυσῷ καὶ ταῖς ἄλλαις πολυτελείαις, ἃς πλοῦτος χορηγεῖ, σεμνοποιεῖται, θεραπεύεταί τε οὐ πρὸς ἐλευθέρων μόνον, ἀλλὰ καὶ εὐπατριδῶν, καὶ τὸ σῶμα καλλίστων. Ἱερέως γὰρ τὸ γένος ἐξετάζεται μετὰ πάσης ἀκριβείας εἰ ἀνεπίληπτον, καὶ ἡ κοινωνία τῶν τοῦ σώματος μερῶν εἰ σύμπασα ὁλόκληρος. Καὶ οὔπω τοῦτο δεινὸν καίτοι δεινὸν ὄν, ἀλλ' ἐκεῖνο παγχάλεπον. Ἤδη γάρ τινας οἶδα τῶν πεποιηκότων τοῖς πρὸς αὐτῶν γεγονόσιν εὐχομένους τὲ καὶ θύοντας, οἷς πολὺ βέλτιον ἦν ἑκατέραν τῶν χειρῶν προσκυνεῖν· εἰ δὲ μὴ ἐβούλοντο δόξαν φιλαυτίας ἐκτρεπόμενοι, σφύρας γοῦν καὶ ἄκμονας, καὶ γραφίδας καὶ

καρκίνους καὶ τὰ ἄλλα ἐργαλεῖα, δι᾽ ὧν ἐμορφώθησαν αἱ ὗλαι.

193 §. **15.** *Καίτοι πρὸς τοὺς οὕτως ἀπονοηθέντας*
M *ἄξιον παῤῥησιασαμένους εἰπεῖν, εὐχῶν ἀρίστην εἶναι συμβέβηκεν, ὦ γενναῖοι, καὶ τέλος εὐδαιμονίας, τὴν πρὸς θεὸν ἐξομοίωσιν. Εὔχεσθε οὖν ὑμεῖς ἐξομοιωθῆναι τοῖς ἀφιδρύμασιν, ἵνα τὴν ἀνωτάτω καρπώσησθε εὐδαιμονίαν, ὀφθαλμοῖς μὴ βλέποντες, ὠσὶ μὴ ἀκούοντες, μυκτῆρσι μὴ ἀναπνέοντες μήτε ὀσφραινόμενοι, στόματι μὴ φωνοῦντες μηδὲ γευό-* 75
μενοι, χερσὶ μήτε λαμβάνοντες μήτε διδόντες μήτε F
δρῶντες, ποσὶ μὴ βαδίζοντες, μηδ᾽ ἄλλῳ τινὶ τῶν μερῶν ἐνεργοῦντες, ἀλλ᾽ ὥςπερ ἐν εἱρκτῇ τῷ ἱερῷ φρουρούμενοι καὶ φυλαττόμενοι, μεθ᾽ ἡμέραν τε καὶ νύκτωρ τὸν ἀπὸ τῶν θυομένων ἀεὶ καπνὸν σπῶντες· ἓν γὰρ τοῦτο ἀγαθὸν μόνον προσαναπλάττεται τοῖς ἀφιδρύμασιν. Ἀλλ᾽ ἔγωγε νομίζω ταῦτα ἀκούοντας οὐχ ὡς ἐπ᾽ εὐχαῖς, ἀλλ᾽ ὡς ἐπὶ κατάραις ἀγανακτήσειν καὶ τρέψεσθαι πρὸς λοιδορίας ἄμυναν ἀντικατηγοροῦντας· ὃ μεγίστον ἂν εἴη τεκμήριον τῆς ἐπιπολαζούσης ἀσεβείας ἀνθρώπων θεοὺς νομιζόντων, οἷς ὅμοιοι τὰς φύσεις ἀπεύξαιντ᾽ ἄν ποτε γενέσθαι.

§. **16.** *Μηδεὶς οὖν τῶν ἐχόντων ψυχὴν ἀψύχῳ τινι προςκυνείτω· πάνυ γὰρ τῶν ἀτόπων ἐστι τὰ τῆς φύσεως ἔργα πρὸς θεραπείαν τετράφθαι τῶν χειροκμήτων. Αἰγύπτῳ δὲ οὐ μόνον τὸ κοινὸν ἔγκλημα χώρας ἁπάσης, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἐξαίρετον ἐπάγεται δεόντως. Πρὸς γὰρ ξοάνοις καὶ ἀγάλμασιν ἔτι καὶ ζῶα ἄλογα παραγηόχασιν εἰς θεῶν τιμάς, ταύρους καὶ κριοὺς καὶ τράγους, ἐφ᾽ ἑκάστῳ μυθικὸν πλάσμα τετερατευμένοι. Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως ἔχει τινὰ λόγον· ἡμερώτατα γὰρ καὶ ὠφελιμώτατα βίῳ. Ἀροτὴρ ὁ βοῦς αὔλακας ανατέμνει εἰς τὰς σποράς, ἀλοῆσαι πάλιν ὅταν δέῃ τὸν καρπὸν καθαίρεσθαι δυνατώτατος. Ὁ κριὸς*

τῶν σκεπασμάτων τὸ κάλλιστον ἐσθῆτα παρέχει.
Γυμνὰ γὰρ ἂν τὰ σώματα διεφθείρετο ῥᾳδίως, ἢ
διὰ θάλπος, ἢ διὰ κρύος ἄμετρον, τοτὲ μὲν τῷ ἀφ'
ἡλίου φλογμῷ, τοτὲ δ' ἀπ' ἀέρος περιψύξει. Νυνὶ
δὲ καὶ προςυπερβάλλοντες τῶν ἀνημέρων τὰ ἀγριώ-
τατα καὶ ἀτιθασσότατα λέοντας καὶ κροκοδείλους,
καὶ ἑρπετῶν τὴν ἰοβόλον ἀσπίδα γεραίρουσιν ἱεροῖς
καὶ τεμένεσι, θυσίαις τε καὶ πανηγύρεσι, καὶ πομ-
παῖς, καὶ τοῖς παραπλησίοις. Ἀφ' ἑκατέρου γὰρ
94 τῶν εἰς χρῆσιν δοθέντων ἀνθρώποις ὑπὸ θεοῦ,
γῆς καὶ ὕδατος διερευνησάμενοι τὰ ἀγριώτατα οὔτε
χερσαίων λέοντος θηριωδέστερον ἀνεῦρον οὔτε κρο-
κοδείλου τῶν ἐνύδρων ἀγριώτερον, ἃ σέβουσι καὶ τι-
μῶσι. Πολλὰ μέν τοι ἄλλα ζῶα, κύνας, αἰλούρους,
λύκους, πτηνὰ, ἴβιδας καὶ ἱέρακας, καὶ πάλιν ἰ-
χθύων ἢ ὅλα τὰ σώματα, ἢ μέρη τούτων ἐκτεθει-
ώκασιν. Ὧν τί ἂν γένοιτο καταγελαστότερον; Καὶ
δὴ τῶν ξένων οἱ πρῶτον εἰς Αἴγυπτον ἀφικόμενοι
πρὶν τὸν ἐγχώριον τύφον ταῖς διανοίαις εἰςοικίσα-
σθαι ἐξησθενήκασι χλευάζοντες. Ὅσοι δὲ παιδείας
ὀρθῆς ἐγεύσαντο, τὴν ἐπ' ἀσέμνοις πράγμασι σε-
μνοποιΐαν καταπλαγέντες οἰκτίζονται τοὺς χρωμέ- 756
νους, ἀθλιωτέρους, ὅπερ εἰκὸς, εἶναι ὑπολαμβά- P.
νοντες τῶν τιμωμένων, μεταβεβληκότας εἰς ἐκεῖνα
τὰς ψυχὰς, ὡς ἀνθρωποειδῆ θηρία περινοστεῖν δο-
κεῖν. Ἀνελὼν οὖν ἐκ τῆς ἱερᾶς νομοθεσίας πᾶσαν
τὴν τοιαύτην ἐκθέωσιν, ἐπὶ τὴν τοῦ πρὸς ἀλήθειαν
ὄντος θεοῦ τιμὴν ἐκάλεσεν, ἑαυτοῦ τιμῆς οὐ προς-
δεόμενος. Οὐ γὰρ ἑτέρου χρεῖος ἦν ὁ αὐταρκέστα-
τος ἑαυτῷ, βουλόμενος δὲ τὸ γένος τῶν ἀνθρώ-
πων ἀνοδίαις πλανώμενον εἰς ἀπλανεστάτην ἄγειν
ὁδὸν, ἵν' ἑπόμενον τῇ φύσει τὸ ἄριστον εὕρηται
τέλος, ἐπιστήμην τοῦ ὄντως ὄντος, ὅς ἐστι τὸ πρῶ-
τον ἀγαθὸν καὶ τελεώτατον, ἀφ' οὗ τρόπον πηγῆς
ἄρδεται τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ τὰ ἐπὶ μέρους
ἀγαθά.

§. 17. *Διειλεγμένοι καὶ περὶ τῆς δευτέρας παραινέσεως, ὅσα οἷόν τε ἦν, τὴν ἑπομένην κατὰ τὸ ἑξῆς ἀκριβώσωμεν. Ἔστι δὲ, "μὴ λαμβάνειν ὄνομα θεοῦ ἐπὶ ματαίῳ." Τὰ μὲν οὖν τῆς τάξεως γνώριμα τοῖς διάνοιαν ὀξυδερκοῦσιν. Ὄνομα γὰρ αἰεὶ δεύτερον ὑποκειμένου πράγματος, σκιᾷ παραπλήσιον ἣ παρέπεται σώματι. Προσειπὼν οὖν περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τιμῆς τοῦ αἰεὶ ὑπάρχοντος, ἑπόμενος τῷ τῆς ἀκολουθίας εἱρμῷ τὰ πρέποντα καὶ περὶ τῆς κλήσεως εὐθὺς παρήγγειλε. Πολύτροποι γὰρ καὶ πολυειδεῖς αἱ περὶ τοῦτο τὸ μέρος τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίαι. Κάλλιστον δὴ καὶ βιωφελέστατον καὶ ἁρμόττον λογικῇ φύσει τὸ ἀνώμοτον, οὕτως ἀλη-*
195 *θεύειν ἐφ᾽ ἑκάστου δεδιδαγμένῃ, ὡς τοὺς λόγους*
M. *ὅρκους εἶναι νομίζεσθαι. Δεύτερος δέ φασι πλοῦς τὸ εὐορκεῖν. Ἤδη γὰρ ὅγε ὀμνὺς εἰς ἀπιστίαν ὑπονοεῖται. Μελλητὴς οὖν ἔστω καὶ βραδὺς, εἴ πως ἐνδέχοιτο ταῖς ὑπερθέσεσιν ἀπώσασθαι τὸν ὅρκον. Εἰ δέ τις ἀνάγκη βιάζοιτο περισκεπτέον οὐ παρέργως ἕκαστα τῶν ἐμφερομένων. Ἔτι γὰρ πρᾶγμα οὐ μικρὸν, εἰ καὶ τῷ ἔθει καταφρονεῖται. Μαρτυρία γάρ ἐστι θεοῦ περὶ πραγμάτων ἀμφισβητουμένων ὅρκος. Μάρτυρα δὲ καλεῖν ἐπὶ ψεύδει θεὸν ἀνοσιώτατον. Ἴθι γὰρ, εἰ βούλει, τῷ λόγῳ διάκυψον εἰς τὴν τοῦ μέλλοντος ὀμνύναι διάνοιαν ἐπὶ ψεύδει. Θεάσῃ γὰρ αὐτὴν οὐκ ἠρεμοῦσαν, ἀλλὰ θορύβου καὶ ταραχῆς μεστὴν, κατηγορουμένην, καὶ πάσας ὕβρεις καὶ βλασφημίας ὑπομένουσαν. Ὁ γὰρ ἑκάστῃ ψυχῇ συνοικῶν καὶ συμπεφυκὼς ἔλεγχος, οὐδὲν εἰωθὼς παραδέχεσθαι τῶν ὑπαιτίων, μισοπονήρῳ καὶ φιλαρέτῳ χρώμενος ἀεὶ τῇ φύσει, κατήγορος ὁμοῦ καὶ δικαστὴς ὁ αὐτὸς ὢν, διακινηθεὶς, ὡς μὲν κατήγορος αἰτιᾶται, κατηγορεῖ, δυςωπεῖ· πάλιν δὲ ὡς δικαστὴς διδάσκει, νουθετεῖ, παραινεῖ μεταβάλλεσθαι, καὶ ἂν μὲν ἰσχύσῃ πεῖ-* 7
σαι γεγηθὼς καταλλάττεται, μὴ δυνηθεὶς δὲ ἀ-

σπονδεῖ, πολεμεῖ, μήτε μεθ' ἡμέραν μήτε νύκτωρ ἀφιστάμενος, ἀλλὰ κεντῶν καὶ τιτρώσκων ἀνίατα, μέχρις ἂν τὴν ἀθλίαν καὶ ἐπάρατον ζωὴν ἀποῤῥήξῃ.

§. 18. Τί λέγεις, εἴποιμ' ἂν πρὸς τὸν ἐπίορκον, τολμήσεις τινὶ τῶν σεαυτοῦ γνωρίμων φάναι προσελθὼν, ὦ οὗτος, ἃ μήτ' εἶδες μήτ' ἤκουσας, ὡς ἰδὼν, ὡς ἀκούσας, ὡς παρηκολουθηκὼς ἅπασιν, ἀφικόμενός μοι μαρτύρησον; Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι. Μανίας γὰρ ἀθεραπεύτου τὸ ἔργον. Τίσιν ὀφθαλμοῖς νήφων καὶ ἐν σεαυτῷ δοκῶν εἶναι προσιδὼν τὸν φίλον ἐρεῖς, διὰ τὴν ἑταιρείαν ἀδικοπράγει, παρανόμει, ἀσέβει μοι. Δῆλον γὰρ ὡς εἰ ταῦτ' ἀκούσοι πολλὰ χαίρειν φράσας ἑταιρείᾳ τῇ νομιζομένῃ, κακίσας αὑτὸν ὅτι τὴν ἀρχὴν ἀνδρὶ τοιούτῳ φιλίας ἐκοινώνησεν, ἀποπηδήσεται καθάπερ ἀπὸ θηρὸς ἀγριαίνοντος καὶ λελυττηκότος. Εἶτα πρὸς ἃ μηδὲ φίλον ἄγειν τολμήσεις, ἐπὶ ταῦτα μάρτυρα καλῶν θεὸν οὐκ ἐρυθριᾷς, τὸν πατέρα καὶ ἡγεμόνα τοῦ κόσμου; Πότερον ἐπιστάμενος ὅτι πάνθ'
196 ὁρᾷ καὶ πάντων ἀκούει, ἢ τοῦτο ἀγνοῶν; Εἰ μὲν
M. ἀγνοεῖς, ἄθεός τις εἶ. Πηγὴ δὲ πάντων ἀδικημάτων ἀθεότης. Πρὸς δὲ τῷ ἀθέῳ καὶ καταστρατηγεῖς τὸν ὅρκον, ὀμνὺς κατὰ τοῦ μὴ προσέχοντος, ὡς ἐπιμελομένου τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων. Εἰ δὲ ὅτι προνοεῖ σαφῶς οἶδας, ὑπερβολὴν ἀσεβείας οὐ καταλέλοιπας, λέγων εἰ καὶ μὴ στόματι καὶ γλώττῃ τῷ γοῦν συνειδότι πρὸς τὸν θεὸν, τὰ ψευδῆ μοι μαρτύρει, συγκακούργει, συῤῥᾳδιούργει. Μία μοι τοῦ παρ' ἀνθρώποις εὐδοκιμεῖν ἐλπὶς, τὸ παρακαλύψασθαι τὴν ἀλήθειαν· ὑπὲρ ἑτέρου πονηρὸς γενοῦ, ὑπὲρ τοῦ χείρονος ὁ κρείττων, ὑπὲρ ἀνθρώπου καὶ ταῦτα μοχθηροῦ θεὸς ὁ πάντων ἄριστος.

§. 19. Εἰσὶ δὲ οἳ μηδὲ κερδαίνειν μέλλοντες ἔθει πονηρῷ κατακόρως καὶ ἀνεξετάστως ὀμνύουσιν

ἐπὶ τοῖς τυχοῦσιν, οὐδενὸς ἀμφισβητουμένου τὸ παράπαν, τὰ μὲν αὐτῶν ἐν τῷ λόγῳ προσαναπληροῦντες ὅρκοις, ὡς οὐκ ἄμεινον ὂν ἀποκοπὴν ῥημάτων μᾶλλον δὲ καὶ ἀφωνίαν ὑποστῆναι παντελῆ. Φύεται γὰρ ἐκ πολυορκίας ψευδορκία καὶ ἀσέβεια. Διὸ χρὴ τὸν μέλλοντα ὀμνύναι πάντ' ἐπιμελῶς ἐξητακέναι καὶ σφόδρα περιττῶς, τὸ πρᾶγμα εἰ εὐμέγεθες, καὶ εἰ γέγονεν ὄντως, καὶ εἰ πραχθὲν κατείληφε παγίως, ἑαυτὸν, εἰ καθαρεύει ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ γλῶτταν, τὴν μὲν παρανομίας, τὸ δὲ μιασμάτων, τὴν δὲ βλασφημιῶν. Οὐ γὰρ ὅσιον, δι' οὗ στόματος τὸ ἱερώτατον ὄνομα προφέρεταί τις, διὰ τούτου φθέγγεσθαί τι τῶν αἰσχρῶν. Ἐρευνάτω δὲ 758
καὶ τὸν τόπον καὶ καιρὸν ἐπιτήδειον. Ἤδη γὰρ οἶ- P
δά τινας ἐν βεβήλοις καὶ ἀκαθάρτοις χωρίοις — ἐν οἷς οὔτε πατρὸς ἢ μητρὸς, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ὀθνείων πρεσβύτου τινὸς εὖ βεβιωκότος ἄξιον μεμνῆσθαι — διομνυμένους καὶ ὅλας ῥήσεις ὅρκων συνείροντας, τῷ τοῦ θεοῦ πολυωνύμῳ χρησαμένους ὀνόματι ἔνθα μὴ δεῖ πρὸς ἀσέβειαν. Ὁ δὲ τῶν λεχθέντων ὀλιγώρως ἔχων ἴστω τὸ μὲν πρῶτον μιαρὸς καὶ ἀκάθαρτος ὤν· εἶθ' ὡς αἰεὶ μέγισται τῶν τιμωριῶν ἐφεδρεύουσιν αὐτῷ, τῆς ἐφόρου τῶν ἀνθρωπείων δίκης ἀτρέπτως καὶ ἀπαρηγορήτως ἐπὶ τοῖς οὕτω μεγάλοις ἀδικήμασιν ἐχούσης, ἥτις ὅταν μὴ παραχρῆμα κολάζειν ἀξιοῖ, ἐπὶ πολλῷ δανείζειν ἔοικε τὰς
197 τιμωρίας ἃς ὅταν ᾖ καιρὸς ἀναπράττει μετὰ τοῦ
M. κοινῇ συμφέροντος.

§. 20. Τέταρτόν ἐστι παράγγελμα τὸ περὶ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης, ἵν' εὐαγῶς καὶ ὁσίως ἄγηται. Ταύτην ἔνιαι μὲν τῶν πόλεων ἑορτάζουσιν ἅπαξ τοῦ μηνὸς, ἀπὸ τῆς κατὰ θεὸν νουμηνίας διαριθμούμεναι, τὸ δὲ Ἰουδαίων ἔθνος συνεχῶς, ἓξ διαλείποντες αἰεί. Λόγος δὲ ἐστὶν ἀναγραφεὶς ἐν τοῖς κατὰ κοσμοποιΐαν, περιέχων αἰτίαν ἀναγκαίαν. Ἐν γὰρ ἓξ ἡμέραις φησὶ κτισθῆναι τὸν κόσμον, τῇ δὲ ἑβδόμῃ

παυσάμενον τῶν ἔργων τὸν θεὸν ἄρξασθαι τὰ γε-
γονότα καλῶς θεωρεῖν. Ἐκέλευσεν οὖν καὶ τοὺς
μέλλοντας ἐν ταύτῃ ζῆν τῇ πολιτείᾳ, καθάπερ ἐν
τοῖς ἄλλοις καὶ κατὰ τοῦθ᾽ ἕπεσθαι θεῷ, πρὸς
μὲν ἔργα τρεπομένους ἐφ᾽ ἡμέρας ἕξ, ἀνέχοντας δὲ
καὶ φιλοσοφοῦντας τῇ ἑβδόμῃ καὶ θεωρίαις μὲν
τῶν τῆς φύσεως σχολάζοντας, ἐπισκοποῦντας δὲ καὶ
εἴ τι μὴ καθαρῶς ἐν ταῖς προτέραις ἐπράχθη, λόγον
καὶ εὐθύνας ὧν εἶπον ἢ ἔδρασαν παρ᾽ ἑαυτῶν λαμ-
βάνοντας ἐν τῷ τῆς ψυχῆς βουλευτηρίῳ, συνεδρευ-
όντων καὶ συνεξεταζόντων νόμων εἴς τε τῶν παρο-
ραθέντων κατόρθωσιν, καὶ πρὸς τὴν τοῦ μηδὲν αὖ-
θις ἐξαμαρτάνειν προφυλακήν. Ἀλλ᾽ ὁ μὲν θεὸς ἅ-
παξ κατεχρήσατο ταῖς ἓξ ἡμέραις πρὸς τὴν τοῦ κό-
σμου τελείωσιν, μήκους χρόνων οὐ προςδεόμενος.
Ἀνθρώπων δὲ ἕκαστος, ἅτε θνητῆς φύσεως μετέ-
χων καὶ μυρίων ἐνδεὴς ὢν πρὸς τὰς ἀναγκαίας τοῦ
βίου χρείας, ὀφείλει μὴ κατοκνεῖν ἐκπορίζειν τὰ ἐπι-
τήδεια μέχρι τελευτῆς τοῦ βίου, διαναπαυόμενος
τὰς ἱερὰς ἑβδομάδας. Ἆρ᾽ οὐ παγκάλη παραίνεσις
καὶ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν ἱκανωτάτη προτρέψασθαι
καὶ διαφερόντως εἰς εὐσέβειαν; Ἕπου, φησὶν, αἰεὶ
θεῷ, παράδειγμα προθεσμίας ἔστω σοὶ πράξεων ἓν
ἑξάμετρον αὐταρκέστατον, ἐν ᾧ τὸν κόσμον ἐδημι-
ούργει. Παράδειγμα καὶ τοῦ δεῖν φιλοσοφεῖν ἡ ἑβδό-
μη, καθ᾽ ἣν ἐπιδεῖν λέγεται ἃ εἰργάσατο, ὅπως 759
καὶ αὐτὸς ἐπιθεωρῇς τὰ φύσεως καὶ τὰ ἴδια ὅσα P.
συντείνει πρὸς εὐδαιμονίαν. Τοιοῦτον οὖν ἀρχέτυ-
πον τῶν ἀρίστων βίων, πρακτικοῦ τε καὶ θεωρητι-
κοῦ, μὴ παρέλθωμεν. Ἀλλ᾽ αἰεὶ πρὸς αὐτὸ βλέ-
ποντες ἐναργεῖς εἰκόνας καὶ τύπους ταῖς ἑαυτῶν δια-
νοίαις ἐγχαράττωμεν, ἐξομοιοῦντες θνητὴν φύσιν ὡς
ἔνεστιν ἀθανάτῳ, κατὰ τὸ λέγειν καὶ πράττειν ἃ
98 χρή. Πῶς δὲ λέγεται ἐν ἓξ ἡμέραις γεγενῆσθαι
I. τὸν κόσμον ὑπὸ θεοῦ, τοῦ μηδὲ χρόνου εἰς τὸ ποι-

εῖν δεομένου, μεμήνυται διὰ τῶν ἀλληγορηθέντων ἐν ἑτέροις.

§. 21. Τὴν μέντοι προνομίαν, ἧς ἐν τοῖς οὖσιν ἑβδομὰς ἠξίωται, δηλοῦσιν οἱ περὶ τὰ μαθήματα διατρίψαντες, ἐπιμελῶς καὶ πεφροντισμένως πάνυ αὐτὴν ἐξιχνεύσαντες. Ἥδε γάρ ἐστιν ἡ ἐν ἀριθμοῖς παρθένος, ἡ ἀμήτωρ φύσις, ἡ μονάδος οἰκειοτάτη καὶ ἀρχῆς, ἡ ἰδέα τῶν πλανήτων, ἐπεὶ καὶ τῆς ἀπλανοῦς σφαίρας μονάς. Ἐκ γὰρ μονάδος καὶ ἑβδομάδος οὐρανὸς ὁ ἀσώματος, τὸ παράδειγμα τοῦ ὁρατοῦ. Πέπηγε δὲ ὁ οὐρανὸς ἔκ τε ἀμερίστου φύσεως καὶ τῆς μεριστῆς. Ἡ μὲν οὖν ἀμέριστος τὴν πρώτην καὶ ἀνωτάτω καὶ ἀπλανῆ περιφορὰν εἴληχεν, ἣν μονὰς ἐπισκοπεῖ. Ἡ δὲ μεριστὴ τὴν καὶ δυνάμει καὶ τάξει δευτέραν, ἧς ἐπιτροπεύει ἑβδομὰς, ἥτις ἑξαχῆ διανεμηθεῖσα τοὺς ἐπικαλουμένους ἑπτὰ πλανήτας εἰργάσατο· οὐκ ἐπειδὴ πεπλάνηταί τι τῶν κατ᾽ οὐρανὸν, θείας καὶ μακαρίας καὶ εὐδαίμονος φύσεως μετεσχηκότων, οἷς πᾶσι τὸ ἀπλανὲς οἰκειότατον. Τὴν γοῦν ἐν ὁμοίῳ ταυτότητα σώζοντα, δολιχεύει τὸν αἰῶνα μηδεμίαν ἐνδεχόμενα τροπὴν καὶ μεταβολήν· ἀλλ᾽ ὅτι καὶ περιπολοῦντα ἐναντίως τῇ ἀμερίστῳ καὶ ἐξωτάτῃ σφαίρᾳ πλάνητες ὠνομάσθησαν, οὐ κυρίως ὑπ᾽ ἀνθρώπων εἰκαιοτέρων, οἱ τὴν ἰδίαν πλάνην τοῖς οὐρανίοις ἐπεφήμισαν, ἃ τὴν τοῦ θείου στρατοπέδου τάξιν οὐδέποτε λείπει. Διὰ μὲν δὴ ταῦτα καὶ ἔτι πλείω τετίμηται ἡ ἑβδομάς. Ἐπ᾽ οὐδενὶ δὲ οὕτω προνομίας ἔτυχεν, ἢ τῷ μάλιστα τὸν ποιητὴν καὶ πατέρα τῶν ὅλων ἐμφαίνεσθαι διὰ ταύτης. Ὡς γὰρ διὰ κατόπτρου φαντασιοῦται ὁ νοῦς θεὸν δρῶντα καὶ κοσμοποιοῦντα καὶ τῶν ὅλων ἐπιτροπεύοντα.

§. 22. Μετὰ δὲ τὰ περὶ τῆς ἑβδόμης παραγγέλλει πέμπτον παράγγελμα, τὸ περὶ γονέων τιμῆς, τάξιν αὐτῷ δοὺς τὴν μεθόριον τῶν δυοῖν πεντά-

δῶν. Τελευταῖον γὰρ ὂν τῆς προτέρας ἐν ᾗ τὰ
ἱερώτατα πρὸς τὸ θεῖον καὶ τῇ δευτέρᾳ συνάπτει,
περιεχούσῃ τὰ πρὸς ἀνθρώπους δίκαια. Αἴτιον δὲ
ὡς οἶμαι τόδε. Τῶν γονέων ἡ φύσις ἀθανάτου καὶ
θνητῆς οὐσίας ἔοικεν εἶναι μεθόριον. Θνητῆς μὲν,
199 διὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους καὶ τὰ ἄλλα ζῶα συγ- 760
M. γένειαν καὶ τὸ τοῦ σώματος ἐπίκηρον. Ἀθανάτου P.
δὲ, διὰ τὴν τοῦ γεννᾶν πρὸς θεὸν τὸν γεννητὴν
τῶν ὅλων ἐξομοίωσιν. Ἤδη μὲν οὖν τινες τῇ ἑτέρᾳ
μερίδι προςκληρώσαντες αὑτοὺς, ἔδοξαν τῆς ἑτέρας
ὀλιγωρεῖν. Ἄκρατον γὰρ ἐμφορησάμενοι τὸν εὐσε-
βείας πόθον πολλὰ χαίρειν φράσαντες ταῖς ἄλλαις
πραγματείαις, ὅλον ἀνέθεσαν τὸν οἰκεῖον βίον θερα-
πείᾳ θεοῦ. Οἱ δὲ οὐδὲν ἔξω τῶν πρὸς ἀνθρώπους
δικαίων ἀγαθὸν ὑποτοπήσαντες εἶναι μόνην τὴν
πρὸς ἀνθρώπους ὁμιλίαν ἠσπάσαντο, τῶν τε ἀγα-
θῶν τὴν χρῆσιν ἐξ ἴσου πᾶσι παρέχοντες διὰ κοινω-
νίας ἵμερον καὶ τὰ δεινὰ κατὰ δύναμιν ἐπικουφίζειν
ἀξιοῦντες. Τούτους μὲν οὖν φιλανθρώπους, τοὺς δὲ
προτέρους φιλοθέους ἐνδίκως ἂν εἴποι τις ἡμιτελεῖς
τὴν ἀρετήν. Ὁλόκληροι γὰρ οἱ παρ' ἀμφοτέροις εὐ-
δοκιμοῦντες. Ὅσοι δὲ μήτ' ἐν τοῖς πρὸς ἀνθρώπους
ἐξετάζονται, συνηδόμενοι μὲν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς ἀγα-
θοῖς, συναλγοῦντες δὲ ἐπὶ τοῖς ἐναντίοις, μήτ' εὐσε-
βείας καὶ ὁσιότητος περιέχονται, μεταβεβληκέναι δό-
ξαιεν ἂν εἰς τὴν τῶν θηρίων φύσιν, ὧν τῆς ἀγριό-
τητος οἴσονται τὰ πρωτεῖα οἱ γονέων ἀλογοῦντες,
ἑκατέρας μερίδος ὄντες ἐχθροὶ καὶ τῆς πρὸς θεὸν
καὶ τῆς πρὸς ἀνθρώπους.

§. 23. Ἐν δυσὶν οὖν δικαστηρίοις, ἃ δὴ μόνα
ἐστὶν ἐν τῇ φύσει, μὴ ἀγνοείτωσαν ἑαλωκότες, ἀσε-
βείας μὲν ἐν τῷ θείῳ, διότι τοὺς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος
εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντας καὶ κατὰ τοῦτο μιμησα-
μένους θεὸν οὐ περιέπουσι· μισανθρωπίας δὲ ἐν τῷ
κατ' ἀνθρώπους. Τίνα γὰρ ἕτερον εὖ ποιήσουσιν οἱ
τῶν συγγενεστάτων καὶ τὰς μεγίστας παρεσχημένων

δωρεὰς ὀλιγωροῦντες, ὧν ἔνιαι δι' ὑπερβολὴν οὐδ'
ἀμοιβὰς ἐνδέχονται; Πῶς γὰρ ἂν ὁ γεννηθεὶς ἀντι-
γεννῆσαι δύναιτο τοὺς σπείραντας κλῆρον ἐξαίρετον
τῆς φύσεως χαρισαμένης πρὸς παῖδας γονεῦσιν, εἰς
ἀντίδοσιν ἐλθεῖν οὐ δυνάμενον; Ὅθεν καὶ σφόδρα
προσῆκεν ἀγανακτεῖν, εἰ μηδὲ πάντα μέλλοντες ἀν-
τιχαρίζεσθαι, μηδὲ τὰ κουφότατα ἐθελήσουσιν. Οἷς
δεόντως ἂν εἴποιμι, τὰ θηρία πρὸς ἀνθρώπων ἡ-
μεροῦσθαι δεῖ· καὶ πολλάκις ἔγνων ἡμερωθέντας
200 λέοντας, ἄρκτους, παρδάλεις, οὐ μόνον πρὸς τοὺς
M τρέφοντας διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις χάριν, ἀλλὰ
καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, ἕνεκά, μοι δοκῶ, τῆς πρὸς
ἐκείνους ὁμοιότητος. Καλὸν γὰρ αἰεὶ τῷ κρείττονι
τὸ χεῖρον ἀκολουθεῖν διὰ βελτιώσεως ἐλπίδα. Νυνὶ
δὲ ἀναγκασθήσομαι τὰ ἐναντία λέγειν. Μιμηταὶ
θηρίων ἐνίων ἄνθρωποι γίνεσθε. Τοὺς ὠφεληκότας
ἀντωφελεῖν ἐκεῖνα οἶδε καὶ πεπαίδευται. Κύνες οἰ-
κουροὶ προασπίζουσι καὶ προαποθνήσκουσι τῶν δε-
σποτῶν, ὅταν κίνδυνός τις ἐξαπιναίως καταλάβῃ.
Τοὺς δὲ ἐν ταῖς ποίμναις φασὶ προαγωνιζομένους 76
τῶν θρεμμάτων ἄχρι νίκης ἢ θανάτου παραμένειν P
ὑπὲρ τοῦ διατηρῆσαι τοὺς ἀγελάρχας ἀζημίους. Εἶτ'
οὐκ αἰσχρῶν ἐστιν αἴσχιστον, ἐν χαρίτων ἀμοιβαῖς
ἄνθρωπον ἡττηθῆναι κυνὸς, τοῦ θηρίων θρασυτά-
του τὸ ἡμερώτατον ζῶον; Ἀλλ' εἰ μὴ τοῖς χερσαί-
οις ἀναδιδασκόμεθα, πρὸς τὴν πτηνὴν καὶ ἀεροπό-
ρον μετίωμεν φύσιν, ἃ χρὴ παρ' αὐτῆς μαθησόμε-
νοι. Τῶν πελαργῶν οἱ μὲν γηραιοὶ καταμένουσιν
ἐν ταῖς νεοττιαῖς ἀδυνατοῦντες ἵπτασθαι. Οἱ δὲ
τούτων παῖδες, ὀλίγου δέω φάναι, γῆν καὶ θάλατ-
ταν ἐπιπετόμενοι, πανταχόθεν ἐκπορίζουσι τοῖς γο-
νεῦσι τὰ ἐπιτήδεια. Καὶ οἱ μὲν ἀξίως τῆς ἡλικίας
ἠρεμοῦντες, ἐν ἀφθονίᾳ διατελοῦσι τῇ πάσῃ τρυ-
φῶντες. Οἱ δὲ τὰς εἰς τὸν πορισμὸν κακοπαθείας
ἐπελαφριζόμενοι, τῷ εὐσεβεῖν καὶ τῷ προσδοκᾶν ἐν
γήρᾳ τὰ αὐτὰ πείσεσθαι ὑπὸ τῶν ἐγγόνων, ἀναγ-

καῖον ὄφλημα ἀντεκτίνουσιν ἐν καιρῷ καὶ λαβόντες αὐτὸ καὶ ἀποδιδόντες. Οὐδὲ ἕτεροι τρέφειν αὐτοὺς δύνανται, παῖδες μὲν ἐν ἀρχῇ τῆς γενέσεως, γονεῖς δὲ ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου. Ὅθεν αὐτοδιδάκτῳ τῇ φύσει νεοττοτροφηθέντες γηροτροφοῦσι χαίροντες. Ἆρ᾽ οὐκ ἄξιον ἐπὶ τούτοις ἀνθρώπους, ὅσοι γονέων ἀμελοῦσιν, ἐγκαλύπτεσθαι καὶ κακίζειν ἑαυτοὺς, ὠλιγωρηκότας ὧν ἢ μόνον ἢ πρὸ τῶν ἄλλων ἀναγκαῖον ἦν πεφροντικέναι; Καὶ ταῦτ᾽ οὐ διδόντας μᾶλλον ἢ ἀποδιδόντας; Παίδων γὰρ οὐδὲν ἴδιον ὃ μὴ γονέων ἐστὶν, ἢ οἴκοθεν ἐπιδεδωκότων, ἢ τὰς αἰτίας τῆς κτήσεως ἐπιπαρασχομένων. Εὐσέβειαν δὲ καὶ ὁσιότητα τὰς τῶν ἀρετῶν ἡγεμονίδας, ἆρά γ᾽ ἐντὸς ὅρων ἔχουσι τῶν ψυχῶν; Ὑπερορίους μὲν οὖν ἐληλάκασι καὶ πεφυγαδεύκασι. Θεοῦ γὰρ ὑπηρέται
201 πρὸς τέκνων σπορὰν οἱ γονεῖς. Ὁ δὲ ὑπηρέτην
M. ἀτιμάζων συνατιμάζει καὶ τὸν ἄρχοντα. Τῶν δὲ εὐτολμοτέρων ἀποσεμνυνόντες τὸ γονέων ὄνομα φασί τινες, ὡς ἄρα πατὴρ καὶ μήτηρ ἐμφανεῖς εἰσὶ θεοὶ, μιμούμενοι τὸν ἀγέννητον ἐν τῷ ζωοπλαστεῖν. Ἀλλὰ τὸν μὲν εἶναι τοῦ κόσμου θεὸν, τοὺς δὲ μόνων ὧν ἐγέννησαν. Ἀμήχανον δὲ εὐσεβεῖσθαι τὸν ἀόρατον ὑπὸ τῶν εἰς τοὺς ἐμφανεῖς καὶ ἐγγὺς ὄντας ἀσεβούντων.

§. 24. Τοσαῦτα καὶ περὶ γονέων τιμῆς φιλοσοφήσας, τέλος ἐπιτίθησι τῇ ἑτέρᾳ καὶ θειοτέρᾳ πεντάδι. Τῶν δὲ ἑτέραν ἀναγραψόμενος περιέχουσαν ἀπαγορεύσεις τῶν πρὸς ἀνθρώπους ἀπὸ μοιχείας ἄρχεται, μέγιστον ἀδικημάτων τοῦτ᾽ εἶναι ὑπολαβών. Πρῶτον μὲν γὰρ πηγὴν ἔχει φιληδονίαν, ἣ καὶ τὰ σώματα θρύπτει τῶν ἐχόντων, καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς ἐκλύει τόνους καὶ τὰς οὐσίας διαφθείρει, πάντα δίκην ἀσβέστου πυρὸς ὧν ἂν προσάψηται 762
καταφλέγουσα, καὶ μηδὲν σῶον ἀπολείπουσα τῶν P.
κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἔπειτ᾽ ἀναπείθει τὸν μοιχὸν οὐκ ἀδικεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ διδάσκει συναδικεῖν, ἐν

ἀκοινωνήτοις πράγμασι κοινωνίαν τιθέμενον. Οἴστρου γὰρ τούτου κατασχόντος ἀμήχανον εὑρεῖν τέλος δι᾽ ἑνὸς μόνου τὰς ὀρέξεις, ἀλλὰ δεῖ πάντως δύο κοινοπραγῆσαι, τὸν μὲν ὑφηγητοῦ, τὸν δὲ γνωρίμου τάξιν λαβόντα, πρὸς ἀκρασίας καὶ λαγνείας βεβαίωσιν αἰσχίστων κακῶν. Οὐδὲ γὰρ τοῦτ᾽ ἔνεστιν εἰπεῖν, ὡς τὸ σῶμα μόνον διαφθείρεται τῆς μοιχευομένης γυναικὸς, ἀλλ᾽ εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ἡ ψυχὴ πρὸ τοῦ σώματος εἰς ἀλλοτρίωσιν ἐθίζεται, διδασκομένη πάντα τρόπον ἀποστρέφεσθαι καὶ μισεῖν τὸν ἄνδρα. Καὶ ἧττον ἂν ἦν δεινὸν, εἰ τὸ μῖσος ἐπεδείκνυτο ἐμφανές. Τὰ γὰρ ἐν περιόπτῳ ῥᾷον φυλάξασθαι. Νυνὶ δὲ δυςυπονόητον καὶ δυςθήρατόν ἐστι, πανούργοις τέχναις συσκιαζόμενον καὶ τὴν ἐναντίαν ἐστὶν ὅτε τοῦ φιλεῖν δόξαν ἐμποιοῦν γοητείαις τισὶ καὶ ἀπάταις. Ἀναστάτους γε μὴν τρεῖς ἀποδεικνύουσιν οἴκους· τόν τε τοῦ παρασπονδουμένου ἀνδρὸς τὰς ἐπὶ γάμοις εὐχὰς, καὶ τὰς ἐπὶ γνησίοις παισὶν ἐλπίδας περικόπτεται· καὶ δύο δὲ ἑτέρους, τόν τε τοῦ μοιχοῦ καὶ τῆς γυναικός. Καὶ γὰρ τούτων ἑκάτερος ὕβρεως καὶ ἀτιμίας καὶ τῶν μεγίστων ὀνειδῶν ἀναπίμπλαται. Καὶ ἂν πολυάνθρωποι μὲν τύχωσιν αἱ συγγένειαι, διὰ τὰς ἐπιγαμίας καὶ τὰς ἄλλων πρὸς ἄλλους ἐπιμιξίας ἅψεται καὶ τῆς πόλεως ἁπάσης ἐν κύκλῳ βαδίζον τὸ ἀδίκημα. Παγχάλεπόν γε μὴν
202 καὶ ὁ τῶν τέκνων ἐπαμφοτερισμός. Μὴ γὰρ ἁγνευ-
M. ούσης γυναικὸς ἀμφίδοξον καὶ ἄδηλον, τὰ ἀποκυόμενα τίνος ἐστὶν ἀληθείᾳ πατρός. Εἶτα λανθάνοντος τοῦ πράγματος, οἱ μοιχίδιοι τὴν τῶν γνησίων παρασπασάμενοι τάξιν, ἀλλοτρίαν γενεὰν νοθεύουσι καὶ κλῆρον ὅσον τῷ δοκεῖν πατρῷον οὐδὲν προςήκοντα διαδέξονται. Καὶ ὁ μὲν μοιχὸς ἐφυβρίσας καὶ ἐναπερυγὼν τὸ πάθος, ἐπίληπτον σπορὰν σπείρας, ὅταν ἀποπλησθῇ τῆς ἐπιθυμίας οἰχήσεται καταλιπὼν, γέλωτα θέμενος τὴν τοῦ παρανομηθέντος ἄγνοιαν. Ὁ δὲ οἷα τυφλὸς μηδὲν τῶν ἐποικουρημένων ἐπιστάμενος, ὡς οἰκειότατα ἔγγονα τὰ ἐκ τῶν πολεμιωτάτων θερα-

πεύειν ἀναγκασθήσεται. Φανερὸν δὲ εἰ γένοιτο τὸ ἀδίκημα, κακοδαιμονέστατοι γένοιντ᾽ ἂν οἱ μηδὲν ἠδικηκότες ἄθλιοι παῖδες, μηδ᾽ ἑτέρῳ γένει προςνεμηθῆναι δυνάμενοι, μήτε τῷ τοῦ γήμαντος, μήτε τῷ τοῦ μοιχοῦ. Τοιαύτας συμφορὰς ἀπεργαζομένης τῆς ἐκνόμου μίξεως, εἰκότως στυγητὸν καὶ θεομίσητον πρᾶγμα, μοιχεία, πρῶτον ἀδικημάτων ἀνεγράφη.

§. 25. Δεύτερον δὲ πρόσταγμα, μὴ ἀνδροφο- 788
νεῖν. Ἀγελαστικὸν γὰρ καὶ συννόμον ζῶον τὸ ἡμερώ- P.
τατον ἡ φύσις γεννήσασα πρὸς ὁμόνοιαν καὶ κοινωνίαν ἐκάλεσε, λόγον δοῦσα συναγωγὸν εἰς ἁρμονίαν καὶ κρᾶσιν ἠθῶν. Ὁ δὲ κτείνων τινα μὴ ἀγνοείτω νόμους φύσεως καὶ θεσμοὺς ἀνατρέπων καλῶς καὶ συμφερόντως ἅπασι γραφέντας. Ἴστω μέντοι καὶ ἱεροσυλίᾳ ἔνοχος ὢν τὸ ἱερώτατον τῶν τοῦ θεοῦ κτημάτων σεσυληκώς. Τί γὰρ σεμνότερον ἢ ἀνώτερον ἀνάθημα ἀνθρώπου; Χρυσὸς μὲν καὶ ἄργυρος καὶ λίθοι πολυτελεῖς, καὶ ὅσαι ἄλλαι τιμαλφέσταται ὗλαι, κόσμος οἰκοδομημάτων ἐστὶν ἄψυχος ἀψύχων. Ἄνθρωπος δὲ ζῶον ἄριστον κατὰ τὸ κρεῖττον τῶν ἐν αὐτῷ τὴν ψυχὴν, συγγενέστατος τῷ καθαρωτάτῳ τῆς οὐσίας οὐρανῷ, ὡς δὲ ὁ τῶν πλείστων λόγος καὶ τῷ τοῦ κόσμου πατρὶ, τῶν ἐπὶ γῆς ἁπάντων οἰκειότατον ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα τῆς ἀϊδίου καὶ εὐδαίμονος ἰδέας τὸν νοῦν λαβών.

§. 26. Τρίτον δὲ ἐστὶ τῆς δευτέρας πεντάδος παράγγελμα, μὴ κλέπτειν. Ὁ γὰρ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπικεχηνὼς κοινὸς πόλεως ἐχθρὸς, βουλήσει μὲν τὰ πάντων, δυνάμει δὲ τά τινων ὑφαιρούμενος, τῷ τὴν μὲν πλεονεξίαν ἐπὶ μήκιστον ἐκτείνεσθαι, τὸ δὲ ἀσθενὲς ὑστερίζον εἰς βραχὺ στέλλεσθαι καὶ μόνον φθάνειν ἐπ᾽ ὀλίγους. Ὅσοι τοίνυν τῶν κλεπτῶν ἰσχὺν προςέλαβον ὅλας συλῶσι πόλεις ἀλογοῦντες τιμωριῶν, διὰ τὸ ἐπικυδέστεροι τῶν νόμων εἶναι δοκεῖν. Οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ ὀλιγαρχικοὶ τὰς φύσεις, οἱ τυραννίδος καὶ δυναστειῶν ἐπιθυμοῦντες, οἱ τὰς μεγάλας ἐργαζόμενοι

κλοπὰς, σεμνοῖς ὀνόμασι τῆς ἀρχῆς καὶ ἡγεμονίας ἐπικρύπτοντες λῃστείαν τὸ ἀληθέστερον. Ἐκ πρώτης οὖν ἡλικίας ἀναδιδασκέσθω τις μηδὲν λάθρα τῶν ἀλλοτρίων ὑφαιρεῖσθαι καὶ ἂν βραχύτατον ᾖ, διότι ἐγχρονίζον ἔθος φύσεως κραταιότερόν ἐστι καὶ τὰ μικρὰ μὴ κωλυόμενα αὔξεται καὶ ἐπιδίδωσι πρὸς μέγεθος ἐπαυξανόμενα.

§. 27. Κλέπτειν δὲ ἀπειπὼν ἑξῆς "ψευδομαρτυρεῖν" ἀπαγορεύει, πολλοῖς καὶ μεγάλοις καὶ πᾶσι χαλεποῖς τοὺς ψευδομάρτυρας ἐνόχους εἰδώς. Τὸ μὲν γὰρ πρῶτον φθείρουσι τὴν σεμνὴν ἀλήθειαν, ἧς οὐκ ἔστιν ἐν βίῳ κτῆμα ἱερώτερον, ἡλίου τρόπον φῶς τοῖς πράγμασι περιτιθείσης, ἵνα μηδὲν αὐτῶν ἐπισκιάζηται. Δεύτερον δὲ πρὸς τῷ ψεύδεσθαι καὶ τὰ πράγματα οἷα νυκτὶ καὶ σκότῳ βαθεῖ περιαμπίσχουσι καὶ συμπράττουσι μὲν τοῖς ἁμαρτάνουσιν, ἐπιτίθενται δὲ τοῖς ἀδικουμένοις, ἃ μήτ᾽ εἶδον, μήτ᾽ ἤκουσαν, μήτ᾽ ἴσασι, παγίως εἰδέναι καὶ σφόδρα κατειληφέναι διαβεβαιούμενοι. Προσεπεξεργάζονται δὲ 764
καὶ τρίτον παρανόμημα τῶν προτέρων ἀργαλεώτερον. P.
Ὅταν γὰρ σπάνις ἀποδείξεων ᾖ διὰ λόγων ἢ γραμμάτων, ἐπὶ μάρτυρας καταφεύγουσιν οἱ τὰς ἀμφισβητήσεις ἔχοντες, ὧν τὰ ῥήματα κανόνες εἰσὶ δικασταῖς περὶ ὧν μέλλουσιν ἀποφαίνεσθαι. Μόνοις γὰρ ἐπανέχειν ἀνάγκη, μηδενὸς ὄντος ἑτέρου τῶν εἰς ἔλεγχον. Ἐξ οὗ συμβαίνει, τοὺς μὲν καταμαρτυρουμένους ἀδικεῖσθαι νικᾶν δυναμένους, τοὺς δὲ προσέχοντας δικαστὰς ἀδίκους καὶ παρανόμους ἀντὶ δικαίων καὶ νομίμων γράφεσθαι. Τὸ μέντοι πανούργημα φθάνει καὶ πρὸς ἀσέβειαν. Οὐ γὰρ ἀνωμότως δικάζειν ἔθος, ἀλλὰ μετὰ φρικωδεστάτων ὅρκων, οὓς παραβαίνουσι πρὸ τῶν ἀπατωμένων οἱ φενακίζοντες, ἐπειδὴ τῶν μὲν τὸ σφάλμα οὐ κατὰ γνώμην, οἱ δ᾽ ἐπιστήμῃ καταστρατηγοῦσι καὶ ἐκ προνοίας ἁμαρτάνοντες, καὶ τοὺς κυρίους τῆς ψήφου συν-

ἐξαμαρτάνειν ἀναπείθοντες, οὐκ εἰδότας ὃ δρῶσιν, ἐπὶ τιμωρίᾳ τῶν οὐδεμιᾶς ἀξίων κολάσεως.

204 §. 28. Τελευταῖον δὲ ἐπιθυμίαν ἀπαγορεύει, νεω-
M. τεροποιὸν καὶ ἐπίβουλον τὴν ἐπιθυμίαν εἰδώς. Πάντα μὲν γὰρ τὰ ψυχῆς πάθη χαλεπὰ, κινοῦντα καὶ σείοντα αὐτὴν παρὰ φύσιν, καὶ ὑγιαίνειν οὐκ ἐῶντα, χαλεπώτατον δὲ ἐπιθυμία. Διὸ τῶν μὲν ἄλλων ἕκαστον θύραθεν ἐπεισιὸν, καὶ προςπίπτον ἔξωθεν, ἀκούσιον εἶναι δοκεῖ. Μόνη δὲ αὐτὴ ἐπιθυμία τὴν ἀρχὴν ἐξ ἡμῶν λαμβάνει, καὶ ἔστιν ἑκούσιος. Τί δὲ ἐστιν ὃ λέγω; Τοῦ παρόντος καὶ νομισθέντος ἀγαθοῦ φαντασία διεγείρει καὶ διανίστησι τὴν ψυχὴν ἠρεμοῦσαν, καὶ σφόδρα μετέωρον ἐξαίρει, καθάπερ ὀφθαλμοὺς φῶς ἀναστράψαν. Καλεῖται δὲ τουτὶ τὸ πάθος αὐτῆς ἡδονή. Τὸ δὲ ἐναντίον ἀγαθῷ κακὸν, ὅταν ἐκβιασάμενον πληγὴν ἐπενέγκῃ καιρίαν, συννοίας καὶ κατηφείας εὐθὺς αὐτὴν ἀναπίμπλησιν ἄκουσαν. Ὄνομα δὲ καὶ τούτῳ τῷ πάθει λύπη. Ὅταν δὲ τὸ κακὸν μήπω μὲν εἰςῳκισμένον θλίβῃ, μέλλῃ δὲ ἀφικνεῖσθαι καὶ παρευτρεπίζεσθαι, πτοίαν καὶ ἀγωνίαν ἀποφράδας ἀγγέλους προεκπέμπει δειματοῦντας. Φόβος δὲ προσαγορεύεται τὸ πάθος. Ἐπειδὰν δὲ λαβών τις ἔννοιαν ἀγαθοῦ μὴ παρόντος ὀρέγηται λαβεῖν αὐτοῦ, πρὸς μήκιστον τὴν ψυχὴν ἐλαύνει καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἐκτείνων ψαῦσαι τοῦ ποθουμένου γλιχόμενος, ὥςπερ ἐπὶ τροχοῦ κατατείνεται, σπεύδων μὲν συλλαβεῖν, ἐφικνεῖσθαι δ' ἀδυνατῶν, καὶ ταὐτὸν πεπονθὼς τοῖς τοὺς ἐξαναχωροῦντας διώκουσιν, ἐλάττονι μὲν τάχει, προθυμίᾳ δὲ ἀνανταγωνίστῳ. Ὅμοιον δέ τι καὶ περὶ τὰς αἰσθήσεις ἔοικε συμβαίνειν. Ὀφθαλμοὶ γὰρ πολλάκις ὁρατοῦ 765
τινος πάνυ μακρὰν ἀφεστῶτος εἰς κατάληψιν ἐλθεῖν P.
ἐπειγόμενοι, τείνοντες αὑτοὺς, εὖ μάλα καὶ πλέον τῆς δυνάμεως ἐνεχθέντες, ὤλισθον κατὰ κενοῦ περὶ τὴν ἀκριβῆ τοῦ ὑποκειμένου γνῶσιν σφαλέντες, καὶ προσέτι τὴν ὄψιν τῷ βιαίῳ καὶ συντόνῳ τῆς προσβο-

λῆς ἀσθενήσαντες ἀμαυροῦνται. Καὶ θροῦ πάλιν
ἀσαφοῦς ἐκ μακροῦ διαστήματος φερομένου, τὰ ὦτα
ἀνεγερθέντα καὶ ἐπουρίσαντα ἵεται καὶ σπεύδει προς-
ελθεῖν εἰ οἷόν τε ἐγγυτέρω, πόθῳ τοῦ τρανωθῆναι
ταῖς ἀκοαῖς τὸν ἦχον. Ὁ δὲ, ἔτι γὰρ ἀμαυρὸς, ὡς
ἔοικε, προσπίπτει, οὐδὲν τῶν εἰς γνῶσιν τηλαυγέστε-
ρον ἐπιδιδοὺς, ὡς ἔτι μᾶλλον τὸν ἀνήνυτον καὶ ἀ-
διεξίτητον ἐπιτείνεσθαι τοῦ καταλαβεῖν ἵμερον, ταν-
τάλειον τιμωρίαν ἐπιφερούσης τῆς ἐπιθυμίας. Ἐκεῖ-
νός τε γὰρ ὧν ὀρεχθείη πάντων ὁπότε μέλλει ψαύ-
205 σειν ἀπετύγχανεν, ὅ τε κρατηθεὶς ἐπιθυμίᾳ, διψῶν
M ἀεὶ τῶν ἀπόντων οὐδέποτε πληροῦται, περὶ κενὴν
ἰλυσπώμενος τὴν ὄρεξιν, ὥςπερ τε τὰ ἑρπηνώδη τῶν
νοσημάτων, εἰ μὴ προανακρουσθείη τομαῖς ἢ καύσε-
σιν, ἐπιθέοντα σύμπασαν ἐν κύκλῳ καταλαμβάνει
τὴν τοῦ σώματος κοινωνίαν, οὐδὲν ἀπαθὲς μέρος
ἐῶντα. Οὕτως εἰ μὴ λόγος ὁ κατὰ φιλοσοφίαν ἰα-
τροῦ δίκην ἀγαθοῦ ῥέουσαν τὴν ἐπιθυμίαν ἐπίσχοι,
πάντ᾽ ἐξ ἀνάγκης τὰ τοῦ βίου πράγματα κινηθήσε-
ται παρὰ φύσιν. Οὐδὲν γάρ ἐστιν ὑπεξῃρημένον, ὃ
διαφεύγει τὸ πάθος, ἀλλ᾽ ὅταν ἄδειαν λάβῃ καὶ ἐκε-
χειρίαν ἐπινέμεται καὶ γίνεται πάντα διὰ πάντων.
Εὔηθες ἴσως μακρηγορεῖν ἐστὶ περὶ τῶν οὕτως ἐμ-
φανῶν, ἃ τίς ἀνὴρ ἢ πόλις ἀγνοεῖ, καθ᾽ ἑκάστην
οὐχ ἡμέραν μόνον ἀλλὰ καὶ ὥραν ὡς ἔπος εἰπεῖν
ἔλεγχον ἐναργῆ παριστάντα; Χρημάτων ἔρως, ἢ γυ-
ναικὸς, ἢ δόξης, ἤ τινος ἄλλου τῶν ἡδονὴν ἀπεργα-
ζομένων, ἆρά γε μικρῶν καὶ τῶν τυχόντων αἴτιος
γίνεται κακῶν; Οὐ διὰ τοῦτο συγγένειαι μὲν ἀλλοτρι-
οῦνται, τὴν φυσικὴν εὔνοιαν μεθαρμοζόμεναι πρὸς
ἀνήκεστον ἔχθραν; Χῶραι δὲ μεγάλαι καὶ πολυάν-
θρωποι στάσεσιν ἐμφυλίοις ἐρημοῦνται; Γῆ δὲ καὶ
θάλαττα πληροῦται τῶν κεκαινουργουμένων ἀεὶ συμ-
φορῶν, ναυμαχίαις καὶ πεζαῖς στρατιαῖς; Οἱ γὰρ
Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων πρός τε ἑαυτοὺς καὶ πρὸς
ἀλλήλους τραγῳδηθέντες πόλεμοι πάντες ἀπὸ μιᾶς

πηγῆς ἐῤῥύησαν ἐπιθυμίας ἢ χρημάτων, ἢ δόξης, ἢ ἡδονῆς. Περὶ γὰρ ταῦτα κηραίνει τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος.

§. 29. Ἅλις μὲν δὴ τούτων. Χρὴ δὲ μήδ᾽ ἐκεῖνο ἀγνοεῖν, ὅτι οἱ δέκα λόγοι κεφάλαια νόμων εἰσὶ τῶν ἐν εἴδει παρ᾽ ὅλην τὴν νομοθεσίαν ἐν ταῖς
ἱεραῖς βίβλοις ἀναγραφέντων. Ὁ μὲν πρῶτος τῶν 766
περὶ μοναρχίας. Οὗτοι δὲ δηλοῦσιν, ὅτι ἓν αἴτιον P.
τοῦ κόσμου καὶ ἡγεμὼν καὶ βασιλεὺς εἷς, ὁ ἡνιοχῶν καὶ κυβερνῶν τὰ ὅλα σωτηρίως, ὀλιγαρχίαν ἢ ὀχλοκρατίαν ἐπιβουλοὺς πολιτείας φυομένας παρὰ ἀνθρώποις τοῖς κακίστοις ἐξ ἀταξίας καὶ πλεονεξίας, ἐξεληλακὼς ἐκ τοῦ καθαρωτάτου τῆς οὐσίας οὐρανοῦ. Ὁ δὲ δεύτερος κεφάλαιόν ἐστι πάντων, ὅσα περὶ χειροκμήτων ἐνομοθετεῖτο ἄν, ἀγάλματα, καὶ ξόανα καὶ συνόλως ἀφιδρύματα, ὧν γραφικὴ καὶ πλαστικὴ βλαβεραὶ δημιουργοὶ, κατασκευάζειν οὐκ ἐῶν οὐδ᾽ ὅσα μύθων πλάσματα προσίεσθαι, θεογαμίαν καὶ θεογονίαν καὶ τὰς ἀμφοτέροις ἑπομένας
206 ἀμυθήτους καὶ ἀργαλεωτέρας κῆρας. Τῷ δὲ τρίτῳ
M. ὑποστέλλει τά τε ἀνώμοτα καὶ ἐφ᾽ οἷς ὀμνύναι δεῖ, καὶ ὁπότε καὶ ὅπου χρὴ καὶ τίνα καὶ πῶς ἔχοντας κατά τε ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ ὅσα ἐπ᾽ εὐόρκοις καὶ τὸ ἐναντίον ἐχρήσθη.

§. 30. Τὸ δὲ τέταρτον, τὸ περὶ τῆς ἑβδομάδος, οὐδὲν ἀλλ᾽ ἢ κεφάλαιον νομιστέον ἑορτῶν, καὶ τῶν διατεταγμένων εἰς ἑκάστην ἁγνευτικῶν. Περιῤῥαντηρίων δὲ αἰσίων καὶ ἐπηκόων εὐχῶν καὶ θυσιῶν τελείων ἡ λατρεία ἐγίνετο. Ἑβδόμην δὲ λέγω καὶ τὴν σὺν ἑξάδι τῇ γονιμωτάτῃ καὶ τὴν ἄνευ ἑξάδος ἐπιπροσθοῦσαν αὐτῇ, μονάδι ὡμοιωμένην, ὧν ἑκατέρα τὰς ἑορτὰς παραριθμεῖ. Μονάδι μὲν τήν τε ἱερομηνίαν, ἣν σάλπιγξιν ὑποσημαίνουσι, καὶ νηστείαν, ἐν ᾗ σιτίων καὶ ποτῶν ἀποχὴ διείρηται καὶ ἣν Ἑβραῖοι πατρίῳ γλώττῃ Πάσχα προσαγορεύουσιν, ἐν ᾗ θύουσι πανδημεὶ αὐτῶν ἕκαστος τοὺς ἱερεῖς αὐ-

τῶν οὐκ ἀναμένοντες, ἱερωσύνην τοῦ νόμου χαρισαμένου τῷ ἔθνει παντὶ μίαν ἡμέραν ἐξαίρετον ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς αὐτουργίαν θυσιῶν. Καὶ ἔτι τὴν ἐν ᾗ προςφέρεται δράγμα χαριστήριον εὐγονίας καὶ φορᾶς τῆς πεδιάδος, δι᾽ ἀσταχύων πληρώσεως. Καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης καταριθμουμένην ἑπτὰ ἑβδομάσι πεντηκοστὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ προσάγειν ἄρτους ἔθος, οἳ καλοῦνται πρωτογεννημάτων ἐτύμως, ἐπειδήπερ εἰσιν ἀπαρχὴ γεννημάτων καὶ καρπῶν ἡμέρου τροφῆς, ἣν ἀνθρώποις τῷ ἡμερωτάτῳ ζώων ἀπένειμεν ὁ Θεός. Ἑβδομάδι δὲ τὰς μεγίστας καὶ πολυημέρους ἑορτὰς προσένειμε κατὰ τὰς τοῦ ἔτους ἰσημερίας, ἐαρινὴν καὶ μετοπωρινὴν, δύο δυσὶν ἀναθεὶς ἑκατέραν ἐφ᾽ ἡμέρας ἑπτὰ, τὴν μὲν κατὰ τὸ ἔαρ ἐπὶ τελειώσει τῶν σπειρομένων, τὴν δὲ μετοπωρινὴν ἐπὶ συγκομιδῇ καρπῶν ἁπάντων οὓς καὶ τὰ δένδρα ἤνεγκεν. Ἑπτὰ δὲ ἡμέραι ἀπενεμήθησαν εἰκότως ἑπτὰ μησὶ τῆς ἰσημερίας ἑκατέρας ἵνα μὴν ἕκαστος λαμβάνη γέρας ἐξαίρετον, μίαν ἱερὰν ἡμέραν ἑορτώδη πρὸς εὐθυμίαν καὶ ἀπόλαυσιν ἐκεχειρίας. Ἐμφέρονται δὲ τ[illegible] καὶ ἄλλοι νόμοι πάνυ καλῶς τιθέντες, εἰς ἡμερότητα καὶ κοινωνίαν, ἀτυφίαν τε καὶ ἰσότητα προςκαλούμενοι. Τούτων οἱ μέν εἰσι περὶ τοῦ λεγομένου ἑβδο-
207 *ματικοῦ, καθ᾽ ὃ διείρηται, πᾶσαν ἀργὴν τὴν χώ-*
M *ραν ἐᾶν, μήτε σπείροντας, μήτε ἀροῦντας, μήτε δένδρα διακαθαίροντας, ἢ ὅσ᾽ ἄλλα τῶν κατὰ γεωργίαν ἐπιτελοῦντας. Ἓξ γὰρ ἐνιαυτοῖς τήν τε πεδιάδα καὶ τὴν ὀρεινὴν εἰς καρπῶν γένεσιν καὶ δασμῶν ἐτήσιον φορὰν πονηθείσας ἀνέσεως ἠξίωσε, τοῦ διαπνεῦσαι χάριν καὶ ἀπελευθεριάσαι, χρησάμενος ἀνεπικελεύστῳ τῇ φύσει. Ἕτεροι δὲ εἰσὶ περὶ τοῦ πεντηκοστοῦ ἔτους ἐν ᾧ τά τε λεχθέντα ἀρτίως ἐπιτελεῖται καὶ τὸ ἀναγκαιότατον ἡ τῶν κληρουχιῶν ἀποκατάστασις εἰς τοὺς ἐξ ἀρχῆς λαχόντας οἴκους, πρᾶγμα φιλανθρωπίας καὶ δικαιοσύνης μεστόν.*

§. 31. *Τὸ δὲ πέμπτον, τὸ περὶ γονέων τιμῆς,*

πολλοὺς καὶ ἀναγκαίους νόμους ὑπαινίττεται, τοὺς ἐπὶ πρεσβύταις καὶ νέοις ἀναγραφέντας, τοὺς ἐπ᾽ ἄρχουσι καὶ ὑπηκόοις, τοὺς ἐπ᾽ εὐεργέταις καὶ εὖ πεπονθόσι, τοὺς ἐπὶ δούλοις καὶ δεσπόταις. Γονεῖς μὲν γὰρ ἐν τῇ κρείττονι τῶν εἰρημένων εἰσὶ τάξει, ἐν ᾗ πρεσβύται, ἡγεμόνες, εὐεργέται, δεσπόται. Παῖδες δὲ ἐν τῇ καταδεεστέρᾳ, ἐν ᾗ νεώτεροι, ὑπήκοοι, εὖ πεπονθότες, δοῦλοι. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα προςτέτακται, νέοις μὲν εἰς ἀποδοχὴν γήρως, πρεσβύταις δ᾽ εἰς ἐπιμέλειαν νεότητος. Καὶ ὑπηκόοις μὲν εἰς πειθαρχίαν ἡγεμόνων, ἡγεμόσι δὲ εἰς ὠφέλειαν τῶν ἀρχομένων. Καὶ εὖ μὲν πεπονθόσιν εἰς χαρίτων ἀμοιβὰς, ἄρξασι δὲ δωρεῶν εἰς τὸ μὴ ζητεῖν καθάπερ ἐν δανείοις ἀπόδοσιν. Καὶ θεράπουσι μὲν εἰς ὑπηρεσίαν φιλοδέσποτον, δεσπόταις δὲ εἰς ἠπιότητας καὶ πραότητας δι᾽ ὧν ἐξισοῦται τὸ ἄνισον.

§. 32. Καὶ ἡ μὲν προτέρα πεντὰς ἐν τούτοις περαιοῦται, κεφαλαιώδη τύπον περιέχουσα. Τῶν δὲ ἐν εἴδει νόμων οὐκ ὀλίγος ἀριθμός. Τῆς δὲ ἑτέρας πρῶτον ἐστὶ κεφάλαιον τὸ κατὰ μοιχῶν, ᾧ ὑποτέτακται πλεῖστα διατάγματα, τὸ κατὰ φθορέων, τὸ κατὰ παιδεραστῶν, τὸ κατὰ τῶν λαγνίστερον βιούντων, ὁμιλίαις τε καὶ μίξεσιν ἐκνόμοις καὶ ἀκολάστοις χρωμένων. Τὰς δὲ ἰδέας ἀναγέγραφεν, οὐχ ὑπὲρ τοῦ
8 μηνῦσαι τὸ πολύχουν καὶ πολύτροπον τῆς ἀκρασίας, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τοῦ τοὺς ἀσχημόνως ζῶντας ἐμφανέστατα δυςωπεῖν, ἐπαντλοῦντας τοῖς ὠσὶν αὐτῶν ἀθρόα ὀνείδη, δι᾽ ὧν ἐρυθριάσουσι. Δεύτερον δὲ κεφάλαιον, ἡ τοῦ μὴ ἀνδροφονεῖν ἀπαγόρευσις, ὑφ᾽ ἣν εἰσι πάντες οἱ περὶ βιαίων, ὕβρεως, αἰκίας, τραυμάτων, πηρώσεως ἀναγκαῖοι νόμοι καὶ σφόδρα κοινωφελεῖς. 768
Τρίτον δὲ, τὸ περὶ τοῦ μὴ κλέπτειν, ᾧ ὑποτάττεται P.
τὰ ἐπὶ χρεωκοπίαις ὁρισθέντα καὶ ἐξάρνοις παρακαταθήκαις καὶ ἀκοινήτῳ κοινωνίᾳ καὶ ἀναισχύντοις ἁρπαγαῖς καὶ συνόλως πλεονεξίαις, ὑφ᾽ ὧν πείθονταί τινες φανερῶς ἢ λάθρα τὰ ἀλλότρια νοσφίζεσθαι.

Τέταρτον δὲ, τὸ περὶ τοῦ μὴ ψευδομαρτυρεῖν, ᾧ πολλὰ ἐμφέρεται, τὸ μὴ ἀπατᾷν, τὸ μὴ συκοφαντεῖν, τὸ μὴ τοῖς ἐξαμαρτάνουσι συμπράττειν, τὸ μὴ ποιεῖσθαι προκάλυμμα πίστιν ἀπιστίας, ἐφ᾽ οἷς ἅπασι νόμοι προσήκοντες ἐτέθησαν. Πέμπτον δὲ, τὸ ἀνεῖργον τὴν τῶν ἀδικημάτων πηγὴν ἐπιθυμίαν, ἀφ᾽ ἧς ῥέουσιν αἱ παρανομώταται πράξεις, ἴδιαι καὶ κοιναὶ, μικραὶ καὶ μεγάλαι, ἱεραὶ καὶ βέβηλοι, περὶ τε σώματα καὶ ψυχὰς, καὶ τὰ λεγόμενα ἐκτός. Διαφεύγει γὰρ οὐδὲν ὡς καὶ πρότερον ἐλέχθη τὴν ἐπιθυμίαν, ἀλλ᾽ οἷα φλὸξ ἐν ὕλῃ νέμεται δαπανῶσα πάντα καὶ φθείρουσα. Πολλὰ δὲ τῶν ὑποπιπτόντων αὐτῇ διατέτακται, πρός τε νουθεσίας ἐπανόρθωσιν ἐνδεχομένην, καὶ πρὸς κόλασιν ἀφηνιαστῶν ὅλον τὸν βίον ἐνδεδωκότων τῷ πάθει.

§. 33. Τοσαῦτα καὶ περὶ τῆς δευτέρας πεντάδος ἀποχρώντως λέλεκται πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν δέκα λογίων, ἅπερ ἱεροπρεπῶς ἔχρησεν αὐτὸς ὁ θεός. Ἦν γὰρ ἁρμόττον αὐτοῦ τῇ φύσει, κεφάλαια μὲν τῶν ἐν εἴδει νόμων αὐτοπροσώπως θεσπίσαι, νόμους δὲ τοὺς ἐν τῷ μέρει διὰ τοῦ τελειοτάτου τῶν προφητῶν, ὃν ἐπικρίνας ἀριστίνδην καὶ ἀναπλήσας ἐνθέου πνεύματος ἑρμηνέα τῶν χρησμῳδουμένων εἵλετο. Μετὰ δὲ ταῦτα λέγωμεν τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν τοὺς δέκα λόγους ἢ νόμους ἀποφήνας ψιλαῖς προστάξεσι καὶ ἀπαγορεύσεσι, κατὰ τῶν παραβησομένων, ὡς ἔθος νομοθέταις, οὐδὲν ὥρισεν ἐπιτίμιον. Θεὸς ἦν, εὐθὺς δὲ κύριος ἀγαθὸς, μόνων ἀγαθῶν αἴτιος, κακοῦ δὲ οὐδενός. Οἰκειότατον οὖν ὑπολαβὼν αὐτοῦ τῇ φύσει τὰ σωτήρια κελεύειν ἀμιγῆ καὶ ἀμέτοχα τιμωρίας, ἵνα μήπως τὶς ἄφρονι συμβούλῳ χρησάμενος ἄκων, ἀλλ᾽ ἔμφρονι λογισμῷ καθ᾽ ἑκούσιον γνώμην αἱρῆται τὰ βέλτιστα, μετὰ κολάσεως οὐκ ἠξίωσε θεσπίζειν, οὐκ ἀσυλίαν τοῖς ἀδικοπραγοῦσι διδοὺς, ἀλλ᾽ εἰδὼς τὴν πάρεδρον αὐτῷ δίκην καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἔφορον πραγμάτων οὐκ ἠρεμήσουσαν, ἅτε φύσει μισοπόνηρον καὶ ὥσπερ τι

συγγενὲς ἔργον ἐκδεξομένην τὴν κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων ἄμυναν. Ἔμπρεπες μὲν γὰρ ὑπηρέταις καὶ ὑπάρχοις θεοῦ καθάπερ τοῖς πολέμου στρατηγοῖς ἐπὶ λειποτάκταις οἳ λείπουσι τὴν τοῦ δικαίου τάξιν ἀ- 769
μυντηρίοις χρῆσθαι· τῷ δὲ μεγάλῳ βασιλεῖ τὴν κοι- P.
νὴν ἀσφάλειαν ἐπιγεγράφθαι τοῦ παντὸς εἰρηνοφυλακοῦντι, καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ πάντα τοῖς πανταχοῦ πᾶσιν ἀεὶ πλουσίως καὶ ἀφθόνως χορηγοῦντι. Τῷ γὰρ ὄντι ὁ μὲν θεὸς πρύτανις εἰρήνης, οἱ δὲ ὑποδιάκονοι πολέμων ἡγεμόνες εἰσίν.

ΠΕΡΙΤΟΜΗΣ.

210 M.

ARGUMENTUM LIBRI.

DE

CIRCUMCISIONE.

Putant quidam circumcisionem praeputii institutam esse, ut carbunculus morbus caveatur, corpus purum servetur, genitalia exteriora cordi similia reddantur, probique foecundae prospiciatur (1.) Non male vero etiam quis eam symbolum esse censuerit, quo voluptatis arrogantiaeque sensum animo praescindendum esse doceatur (2.)

§. 1. *Τὰ μὲν γένη τῶν ἐν εἴδει νόμων, οἱ προσαγορευόμενοι δέκα λόγοι, διὰ τῆς προτέρας ἠκρίβωνται συντάξεως. Τὰ δὲ ἐν μέρει διατάγματα κατὰ τὴν τῆς γραφῆς ἀκολουθίαν νῦν ἐπισκεπτέον. Ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τοῦ γελωμένου παρὰ τοῖς πολλοῖς. Γελᾶται δὲ ἡ τῶν γεννητῶν περιτομὴ, πρᾶγμα σπουδαζόμενον οὐ μετρίως καὶ παρὰ ἑτέροις ἔθνεσι, καὶ μάλιστα τῷ Αἰγυπτιακῷ, ὃ καὶ πολυανθρωπότατον καὶ πολυσοφώτατον εἶναι δοκεῖ. Παρ᾽ ὃ καὶ προσῆκον ἦν παιδικὴν χλεύην μεθεμένους φρονιμώτερον καὶ σεμνότερον ἀναζητῆσαι τὰς αἰτίας, ὧν χάριν ἐκράτησε τὸ ἔθος, καὶ μὴ προεξαναστάντας καταγινώσκειν*

μεγάλων ἐθνῶν εὐχέρειαν, λογιζομένους ὡς οὐκ εἰκὸς
11 τοσαύτας μυριάδας καθ᾽ ἑκάστην γενεὰν ἀποτέμνε-
I.σθαι, μετὰ χαλεπῶν ἀλγηδόνων ἀκρωτηριαζούσας τά
τε ἑαυτῶν καὶ τὰ τῶν οἰκειοτάτων σώματα· πολλὰ
δὲ εἶναι τὰ προτρέποντα τὴν εἰςαγωγὴν τῶν παλαιῶν
διατηρεῖν καὶ ἐπιτελεῖν, τὰ δὲ ἀνωτάτω τέτταρα.
Ἓν μὲν, χαλεπῆς νόσου καὶ δυςιάτου πάθους ἀπαλ-
λαγὴν, ἣν ἄνθρακα καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ καύειν ἐντυ-
φόμενον, ὡς οἶμαι, ταύτης τῆς προςηγορίας τυχόν-
τος, ἥτις εὐκολώτερον τοῖς τὰς ἀκροποσθίας ἔχουσιν
ἐγγίνεται. Δεύτερον, τὴν δι᾽ ὅλου τοῦ σώματος κα-
θαρότητα πρὸς τὸ ἁρμόττειν τάξει ἱερωμένῃ, παρ᾽
ὃ καὶ ξυρῶνται τὰ σώματα προςυπερβάλλοντες οἱ ἐν
Αἰγύπτῳ τῶν ἱερέων· ὑποσυλλέγεται γὰρ καὶ ὑπο-
στέλλει καὶ θριξὶ καὶ ποσθίαις ἔνια τῶν ὀφειλόντων
καθαίρεσθαι. Τρίτον δὲ, τὴν πρὸς καρδίαν ὁμοιό-
τητα τοῦ περιτμηθέντος μέρους. Εἰς γὰρ γένεσιν
ἄμφω παρεσκεύασται. Τὸ μὲν γὰρ ἐγκάρδιον πνεῦμα
νοημάτων, τὸ δὲ γόνιμον ὄργανον ζώων. Ἐδικαίω-
σαν γὰρ οἱ πρῶτοι τῷ ἀφανεῖ καὶ κρείττονι δι᾽ οὗ 811
καὶ τὰ νοήματα συνίσταται, τὸ ἐμφανὲς καὶ ὁρατὸν P.
ᾧ τὰ αἰσθητὰ γεννᾶσθαι πέφυκεν, ἐξομοιῶσαι. Τέ-
ταρτον δὲ καὶ ἀναγκαιότατον, τὴν πρὸς πολυγονίαν
κατασκευήν. Λέγεται γὰρ ὡς εὐοδοῖ τὸ σπέρμα, μή-
τε σκιδνάμενον, μήτε περιῤῥέον εἰς τοὺς τῆς πο-
σθίας ὡς ἦλθε κόλπους. Ὅθεν καὶ τὰ περιτεμνό-
μενα τῶν ἐθνῶν πολυγονώτατα καὶ πολυανθρωπό-
τατα εἶναι.

§. 2. Ταῦτα μὲν οὖν εἰς ἀκοὰς ἦλθε τὰς ἡμε-
τέρας, ἀρχαιολογούμενα παρὰ θεσπεσίοις ἀνδράσιν,
οἳ τὰ Μωϋσέως οὐ παρέργως διηρμήνευσαν. Ἐγὼ
δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ σύμβολον ἡγοῦμαι τὴν
περιτομὴν δυοῖν τοῖν ἀναγκαιοτάτοιν. Ἑνὸς μὲν, ἡ-
δονῶν ἐκτομῆς, αἳ καταγοητεύουσι διάνοιαν. Ἐπειδὴ
γὰρ τὰ νικητήρια φέρεται τῶν ἐν ἡδοναῖς φίλτρων
ἡ ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα συνουσία, τὸ ὑπηρετοῦν ταῖς

τοιαύταις ὁμιλίαις ὄργανον ἀκρωτηριάζειν ἔδοξε τοῖς νομοθέταις, αἰνιττομένοις ἐκτομὴν περιττῆς καὶ πλεοναζούσης ἡδονῆς, οὐ μιᾶς, ἀλλὰ διὰ μιᾶς τῆς βιαστικωτάτης καὶ τῶν ἄλλων ἁπασῶν. Ἑτέρου δὲ, τοῦ γνῶναί τινα ἑαυτὸν, καὶ τὴν βαρείαν νόσον τὴν οἴησιν ψυχῆς ἀπώσασθαι. Ἔνιοι γὰρ ὡς ἀγαθοὶ ζωοπλάσται ζῶον τὸ κάλλιστον ἄνθρωπον ηὔχησαν δύνασθαι δημιουργεῖν καὶ φυσηθέντες ὑπ᾽ ἀλαζονείας
212 ἑαυτοὺς ἐξεθείωσαν, τὸν ἀληθῶς ὄντα αἴτιον γενέ-
M.σεως θεὸν παρακαλυψάμενοι, καίτοιγ᾽ ἐκ τῶν συνόντων ἐπανορθώσασθαι τὴν ἀπάτην δυνάμενοι. Πολλοὶ μὲν γὰρ παρ᾽ αὐτοῖς εἰσὶν ἄνδρες ἄγονοι, πόλλαι τε καὶ στεῖραι γυναῖκες, ὧν ἀτελεῖς αἱ ὁμιλίαι καταγηρασάντων ἐν ἀπαιδίᾳ. Πονηρὰν οὖν δόξαν ἐκτμητέον τῆς διανοίας, καὶ τὰς ἄλλας ὅσαι μὴ φιλόθεοι. Τούτων μὲν οὖν πέρι τοσαῦτα. Τρεπτέον δὲ ἐπὶ τοὺς κατὰ μέρος ἤδη νόμους καὶ πρῶτον ἀφ᾽ ὧν ἄρχεσθαι καλὸν, τοὺς περὶ μοναρχίας ὁρισθέντας.

13 ΠΕΡΙ 812 P.

ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ,

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ARGUMENTUM LIBRI PRIMI

DE

MONARCHIA.

Male agunt, qui non unum deum dominum omnium rerum credunt, sed plures deos colunt, eorumque simulacra ex variis materiis fingunt (1 - 3.) Quaerentibus, an sit ille deus, facile respondetur eum esse, idque cognosci et percipi ex mundo eiusque natura (4); qualis vero sit deus, vel eius essentia, nemo aeque facile scrutabitur (5); quaerendus tamen deus, nam deum cognoscere cupientes propius in dies ei accedunt, etsi non totum eius nomen amplectuntur (6.) Hanc philosophiam aemuli Moysis constanter sequuntur, multique aliunde populo israelitico adhaerentes, qui proselyti dicuntur (7. 8.), Moysesque, ut pura servaretur, omnes incantatores, ceterosque id genus homines a republica Iudaeorum legibus praescriptis arcuit (9.)

---

§. 1. Τινὲς ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας ὑπέλαβον εἶναι θεοὺς αὐτοκράτορας, οἷς τὰς τῶν γενομένων ἁπάντων αἰτίας ἀνέθεσαν. Μωϋσεῖ δὲ ὁ κόσμος ἔδοξεν εἶναι καὶ γεννητὸς, καὶ

*καθάπερ πόλις ἡ μεγίστη, ἄρχοντας δὲ ἔχουσα καὶ
ὑπηκόους· ἄρχοντας μὲν τοὺς ἐν οὐρανῷ πάντας
ὅσοι πλάνητες καὶ ἀπλανεῖς ἀστέρες, ὑπηκόους δὲ
τὰς μετὰ σελήνην ἐν ἀέρι περιγείους φύσεις. Τοὺς
δὲ λεχθέντας ἄρχοντας οὐκ ἀντεξουσίους, ἀλλ᾽ ἑνὸς
τοῦ πάντων πατέρος ὑπάρχους, οὗ μιμουμένους τὴν
ἐπιστασίαν κατορθοῦν, πρυτανεύοντος κατὰ δίκην
καὶ νόμον ἕκαστον τῶν γεγονότων. Τοὺς δὲ μὴ βλέ-
ποντας τὸν ἐπιβεβηκότα ἡνίοχον, τοῖς ὑπεζευγμένοις
ὡς αὐτουργοῖς τῶν ἐν κόσμῳ γινομένων ἀνάψαι τὰς
αἰτίας. Ὧν τὴν ἄγνοιαν ὁ ἱερώτατος νομοθέτης εἰς
ἐπιστήμην μεθαρμόζεται λέγων ὧδε, „Μὴ ἰδὼν τὸν
ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας καὶ πάντα
τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ πλανηθεὶς προςκυνήσεις
αὐτούς." *) Εὐθυβόλως πάνυ καὶ καλῶς πλάνον εἶπε
τὴν τῶν εἰρημένων ὡς θεῶν ἀποδοχήν. Οἱ γὰρ
ἰδόντες ἡλίου μὲν προόδοις καὶ ἀναχωρήσεσι τὰς ἐ-
214 τησίους ὥρας συνισταμένας, ἐν αἷς καὶ ζώων καὶ
M. φυτῶν καὶ καρπῶν γενέσεις ὡρισμένων χρόνων πε-
ριόδοις τελεςφοροῦνται, σελήνην δὲ ὑπηρέτην καὶ
διάδοχον ἡλίου, νύκτωρ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστα-
σίαν ἀνειληφυῖαν, ὧν μεθ᾽ ἡμέραν ἥλιον καὶ τοὺς
ἄλλους ἀστέρας κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἐπίγεια συμπά-
θειαν μυρία τῶν ἐπὶ διαμονῇ τοῦ παρόντος ἐνερ-
γοῦντάς τε καὶ δρῶντας, πλάνον ἐπλανήθησαν ἀνή-
νυτον, μόνους εἶναι τούτους θεοὺς ὑποτοπήσαντες.
Εἰ δὲ ἐσπούδασαν διὰ τῆς ἀπλανοῦς βαδίζειν ὁδοῦ,
εὐθὺς ἂν ἔγνωσαν, ὅτι καθάπερ αἴσθησις ὑποδιάκο-
νος νοῦ γέγονε, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ αἰσθητοὶ 81
πάντες ὑπηρέται τοῦ νοητοῦ συνέστησαν, ἀγαπήσαν-
τες εἰ δευτερείων ἐφίξονται. Παγγέλοιον δὲ οἴεσθαι,
ὅτι νοῦς μὲν ὁ ἐν ἡμῖν βραχύτατος ὢν καὶ ἀόρατος
ἡγεμὼν τῶν αἰσθητικῶν ὀργάνων ἐστὶν, ὁ δὲ τοῦ*

---

*) Deut. 4, 19.

παντὸς ὁ μέγιστος καὶ τελεώτατος οὐχὶ βασιλεὺς βασιλέων εἶναι πέφυκε, βλεπομένων οὐ βλεπόμενος. Πάντας οὖν τοὺς κατ᾽ οὐρανὸν, οὓς αἴσθησις ἐπισκοπεῖ θεοὺς, οὐκ αὐτοκρατεῖς νομιστέον, τὴν ὑπάρχων τάξιν εἰληχότας, ὑπευθύνους μὲν φύσει γεγονότας, ἕνεκα δὲ ἀρετῆς εὐθύνην οὐχ ὑφέξοντας. Ὥσθ᾽ ὑπερβάντες τῷ λογισμῷ πᾶσαν τὴν ὁρατὴν οὐσίαν, ἐπὶ τὴν τοῦ ἀϊδίου καὶ ἀοράτου καὶ μόνῃ διανοίᾳ καταληπτοῦ τιμὴν ἴωμεν, ὃς οὐ μόνον θεὸς θεῶν ἐστὶ νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν, ἀλλὰ καὶ πάντων δημιουργός. Ἐὰν δέ τις τὴν τοῦ ἀϊδίου καὶ ποιητοῦ θεραπείαν ἄλλῳ προςνέμῃ νεωτέρῳ ἢ γεννητῷ, φρενοβλαβὴς ἀναγεγράφθω καὶ ἔνοχος ἀσεβείᾳ τῇ μεγίστῃ.

§. 2. Εἰσὶ δέ τινες, οἳ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἀνδριαντοποιοῖς ὡς θεοπλαστεῖν ἱκανοῖς παρέδοσαν. Οἱ δὲ λαβόντες ἀργὴν ὕλην θνητῷ παραδείγματι προςχρησάμενοι, τὸ παραλογώτατον θεοὺς ὅσα τῷ δοκεῖν ἐμόρφωσαν καὶ νεὼς κατασκευάσαντες καὶ ἱδρυσάμενοι βωμοὺς ἐδείμαντο, θυσίαις τε καὶ πομπαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ἱερουργίαις τὲ καὶ ἁγιστείαις ἐπιμελῶς πάνυ τε καὶ πεφροντισμένως γεραίρουσιν, ἱερέων καὶ ἱερειῶν τὸν περὶ ταῦτα τύφον σεμνοποιούντων ὡς ἔνι μάλιστα. Οἷς ὁ τῶν ὅλων πατὴρ προαγορεύει λέγων, "Οὐ ποιήσετε ὑμῖν θεοὺς ἀργυροῦς καὶ χρυσοῦς," *) μονονουχὶ οὐκ ἄντικρυς ἀναδιδάσκων, ὅτι οὐδ᾽ ἐξ ἑτέρας ὕλης χειρόκμητον οὐδὲν τοπαράπαν θεοπλαστήσετε, δύο κωλυθέντες ἐκ τῶν ἀρίστων. Ἄργυρος γὰρ καὶ χρυσὸς τὰ πρωτεῖα τῶν ἐν ὕλαις φέρονται. Δίχα δὲ τῆς ῥητῆς ἀπαγορεύσεως καὶ ἕτερον αἰνίττεσθαί μοι δοκεῖ τῶν πρὸς ἠθοποιΐαν μάλιστα συντεινόντων, διελέγχων οὐδὲ μετρίως τοὺς φιλοχρηματους, οἳ πανταχόθεν μὲν ἀρ-

*) Exod. 20, 20.

γύριον καὶ χρυσίον ἐκπορίζουσι, τὸ δὲ πορισθὲν ὡς ἄγαλμα θεῖον ἐν ἀδύτοις θησαυροφυλακοῦσιν, ἀγαθῶν αἴτιον καὶ τῆς συμπάσης εὐδαιμονίας τοῦτ' εἶναι νομίζοντες. Καὶ ὅσοι μὲν τῶν ἀπόρων κεκράτηνται χαλεπῇ νόσῳ φιλαργυρίᾳ, οὐκ ἔχοντες δὲ ἴδιον πλοῦτον, ὃν θεραπείας ἀξιώσουσι, τὴν τῶν πλησίων τεθηπότες καὶ προσκυνοῦντες ἕωθεν εἰς τὰς τῶν περιουσιαζόντων οἰκίας ἀφικνούμενοι, καθάπερ εἰς ἱερὰ μέγιστα προσευξόμενοι ἔρχονται καὶ τὰ ἀγαθὰ παρὰ τῶν δεσποτῶν ὡς θεῶν αἰτησόμενοι.
Πρὸς οὓς καὶ ἐν ἑτέροις φησὶν, "Οὐκ ἐπακολου- 81
θήσετε εἰδώλοις, καὶ θεοὺς χωνευτοὺς οὐ ποιήσετε," *) διὰ συμβόλων ἀναδιδάσκων, ὅτι πλούτῳ τιμὰς ἀπονέμειν ἰσοθέους οὐ προσήκει. Πλούτου γὰρ αἱ περιβόητοι ὕλαι χρυσὸς καὶ ἄργυρος χρῆσθαι πεφύκασιν, αἷς ἀκολουθοῦσιν οἱ πολλοὶ τὰ τοῦ λεγομένου τυφλοῦ πλούτου μόνα ἢ μάλιστα εὐδαιμονίας αἴτια νομίζοντες. Τάδε ἐστιν, ἅ φησιν εἴδωλα, σκιαῖς ἐοικότα καὶ φάσμασιν, οὐδενὸς ἠρτημένα ὀχυροῦ καὶ βεβαίου. Φέρεται γὰρ τρόπον πνεύματος ἀστάτου τροπὰς καὶ μεταβολὰς παντοίας ἐκδεχόμενα. Σημεῖον δὲ τοῦτο ἐναργέστατον, μὴ προςλαβόντων ἐξαπιναίως ἐστὶν ὅτε προςέπτη, παγίως ἐνειλῆφθαι νομιζόντων πάλιν ἀπεδήμησε. Καὶ ὅτε μέντοι πάρεστι καθάπερ διὰ τῶν κατόπτρων εἴδωλα φαντάζεται, τὴν αἴσθησιν ἀπατῶντα καὶ καταγοητεύοντα καὶ ὡς ἂν ὑφεστηκότα καὶ μὴ ὑπομένοντα. Καὶ τί δεῖ τῶν ἀνθρώπων πλοῦτον καὶ τύφον, ὃν ἀναζωγραφοῦσιν αἱ κεναὶ δόξαι, δηλοῦν ὡς ἔστιν ἀβέβαιος; Ἤδη γάρ τινες καὶ τὰ ἄλλα πάντα ζῶα καὶ φυτὰ, ὧν γενέσίς ἐστι καὶ φθορὰ, συνεχῶς μὲν φασι καὶ ἀπαύστως ῥεῖσθαι, τῆς δὲ ἀποῤῥοίας ἀδηλοτέραν αἴσθησιν εἶναι, ἀεὶ νικώσης τῆς περὶ τὴν φύσιν ὀξύτητος τὴν δι' ὄψεως ἀκριβῆ προςβολήν.

*) Lev. 19, 4.

§. 3. Ἀλλ᾽ οὐ μόνον πλοῦτος καὶ δόξα καὶ τὰ τοι-
αῦτα εἴδωλα καὶ ἀμενηνὰ, ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀπάται, ἃς
μυθόγραφοι διαπλάσαντες ἐξετύφωσαν, ἐπιτειχίσαντες
τὰς ψευδεῖς δόξας κατὰ τῆς ἀληθείας, θεοὺς καινοὺς
ὥςπερ ἀπὸ μηχανῆς εἰςαγαγόντες ἕνεκα τοῦ μὴ τὸν ἀΐ-
διον καὶ ὄντα ὄντως λήθῃ παραδοθῆναι. Πρὸς δὲ τὸ
εὐπαράγωγον μέλεσι καὶ ῥυθμοῖς καὶ μέτροις ἐνήρμο-
σαν τὸ ψευδὲς, νομίσαντες ῥᾳδίως καταγοητεύσειν τοὺς
ἐντυγχάνοντας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλαστικὴν καὶ ζω-
216 γραφίαν συνεργοὺς τῆς ἀπάτης προςέλαβον, ἵνα χρω-
M. μάτων καὶ σχημάτων καὶ ποιοτήτων εὖ δεδημιουργη-
μέναις ἰδέαις ὑπάγοντες τοὺς ὁρῶντας καὶ τὰς ἡγε-
μονίδας αἰσθήσεις ὄψιν καὶ ἀκοὴν δελεάσαντες, τὴν
μὲν ἀψύχοις εὐμορφίαις τὴν δὲ εὐφωνίᾳ ποιητικῇ, συ-
ναρπάσωσι τὴν ψυχὴν ἀβέβαιον καὶ ἀνίδρυτον ταύ-
την ἀπεργαζόμενοι. Διὰ τοῦτ᾽ ἐπιστάμενος ἐπὶ μέγα
δυνάμεως προεληλυθότα τὸν τύφον καὶ δορυφορού-
μενον ὑπὸ τοῦ πλείστου γένους τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐξ
ἀνάγκης ἀλλ᾽ ἑκουσίοις γνώμαις, εὐλαβηθεὶς μήποτε
καὶ οἱ ζηλωταὶ τῆς τε ἀδεκάστου καὶ ἀληθοῦς εὐσε-
βείας καθάπερ ὑπὸ χειμάῤῥου περισυρῶσιν, ἐνσφρα-
γίζεται βαθεῖς τύπους ταῖς διανοίαις ἐγχαράττων ὁ-
σιότητα, ὑπὲρ τοῦ μὴ συγχυθέντας ἢ ἐπιλειανθέντας
ἀμαυρωθῆναί ποτε χρόνῳ. Συνεχῶς τ᾽ ἐπᾴδει ποτὲ 815
μὲν λέγων, ὅτι θεὸς εἷς ἐστὶ καὶ κτίστης καὶ ποιητὴς P.
τῶν ὅλων, ποτὲ δὲ, ὅτι κύριος τῶν γεγονότων, ἐπει-
δὴ τὸ βέβαιον καὶ πάγιον καὶ κῦρος ὡς ἀληθῶς
περὶ αὐτὸν εἶναι πέφυκε μόνον. Λέλεκται δὲ, ὅτι
"οἱ προςκείμενοι τῷ ὄντι θεῷ ζῶσι πάντες." *) Ἆρ᾽
οὐχ οὗτος ἐστιν ὁ τριςμακάριος καὶ τριςευδαίμων
βίος, ἀγαπητικῶς ἔχεσθαι τῆς θεραπείας τοῦ πρε-
σβυτέρου πάντων αἰτίου καὶ μὴ τοὺς ὑποδιακόνους
καὶ πυλωροὺς πρὸ τοῦ βασιλέως θεραπεύειν ἀξιοῦν;

---

*) Deut. 4, 4.

Ἀθάνατος δὲ ἥδε ἡ ζωὴ καὶ μακραίων ἐν ταῖς τῆς
φύσεως στήλαις ἀναγέγραπται· ταυτί τε τὰ γράμ-
ματα συνδιαιωνίζειν τῷ κόσμῳ ἀναγκαῖον.

§. 4. Δυστόπαστος μὲν οὖν καὶ δυςκατάληπτος
ὁ πατὴρ καὶ ἡγεμὼν τῶν συμπάντων ἐστὶν, ἀλλ᾽ οὐ
διὰ τοῦτο ἀποκνητέον τὴν ζήτησιν αὐτοῦ. Δύο δὲ
ἐν ταῖς περὶ θεοῦ ζητήσεσι τὰ ἀνωτάτω ταῦτα ἐπα-
πορεῖ ἡ διάνοια τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνόθως. Ἓν
μὲν, εἰ ἔστι τὸ θεῖον, ἕνεκα τῶν ἐπιτηδευσάντων ἀ-
θεότητα κακιῶν τὴν μεγίστην. Ἕτερον δὲ, τὸ τί
ἐστι κατὰ τὴν οὐσίαν. Τὸ μὲν οὖν πρότερον οὐ πο-
λὺς πόνος ἰδεῖν, τὸ δὲ δεύτερον οὐ χαλεπὸν μόνον,
ἀλλὰ καὶ ἴσως ἀδύνατον. Ἐπισκεπτέον δὲ ἑκάτερα.
Ἀεὶ γνωρίσματα τῶν δημιουργῶν πέφυκέ πως εἶναι
τὰ δημιουργηθέντα. Τίς γὰρ ἀνδριάντας ἢ γραφὰς
θεασάμενος οὐκ εὐθὺς ἐνόησεν ἀνδριαντοποιὸν ἢ ζω-
γράφον; Τίς δὲ ἐσθῆτας ἢ ναῦς ἢ οἰκίας ἰδὼν οὐκ
ἔννοιαν ἔλαβεν ὑφάντου καὶ ναυπηγοῦ καὶ οἰκοδό-
μου; Παρελθὼν δέ τις εἰς πόλιν εὔνομον, ἐν ᾗ τὰ
τῆς πολιτείας σφόδρα καλῶς κεκόσμηται, τί ἕτερον
ὑπολήψεται ἢ ὅτι κρατεῖται ἥδε ἡ πόλις ὑπ᾽ ἀρχόν-
217 των ἀγαθῶν; Τὸν οὖν ἀφικόμενον εἰς τὴν ἀληθῶς
M μεγαλόπολιν τόνδε τὸν κόσμον, καὶ θεασάμενον γῆν
ὀρεινὴν καὶ πεδιάδα πλήθουσαν ζώων καὶ φυτῶν,
καὶ ποταμῶν αὐθιγενῶν καὶ χειμάῤῥων φορὰς, καὶ
πελαγῶν ἀναχύσεις καὶ εὐκρασίαν ἀέρος καὶ τῶν ἐ-
τησίων ὡρῶν τροπάς· εἶτα ἥλιον καὶ σελήνην τοὺς
ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἡγεμόνας, καὶ τὰς τῶν ἄλλων
πλανήτων τε καὶ ἀπλανῶν καὶ τοῦ σύμπαντος οὐ-
ρανοῦ περιπολήσεις καὶ χορείας, οὐκ εἰκότως, μᾶλ-
λον δὲ ἀναγκαίως ἔννοιαν λήψεσθαι δεῖ τοῦ πατρὸς
καὶ ποιητοῦ καὶ προσέτι ἡγεμόνος; Οὐδὲν γὰρ τῶν
τεχνικῶν ἔργων ἀπαυτοματίζεται. Τεχνικώτατος δὲ
ὁ κόσμος, ὡς ὑπό τινος τὴν ἐπιστήμην ἀγαθοῦ καὶ
τελειοτάτου πάντως δεδημιουργῆσθαι. Τοῦτον τὸν
τρόπον ἔννοιαν ἐλάβομεν ὑπάρξεως θεοῦ.

§. 5. Τὴν οὐσίαν, εἰ καὶ δυςθήρατον καὶ δυς-
κατάληπτον εἶναι συμβέβηκεν, ὅμως καθ' ὅσον ἐνδέ-
χεται διερευνητέον. Οὐδὲν γὰρ ἄμεινον τοῦ ζητεῖν 816
τὸν ἀληθῆ θεὸν, καὶ ἂν ἡ εὕρεσις αὐτοῦ διαφύγῃ P.
τὴν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ἐπειδὴ καὶ ἡ περὶ τοῦ
βούλεσθαι μαθεῖν σπουδὴ ἀλέκτους ἡδονὰς καθ' ἑαυ-
τὴν καὶ εὐφροσύνας ἐργάζεται. Μάρτυρες δὲ οἱ μὴ
χείλεσιν ἄκροις γευσάμενοι φιλοσοφίας, ἀλλὰ τῶν
λόγων καὶ δογμάτων αὐτῆς ἐπιπλέον ἑστιαθέντες. Τού-
των γὰρ ὁ λογισμὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἄνω μετέωρος ἀρθεὶς
αἰθεροβατεῖ καὶ συμπεριπολῶν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ
τῷ σύμπαντι οὐρανῷ τὰ ἐκεῖ πάντα γλιχόμενος ἰδεῖν,
ἀμυδροτέραις χρῆται ταῖς προςβολαῖς, ἀκράτου καὶ
πολλοῦ φέγγους ἐκχεομένου, ὡς τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα
σκοτοδινιᾶν ταῖς μαρμαρυγαῖς. Ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο
προκαμὼν ἀπαγορεύει, γνώμῃ δὲ ἀηττήτῳ πρὸς τὴν
ἐνδεχομένην θέαν ἵεται, καθάπερ ἐν ἄθλοις δευτε-
ρείων μεταποιούμενος ἐπειδὴ τῶν πρώτων ἐσφάλη.
Φαντασίας δὲ ἀληθοῦς δευτέρα ἐστὶν εἰκασία καὶ
στοχασμὸς καὶ ὅσον εἰς τὴν τῶν εὐλόγων καὶ πιθα-
νῶν ἰδέαν ἀνάγεται. Καθάπερ οὖν οἷός ἐστι τῶν ἀ-
στέρων ἕκαστος κατὰ τὴν οὐσίαν εἰλικρινῶς, οὔτ' εἰ-
δότες, οὔτε σαφῶς δυνάμενοι διαγνῶναι ζητεῖν ὅμως
προθυμούμεθα, τερπόμενοι τοῖς εἰκόσι λόγοις ἕνεκα
τοῦ φύσει φιλομαθοῦς· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῆς
κατὰ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν ἐναργοῦς φαντασίας ἀ-
μοιροῦντες, ὀφείλομεν μὴ ἀπολείπεσθαι τῆς ζητήσεως
αὐτοῦ, διὰ τὸ τὴν σκέψιν καὶ ἄνευ τῆς εὑρέσεως
18 καθ' αὑτὴν τριπόθητον εἶναι· ἐπεὶ καὶ τοῦ σώμα-
I. τος ὀφθαλμοὺς οὐδεὶς αἰτιᾶται, παρ' ὅσον ἥλιον αὐ-
τὸν ἰδεῖν ἀδυνατοῦντες τὴν φερομένην ἀπόῤῥοιαν
τῶν ἀκτίνων ἐπὶ γῆν ὁρῶσιν, ἡλιακῶν αὐγῶν ἔσχα-
τον φέγγος.

§. 6. Εἰς ἅπερ ἀπιδὼν ὁ ἱεροφάντης καὶ θεοφιλέ-
στατος Μωϋσῆς ἱκετεύει τὸν θεὸν λέγων, "Ἐμφάνισόν
μοι σαυτόν," μονονουχὶ καταχθεὶς καὶ βοῶν ἄντι-

χρυς, ὅτι "τοῦ μὲν εἶναί σε καὶ ὑπάρχειν διδάσκαλος καὶ ὑφηγητής μοι γέγονεν ὁ κόσμος καὶ ὡς υἱὸς ἀναδιδάξας με περὶ τοῦ πατρὸς καὶ ὡς ἔργον περὶ τοῦ τεχνίτου. Τίς δὲ κατὰ τὴν οὐσίαν τυγχάνεις ὢν διαγνῶναι ποθῶν, οὐδένα τοῦ μαθήματος τούτου ὑφηγητὴν ἐν οὐδενὶ τῶν τοῦ παντὸς μερῶν ἀνευρίσκω. Διὸ δέομαι καὶ ποτνιῶμαι προσέσθαι τὴν ἱκεσίαν ἀνδρὸς ἱκέτου καὶ φιλοθέου καὶ μόνόν σε θεραπεύειν ἀξιοῦντος. Ὡς γὰρ τὸ φῶς ὑφ' ἑτέρου μὴ γνωριζόμενον αὐτὸ ἑαυτοῦ γνώρισμά ἐστιν, οὕτω καὶ σὺ σεαυτὸν μόνος ἂν φῆναι δύναιο. Διὸ συγγνώμης ἀξιῶ τυχεῖν, εἰ σπάνει τοῦ διδάξοντος ἐπὶ σὲ καταφυγεῖν θαῤῥῶ παρὰ σοῦ σπεύδων μαθεῖν." Ὁ δὲ "Τὴν μὲν προθυμίαν," φησὶν, "ἐπαινετὴν οὖσαν ἀποδέχομαι, τὸ δὲ αἴτημα οὐδενὶ τῶν εἰς γένεσιν ἡκόντων ἐφαρμόζει. Χαρίζομαι δὲ τὰ οἰκεῖα τῷ 81
ληψομένῳ. Οὐ γὰρ ὅσα μοι δοῦναι ῥᾴδιον καὶ ἀνθρώπῳ λαβεῖν δυνατόν. Ὅθεν ὀρέγω τῷ χάριτος ἀξίῳ πάσας, ὅσας ἂν οἷός τε ᾖ δέξασθαι δωρεάς. Τὴν δὲ ἐμὴν κατάληψιν οὐχ οἷον ἀνθρώπου φύσις, ἀλλ' οὐδ' ὁ σύμπας οὐρανός τε καὶ κόσμος δυνήσεται χωρῆσαι. Γνῶθι δὴ σαυτὸν καὶ μὴ συμπεριφέρου ταῖς ὑπὲρ δύναμιν ὁρμαῖς καὶ ἐπιθυμίαις, μηδέ σε τῶν ἀνεφίκτων ἔρως αἱρέτω καὶ μετεωριζέτω· τῶν γὰρ ἐφικτῶν οὐδενὸς ἀμοιρήσεις." Ταῦτ' ἀκούσας ἐπὶ δευτέραν ἱκεσίαν ἦλθε, καί φησι, "Πέπεισμαι μὲν ταῖς ὑφηγήσεσιν ὅτι οὐκ ἂν ἴσχυσα δέξασθαι τὸ τῆς σῆς φαντασίας ἐναργὲς εἶδος. Ἱκετεύω δ' ἐγὼ τὴν γοῦν περί σε δόξαν θεάσασθαι. Δόξαν δὲ σὴν εἶναι νομίζω τάς σε δορυφορούσας δυνάμεις, ὧν διαφεύγουσα ἡ κατάληψις ἄχρι τοῦ παρόντος οὐ μικρὸν ἐνεργάζεταί μοι πόθον τῆς διαγνώσεως." Ὁ δὲ ἀμείβεται καὶ φησὶν, "Ἃς ἐπιζητεῖς δυνάμεις εἰσὶν ἀόρατοι καὶ νοηταὶ πάντως, ἐμοῦ τοῦ ἀοράτου καὶ νοητοῦ. Λέγω δὲ νοητὰς οὐχὶ καὶ ἤδη ὑπὸ τοῦ νοῦ καταλαμβανομένας, ἀλλ' ὅτι, εἰ καὶ καταλαμβάνεσθαι

οἷαί τε εἶεν, οὐκ ἂν αἴσθησις αὐτὰς ἀλλ' ἀκραιφνέστατος νοῦς καταλάβοι. Πεφυκυῖαι δὲ ἀκατάληπτοι κατὰ τὴν οὐσίαν ὅμως περιφαίνουσιν ἐκμαγεῖόν τι καὶ ἀπεικόνισμα τῆς αὐτῶν ἐνεργείας. Οἷαι παρ' ὑμῖν σφραγῖδες ὅταν προσενεχθῇ κηρὸς ἤ τις ὁμοιότροπος ὕλη μυρίους ὅσους τύπους ἐναπομάττονται,
19 μηδὲν ἀκρωτηριασθεῖσαι μέρος, ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ μένουσαι· τοιαύτας ὑποληπτέον καὶ τὰς περὶ ἐμὲ δυνάμεις περιποιούσας ἀποίοις ποιότητας καὶ μορφὰς ἀμόρφοις καὶ μηδὲν τῆς ἀϊδίου φύσεως μεταλλαττομένας μήτε μειουμένας. Ὀνομάζουσι δὲ αὐτὰς οὐκ ἀπὸ σκοποῦ τινὲς τῶν παρ' ὑμῖν ἰδέας, ἐπειδὴ ἕκαστον τῶν ὄντων ἰδιοποιοῦσι, τὰ ἄτακτα τάττουσαι καὶ τὰ ἄπειρα καὶ ἀόριστα καὶ ἀσχημάτιστα περατοῦσαι καὶ περιορίζουσαι καὶ σχηματίζουσαι καὶ συνόλως τὸ χεῖρον εἰς τὸ ἄμεινον μεθαρμοζόμεναι. Μήτ' οὖν ἐμὲ, μήτε τινα τῶν ἐμῶν δυνάμεων κατὰ τὴν οὐσίαν ἐλπίσῃς ποτὲ δυνήσεσθαι καταλαβεῖν. Τῶν δὲ ἐφικτῶν, ὡς εἶπον, ἑτοίμως καὶ προθύμως μεταδίδωμι. Ταῦτα δέ ἐστιν ἐπὶ τὴν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ καλέσαι θέαν, ἣν οὐ σώματος ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ τοῖς διανοίας ἀκοιμήτοις ὄμμασι συμβαίνει καταλαμβάνεσθαι. Μόνος ὁ σοφίας ἵμερος συνεχὴς ἔστω καὶ πυκνός, ὃ δογμάτων ἀοιδίμων καὶ περικαλλεστάτων ἀναπίμπλησι τοὺς φοιτητὰς καὶ γνωρίμους αὐτῆς." Ταῦτ' ἀκούσας οὐκ ἐπαύσατο τῆς ἐπιθυμίας, ἀλλ' ἔτι τὸν ἐπὶ τοῖς ἀοράτοις πό- 818
θον ἐζωπύρει. P.

§. 7. Καὶ πάντας τοὺς ὁμοιοτρόπους, εἴτ' οὖν φύντας ἐξ ἀρχῆς, εἴτε καὶ ἐκ τοῦ μεταβάλλεσθαι, πρὸς τὴν ἀμείνω τάξιν κρείττους γεγονότας ἀποδέχεται, τοὺς μὲν, ὅτι τὴν εὐγένειαν οὐ κατέλυσαν, τοὺς δὲ, ὅτι πρὸς εὐγένειαν ἠξίωσαν μεθαρμόσασθαι. Τούτους δὲ καλεῖ προσηλύτους ἀπὸ τοῦ προσεληλυθέναι καινῇ καὶ φιλοθέῳ πολιτείᾳ, οἵ μυθικῶν μὲν ἀλογοῦσι πλασμάτων, περιέχονται δὲ ἀκραιφνοῦς ἀ-

ληθείας. Ἰσοτιμίαν γοῦν ἅπασιν ἐπηλύταις μεταδοὺς καὶ χαρισάμενος ὅσα καὶ τοῖς αὐτόχθοσι, παραινεῖ τοῖς εὐπατρίδαις μὴ μόνον αὐτοὺς τιμαῖς γεραίρειν, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρέτῳ φιλίᾳ καὶ εὐνοίᾳ περιττῇ. Καὶ μήποτ᾽ εἰκότως; Ἀπολελοιπότες, φησὶ, πατρίδα καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς δι᾽ ἀρετὴν καὶ ὁσιότητα, μὴ ἀμοιρείτωσαν ἑτέρων πόλεων καὶ οἰκιῶν καὶ φίλων, ἀλλ᾽ ἔστωσαν ἔφεδροι καταφυγαὶ τοῖς πρὸς εὐσέβειαν αὐτομολοῦσι. Φίλτρον γὰρ ἀνυσιμώτατον καὶ δεσμὸς ἄλυτος εὐνοίας ἑρωτικῆς, ἡ τοῦ ἑνὸς θεοῦ τιμή. Προστάττει δὲ, μὴ παρ᾽ ὅσον αὐτοῖς ἰσονομίαν καὶ ἰσοτέλειαν ἐπηλύταις παρέχει κατεγνωκόσι τοῦ πατρῴου καὶ προγονικοῦ τύφου, στομαργίᾳ χρήσασθαι καὶ ἀχαλίνῳ γλώσσῃ βλασφημοῦντας οὓς ἕτεροι νομίζουσι θεοὺς, ἵνα μὴ καὶ ἐκεῖνοι διακινηθέντες ἃ μὴ θέμις φθέγξωνται κατὰ τοῦ ὄντως ὄντος. Ἀγνοίᾳ
220 γὰρ τῆς διαφορᾶς, ἅτε τὸ ψεῦδος ὡς ἀληθὲς προ-
M. μαθόντες ἐκ παίδων καὶ ξύντροφον ἔχοντες, ἐξαμαρτήσονται. Τῶν δὲ ἀπὸ τοῦ ἔθνους εἰσί τινες, οἳ καθυφιέντες τὴν τοῦ ἑνὸς τιμὴν ὡς λιπόντες τὴν ἀναγκαιοτάτην τάξιν εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος ταῖς ἀνωτάτω τιμωρίαις ὀφείλουσι κολάζεσθαι, σκότος αἱρούμενοι πρὸ αὐγοειδεστάτου φωτὸς καὶ τυφλὴν ἀπεργαζόμενοι διάνοιαν, ὀξὺ καθορᾷν δυναμένην. Καὶ ἐπιτετράφθαι δὲ καλὸν ἅπασι τοῖς ζῆλον ἔχουσιν ἀρετῆς, ἐκ χειρὸς ἀναπράττειν ἀνυπερθέτως τὰς τιμωρίας, μήτ᾽ εἰς δικαστήριον, μήτ᾽ εἰς βουλευτήριον, μήτε συνόλως ἐπ᾽ ἀρχὴν ἄγοντας, ἀλλὰ τῷ παραστάντι μισοπονήρῳ πάθει καὶ φιλοθέῳ καταχρῆσθαι πρὸς τὰς τῶν ἀσεβῶν ἀπαραιτήτους κολάσεις, νομίσαντας αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ καιροῦ τὰ πάντα γεγενῆσθαι, βουλευτὰς, δικαστὰς, στρατηγοὺς, ἐκκλησιαστὰς, κατηγόρους, μάρτυρας, νόμους, δῆμον, ἵνα μηδενὸς ὄντος ἐμποδὼν ἄφοβοι συνόδῳ πολλῇ προαγωνίζωνται ὁσιότητος.

§. 8. Ἀναγέγραπταί τις ἐν τοῖς νόμοις τὸ κα-
λὸν τοῦτο τόλμημα τολμήσας. Ἐπειδὴ γὰρ ἐθεάσα-
τό τινας ἀλλοφύλοις συνόντας γυναιξὶ καὶ ἕνεκα τῶν
πρὸς αὐτὰς φίλτρων ἀλογοῦντας μὲν τῶν πατρῴων,
τελουμένους δὲ τὰς μυθικὰς τελετὰς, ἕνα τὸν ἔξαρ- 819
χον καὶ ἡγεμόνα τῆς παρανομίας καταθαῤῥοῦντα, P.
— ἤδη γὰρ παρεπεδείκνυτο δημοσίᾳ τὸ ἀνοσιούρ-
γημα — καὶ θυσίας ἀγάλμασι καὶ ξοάνοις ἀθέ-
τοις φανερῶς ἐπιτελοῦντα, παρόντος ἅπαντος
τοῦ πλήθους ἐνθουσιῶν, ἀνείρξας τοὺς παρ' ἑκάτερα
ἐπὶ τὴν θέαν ἠθροισμένους, οὐδὲν εὐλαβηθεὶς ἀναι-
ρεῖ σὺν τῇ γυναικί· τὸν μὲν ἕνεκα τῆς εὐμαθίας
ὧν λυσιτελὲς ἀπομανθάνειν, τὴν δὲ ὅτι διδάσκαλος
κακῶν ἐγένετο. Τουτὶ τὸ ἔργον ἐξαίφνης δραθὲν ἐν
θερμῷ παραστήματι μυρίους ἐνουθέτησε τῶν ἐπὶ
ταῦτα παρασκευαζομένων. Ἐπαινέσας οὖν ὁ θεὸς
τὴν ἀριστείαν αὐτοκελεύστῳ καὶ ἐθελουργῷ σπουδῇ
γενομένην, διτταῖς αὐτὸν ἀναστέφει δωρεαῖς, εἰρήνῃ
καὶ ἱερωσύνῃ· τῇ μὲν, ἄξιον διακρίνας ἀπολέμου
μεταποιεῖσθαι βίου τὸν ἀράμενον τοὺς ὑπὲρ τιμῆς
θεοῦ ἀγῶνας· τῇ δὲ, ὅτι γέρας εὐσεβοῦς ἀνδρὸς οἰ-
κειότατον ἱερωσύνη, θεραπείαν ἐπαγγελλομένου τοῦ
πατρὸς, ᾧ τὸ δουλεύειν οὐκ ἐλευθερίας μόνον, ἀλλὰ
καὶ βασιλείας ἄμεινον. Ἔνιοι δὲ τοσαύτῃ κέχρηνται
μανίας ὑπερβολῇ, ὥστ' οὐδ' ἀναχώρησιν ἑαυτοῖς πρὸς
21 μετάνοιαν ἀπολιπόντες ἵενται πρὸς δουλείαν τῶν
I. χειροκμήτων, γράμμασιν αὐτὴν ὁμολογοῦντες, οὐκ
ἐν χαρτιδίοις ὡς ἐπὶ τῶν ἀνδραπόδων ἔθος, ἀλλ' ἐν
τοῖς σώμασι καταστίζοντες αὐτὴν σιδήρῳ πεπυρωμέ-
νῳ πρὸς ἀνεξάλειπτον διαμονήν· οὐδὲ γὰρ χρόνῳ
ταῦτα ὑμαυροῦνται.

§. 9. Τὴν δὲ ὁμοίαν προαίρεσιν ὁ ἱερώτατος
Μωϋσῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπαξαπάντων σώζειν
ἔοικεν, ἀληθείας ἐραστὴς ὢν καὶ διδάσκαλος, ἣν
καὶ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις ἐγχαράττειν καὶ ἐνσφραγίζειν
ποθεῖ, τὰς ψευδεῖς δόξας μακρὰν τῆς διανοίας αὐ-

τῶν ἀποικίζων. Ἐπιστάμενος γοῦν τῷ πλάνῳ τῶν
πολλῶν βίῳ συμπράττουσαν οὐ μετρίως εἰς ἀνοδίαν
τὴν μαντικὴν, οὐδενὶ τῶν εἰδῶν αὐτῆς ἐᾷ χρῆσθαι,
πάντας δὲ τοὺς κολακεύοντας αὐτὴν ἐλαύνει τῆς ἀϊδίου
πολιτείας, θύτας, καθάρτας, οἰωνοσκόπους, τερατο-
σκόπους, ἐπᾴδοντας, κληδόσιν ἐπανέχοντας. Στοχα-
σταὶ γὰρ πάντες οὗτοι πιθανῶν καὶ εἰκότων, ἄλλοτε
ἄλλας ἀπὸ τῶν αὐτῶν φαντασίας λαμβάνοντες, διὰ
τὸ μήτε τὰ ὑποκείμενα φύσιν ἔχειν πάγιον, μήτε
τὴν διανοίαν ἀκριβῆ βάσανον πεποιῆσθαι, ᾗ βασα-
νισθήσεται τὰ δόκιμα. Παρασκευαὶ δὲ ταῦτά εἰσιν
ἀσεβείας. Διὰ τί; Ὅτι ὁ προσέχων καὶ πειθόμενος
αὐτοῖς ἀλογεῖ τοῦ πάντων αἰτίου, μόνα ταῦθ᾽ ὑπο-
λαμβάνων ἀγαθῶν εἶναι καὶ κακῶν αἴτια, καὶ οὐκ
αἰσθάνεται τὰς τοῦ βίου φροντίδας ἐξάπτων ἀβε-
βαιοτάτων πεισμάτων, ὀρνίθων καὶ πτερῶν φορᾶς
ἐν ἀέρι τῇδε καὶ ἐκεῖσε, καὶ χαμαιζήλων ἑρπετῶν, 82
ἃ τῶν φωλεῶν ἀνέρπει πρὸς ζήτησιν τροφῆς· ἔτι δὲ E
σπλάγχνων καὶ αἵματος καὶ νεκρῶν σωμάτων, ἃ
στερόμενα ψυχῆς εὐθὺς ἐπισυμπίπτει τε καὶ συγχεῖ-
ται καὶ ἑτεροιούμενα τὰς οἰκείας φύσεις ἐξαλλάττει
πρὸς τὴν χείρω μεταβολήν. Ἀξιοῖ γὰρ τὸν ἐγγραφό-
μενον τῇ κατὰ τοὺς νόμους πολιτείᾳ τέλειον εἶναι, μὴ
ἐν οἷς οἱ πολλοὶ παιδοτριβοῦνται μαντείαις καὶ κλη-
δόσι καὶ πιθαναῖς εἰκασίαις, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς πρὸς θεὸν
οὐδὲν ἔχουσιν ἐπαμφοτερίζον ἢ ἀμφίβολον, ἀλλ᾽ ἀν-
ενδοίαστον καὶ γυμνὴν ἀλήθειαν. Ἐπεὶ δὲ πᾶσιν ἀν-
θρώποις ἔρως τῆς τῶν μελλόντων ἐπιστήμης ἐνίδρυται
καὶ διὰ τὸν ἔρωτα τοῦτον ἐπὶ θυτικὴν καὶ τὰ ἄλλα
εἴδη τρέπονται μαντικῆς, ὡς δι᾽ αὐτῶν τὸ σαφὲς ἀ-
νερευνήσοντες, τὰ δὲ ἀσαφείας γέμει πολλῆς καὶ ἐξ
ἑαυτῶν ἀεὶ διελέγχεται· τούτοις μὲν σφόδρα εὐτό-
νως ἐπακολουθεῖν ἀπαγορεύει. Φησὶ δὲ, ὅτι ἐὰν
222 ἀληθῶς εὐσεβῶσιν, οὐκ ἀμοιρήσουσι τῆς τῶν μελ-
M. λόντων ἐπιγνώσεως. Ἀλλά τις ἐπιφανεὶς ἐξαπιναίως
προφήτης θεοφόρητος θεσπιεῖ καὶ προφητεύσει, λέ-

γων μὲν οἰκεῖον οὐδέν· — οὐδὲ γὰρ, εἰ λέγει, δύναται καταλαβεῖν ὅγε κατεχόμενος ὄντως καὶ ἐνθουσιῶν, — ὅσα δὲ ἐνηχεῖται, διελεύσεται καθάπερ ὑποβάλλοντος ἑτέρου. Ἑρμηνεῖς γάρ εἰσιν οἱ προφῆται θεοῦ καταχρωμένου τοῖς ἐκείνων ὀργάνοις πρὸς δήλωσιν ὧν ἂν ἐθελήσῃ. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια περὶ τῆς τοῦ ἑνὸς θεοῦ καὶ ὄντως ὄντος ἐννοίας ὑπειπὼν, ὃν χρὴ τρόπον ἀπονέμειν αὐτῷ τὰς τιμὰς ἐξ ἱερῶν ὑπογράφει.

ΠΕΡΙ
ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ,
ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

ARGUMENTUM LIBRI SECUNDI
DE
MONARCHIA.

Deus unus duo habet templa, quorum alterum, hunc mundum, ipse struxit, alterum vero manu hominum factum est (1.) Utrumque unicum est, ad significandam dei unitatem, et quod est manu factum Hierosolymis exstructum est (2.) In hoc solus genuinus cultus deo a Levitica tribu exhibetur (3. 4.) Pontificum vestimenta symbolice significant mundum eiusque ordinem (5. 6.) Pontificibus non licet esse vinosis; ducere quoque uxorem iubentur, sed virginem solummodo castam (7-9); reliquis sacerdotibus viduas ducere licet (10.) Pontificum uxores e genere quoque sint sacerdotali necesse est (11). Sacerdotes impolluti ut maneant legibus cautum est (12.) Secreti sunt etiam a vulgo profano (13), nullique ex hoc fructibus sacerdotibus oblatis frui licet (14), praeter filiam sacerdotis viduam factam (15.)

§. 1. Τὸ μὲν ἀνωτάτω καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἱερὸν θεοῦ νομίζειν τὸν σύμπαντα χρὴ κόσμον εἶναι, νεὼν μὲν ἔχοντα ἁγιώτατον τῆς τῶν ὄντων οὐσίας μέρος, οὐρανὸν, ἀναθήματα δὲ τοὺς ἀστέρας, ἱερέας δὲ τοὺς

ὑποδιακόνους αὐτοῦ τῶν δυνάμεων ἀγγέλους, ἀσωμά-
τους ψυχὰς, οὐ κράματα ἐκ λογικῆς καὶ ἀλόγου φύ-
σεως, οἵας τὰς ἡμετέρας εἶναι συμβέβηκεν, ἀλλ' 821
ἐκτετμημένας τὸ ἄλογον, ὅλας δι' ὅλων νοερὰς, λογι- P.
σμοὺς ἀκραιφνεῖς, μονάδι ὡμοιωμένους· τὸ δὲ χει-
ρόκμητον. Ἔδει γὰρ ὁρμὰς ἀνθρώπων μὴ ἀνακόψαι,
φορὰς τὰς εἰς εὐσέβειαν συντελούντων καὶ θυσίαις
βουλομένων ἢ ἐπὶ τοῖς συμβαίνουσιν ἀγαθοῖς εὐχα-
223 ριστεῖν, ἢ ἐφ' οἷς ἂν ἁμάρτωσι συγγνώμην καὶ πα-
M. ραίτησιν αἰτεῖσθαι. Προενόησε δὲ ὡς οὔτε πολλα-
χόθι, οὔτ' ἐν ταὐτῷ πολλὰ κατασκευασθήσεται ἱερὰ,
δικαιώσας ἐπειδὴ εἷς ἐστι θεὸς καὶ ἱερὸν εἶναι μόνον.
Εἶτα τοῖς βουλομένοις ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν ἱερουρ-
γεῖν οὐκ ἐφίησιν, ἀλλ' ἀνισταμένους ἀπὸ περάτων
γῆς εἰς τοῦτ' ἀφικνεῖσθαι κελεύει, ἅμα καὶ τῶν τρό-
πων λαμβάνων ἀναγκαιοτάτην βάσανον. Ὁ γὰρ μὴ
μέλλων θύειν εὐαγῶς οὐκ ἂν ὑπομείνῃ πατρίδα καὶ
φίλους καὶ συγγενεῖς ἀπολιπὼν ξενιτεύειν, ἀλλ' ἔοικεν
ὑπὸ δυνατωτέρας ὁλκῆς ἀγόμενος τῆς πρὸς εὐσέβειαν,
ὑπομένειν τῶν συνηθεστάτων καὶ φιλτάτων, ὥσπερ
τινων ἡνωμένων μερῶν ἀπαρτᾶσθαι. Καὶ τοῦδε σα-
φεστάτη πίστις ἐστὶ τὰ γινόμενα. Μυρίοι γὰρ ἀπὸ
μυρίων ὅσων πόλεων οἱ μὲν διὰ γῆς, οἱ δὲ διὰ θα-
λάττης ἐξ ἀνατολῆς καὶ δύσεως, καὶ ἄρκτου καὶ με-
σημβρίας, καθ' ἑκάστην ἑορτὴν εἰς τὸ ἱερὸν καταίρου-
σιν, οἷά τινα κοινὸν ὑπόδρομον καὶ καταγωγὴν ἀσφα-
λῆ πολυπράγμονος καὶ ταραχωδεστάτου βίου, ζητοῦν-
τες εὐδίαν εὑρεῖν καὶ φροντίδων ἀνεθέντες, αἷς ἐκ
πρώτης ἡλικίας καταζεύγνυνται καὶ πιέζονται, βραχύν
τινα διαπνεύσαντες χρόνον ἐν ἱλαραῖς διάγειν εὐθυ-
μίαις, ἐλπίδων τε χρηστῶν γεμισθέντες σχολάζουσι
τὴν ἀναγκαιοτάτην σχολὴν, ὁσιότητι καὶ τιμῇ θεοῦ
φιλίαν καὶ πρὸς τοὺς τέως ἀγνοουμένους συντιθέμε-
νοι, καὶ κρᾶσιν ἠθῶν ἐπὶ θυσιῶν καὶ σπονδῶν εἰς βε-
βαιοτάτην πίστιν ὁμονοίας ποιούμενοι.

§. 2. Τούτου τοῦ ἱεροῦ ὁ μὲν ἐξωτάτω περίβολος
καὶ μήκει καὶ πλάτει μέγιστος ὤν, τέσσαρσι στοαῖς
εἰς πολυτέλειαν ἠσκημέναις ὠχύρωται. Διπλῆ δὲ αὐ-
τῶν ἐστὶν ἑκάστη, ξύλων καὶ λίθων ὕλαις καὶ χορη-
γίαις ἀφθόνοις καὶ δημιουργῶν ἐμπειρίαις, καὶ τῶν
ἐφεστηκότων ἐπιμελείαις κατεσκευασμένη τελειότατον
ἔργον. Οἱ δ᾽ εἴσω βραχύτεροι μὲν, αὐστηροτέραν δὲ
ἔχοντες τὴν κατασκευήν. Κατὰ δὲ τὸ μεσαίτατον αὐ-
τὸς ὁ νεὼς παντὸς λόγου κρείττων, ὡς ἐκ τῶν περι-
φαινομένων ἐστὶ τεκμήρασθαι. Τὰ γὰρ ἐντὸς ἀόρα-
τα παντὶ τῷ, πλὴν ἑνὶ τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ τούτῳ μέν-
τοι δι᾽ ἔτους ἐπιτετραμμένον ἅπαξ εἰςιέναι. Πάντ᾽ ἐ-
στὶν ἀθέατα. Πυρεῖον μὲν γὰρ ἀνθράκων πλῆρες
καὶ θυμιάματος εἰςκομίζει. Πολλῆς δὲ ἀναδιδομένης
ὡς εἰκὸς ἀτμίδος, κατέχεται τὰ ἐν κύκλῳ πάντα καὶ
ἡ ὄψις ἐπισκιάζεται καὶ ἀνακοπὴν ἴσχει, πρόσω χω-
ρεῖν ἀδυνατοῦσα. Μέγιστος δὲ καὶ ὑψηλότατος ὢν 822
καὶ ἐν χθαμαλωτέρῳ κείμενος, τῶν περιμηκεστάτων P.
224 ὀρῶν οὐδενὸς ἀποδεῖ. Τὰ μὲν οὖν ἐν οἰκοδομαῖς ὑπερ-
M. βολὰς ἔχοντα περίβλεπτά ἐστι καὶ θαυμάζεται πρὸς
τῶν ὁρώντων, καὶ μάλιστα τῶν ἐπιφοιτώντων ξένων, οἳ
συγκρίνοντες τὰς οἴκων δημοσίων κατασκευὰς ἐκπλήτ-
τονται τό τε κάλλος ὁμοῦ καὶ τὴν πολυτέλειαν. Ἄλσος
δὲ οὐδέν ἐστιν ἐν τῷ περιβόλῳ, προστάξει νόμου διὰ
πολλά. Πρῶτον μὲν, ὅτι οὐχ ἡδονὴν καὶ τέρψιν εὐ-
διάγωγον ἐπιζητεῖ τὸ πρὸς ἀλήθειαν ἱερὸν ἀλλ᾽ αὐ-
στηρὰν ἁγιστείαν. Δεύτερον δὲ, ὅτι τὰ συντείνοντα
πρὸς τὴν τῶν δένδρων χλόην οὐ θέμις εἰςκομίζεσθαι,
τάδ᾽ ἐστὶν ἀλόγων ζώων καὶ ἀνθρώπων περιττώματα.
Τρίτον δὲ, ὅτι τὰ μὲν τῆς ἀγρίας ὕλης πρὸς οὐδὲν
ὄφελος, ἄχθος δὲ, ὡς οἱ ποιηταί φασι, γῆς· τὰ δὲ
τῆς ἡμέρου καρπῶν ἡμέρων οἰστικὰ, μεθέλξει τοὺς
ὀλιγόφρονας ἀπὸ τῆς περὶ τὴν ἱερουργίαν σεμνότητος.
Πρὸς δὲ τούτοις λάσια χωρία καὶ δρυμοὶ βαθεῖς κα-
κούργων εἰσὶν ἐνδιαιτήματα, τὴν ἐκ τοῦ συσκιάζε-
σθαι ποριζομένων ἀσφάλειαν καὶ τοῦ ἐξ ἐνέδρας καθ᾽

ὧν ἂν ἐθέλωσιν αἰφνιδίως ἐπιτίθεσθαι. Αἱ δὲ εὐρυχωρίαι καὶ τὸ ἀναπεπταμένον καὶ ἀνειμένον πάντη, μηδενὸς τὰς ὄψεις ἐμποδίζοντος, πρὸς τὴν τῶν εἰςιόντων καὶ ἐνδιατριβόντων ἀκριβῆ θέαν ἱεροπρεπωδέστατον.

§. 3. Προσόδους δ' ἔχει τὸ ἱερὸν οὐ μόνον ἀποτομὰς γῆς, ἀλλὰ καὶ πολὺ μείζους ἑτέρας αἳ οὐδενὶ χρόνῳ φθαρήσονται. Ἐφ' ὅσον γὰρ τὸ ἀνθρώπων γένος διαμενεῖ, ἀεὶ καὶ αἱ πρόσοδοι τοῦ ἱεροῦ φυλαχθήσονται συνδιαιωνίζουσαι παντὶ τῷ κόσμῳ. Προςτέτακται γὰρ ἀνὰ πᾶν ἔτος ἀπαρχὴν εἰςφέρειν ἀπὸ εἰκοσαετοῦς ἀρξαμένους. Αἱ δὲ εἰςφοραὶ λύτρα προςονομάζονται. Διὸ καὶ προθυμότατα ποιοῦνται τὰς ἀπαρχὰς, φαιδροὶ καὶ γεγηθότες, ὡς ἅμα τῇ καταθέσει μέλλοντες ἢ δουλείας ἀπαλλαγὴν ἢ νόσων ἄκεσιν εὑρεῖν καὶ βεβαιοτάτην ἐλευθερίαν ὁμοῦ καὶ σωτηρίαν εἰς πάντα καρποῦσθαι. Πολυανθρωποτάτου δὲ ἔθνους ὡς εἰκὸς καὶ τὰς ἀπαρχὰς ἀφθονωτάτας εἶναι συμβέβηκε. Σχεδὸν γοῦν ἀνὰ πᾶσαν πόλιν ταμεῖον τῶν ἱερῶν χρημάτων ἐστὶν, εἰς ἃ παραγενομένοις ἔθος ἀπάρχεσθαι καὶ χρόνοις ὡρισμένοις ἱεροπομποὶ τῶν χρημάτων εἰσὶν ἀριστίνδην ἐπικριθέντες. Ἐξ ἑκάστης δὲ οἱ δοκιμώτατοι χειροτονοῦνται, σώους τὰς ἐλπίδας ἑκάστων παρεκπέμψοντες. Ἐν γὰρ νομίμοις ἀπαρχαῖς αἱ τῶν εὐσεβούντων ἐλπίδες εἰσί.

225 §. 4. Φυλαὶ μὲν οὖν εἰσι τοῦ ἔθνους δώδεκα,
M. μία δ' ἐκ πασῶν ἀριστίνδην ἐπικριθεῖσα ἱερᾶται γέ-
ρας ἀνδραγαθίας καὶ φιλοθέου ψυχῆς τουτὶ λαβοῦ-
σα, καθ' ὃν καιρὸν ἔδοξεν ἡ πληθὺς ἁμαρτεῖν ἐπα-
κολουθήσασα γνώμαις ἐνίων ἀγνώμοσιν, οἳ τὴν αἰ- 823
γυπτιακὴν ἔπεισαν ζηλοῦν ἠλιθιότητα καὶ τὸν ἐγχώ- P.
ριον τύφον, ὃν ἐπ' ἀλόγοις ζώοις καὶ μάλιστα ταύ-
ροις μυθοπλαστοῦσι. Τοὺς γὰρ ἡγεμόνας τῆς ἀπο-
νοίας ἅπαντας ἡβηδὸν αὐτοκέλευστοι κατακτείναντες,

εὐαγὲς ἔδοξαν ἔργον εἰργάσθαι, τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶνας διαθλήσαντες.

§. 5. Νόμοι δὲ ἱερέων εἰσὶν οἵδε. Παντελῆ καὶ ὁλόκληρον εἶναι τὸν ἱερέα προστέτακται, μηδεμίαν ἐν τῷ σώματι λώβην ἔχοντα, μήτε κατ' ἔνδειαν ἐπιλείποντος καὶ ἀκρωτηριασθέντος μέρους, μήτε κατὰ πλεονασμὸν ἅμα τῇ γενέσει περιττεύσαντος, ἢ ὕστερον ἐκ νόσου προσφυέντος, μήτε τῆς χρόας μεταβαλούσης εἰς λέπραν ἢ λειχῆνας ἀγρίους ἢ μυρμηκίας, ἤ τινας ἄλλας ἐξανθημάτων ἐκφύσεις· ἅ μοι δοκεῖ πάντα σύμβολα τῆς περὶ ψυχὴν εἶναι τελειότητος. Εἰ γὰρ τὸ φύσει θνητὸν σῶμα τοῦ ἱερέως ἐπισκεπτέον ἵνα περὶ μηδὲν ἀτύχημα κηραίνῃ, πολὺ πλέον ψυχὴν τὴν ἀθάνατον, ἥν φασι τυπωθῆναι κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ ὄντος. Λόγος δέ ἐστιν εἰκὼν θεοῦ, δι' οὗ σύμπας ὁ κόσμος ἐδημιουργεῖτο. Μετὰ δὲ τὴν ἐξ εὐπατριδῶν εὐγένειαν καὶ παντέλειαν τὴν ἐν τοῖς σώμασι καὶ ψυχαῖς, περὶ ἐσθῆτος, ἣν ἀναλαμβάνειν χρὴ τὸν ἱερέα μέλλοντα λειτουργεῖν τὰς ἱερὰς λειτουργίας, νενομοθέτηται. Ἡ δὲ ἐσθής ἐστι χιτὼν λινοῦς καὶ περίζωμα, τὸ μὲν εἰς αἰδοίων σκέπην ἃ μὴ πρὸς τῷ θυσιαστηρίῳ γυμνοῦσθαι θέμις, ὁ δὲ χιτὼν, ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ὀξύτητος. Ἀνείμονες γὰρ ἐν μόνοις χιτωνίσκοις τά τε ἱερεῖα καὶ τὰς σπονδὰς καὶ ὅσ' ἄλλα χρήσιμα θυσίαις προσάγουσιν εἰς ἀνυπέρθετον τάχος ἠσκημένοι. Τῷ δὲ ἀρχιερεῖ διείρηται μὲν τὴν παραπλησίαν ἐσθῆτα ἀναλαμβάνειν, ἡνίκα ἂν εἰς τὰ ἄδυτα ἐπιθυμιάσων εἰσίῃ, διὰ τὸ τὴν ὀθόνην ἐκ μηδενὸς τῶν ἀποθνησκόντων ὥσπερ τὰ ἔρια γεννᾶσθαι. Προστέτακται δὲ καὶ ἑτέρᾳ κεχρῆσθαι πάνυ ποικίλην ἐχούσῃ κατασκευὴν, ὡς ἀπεικόνισμα καὶ μίμημά τι τοῦ κόσμου δοκεῖν εἶναι. Σαφὴς δὲ πίστις ἡ κατασκευή. Πρῶτον μὲν γὰρ ἔνδυμα περιφερές ἐστιν ὅλον ὑακίνθινον, ποδήρης χιτὼν, ἀέρος σύμβολον, ἐπειδήπερ ὁ ἀὴρ καὶ φύσει μέλας ἐστὶ καὶ τρόπον τινὰ ποδήρης, ἄνωθεν ἀπὸ

226 τῶν κατὰ σελήνην τόπων ταθεὶς ἄχρι τῶν κατω-
M. τάτω γῆς μυχῶν. Εἶθ' ὕφασμα θωρακοειδὲς ἐπὶ τούτῳ σύμβολον οὐρανοῦ. Δύο τε γὰρ ἐπὶ τῶν ἀκρωμίων λίθοι σμάραγδοι τῆς τιμαλφεστάτης ὕλης εἰσι, ὁ μὲν ἔνθεν, ὁ δὲ ἔνθεν, εἰς ἑκατέρωθεν περιφερὴς, δείγματα τῶν ἡμισφαιρίων ὧν τὸ μὲν ὑπὲρ γῆν τὸ δὲ ὑπὸ γῆν ἐστίν. Εἶτα πρὸς στέρνοις δώδεκα λίθοι πολυτελεῖς τὰς χρόας διαφέροντες, ἐκ τριῶν τεταγμένοι τετραστοιχεὶ, πρὸς παράδειγμα τοῦ ζωδιακοῦ τυπω-
θέντες. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐκ δώδεκα συνεστὼς ζω- 824
δίων τὰς ἐτησίους τέτταρας ὥρας ἀποτελεῖ, τρία P.
νείμας εἰς ἑκάστην. Σύμπας δὲ ὁ τόπος καλεῖται λογεῖον ἐτύμως, ἐπειδὴ τὰ ἐν οὐρανῷ πάντα λόγοις καὶ ἀναλογίαις δεδημιούργηται καὶ συντέτακται. Τῶν γὰρ ἐκεῖ τοπαράπαν ἄλογον οὐδέν. Ἐπὶ δὲ τοῦ λογείου διττὰ ὑφάσματα καταποικίλλει, προσαγορεύων τὸ μὲν δήλωσιν, τὸ δ' ἀλήθειαν. Αἰνίττεται δὲ διὰ μὲν τῆς ἀληθείας, ὅτι οὐρανοῦ τὸ παράπαν ψεῦδος ἐπιβαίνειν οὐ θεμιτὸν, ἀλλὰ τοῦτο πᾶν εἰς τὸν περίγειον πεφυγάδευται χῶρον, ψυχαῖς ἐξαγῶν ἀνθρώπων εἰσοικιζόμενον· διὰ δὲ τῆς δηλώσεως, ὅτι αἱ κατ' οὐρανὸν φύσεις ἕκαστα δηλοῦσι τῶν παρ' ἡμῖν, ἃ καθ' αὑτὰ πάντως ἂν ἦν ἄγνωστα. Σημεῖον δὲ ἐναργέστατον, εἰ μὴ φῶς, ἥλιος δὲ ἀνέλαμψε, πῶς ἂν αἱ τῶν σωμάτων ἀμύθητοι ποιότητες διεφάνησαν, πῶς δὲ ἂν αἱ πολύμορφοι τῶν χρωμάτων καὶ σχημάτων ἰδέαι; Ἡμέρας καὶ νύκτας, μῆνάς τε καὶ ἐνιαυτοὺς, καὶ συνόλως χρόνον τίς ἀνέδειξεν, ὅτι μὴ σελήνης καὶ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων ἐναρμόνιοι καὶ παντὸς λόγου κρείττους περιφοραί; Τίς δὲ τὴν ἀριθμοῦ φύσιν, ὅτι μὴ τὰ λεχθέντα κατὰ τὰς τῶν μερῶν τοῦ χρόνου συνθέσεις; Τίς δὲ τὰς ἐν θαλάττῃ καὶ τοσούτοις πελάγεσιν ὁδοὺς ἀνέτεμε καὶ ἀνέδειξε πλωτῆρσι, εἰ μὴ αἱ τῶν ἀστέρων στροφαὶ καὶ περίοδοι; Σοφοὶ δὲ ἄνδρες καὶ μυρία ἄλλ' ἄττα παρατηρήσαν-

τες, ἀνεγράψαντο ἐκ τῶν οὐρανίων σημειωσάμενοι νη-
νεμίας καὶ πνευμάτων βίας, φορὰς καὶ ἀφορίας καρ-
πῶν καὶ ἀνειμένα καὶ φλογωδέστατα θέρη, χειμῶνας
ἐξαισίους καὶ ἐαρίζοντας, αὐχμοὺς καὶ ἐπομβρίας,
εὐγονίας ζώων καὶ φυτῶν καὶ τὸ ἐναντίον ἑκατέρων
ἀγονίας καὶ ὅσα τοιουτότροπα. Πάντων γὰρ ἐστη-
λίτευται τῶν ἐπὶ γῆς ἐν οὐρανῷ τὰ σημεῖα.

§. 6. Πρὸς δὲ τοῖς κάτω μέρεσι τοῦ ποδήρους
ἀπηώρηνται χρύσεοι ῥοΐσκοι, κώδωνές τε καὶ ἀν-
θινά. Τάδε ἐστὶ σύμβολα γῆς καὶ ὕδατος. Γῆς
μὲν τὰ ἀνθινὰ, παρ᾽ ὅσον βλαστάνει καὶ ἀνθεῖ πάν-
τα ἐκ ταύτης, ὕδατος δὲ οἱ ῥοΐσκοι λεχθέντες ἐτύ-
μως παρὰ τὴν ῥύσιν. Τὴν δὲ ἁρμονίαν καὶ συμ-
φωνίαν καὶ συνήχησιν τῶν τοῦ κόσμου μερῶν οἱ
κώδωνες ἐμφαίνουσιν. Εὖ δὲ ἔχει καὶ ἡ θέσις. Ἀνω-
τάτω μὲν ἐν ᾧ οἱ λίθοι, τὸ καλούμενον περιστή-
θιον, οὐρανοῦ μίμημα, διότι καὶ ὁ οὐρανὸς ἀνω-
τάτω. Ὁ δὲ ποδήρης ὑπ᾽ αὐτῷ ὅλος δι᾽ ὅλου ὑα-
227 κίνθινος, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἀὴρ μέλας ὢν τὴν μετὰ τὸν
M. οὐρανὸν τάξιν δευτέραν τετίμηται. Τὰ δὲ ἀνθινὰ
καὶ οἱ ῥοΐσκοι πρὸς τοῖς ἐσχάτοις, διότι γῆ καὶ ὕ-
δωρ τὴν κατωτάτω τοῦ παντὸς μοῖραν ἔλαχον. Ἥδ᾽
ἐστὶν ἡ τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος κατασκευὴ, μίμημα τοῦ
παντὸς, θαυμάσιον ἔργον καὶ ὀφθῆναι καὶ νοηθῆ-
ναι. Καὶ γὰρ ὄψιν ἔχει καταπληκτικωτάτην καὶ 825
οἵαν οὐδὲν ὕφασμα τῶν παρ᾽ ἡμῖν ἕνεκα ποικιλίας P.
ὁμοῦ καὶ πολυτελείας, καὶ νόησιν τὴν περὶ τῶν αὐ-
τῆς μερῶν φιλόσοφον. Βούλεται γὰρ τὸν ἀρχιε-
ρέα πρῶτον μὲν εἰκόνα τοῦ παντὸς ἔχειν ἐμφα-
νῆ περὶ ἑαυτὸν, ἵν᾽ ἐκ τῆς συνεχοῦς θέας ἄξιον πα-
ρέχῃ τὸν ἴδιον βίον τῆς τῶν ὅλων φύσεως, ἔπειτα
ὅπως ἐν ταῖς ἱερουργίαις συλλειτουργῇ πᾶς ὁ κό-
σμος αὐτῷ. Πρεπωδέστατον δὲ τὸν ἱερωμένον τῷ
τοῦ κόσμου πατρὶ καὶ τὸν υἱὸν ἐπάγεσθαι πρὸς θε-
ραπείαν τοῦ γεγεννηκότος. Ἔστι δὲ καὶ τρίτον τῆς
ἱερᾶς ἐσθῆτος σύμβολον ἀναγκαῖον μὴ ἡσυχασθῆ-

ναι. Τῶν μὲν γὰρ ἄλλων οἱ ἱερεῖς ὑπὲρ οἰκείων καὶ φίλων καὶ πολιτῶν αὐτὸ μόνον εἰώθασι τάς τε εὐχὰς καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν. Ὁ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεὺς οὐ μόνον ὑπὲρ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν τῆς φύσεως μερῶν, γῆς, ὕδατος, ἀέρος καὶ πυρὸς, τάς τε εὐχὰς καὶ τὰς εὐχαριστίας ποιεῖται, τὸν κόσμον, ὅπερ ἐστὶ ταῖς ἀληθείαις, πατρίδα εἶναι ἑαυτοῦ νομίζων, ὑπὲρ ἧς ἱκεσίαις καὶ λιταῖς εἰώθεν ἐξευμενίζειν τὸν ἡγεμόνα ποτνιώμενος τῆς ἐπιεικοῦς καὶ ἵλεω φύσεως αὐτοῦ μεταδιδόναι τῷ γενομένῳ.

§. 7. Ταῦθ' ὑπειπὼν προσνομοθετεῖ κελεύων τὸν προσιόντα τῷ βωμῷ καὶ ψαύοντα θυσιῶν, ἐν ᾧ χρόνῳ τέτακται τὰς ἱερὰς λειτουργίας ἐπιτελεῖν, μὴ οἶνον μήτε τι ἄλλο πίνειν μέθυσμα, τεττάρων ἕνεκα τῶν ἀναγκαιοτάτων, ὄκνου καὶ λήθης, ὕπνου καὶ ἀφροσύνης. Ἄκρατος γὰρ τὰς μὲν τοῦ σώματος δυνάμεις ἀνιεὶς δυσκινητότερα τὰ μέλη ποιεῖ καὶ ὀκνηροτέρους ἀπεργάζεται καὶ βίᾳ καταδαρθάνειν ἀναγκάζει· τούς τε τῆς ψυχῆς τόνους ἐπιχαλῶν, λήθης ὁμοῦ καὶ ἀφροσύνης αἴτιος γίνεται. Νηφόντων δὲ τά τε μέρη τοῦ σώματος ἐπελαφριζόμενα εὐκινητότερα, αἵ τε αἰσθήσεις καθαρώτεραι καὶ εἰλικρινέστεραι, ὅ τε νοῦς ὀξυωπέστερος, ὥστε προϊδέσθαι πράγματα δύνασθαι καὶ ἃ πρότερον εἶδεν ἀπομνημονεῦσαι. Συνόλως μὲν οὖν τὴν οἴνου χρῆσιν ἅπασι τοῖς κατὰ τὸν βίον ἀλυσιτελεστάτην εἶναι ὑποληπτέον, ψυχῆς πιεζομένης, αἰσθήσεων ἀμαυρουμένων, βαρυνομένου σώματος. Ἐλεύθερον γὰρ καὶ ἄφετον οὐδὲν ἐᾷ τῶν παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἑκάστῳ πρὸς ὃ πέφυκεν ἐμπόδιός ἐστιν. Ἐν δὲ ταῖς
228 ἁγιστείαις καὶ ἱερουργίαις τὸ βλάβος ἀργαλεώτατον,
M. ὅσῳ καὶ τὸ περὶ θεὸν ἐξαμαρτάνειν τοῦ περὶ ἄνθρωπον ἀφορητότερον. Ὅθεν εἰκότως προστέτακται νηφάλια θύειν κατὰ τὴν διαστολὴν καὶ διάκρισιν

τῶν ἁγίων καὶ βεβήλων, καὶ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων καὶ νομίμων καὶ παρανόμων.

§. 8. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἱερεὺς πολὺ πρότερον ἀνήρ ἐστι καὶ ταῖς πρὸς συνουσίαν ὁρμαῖς ἐξ ἀνάγκης ὀφείλει χρῆσθαι, γάμον αὐτῷ παρθένου καθαρᾶς μνᾶται, καὶ ἐκ καθαρῶν γονέων καὶ πάππων καὶ προγόνων εἴς τε καλοκαγαθίαν καὶ εὐγένειαν ἀρι- 82
στίνδην ἐπικριθέντων. Πόρνῃ μὲν γὰρ καὶ βεβήλῳ P
σώματι καὶ ψυχῇ οὐδὲ προσιδεῖν ἐᾷ, κἂν τὴν ἐργασίαν ἀποθεμένη σχῆμα κόσμιον καὶ σῶφρον ὑποδύηται, διὰ τὸ τὴν ἀρχαίαν προαίρεσιν ἀνίερον αὐτῇ γενέσθαι. Αὐτὴ δὲ πρὸς μὲν τὰ ἄλλα ἐπιτιμίαν ἐχέτω διὰ τὸ τῶν πρὶν σπουδασμάτων καθαρεῦσαι. Μετάνοια γὰρ ἀδικημάτων ἐπαινετέον. Καὶ μηδεὶς ἕτερος αὐτὴν ἄγεσθαι κεκωλύσθω, ἱερεῖ δὲ μηδὲ προσίτω. Τὰ γὰρ ἱερωσύνης ἐξαίρετα δίκαια, συμφωνίαν ἐπιζητούσης τὴν ἀπὸ γενέσεως ἀρχῆς ἄχρι τελευτῆς ἀνυπαίτιον. Εὔηθες γὰρ διὰ μὲν τὰς ἐκ τῶν τραυμάτων ἐπιγινομένας οὐλὰς ἐν τοῖς σώμασιν εἴργεσθαί τινας ἱερωσύνης, αἳ σύμβολον ἀτυχίας οὐ μοχθηρίας εἰσι· τὰς δὲ μὴ κατ᾽ ἀνάγκην μόνον, ἀλλ᾽ ἔστιν ὅτε ἑκουσίοις γνώμαις πεπρακυίας τὴν ἰδίαν ὥραν, ἐπειδήπερ ὀψὲ καὶ μόλις μετέγνωσαν, εὐθὺς ἀπὸ ἐραστῶν ἱερεῦσιν ἁρμόζεσθαι, καὶ ἀπὸ χαμαιτυπείων εἰς ἱερὰ χωρία μετοικίζεσθαι. Μένουσι γὰρ οὐδὲν ἧττον ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μετανοούντων οὐλαὶ καὶ τύποι τῶν ἀρχαίων ἀδικημάτων. Ὅθεν εὖ καὶ παγκάλως ἐν ἑτέροις διείρηται, "μηδὲν μίσθωμα πόρνης μὴ κομίζειν εἰς τὸ ἱερόν." *) Καίτοι γε τὸ νόμισμα καθ᾽ αὑτὸ οὐκ ἔνοχον, ἀλλὰ διὰ τὴν λαβοῦσαν καὶ τὴν πρᾶξιν ἐφ᾽ ᾗ δέδοται. Σχολῇ γὰρ ἔτι προσεῖτό τις εἰς κοινωνίαν ἱερέων γυναῖκας, ὧν καὶ τὰ χρήματα βέβηλα καὶ παράσημα, εἰ καὶ ταῖς ὕλαις καὶ τοῖς χαρακτῆρσι δόκιμα.

---

*) Deut. 23, 18.

§. 9. Τὰ μὲν οὖν περὶ γάμου οὕτως ἠκρίβωται τῷ ἀρχιερεῖ, ὥστ᾽ οὐδὲ χήραν ἐφίεται γαμεῖν αὐτῷ, οὐδὲ τετελευτηκότος ἀνδρὸς μονωθεῖσαν, οὔτ᾽ ἀπηλλαγμένην ἔτι ζῶντος, ἵνα πρῶτον μὲν εἰς ἄβατον καὶ καθαρὰν ἄρουραν ὁ ἱερὸς σπόρος χωρήσῃ καὶ μηδεμίαν κρᾶσιν αἱ γοναὶ πρὸς ἑτέραν οἰκίαν λαμβάνωσιν· εἶτα δὲ, ὅπως ἀκακώτοις καὶ ἀδιαστρόφοις ταῖς ψυχαῖς συνερχόμενοι ῥᾳδίως διαπλάττωσι τὰ
29 ἤθη καὶ τοὺς τρόπους αὐτῶν. Ὁλκοὶ καὶ εὐάγω-
M. γοι διάνοιαι παρθένων πρὸς ἀρετὴν, εἰς διδασκαλίαν ἑτοιμόταται. Ἡ δὲ ἑτέρου πεῖραν ἀνδρὸς λαβοῦσα κατὰ τὸ εἰκὸς ἀπειθεστέρα πρὸς μάθησιν, ἅτε τὴν ψυχὴν ἀκραιφνεστάτην οὐκ ἔχουσα, καθάπερ τινα λελειασμένον κηρὸν, εἰς τρανότητα τῶν ἐγγραφησομένων δογμάτων, ἀλλὰ τραχεῖαν ὑπὸ τῶν προεγχαραχθέντων τύπων, οἳ δυσεξάλειπτοι περιμένοντες ἢ οὐ παραδέχονται σφραγῖδας ἑτέρας, ἢ παραδεξάμενοι συγχέουσι ταῖς ἑαυτῶν ἀνωμαλίαις. Παρθένον οὖν ὁ ἀρχιερεὺς ἀγέσθω γάμον ἁγνὴν, λέγω δὴ παρθένον, οὐ μόνον ᾗ μὴ ἕτερος οὐχ ὡμίλησεν, ἀλλὰ καὶ ἐφ᾽ ᾗ μηδεὶς ἄλλος ἀνὴρ ὠνομάσθη διά τινων ὁμολογιῶν, καὶ ἂν ἁγνεύῃ τὸ σῶμα. 827
§. 10. Τοῖς δὲ κατὰ μέρος ἱερεῦσι τὰ μὲν ἄλλα P.
περὶ γάμων διατέτακται ταὐτὰ ἃ καὶ τοῖς τὴν μεγίστην ἔχουσιν ἱερωσύνην. Ἐφίεται δὲ οὐ μόνον παρθένους ἀλλὰ καὶ χήρας, οὐ πάσας ἀλλ᾽ ὧν τετελευτήκασιν ἄνδρες, μετὰ ἀδείας ἄγεσθαι. Φιλονεικίας γὰρ καὶ στάσεις ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἱερέων οἴεται δεῖν ὁ νόμος ἀναιρεῖν. Πρὸς μὲν οὖν τοὺς ζῶντας ἴσως γένοιντ᾽ ἂν ἔριδες ἐκ πάθους γυναικείου ζηλοτυπίας. Τοῖς δὲ ἀποθανοῦσι συναποθνήσκει καὶ ἡ πρὸς τοὺς δευτέρους ἄνδρας ἔχθρα. Ἄλλως τε τὸν ἀρχιερέα πλείονος ἐδικαίωσεν ἁγιστείας καὶ καθάρσεως ὥσπερ ἐν ἅπασι τοῖς ἄλλοις καὶ ἐν γάμου κοινωνίᾳ μεταλαχεῖν, οὐκ ἐάσας ὅτι μὴ κόρην ἄγεσθαι. Τοῖς δὲ τῆς δευτέρας τάξεως ἐπανῆκε τὰ

περὶ συνόδου γυναικῶν, ἐφεὶς καὶ πεπειραμένας ἀνδρῶν ἑτέρων ἐγγυᾶσθαι.

§. 11. Πρὸς δὲ τούτῳ καὶ τὸ γένος ἠκρίβωσε τῶν μελλουσῶν γαμεῖσθαι, προστάξας τῷ μὲν ἀρχιερεῖ μνᾶσθαι μὴ μόνον γυναῖκα παρθένον, ἀλλὰ καὶ ἱέρειαν ἐξ ἱερέων, ἵνα ἐκ μιᾶς οἰκίας καὶ τρόπον τινὰ τοῦ αὐτοῦ αἵματος ὦσιν νυμφίος τε καὶ νύμφη, πρὸς ἁρμονίαν ἐπιδειξόμενοι παρ' ὅλον τὸν βίον κρᾶσιν ἠθῶν βεβαιοτάτην. Ἐπετράπη δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ μὴ ἱερέων γαμεῖν θυγατέρας· τῇ μὲν ὅτι μικρὰ τούτων καθάρσια, τῇ δὲ, ὅτι τὸ ἔθνος οὐκ ἠβουλήθη γενεᾶς εἰς ἅπαν ἱερατικῆς ἀμοιρῆσαι καὶ παντελῶς ἀποζεῦξαι. Δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐκώλυσε τοὺς ἄλλους ἱερέας ἐπιγαμίας ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς ἀπὸ τοῦ ἔ-
230 θνους· αἵπερ εἰσι δεύτεραι συγγένειαι. Γαμβροὶ
M γὰρ ἀνθ' υἱῶν πενθεροῖς καὶ ἀντὶ πατέρων γαμβροῖς πενθεροί.

§. 12. Τὰ μὲν δὴ περὶ γάμου ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια χάριν παίδων γενέσεως. Ἐπεὶ δὲ ἕπεται γενέσει φθορὰ καὶ τοὺς ἐπὶ τελευταῖς ἀνέγραψε τοῖς ἱερεῦσι νόμους, *) κελεύσας μὴ ἐφ' ἅπασιν αὐτοὺς μιαίνεσθαι τοῖς ὁπωσοῦν ἢ κατὰ φιλίαν ἢ κατὰ συγγένειαν ᾠκειωμένοις, ἀλλ' ἐπὶ μόνοις ἓξ, πατράσι καὶ μητράσι, υἱοῖς καὶ θυγατράσιν, ἀδελφοῖς καὶ ἀδελφαῖς παρθένοις. Τὸν δὲ ἀρχιερέα παντὸς πένθους ὑπεξείλετο. Καὶ μήποτ' εἰκότως; Τὰς μὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἱερέων ὑπηρεσίας ἀνθ' ἑτέρων ἕτεροι λειτουργεῖν δύνανται, ὡς καὶ ἂν πενθῶσί τινες μηδὲν τῶν ἐξ ἔθους ὑστερίζειν. Τὰς δὲ τοῦ ἀρχιερέως οὐδενὶ δρᾶν ἐφίενται. Παρ' ἣν αἰτίαν ἀμίαντος ἀεὶ διατελείτω μὴ προσαπτόμενος νεκροῦ σώματος, ὅπως τὰς ὑπὲρ τοῦ κόσμου εὐχὰς καὶ θυσίας ἕτοιμος ὢν ἐν καιροῖς τοῖς προσήκουσιν ἀκωλύτως ἐπιτελῇ. Καὶ

*) Lev. 21, 1 sqq.

γὰρ ἄλλως προσκεκληρωμένος θεῷ καὶ τῆς ἱερᾶς τάξεως γεγονὼς ταξίαρχος ὀφείλει πάντων ἀλλοτριοῦσθαι 828 P.
τῶν ἐν γενέσει, μὴ γονέων μὴ τέκνων μὴ ἀδελφῶν εὐνοίας οὕτως ἡττώμενος, ὡς ἢ παρελθεῖν ἢ ὑπερθέσθαι τὶ τῶν ὁσίων ὃ πραχθῆναι πάντως αὐτίκα ἄμεινον. Κελεύει δὲ μήτε τὰ εἵματα περιῤῥήττειν ἐπὶ τοῖς οἰκειοτάτοις ἀποθανοῦσι, μήτ᾽ ἀφαιρεῖν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τὰ παράσημα τῆς ἱερωσύνης, μήτε συνόλως ἐκ τῶν ἁγίων ἐξιέναι κατὰ πρόφασιν πένθους, ἵνα καὶ τὸν τόπον αἰδούμενος καὶ τὰ περὶ αὐτὸν προκοσμήματα οἷς ἀνέστεπται, κρείττων οἴκτου γενόμενος ἄλυπος εἰςαεὶ διατελῇ. Βούλεται γὰρ αὐτὸν ὁ νόμος μείζονος μεμοιρᾶσθαι φύσεως ἢ κατὰ ἄνθρωπον, ἐγγυτέρω προσιόντα τῆς θείας, μεθόριον, εἰ δεῖ τὸ ἀληθὲς λέγειν, ἀμφοῖν, ἵνα διά μέσου τινὸς ἄνθρωποι μὲν ἱλάσκωνται θεὸν, θεὸς δὲ τὰς χάριτας ἀνθρώποις ὑποδιακόνῳ τινὶ χρώμενος ὀρέγῃ καὶ χορηγῇ.

§. 13. Ταῦτ᾽ εἰπὼν ἑξῆς εὐθὺς νομοθετεῖ περὶ τῶν χρησομένων ταῖς ἀπαρχαῖς. Ἐὰν οὖν τις, φησὶ, *) τῶν ἱερέων ὀφθαλμοὺς ἢ βάσεις ἤ τι μέλος ἄλλο παραπηρωθῇ τοῦ σώματος, ἢ καί τινα μῶμον ἐνδέξηται, λειτουργιῶν μὲν μὴ μετεχέτω διὰ τὰς ἐγγενομένας κῆρας, τὰ δὲ κοινὰ τῶν ἱερέων γέρα καρπούσθω διὰ τὴν ἀνυπαίτιον εὐγένειαν. Ἐὰν μέντοι λέπραι **) τινες ἐξανθήσασαι κατάσχωσιν, ἢ καὶ γονοῤῥυής τις γένηται τῶν ἱερέων, μήτε τραπέζης ἱερᾶς ψαυέτω, μήτε τῶν προκειμένων ἄθλων τῷ γένει, μέχρις ἂν ἥτε ῥύσις ἐπίσχῃ καὶ ἡ λέπρα μεταβαλοῦσα τῷ τῆς ὑγιοῦς σαρκὸς ἐξομοιωθῇ χρώματι. Καὶ ἐὰν προσάψηται μέντοι τὶς ὁτουδήποτε τῶν ἀκαθάρτων ἱερεὺς, ἢ καὶ νύκτωρ οἷα φιλεῖ πολλάκις ὀνειρώξῃ, τὴν

---

*) Lev. 21, 17. **) Lev. 22, 4.

ἡμέραν ἐκείνην μηδὲν προσφερέσθω τῶν καθιερω-
θέντων, λουσάμενος δὲ ἐπιγινομένης ἑσπέρας χρῆ-
σθαι μὴ κεκωλύσθω. Πάροικος δὲ ἱερέως καὶ μι-
σθωτὸς εἰργέσθω τῶν ἀπαρχῶν. *) Ὁ μὲν πά-
ροικος, ἐπειδὴ μὴ πάντες γείτονες συνέστιοι καὶ
ὁμοτράπεζοι· δέος γὰρ, μὴ πρόηταί τις τὰ κα-
θιερωθέντα προφάσει χρησάμενος εἰς ἀσέβειαν ἀ-
καίρῳ φιλανθρωπίᾳ. Μεταδοτέον γὰρ οὐ πᾶσι
πάντων, ἀλλὰ τῶν ἐφαρμοζόντων τοῖς ληψομέ-
νοις. Εἰ δὲ μὴ, τὸ κάλλιστον καὶ λυσιτελέστα-
τον τῶν ἐν τῷ βίῳ τάξις ἀναιρεθήσεται ὑπὸ τῆς
βλαβερωτάτης παρευημερηθεῖσα συγχύσεως. Εἰ γὰρ
ἴσον μέρος ἐν ὁλκάσιν οἴσονται ναῦται κυβερνή-
ταις, ἴσον δὲ ἐν ταῖς μακραῖς τριήρεσι καὶ ναυ-
άρχαις ἐρέται καὶ τὸ ἐπιβατικὸν, ἔν τε στρατοπέ-
δοις ἴσον ἱππεῖς μὲν ἱππάρχοις, ὁπλῖται δὲ τα-
ξιάρχαις, λοχαγοὶ δὲ στρατηγοῖς, ἐν δὲ πόλεσι δι-
καστοῖς κρινόμενοι καὶ βουλευταῖς πρόβουλοι καὶ
συνόλως ἄρχουσιν ἰδιῶται, ταραχαὶ καὶ στάσεις 82
γενήσονται, καὶ ἡ λόγῳ ἰσότης τὴν δι᾽ ἔργων ἀ-
νισότητα γεννήσει. Τὸ γὰρ τοῖς τὰς ἀξίας ἀνο-
μοίοις ὅμοια ἀπονέμειν ἄνισον. Τὸ δὲ ἄνισον πη-
γὴ κακῶν. Οὗ χάριν καὶ γέρα τῶν ἱερέων οὐ δο-
τέον ὥςπερ ἄλλοις οὐδὲ τοῖς παροίκοις, ἕνεκα τοῦ
γειτνιᾶν ἐφαψομένοις ὧν οὐ θέμις. Οὐ γὰρ οἰκίας
ἀλλὰ γένους ἐστὶν ἡ τιμή.

§. 14. Ὁμοίως μέντοι μηδὲ μισθωτῷ μηδεὶς
παρεχέτω μήτε μισθὸν, μήτε ὑπηρεσίας ἀμοιβὴν
ἱερὸν γέρας. Χρήσεται γὰρ ὁ λαβὼν ἔστιν ὅτε ἀ-
νίερος πρὸς ἃ μὴ δεῖ, βέβηλα τὰ τῆς εὐγενείας
ἆθλα καὶ τῆς περὶ τὸν νεὼν λειτουργίας ἀπεργασά-
μενος. Δι᾽ ἣν αἰτίαν οὐδ᾽ ἀλλογενεῖ συνόλως ὁ νό-
μος ἐπιτρέπει μεταλαμβάνειν τῶν ἁγίων, καὶ ἂν εὐπα-

*) Lev. 22, 10.

τρίδης ὢν τυγχάνῃ τῶν αὐτοχθόνων, καὶ πρὸς ἀν-
δρῶν καὶ πρὸς γυναικῶν ἀνεπίληπτος ὢν, ἵνα αἱ τι-
μαὶ μὴ νοθεύωνται, μένωσι δὲ ἐν τῇ ἱερατικῇ τάξει
βεβαίως φυλαττόμεναι. Καὶ γὰρ ἄτοπον τὰς μὲν
θυσίας καὶ ἱερουργίας, καὶ ὅσα ἄλλα περὶ τὸν βωμὸν
ἁγιστεύεται, μὴ πᾶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἱερεῦσι μόνοις
ἐπιτετράφθαι, τὰ δ᾽ ἀντὶ τούτων ἆθλα κοινὰ γίνε-
σθαι καὶ τῶν ἐπιτυχόντων, ὡς δέον πόνοις μὲν πολ-
λοῖς καὶ καμάτοις καὶ ταῖς μεθ᾽ ἡμέραν καὶ νύκτωρ
φροντίσιν ἀποτρύχειν τοὺς ἱερέας, τὰ δ᾽ ἆθλα κοινὰ
καὶ τοῖς ἀργοῦσιν ἀποφαίνειν. Οἰκογενεῖ δὲ, φησὶν,
καὶ ἀργυρωνήτῳ, μεταδιδότω δεσπότης ἱερεὺς σιτίων
καὶ ποτῶν ἐκ τῶν ἀπαρχῶν. Πρῶτον μὲν ὅτι θε-
ράποντι πόρος εἷς ὁ δεσπότης, ὁ δὲ τοῦ δεσπότου
κλῆρος αἱ ἱεραὶ φιλανθρωπίαι, ἐξ ὧν ἀνάγκη τὸν
δοῦλον τρέφεσθαι. Δεύτερον δ᾽ ὅτι τὰ γενησόμενα
πάντως ἀνάγκη μὴ δρᾶν ἄκοντας. Οἱ δ᾽ οἰκέται
καὶ ἂν μὴ θέλωμεν, ἅτε ἀεὶ συνόντες καὶ συνδιαι-
32 τώμενοι, σιτία τε καὶ ποτὰ καὶ ὄψα τοῖς δεσπόταις
[προευτρεπιζόμενοι, καὶ τραπέζαις ἐφεστῶτες, καὶ τὰ
λείψανα ἐκκομίζοντες, καὶ ἂν μὴ φανερῶς λαμ-
βάνωσι, λάθρα γοῦν ὑφαιρήσονται κλέπτειν ὑπὸ τῆς
ἀνάγκης βιασθέντες, ὡς ἀνθ᾽ ἑνὸς ἀδικήματος, εἴπερ
ἐστὶν ἀδίκημα τὸ ἐκ τῶν δεσποτικῶν τρέφεσθαι καὶ
ἑτέραν προσπαρασκευάζεσθαι κλοπὴν, ἵνα φωρὸς
τρόπον πρὸς τῶν ἀνυπαιτίως ζώντων ἀπολαύσωσι
τῶν καθιερωθέντων, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτατον. Τρί-
τον καὶ ἐκεῖνο χρὴ λογίζεσθαι, ὅτι τὰ τῶν ἀπαρ-
χῶν οὐ παρ᾽ ὅσον ἐπινέμεται τοῖς οἰκέταις ὀλιγω-
ρηθήσεται διὰ τὸν δεσποτικὸν φόβον. Ἱκανὸς γὰρ
οὗτος ἐπιστομίζειν τήν τινων εὐχέρειαν ῥαθυμεῖν οὐκ
ἐφιείς.

§. 15. Ταῦθ᾽ ὑπειπὼν φιλανθρωπίας μεστὸν νό-
μον ἑξῆς ἀναγράφει. Ἐὰν θυγάτηρ, φησιν, ἱερέως
γημαμένη μὴ ἱερεῖ χηρεύσῃ τελευτήσαντος τοῦ ἀν- 830
δρὸς, ἢ καὶ ἔτι ζῶντος ἄπαις καταλειφθεῖσα, πάλιν P.

*ἐπὶ τὸν πατρῷον οἶκον ἀνερχέσθω, μεταληψομένη τῶν ἀπαρχῶν, ὧν ἡνίκα παρθένος ἦν ἐκοινώνει.**) *Τρόπον γάρ τινα καὶ νῦν ἐστὶ δυνάμει παρθένος, εἰ καὶ ἀνδρὸς καὶ παίδων ἔρημος οὐδεμίαν ἑτέραν ἔχουσα καταφυγὴν ὅτι μὴ τὸν πατέρα. Υἱῶν δὲ ὄντων ἢ θυγατέρων ἀνάγκη τὴν μητέρα τοῖς τέκνοις συντετάχθαι· υἱοὶ δὲ καὶ θυγατέρες τῆς τοῦ γεννήσαντος οἰκίας ὄντες εἰς ταύτην συνυφέλκονται καὶ τὴν μητέρα.*

---

*) Lev. 22, 12 sq.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΤΙΝΑ ΓΕΡΑ ΙΕΡΕΩΝ.

ARGUMENTUM LIBRI.

DE

PRAEMIIS SACERDOTUM

ET

HONORIBUS.

Sacerdotum amplissimi sunt reditus bonis privatis (1. 2.) et victimis (3. 4.), etsi non omnes omnia sacerdotibus tribuunt, quae lex postulat (5.) Aedituis haud minora ad vitam commode sublevandam constituta sunt (6.)

§. 1. Τοῖς ἱερεῦσιν οὐκ ἀπένειμε χώρας ἀποτομὴν ὁ νόμος, ἵν᾽ ὡς ἕτεροι τὰς ἀπὸ τῆς γῆς καρπούμενοι προσόδους τῶν ἀναγκαίων εὐπορῶσιν, ἀλλ᾽ ὑπερβολῇ χρησάμενος τιμῆς τὸν θεὸν ἔφη κλῆρον αὐτῶν εἶναι, κατὰ ἀναφορὰν τὴν ἐπὶ τὰ καθιερούμενα· δυοῖν ἕνεκα, τῆς τε ἀνωτάτω τιμῆς, ἐπεὶ κοινωνοὶ τῶν κατ᾽ εὐχαριστίαν ἀπονεμομένων γίνονται θεῷ, καὶ τοῦ περὶ μόνα πραγματεύεσθαι δὴ τὰ περὶ τὰς ἁγιστείας, ὥςπέρ τινας κλήρων ἐπιμελητάς. Ἃ δὲ

233 προτίθησιν ἆθλα καὶ ἀριστεῖα ταῦτ᾽ ἐστί. Πρῶτον
M μὲν, ἄπονον καὶ ἀταλαίπωρον τροφὴν ἑτοίμην. Κελεύει γὰρ τοὺς σιτοπονοῦντας ἀπὸ παντὸς στέατός τε καὶ φυράματος ἄρτον ἀφαιρεῖν ἀπαρχὴν εἰς ἱερέων χρῆσιν, προνοούμενος ἅμα καὶ τῆς εἰς εὐσέβειαν ἀγούσης ὁδοῦ νομίμῳ διδασκάλιᾳ τῶν ἀφαιρούντων. Ἐθιζόμενοι γὰρ ἀεὶ καὶ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς ἀπάρχεσθαι, τὴν θεοῦ μνήμην ἄληστον ἕξουσιν, οὗ μεῖζον ἀγαθὸν οὐκ ἔστιν εὑρεῖν. Πολυανθρωποτάτου δὲ ἔθνους ἀναγκαῖον εἶναι καὶ τὰς ἀπαρχὰς ἀφθόνους, ὡς καὶ τὸν ἀπορώτατον τῶν ἱερέων ἕνεκα περιουσίας τροφῶν εὐπορώτατον δοκεῖν εἶναι. Δεύτερον δὲ προστάττει καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης κτήσεως ἀπαρ- 83
χεσθαι, καθ᾽ ἑκάστην μὲν ληνὸν οἶνον, καθ᾽ ἑκά- P
στην δὲ ἅλωνα σῖτον καὶ κριθάς. Ὁμοίως δὲ ἐξ ἐλαιῶν ἔλαιον καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀκροδρύων ἡμέρους κάρπους, ἵνα μὴ τὰ ἀναγκαῖα μόνον ἔχοντες αὐχμηρότερον ἀποζῶσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς ἁβροδίαιτον βίον εὐποροῦντες ἱλαρώτερον ἐξ ἀφθόνων τρυφῶσι μετὰ κόσμου τοῦ προσήκοντος. Τρίτον ἐστι γέρας τὰ πρωτότοκα ἀῤῥενικὰ, καὶ πάντα τῶν χερσαίων ὅσα πρὸς ὑπηρεσίας καὶ χρῆσιν ἀνθρώπων. Ταῦτα γὰρ κελεύει διαδίδοσθαι τοῖς ἱερωμένοις ἀνθρώποις. Βοῶν μὲν καὶ προβάτων καὶ αἰγῶν αὐτὰ τὰ ἔκγονα, μόσχους καὶ κριοὺς καὶ χιμάῤῥους, ἐπειδὴ καθαρὰ καὶ πρὸς ἐδωδὴν καὶ πρὸς θυσίας ἐστί τε καὶ νενόμισται· λύτρα δὲ κατατιθέναι τῶν ἄλλων ἵππων καὶ ὄνων καὶ καμήλων καὶ τῶν παραπλησίων μὴ μειοῦντας τὴν ἀξίαν. Ἔστι δὲ καὶ ταῦτα παμπληθῆ. Κτηνοτροφοῦσι γὰρ καὶ ζωοτροφοῦσιν ἐν τοῖς μάλιστα οἱ ἀπὸ τοῦ ἔθνους αἰπόλια καὶ βουκόλια καὶ ποίμνας καὶ μυρίας ἄλλας ἀγέλας παντοδαπῶν ζώων ἐκνέμοντες. Ἤδη μέντοι καὶ προσυπερβάλλων ὁ νόμος οὐ μόνον ἀπὸ τῆς κτήσεως καθ᾽ ἑκάστην ἰδέαν ἀπάρχεσθαι προστέταχεν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων ψυχῶν καὶ σωμάτων. Μέρη γὰρ διαιρετὰ

γονέων παῖδές εἰσιν· εἰ δὲ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ἀδιαίρετα συγγενικῷ αἵματι καὶ λόγοις προγόνων ἀοράτοις εἴδεσιν εἰς ἐκγόνους διήκουσι, φίλτροις τε ἑνωτικῆς εὐνοίας καὶ φύσεως δεσμοῖς ἀλύτοις ἡρμοσμένοι. Ἀλλ᾽ ὅμως καὶ τούτων τοὺς πρωτοτόκους ἄῤῥενας τρόπον ἀπαρχῆς καθιεροῖ, χαριστήρια εὐτεκνίας καὶ εὐγονίας οὔσης τε καὶ ἐλπιζομένης, καὶ ἅμα βουλόμενος οὐ μόνον ἀμέμπτους εἶναι, ἀλλὰ καὶ σφόδρα τοὺς γάμους ἐπαινετοὺς, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος βλαστήσας καρπὸς καθιεροῦται, ὅπερ χρὴ λογιζομένους καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας σωφροσύνης καὶ οἰκουρίας καὶ ὁμονοίας περιέχεσθαι, συμπνέοντας ἀλλήλοις, ἔν τε ἔργῳ καὶ λόγῳ τὴν λεγομένην κοινωνίαν ἀληθείᾳ παγίῳ βεβαιοῦσθαι. Τὴν
34 δὲ τῶν πρωτοτόκων υἱῶν καθιέρωσιν, ὡς ὑπὲρ
I. τοῦ μήτε γονεῖς τέκνων μήτε τέκνα γονέων διαζεύγνυσθαι, τιμᾶται τὴν ἀπαρχὴν ἀργυρίῳ ῥητῷ, προστάξας ἴσον εἰςφέρειν καὶ πένητα καὶ πλούσιον, οὐ πρὸς ἀξίωμα τῶν εἰςφερόντων, οὐδὲ πρὸς εὐεξίαν καὶ θάλλος τῶν γεννηθέντων ἀπιδὼν, ἀλλ᾽ ὅσον δυνατὸν εἰςενεγκεῖν καὶ τῷ λίαν ἀπόρῳ σταθμησάμενος. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ παίδων γένεσις ἐν ἴσῳ καὶ τοῖς λαμπροτάτοις καὶ τοῖς ἀφανεστάτοις εἴωθε συμβαίνειν, ἴσην ἐδικαίωσε καὶ τὴν εἰςφορὰν νομοθετῆσαι στοχασάμενος, ὡς ἔφην, μάλιστα τοῦ πᾶσι δυνατοῦ.

§. 2. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ἄλλον πόρον οὐ βρα- 832
χὺν ἐπινέμει τοῖς ἱερεῦσιν, ἕκαστον τῶν προσόδων P.
ἀπάρχεσθαι κελεύσας, ἀπό τε σίτου οἴνου καὶ ἐλαίου καὶ ἔτι θρεμμάτων ἐπιγονῆς, κατά τε ποίμνας καὶ βουκόλια καὶ αἰπόλια καὶ τὰς ἄλλας ἀγέλας. Ὅση δὲ καὶ τούτων ἐστὶν ἀφθονία, τεκμήραιτο ἄν τις ἐκ τῆς περὶ τὸ ἔθνος πολυανθρωπίας. Ἐξ ὧν ἁπάντων ἐστὶ δῆλον, ὅτι βασιλέων σεμνότητα καὶ τιμὴν περιάπτει τοῖς ἱερεῦσιν ὁ νόμος. Ὡς γοῦν ἡγεμόσι φόρους ἀπὸ παντὸς μέρους κτήσεως δίδοσθαι κελεύει καὶ δίδονται τὸν ἐναντίον τρόπον ἢ ὃν

αἱ πόλεις τοῖς δυνάσταις εἰςφέρουσιν. Αἱ μὲν γὰρ ἐξ ἀνάγκης καὶ μόλις ἐπιστένουσαι, τοὺς ἐκλογεῖς τῶν χρημάτων ὡς κοινοὺς λυμεῶνας ὑποβλεπόμεναι, καὶ προφάσεις ἄλλοτε ἀλλοίας σκηπτόμεναι καὶ τῶν προθεσμιῶν ἀλογοῦσαι τὰ ὁρισθέντα τέλη καὶ δαμοὺς κατατιθέασιν. Οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ ἔθνους, τὰ ἱερατικὰ γεγηθότες, χαίροντες, τοὺς αἰτοῦντας φθάνοντες, τὰς προθεσμίας ἐπιτέμνοντες, λαμβάνειν ἀλλ' οὐ διδόναι νομίζοντες, μετ' εὐφημίας καὶ εὐχαριστίας καθ' ἑκάστην τῶν ἐτησίων ὡρῶν ποιοῦνται τὰς εἰςφορὰς ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, αὐτοκελεύστῳ προθυμίᾳ καὶ ἑτοιμότητι καὶ σπουδῇ παντὸς λόγου κρείττονι.

§. 3. Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῆς ἑκάστου κτήσεως ἐπινέμεται, ἄλλαι δέ εἰσιν ἐξαίρετοι πρόσοδοι πρεπωδέσταται ἱερεῦσιν, αἱ ἀπὸ τῶν ἀναγομένων θυσιῶν. Παντὸς γὰρ ἱερείου προςτέτακται δύο τοῖς ἱερεῦσιν ἀπὸ δυοῖν δίδοσθαι μελῶν, βραχίονα μὲν ἀπὸ χειρὸς δεξιᾶς, ἀπὸ δὲ τοῦ στήθους ὅσον πῖον. Τὸ μὲν ἰσχύος καὶ ἀνδρίας καὶ πάσης νομίμου πράξεως ἔν τε τῷ διδόναι καὶ λαμβάνειν καὶ ἐνεργεῖν σύμβολον, τὸ δὲ τῆς περὶ τὸν θυμὸν ἵλεω πραότητος. Ἐνοικεῖν γὰρ αὐτὸν λόγος ἔχει τοῖς στήθεσιν, ἐπειδὴ χωρίον οἰκειότατον ἡ φύσις ἀπένειμε τὰ στέρνα θυμῷ πρὸς ἐνδιαίτησιν, ᾧ καθάπερ στρατιώτῃ περιέβαλεν εἰς τὸ δυςάλωτον ἕρκος ὀχυρώτατον, τὸν ἐπικαλούμενον θώρακα, ὃν ἐκ πολλῶν καὶ
235 συνεχῶν καὶ κραταιοτάτων ὀστέων ἀπειργάσατο,
M. σφίγξας αὐτὸν εὖ μάλα νεύροις ἀῤῥαγέσιν. Ἀπὸ δὲ τῶν ἔξω τοῦ βωμοῦ θυομένων ἕνεκα κρεωφαγίας τρία προςτέτακται τῷ ἱερεῖ δίδοσθαι, βραχίονα καὶ σιαγόνα καὶ τὸ καλούμενον ἤνυστρον. Τὸν μὲν βραχίονα διὰ τὴν ὀλίγῳ πρότερον εἰρημένην αἰτίαν· τὰς δὲ σιαγόνας, τοῦ τε κυριωτάτου τῶν μελῶν κεφαλῆς καὶ λόγου τῶν κατὰ προφορὰν ἀπαρχήν. Καὶ γὰρ τούτου τὸ νᾶμα ῥεῖν ἔξω καὶ δίχα τῆς κινή-

σεως τούτων οὐκ ἂν δύναιτο. Σειομένων γὰρ — ἀφ' οὗ καὶ προςωνομάσθησαν ἐτύμως — ὅταν πληχθῶσιν ὑπὸ γλώττης, ἅπασα ἡ τῆς φωνῆς ὀργανοποιΐα συνηχεῖ. Τὸ δὲ ἤνυστρον ἔκφυσις κοιλίας 833
ἐστίν. Κοιλίαν δὲ φάτνην ἀλόγου θρέμματος ἐπι- P.
θυμίας εἶναι συμβέβηκεν, ἥτις ὑπ' οἰνοφλυγίας καὶ ὀψοφαγίας ἀρδομένη, τροφαῖς ἐπαλλήλοις σιτίων ὁμοῦ καὶ ποτῶν ἀεὶ κατακλύζεται, καὶ συὸς τρόπον ἐν βορβόρῳ διαιτωμένη χαίρει. Παρ' ὃ καὶ σφόδρα ἐπενεμήθη τόπος οἰκειότατος ὁ τῶν περιττωμάτων ἀκολάστῳ καὶ ἀπρεπεστάτῳ θρέμματι. Ἀντίπαλον δὲ ἐπιθυμίας ἐγκράτεια, ἣν ἀσκητέον καὶ διαπονητέον καὶ σπουδαστέον πάσῃ μηχανῇ περιποιεῖσθαι, ὡς μέγιστον ἀγαθὸν καὶ τελειότατον ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ συμφέρον. Ἐπιθυμία μὲν οὖν βέβηλος καὶ ἀκάθαρτος καὶ ἀνίερος οὖσα πέρα τῶν ἀρετῆς ὅρων ἐλήλαται καὶ πεφυγάδευται δεόντως. Ἐγκράτεια δὲ καθαρὰ καὶ ἀκηλίδωτος ἀρετὴ, πάντων ὅσα πρὸς βρῶσιν καὶ πόσιν ἀλογοῦσα καὶ ἐπάνω τῶν γαστρὸς ἡδονῶν αὐχοῦσα ἵστασθαι, βωμῶν ἱερῶν ψαυέτω, καὶ τὴν πρόσφυσιν ἐπιφερομένη τῆς κοιλίας ὑπόμνημα τοῦ καταφρονητικῶς ἔχειν ἀπληστίας καὶ λαιμαργίας καὶ πάντων ὅσα τὰς εἰς τοῦτ' ἐπιθυμίας ἀναφλέγει.

§. 4. Ἐφ' ἅπασι μέντοι καὶ τὰς τῶν ὁλοκαυτωμάτων — ἀμύθητα δὲ ταῦτ' ἐστι — δορὰς προςτάττει τοὺς ὑπηρετοῦντας ταῖς θυσίαις ἱερεῖς λαμβάνειν, οὐ βραχεῖαν ἀλλ' ἐν τοῖς μάλιστα πολυχρήματον δωρεάν. Ἐξ ὧν δῆλόν ἐστιν, ὅτι κλῆρον ἕνα μὴ παρασχὼν τῇ ἱερωμένῃ φυλῇ κατὰ ταὐτὰ ταῖς ἄλλαις, τῶν πασῶν ἔδωκε σεμνότερον τρόπον καὶ ἀπονώτερον κατὰ πρόφασιν ἀπαρχῶν τῶν ἐξ ἅπαντος θυσίας εἴδους. Ὑπὲρ δὲ τοῦ μηδένα τῶν διδόντων ὀνειδίζειν τοῖς λαμβάνουσι, κελεύει
M τὰς ἀπαρχὰς εἰς τὸ ἱερὸν κομίζεσθαι πρότερον, εἶτ'
236 ἐνθένδε τοὺς ἱερεῖς λαμβάνειν. Ἥρμοττε γὰρ θεῷ,

τοὺς μὲν εὐεργετουμένους ἐν ἅπασι τοῖς κατὰ τὸν βίον χαριστηρίους ἀνάγειν ἀπαρχὰς, τὸν δὲ ἅτε μηδενὸς ἐπιδεᾶ τοῖς ἀμφὶ τὸ ἱερὸν ὑπηρέταις καὶ λειτουργοῖς χαρίζεσθαι μετὰ σεμνότητος καὶ τιμῆς ἁπάσης. Τῷ γὰρ μὴ παρ' ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρὰ τοῦ πάντων εὐεργέτου δοκεῖν λαμβάνειν, ἀδυσώπητον ἔχει δωρεάν.

§. 5. Τοσούτων οὖν προκειμένων ἄθλων, ἐάν τινες ἀπορῶσι τῶν ἱερέων κοσμίως καὶ ἀνυπαιτίως ζῶντες, τῆς ἡμετέρας παρανομίας ἐφεστῶσι κατήγοροι, καὶ ἂν ἡσυχάζωσιν. Εἰ γὰρ ἐπειθαρχοῦμεν τοῖς κελευσθεῖσι, καὶ τὰς ἀπαρχὰς ἐποιούμεθα ᾗ προστέτακται, οὐκ ἂν μόνον ἐκεῖνοι τῶν ἀναγκαίων εὐπόρουν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὅσα πρὸς ἁβροδιαίτους χορηγίας ἐνεπίμπλαντο. Καὶ ἂν ἄρα ποτε αὖθις ἡ φυλὴ τῶν ἱερέων ἐν ἅπασι τοῖς κατὰ τὸν βίον ἀφθόνοις ἐξετάζηται, μέγα δεῖγμα τοῦτο γενήσεται κοινῆς ὁσιότητος καὶ τῆς τῶν νομίμων 8 ἐπ' ἀκριβὲς εἰς ἅπαν φυλακῆς. Ἀλλ' ἡ τινῶν ὀλιγωρία — ἅπαντας γὰρ οὐκ ἀσφαλὲς αἰτιᾶσθαι — γέγονε πενίας αἰτία τοῖς ἱερωμένοις, εἰ δὲ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις. Τὸ γὰρ παρανομεῖν ἐπιζήμιον τοῖς παρανομοῦσι καὶ ἂν πρὸς ὀλίγον δελεάζῃ χρόνον. Τὸ δὲ ἕπεσθαι τοῖς τῆς φύσεως νόμοις ὠφελιμώτατον, καὶ ἂν παραυτίκα αὐστηρὸν ᾖ, καὶ μηδὲν προσηνὲς ἐμφαίνῃ.

§. 6. Τοσαύτας προσόδων ἀφορμὰς χαρισάμενος τοῖς ἱερεῦσιν οὐδὲ τῶν ἐν τῇ δευτέρᾳ τάξει κατωλιγώρησεν. Εἰσὶ δὲ νεωκόροι. Τούτων οἱ μὲν ἐπὶ θύραις ἵδρυνται παρ' αὐταῖς ταῖς εἰςόδοις πυλωροί· οἱ δὲ εἴσω κατὰ τὸ πρόναον ὑπὲρ τοῦ μή τινα ὧν οὐ θέμις ἑκόντα ἢ ἄκοντα ἐπιβῆναι· οἱ δὲ ἐν κύκλῳ περινοστοῦσιν, ἐν μέρει διακληρωσάμενοι νύκτα καὶ ἡμέραν, ἡμεροφύλακες καὶ νυκτοφύλακες. Ἕτεροι δὲ τὰς στοὰς καὶ τὰ ἐν ὑπαίθρῳ κοροῦντες τὸν φορυτὸν ἐκκομίζουσιν, ἐπιμελόμενοι καθαρότη-

τος, οἷς ἅπασι μισθὸς ὡρίσθησαν αἱ δεκάται. Κλῆ-
ρος γὰρ νεωκόρων οὗτος. Οὐ πρότερον γοῦν εἴα-
σεν ὁ νόμος αὐταῖς χρῆσθαι τοὺς λαβόντας, ἢ πάλιν
ἄλλας δεκάτας ὡς ἀπὸ κτημάτων ἰδίων ἀπάρξα-
σθαι καὶ δοῦναι τοῖς τῆς ἀμείνονος τάξεως ἱε-
ρεῦσι. Τηνικαῦτα γὰρ ἐφῆκεν ἀπολαύειν, πρότε-
ρον δὲ οὐκ ἐᾷ. Ἀπένειμε δὲ καὶ πόλεις αὐτοῖς ὀ-
κτὼ πρὸς ταῖς τεσσαράκοντα, καθ' ἑκάστην τε προ-
άστεια εἰς δισχιλίους πήχεις ἐν κύκλῳ πρὸς νο-
μὰς θρεμμάτων, καὶ τὰς ἄλλας ὧν δεῖ πόλεσιν ἀ-
ναγκαίας ὑπηρεσίας. Ἐκ δὲ τούτων ἀπεκληρώθη-
σαν ἀνὰ ἕξ, αἱ μὲν ἐκτὸς, αἱ δὲ ἐντὸς Ἰορδά-
νου τοῦ ποταμοῦ, τρεῖς ἑκατέρωθεν, εἰς καταφυ-
γὴν τοῖς ἀκούσιον φόνον δράσασιν. Ἐπειδὴ γὰρ
237 τὸν ὁπωσοῦν γενόμενον ἀνθρώπῳ τελευτῆς πα-
M. ραίτιον οὐκ ἦν εὐαγὲς εἴσω περιῤῥαντηρίων παρ-
έρχεσθαι, χρώμενον πρὸς ἀσφάλειαν καταφυγῇ
τῷ ἱερῷ, τὰς εἰρημένας ἀνῆκε πόλεις ἱερὰ δεύ-
τερα, πολλὴν ἀσυλίαν ἐχούσας ἕνεκα τῆς περὶ
τοὺς οἰκήτορας προνομίας τε καὶ τιμῆς, οἳ τοὺς
ἱκέτας διασώζειν ἔμελλον εἰ βιάζοιτό τις ὀχυρω-
τέρα δύναμις, οὐ παρασκευαῖς ταῖς εἰς πόλεμον,
ἀλλ' ἀξιώμασι καὶ προνομίαις, ἅπερ ἐκ τῶν νό-
μων διὰ τὴν σεμνότητα τῆς ἱερωσύνης εἶχον. Ὁ
δὲ φυγὰς ἐντὸς ὅρων τῆς πόλεως εἰς ἣν πεφυ-
γάδευται κατακεκλείσθω διὰ τοὺς ἐφέδρους κολα-
στὰς, οἳ γένει προσήκοντες τῷ τεθνεῶτι, πόθῳ
τοῦ συγγενοῦς καὶ ἂν μὴ ὑφ' ἑκόντος ἀναι-
ρεθῇ, κατὰ τοῦ κτείναντος φονῶσι, νικῶντος τοῦ
οἰκείου πάθους τὸν ἀκριβῆ τοῦ δικαίου λογισμόν.
Ἔξω δὲ προϊὼν, ἐπ' ὀλέθρῳ ἀνενδοιάστῳ προε- 835
λευσόμενος ἴστω. Λήσεται γὰρ οὐδένα τῶν ἀφ' P.
αἵματος, ὑφ' ὧν αὐτίκα λίνοις καὶ πάγαις σα-
γηνευθεὶς οἰχήσεται. Προθεσμία δὲ ἔστω τῆς
φυγῆς ὁ βίος τοῦ μεγάλου ἱερέως, οὗ τελευτή-

σαντος ἀμνηστείας[1] ἀξιωθεὶς κατίτω. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια νομοθετήσας περὶ τῶν ἱερέων ἑξῆς ἀναδιδάσκει περὶ ζώων, ἃ πρὸς θυσίας ἐστιν ἐπιτήδεια.

ΠΕΡΙ
ΖΩΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΘΥΣΙΑΣ.

ARGUMENTUM LIBRI.
DE
A N I M A L I B U S
IDONEIS SACRIFICIO,
SEU
D E V I C T I M I S.

Terrestrium animalium tria tantum genera, boves, oves, caprae, volucrium duo, columbae et turtures, deo sacrificanda Moyses constituit (1.) In victimis offerendis requiritur integritas (2.) Harum aliae publice aliae privatim offeruntur (3.) Sacrificia publica sunt triplicia, holocautomata, et ea quae pro salute inventa et pro peccatis expiandis offeruntur (4.) In holocautomatis victimae mares sunt, nam hoc genus potius (5.), quae ita tractantur, ut singula in illis mactandis observanda sacrificantes hortentur ut dei virtutisque amantiores fiant (6.) Victimae in sacrificiis pro salute utriusque sunt sexus (7. 8.) Huius generis quoque sunt sacrificia laudis (αἰνήσεως) (9.) Sacrificia pro peccato variantur personis et victimis; nam quo quis est nobiliori loco constitutus, eo potiora etiam animalia a tali mactanda sunt (10. 11.) A sacerdotibus victimae absumuntur in honorem offerentis, ut poenitentes securius credant se habere Deum propitium, aliisque de causis (12.) Aliud sacrificium, quod votum magnum dicitur, ex tribus dictis coniunctum constat (13. 14.) Praeter ista sacrificia sunt alia sacerdotum privata, ne propter ministerium, quo funguntur, immunes videantur (15.)

§. 1. Τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζώων τὰ μέν ἐστι χερσαῖα, τὰ δὲ ἀεροπόρα. Τὰ μὲν οὖν τῶν πτηνῶν ἔθνη μυρία ὅσα παρελθὼν, δύο μόνα ἐξ ἁπάντων εἵλετο περιστερὰν καὶ τρυγῶνα, διότι περιστερὰ μὲν
238 τῶν φύσει τιθασσικῶν καὶ ἀγελαστικῶν ἡμερώτα-
M. τον, τρυγὼν δὲ τῶν φύσει μονωτικῶν τιθασσότατον.
Τὰς δὲ τῶν χερσαίων ἀμυθήτους ἀγέλας ὧν οὐδ' ἀριθμὸν εὑρεῖν εὔπορον ὑπερβὰς, τρεῖς ἀριστίνδην ἐπέκρινε, βοῶν καὶ προβάτων καὶ αἰγῶν. Ἡμερώταται γὰρ αὗται καὶ χειροηθέσταται. Βουκόλια γοῦν μεγάλα καὶ αἰπόλια καὶ ποίμνια πρὸς ἑνὸς ἄγονται τοῦ τυχόντος, οὐκ ἀνδρὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ κομιδῇ νηπίου παιδὸς, εἴς γε νομὰς ἐξιόντα καὶ ὁπότε δέοι πάλιν εἰς σηκοὺς ὑποστρέφοντα ἐν κόσμῳ. Τῆς δὲ ἡμερότητος πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα σημεῖα, σαφέστατα δὲ ταυτὶ, τό τε πάντα χλοηφάγα εἶναι καὶ μηδὲν αὐτῶν σαρκοβόρον, καὶ τὸ μήτε γαμψοὺς ὄνυχας ἔχειν, μήτε τὴν ἔκφυσιν τὴν τῶν ὀδόντων παντελῆ. Τὸ γὰρ ἐνδοτέρω φάτνιον οὐκ ὀδοντοφυεῖ, ἀλλ' ὅσοι τῶν ὀδόντων κατ' αὐτοῦ ἐπιλελοίπασι. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ βιωφελέστατα τῶν ζώων εἰσί. Κριοὶ μὲν εἰς ἐσθῆτας τὴν ἀναγκαιοτάτην σκέπην σωμάτων· βόες δὲ εἰς τὸ ἀρόσαι γῆν καὶ προετοιμάσασθαι σπόρον καὶ τὸν γινόμενον ἀλοῆσαι καρπὸν, εἰς μετουσίαν καὶ ἀ-
πόλαυσιν τροφῆς· αἰγῶν δὲ καὶ τρίχες καὶ δοραὶ 83
συνυφαινόμεναί τε καὶ συῤῥαπτόμεναι φορηταὶ γεγό- P
νασιν ὁδοιπόροις οἰκίαι, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν στρατείαις, οὓς ἔξω πόλεως ἐν ὑπαίθρῳ διατρίβειν ἀναγκάζουσιν αἱ χρεῖαι τὰ πολλά.

§. 2. Πάντα δὲ ὁλόκληρα περὶ μηδὲν μέρος κηραίνοντα τὰ τοῦ σώματος, ὅλα δι' ὅλων ἀσινῆ, μώμων ἀμέτοχα. Τοσαύτη γοῦν ἐστι πρόνοια οὐ μόνον τοῖς ἀνάγουσι τὰς θυσίας, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἱερωμένοις, ὥστε οἱ δοκιμώτατοι τῶν ἱερέων ἀριστίνδην ἐπικριθέντες εἰς τὴν τῶν μώμων σκέψιν, ἀπὸ

τῆς κεφαλῆς ἄχρι ποδῶν ἄκρων ἐρευνῶσιν ὅσα τε ἐμφανῆ καὶ ὅσα ἐπὶ γαστρὶ καὶ μηροῖς ἀνακέκρυπται, μήπου τις βραχεῖα λώβη διαλέληθε. Τὸ δὲ ἀκριβὲς καὶ περιττὸν τῆς ἐξετάσεως οὐχ ἕνεκα τῶν καταθυομένων, ἀλλὰ τοῦ περὶ τοὺς καταθύοντας ὑπαιτίου γίνεται. Βούλεται γὰρ αὐτοὺς ἀναδιδάξαι διὰ συμβόλων, ὁπότε προέρχοιντο εἰς βωμοὺς, ἢ εὐξόμενοι, ἢ εὐχαριστήσοντες, μηδὲν ἀῤῥώστημα ἢ πάθος ἐπιφέρεσθαι τῇ ψυχῇ, πειρᾶσθαι δὲ ὅλην δι᾽ ὅλων ἀκηλίδωτον αὐγάζειν, ὡς ἰδόντα μὴ ἀποστραφῆναι θεόν.

§. 3. Ἐπεὶ δὲ τῶν θυσιῶν αἱ μέν εἰσιν ὑπὲρ ἅπαντος τοῦ ἔθνους, εἰ δὲ δεῖ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὑπὲρ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους, αἱ δὲ ὑπὲρ ἑκάστου
239 τῶν ἱερουργεῖν ἀξιούντων, λεκτέον πρότερον περὶ
M. τῶν κοινῶν. Θαυμαστὴ δὲ ἡ τούτων τάξις ἐστίν. Αἱ μὲν γὰρ ἀνάγονται καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, αἱ δὲ ταῖς νουμηνίαις καὶ ἱερομηνίαις, αἱ δὲ νηστείαις, αἱ δὲ τρισὶ καιροῖς ἑορτῶν. Καθ᾽ ἑκάστην μὲν οὖν ἡμέραν δύο ἀμνοὺς ἀνάγειν διείρηται, τὸν μὲν ἅμα τῇ ἕῳ, τὸν δὲ δείλης ἑσπέρας, ὑπὲρ εὐχαριστίας ἑκάτερον, τὸν μὲν ὑπὲρ τῶν μεθ᾽ ἡμέραν, τὸν δ᾽ ὑπὲρ τῶν νύκτωρ εὐεργεσιῶν, ἃς ἀπαύστως καὶ ἀδιαστάτως τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ὁ θεὸς χορηγεῖ. Ταῖς δὲ ἑβδόμαις διπλασιάζει τὸν τῶν ἱερείων ἀριθμὸν, ἴσα προστιθεὶς ἴσοις, ἰσότιμον ἡγούμενος τὴν ἑβδόμην αἰῶνι ἣν καὶ γενέθλιον τοῦ κόσμου παντὸς ἀνέγραψεν. Οὗ χάριν τὴν τῆς ἑβδόμης θυσίαν ἐξομοιῶσαι τῇ ἐνδελεχείᾳ τῶν ἡμερησίων ἀμνῶν διενοήθη. Δὶς δὲ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐπιθυμιᾶται τὰ πάντων εὐωδέστατα θυμιαμάτων εἴσω τοῦ καταπετάσματος, ἀνίσχοντος ἡλίου καὶ δυομένου πρό τε τῆς ἑωθινῆς θυσίας καὶ μετὰ τὴν ἑσπερινὴν, ὡς εἶναι τὰ μὲν ἔναιμα εὐχαριστίαν ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἐναίμων, τὰ δὲ θυμιάματα ὑπὲρ τοῦ ἡγεμονικοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν λογικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἐμορφώθη πρὸς ἀρχέτυπον ἰδέαν

εἰκόνος θείας. Ἄρτοι δὲ προτίθενται ταῖς ἑβδόμαις ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης ἰσάριθμοι τοῖς μησὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ, δυσὶ θέμασιν ἀνὰ ἓξ, δώδεκα, κατὰ τὴν λόγον τῶν ἰσημεριῶν ἑκάτερα. Δύο γάρ εἰσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος, ἐαρινή τε καὶ μετοπωρινὴ, αἳ μησὶν ἓξ καταριθ- 83
μοῦνται. Ἐαρινῇ μὲν τὰ σπαρτὰ πάντα τελειογονεῖ- I
ται, καθ᾽ ὃν χρόνον τὰ δένδρα γεννᾶν ἄρχεται· μετοπωρινῇ δὲ καὶ ὁ τῶν δένδρων καρπὸς τελεσφορεῖται, ἐν ᾧ καιρῷ πάλιν ἀρχὴ σπορᾶς. Οὕτω δολιχεύουσα ἡ φύσις τὸν αἰῶνα ἄλλας ἐπ᾽ ἄλλας ἀμείβει δωρεὰς ἀνθρώπων γένει, ὧν εἰσι σύμβολα αἱ διτταὶ τῶν προκειμένων ἄρτων ἑξάδες. Αἰνίττονται δὲ καὶ τὴν ὠφελιμωτάτην τῶν ἀρετῶν ἐγκράτειαν, ἣ δορυφορεῖται πρὸς εὐκολίας καὶ εὐτελείας καὶ ὀλιγοδείας, διὰ τὸν ἐξ ἀκολασίας καὶ πλεονεξίας βλαβερώτατον ἐπιτειχισμόν. Ἄρτος γὰρ ἐραστῇ σοφίας διαρκὴς τροφὴ, παρέχουσα καὶ τὰ σώματα ἄνοσα καὶ τὸν λογισμὸν ὑγιᾶ καὶ νηφάλιον. Ὄψα δὲ καὶ μελίπηκτα καὶ ἡδύσματα καὶ ὅσα σιτοπόνων καὶ ὀψαρτυτῶν περιεργίαι τεχνιτεύουσι καταγοητεύουσαι τὴν ἄμουσον καὶ ἀφιλόσοφον καὶ ἀνδραποδωδεστάτην τῶν αἰσθήσεων γεῦσιν, ὑπηρετοῦσαν καλῷ μὲν οὐδενὶ θεάματι ἢ ἀκούσματι, γαστρὸς δὲ τῆς ταλαίνης ἐπιθυμίᾳ, νόσους σώματι καὶ ψυχῇ κατασκευάζει πολλάκις ἀνιάτους. Συνεπιτίθεται δὲ τοῖς ἄρτοις λιβανωτὸς καὶ
240 ἅλες. Ὁ μὲν σύμβολον τοῦ μηδὲν ἥδυσμα εὐωδέ-
M. στερον ὀλιγοδείας εἶναι καὶ ἐγκρατείας παρὰ σοφίᾳ δικαζούσῃ, οἱ δὲ ἅλες διαμονῆς τῆς τῶν συμπάντων, — οἷς γὰρ ἂν περιπασθῶσι διατηροῦσι — καὶ ἱκανοῦ προσοψήματος. Οἶδ᾽ ὅτι χλεύην θήσουσι καὶ γέλωτα ταῦτα οἱ περὶ τὰ συμπόσια καὶ τὰς εὐωχίας πραγματευόμενοι, καὶ πολυτελεῖς τραπέζας μεταδιώκοντες, οἱ ὀρνέων καὶ ἰχθύων καὶ κρεῶν καὶ τῆς ὁμοτρόπου φλυαρίας ἄθλιοι δοῦλοι, μηδ᾽ ὄναρ ἀληθοῦς ἐλευθερίας γεύσασθαι δυνάμενοι. Ὧν ὀλίγα φροντιστέον τοῖς κατὰ θεὸν πρὸς τὴν τοῦ ὄντος ὄν-

τως ἀρέσκειαν ζῆν ἐγνωκόσιν, οἱ τῶν σαρκὸς ἡδονῶν ἀλογεῖν πεπαιδευμένοι, τὰς τῆς διανοίας χαρὰς καὶ εὐπαθείας θεωρίᾳ τῶν τῆς φύσεως ἐνασκούμενοι, μεταδιώκουσι.

§. 4. Τοσαῦτα περὶ τούτων διαλεχθεὶς ἄρχεται διαιρεῖν τὰ τῶν θυσιῶν γένη καὶ τέμνων εἰς τρία εἴδη τὰ ἀνωτάτω τὸ μὲν ὁλόκαυτον ποιεῖ, τὸ δὲ σωτήριον, τὸ δὲ περὶ ἁμαρτίας. Εἶθ' ἕκαστον τοῖς ἁρμόττουσιν ἐπιδιώκει, τοῦ πρέποντος ἅμα καὶ εὐαγοῦς οὐ μετρίως στοχασάμενος. Παγκάλη δὲ καὶ προσφυεστάτη τοῖς πράγμασιν ἡ διαίρεσις ἀκολουθίαν ἔχουσα καὶ εἱρμόν. Εἰ γὰρ βούλοιτό τις ἐξετάζειν ἀκριβῶς τὰς αἰτίας ὧν ἕνεκα τοῖς πρώτοις ἔδοξεν ἀνθρώποις ἐπὶ τὰς διὰ θυσιῶν εὐχαριστίας ὁμοῦ καὶ λιτὰς ἐλθεῖν, εὑρήσει δύο τὰς ἀνωτάτω. Μίαν μὲν τὴν πρὸς θεὸν τιμὴν, τὴν ἄνευ τινὸς ἑτέρου διὰ τὸ μόνον γινομένην καὶ ἀναγκαῖον καλόν. Ἑτέραν δὲ τὴν τῶν θυόντων προηγουμένην ὠφέλειαν. Διττὴ δέ 838
ἐστιν, ἡ μὲν ἐπὶ μετουσίᾳ ἀγαθῶν, ἡ δὲ ἐπὶ κακῶν P.
ἀπαλλαγῇ. Τῇ μὲν οὖν κατὰ θεὸν δι' αὐτὸν μόνον γινομένῃ προσήκουσαν ὁ νόμος ἀπένειμε θυσίαν τὴν ὁλόκαυτον, ὁλοκλήρῳ καὶ παντελεῖ μηδὲν ἐπιφερομένην τῆς θνητῆς φιλαυτίας ὁλόκληρον καὶ παντελῆ. Τὴν δὲ χάριν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ διαίρεσιν ἐπεδέχετο ἡ δόξα καὶ αὐτὸς διεῖλε, κατὰ τὴν μετουσίαν τῶν ἀγαθῶν ὁρίσας θυσίαν, ἣν ὠνόμασε σωτήριον. Τῇ δὲ φυγῇ τῶν κακῶν ἀπονείμας τὴν περὶ ἁμαρτίας ὡς τρεῖς εἶναι δεόντως ἐπὶ τρίσι· τὴν μὲν ὁλόκαυτον, δι' αὐτὸν
241 μόνον τὸν θεὸν ὂν καλὸν τιμᾶσθαι, μὴ δι' ἕτερον,
M. τὰς δ' ἄλλας δι' ἡμᾶς· τὴν μὲν οὖν σωτήριον ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ βελτιώσει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων· τὴν δὲ περὶ ἁμαρτίας ἐπὶ θεραπείᾳ ὧν ἐπλημμέλησε ψυχή.

§. 5. Λεκτέον δὲ περὶ ἑκάστης ψυχῆς τὰ νομοθετηθέντα τὴν ἀρχὴν ποιησαμένοις ἀπὸ τῆς ἀρίστης. Ἀρίστη δὲ ἐστιν ἡ ὁλόκαυτος. "Ἔστω δὲ," φησὶ,

"πρῶτον μὲν τὸ ἱερεῖον ἄῤῥεν, ἐκ τῶν πρὸς τὰς θυσίας ἀριστίνδην ζώων ἐπικριθὲν, μόσχος, ἢ ἀμνὸς, ἢ ἔριφος. Ἔπειτα δὲ ἀπονιψάμενος ὁ προσάγων τὰς χεῖρας ἐπιφερέτω τῇ τοῦ ἱερείου κεφαλῇ. Καὶ μετὰ ταῦτα λαβών τις τῶν ἱερέων καταθυέτω καὶ φιάλην ἕτερος ὑποσχὼν καὶ δεξάμενος τοῦ αἵματος ἐν κύκλῳ περιϊὼν τὸν βωμὸν ἐπιῤῥαινέτω, καὶ τὸ ἱερεῖον ἀποδαρὲν εἰς ὁλόκληρα μέρη διανεμέσθω, κοιλίας ἀποπλυνομένης καὶ ποδῶν. Εἶτα σύμπαν τὸ ἱερεῖον πυρὶ θεοῦ τοῦ βωμοῦ παραδιδόσθω," *) γεγονὸς καὶ ἐξ ἑνὸς πολλὰ καὶ ἐκ πολλῶν ἕν. Ταῦτα μὲν ἡ ῥητὴ πρόσταξις περιέχει. Μηνύεται δὲ καὶ νοῦς ἕτερος αἰνιγματώδη λόγον ἔχων τὸν διὰ συμβόλων. Σύμβολα δέ ἐστι τὰ λεχθέντα φανερὰ ἀδήλων καὶ ἀφανῶν. Ἄῤῥεν εὐθέως τὸ ὁλόκαυτον ἱερεῖον, ἐπειδὴ τοῦ θήλεος καὶ ἡγεμονικώτερον καὶ συγγενέστερον αἰτίῳ δραστικῷ. Τὸ γὰρ θῆλυ ἀτελὲς, ὑπήκοον, ἐν τῷ πάσχειν μᾶλλον ἢ ποιεῖν ἐξεταζόμενον. Δυοῖν δὲ ὄντοιν, ἐξ ὧν ἡ ἡμετέρα ψυχὴ συνέστη, λογικοῦ τε καὶ ἀλόγου, τὸ μὲν λογικὸν τῆς ἄῤῥενος γενεᾶς ἐστιν, ὅπερ νοῦς καὶ λογισμὸς κεκλήρωται· τὸ δ᾽ ἄλογον τῆς γυναικῶν, ὅπερ ἔλαχεν αἴσθησις. Νοῦς δὲ αἰσθήσεως, ὡς ἀνὴρ γυναικὸς, καθ᾽ ὅλον γένος ἀμείνων, ὃς ἄμωμος ὢν καὶ καθαρθεὶς καθάρσεσι ταῖς ἀρεταῖς τελείαις αὐτός ἐστιν ἡ εὐαγεστάτη θυσία, καὶ ὅλη δι᾽ ὅλων εὐάρεστος θεῷ. Τὰς δὲ ἐπιτεθειμένας τῇ τοῦ ζώου κεφαλῇ χεῖρας δεῖγμα σαφέστατον εἶναι συμβέβηκε πράξεων ἀνυπαιτίων, καὶ βίου μηδὲν ἐπιφερομένου τῶν εἰς κατηγορίαν, ἀλλὰ τοῖς τῆς φύσεως νόμοις καὶ θεσμοῖς συνᾴδοντος. Βούλεται γὰρ τοῦ θύοντος πρῶτον μὲν τὸν 839
νοῦν ὡσιῶσθαι γνώμαις ἀγαθαῖς καὶ συμφερούσαις P
ἐνασκούμενον, ἔπειτα δὲ τὸν βίον ἐξ ἀρίστων συνε-

---

*) Lev. 1, 3 sqq.

στάναι πράξεων, ὡς ἅμα τῇ τῶν χειρῶν ἐπιθέσει δύνασθαί τινα παῤῥησιασάμενον ἐκ καθαροῦ τοῦ συνειδότος τοιαῦτα εἰπεῖν· αἱ χεῖρες αὗται οὔτε δῶρον ἐπ' ἀδίκοις ἔλαβον, οὔτε τὰς ἐξ ἁρπαγῆς καὶ
242 πλεονεξίας διανομὰς, οὔθ' αἵματος ἀθώου προς-
M. ήψαντο, οὐ πήρωσιν, οὐχ ὕβριν, οὐ τραῦμα, οὐ βίαν εἰργάσαντο, οὐκ ἄλλῳ τὸ παράπαν οὐδενὶ τῶν κατηγορίαν ἢ ψόγον ἐχόντων ὑπηρέτησαν, ἀλλ' ὑποδιάκονοι πάντων ἐγένοντο καλῶν καὶ συμφερόντων, ἅπερ τῇ σοφίᾳ καὶ νόμοις καὶ καλοῖς καὶ νομίμοις ἀνδράσι τετίμηται.

§. 6. Τὸ δὲ αἷμα κύκλῳ προςχεῖται τῷ βωμῷ, διότι κύκλος σχημάτων τελειότατον καὶ ὑπὲρ τοῦ μέρος οὐδὲν ἔρημον καὶ κενὸν ἀπολειφθῆναι ψυχικῆς σπονδῆς. Ψυχῆς γὰρ κυρίως εἰπεῖν ἐστι σπονδὴ τὸ αἷμα. Συμβολικῶς οὖν ἀναδιδάσκει τὴν διάνοιαν ὅλην δι' ὅλον ἐν κύκλῳ χορεύουσαν ἐν πάσαις ἰδέαις λόγων καὶ βουλευμάτων καὶ ἔργων ἐπιδείκνυσθαι τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἀρέσκειαν. Ἀποπλύνεσθαι δὲ κοιλίαν καὶ πόδας διείρηται, πάνυ συμβολικῶς. Διὰ μὲν γὰρ τῆς κοιλίας αἰνίττεται, ὡς τὴν ἐπιθυμίαν ἀπονίπτεσθαι συμφέρον, κηλίδων καὶ μέθης καὶ παροινίας μεστὴν, κακὸν βλαβερώτατον ἐπὶ λύμῃ τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων συγκροτούμενόν τε καὶ συνασκούμενον. Διὰ δὲ τοῦ τοὺς πόδας ἀπολούεσθαι τὸ μηκέτι βαίνειν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' αἰθεροβατεῖν. Ἡ γὰρ τοῦ φιλοθέου ψυχὴ πρὸς ἀλήθειαν ἀπὸ γῆς ἄνω πρὸς οὐρανὸν πηδᾷ καὶ πτερωθεῖσα μετεωροπορεῖ συντάττεσθαι γλιχομένη καὶ συγχορεύειν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ τῇ τῶν ἄλλων ἀστέρων ἱερωτάτῃ καὶ παναρμονίῳ στρατιᾷ, ταξιαρχοῦντος καὶ ἡγεμονεύοντος τοῦ θεοῦ, τοῦ τὴν ἀνανταγώνιστον καὶ ἀναφαίρετον βασιλείαν ἔχοντος, δι' ἧς ἐνδίκως ἕκαστα πρυτανεύεται. Ἡ δὲ εἰς μέλη τοῦ ζώου διανομὴ δηλοῖ ἤτοι ὡς ἓν τὰ πάντα, ἢ ὅτι ἐξ ἑνός τε καὶ εἰς ἕν, ὅπερ οἱ μὲν κόρον καὶ χρησμοσύνην ἐκά-

λεσαν, οἱ δὲ ἐκπύρωσιν καὶ διακόσμησιν· ἐκπύρωσιν μὲν, κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ δυναστείαν τῶν ἄλλων ἐπικρατήσαντος, διακόσμησιν δὲ κατὰ τὴν τῶν τεττάρων στοιχείων ἰσονομίαν ἣν ἀντιδιδόασιν ἀλλήλοις. Ἐμοὶ δὲ εὐθυβολώτερον σκοπουμένῳ δοκεῖ τοῦτο δηλοῦσθαι· ἡ τιμῶσα ψυχὴ τὸ ὄν, δι᾽ αὐτὸ τὸ ὂν ὀφείλει μὴ ἀλόγως μηδ᾽ ἀνεπιστημόνως, ἀλλὰ καὶ σὺν ἐπιστήμῃ καὶ λόγῳ τιμᾶν. Ὁ δὲ περὶ αὐτοῦ λόγος τομὴν ἐπιδέχεται καὶ διαίρεσιν καθ᾽ ἑκάστην τῶν θείων δυνάμεων καὶ ἀρετῶν. Ὁ γὰρ θεὸς ἀγαθός τε ἐστι καὶ ποιητὴς καὶ γεννέτης τῶν ὅλων καὶ προνοητικὸς ὧν ἐγέννησε, σωτήρ τε καὶ εὐεργέτης μακαριώτατος καὶ πάσης εὐδαιμονίας ἀνάπλεως, ὧν ἕκαστον καὶ καθ᾽ αὑτὸ ἰδίᾳ σεμνὸν καὶ ἐπαινετὸν καὶ μετὰ τῶν 84
ὁμογενῶν ἐξεταζόμενον. Ἔχει δὲ καὶ τὰ ἄλλα ταύ- P
243 τῃ. Ὅταν βουληθῇς σῇ διανοίᾳ εὐχαριστῆσαι θεῷ
M. περὶ γενέσεως κόσμου τὴν εὐχαριστίαν καὶ περὶ τῶν ὁλοσχερῶν αὐτοῦ μερῶν, ὡς ἂν ζώου τελειοτάτου μελῶν, οἷον οὐρανοῦ λέγω καὶ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀπλανῶν ἀστέρων· εἶτα γῆς καὶ τῶν ἀπ᾽ αὐτῆς ζώων καὶ φυτῶν· εἶτα καὶ πελαγῶν καὶ ποταμῶν αὐθιγενῶν τε καὶ χειμάῤῥων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς· ἔπειτα ἀέρος καὶ τῶν κατ᾽ αὐτὸν μεταβολῶν. Χειμὼν γὰρ καὶ θέρος, ἔαρ τε καὶ μετόπωρον αἱ ἐτήσιοι καὶ βιωφελέσταται ὧραι, παθήματα ἀέρος γεγόνασιν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν μετὰ σελήνην τρεπομένων. Καὶ ἐὰν ἄρα ποτε περὶ ἀνθρώπων εὐχαριστῇς, μὴ μόνον περὶ τοῦ γένους, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰδῶν καὶ ἀναγκαιοτάτων μερῶν εὐχαριστήσεις, ἀνδρῶν, γυναικῶν, Ἑλλήνων, Βαρβάρων, τῶν ἐν ἠπείροις, τῶν τὰς νήσους εἰληχότων. Καὶ ἂν περὶ ἑνὸς ἀνδρὸς, τέμε τῷ λόγῳ τὴν εὐχαριστίαν μὴ εἰς τὰ λεπτότατα μέχρι τῶν ἐσχάτων, ἀλλὰ εἰς τὰ συνεκτικώτατα, σῶμα καὶ ψυχὴν τὸ πρῶτον, ἐξ ὧν συνέστηκεν, εἶτα εἰς λόγον καὶ νοῦν καὶ αἴσθησιν. Οὐ γὰρ ἂν γένοιτο ἀ-

ναξία θεοῦ ἀκοῆς καὶ ὑπὲρ ἑκάστου τούτων εὐχαριστία καθ᾽ αὑτήν.

§. 7. Ἀπόχρη τοσαῦτα περὶ τῆς θυσίας τῆς ὁλοκαύτου λελέχθαι. Τὴν δὲ τοῦ σωτηρίου λεγομένην ἑξῆς ἐπισκεπτέον. Ἐπὶ ταύτης γὰρ ἀδιαφορεῖ, ἐάν τε ἄῤῥεν ᾖ τὸ ἱερεῖον ἐάν τε καὶ θῆλυ. Σφαγέντος δὲ τρία ταῦτα ὑπεξαιρεῖται τῷ βωμῷ, τὸ στέαρ, καὶ λοβὸς ἥπατος, καὶ νεφροὶ δύο. Τὰ δὲ ἄλλα τῷ καταθύσαντι εὐωχία. Διὰ τί δὲ τὰ μέρη ταῦτα τῶν ἐντοσθίων καθιεροῦται μετὰ ἀκριβείας ἐπισκεπτέον, ἐκεῖνο μὴ παρελθόντας. Διαλογιζόμενος ἐν ἐμαυτῷ πολλάκις καὶ ταῦτα διερευνώμενος ἐπηπόρησα, τί δήποτε λοβὸν μὲν ἥπατος καὶ νεφροὺς καὶ στέαρ ἀπαρχὰς τῶν καταθυομένων ζώων ὑπεξείλετο ὁ νόμος, οὔτε δὲ καρδίαν οὔτε ἐγκέφαλον, τοῦ ἡγεμονικοῦ τῷ ἑτέρῳ τούτων ἐνδιαιτωμένου. Τὸ δὲ αὐτὸ νομίζω καὶ ἄλλους οὐκ ὀλίγους τῶν διανοίᾳ μᾶλλον ἢ ὀφθαλμοῖς ταῖς ἱεραῖς ἐντυγχανόντων γραφαῖς ἐπιζητήσειν. Ἐὰν μὲν οὖν ἐπισκεψάμενοι πιθανωτέραν αἰτίαν εὕρωσιν, ἑαυτούς τε καὶ ἡμᾶς ὠφελήσουσιν. Εἰ δὲ μή, τὴν ἐπινοηθεῖσαν ὑφ᾽ ἡμῶν ἐπικρινάτωσαν εἰ δόκιμος: Ἔστι δὲ ἥδε. Τὸ ἡγεμονικὸν μόνον τῶν ἐν ἡμῖν ἀφροσύνην καὶ ἀδικίαν καὶ δειλίαν καὶ τὰς ἄλλας κακίας δύναταί τε καὶ χωρεῖ. Τούτου δὲ οἶκος τὸ ἕτερον τῶν λεχθέντων
244 ἐστιν, ἐγκέφαλος ἢ καρδία. Ἐδικαίωσεν οὖν ὁ ἱε-
M. ρὸς λόγος, τῷ τοῦ θεοῦ βωμῷ, δι᾽ οὗ πάντων ἁμαρτημάτων καὶ παρανομημάτων ἀπολύσεις γίνον- 841
ται καὶ παντελεῖς ἀφέσεις, μὴ προσφέρειν ἀγγεῖον, P.
ἐν ᾧ ποτε φωλεύσας ὁ νοῦς ἐπὶ τὴν ἀδικίας καὶ ἀσεβείας ἀνοδίαν ἐχώρησεν, ἐκτραπόμενος τῆς ἐπ᾽ ἀρετὴν καὶ καλοκαγαθίαν ἀγούσης ὁδοῦ. Εὔηθες γὰρ τὰς θυσίας μὴ λήθην ἁμαρτημάτων, ἀλλ᾽ ὑπόμνησιν αὐτῶν κατασκευάζειν. Τοῦτ᾽ αἴτιον εἶναί μοι δοκεῖ τοῦ μηδέτερον τῶν ἡγεμονίων ἐχόντων ἐγ-

κέφαλον ἢ καρδίαν προσφέρεσθαι. Ἃ δὲ διείρηται, λόγον ἔχει προσήκοντα. Τὸ μὲν στέαρ, ὅτι καὶ πιότατον καὶ τῶν σπλάγχνων φυλακτήριον. Ἐπαμπίσχει γὰρ αὐτὰ καὶ πιαίνει καὶ τῇ μαλακότητι τῆς ἐπαφῆς ὠφελεῖ. Οἱ δὲ νεφροὶ διὰ τοὺς παραστάτας καὶ τὰ γεννητικὰ, οἷς παροικοῦντες ἀγαθῶν τρόπον γειτόνων βοηθοῦσι καὶ συμπράττουσιν, ὅπως ὁ τῆς φύσεως σπόρος εὐοδῇ μηδενὸς τῶν πλησίον ἐμποδίζοντος. Αὐτοὶ μὲν γὰρ αἱμοειδεῖς εἰσὶ δεξαμεναὶ, οἷς ἡ τῶν περιττωμάτων ὑγρὰ κάθαρσις ἀποκρίνεται. Οἱ δὲ παραστάται πλησίον, δι' ὧν ἄρδεται ὁ σπόρος. Λοβὸς δὲ ἥπατος τοῦ κυριωτάτου τῶν σπλάγχνων ἐστιν ἀπαρχὴ, δι' οὗ τὴν τροφὴν ἐξαιματοῦσθαι συμβέβηκε, καὶ ἐπωχετευμένην τῇ καρδίᾳ φέρεσθαι διὰ φλεβῶν εἰς τὴν τοῦ ὅλου σώματος διαμονήν. Στόμαχος μὲν γὰρ παρακείμενος τῇ καταπόσει τὴν ὑπὸ τῶν ὀδόντων τμηθεῖσαν πρότερον καὶ λεανθεῖσαν αὖθις τροφὴν ὑποδέχεται καὶ προκατεργάζεται. Κοιλία δὲ παρὰ στομάχου λαμβάνουσα τὴν δευτέραν ὑπηρεσίαν ἀποτελεῖ πρὸς ἣν ὑπὸ φύσεως ἐτάχθη, χύλωσιν ἀπεργαζομένη τῆς τροφῆς. Αὐλοὶ δὲ δύο τῆς κοιλίας σωληνοειδεῖς ἐκπεφύκασιν, εἰς ἧπαρ ἐπαντλοῦντες ταῖς διαπεφυκυίαις ἐν αὐτῷ δεξαμεναῖς. Ἔχει δὲ διττὴν δύναμιν ἧπαρ, διακριτικήν τε καὶ προσεξαιμάτωσιν. Ἡ μὲν οὖν διακριτικὴ πᾶν ὅσον ἀτέραμνον καὶ δυςκατέργαστον εἰς τὸ παρακείμενον χολῆς ἀγγεῖον ἀποκρίνει. Ἡ δὲ ἑτέρα τὸ καθαρὸν καὶ διηθημένον τῷ περὶ αὐτὴν φλογμῷ τρέπει μὲν εἰς αἷμα ζωτικώτατον, ἀναθλίβει δὲ εἰς καρδίαν, ἀφ' ἧς ὡς ἐλέχθη ταῖς φλεψὶν ἐποχετευόμενον διὰ παντὸς εἴλεῖται τοῦ σώματος, γινόμενον αὐτῷ τροφή. Προςθετέον δὲ καὶ ἐκεῖνο τοῖς εἰρημένοις, ὅτι τὴν τοῦ ἥπατος φύσιν μετέωρον τε καὶ λειοτάτην οὖσαν καὶ διὰ λειότητα φανοτάτου κατόπτρου λόγον ἔχειν συμβέβηκεν, ἵν' ἐπειδὰν τῶν ἡμερινῶν φροντίδων ἀναχωρήσας ὁ

νοῦς, ὕπνῳ μὲν παρειμένου τοῦ σώματος, μηδεμιᾶς
245 δὲ τῶν αἰσθήσεων ἱσταμένης ἐμποδών, ἀνακυκλεῖν
M. αὐτὸν ἄρξηται καὶ τὰ νοήματα καθαρῶς ἐφ' ἑαυτοῦ
σκοπεῖν, οἷα εἰς κάτοπτρον ἀποβλέπων τὸ ἧπαρ, ἕκαστα εἰλικρινῶς καταθεᾶται τῶν νοητῶν, καὶ περιβλεπόμενος ἐν κύκλῳ τὰ εἴδωλα, μή τι πρόςεστιν
αἶσχος, ἵνα τὸ μὲν φύγῃ, τὸ δὲ ἐναντίον ἕληται, 842
καὶ πάσαις ταῖς φαντασίαις εὐαρεστήσας, προφη- P.
τεύει διὰ τῶν ὀνείρων τὰ μέλλοντα.

§. 8. Δυσὶ δὲ μόναις ἡμέραις ἐπιτρέπει*) τὴν χρῆσιν τῆς τοῦ σωτηρίου θυσίας ποιεῖσθαι, μηδὲν εἰς τὴν τρίτην ἀπολείποντας, πολλῶν χάριν. Ἑνὸς μέν, ὅτι τὰ τῆς ἱερᾶς τραπέζης πάντα καιρίως δεῖ προςφέρεσθαι, σπουδὴν ποιουμένους, ὡς μὴ μεταβάλῃ μήκει χρόνου· κρεῶν δὲ ἑώλων εὔσηπτος ἡ φύσις καὶ ἂν ἡδύσμασι παραρτυθῇ. Ἑτέρου δέ, ὅτι τὰς θυσίας ἀταμιεύτους εἶναι προςήκει καὶ πᾶσιν εἰς μέσον προκεῖσθαι τοῖς δεομένοις. Εἰσὶ γὰρ οὐκέτι τοῦ τεθυκότος, ἀλλ' ᾧ τέθυται τὸ ἱερεῖον, ὃς εὐεργέτης καὶ φιλόδωρος ὢν κοινωνὸν ἀπέφηνε τοῦ βωμοῦ καὶ ὁμοτράπεζον τὸ συμπόσιον τῶν τὴν θυσίαν ἐπιτελούντων, οἷς παραγγέλλει μὴ νομίζειν ἑστιᾶν. Ἐπίτροποι γὰρ εὐωχίας εἰσίν, οὐχ ἑστιάτορες. Ὁ δὲ ἑστιάτωρ ἐστιν, οὗ συμβέβηκεν εἶναι καὶ τὴν παρασκευήν, ἣν οὐ θέμις ἀποκρύπτειν, φειδωλίαν καὶ ἀνελεύθερον κακίαν φιλανθρωπίας ἀρετῆς εὐγενοῦς προκρίνοντας. Τελευταίου δέ, ὅτι τὴν τοῦ σωτηρίου θυσίαν ὑπὲρ δυοῖν συμβέβηκε προςάγεσθαι, ψυχῆς τε καὶ σώματος, ὧν ἑκατέρῳ μίαν ἡμέραν ἀπένειμεν εἰς εὐωχίαν τῶν κρεῶν. Ἥρμοττε γὰρ ἰσάριθμον χρόνον ὁρισθῆναι τοῖς πεφυκόσι σώζεσθαι τῶν ἐν ἡμῖν, ὡς τῇ μὲν προτεραίᾳ λαμβάνειν ἅμα τῇ βρώσει τῆς ψυχικῆς σωτηρίας ὑπόμνη-

---

*) Lev. 19, 6.

μα, τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τῆς κατὰ τὸ σῶμα ὑγείας. Ἐπεὶ δὲ τρίτον οὐδὲν ἦν ὃ κυρίως πέφυκε σωτηρίαν ἐνδέχεσθαι, τὴν εἰς τρίτην ἡμέραν χρῆσιν ἀνὰ κράτος ἀπηγόρευσε, προστάξας, εἰ καὶ τύχοι τὶ κατ᾽ ἄγνοιαν ἢ λήθην ἀπολειφθὲν, εὐθὺς ἀναλίσκεσθαι πυρί. Τὸν δὲ γευσάμενον αὐτὸ μόνον ἔνοχον ἀποφαίνει, λέγων αὐτῷ, „Τεθνκέναι νομίζων, ὦ καταγέλαστε, οὐ τέθνκας. Οὐ προσηκάμην ἀθύτων, ἀνιέρων, βεβήλων, ἀκαθάρτων, ὧν ἤψηκας κρεῶν, ὦ γαστρίμαργε, θυσιῶν οὐδ᾽ ὄναρ ἐπῃσθημένος."

§. 9. Τῆς δὲ τοῦ σωτηρίου θυσίας ἐν εἴδει περιλαμβάνεται ἡ λεγομένη τῆς αἰνήσεως, ἥτις λόγον ἔχει τοιόνδε. *) Ὁ μηδενὶ τοπαράπαν ἀβουλήτῳ περιπεσὼν, μήτε κατὰ σῶμα, μήτε κατὰ τὰ ἐκτὸς, ἀλλ᾽ ἀπολέμῳ καὶ εἰρηναίῳ βίῳ χρώμενος ἐν εὐπαθείᾳ τε καὶ εὐτυχίαις ἐξεταζόμενος, ἀπήμων καὶ ἄπταιστος ὢν καὶ τὸ μακρὸν τοῦ βίου πέλαγος εὐθύνων ἐν εὐδίᾳ καὶ γαλήνῃ πραγμάτων, ἐπιπνεούσης ἀεὶ κατ᾽ οἰάκων εὐπραγίας, ἀναγκαίως ὀφείλει τὸν κυβερνήτην θεὸν, καὶ ἄνοσον μὲν σωτηρίαν, ἀζημίους δὲ ὠφελείας, καὶ συνόλως ἀμιγῆ κακῶν τὰ ἀγαθὰ δωρούμενον, ὕμνοις τε καὶ εὐδαιμονισμοῖς
τε καὶ εὐχαῖς θυσίαις τε καὶ ταῖς ἄλλαις εὐχαρι- 843
στίαις εὐαγῶς ἀμείβεσθαι, ἃ δὴ πάντ᾽ ἀθρόα συλ- P.
λήβδην ἓν ὄνομα τὸ αἰνήσεως ἔλαχε. Ταύτην τὴν θυσίαν οὐχ ὥσπερ τὴν προτέραν τοῦ σωτηρίου δυσὶν ἡμέραις ἀναλίσκεσθαι προστάττει**) μιᾷ δὲ αὐτὸ μόνον, ἵν᾽ οἱ ἐπιτυχόντες ἑτοίμων καὶ προχείρων εὐεργεσιῶν ἑτοίμην καὶ ἀνυπέρθετον ποιῶνται τὴν μετάδοσιν.

§. 10. Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. Τὴν δὲ τρίτην ἑξῆς ἐπισκεπτέον, ἣ καλεῖται περὶ ἁμαρτίας. Αὕτη τέτμηται πολλαχῇ καὶ ἐν τοῖς προσωποῖς καὶ ἐν τοῖς τῶν ἱερείων

---

*) Lev. 19, 1 sqq. **) Lev. 7, 5.

εἴδεσι. Προσώποις μὲν ἀρχιερέως καὶ τοῦ σύμπαντος ἔθνους, καὶ ἄρχοντος ἐν μέρει καὶ ἰδιώτου· ἱερείοις δὲ, μόσχου καὶ χιμάρου καὶ χιμαίρας ἢ ἀμνάδος. Διακέκριται δὲ καὶ μάλιστα, ἣν ἀναγκαῖον διακεκρίσθαι, τάθ᾽ ἑκούσια, τὰς τροπὰς λαμβανόντων προς τὸ βέλτιον τῶν δοξάντων ἁμαρτῆσαι καὶ κακιζόντων μὲν αὑτοὺς ἐφ᾽ οἷς ἐπλημμέλησαν, μεθορμιζόντων δὲ πρὸς ζωὴν ἀνυπαίτιον. Τὰ μὲν οὖν τοῦ ἀρχιερέως ἁμαρτήματα καὶ τοῦ ἔθνους ἰσοτίμῳ καθαίρεται ζώῳ. Μόσχον γὰρ ἀνάγεσθαι περὶ ἑκατέρων προστέτακται. Τὰ δὲ τοῦ ἄρχοντος ἐλάττονι μὲν, ἄῤῥενι δὲ καὶ τούτῳ· χίμαρος γὰρ ἐστι τὸ ἱερεῖον. Τὰ δὲ τοῦ ἰδιώτου, καταδεεστέρῳ τοῦ εἴδους· θῆλυ γὰρ οὐκ ἄῤῥεν χίμαιρα καταθύεται. Ἔδει γὰρ ἰδιώτου μὲν ἄρχοντα πλέον φέρεσθαι καὶ ἐν ταῖς ἱερουργίαις. Ἄρχοντος δὲ τὸ ἔθνος, ἐπεὶ τὸ ὅλον τοῦ μέρους ἀεὶ κρεῖττον εἶναι δεῖ. Τὸν δὲ ἀρχιερέα τῷ ἔθνει τῆς αὐτῆς ἠξιῶσθαι προνοίας ἐν τῷ καθαίρεσθαι, καὶ παρὰ τῆς ἵλεω τοῦ θεοῦ δυνάμεως ἀμνηστίαν ἀδικημάτων αἰτεῖσθαι. Τὸ δὲ ἰσότιμον οὐ δι᾽ αὐτὸν ὡς ἔοικε καρποῦται μᾶλλον, ἢ διότι τοῦ ἔθνους ὑπηρέτης ἐστὶ, τὰς κοινὰς ὑπὲρ ἁπάντων ποιούμενος εὐχαριστίας ἐν ταῖς ἱερωτάταις εὐχαῖς καὶ ταῖς εὐαγεστάταις θυσίαις. Σεμνὴ δὲ καὶ θαυμασία καὶ ἡ περὶ ταῦτα διάταξις. "Ἐὰν," φησὶν, "ὁ ἀρχιερεὺς ἄκων ἁμάρτῃ," καὶ προστίθησιν, "ὥστε τὸν λαὸν ἁμαρτεῖν," μονονοὺκ ἄντικρυς ἀναδιδάσκων, ὅτι ὁ πρὸς ἀλήθειαν ἀρχιερεὺς καὶ μὴ ψευδώνυμος ἀμέτοχος ἁμαρτημάτων ἐστίν. Εἰ δὲ ὀλισθήσῃ ποτὲ, πείσεται τοῦτο οὐ δι᾽ αὑτὸν, ἀλλὰ διὰ κοινὸν τοῦ ἔθνους σφάλμα, τὸ δὲ σφάλμα οὐκ ἀνίατον, ἀλλὰ ῥᾳδίως τὴν θεραπείαν δεχόμενον. Ὅταν οὖν σφαγιασθῇ ὁ μόσχος, κελεύει τοῦ αἵματος ἐπιῤῥαίνειν ἑπτάκις τῷ δακτύλῳ ἀντικρὺ τοῦ πρὸς τοῖς ἀδύτοις καταπετάσματος, ἐσωτέρω τοῦ προτέρου, καθ᾽ ὃν τόπον

ἵδρυται τὰ ἱερώτατα σκεύη· καὶ ἔπειτα τοῦ θυσια-
247 στηρίου τέτταρα κέρατα — τετράγωνον γάρ ἐστι
M — χρίειν καὶ ἀλείφειν, τὸ δὲ ἄλλο αἷμα προσχεῖν παρὰ τῇ βάσει τοῦ ἐν ὑπαίθρῳ βωμοῦ. Ἐφ᾽ ὃν ἀναφέρειν τρία διείρηται, στέαρ, καὶ λοβὸν ἥπατος, καὶ διττοὺς νεφροὺς, κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ σωτηρίου διάταξιν. Δορὰν δὲ καὶ κρέα καὶ σύμπαν ἀπὸ κε- 84
φαλῆς ἄχρι ποδῶν τὸ ἄλλο σῶμα τοῦ μόσχου μετὰ τῶν ἐντοσθίων προσφέρειν ἔξω καὶ κατακαίειν ἐν χωρίῳ καθαρῷ, ἔνθα τὴν ἱερὰν τέφραν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ ἐκκομίζεσθαι συμβέβηκε. Τὰ δὲ αὐτὰ νομοθετεῖ καὶ περὶ παντὸς τοῦ ἔθνους ἁμαρτόντος. Εἰ δέ τις ἄρχων πλημμελήσειεν, χιμάρῳ ποιεῖται τὴν κάθαρσιν*), ὡς εἶπον. Ἐὰν δὲ ἰδιώτης, χιμαίρᾳ ἢ ἀμνάδι. Τῷ μὲν γὰρ ἄῤῥεν, τῷ δὲ ἰδιώτῃ θῆλυ ζῶον ἀπένειμε, τὰ ἄλλα διαταξάμενος ἐπ᾽ ἀμφοῖν ὅμοια, χρίσαι τὰ κέρατα τοῦ ἐν ὑπαίθρῳ βωμοῦ τῷ αἵματι, στέαρ καὶ λοβὸν ἥπατος καὶ διττοὺς νεφροὺς ἀνενεγκεῖν, τὰ δὲ ἄλλα τοῖς ἱερεῦσι παρασχεῖν ἐδωδήν.

§. 11. Ἐπεὶ δὲ τῶν ἁμαρτημάτων τὰ μὲν εἰς ἀνθρώπους, τὰ δὲ εἰς ἱερὰ καὶ ἅγια δρᾶται, περὶ μὲν τῶν εἰς ἀνθρώπους γινομένων ἀκουσίως διείλεκται, τὴν δὲ ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς κάθαρσιν ἱλάσκεσθαι κριὸν νομοθετεῖ, πρότερον ἀποτίσαντας ἐκεῖνο περὶ ὃ γέγονεν ἡ πλημμέλεια, τὸ πέμπτον προσεπιθέντας τῆς ἀξίας τιμῆς. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια νομοθετήσας ἐπὶ τοῖς ἀκουσίοις καὶ περὶ τῶν ἑκουσίων ἑξῆς διατάττεται. „Ἐάν τις," φησὶ,**) „ψεύσεται περὶ κοινωνίας, ἢ περὶ παρακαταθήκης, ἢ ἁρπαγῆς, ἢ εὑρέσεως ὧν ἀπώλεσεν ἕτερος, καὶ ὑπονοηθεὶς ὅρκου προταθέντος ὀμόσῃ, καὶ δόξας ἐκπεφευγέναι τὸν ἀπὸ τῶν κατηγόρων ἔλεγχον αὐτὸς

*) Lev. 4, 22. **) Lev. 5, 20. (6, 2.)

ἑαυτοῦ γένηται κατήγορος, ἔνδον ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἐλεγχθεὶς, καὶ κακίσῃ μὲν αὑτὸν, ὧν ἠρνήσατο καὶ ἐπιώρκησεν, ὁμολογῶν δὲ ἄντικρυς τὸ πραχθὲν ἀδίκημα συγγνώμην αἰτῆται, κελεύει τῷ τοιούτῳ παρέχειν ἀμνηστίαν, ἐπαληθεύοντι τὴν μετάνοιαν οὐχ ὑποσχέσει, ἀλλ' ἔργοις, ἀποδόσει τῆς παρακαταθήκης, καὶ ὧν ἥρπασιν ἢ εὗρεν ἢ συνόλως ἐσφετερίσατο, προσαποτίσας καὶ τὸ ἐπίπεμπτον εἰς παρηγορίαν τοῦ πλημμεληθέντος." Ὅταν δὲ ἱλεώσηται τὸν ἠδικημένον πρότερον, "Ἴτω," φησὶ, "μετὰ ταῦτα καὶ εἰς τὸ ἱερὸν αἰτησόμενος ἄφεσιν ὧν ἐξήμαρτεν ἐπαγόμενος παράκλητον οὐ μεμπτὸν τὸν κατὰ ψυχὴν ἔλεγχον, ὃς ἀνιατοῦ συμφορᾶς αὐτὸν ἐῤῥύσατο, τὴν θανατῶσαν νόσον ἀνεὶς καὶ πρὸς ὑγείαν παντελῶς μεταβαλών. Κριὸν δὲ ἄγειν κελεύει, καὶ τοῦτο διεί-
48 ρηται σφάγιον, καθὼς καὶ τῷ πρὸς τὰ ἅγια πλημ-
I. μελήσαντι. Τὸ γὰρ ἐν τοῖς ἁγίοις ἀκούσιον ἁμάρτημα ἰσότιμον ἀπέφηνε τῷ περὶ τὰ ἀνθρώπινα ἑκουσίῳ, εἰ μὴ ἄρα καὶ τοῦτ' ἔστιν ἅγιον, ἐπειδὴ προσγέγονεν ὅρκος, ὃν οὐκ ἐφ' ὑγιεῖ γενόμενον ἐπηνωρθώσατο τροπῇ τῇ πρὸς τὸ βέλτιον. Παρατηρητέον δὲ, ὅτι τὰ μὲν ἐπιφερόμενα τῷ βωμῷ ἐκ τοῦ περὶ ἁμαρτίας ἱερείου ταὐτά ἐστιν ἃ καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ σωτηρίου θυσίᾳ, λοβὸς ἥπατος καὶ στέαρ καὶ 845
νεφροί. Τρόπον γάρ τινα καὶ ὁ μετανοῶν σώζεται, P.
χαλεπωτέραν τῶν ἐν τῷ σώματι παθῶν νόσον ψυχῆς ἐκτρεπόμενος. Τὰ δὲ ἄλλα μέρη τοῦ ζώου πρὸς ἐδωδὴν ἀπονέμεται διαφερόντως. Ἐν τρισὶ δὲ ἡ διαφορὰ, τόπῳ, χρόνῳ, τοῖς λαμβάνουσιν.*) Τόπος μὲν οὖν τὸ ἱερὸν, χρόνος δὲ ἀντὶ δυοῖν ἡμερῶν μία, οἱ δὲ μεταλαμβάνοντες ἱερεῖς, ἀλλ' οὐχ ὧν ἐστὶν ἡ θυσία καὶ ἱερέων ἄρσενες. Ἔξω μὲν οὖν οὐκ ἐᾷ τοῦ ἱεροῦ προφέρειν, βουλόμενος εἴ τι τῷ μετανοοῦντι

*) Lev. 6, 9. (16) sqq.

πρότερον ἡμάρτηται, μὴ περίφοιτον εἶναι βασκάνων καὶ φιλαπεχθημόνων γνώμαις ἀγνώμοσι καὶ στόμασιν ἀχαλίνοις, ἐπ᾽ ὀνείδει καὶ διαβολαῖς ἐκδεχομένων, ἀλλ᾽ ἐντὸς ὅρων ἱερῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ κάθαρσις γεγόνεν εἶναι.

§. 12. *Τοῖς δὲ ἱερεῦσιν εὐωχεῖσθαι τὴν θυσίαν κελεύει, διὰ πολλά. Πρότερον μὲν, ἵνα τιμήσῃ τὸν τεθυκότα. Ἡ γὰρ τῶν ἑστιωμένων ἀξίωσις ἐπικοσμεῖ τοὺς ἑστιάτορας. Δεύτερον δὲ, ἵνα βεβαιότερον πιστεύσωσιν, ὅτι οἷς ἁμαρτημάτων εἰςέρχεται μεταμέλεια ἵλεων τὸν θεὸν ἔχουσιν. Οὐ γὰρ ἂν τοὺς προςπόλους αὐτοῦ καὶ θεράποντας ἐπὶ μετουσίᾳ τῆς τοιαύτης τραπέζης ἐκάλεσεν, εἰ μὴ παντελὴς ἐγεγένητο ἀμνηστία. Τρίτον δὲ, ὅτι λειτουργεῖν οὐδενὶ τῶν ἱερέων ἔξεστιν, ὃς ἂν μὴ ὁλόκληρος ᾖ· καὶ γὰρ τῷ βραχυτάτῳ μώμῳ σκορακίζεται. Παρηγορεῖ δὲ τούτους μηκέτι τὴν τῶν ἀδικημάτων ὁδὸν ἰόντας, ὡς ἱερατικοῦ γένους ἕνεκα, προαιρέσεως καθαρᾶς μεταλαχόντας καὶ πρὸς ἱερέων ἰσοτιμίας ἐκπεμφθέντας. Ὅθεν καὶ μιᾷ ἡμέρᾳ τὸ περὶ ἁμαρτίας ἱερεῖον ἀναλίσκεται, ὡς δέον ὑπερτίθεσθαι μὲν τὸ ἁμαρτάνειν, μέλλοντας ἀεὶ πρὸς αὐτὸ καὶ βραδύνοντας, πρὸς δὲ τὸ κατορθοῦν ἐπεσπευσμένῳ τάχει χρῆσθαι. Τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦ ἀρχιερέως ἢ τοῦ ἔθνους ἕνεκα πλημμελείας σφαγιαζόμενα πρὸς ἐδωδὴν οὐ σκευάζεται, κατακαίεται δὲ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τέφρας, ὡς ἐλέχθη. Κρείττων γὰρ οὐδεὶς ἀρχιερέως ἢ τοῦ ἔθνους ἐστιν, ὃς ἁμαρτησάντων γενήσεται παραιτητής. Εἰκότως οὖν ἀναλίσκεται τὰ κρέα πυρὶ, κατὰ μίμησιν τῶν ὁλοκαυτωμένων ἐπὶ τιμῇ τῶν προσιόντων, οὐχ ὅτι πρὸς ἀξίωσιν αἱ ἱεραὶ γίνονται κρίσεις, ἀλλ᾽ ὅτι τῶν τὰς ἀρετὰς μεγάλων καὶ ὡς ἀληθῶς ἁγίων τὰ ἁμαρτήματα τοιαῦτά ἐστιν, ὡς ἑτέρων κατορθώματα νομίζεσθαι.*
249 *Καθάπερ γὰρ ἡ βαθεῖα καὶ ἀρετῶσα πεδιὰς καὶ*
M. *ἂν ἀφορήσῃ ποτε, τῆς λυπρόγεω φύσει καρπὸν φέρει πλείονα, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῶν σπουδαίων καὶ*

φιλοθέων συμβαίνει τὰς πρὸς καλοκἀγαθίαν ἀφορίας
ἀμείνους εἶναι, ὧν ἐκ τύχης οἱ φαῦλοι κατορθοῦσι.
Γνώμῃ δὲ οὐδὲν ὑπαίτιον δρᾶν ὑπομένουσι. Ταῦτα
διαταξάμενος περὶ ἑκάστης ἰδέας τῶν θυσιῶν ἐν 846
μέρει, τῆς τε ὁλοκαύτου καὶ σωτηρίου καὶ περὶ ἁ- P.
μαρτίας, ἄλλην προςνομοθετεῖ κοινήν τινι τῶν τρι-
ῶν ἵνα ταύτας ἀποδείξῃ φίλας καὶ συγγενεῖς οὔσας.
Ἡ δὲ συναγωγὴ αὐτῶν εὐχὴ μεγάλη καλεῖται. Διὰ
τί δὲ ταύτης ἔτυχε τῆς προςρήσεως λεκτέον. Ὅταν
ἀπάρξωνταί τινες ἀπὸ παντὸς μέρους κτήσεως, πυ-
ροὺς, κριθὰς, ἔλαιον, οἶνον, τὰ κάλλιστα τῶν ἀ-
κροδρύων, ἔπειτα τῶν ζώων τὰ πρωτότοκα ἀῤῥενικὰ,
τὰ μὲν ἐκ τῶν καθαρῶν ἀνιερώσαντες, τὰ δὲ ἐκ τῶν
μὴ καθαρῶν κατ' ἀξίαν τιμησάμενοι. Μηκέτι δ'
ἔχοντες ὕλας, ἐν αἷς διαθήσονται τὴν εὐσέβειαν,
αὑτοὺς ἀνατιθέασι καὶ καθιεροῦσιν, ἄλεκτον ἐπι-
δεικνύμενοι ὁσιότητα καὶ ὑπερβολήν τινα γνώμης
φιλοθέου· διὸ καὶ μεγάλη προςηκόντως εὐχὴ*) κα-
λεῖται. Κτημάτων γὰρ τὸ μέγιστον αὐτός τίς ἐστιν
αὑτῷ, οὗ παραχωρεῖ καὶ ἐξίσταται. Ποιησαμένῳ
δὲ τὴν εὐχὴν τάδε διαγορεύει. Πρῶτον μὲν ἄκρα-
τον μὴ προςφέρεσθαι, μηδ' ὅσα ἐκ σταφυλῆς κατερ-
γάζεται, μηδ' ἄλλο τι μέθυσμα πίνειν ἐπὶ καθαιρέ-
σει λογισμῶν, νομίζοντα τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἱερᾶ-
σθαι. Καὶ γὰρ τοῖς λειτουργοῖς τῶν ἱερέων δίψαν
ἀκουμένοις ὕδατι, τὰ περὶ μέθην ἀπείρηται. Δεύτε-
ρον δὲ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς μὴ ἀποκείρεσθαι,
σύμβολον ἐναργὲς τοῖς ὁρῶσι παρέχοντας τοῦ μὴ
παρακόπτειν τὸ νόμισμα τῆς εὐχῆς. Τρίτον δὲ τὸ
σῶμα φυλάττειν καθαρὸν, καὶ ἀμίαντον ὡς μὴ γο-
νεῦσιν ἐπειςιέναι τετελευτηκόσι, μηδὲ ἀδελφοῖς, τὴν
φυσικὴν εὔνοιαν καὶ συμπάθειαν πρὸς τὰ οἰκεῖα καὶ
φίλτατα νικώσης εὐσεβείας, ἣν ἀεὶ νικᾶν καλὸν ὁμοῦ
καὶ συμφέρον.

---

*) Num. 6, 2.

§. 14. Ἠκούσης δὲ τῆς προθεσμίας,*) τρία ζῶα κελεύει προσάγειν ἐπὶ λύσει τῆς εὐχῆς, ἄρνα καὶ ἀμνάδα καὶ κριὸν, τὸν μὲν εἰς ὁλοκαύτωσιν, τὴν δὲ περὶ ἁμαρτίας, τὸν δὲ κριὸν εἰς θυσίαν τοῦ σωτηρίου. Πᾶσι γὰρ τούτοις συμφέρεταί πως ὁ εὐξάμενος, τῇ μὲν ὁλοκαύτῳ θυσίᾳ, διὰ τὸ μὴ τῶν ἄλλων μόνων ἀπαρχῶν, ἀλλὰ καὶ αὑτοῦ παραχωρεῖν τῷ σωτῆρι· τῇ δὲ περὶ ἁμαρτίας, διὰ τὸ ἄνθρωπος εἶναι. Καὶ ἂν γὰρ ὁ τέλειος ᾖ γεννητὸς, οὐκ ἐκφεύγει τὸ ἁμαρτάνειν. Τῇ δὲ τοῦ σωτηρίου, διότι τὸν σωτῆρα ὄντως θεὸν ἐπιγέγραπται τῆς σωτηρίας αἴτιον, ἀλλ' οὐκ ἰατρὸν, καὶ τὰς παρ' αὐτοῦ δυνάμεις.
250 Οἱ μὲν γὰρ ἐπίκηροι καὶ γεννητοὶ μηδ' αὑτοῖς ὑ-
M γείαν ἱκανοὶ παρασχεῖν. Αἱ δὲ οὔτε πάντας, οὔτ'
ἀεὶ τοὺς αὐτοὺς ὠφελοῦσιν, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ μεγάλα βλάπτουσιν, ἐπειδὴ τὸ κῦρος ἑτέρου ἀνῆπται, καὶ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν χρωμένων αὐταῖς. Ἐκπλήττει δέ με τὸ τῶν τριῶν ζώων προσαγομένων εἰς διαφόρους θυσίας μηδὲν εἶναι ἑτερογενὲς, ἀλλὰ ταὐτοῦ γένους τὰ πάντα, κριὸν καὶ ἄρνα καὶ ἀμνάδα. Βούλεται γὰρ, ὅπερ ἔφην μικρῷ πρότερον, διὰ τούτου παραστῆσαι, ὅτι ἀδελφαὶ καὶ συγγενεῖς εἰσὶν αἱ τρεῖς ἰδέαι τῶν θυσιῶν, τῷ καὶ τὸν μετανοοῦντα σώζεσθαι, καὶ τὸν σωζόμενον ἐκ τῶν ψυχικῶν ἀῤῥωστημάτων μετανοεῖν, καὶ ἑκάτερον σπεύδειν πρὸς ὁλόκληρον καὶ παντελῆ διάθεσιν, ἧς ἡ ὁλόκαυτος θυ-
σία σύμβολον. Ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ἤρξατο προσαγα- 847
γεῖν, τὸν δὲ ἱερὸν βωμὸν οὐ θέμις αἵματι ἀνθρω- P.
πίνῳ μιαίνεσθαι, ἔδει δέ τι πάντως μέρος ἱερουργηθῆναι, ἐσπούδασε λαβεῖν, ὅπερ ἀφαιρεθὲν οὔτ' ἀλγηδόνας, οὔτε λώβην ἀπεργάσεται. Τοῦ γὰρ κατὰ σῶμα φυσικοῦ καθάπερ δένδρου περιττοὺς κλάδους τὰς τῆς κεφαλῆς τρίχας ἀπέκειρε **) καὶ παρέδωκε

---

*) Num. 6, 14. **) Num. 6, 18.

πυρὶ, ᾧ τὰ κρέα τῆς τοῦ σωτηρίου θυσίας ἕψεται προσηκόντως, ἵνα τι τοῦ εὐξαμένου μέρος, ὃ μὴ ἐπιφέρειν ἔξεστι τῷ βωμῷ, θυσίας εἴδει γοῦν συναναχραθῇ, γενόμενον ὕλη φλογὸς ἱερᾶς.

§. 15. Ταῦτα μὲν κοινὰ τῶν ἄλλων. Ἔδει δὲ καὶ τοὺς ἱερεῖς ἀπάρξασθαί τι τῷ βωμῷ, μὴ νομίσαντας ἀσυλίαν εὑρῆσαι τὰς ὑπηρεσίας καὶ λειτουργίας ἐφ᾽ ὧν ἐτάχθησαν.*) Ἡ δὲ ἀπαρχὴ πρέπουσα ἱερεῦσιν ἀπ᾽ οὐδενὸς τῶν ἐναίμων, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ καθαρωτάτου τῆς ἀνθρωπίνης τροφῆς. Σεμίδαλις γὰρ, ἡ ἐνδελεχὴς αὐτῶν θυσία, μέτρου ἱεροῦ τὸ δέκατον καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, οὗ τὸ μὲν ἥμισυ πρωΐας, τὸ δὲ ἥμισυ δείλης προσάγεται ταγηνισθὲν ἐν ἐλαίῳ, μηδενὸς εἰς βρῶσιν ὑπολειφθέντος. Χρησμὸς γάρ ἐστι, πάσας ἱερέως θυσίας ὁλοκαύτους εἶναι καὶ μηδὲν αὐτῶν εἰς ἐδωδὴν ἀπονέμεσθαι. Εἰρηκότες οὖν, ὡς οἷόν τε ἦν, τὰ περὶ τῶν θυσιῶν ἑξῆς καὶ περὶ τῶν θυόντων λέξομεν.

*) Lev. 6, 13 (20).

251 M.

ΠΕΡΙ ΘΥΟΝΤΩΝ.

ARGUMENTUM LIBRI DE VICTIMAS OFFERENTIBUS, SEU DE SACRIFICANTIBUS.

A sacrificantibus requiritur puritas corporis et animi (1.) Ad animum purgandum opus est victimas offerentes noscant se ipsos, quod subnotatur cineris conspersione, quam instituit Moyses (2. 3.) Duorum altarium in templo positorum conconstructione docetur, deum non gaudere victimarum multitudine, sed bona mente offerentium (4 - 8.). Haec igitur ante omnia est paranda, sincerusque amor deo exhibendus, si quis sacra facturus gratia divina beari cupit (9. 10.) Cavendum igitur cuilibet a falsis prophetis, qui necandi sunt (14), et ab orgiis et mysteriis exterorum, quae Moyses a republica Iudaeorum prohibenda censuit (12); cavendum denique a quovis indigna deo de rebus divinis statuente (13 - 16.)

---

§. 1. Βούλεται τὸν ἄγοντα τὰς θυσίας ὁ νόμος καθαρὸν εἶναι σώματι καὶ ψυχῇ. Ψυχῇ μὲν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ νοσημάτων καὶ κακιῶν τῶν ἔν τε λόγοις καὶ πράξεσι· τῷ δὲ σώματι, ἀφ᾽ ὧν ἔθος αὐτὸ μιαί-

νεσθαι. Κάθαρσιν δὲ ἐπενόησεν ἑκατέρῳ τὴν προσήκουσαν· ψυχῇ μὲν διὰ τῶν πρὸς τὰς θυσίας εὐτρεπιζομένων ζώων, σώματι δὲ διὰ λουτρῶν καὶ περιῤῥαντηρίων, περὶ ὧν μικρὸν ὕστερον ἐροῦμεν. Ἄξιον γὰρ τῷ κρείττονι καὶ ἡγεμονικωτέρῳ τῶν ἐν ἡμῖν ψυχῇ καὶ τὰ τῶν ὅλων ἀπονέμειν πρεσβεῖα. Τίς δὲ οὖν ἡ ταύτης κάθαρσις; Ἴδε, φησὶν, ὦ οὗτος, ὃ 848
προσάγεις εἰς ἱερεῖον, ὡς ἔστιν ὁλόκληρον καὶ παντε- P.
λῶς μώμων ἀμέτοχον, ἐπικριθὲν ἐκ πολλῶν ἀριστίνδην, διανοίαις μὲν ἀδεκάστοις ἱερέων, ὀξυωπεστάταις δὲ αὐτῶν ὄψεσι, καὶ τῷ συνεχεῖ τῆς ἀσκήσεως συγκεκροτημέναις εἰς ἀνυπαίτιον ἐπίσκεψιν. Ἐὰν γὰρ μὴ τοῖς ὀφθαλμοῖς μᾶλλον ἢ τῷ λογισμῷ τοῦτο κατίδῃς, οὐκ ἐκνίψῃ τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ὅσας ἐν ἅπαντι τῷ βίῳ κηλῖδας ἀνεμάξω, τὰ μὲν ἀβουλήτοις συντυχίαις, τὰ δὲ καθ᾽ ἑκούσιον γνώμην. Εὑρήσεις γὰρ τοσαύτην περὶ τὸ ζῶον ἀκριβολογίαν, αἰνιττομένην διὰ συμβόλων τὴν τῶν σῶν βελτίωσιν ἠθῶν. Οὐ γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀλόγων ὁ νόμος, ἀλλ᾽ ὑπὲρ τῶν νοῦν καὶ λόγον ἐχόντων· ὥστε οὐ τῶν θυομένων φροντίς ἐστιν, ἵνα μηδεμίαν ἔχοι λώβην, ἀλλὰ τῶν θυόντων, ἵνα περὶ μηδὲν πάθος κηραίνωσι. Τό γε μὴν σῶμα, ὡς εἶπον, λουτροῖς καὶ περιῤῥαντηρίοις καθαίρει καὶ οὐκ ἐᾷ περιῤῥανάμενον εἰς ἅπαξ ἢ ἀπολουσάμενον εὐθὺς εἴσω περιβόλων ἱερῶν παρέρχεσθαι, ἀλλὰ ἑπτὰ ἡμέρας ἔξω διατρίβειν κελεύει, καὶ δὶς περιῤῥαίνεσθαι τῇ τρίτῃ καὶ ἑβδόμῃ καὶ μετὰ ταῦτα λουσαμένῳ παρέχειν τάς τε εἰσόδους καὶ τὰς ἱερουργίας.

52 §. 2. Ὅσον δὲ καὶ ἐν τούτῳ τὸ προμηθὲς καὶ
1. φιλόσοφον, ἐπισκεπτέον. Οἱ μὲν ἄλλοι σχεδὸν ἅπαντες ἀμιγεῖ ὕδατι περιῤῥαίνονται, θαλάττῃ μὲν οἱ πολλοὶ, τινὲς δὲ ποταμοῖς, οἱ δὲ κάλπεσιν ἐκ πηγῶν ἀρυόμενοι. Μωϋσῆς δὲ τέφραν προετοιμασάμενος ἱπολειφθεῖσαν ἐξ ἱεροῦ πυρὸς — ὃν δὲ τρόπον αὐτίκα δηλωθήσεται — ἀπὸ ταύτης φησὶ δεῖν ἀναιρεῖσθαι καὶ ἐμβάλλοντας εἰς ἀγγεῖον αὖθις ὕδωρ ἐπιφέρειν,

εἶτα ἐκ τοῦ κράματος βάπτοντας ὑσσώπου κλάδους τοῖς καθαιρομένοις ἐπιῤῥαίνειν. Αἰτία δὲ οὐκ ἄπο σκοποῦ λέγοιτ' ἂν ἥδε. Βούλεται τοὺς ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος θεραπείαν ἰόντας γνῶναι πρότερον ἑαυτοὺς, καὶ τὴν ἰδίαν οὐσίαν. Ὁ γὰρ ἀνεπιστήμων ἑαυτοῦ πῶς ἂν δυνηθείη καταλαβεῖν τὴν ἀνωτάτω καὶ πάνθ' ὑπερβάλλουσαν θεοῦ δύναμιν; Ἔστιν οὖν ἡμῶν ἡ κατὰ τὸ σῶμα οὐσία ἡ γῆ καὶ ὕδωρ, ἧς ὑπομιμνήσκει διὰ τῆς καθάρσεως, αὐτὸ τοῦτο ὑπολαμβάνων εἶναι τὴν ὠφελιμωτάτην κάθαρσιν, τὸ γνῶναί τινα ἑαυτὸν, καὶ ἐξ οἵων, ὡς οὐδεμιᾶς σπουδῆς ἀξίων τέφρας καὶ ὕδατος συνεκρίθη. Τοῦτο γὰρ ἐπιγνοὺς τὴν ἐπίβουλον οἴησιν εὐθὺς ἀποστραφήσεται, καὶ καθελὼν τὸ ὑπέραυχον εὐαρεστήσει θεῷ καὶ μεταποιήσεται τῆς ἵλεω δυνάμεως αὐτοῦ μισοῦντος ἀλαζονείαν. Εἴρηται γάρ που καλῶς ὅτι „Ὁ ἐγχειρῶν ὑπεραύχοις ἢ λόγοις ἢ ἔργοις οὐκ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ θεὸν παροξύνει, τὸν ἰσότητος καὶ παντὸς ἀρίστου δημιουργόν. Ἐν οὖν τῷ 84
περιῤῥαίνεσθαι πληττομένοις καὶ διεγειρομένοις, μο- P
νονοὺ καὶ ἄντικρυς αὐτά γε στοιχεῖα, γῆ καὶ ὕδωρ, ἀφιέντα φωνήν φασιν, Ἡμεῖς ἐσμὲν ἡ τοῦ σώματος ὑμῶν οὐσία. Ἡμᾶς ἡ φύσις κερασαμένη ἡ θεία τέχνη διέπλασεν εἰς ἀνθρωπόμορφον ἰδέαν. Ἐξ ἡμῶν παγέντες, ὅταν ἐγίνεσθε, πάλιν εἰς ἡμᾶς ἀναλυθήσεσθε, ὅταν δέῃ θνήσκειν. Οὐδὲν γὰρ εἰς τὸ μὴ ὂν φθείρεσθαι πέφυκεν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἡ ἀρχὴ, πρὸς ταῦτα καὶ τὸ τέλος.

§. 3. Ἤδη δὲ ἀναγκαῖον καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ἀποδοῦναι τῆς περὶ τὴν τέφραν ταύτην ἰδιότητος. Ἔστι γὰρ οὐ ξύλων αὐτὸ μόνον δαπανηθέντων ὑπὸ πυρὸς, ἀλλὰ καὶ ζώου πρὸς τὴν τοιαύτην κάθαρσιν ἐπιτηδείου. Κελεύει γὰρ, *) δάμαλιν πυῤῥὰν ἄζυγον

---

*) Num. 19, 1 sqq.

ἀχθεῖσαν σφαγιασθῆναι μὲν ἔξω πόλεως, τὸν δὲ
ἀρχιερέα λαμβάνοντα ἀπὸ τοῦ αἵματος ἑπτάκις ἐπιῤ-
ῥαίνειν ἀντικρὺ τοῦ νεὼ πάντα, εἶθ᾽ ὅλην κατακαί-
ειν σὺν δορᾷ καὶ κρέασι καὶ πλήρει τῇ κοιλίᾳ πε-
ριττωμάτων. Ἤδη δὲ ὑπομαραινομένης τῆς φλο-
53 γὸς, εἰς τὸ μεσαίτατον τρία ταῦτα ἐμβάλλειν, ξύ-
I λον κέδρινον, ὕσσωπον καὶ κόκκινον κελεύει· εἶτ᾽
ἐπὰν ἀποσβεσθῇ, τὴν τέφραν συλλέγειν καθαρὸν
ἄνθρωπον καὶ ἀποτιθέναι πάλιν ἔξω πόλεως ἐν χω-
ρίῳ καθαρῷ. Τίνα δὲ διὰ τούτων ὡς διὰ συμβό-
λων αἰνίττεται, δι᾽ ἑτέρων ἠκριβώσαμεν ἀλληγοροῦν-
τες. Ἀναγκαῖον οὖν τοὺς μέλλοντας φοιτᾶν εἰς τὸ
ἱερὸν ἐπὶ μετουσίᾳ θυσίας, τό τε σῶμα φαιδρύνε-
σθαι καὶ τὴν ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος. Δεσπότις
γὰρ καὶ βασιλὶς καὶ ἐν ἅπασι κρείττων, ἅτε θειο-
τέρας φύσεως μεταλαχοῦσα. Τὰ δὲ φαιδρύνοντα
διάνοιάν ἐστι σοφία καὶ τὰ σοφίας δόγματα πρὸς
τὴν θεωρίαν τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ποδηγε-
τοῦντα καὶ ὁ τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἱερὸς χορὸς καὶ
αἱ κατ᾽ ἀρετὰς καλαὶ καὶ σφόδρα ἐπαινεταὶ πρά-
ξεις. Ὁ μὲν οὖν τούτοις διακεκοσμένος ἴτω θαῤ-
ῥῶν εἰς οἰκειότατον αὑτῷ τὸν νεὼν ἐνδιάτημα πάν-
των ἄριστον, ἱερεῖον ἐπιδειξόμενος ἑαυτόν. Ὅτῳ
δὲ ἐγκάθηνται καὶ ἐλλοχῶσι πλεονεξίαι καὶ ἐπιθυ-
μίαι τῶν ἀδικιῶν, ἐγκαλυψάμενος ἠρεμείτω, τὴν ἀν-
αίσχυντον ἀπόνοιαν καὶ τὸ λίαν θράσος, ἐν οἷς
εὐλάβεια λυσιτελὲς, ἐπισχών. Τὸ γὰρ τοῦ ὄντως ὄν-
τος ἱερὸν ἀνιέροις ἄβατον θυσίαις. Εἴποιμ᾽ ἂν, Ὦ
γενναῖε, ὁ θεὸς οὐ χαίρει, καὶ ἂν ἑκατόμβας ἀνάγῃ
τις. Κτήματα γὰρ αὑτοῦ τὰ πάντα κεκτημένος,
ὅμως οὐδενὸς δεῖται. Χαίρει δὲ φιλοθέοις γνώμαις
καὶ ἀνδράσιν ἀσκηταῖς ὁσιότητος, παρ᾽ ὧν ψαιστὰ
καὶ κριθὰς καὶ τὰ εὐτελέστατα ὡς τιμιώτατα πρὸ
τῶν πολυτελεστάτων ἄσμενος δέχεται. Καὶ ἂν μέν-
τοι μηδὲν ἕτερον κομίζωσιν, αὐτοὺς φέροντες πλή-
ρωμα καλοκἀγαθίας τελειότατον, τὴν ἀρίστην ἀνά-

*γουσι θυσίαν ὕμνοις εὐχαριστίαις τὸν εὐεργέτην καὶ
σωτῆρα θεὸν γεραίροντες, τῇ μὲν διὰ τῶν φωνη-* 850
τηρίων ὀργάνων, τῇ δὲ ἄνευ γλώττης καὶ στόματος, P.
*μόνῃ ψυχῇ τὰς νοητὰς ποιούμενοι διεξόδους καὶ ἐκ-
βοήσεις, ὧν ἓν μόνον οὖς ἀντιλαμβάνεται τὸ θεῖον.
Αἱ γὰρ τῶν ἀνθρώπων οὐ φθάνουσιν ἀκοαὶ συναι-
σθέσθαι.*

§. 4. *Ὡς δ' ἀψευδής ἐστιν οὗτος ὁ λόγος καὶ
οὐκ ἐμὸς, ἀλλὰ τῆς φύσεως, μαρτυρεῖ μέν πως καὶ
ἡ ἐνάργεια τρανὴν παρέχουσα πίστιν τοῖς μὴ διὰ
τὸ φιλόνεικον ἐπιτηδεύουσιν ἀπιστίαν. Μαρτυρεῖ δὲ
καὶ ὁ νόμος, προστάξας δύο κατασκευασθῆναι βω-
μοὺς καὶ ταῖς ὕλαις καὶ τοῖς τόποις καὶ ταῖς χρεί-
αις διαφέροντας. Ὁ μὲν γὰρ ἐκ λίθων λογάδων
καὶ ἀτμήτων συνῳκοδόμηται καὶ ἐν ὑπαίθρῳ παρὰ
ταῖς τοῦ νεὼ προβάσεσιν ἵδρυται καὶ γέγονε πρὸς
χρείαν τὴν τῶν ἐναίμων· ὁ δὲ χρυσοῦ μὲν κατε-
σκεύασται, ἵδρυται δὲ ἐν ἀδύτῳ εἴσω τοῦ προτέρου*
254 *καταπετάσματος, ὃς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ὁρα-*
M. *τὸς, ὅτι μὴ τοῖς ἁγνεύουσι τῶν ἱερέων καὶ γέγονε
πρὸς χρείαν τὴν τῶν θυμιαμάτων, ἐξ οὗ δῆλόν ἐ-
στιν, ὅτι καὶ βραχύτατον λιβανωτὸν παρ' ἀνδρὸς
ὁσίου τιμιώτερον ὁ θεὸς νομίζει μυρίων θρεμμάτων,
ὅσα ἄν τις ἱερουργῇ μὴ σφόδρα ἀστεῖος ὤν. Ὅσῳ
γὰρ, οἶμαι, λίθων μὲν ἀμείνων χρυσὸς, τὰ δὲ ἐν ἀδύ-
τοις τῶν ἐκτὸς ἁγιώτερα, τοσούτῳ κρείττων ἡ διὰ τῶν
ἐπιθυμιωμένων εὐχαριστία τῆς διὰ τῶν ἐναίμων·
ὅθεν οὐ μόνον ὕλης πολυτελείᾳ καὶ κατασκευῇ καὶ
τόπῳ τετίμηται ὁ τῶν θυμιαμάτων βωμὸς, ἀλλὰ
καὶ τῷ πρότερον καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὑπηρετεῖν
ταῖς πρὸς θεὸν εὐχαριστίαις. Οὐ γὰρ ἐφίεται τὴν
ὁλόκαυτον θυσίαν ἔξω προσαγαγεῖν, πρὶν ἔνδον περὶ
βαθὺν ὄρθρον ἐπιθυμιάσαι.* *) *Τὸ δέ ἐστι σύμβο-*

---

*) **Exod. 30, 8.**

λον οὐχ ἑτέρου τινὸς, ἢ τοῦ παρὰ θεῷ μὴ τὸ πλῆθος τῶν καταθυομένων εἶναι τίμιον, ἀλλὰ τὸ καθαρώτατον τοῦ θύοντος πνεῦμα λογικόν. Εἰ μὴ ἄρα δικαστὴς μὲν, ᾧ μέλει τῆς ὁσίας κρίσεως, παρά τινος τῶν κρινομένων οὐκ ἂν λάβοι δῶρα, ἢ λαβὼν ἔνοχος ἔσται δωροδοκίας· οὐδ᾽ ἀνὴρ ἀστεῖος παρὰ μοχθηροῦ τινος, ἄνθρωπος παρ᾽ ἀνθρώπου πλουτοῦντος, αὐτὸς δ᾽ ἴσως δεόμενος· σὺ δ᾽ ᾠήθης τὸν θεὸν δεκάζεσθαι τὸν αὐταρκέστατον ἑαυτῷ καὶ μηδενὸς τῶν ἐν γενέσει χρῄζοντα; Ὅςτις ὢν τὸ πρῶτον ἀγαθὸν τελειότατον, ἡ ἀέναος πηγὴ φρονήσεως καὶ δικαιοσύνης καὶ πάσης ἀρετῆς, ἀποστρέφεται τὰς παρὰ τῶν ἀδίκων δωρεάς. Ὁ δὲ κομίζων οὐ πάντων ἀναισχυντότατος, ἐξ ὧν ἔβλαψεν, ἢ ἥρπασεν, ἢ ἠρνήσατο, ἢ ἀπεστέρησεν, μέρος ὡς κοινωνῷ τῆς ἑαυτοῦ κακίας διδούς; Πάντων κακοδαιμονέστατε! Εἴποιμ᾽ ἂν τῷ τοσούτῳ· Δυοῖν θάτερον, ἢ λήσεσθαι προσδοκᾷς ἢ καταφανήσεσθαι. Λήσεσθαι μὲν οὖν ὑπολαμβάνων ἀνεπιστήμων εἶ θεοῦ δυνάμεως, καθ᾽ ἣν ἅμα πάντα ὁρᾷ καὶ πάντων ἀκούει. Νομίζων δὲ φανήσεσθαι, θρασύτατος εἶ, δέον ἐφ᾽ οἷς ἥμαρτες ἐγκαλύπτεσθαι. Προφέρεις εἰς μέσον 851
τὰ δείγματα ὧν ἠδίκησας καὶ ἐπισεμνυνόμενος δια- P.
νέμῃ πρὸς θεὸν, ἀπαρχὰς αὐτῷ κομίζων ἀνοσίους; Καὶ οὐκ ἐλογίσω τοῦθ᾽, ὅτι οὔτε νόμος ἀνομίαν παραδέχεται, οὔτε φῶς ἡλιακὸν σκότος; Ὁ δὲ θεὸς καὶ νόμων ἐστὶ παράδειγμα ἀρχέτυπον καὶ ἡλίου ἥλιος, νοητὸς αἰσθητοῦ, παρέχων ἐκ τῶν ἀοράτων πηγῶν ὁρατὰ φέγγη τῷ βλεπομένῳ.

§. 5. Τὰ ἄλλα τὰ περὶ τὸ θυσιαστήριον, "Πῦρ," φησὶν, "ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου καυθήσεται διὰ παντὸς ἄσβεστον." *) Εἰκότως οἶμαι καὶ προσηκόντως. Ἐπειδὴ γὰρ τοῦ θεοῦ αἱ χάριτες ἀέναοι καὶ ἀνελ-

*) Lev. 6, 2 (9).

λιπεῖς καὶ ἀδιάστατοι, ὧν μεθ᾽ ἡμέραν καὶ νύκτα οἱ ἄνθρωποι τυγχάνομεν, καὶ τὸ σύμβολον τῆς εὐχαριστίας ἡ ἱερὰ φλὸξ, ζωπυρείσθω καὶ ἀεὶ ἄσβε-
255 στος ἔστω. Τάχα μὲν καὶ διὰ τόδε βούλεται τὰς
M. παλαιὰς ταῖς νέαις θυσίαις ἁρμόσασθαι καὶ ἑνῶσαι τῇ μονῇ καὶ παρουσίᾳ τοῦ αὐτοῦ πυρὸς, ᾧ πᾶσαι καθιεροῦνται πρὸς ἔνδειξιν τοῦ τελείας ἐν εὐχαριστίαις εἶναι, καὶ ἂν ἀπὸ μυρίων ὅσων ἀφορμῶν γίνωνται κατὰ περιουσίας ἀφθόνους, ἢ τὸ ἐναντίον ἐνδείας τῶν προσαγομένων. Τὰ μὲν ῥητὰ ταῦτα σύμβολα νοητῶν, τὰ δὲ πρὸς διάνοιαν τοῖς τῆς ἀλληγορίας κανόσιν ἐπισκεπτέον πρὸς ἀλήθειαν. Τοῦ θεοῦ θυσιαστήριόν ἐστιν ἡ εὐχάριστος τοῦ σοφοῦ ψυχὴ, παγεῖσα ἐκτελείων ἀριθμῶν ἀτμήτων καὶ ἀδιαιρέτων. Οὐδὲν γὰρ μέρος ἀρετῆς ἀχρεῖον. Ἐπὶ ταύτης ἀεὶ τὸ ἱερὸν φῶς ἀνακαίεται φυλαττόμενον ἄσβεστον. Διανοίας δὲ φῶς ἐστι σοφία, ἐπεὶ καὶ τὸ ἐναντίον σκότος ψυχῆς ἀφροσύνη. Ὅπερ γὰρ αἰσθητὸν φῶς εἰς ὀφθαλμοὺς, τοῦτ᾽ ἐπιστήμη λογισμῷ πρὸς θεωρίαν τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν, ἧς ἀεὶ τὸ φέγγος ἐπιλάμπει μηδέποτε σβεννύμενον.

§. 6. Μετὰ ταῦτά φησιν, „Ἐπὶ παντὸς δώρου προσοίσετε ἅλας.“ *) Δι᾽ οὗ, καθάπερ καὶ πρότερον εἶπον, τὴν εἰς ἅπαν διαμονὴν αἰνίττεται. Φυλακτήριον γὰρ οἱ ἅλες σωμάτων, τετιμημένοι ψυχῆς δευτερείοις. Ὡς γὰρ αἰτία τοῦ μὴ διαφθείρεσθαι τὰ σώματα ψυχὴ καὶ οἱ ἅλες ἐπὶ πλεῖστον αὐτὰ συνέχοντες καὶ τρόπον τινὰ ἀθανατίζοντες. Διὸ καὶ κέκληκε θυσιαστήριον, ἴδιον καὶ ἐξαίρετον ὄνομα θέμενος αὐτῷ παρὰ τὸ διατηρεῖν ὡς ἔοικε τὰς θυσίας. Καί τοι τῶν κρεῶν ἀναλισκομένων ὑπὸ πυρὸς, ὡς εἶναι σαφεστάτην πίστιν, ὅτι οὐ τὰ

*) Lev. 2, 13.

ἱερεῖα θυσίαν, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν καὶ προθυμίαν
ὑπολαμβάνει τοῦ καταθύοντος, ἵνα ᾖ μόνιμον καὶ
βέβαιον ἐξ ἀρετῆς. Προσέτι καὶ ἐκεῖνο νομοθετεῖ
κελεύων θυσίαν πᾶσαν δίχα ζύμης καὶ μέλιτος προς-
άγεσθαι,*) μηδέτερον ἀξιῶν διαφέρειν ἐπὶ τὸ θυ-
σιαστήριον. Μέλι μὲν ἴσως, ἐπειδήπερ ἡ συναγωγὸς
αὐτοῦ μέλιττα ζῶόν ἐστιν οὐ καθαρὸν, ἐκ σήψεως
καὶ φθορᾶς νεκρῶν, ὥς ὁ λόγος, βοῶν γεννώμενον,
καθὰ καὶ οἱ σφῆκες ἐξ ἱππείων σωμάτων. Ἢ 852
κατὰ σύμβολον τοῦ πᾶσαν ἀνίερον εἶναι τὴν περιτ- P.
τὴν ἡδονὴν, τὰ μὲν περὶ τὴν κατάποσιν γλυκαίνου-
σαν, πικρὰς δὲ καὶ δυσιάτους αὖθις ἐπιφέρουσαν
ἀλγηδόνας, ὑφ᾽ ὧν ἀνάγκη τὴν ψυχὴν σείεσθαι καὶ
κλονεῖσθαι, παγίως ἱδρυθῆναι μὴ δυναμένην. Ζύ-
μην δὲ, διὰ τὴν γινομένην ἔπαρσιν ἐξ αὐτῆς, πά-
256 λιν συμβολικῶς, ἵνα μηδεὶς προσιὼν τῷ θυσια-
M. στηρίῳ, τὸ παράπαν ἐπαίρηται, φυσηθεὶς ὑπ᾽ ἀλα-
ζονείας, ἀλλ᾽ εἰς τὸ τοῦ θεοῦ μέγεθος ἀποβλέπων,
αἴσθησιν λαμβάνῃ τῆς περὶ τὸ γεννητὸν ἀσθενείας,
καὶ ἂν εὐτυχίαις διαφέρῃ καὶ τὸν εἰκότα ποιησάμε-
νος λογισμὸν στέλλῃ τὸ τοῦ φρονήματος ὑπέραυχον
ὕψος, τὴν ἐπίβουλον οἴησιν καθαιρῶν. Εἰ δὲ ὁ
τῶν ὅλων κτίστης καὶ ποιητὴς καὶ πάντων ἀνεπι-
δεὴς, ὧν ἐγέννησεν, οὐ πρὸς τὰς ὑπερβολὰς τοῦ κρά-
τους αὐτοῦ καὶ τὰς ἐξουσίας ἀπιδὼν, ἀλλὰ πρὸς τὴν
σὴν ἀσθένειαν, μεταδίδωσί σοι τῆς ἵλεω δυνάμεως
αὐτοῦ, τὰς ἐνδείας ἀναπληρῶν αἷς κέχρησαι, σὲ τί
ποιεῖν ἁρμόττει πρὸς ἀνθρώπους τοὺς φύσει συγγε-
νεῖς καὶ ἀπὸ τῶν αὐτῶν στοιχείων σπαρέντας, τὸν
μηδὲν εἰς κόσμον, ἀλλὰ μηδὲ σαυτὸν εἰςενηνοχότα;
Γυμνὸς μὲν γὰρ, θαυμάσιε, ἦλθες, γυμνὸς πάλιν ἀ-
πίῃς, τὸν μεταξὺ χρόνον γενέσεως καὶ θανάτου παρὰ
τοῦ θεοῦ χρῆσιν λαβὼν, ἐν ᾧ τί ποιεῖν προσῆκον ἦν,

---

*) Lev. 2, 13.

ἢ κοινωνίας καὶ ὁμονοίας, ἰσότητός τε καὶ φιλανθρω-
πίας καὶ τῆς ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι, ἀποβαλλόμενον
τὴν ἄνισον καὶ ἄδικον καὶ ἀσύμβατον κακίαν, ἢ τὸ
ἡμερώτατον φύσει ζῶον, ἄνθρωπον, ὠμὸν καὶ ἀτί-
θασσον ἐργάζεται;

§. 7. Πάλιν ἀφ᾽ ἑσπέρας ἕως πρωῒ προστάττει *)
καίεσθαι λύχνους ἐπὶ τὰς ἱερὰς λυχνίας εἴσω τοῦ κα-
ταπετάσματος, πολλῶν χάριν. Ἑνὸς μὲν, ἵνα ἐκ
διαδοχῆς τοῦ μεθημερινοῦ φωτὸς καταλάμπηται τὰ
ἅγια, γινόμενα ἀεὶ σκότους ἀμέτοχα καθ᾽ ὁμοιότητα
τῶν ἀστέρων. Καὶ γὰρ οὗτοι δύνοντος ἡλίου τὸ ἴ-
διον ἀναφαίνουσι φέγγος, ἣν ἐτάχθησαν ἐν ᾧ κόσμῳ
τάξιν οὐ λείποντες. Ἑτέρου δὲ, τοῦ καὶ νύκτωρ ἀ-
δελφόν τι καὶ συγγενὲς ταῖς μεθημεριναῖς θυσίαις
ἐπιτελεῖσθαι πρὸς ἀρεσκείαν θεοῦ, καὶ μηδένα χρόνον
ἢ καιρὸν εὐχαριστίας παραλείπειν ἐπιτηδειότατον καὶ
προσφυέστατον τῇ νυκτί. Θυσίαν γὰρ αὐτὴν ἄξιον
καλεῖν τὴν τοῦ ἱερωτάτου φέγγους ἐν τοῖς ἀδύτοις
αὐγήν. Τρίτου δὲ καὶ σφόδρα ἀναγκαίου. Ἐπειδὴ
γὰρ οὐ μόνον ἐγρηγορότες εὖ πάσχομεν, ἀλλὰ καὶ
καθεύδοντες, τοῦ φιλοδώρου θεοῦ μεγάλην ἐπικου-
ρίαν ὕπνον τῷ θνητῷ γένει παρασχόντες ἐπ᾽ ὠφελείᾳ
σώματός τε καὶ ψυχῆς, τοῦ μὲν σώματος τῶν με-
θημερινῶν πόνων ἀφιεμένου, τῆς δὲ ψυχῆς ἐπικουφι-
ζομένης τὰς φροντίδας καὶ ἀναχωρούσης εἰς ἑαυτὴν
ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ὄχλου καὶ θορύβου, καὶ δυνα- 853
μένης τότε γοῦν ἰδιάζειν καὶ ἐνομιλεῖν ἑαυτῇ, προση- P.
κόντως ἐδικαίωσεν ὁ νόμος τὰς εὐχαριστίας διακλη-
ρῶσαι, ὑπὲρ μὲν ἐγρηγόρσεως διὰ τῶν προσαγομένων
ἱερείων, ὑπὲρ δὲ ὕπνου καὶ τῶν ἀπὸ τοῦδε ὠφελειῶν
διὰ τῆς τῶν ἱερῶν λύχνων ἐξάψεως.

257 §. 8. Ἃ μὲν οὖν πρὸς εὐσέβειαν νομοθετεῖται
M κατὰ προστάξεις καὶ ἀπαγορεύσεις, ταῦτα καὶ τὰ τού-

---

*) Lev. 24, 2.

τοις παραπλήσιά ἐστιν. Ἃ δὲ κατὰ τὰς φιλοσόφους ὑποθήκας καὶ παραινέσεις, ὧδε λεκτέον. Αἰτεῖται γὰρ, φησὶν, ὦ διάνοια, παρὰ σοῦ ὁ θεὸς οὐδὲν βαρὺ καὶ ποικίλον ἢ δύσεργον, ἀλλὰ ἁπλοῦν πάνυ καὶ ῥᾴδιον. Ταῦτα δέ ἐστιν ἀγαπᾶν αὐτὸν ὡς εὐεργέτην, εἰ δὲ μὴ, φοβεῖσθαι γοῦν ὡς ἄρχοντα καὶ κύριον καὶ διὰ πασῶν ἰέναι τῶν εἰς ἀρεσκείαν ὁδῶν καὶ λατρεύειν αὐτῷ μὴ παρέργως, ἀλλ᾽ ὅλῃ τῇ ψυχῇ πεπληρωμένῃ γνώμης φιλοθέου καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ περιέχεσθαι καὶ τὰ δίκαια τιμᾶν, ἐξ ὧν ἁπάντων αὐτὸς μὲν ἐν ὁμοίᾳ μένει φύσει μὴ τρεπόμενος, εἴ τι δὲ τῶν ἄλλων, ὅσα κατὰ τὸν κόσμον ἐστὶ, βελτίωσιν ἴσχει, ἥλιος ἢ σελήνη ἢ τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων ἀστέρων ἢ ὁ σύμπας οὐρανός. Ἀλλὰ καὶ γῆς τὰ μὲν ὄρη πρὸς ὕψος αἴρεται περιμηκέστατον, ἡ δὲ πεδιὰς, ὥσπερ αἱ χυταὶ οὐσίαι ἐπὶ πλεῖστον εὐρύνεται καὶ ἡ θάλαττα μεταβάλλει πρὸς πότιμον, ἢ οἱ ποταμοὶ πελάγεσιν ἐξισοῦνται. Ἐπὶ μὲν οὖν τῶν αὐτῶν ὅρων ἕκαστον ἵδρυται εὐθὺς, ἐφ᾽ οἷς ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν ὅτε ἐτάχθη. Σὺ δὲ βελτίων ἔσῃ, ζῶν ἀνυπαιτίως. Τί δὴ τούτων ἀργαλέον ἐστὶν ἢ ἐπίπονον; Οὐκ ἄπλωτα πελάγη δεῖ περαιοῦσθαι καὶ μέσου χειμῶνος κλύδωνι καὶ βίαις ἐναντίων πνευμάτων κυκλουμένους ἄνω καὶ κάτω θαλαττεύειν, ἢ τραχείας καὶ ἀτριβεῖς πεζεύειν ἀνοδίας, οὐχ ὁδοὺς λῃστῶν ἢ θηρίων ἐφόδους ἀεὶ κατεπτηχότας, ἢ τειχοφυλακεῖν ἐν ὑπαίθρῳ νυκτερεύοντας, ἐφεδρευόντων πολεμίων καὶ τοὺς ἀνωτάτω κινδύνους ἀπειλούντων. Ἄπαγε, μηδὲν ἐπὶ καλοῖς λεγέσθω τῶν ἀηδῶν. Εὐφημητέον ἐπὶ τοῖς οὕτω συμφέρουσιν. ἐπινεῦσαι μόνον δεῖ τὴν ψυχὴν καὶ πάρεστιν ἐν ἑτοίμῳ τὰ πάντα. Ἢ τοῖτο ἀγνοεῖς ὅτι τοῦ θεοῦ ἐστὶν ὁ αἰσθητὸς οὐρανὸς καὶ νοητὸς, εἴποι ἄν τις, οὐρανὸς οὐρανοῦ καὶ πάλιν ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καὶ σύμπας ὁ κόσμος, ὅ τε ὁρατὸς καὶ ἀόρατος καὶ ἀσώματος, τὸ παράδειγμα τοῦ οὐρανοῦ; Ἀλλ᾽ ὅμως καὶ ἐξ ἅπαντος ἀνθρώπων γένους πρὸς ἀλήθειαν ἀνθρώπους ἀριστί-

δην ἐπιλέξας εἵλετο, καὶ προνοίας ἠξίωσε τῆς πάσης, ἐπὶ τὴν θεραπείαν καλέσας ἑαυτοῦ τὴν ἀέναον τῶν καλῶν πηγὴν, ἀφ᾽ ἧς καὶ τὰς ἄλλας ὤμβρησεν ἀρετὰς καὶ ἀνενεχθεὶς εἰς ἀπόλαυσιν ὠφελιμωτάτην, νέ- 8
κταρος μᾶλλον, ἢ οὐχ ἧττον ἀθανατίζον ποτόν· οἰκτροὶ δὲ καὶ κακοδαίμονες ὅσοι μὴ τὸν ἀρετῆς πόνον εὐωχήθησαν καὶ κακοδαιμονέστατοι διετέλεσαν, οἳ
258 εἰς ἅπαν ἄγευστοι καλοκἀγαθίας, παρὸν καὶ ἐνευ-
M. φρανθῆναι καὶ ἐντρυφῆσαι δικαιοσύνῃ καὶ ἰσότητι.
Ἀλλ᾽ εἰσὶν ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ, ᾗ φησὶν ὁ νόμος καὶ διὰ σκληρότητα τρόπων ἀφηνιασταὶ, σκιρτῶντες αὐθαδῶς καὶ ἀποσχοινίζοντες, οὓς νουθετεῖ φάσκων, "Περιτέμνεσθε τὰς σκληροκαρδίας" *), τὸ δέ ἐστι, τὰς περιττὰς φύσεις τοῦ ἡγεμονικοῦ, ἃς αἱ ἄμετροι τῶν παθῶν ἔσπειράν τε καὶ συνηύξησαν ὁρμαὶ καὶ ὁ κακὸς ψυχῆς γεωργὸς ἐφύτευσεν, ἀφροσύνη, μετὰ σπουδῆς ἀποκείρασθε. Καὶ "Ὁ τράχηλος," φησὶν, "ὑμῶν μὴ σκληρὸς ἔστω," **) τουτέστι μὴ ἀκαμπὴς ὁ νοῦς καὶ αὐθαδέστατος, μήθ᾽ ὑπὸ τῆς ἄγαν σκαιότητος ἐπιτηδευέτω τὴν βλαβερωτάτην ἀμαθίαν· ἀλλὰ τὸ φύσει δύστροπον καὶ δύσκολον μεθέμενος ὡς ἐχθρὸν, μεταβαλλέτω πρὸς τὸ εἰκὸς, πειθαρχήσων νόμοις φύσεως. Ἦ οὐχ ὁρᾷς, ὅτι περὶ τὸ ὂν αἱ πρῶται καὶ μέγισται τῶν δυνάμεών εἰσιν, ἥ τε εὐεργέτις καὶ κολαστήριος; Καὶ προσαγορεύεται ἡ μὲν εὐεργέτις θεὸς, ἐπειδὴ κατὰ ταύτην ἔθηκε καὶ διεκόσμησε τὸ πᾶν. Ἡ δὲ ἑτέρα κύριος, καθ᾽ ἣν ἀνῆπται τῶν ὅλων τὸ κράτος. Θεὸς οὐκ ἀνθρώπων μόνον, ἀλλὰ καὶ θεῶν ἐστὶ θεὸς, μέγας τέ ἐστιν, ὢν ὄντως καὶ ἰσχυρὸς καὶ κραταιός. ***)

§. 10. Ἀλλ᾽ ὅμως ὁ τοσοῦτος ἐν ἀρεταῖς καὶ δυνάμεσιν ἔλεον καὶ οἶκτον λαμβάνει τῶν ἐν ἐνδείαις ἀπορωτάτων, οὐκ ἀπαξιῶν γενέσθαι κριτὴς προσηλύτοις

---

*) Deut. 10, 16. **) Ibid. ***) Ibid. 17.

καὶ ὀρφανοῖς ἢ χήραις, ἀλλὰ βασιλέων καὶ τυράννων
καὶ τῶν ἐν μεγάλαις δυναστείαις ὑπεριδὼν, τὸ τα-
πεινὸν τῶν λεχθέντων ἀξιοῖ προνομίας, τῶν μὲν ἐπη-
λύτων, διὰ τόδε. Καταλιπόντες οὗτοι τὰ πάτρια,
οἷς ἐνετράφησαν, ψεύδους πλασμάτων γέμοντα καὶ
τύφου, γενόμενοι ἀληθείας ἐρασταὶ γνήσιοι, μετε-
χώρησαν πρὸς εὐσέβειαν. Ἱκέται δὲ καὶ θεραπευταὶ
τοῦ ὄντως ὄντος ἀξίως ὄντες, τῆς προνομίας τῆς ἁρ-
μοττούσης εἰκότως μεταλαμβάνουσι, καρπὸν εὑρά-
μενοι τῆς ἐπὶ τὸν θεὸν καταφυγῆς τὴν ἀπ᾽ αὐτοῦ
βοήθειαν. Ὀρφανῶν δὲ καὶ χηρῶν, ἐπειδὴ κηδεμό-
νας ἀφήρηνται, οἱ μὲν γονεῖς, αἱ δὲ ἄνδρας, κατα-
φυγὴ δὲ οὐδεμία τοῖς οὕτως ἐξ ἀνθρώπων ἐρήμοις
ἀπολείπεται. Διὸ τῆς μεγίστης ἐλπίδος οὐκ ἀμοιροῦσι
τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν ἵλεων φύσιν αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν
καὶ ἐπιμέλειαν μὴ ἀποστραφέντος τῶν οὕτως ἐρήμων.
„Ἔστω δὴ," φησὶ, „μόνος θεὸς αὔχημά σου καὶ μέ-
γιστον κλέος," *) καὶ μήτ᾽ ἐπὶ πλούτῳ, μήτ᾽ ἐπὶ 855
δόξῃ, μήθ᾽ ἡγεμονίᾳ, μήτε σώματος εὐμορφίᾳ, μήτε P.
ῥώμῃ, ἢ τοῖς παραπλησίοις ἐφ᾽ οἷς εἰώθασιν οἱ κενοὶ
φρενῶν ἐπαίρεσθαι, σεμνυνθῇς, λογισάμενος ὅτι
πρῶτον μὲν ἀμέτοχα ταῦτ᾽ ἐστὶ τῆς ἀγαθοῦ φύσεως·
ἔπειτα δὲ, ὅτι καὶ ὀξεῖαν ἔχει τὴν μεταβολὴν, μα-
ραινόμενα τρόπον τινὰ πρὶν ἀνθῆσαι βεβαίως. Καὶ
259 τῆς ἱκεσίας αὐτοῦ περιεχώμεθα καὶ μήτε κρατήσαν-
M. τες ἐχθρῶν ζηλώσωμεν τὰς ἐκείνων ἐν οἷς εὐσεβεῖν
δοκοῦσιν ἀσεβείας, υἱοὺς καὶ θυγατέρας τοῖς αὐτῶν
κατακαίοντες θεοῖς, οὐχ ὅτι τὰ τέκνα πᾶσι τοῖς Βαρ-
βάροις ἐμπιπρᾶν δι᾽ ἔθους ἐστίν. Οὐ γὰρ οὕτως ἐξη-
γρίωνται τὰς φύσεις, ὡς ἃ μόλις ἐχθροὺς ἀσυμβά-
τους ἐν πολέμῳ, ταῦτα τοὺς φιλτάτους καὶ οἰκειο-
τάτους ἐν εἰρήνῃ δρᾶν ὑπομένειν. Ἀλλ᾽ ὅτι τὰς ψυ-
χὰς τῷ ὄντι καταφλέγουσι καὶ διαφθείρουσιν ὧν

---

*) Deut. 10, 21.

ἐγέννησαν, ἐξ ἔτι σπαργάνων, ἁπαλαῖς ἔτι μὴ ἐγχαράττοντες τῆς ἀληθείας δόξας περὶ τοῦ ἑνὸς καὶ πρὸς ἀλήθειαν ὄντος θεοῦ. Μὴ οὖν ἡττηθέντες ἀναπέσωμεν καὶ ὑπαχθῶμεν ταῖς ἐκείνων εὐτυχίαις ὡς δι᾽ εὐσέβειαν νενικηκότων. Πολλοῖς γὰρ ἐπ᾽ ἐνέδρᾳ συμβαίνουσιν αἱ παραυτίκα εὐπραγίαι, δέλεαρ σφοδρῶν καὶ ἀνιάτων οὖσαι κακῶν. Εἰκὸς δὲ καὶ ἀναξίους ὄντας κατορθοῦν, οὐ δι᾽ ἑαυτοὺς, ἀλλὰ ὑπὲρ τοῦ λυπεῖσθαι καὶ ἀνιᾶσθαι σφοδρότερον ἡμᾶς οὐχ ὅσια δρῶντας, οἱ γεννηθέντες ἐν πολιτείᾳ φιλοθέῳ καὶ ἐντραφέντες νόμοις ἐπὶ πᾶσαν ἀρετὴν ἀλείφουσι καὶ ἐκ πρώτης ἡλικίας παιδευόμενοι τὰ κάλλιστα ἀνδράσι, τῶν μὲν ὀλιγωροῦμεν, τῶν δὲ ὡς ἀληθῶς ὀλιγωρίας ἀξίων περιεχόμεθα, παιδιὰν μὲν τὰ σπουδαῖα, σπουδῆς δὲ τὰ παιδιᾶς ἄξια ἡγούμενοι.

§. 11. Καὶ ἂν μέντοι τις ὄνομα καὶ σχῆμα προφητείας *) ὑποδὺς ἐνθουσιᾶν καὶ κατέχεσθαι δοκῶν, ἄγῃ πρὸς τὴν τῶν νενομισμένων κατὰ πόλεις θρησκείαν θεῶν, οὐκ ἄξιον προσέχειν ἀπατωμένους ὀνόματι προφήτου. Γόης γὰρ ἀλλ᾽ οὐ προφήτης ἐστὶν ὁ τοιοῦτος, ἐπεὶ δὲ ψευδολογίας λόγους καὶ χρησμοὺς ἐπλάσατο, καὶ ἂν ἀδελφὸς ἢ υἱὸς ἢ θυγάτηρ ἢ γυνὴ ἢ οἰκουρὸς ἢ γνήσιος φίλος ἤ τις ἕτερος εὔνους εἶναι δοκῶν εἰς τὰ ὅμοια ἐνάγῃ. Προτρέπων ἐνασμενίζειν τοῖς πολλοῖς καὶ ἐπὶ τὰ αὐτὰ ἱερὰ καὶ τὰς αὐτὰς σπονδὰς ἀφικνεῖσθαι, κολαστέον ὡς δήμιον καὶ κοινὸν ἐχθρὸν ὄντα, ὀλίγα φροντίσαντας οἰκειότητος καὶ τὰς παραινέσεις αὐτοῦ διαγγελτέον πᾶσι τοῖς εὐσεβείας ἐρασταῖς, οἳ ἀνυπερθέτῳ τάχει ταῖς κατ᾽ ἀνδρὸς ἀνοσίου ἐπιδραμοῦνται τιμωρίαις, κρίνοντες εὐαγὲς τὸ κατ᾽ αὐτοῦ φονᾶν. Ἔστω γὰρ ἡμῖν μία οἰκειότης καὶ φιλίας ἓν σύμβολον, ἡ πρὸς θεὸν ἀρεσκεία, καὶ 856
τὸ πάντα λέγειν τε καὶ πράττειν ὑπὲρ εὐσεβείας. Αἱ P.

*) Deut. 13, 1 sqq.

δὲ ἐκ προγόνων ἀφ᾽ αἵματος αὗται λεγόμεναι συγγέ-
νειαι καὶ αἱ κατ᾽ ἐπιγαμίας ἤ τινας ἄλλας ὁμοιοτρό-
πους αἰτίας οἰκειότητες, ἀποῤῥιπτέσθωσαν, εἰ μὴ
πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος ἐπείγονται, τὴν τοῦ θεοῦ τιμὴν,
ἣ πάσης ἑνωτικῆς εὐνοίας ἄλυτος δεσμός ἐστιν. Ἀν-
260 τιλήψονται γὰρ οἱ τοιοῦτοι σεμνοτέρας καὶ ἱεροπρε-
M. πεστέρας συγγενείας. Βεβαιοῦται δέ μου τὴν ὑπό-
σχεσιν ὁ νόμος λέγων, ὅτι οἱ τὸ ἀρεστὸν τῇ φύσει
δρῶντες καὶ τὸ καλὸν, υἱοί εἰσι τοῦ θεοῦ. Φησὶ
γὰρ, "Υἱοί ἐστε κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν," *) δηλονότι
προνοίας καὶ κηδεμονίας ἀξιωθησόμενοι τῆς ὡς ἐκ
πατρός. Ἡ δὲ ἐπιμέλεια τοσοῦτον ἰδίοις τοῖς ἀπ᾽ ἀν-
θρώπων, ὅσονπερ οἶμαι καὶ ὁ ἐπιβουλευόμενος δια-
φέρει.

§. 12. Πρὸς τούτοις ἔτι τὰ περὶ τελετὰς καὶ
μυστήρια καὶ πρὸς τὴν τοιαύτην τερθρείαν καὶ βω-
μολοχίαν, ἐκ τῆς ἱερᾶς ἀναιρεῖ νομοθεσίας, οὐκ ἀ-
ξιῶν τοὺς ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ τραφέντας ἐργάζεσθαι
καὶ μυστικῶν πραγμάτων ἐκκρεμαμένους ὀλιγωρεῖν ἀ-
ληθείας καὶ τὰ νύκτα καὶ σκότος κεκληρωμένα με-
ταδιώκειν, παρέντας τὰ φωτὸς καὶ ἡμέρας ἄξια.
Μηδεὶς οὖν μήτε τελείσθω τῶν Μωϋσέως φοιτητῶν
καὶ γνωρίμων, μήτε τελείτω. Ἑκάτερον γὰρ τό τε
μανθάνειν καὶ τὸ διδάσκειν τελετὰς, οὐ μικρὸν ἀνο-
σιούργημα. Τί γὰρ, εἰ καλὰ ταῦτ᾽ ἐστὶν, ὦ μύσται,
καὶ συμφέροντα, συγκλεισάμενοι ἑαυτοὺς ἐν σκότῳ
βαθεῖ, τρεῖς ἢ τέτταρας μόνους ὠφελεῖτε, παρὸν ἅ-
παντας ἀνθρώπους ἐν ἀγορᾷ μέσῃ τὰ τῆς ὠφελείας
προθέντας, ἵνα πᾶσιν ἀδεῶς ἐξῇ βελτίονος καὶ εὐτυ-
χεστέρου κοινωνῆσαι βίου; Φθόνος γὰρ ἀρετῆς διῴ-
κισται. Οἱ μὲν γὰρ τὰ βλαβερὰ πράττοντες αἰσχυ-
νέσθωσαν καὶ καταδύσεις ἐπιζητοῦντες καὶ γῆς μυ-
χοὺς καὶ βαθὺ σκότος ἐπικρυπτέσθωσαν, τὴν πολλὴν

---

*) Deut. 14, 1.

ἀνομίαν αὐτῶν ἐπισκιάζοντες, ὡς μηδεὶς ἴδοι. Τοῖς δὲ τὰ κοινωφελῆ δρῶσιν ἔστω παῤῥησία καὶ μεθ᾽ ἡμέραν διὰ μέσης ἴτωσαν ἀγορᾶς ἐντευξόμενοι πολυανθρώποις ὁμίλοις, ἡλίῳ καθαρῷ τὸν ἴδιον βίον ἀνταυγάσοντες καὶ διὰ τῶν κυριωτάτων αἰσθήσεων τοὺς συλλόγους ὀνήσοντες, ὁρῶντας μὲν ὧν ἥδιστόν ἐστι καὶ καταπληκτικώτατον ὄψις, ἀκούοντας δὲ καὶ ἑστιωμένους λόγων ποτίμων, οἳ καὶ τὰς διανοίας τῶν μὴ σφόδρα ἀμούσων εἰώθασιν εὐφραίνειν. Ἢ οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ἡ φύσις τῶν ἑαυτῆς ἀοιδίμων καὶ παγκάλων ἔργων οὐδὲν ἀπέκρυψεν, ἀλλ᾽ ἀστέρας μὲν καὶ τὸν σύμπαντα οὐρανὸν, εἴς τε τὴν δι᾽ ὄψεως τέρψιν καὶ πρὸς φιλοσοφίας ἵμερον ἀπέφηνεν· πελάγη δὲ καὶ πηγὰς καὶ ποταμοὺς καὶ ἀέρος εὐκρασίαν, ἀνέμων τε εἰς τὰς ἐτησίους ὥρας, φυτῶν τε καὶ ζώων, ἔτι 85
δὲ καρπῶν ἀμυθήτων ἰδέας, εἰς χρῆσιν καὶ ἀπόλαυ- F
σιν ἀνθρώπων; Εἶτ᾽ οὐκ ἐχρῆν καὶ ὑμᾶς ἑπομένους
261 ἐκείνης βουλήμασι, πάνθ᾽ ὅσα ἀναγκαῖα προτιθέναι
M. τοῖς ἀξίοις ἐπ᾽ ὠφελείᾳ; Νῦν δὲ συμβαίνει πολλάκις τοῖς μὲν ἀγαθῶν ἀνδρῶν μηδένα μυεῖσθαι, λῃστὰς δὲ ἔστιν ὅτε καὶ καταποντιστὰς καὶ γυναικῶν θιάσους βδελυκτῶν καὶ ἀκολάστων, ἐπὰν ἀργύριον παράσχωσι τοῖς τελοῦσι καὶ ἱεροφαντοῦσιν. Ὑπερόριοι δὴ πάντες οὗτοι φυγαδευέσθωσαν πόλεως καὶ καταστάσεως, ἐν ᾗ τὸ καλὸν καὶ ἡ ἀλήθεια δι᾽ αὑτὰ τιμᾶται. Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον.

§. 13. Κοινωνίας δὲ καὶ φιλανθρωπίας εἰσηγητὴς ὢν ἐν τοῖς μάλιστα ὁ νόμος, ἑκατέρας ἀρετῆς τήν τε ἀξίωσιν καὶ τὴν σεμνότητα διετήρησεν, οὐδενὶ τῶν ἀνιάτως ἐχόντων ἐπιτρέψας καταφυγεῖν ἐπ᾽ αὐτὰς, ἀλλὰ ποῤῥωτάτω ἀποσκορακίσας. Ἐπιστάμενος γοῦν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οὐκ ὀλίγους τῶν μοχθηρῶν ἐπεισρέοντας καὶ διὰ τὸ συνειλεγμένον πλῆθος λανθάνοντας, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, προανείργει πάντας τοὺς ἀναξίους ἱεροῦ συλλόγου, τὴν ἀρχὴν ποιούμενος ἀπὸ τῶν νοσούντων τὴν ἀληθῆ νόσον, ἀνδρογύνων,

οἱ τὸ φύσεως νόμισμα παρακόπτοντες εἰς ἀκολά-
στων γυναικῶν πάθος καὶ μορφὰς εἰςβιάζονται. Θλα-
δίας γὰρ καὶ ἀποκεκομμένους τὰ γεννητικὰ ἐλαύ-
νει τό τε ὥρας ταμιεύοντας ἄνθος, ἵνα μὴ ῥᾳδίως
μαραίνοιτο καὶ τὸν ἄῤῥενα τύπον μεταχαράττοντας
εἰς θηλύμορφον ἰδέαν. Ἐλαύνει δὲ οὐ μόνον πόρ-
νας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐκ τῆς πόρνης ἐπιφερομένους μη-
τρῷον αἶσχος, διὰ τὸ τὴν πρώτην σπορὰν καὶ γένε-
σιν αὐτοῖς κεκιβδηλεῦσθαι. Τόπος γὰρ οὗτος, εἰ
καί τις ἄλλος, ἐπιδέχεται ἀλληγορίαν, φιλοσόφου θε-
ωρίας ὢν ἀνάπλεως. Τῶν γὰρ ἀσεβῶν καὶ ἀνοσίων
οὐχ εἷς τρόπος, ἀλλὰ πολλοὶ καὶ διαφέροντες. Οἱ
μὲν γὰρ τὰς ἀσωμάτους ἰδέας ὄνομα κενὸν ἀμέτο-
χον ἀληθοῦς πράγματος εἶναί φασι, τὴν ἀναγκαιο-
τάτην οὐσίαν ἐκ τῶν ὄντων ἀναιροῦντες, ἥτις ἐστὶν
ἀρχέτυπον παράδειγμα πάντων, ὅσα ποιότητες οὐ-
σίας καθ' ἣν ἕκαστον εἰδοποιεῖται καὶ διαμετρεῖται.
Τούτους αἱ ἱεραὶ τοῦ νόμου στῆλαι μηνύουσι θλα-
δίας. Τὸ γὰρ τεθλασμένον ἀφῄρηται τὴν ποιότητα
καὶ τὸ εἶδος καὶ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ κυρίως εἰπεῖν
ἄμορφος ὕλη. Οὕτως ἡ ἀναιροῦσα δόξα ἰδέας πάντα
συγχεῖ καὶ πρὸς τὴν ἀνωτέραν τῶν στοιχείων οὐσίας
τὴν ἀμορφίαν, ἀπὸ σκηνῶν ἄγει. Οὗ τί γένοιτ' ἂν
ἀτοπώτερον; Ἐξ ἐκείνης γὰρ πάντ' ἐγέννησεν ὁ θεὸς,
οὐκ ἐφαπτόμενος αὐτός· οὐ γὰρ ἦν θέμις ἀπείρου
καὶ πεφυρμένης ὕλης ψαύειν τὸν ἴδμονα καὶ μακά-
ριον, ἀλλὰ ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσιν, ὧν ἔτυμον 858
ὄνομα αἱ ἰδέαι, κατεχρήσατο πρὸς τὸ γένος ἕκαστον P.
τὴν ἁρμόττουσαν λαβεῖν μορφήν. Ἡ δὲ πολλὴν ἀ-
262 ταξίαν εἰςηγεῖται καὶ σύγχυσιν. Ἀναιροῦσα γὰρ
M ταῦτα, δι' ὧν αἱ ποιότητες, συναναιρεῖ ποιότητας.
Ἕτεροι δὲ ὡς ἐν ἄθλοις κακίας τὰ ἐπ' ἀσεβείᾳ νικη-
τήρια σπεύδοντες αἵρεσθαι, προςυπερβάλλουσιν, ἅμα
ταῖς ἰδέαις καὶ πρὸς ὕπαρξιν θεοῦ ἐπικαλυπτόμενοι
ὡς οὐκ ὄντος, λεγομένου δὲ εἶναι χάριν τοῦ συμφέ-
ροντος ἀνθρώποις. Οἱ δὲ δι' εὐλάβειαν τοῦ δοκοῦν-

τος πάντη παρεῖναι καὶ πάντα καθορᾷν, ἄγονοι μὲν σοφίας, ἐπιτηδεύοντες δὲ τὴν μεγίστην κακιῶν ἀθεότητα, τρίτοι δέ εἰσιν, οἳ τὴν ἐναντίαν ἔτεμον· εἰςηγησάμενοι πλῆθος ἀῤῥένων τε καὶ θηλειῶν, πρεσβυτέρων τε αὖ καὶ νεωτέρων, πολυαρχίας λόγων τὸν κόσμον ἀναπλήσαντες, ἵνα τὴν τοῦ ἑνὸς καὶ ὄντως ὄντος ὑπόληψιν ἐκ τῆς ἀνθρώπων διανοίας ἐκτέμωσιν. Οὗτοι δέ εἰσιν οἱ συμβολικῶς ἐκ πόρνης ὑπὸ τοῦ νόμου προσαγορευόμενοι. Καθὰ γὰρ ὧν μητέρες πόρναι τὸν μὲν ἀληθῆ πατέρα οὐκ ἴσασιν, οὔτ᾽ ἐπιγράψασθαι δύνανται, πολλοὺς δὲ καὶ σχεδὸν ἅπαντας τοὺς ἐραστὰς καὶ ὡμιληκότας, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ ἀγνοοῦντες ἕνα καὶ ἀληθινὸν θεόν. Πολλοὺς γὰρ καὶ ψευδωνύμους ἀναπλάττοντες περὶ τὸ ἀναγκαῖον τῶν ὄντων τυφλώττουσιν, ὅπερ ἢ τέλος μόνον, ἢ πρώτιστον ἐξ αὐτῶν σπαργάνων εἰκὸς ἦν ἀναδιδάσκεσθαι. Τί γὰρ μάθημα κάλλιον ἐπιστήμης τοῦ ὄντως ὄντος θεοῦ;

§. 14. Τετάρτους δὲ καὶ πέμπτους ἐλαύνει, πρὸς μὲν τὸ αὐτὸ τέλος ἐπειγομένους, οὐ μὲν ἀπὸ τῶν αὐτῶν βουλευμάτων. Ἀμφότεροι γὰρ ζηλωταὶ μεγάλου κακοῦ φιλαυτίας ὄντες, ὥςπερ τινὰ κοινὴν οὐσίαν διενείμαντο τὴν ὅλην ψυχὴν, ἐκ λογισμοῦ καὶ ἀλόγου μέρους συνεστῶσαν. Καὶ οἱ μὲν τὸ λογικὸν, ὃ δὴ νοῦς ἐστὶ, διεκληρώσαντο, οἱ δὲ τὸ ἄλογον, ὅπερ εἰς τὰς αἰσθήσεις τέμνεται. Οἱ μὲν οὖν τοῦ νοῦ προστάται τὴν ἡγεμονίαν καὶ βασιλείαν τῶν ἀνθρωπείων πραγμάτων ἀνάγουσιν αὐτῷ, καί φασιν ἱκανὸν εἶναι καὶ τὰ παρεληλυθότα μνήμῃ διασώζειν καὶ τῶν παρόντων ἐῤῥωμένως ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ τὰ μέλλοντα εἰκότι στοχασμῷ ἀνοσιοῦσθαι. Οὗτος γάρ ἐστιν ὁ γῆν τὴν βαθύγειον τῆς ὀρεινῆς καὶ πεδιάδος κατασπείρας καὶ φυτεύσας καὶ τὴν βιωφελεστάτην γεωργίαν εὑρών. Οὗτος ὁ τὸν οὐρανὸν κατασκευάσας καὶ τὴν χέρσου φύσιν παντὸς λόγου ἐπινοίαις κρείττοσι πλωτὴν ἐργασάμενος. Οὗτος γράμματα

καὶ μουσικὴν καὶ τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν ἐπενόησε
καὶ πρὸς τὸ τέλος ἤγαγεν. Οὗτος καὶ τὸ μέγιστον
ἀγαθὸν φιλοσοφίαν ἐγέννησε καὶ διὰ τῶν μερῶν 859
αὐτῆς ὠφέλησε τὸν ἀνθρώπινον βίον, διὰ μὲν τοῦ P.
263 λογικοῦ πρὸς ἀνεξαπάτητον ἑρμηνείαν, διὰ δὲ τοῦ
M. ἠθικοῦ πρὸς τὴν τῶν τρόπων ἐπανόρθωσιν, διὰ δὲ
τοῦ φυσικοῦ πρὸς ἐπιστήμην οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου. Καὶ ἄλλα μέντοι παμπληθῆ λέγουσιν ἐγκώμια νοῦ συμφορήσαντές τε καὶ ἀγείραντες, ἔχοντες τὴν ἀναφορὰν ἐπὶ τὰ λεχθέντα εἴδη, περὶ ὧν οὐ καιρὸς ἐνοχλεῖν.

§. 15. Οἱ δὲ τῶν αἰσθήσεων προστάται τὸν ἔπαινον αὐτὸν εὖ μάλα στενοποιοῦσι, διανέμοντες τῷ λόγῳ τὰς ἀπ᾽ αὐτῶν ἐγγινομένας χρείας, καί φασιν, ὅτι δύο μὲν αἴτια τοῦ ζῆν ἐστὶν, ὄσφρησις καὶ γεῦσις, δύο δὲ τοῦ καλῶς ζῆν, ὅρασις καὶ ἀκοή. Διὰ μὲν οὖν γεύσεως, αἱ τῶν σιτίων τροφαὶ παραπέμπονται, διὰ δὲ τῶν μυκτήρων ὁ ἀὴρ, οὗ πᾶν ζῶον ἐξήρτηται. Τροφὴ δ᾽ ἐστὶ καὶ οὗτος ἡ συνεχὴς, ὃς οὐκ ἐγρηγορότας μόνον, ἀλλὰ καὶ κοιμωμένους διατρέφει τε καὶ διασώζει. Σαφὴς δὲ πίστις. Εἰ γὰρ καὶ ἂν βραχύτατον ὁ τῆς ἀναπνοῆς δίαυλος ἐπισχεθείη, κατὰ τὴν τοῦ πεφυκότος ἔξωθεν ἐποχετεύεσθαι πνεύματος ἀποκοπὴν θάνατος ἀπαραίτητος ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθήσει. Τῶν γε μὴν φιλοσόφων αἰσθήσεων, δι᾽ ὧν περιγίνεται τὸ εὖ ζῆν, ὅρασις μὲν φῶς τὸ κάλλιστον ἐν ταῖς οὐσίαις ὁρᾷ καὶ διὰ φωτὸς τὰ ἄλλα πάντα, ἥλιον, σελήνην, ἀστέρας, οὐρανὸν, γῆν, θάλατταν, φυτῶν καὶ ζώων ἀμυθήτους διαφορὰς, καὶ συνόλως πάντα σώματα καὶ σχήματα καὶ χρώματα καὶ μεγέθη, ὧν ἡ θέα περιττὴν φρόνησιν ἐξειργάσατο καὶ πολλὴν ἵμερον ἐπιστήμης ἐγέννησε. Παρέχεται δὲ καὶ ἄνευ τούτων ὠφελείας ὅρασις ἡμῖν τὰς μεγίστας εἴς τε τὴν οἰκείων καὶ ἀλλοτρίων καὶ φίλων διάκρισιν καὶ βλαβερῶν μὲν φυγὴν, αἵρεσιν δὲ ἐπωφελῶν. Γέγονε μὲν οὖν καὶ τῶν ἄλλων ἑκα-

στον τοῦ σώματος μερῶν πρὸς ἁρμοττούσας χρείας καὶ σφόδρα ἀναγκαίας, ὡς βάσεις μὲν πρὸς περίπατον καὶ τὰ ἄλλα ὅσα διὰ σκελῶν ἐνεργεῖται. Χεῖρες δὲ πρὸς τὸ πρᾶξαί τι καὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν· ὀφθαλμοὶ δὲ ὡςπερεί τι κοινὸν ἀγαθὸν τὴν τοῦ δύνασθαι κατορθοῦν αἰτίαν καὶ τούτοις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι παρέχουσιν. Ὅτι δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει, ἀψευδέστατοι οἱ πεπηρωμένοι μάρτυρες, οἳ μήτε χερσὶ, μήτε ποσὶ δύνανται κατὰ τὸ βέλτιον τὴν πρόςρησιν ἐπαληθεύειν, ἣν οὐκ ἐπ' ὀνείδει μᾶλλον ἢ οἴκτῳ θέσθαι φασὶ τοὺς προτέρους, ἀδυνάτους ὀνομάσαντες θαυμασιώτατα. Ἡ ἀκοὴ δὲ χρῆμα δι' ἧς μέλη καὶ ῥυθμοὶ καὶ πάνθ' ὅσα κατὰ τὴν μουσικὴν ἐπικρίνεται. Ὠιδὴ γὰρ καὶ λόγος ὑγιεινὰ καὶ σωτήρια φάρμακα, ἡ μὲν τὰ πάθη κατεπᾴδουσα καὶ τὸ ἄῤῥυθμον ἐν ἡμῖν ῥυθμοῖς, τὸ δὲ ἐκμελὲς μέλεσι, 860
τὸ δὲ ἄμετρον μέτροις ἐπιστομίζουσα. Ποικίλον δέ P.
ἐστι καὶ παντοδαπὸν ἕκαστον, ὡς μουσικοὶ καὶ ποι-
264 ηταὶ μαρτυροῦσιν, οἷς πιστεύειν ἀναγκαῖον. Ὁ δὲ
M. λόγος ἐπέχων καὶ ἀνακόπτων τὰς ἐπὶ κακίαν ὁρμὰς καὶ τοὺς κεκρατημένους ἀφροσύναις καὶ ἀηδίαις ἐκνοσηλεύων, καὶ μαλακωτέρως μὲν τοὺς ὑπείκοντας, σφοδροτέρως δὲ τοὺς ἀφηνιάζοντας, αἴτιος γίνεται τῶν μεγίστων ὠφελειῶν.

§. 16. Τοιαῦτα συνείροντες οἵ τε τοῦ νοῦ θιασῶται καὶ τῶν αἰσθήσεων, οἱ μὲν ἐκεῖνον, οἱ δὲ ταύτην θεοπλαστοῦσιν, ὑπὸ φιλαυτίας ἐκλαθόμενοι τοῦ πρὸς ἀλήθειαν ὄντος θεοῦ. Διὸ πάντας εἰκότως ἱεροῦ συλλόγου ἐλαύνει τούς τε τὰς ἰδέας ἀναιροῦντας θλαδίας καὶ τοὺς κατὰ τὸ παντελὲς ἀθέους ὑπειπὼν, οἷς ὄνομα οἰκεῖον τὸ ἀπόκοπον ἔθετο καὶ τοὺς ἐναντίας εἰςηγητὰς θεογονίας, οὓς ἐκάλεσεν ἐκ πόρνης καὶ ἐπὶ πᾶσι τοὺς φιλαύτους, ὧν οἱ μὲν τὸν λογισμὸν, οἱ δὲ ἑκάστην τῶν αἰσθήσεων ἐξεθείωσαν. Ἐπείγονται γὰρ πάντες οὗτοι πρὸς τὸ αὐτὸ τέλος, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἄγονται βουλευμάτων. Ἀλλ'

ἡμεῖς γε οἱ φοιτηταὶ καὶ γνώριμοι τοῦ προφήτου Μωϋσέως, τὴν τοῦ ὄντος ζήτησιν οὐ μεθησόμεθα, τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ τέλος εἶναι νομίζοντες εὐδαιμονίας καὶ ζωὴν μακραίωνα, καθὰ καὶ ὁ νόμος φησὶ, *) τοὺς προσκειμένους τῷ θεῷ ζῆν, δόγμα τιθεὶς ἀναγκαῖον καὶ φιλόσοφον. Ὄντως γὰρ οἱ μὲν ἄθλιοι τὰς ψυχὰς τεθνᾶσιν, οἱ δὲ τὸ τὴν παρὰ τῷ ὄντι θεῷ τεταγμένοι τάξιν ἀθάνατον βίον ζῶσιν.

---

*) Deut. 4, 4.

L I P S I A E,
EX OFFICINA HIRSCHFELDI.

LGr
P565R
14545
Philo Judaeus
Opera omnia; [ed. by Richter]. Vol.4.

University of Toronto Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED